

שבוע פרשת בא

(18 - 24 January 2026)

כ"ט טבת - ו' שבט תשפ"ו

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּנּוּ אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגָךְ וְתִירֶשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֶיךָ, וְאֶכְלָתָ וְשִׁבְעָתָ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּנּוּ וְהֶאֱדַמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פִּתִּיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרָיִם מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקִּבְל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעְדָּ בְּמִוֶּדֶ: מִצְוָה לְהִתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלָּה כְּפִי שְׂמֵחָה לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְרוּנוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהִחַזְרָתָ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקימורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתַּבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכד

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְלוֹי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֹמֵר נָא
יִשְׂרָאֵל: בְּלוֹלִי יְיָ שְׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עַלֵּינוּ אָדָם:
ג אֲזִי חַיִּים בְּלַעֲוִנוּ בְּחִירוֹת אָפָם בְּנוֹ: ד אֲזִי חַמִּים
שְׁטוֹנוֹנוּ נְחִלָּה עֵבֶר עַל־נִפְשָׁנוּ: ה אֲזִי עֵבֶר עַל־
נִפְשָׁנוּ חַמִּים הַיְדוּנִים: ו בְּרוּךְ יְיָ שְׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף
לְשֹׁנֵיהֶם: ז נִפְשָׁנוּ בְּצַפּוֹר נִמְלָטָה מִפֶּחַ וּקְשִׁים
הִפַּח נִשְׁבֵּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ: ח עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְיָ עֲשֵׂה
שְׁמִים וְאֶרֶץ:

קכה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבְּטָחִים בְּיוֹ כְּהַר־צִיּוֹן לֹא־
יִמּוּט לְעוֹלָם יֵשֶׁב: ב יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב
לָהּ וְיִי סָבִיב לְעַמּוֹ מַעֲתָה וְעַד־עוֹלָם: ג כִּי
לֹא יִנּוּחַ שְׂבֵט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים
לְמַעַן לֹא־יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים | בְּעוֹלָתָהּ
יְדֵיהֶם: ד הִיטִיבָהּ יְיָ לְטוֹבִים וְלִישָׁרִים
בְּלִבּוֹתָם: ה וְהַמָּטִים עֲקֹלְקוֹתָם וְלִיכָם יְיָ
אֶת־פְּעָלֵי הָאָדָם שְׁלוֹם עַל־יִשְׂרָאֵל:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכד מתוך "תהילות מנחם"

א - שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְלוֹי הוֹי שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֹמֵר נָא יִשְׂרָאֵל

הכוח לעבור את הגלות בשמחה

א. איתא במדרש¹ עה"פ² "וישכב במקום ההוא - (דרשו) רבי יהודה ור' נחמי, ר' יהודה אמר כאן שכב, אבל כל י"ד שנה שהי' טמון בבית עבר לא שכב. ור' נחמי אמר כאן שכב, אבל כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב³. ומה הי' אומר: ר' יהושע בן לוי אמר ט"ו שיר המעלות שבספר תהלים. מאי טעמי, שיר המעלות לדוד לולי הוֹי שְׁהִיָּה לָנוּ יְאֹמֵר נָא יִשְׂרָאֵל, ישראל סבא. ר' שמואל בר נחמן אמר כל ספר תהלים הי' אומר, מה טעם ואתה קדוש יושב תהלות ישראל⁴ - ישראל סבא".

הפירוש במדרש "ומה הי' אומר", אינו מה הי' עיסוקו של יעקב בבית לבן, שכן כתוב שהוא עבד בצאן לבן בכל כוחו, עד "ותדד שנתי מעיני"⁵, אלא מה העניק לו את הכח לעבור את הקשיים בבית לבן.

שהרי בהיותו שם הוא הי' במעמד ומצב של גלות, לאחר שעזב את בית אביו יצחק

המשך בעמוד 215

(1) ב"ר פס"ח, יא. וראה שם פס"ד, יא.

(2) ויצא כח, יא.

(3) עפ"י מ"ש שם לא, מ.

(4) תהלים כב, ד. וראה ע"ז "תהילות מנחם" ח"א.

(5) ויצא לא, ו. ועד שלמדין הלכה למעשה מיעקב שפועל "חייב לעבוד בכל כוחו" (רמב"ם סוף הל' שכירות. טושו"ע חו"מ סו"ס שלו. שו"ע אדה"ז חו"מ הל' שאלה ושכירות ס"כ). וראה לקו"ש חכ"ה ע' 139 ואילך.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 229..... שולחן ערוך עם הערות וציורים
230..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
233..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 236..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 237..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 238..... תורת שמואל תרל"ג

אדמו"ר מוהרש"ב

- 239..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 240..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
241..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
242..... רשימות אדמו"ר מוהריי"צ - אבות החסידות.
243..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 77..... ילקוט לוי יצחק על התורה
78..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
186..... נביאים וכתובים
199..... עין יעקב - מסכת שבת
244..... נקודה משיחת קודש מעובדת
245..... חומש לקריאה בציבור
253..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
254..... לוח זמנים
255..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה באתי לגני אחותי כלה, יו"ד שבת, ה'תשכ"ו..... 6
ד"ה ויולך הוי' וגו', ש"פ בשלח, ט"ו בשבת, ה'תשכ"ו..... 26
ד"ה באתי לגני אחותי כלה, יו"ד שבת, ה'תשמ"ו..... 38

התועדויות

- שיחת ש"פ בא, ו' שבת, ה'תשכ"ה..... 46
משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבת וש"פ בא, ו' שבת ה'תשנ"ב..... 51

לקוטי שיחות

- פרשת בא, כרך כו, א..... 64
פרשת בא, כרך כו, ב..... 71

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת בא..... 79
לוח לתהלים היומי..... 104
תניא יומי..... 105
לוח 'היום יום'..... 118

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 121
שלושה פרקים ליום..... 125
פרק אחד ליום..... 164
ספר המצוות..... 184

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת ערכין..... 188
גמרא עם ביאור - מסכת מנחות..... 200
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 230

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

סדר מפורט ליום העשירי

בי"ה, ראש חדש שבט, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים
או השייכים אל כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ, ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע"ל, הוא יום היארצייט של כ"ק מו"ח אדמו"ר
הכ"מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העלויות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי -
מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אני"ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ"ד דכלים ופ"ז דמקואות.

אח"כ יאמר המשנה ר' חנניא בן עקשיא כו' ויאדיר.

בלחש - איזה שורות בתנאי, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד"ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע"ד) בע"פ. ואם אין
מי שיחזור בע"פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר.

ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תנאי. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להעניינים השייכים לנשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, **בעד עצמו**

ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא"ח - יקרא כל אחד פ"ג (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ"פ
לראות את פני כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ"ג, כאלו עומד לפניו. להניח הפ"ג אח"כ בין דפי
מאמר, קונטרס וכו' של תורת כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי' אודות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ ועבודתו אשר עבד בה כל
ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראויים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ"ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם
מתורתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע"ד אמירת
תהלים, לימוד חומש עם פירש"י - ובמקומות המתאימים - גם ע"ד לימוד התנאי כפי שחלקו לימות השנה. - אם
באפשרי לעשות כל הנ"ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום,
גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ"ק
מו"ח אדמו"ר הכ"מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את
תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסוגלת הנוער.

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ"ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי"ק
שלאחריו.

והוי' יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, בעל ההילולא, בתוכם
ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ושחקים זבול ומעון וערבות וכתוב "סולו לרוכב בערבות ביה שמו", בארצות
שביעית חביבה, ארץ אדמה ארקא גיא ציה נשיה תבל וכתוב "והוא ישפוט
תבל בצדק ידין לאומים במישרים", בדורות שביעית חביב, אדם שת אנוש
קינן מהללאל ירד חנוך וכתוב "ויתהלך חנוך את האלקים", באבות שביעי
חביב, אברהם יצחק ויעקב לוי קהת

עמרם משה וכתוב "ומשה עלה אל

האלקים", בבנים השביעי חביב,

שנאמר "דוד (הוא) השביעי", במלכים

השביעי חביב, שאול איש בושת דוד

שלמה רחבעם אביה אסא וכתוב

"ויקרא אסא אל ה'", בשנים שביעי

חביב, שנאמר "והשביעית תשמטנה

ונטשתה", בשמיטין שביעי חביב,

שנאמר (ויקרא כה, י) "וקדשתם את

שנת החמישים", בימים שביעי חביב,

שנאמר "ויברך אלקים את יום

השביעי", בחדשים שביעי חביב,

שנאמר "בחודש השביעי באחד

(לחודש) שְׁהוֹרִיד אֶת הַשְּׂכִינָה

מהרקיע הראשון הקרוב ביותר לעולם

הזה התחתון וְהַחֲזִירָה לְאָרֶץ,

לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהִיא עִיקְרִי

בַּתְּחִילָה בעת בריאת העולם.

וְזוֹהִי עֲבוֹדָתָם שֶׁל בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאִים 'צַדִּיקִים', כְּמוֹ

שְׁכֹתֹב בִּישְׁעִיה עֲמֻן כָּלֵם

צַדִּיקִים, כְּמוֹ שְׁנִאָמַר⁷

בַּתְּחִילִים צַדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ

וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד עָלֶיהָ, יוֹכּוּ לְרֶשֶׁת

את הארץ ולשבת בה תמיד הִינֵנו,

שְׁצַדִּיקִים יִירָשׁוּ אֶרֶץ וְיֹכּוּ לִכְךָ לְפִי שֶׁהֵם מְשִׁפְּנִים

וּמְשִׁכִּים⁸ בַּחֲנִינָת עַד⁹, מְרוֹם וְקָדוֹשׁ¹⁰, מוֹרִידִים מִלְּמַעְלָה

לְמַטָּה את בְּחִינַת הָאֱלֹהִים הַמְּרוֹמָמוֹת וְהַקְּדוֹשׁוֹת, שֶׁמֶצֶד עֲצֻמָּן הֵן לְמַעְלָה

מִהָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהִיא בְּגִילּוּי לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה, הִינֵנו, לְהִיּוֹת לֹא

1 נאמר ב'שיר השירים' שה'דוד', הקדוש-ברוך-הוא, אומר ל'כלה', בני ישראל:

2 **בָּאתִי לְגִנִּי אֲחוֹתִי כְּלָה**.² וּמִבֵּיא פְעַל הַהִילּוּלָא הרבי הריי"צ

3 שנסתלק ביום יו"ד שבת (בשנת תש"י), במאמר חסידות על פסוק זה, שמסר

4 לפרסום ליו"ד שבת (יום הסתלקות סבתו הרבנית רבקה, אם אביו הרבי

5 הרש"ב, בשנת תרע"ד) וי"ג שבת (יום

6 הסתלקות אמו הרבנית שטערנא שרה,

7 בשנת תש"ב) בשנת תש"י וביו"ד שבת

8 אותה שנה נסתלק בְּהַמְשָׁן

9 הַמְּאָמְרִים לְיוֹם הַהִילּוּלָא³,

10 מֶה שְׁאָמְרוּ עַל פִּסּוּק זֶה

11 בַּמְדַּרְשׁ⁴ לְגִנִּי לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם

12 הַהִתְיַחְדּוּת שֶׁלִּי, רַבְּאִיתִי לְגִנִּי פִּירוּשׁוֹ

13 בַּתִּי, הֵינֵנו חֲזוֹרִית לְמָקוֹם שֶׁהִיא

14 עִיקְרִי בַּתְּחִילָה, דְּעִיקְרִי

15 שְׂכִינָה בַּתְּחִילִים הִיְתָה,

16 בַּתְּחִילִת הַבְּרִיאָה, עִיקְרִי הַשְּׂרָאָה

17 הַשְּׂכִינָה וְגִילּוּי הָאֱלֹהִיּוֹת הֵיוּ בְּעוֹלָם

18 הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן אֲלֵא שְׂאֲחֵר כֶּן

19 הִנֵּה עַל יְדֵי חֲטָא עַץ הַדַּעַת

20 שֶׁחֲטָא אָדָם הָרָאשׁוֹן וְהַחֲטָאִים

21 שֶׁלְאַחֲרֵי זֶה בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים,

22 סִילְקוּ אֶת הַשְּׂכִינָה מִהָאֶרֶץ

23 וְגִרְמוּ לְשִׁכְנָה לְהַסְתַּלַּק לְרָקִיעַ

24 הָרָאשׁוֹן כְּתוּצָאָה מִהַחֲטָא הָרָאשׁוֹן

25 וְאַחֲרֵי כֵן מִהַרְקִיעַ הָרָאשׁוֹן לְרָקִיעַ

26 הַשְּׁנִי עַד לְרָקִיעַ הַשְּׂבִיעִי.

27 וְאַחֲרֵי כֵן כֹּאשֶׁר הַשְּׂכִינָה הִיְתָה

28 בְּעִיקְרִי בְּרִקִּיעַ הַשְּׂבִיעִי הַתְּחִילָה

29 עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אֲבִרָה שְׁהוֹרִיד

30 אֶת הַשְּׂכִינָה מִרָקִיעַ הַשְּׂבִיעִי

31 לְשִׁשִּׁי, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׂבִיעִי לְאֹבוֹת הָעוֹלָם (אֲבִרָה-

32 יִצְחָק-עֲקִיבִל-וְיִקְהָת-עֲמֶרֶם-מֹשֶׁה), וְכָל הַשְּׂבִיעִי חֲבִיבִין⁵, כְּדִבְרֵי

33 הַמְּדַרְשׁ עַל הַכְּתוּב בְּתוֹרָה לְגַבִּי רֹאשׁ הַשָּׁנָה 'בְּחֹדֶשׁ הַשְּׂבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ':

34 "כֹּל הַשְּׂבִיעִין חֲבִיבִין לְעוֹלָם, לְמַעַל הַשְּׂבִיעִי חֲבִיב שְׁמִים וְשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְרִקִּיעַ

(*) הפרק השייך לשנה זו – ראה תו"מ סה"מ באתי לגני ח"א ע' VI. וש"נ. 1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק
הששה-עשר *מד"ה באתי לגני ה'ש"ת. 2) שה"ש ה, א. 3) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פרק א. 4) שהש"ר עה"פ. 5) ויק"ר
פכ"ט, יא. 6) ישעי' ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק. 7) תהלים לו, כט. שהש"ר שם. ב"ר פי"ט, ז. במדב"ר פי"ג, ב. 8) ראה
מהרז"ו לב"ר שם. מתנות כהונה ומהרז"ו לבמדב"ר שם. 9) ראה ד"ה באתי לגני תשי"א פ"ד (תו"מ שם ע' ט). וש"נ.
10) ע"פ נוסח התפלה – שחרית דשבת ויו"ט. ובשהש"ר שם: שוכן עד וקדוש שמו (ישעי' נז, טו).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **יְתִבְרֹךְ דִּיכָּה** שהקדוש ברוך הוא ידור וישכון, שיהיה גילוי אלוקות
- 2 **בְּתַתּוֹנִים** בעולם הזה שהוא העולם התחתון שאין תחתון ממנו. וזהו
- 3 **גַּם** הטעם הפנימי על כך ש**מִיד לְאַחֲרֵי מִתֵּן תּוֹרָה נֶאֱמַר** לבני
- 4 **יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מֹשֶׁה הַצִּיּוּנִי** של הקדוש-ברוך-הוא וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ
- 5 **וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹכָם**¹¹, הִינֵנּוּ,
- 6 **שֶׁתִּהְיֶה הַשְּׂרָאָת שִׁכְנִיתָ**¹ **בְּתַתּוֹנִים**. וְזֶהוּ גַּם שֶׁמִּיד לְאַחֲרֵי מִתֵּן תּוֹרָה
- 7 **יְתִבְרֹךְ בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד**² **נֶאֱמַר עַל יְדֵי מֹשֶׁה הַצִּיּוּנִי וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ**
- 8 **וְאָחֵד**¹² מִיִּשְׂרָאֵל, עַל יְדֵי
- 9 **הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה בְּמִשְׁכָּן,**
- 10 **שֶׁהוּא הַמִּקְדָּשׁ (דְּאִשְׁכַּחַן)**
- 11 **מִקְדָּשׁ דְּאִיקָרִי מִשְׁכָּן וּמִשְׁכָּן**
- 12 **דְּאִיקָרִי מִקְדָּשׁ**¹³ כַּמְבֹאֵר
- 13 כַּמְבֹאֵר, מִצִּיּוֹן שֶׁהַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא מִשְׁכָּן,
- 14 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה 'וְנִתְּנִי מִשְׁכְּנִי
- 15 בְּתוֹכְכֶם' וְהַכּוּוֹנָה לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכֵן
- 16 מִצִּיּוֹן שֶׁהַמִּשְׁכָּן נִקְרָא מִקְדָּשׁ, כַּכְּתוּב
- 17 כֹּאן בְּצִיּוֹן עַל עֲשִׂית הַמִּשְׁכָּן 'וְעָשׂוּ לִי
- 18 מִקְדָּשׁ וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם'. וְכַפִּי
- 19 **שֶׁמִּבְּאֵר הַרְבֵּי הַרִּי"צ** בַּעַל הַהִילּוּלָא
- 20 **בְּהַמִּשְׁכָּן הַמֵּאֱמָר**¹⁴, שֶׁזֶּהוּ עֵינִן
- 21 זֶה שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוּא כְּרִי שִׁיהִי גִלּוּי
- 22 אֱלֹקוֹת בַּעֲלָם הוּא הַתַּחְתּוֹן, הוּא
- 23 הַטַּעַם הַפְּנִימִי עַל כֵּךְ שֶׁ**מִהַעֲבֹדוֹת**
- 24 **הַעֲיָקָרִיּוֹת בְּמִשְׁכָּן הוּא עֵינִן**
- 25 **עֲבֹדַת הַקְּרִבָּנוֹת, דְּעֵינִן**
- 26 **הַקְּרִבָּנוֹת, מִלְּשׁוֹן קִירֹב, הוּא**
- 27 **קִירֹב כָּל הַכַּחוֹת**¹⁵ שֶׁל הָאֵדָם
- 28 הַמִּבְּאֵר אֶת הַקְּרִבֵּן לֵאלֹקוֹת, כְּשֶׁשֶׁם
- 29 **שֶׁהַקְּרִבֵּן** עֲצָמוֹ הַמוֹקֵרֵב עַל גְּבִי
- 30 הַמִּזְבֵּחַ עוֹלָה לְמַעְלָה עַד רִזָּא
- 31 הַסּוֹד דְּאֵין סוּף¹⁶, כְּדַבְּרֵי הַזֹּהָר,
- 32 כֵּךְ הָאֵדָם הַמִּבְּאֵר אֶת הַקְּרִבֵּן מִתְקַרֵּב
- 33 לֵאלֹקוֹת, וְנִמְצָא שֶׁעַל יְדֵי עֲבֹדַת
- 34 הַקְּרִבָּנוֹת בְּמִשְׁכָּן, נִפְעַל גִּלּוּי אֱלֹקוֹת
- 35 בַּעֲלָם.
- 36 **וְעוֹד זֹאת**¹⁷, וְיִשְׁנוּ דְּבַר נוֹסֵף שֶׁבֹ

- 37 בא לירי ביטוי ענין זה שעל ידי המשכן יש השראת השכינה וגילוי אלוקות
- 38 בעולם, שֶׁהַמִּשְׁכָּן נֶעֱשֶׂה מְעַצֵּי שֵׁטִים שֶׁמֶהֱם נֶעֱשׂוּ הַקְּרָשִׁים
- 39 של כתי המשכן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁸ בַּתּוֹרָה 'וְעָשִׂית אֶת הַקְּרָשִׁים
- 40 לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שֵׁטִים עוֹמְדִים, וְעֵינֵנוּ בַּעֲבֹדַת ה' שֶׁל הָאָדָם,
- 41 שֵׁשֶׁטִים הוּא עֵינֵן שְׁטוֹת
- 42 הַנִּהְיָה לְמִטָּה מִטַּעַם וְדַעַת דְּלַעֲוִמַת
- 43 זֶה שֶׁל הַיִּפֹךְ הַקְּדוּשָׁה, דְּהִינֵנוּ
- 44 כְּלָלוֹת עֵינֵי הָעוֹלָם הוּא הַגִּשְׁמִי
- 45 שְׂאִינוּ עוֹלָם הָאֱמָת אֶלָּא
- 46 עֲלֵמָא דְשִׁקְרָא עוֹלָם הַשִּׁקְרָא,
- 47 וְהַעֲבֹדָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָם
- 48 הִיא לַעֲשׂוֹת מַהֲשָׁטוֹת
- 49 דְּלַעֲוִמַת זֶה וְשִׁקְרָא הָעוֹלָם -
- 50 קָרָשׁ שֶׁהוּא אוֹתִיּוֹת 'שִׁקְרָא' אֲבָל בְּסוֹדֵר
- 51 שׁוּנָה שֶׁל עֲצֵי שֵׁטִים עוֹמְדִים,
- 52 וּמִשְׁמַעוֹת הַדְּבַר שֶׁעֲצֵי הַשֵּׁטִים שֶׁל
- 53 קָרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן 'עוֹמְדִים' הִיא בְּדוּגְמַת
- 54 הָעֲמוּד שֶׁמִּחְבֵּר רִצְפַת
- 55 הַקְּרָקַע עִם גּוֹבֵה הַגֵּג לְהִיּוֹת
- 56 כְּאֶחָד מִמֶּשֶׁ¹⁹ וְהִינֵנוּ לַחֲבֵר וְלֵאחֵד
- 57 בֵּין הָאֵדָם הָאֱלֹקִי הַנֶּעֱלָה וְהָעוֹלָם הוּא
- 58 הַנְּחוּת. וְכֵינֵן שֶׁעֲבֹדָה זֹאת שֶׁל
- 59 הַפִּיכָה הַשְׁטוֹת דְּלַעֲוִמַת זֶה וְשִׁקְרָא
- 60 הָעוֹלָם 'לְעֵצֵי שֵׁטִים עוֹמְדִים' בְּמִשְׁכָּן,
- 61 לַחֲמִשִּׁין וּלְגָלוֹת אֱלֹקוֹת בַּעֲלָם,
- 62 נֶעֱשִׂית עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
- 63 שְׁכוֹלֵם נִקְרָאִים 'צִדִּיקִים' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
- 64 וְעִמָּךְ כָּלֵם צִדִּיקִים (כְּנִזְכֹּר
- 65 לְעִיל). לְכֵן²⁰ נִקְרָאִים בְּנֵי
- 66 יִשְׂרָאֵל בַּתּוֹרָה כְּשֶׁשֶׁם צְבָאוֹת
- 67 הוּי²¹, דְּצָבָא יֵשׁ בּוֹ שְׁלִשָּׁה
- 68 פִּירוּשִׁים, פִּירוּשׁ אֶחָד לְשׁוֹן
- 69 חֵיל, דְּהִינֵנוּ, אֲנָשֵׁי חֵיל צָבָא
- 70 (כְּפִשׁוּטוֹ), פִּירוּשׁ שֵׁנִי לְשׁוֹן
- 71 זְמַן מוֹגֵבֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב²²
- 72 בְּאִיּוֹב הֲלֵא צָבָא לְאַנּוּשׁ עֲלִי

(11) תרומה כה, ח. 12) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). שלה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45. 13) עירובין ב, סע"א. 14) פרק ב. 15) ראה ספר הבהיר סימן מו (קט). הובא ברקאנטי בראשית ד, ג. תצוה כט, יח. בחיי ויקרא א, ט. ועוד. 16) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב. – הובא בהמשך הנ"ל פרק יח. 17) ראה שם פרק ג ואילך. 18) תרומה כו, טו. 19) ראה שם פרק ט. 20) ראה שם פרק י. 21) בא יב, מא. 22) איוב ז, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אָרְץ ימי האדם בארץ קצובים ומוגבלים, ופירוש שלישי ולשון צביון,
2 כְּמוֹ לשון הגמרא שכל הנבראים בְּצִבְיוֹנָם נִבְרָאוּ²³, שְׁהוּא עֲנִין
3 הַיּוֹפִי, עַל יְדֵי הַהִתְפַּלְלוֹת מִפְּלִי הַגּוֹנוֹנִים כִּי הַיּוֹפִי לֹא נוצר על-ידי
4 צבא אחד, אלא בהתפללות של כמה צבעים וגוונים יחד, וְהֵינּוּ, שְׁהוּאֹפֶן
5 שָׁבוּ מִמְּלָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת
6 הָעֲבוּדָה שֶׁל צִבְאוֹת הָרִי' 1
7 שְׁזוּהִי הַמְּלָחָמָה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל 2
8 נלחמים ומתייגעים לְהַפּוֹךְ אֵת 3
9 שֶׁקֶר הָעוֹלָם ה'שטות דלעומת זה' 4
10 לְקַרֵּשׁ הַמִּשְׁכָּן 'עצי שיטים' 5
11 עומדים, וְלַעֲשׂוֹת מִהָעוֹלָם 6
12 דִּירָה לֹא יִתְבָּרַךְ מִקּוֹם שִׁישׁ בּוֹ 7
13 גילוי אלוהות והשראת השכינה, 8
14 וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹכָם, הָרִי זֶה עַל 9
15 יְדֵי עֲבוּדָתָם בְּזִמְנָם וּמְקוֹם, 10
16 בתוך גדר המציאות הגשמית 11
17 וּבִאֲוֶפֶן שֶׁל הַתְּפַלְלוֹת כו' שֶׁל 12
18 עניני עבודת ה' באופנים שונים יחד. 13
19 וּמִמְּשִׁיךְ הַרְבֵּי הַרִי"צ בַּעַל 14
20 הַהִילּוּל בְּסַעֲיָפִים שְׁלֹאֲחֵרִי 15
21 זֶה²⁴, בַּפְּרָקִים הַבָּאִים שֶׁל מֵאֵמֶר 16
22 'באתי לגני' תש"י, שְׁכַדִּי שְׁכַנִּי 17
23 יִשְׂרָאֵל יוֹכְלוּ לְנַחֵל אֵת 18
24 הַמְּלָחָמָה שֶׁל הַפִּיכָת הָעוֹלָם 19
25 מ'שקר' של לעומת זה' ל'ק'רש' של 20
26 הַמִּשְׁכָּן בִּאֲוֶפֶן שֶׁל נִצְחוֹן, הִנֵּה 21
27 עַל זֶה נּוֹתֵנִים לָהֶם אֵת 22
28 אוֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ שִׁישְׁתִּמְשׁוּ בָהֶם 23
29 וַיִּבְכּוּ אוֹתָם לְצוּר נִיצָחוֹן הַמִּלְחָמָה. 24
30 וּמִקְדָּיִם לִפְנֵי בִיאור עֲנִין נִתְּנָה 25
31 האוצרות לצורך הניצחון במלחמה 26
32 לְבָאֵר, שְׁעִיקָר עֲנִין הַנִּצְחוֹן 27
33 הוּא בְּגִדוֹל דּוֹקָא, וְכָל מִי 28
34 שֶׁגִּדּוֹל יוֹתֵר, יֵשׁ אֲצִלוֹ מִדַּת 29
35 הַנִּצְחוֹן וְהַרְצוֹן לִנְצַח בַּמִּלְחָמָה 30
36 יוֹתֵר, וְעַד שֶׁהִמְלִךְ שְׁהוּא 31
37 הַגִּדּוֹל שְׁכַעֲס, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל 32
38 שְׁאוּל הַמֶּלֶךְ מִשְׁכָּמוֹ וְמַעֲלָה 33
39 גְבוּהַ מִפְּלִי הָעָם²⁵, הִנֵּה אֲצִלוֹ 34
40 אֲצִל הַמֶּלֶךְ מִדַּת הַנִּצְחוֹן הִיא 35
41 בְּיוֹתֵר תּוֹקֵף מֵאִשֶּׁר אֲצִל כָּל שֶׁאֵר 36
42 הָעָם. וּמִבָּאֵר, שִׁישׁ שְׁנֵי אֲפִנֵי 37
- מלחמה, יש מלחמה שְׁעִנִּינָה מטרתה ותכליתה הוא לשלול
שָׁלָל וְלִבּוֹז בּוֹ וְזוֹ הָאֲוֶפֶן הָרָשׁוֹן בַּמִּלְחָמָה, אֲכָל עִיקָר עֲנִין
הַמְּלָחָמָה הוּא לְנַצֵּחַ אֵת הַמִּנְגֵּד וְזוֹ הָאֲוֶפֶן הַשֵּׁנִי בַּמִּלְחָמָה.
וּמִהֲחִילוּקִים שְׁבִינִיָּהֶם, אֶחָד הַהִבְדִּיל בֵּין מִלְחָמָה שִׁמְטָרָה הוּא
הַשֵּׁלֶל לַמִּלְחָמָה שִׁמְטָרָה הוּא
הַנִּיצָחוֹן שְׁבִינִיָּהֶם הַמְּלָחָמָה שְׁהִיא
בְּשִׁבְלִי לְשָׁלּוֹל שָׁלָל וְלִבּוֹז בּוֹ, אֲזִי שְׁיִיד עֲנִין שֶׁל חֲשׁוֹב
כְּמָה יְכוּלִים וְכְמָה רָצוּ
לְהַשְׁקִיעַ בַּמְּלָחָמָה בִּאֲוֶפֶן
שְׁהִיא הַדְּבָר כְּדָאִי וּמִשְׁתַּלֵּם
לְפִי עֲרֹךְ הַשֵּׁלֶל וְהַפִּיזָה וּמוֹכֵן
שֶׁלֹּא כְּדָאִי לְהִילָחֵם הַרְבֵּה וּלְנַחֵל
מִלְחָמָה גְּדוֹלָה בְּשִׁבְלִי שֶׁל מוֹעֵט.
אֲכָל בִּאֲשֶׁר הַמְּלָחָמָה הִיא
בְּשִׁבְלִי לְנַצֵּחַ אֵת הַמִּנְגֵּד, אֲזִי
מִבּוֹזֵה הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל
הָאוֹצְרוֹת, הֵן הָאוֹצְרוֹת
שְׁקִיבִין וְאִסָּף בְּעֶצְמוֹ, וְהֵן
הָאוֹצְרוֹת שְׁקִיבִין אֲבוֹתֵינוּ
הַמְּלָכִים שֶׁקִּדְּמוּ לוֹ בְּמִשְׁפַּחַת הַשָּׁנִים
דּוֹר אַחֵר דּוֹר, אֲשֶׁר לֹא
עֲנִין הַנִּצְחוֹן אִם לֹא בְּשִׁבְלִי
הַמִּטְרָה הַחֲשׁוּבָה מֵאֵד שֶׁל הַנִּיצָחוֹן
בַּמִּלְחָמָה הָרִי לֹא זֶה בְּלִבְד
שְׁאִין מִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם אִלָּא
מִמְשִׁיכִים לְשִׁמּוֹר עַל הָאוֹצְרוֹת, אֲלֵא
עוֹד זֹאת, שֶׁהָאוֹצְרוֹת יִקְרִים עַד כִּדִּי
כִּי שְׁאִפִּילוּ לֹא מִרְאִים אוֹתָם,
וְאֵף עַל פִּי כֵן, לְמַדּוֹת שֶׁהָאוֹצְרוֹת
כָּל כֵּן יִקְרִים וְחֲשׁוּבִים, בְּשִׁבְלִי
עֲנִין הַנִּצְחוֹן שֶׁל הַמִּלְחָמָה פּוֹתֵחַ
הַמֶּלֶךְ אֵת אוֹצְרוֹתָיו וְלֹא רַק
שְׂרׁוּאִים אֵת הָאוֹצְרוֹת אִלָּא גַם
מִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם, וְיִתִּירָה מִזֶּה,
שְׁמִבְּזוֹ הַמֶּלֶךְ אֵת אוֹצְרוֹתָיו,
מִבְּלִי לַעֲשׂוֹת חֲשִׁיבוּתִים שֶׁל כְּדָאִיוֹת עַד
כְּמָה רָאוּ לְבִכּוֹ מִהָאוֹצְרוֹת, כְּדִי
שְׁאִנְשִׁי הַצָּבָא הַנִּלְחָמִים בְּפּוֹעֵל
אֵת אוֹצְרוֹתָיו, וְיִתִּירָה מִזֶּה, שְׁמִבְּזוֹ אוֹצְרוֹתָיו, כְּדִי שְׁאִנְשִׁי הַצָּבָא יִפְעִלוּ אֵת

(23) ר"ה יא, א. 24) פרק יא. 25) שמואל-א ט, ב. ונתבאר באוה"ת וירא כרך ד תשסד, ב. שה"ש כרך ב ע' תיד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יַפְעֵלוּ אֶת נֶחֱחוֹן הַמִּלְחָמָה. וְכִפִּי שֶׁמִּבָּאָר הֶרְבִּי הֲרִי"צ בִּמְאֹמֶר
- 2 הַנּוֹכֵחַ שָׁאֵף עַל פִּי שְׁנִיתֵי הָאוֹצְרוֹת הִיא עַל יְדֵי לִידִיהֶם שֶׁל
- 3 שְׂרֵי הַפְּקִידִים מִפְּקִיד הַצָּבָא שֶׁהֵם פְּקִידֵי הַחֵיל, הֲרִי הַפּוֹנוּנָה
- 4 בְּזָה הַמַּטְרָה שֶׁל נִחְיַת הָאוֹצְרוֹת לִמְפַקְדֵי הַצָּבָא הִיא שֶׁהָאוֹצְרוֹת נִגְיָעוּ
- 5 לְאַנְשֵׁי הַחֵיל, אֲנָשֵׁי הַצָּבָא,
- 6 הַלּוּחָמִים כּפּוּעַל, שֶׁהֵם הַחֵיילִים
- 7 הַלּוּחָמִים דּוֹקָא עוֹשִׂים אֶת
- 8 הַנֶּחֱחוֹן בְּמִלְחָמָתוֹ שֶׁל
- 9 הַמֶּלֶךְ.
- 10 וְלִהְבִּין עֲנֵן הָאוֹצֵר בְּנִמְשָׁל
- 11 לְמַעֲלָה בְּאַלּוּקוֹת, מְקַדִּים הֶרְבִּי
- 12 הֲרִי"צ בִּמְאֹמֶר הַנּוֹכֵחַ לְבָאָר 26
- 13 מִמָּאֵר הַתִּיקוּנִי זֶהֲרִי 27 אֹר
- 14 אֵין סוֹף לְמַעֲלָה עַד אֵין קֶץ
- 15 וְלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית הָאֹר
- 16 הָאֱלּוּקִי הָאֵין-סוֹף, הוּא אֵין-סוֹף וּבְלִי-
- 17 גְּבוּל הֵן 'לְמַעֲלָה', בַּעֲנֵן הַהֲתַעֲלוֹת
- 18 וְהַהֲתַעֲלוֹת וְהֵן 'לְמַטָּה', בַּעֲנֵן
- 19 הַהֲמַשְׁכָּה וְהַגִּילּוּי.
- 20 תְּחִילָה 28 הָעֲנֵן בָּאֹר אֵין סוֹף
- 21 לְמַטָּה עַד אֵין תְּכֵלִית, דְּקָאִי
- 22 שִׁמְכוּן עַל הַגִּילּוּי
- 23 וְהַהֲתַפְּשָׁטוֹת הָאֹרָה וְהַהֲמַשְׁכָּה
- 24 שֶׁל הָאֹר הָאֱלּוּקִי עַד לְמַטָּה מְטָה
- 25 בְּמִדְרֵיגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת
- 26 וְהַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנוֹת וְכִיוֹן שֶׁהָאֵין
- 27 סוֹף הוּא בְּלִי מוֹגְבֵל בְּשׁוּם הַגְּבֻלָּה,
- 28 אֵין סוֹף הַהֲתַגְלוֹת וְהוּא יוֹרֵד לְהֵאִיר
- 29 גַּם בְּדִרְגּוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת וְהַתַּחְתּוֹנוֹת
- 30 בְּיוֹתֵר, וְאַחֵר כֶּף 29 אַחֲרֵי בִיאוֹר
- 31 עֲנֵן לְמַטָּה עַד אֵין תְּכֵלִית מִבָּאָר
- 32 הָעֲנֵן לְמַעֲלָה עַד אֵין קֶץ,
- 33 שֶׁהוּא עֲנֵן הָעֵלֶם הָאֹר
- 34 בְּהָעֵלֶם אַחֵר הָעֵלֶם וּבְעִילּוֹי
- 35 אַחֵר עִילּוֹי כּו'. הַתַּעֲלָמוֹת
- 36 וְהַתַּעֲלָמוֹת עַד אֵין סוֹף. וְהִינֵנוּ,
- 37 דְּכִינֵן שְׁעִנְיָנוּ שֶׁל הָאוֹצֵר שֶׁל
- 38 הַמַּלְכוּת שֶׁבִּדְרֵךְ כָּלֵל לֹא רּוֹאִים אוֹתוֹ,
- 39 וּבּוֹדָאִי שֶׁלֹּא מִשְׁתַּמְשִׁים בּוֹ, וּמוֹרִיצִים
- 40 אוֹתוֹ רַק לְצוּרֵךְ נֶחֱחוֹן הַמִּלְחָמָה,
- 41 כְּמִבּוֹאֵר לְעִיל, שֶׁהוּא סָפּוֹן וְטָמוֹן

- 42 וְהוּא נִעְלָם וְנִסְתָּר (כְּמוֹס וְחֲתוּם מַעֲיֵן כָּל רּוֹאֶה), הִנֵּה כְּדִי
- 43 לִידַע וְלִהְבִּין בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַיּוֹקֵר וְהַמַּעֲלָה הַמִּיּוֹחֶדֶת שֶׁל הָעֲנֵן
- 44 הַכְּמוֹס וְהַנִּעְלָם הַבְּלִי נִרְאָה וּבְלִי יָדוּעַ, צָרִיךְ לְבָאָר תַּחֲלִילָה
- 45 הַיּוֹקֵר וְהַמַּעֲלָה הַמִּיּוֹחֶדֶת שֶׁל הָעֲנֵן הַגָּלוּי, וְלָכֵן מִבָּאָר הֶרְבִּי
- 46 הֲרִי"צ בִּמְאֹמֶר תַּחֲלִילָה הָעֲנֵן
- 47 דְּלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית,
- 48 שֶׁהוּא עֲנֵן הַהֲתַפְּשָׁטוֹת
- 49 וְהַגִּילּוּי שֶׁל הָאֹר הָאֵין סוֹף, וְאַחֵר
- 50 כֶּף מִבָּאָר אֶת הָעֲנֵן דְּלִמְעָלָה
- 51 עַד אֵין קֶץ, שֶׁהוּא עֲנֵן
- 52 הַתַּעֲלָמוֹת הָאֹר הָאֵין סוֹף
- 53 וְהַהֲתַפְּלָלוֹת שֶׁל בְּעֶצְמוֹתוֹ
- 54 יִתְבַּרֵּךְ הֵינּוּ הַתַּעֲלָמוֹת וְהַתַּעֲלָמוֹת עַדִּי
- 55 אֲבָדֵן הַמִּצִּיאוֹת שֶׁל כְּדַבֵּר בְּפִי עֲצוּמוֹ,
- 56 וְהַתַּכְלָלוֹת שֶׁל בְּעֶצְמוֹת הָאֱלּוּקוֹת
- 57 (כְּמוֹ נֵר שֶׁנִּכָּל בְּאַבּוּקָה גְּדוּלָּה).
- 58 (ב) וּמִמְשִׁיף בְּהִמָּאֵר 30:
- 59 "וְהִנֵּה שְׁנֵי עֲנָנִים אֱלוֹ דָּאֹר
- 60 אֵין סוֹף לְמַעֲלָה מַעֲלָה עַד
- 61 אֵין קֶץ וְלִמְטָה מְטָה עַד אֵין
- 62 תְּכֵלִית, הֵן שְׁתֵּי מִדְרֵיגוֹת
- 63 שְׁנוֹת בָּאֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ
- 64 הוּא, וְיֵשׁ הַפֶּרֶשׁ גְּדוּל
- 65 בִּינְיָהֶם וְאִינֵם עֵין אַחֲרִי כִּפִּי
- 66 שִׁמְכוּן וּמִבָּאָר. וְהָעֲנֵן בְּזָה,
- 67 דְּהִנֵּה, עַד עֵתָה נִתְבָּאָר
- 68 הַפִּירוּשׁ דָּאֹר אֵין סוֹף
- 69 לְמַעֲלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה
- 70 עַד אֵין תְּכֵלִית כִּפִּי שֶׁהוּא
- 71 כְּפִשּׁוּטוֹ (וְאִינֵם מְדוּבָר בְּעִנְיָנִים
- 72 בְּתוֹרַת הַסֵּדֶר שֶׁהוּא אֹפֵן שׁוֹנֵה בְּלִימּוֹד
- 73 הַתּוֹרָה מֵאִשֶׁר הַפֶּשֶׁט, אֲבָל הֵינֵנוּ
- 74 דְּרֵךְ הַפֶּשֶׁט בְּנִסְתָּר דְּתוֹרָה),
- 75 שְׂאוֹר אֵין סוֹף עוֹלָה וּמַתְעֵלֶם
- 76 לְמַעֲלָה מַעֲלָה וְנִמְשָׁף וְיוֹרֵד
- 77 לְמַטָּה מְטָה, שֶׁהָעֲלָה מִלְמַטָּה
- 78 לְמַעֲלָה וְהַהֲמַשְׁכָּה מִלְמַעֲלָה

נֶחֱחוֹן הַמִּלְחָמָה. וְכִפִּי שֶׁמִּבָּאָר שָׁאֵף עַל פִּי שְׁנִיתֵי הָאוֹצְרוֹת הִיא עַל יְדֵי שְׂרֵי הַפְּקִידִים שֶׁהֵם פְּקִידֵי הַחֵיל, הֲרִי הַפּוֹנוּנָה בְּזָה שֶׁהָאוֹצְרוֹת נִגְיָעוּ לְאַנְשֵׁי הַחֵיל, אֲנָשֵׁי הַצָּבָא, שֶׁהֵם דּוֹקָא עוֹשִׂים אֶת הַנֶּחֱחוֹן בְּמִלְחָמָתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

וְלִהְבִּין עֲנֵן הָאוֹצֵר לְמַעֲלָה, מְקַדִּים לְבָאָר 26 מִמָּאֵר הַתִּיקוּנִי זֶהֲרִי 27 אֹר אֵין סוֹף לְמַעֲלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית. וּמִבָּאָר תַּחֲלִילָה 28 הָעֲנֵן דְּלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית, דְּקָאִי עַל הַגִּילּוּי וְהַהֲתַפְּשָׁטוֹת עַד לְמַטָּה מְטָה בְּמִדְרֵיגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת וְהַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנוֹת, וְאַחֵר כֶּף 29 מִבָּאָר הָעֲנֵן דְּלִמְעָלָה עַד אֵין קֶץ, שֶׁהוּא עֲנֵן הָעֵלֶם הָאֹר בְּהָעֵלֶם אַחֵר הָעֵלֶם וּבְעִילּוֹי אַחֵר עִילּוֹי כּו'. וְהִינֵנוּ, דְּכִינֵן שְׁעִנְיָנוּ שֶׁל הָאוֹצֵר שֶׁהוּא סָפּוֹן וְטָמוֹן (כְּמוֹס וְחֲתוּם מַעֲיֵן כָּל רּוֹאֶה), הִנֵּה כְּדִי לִידַע וְלִהְבִּין בְּעוֹמֶק יוֹתֵר הַיּוֹקֵר שֶׁל הָעֲנֵן הַכְּמוֹס, צָרִיךְ לְבָאָר תַּחֲלִילָה הַיּוֹקֵר שֶׁל הָעֲנֵן הַגָּלוּי, וְלָכֵן מִבָּאָר תַּחֲלִילָה הָעֲנֵן דְּלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית, שֶׁהוּא עֲנֵן הַהֲתַפְּשָׁטוֹת וְהַגִּילּוּי, וְאַחֵר כֶּף מִבָּאָר אֶת הָעֲנֵן דְּלִמְעָלָה עַד אֵין קֶץ, שֶׁהוּא עֲנֵן הַתַּעֲלָמוֹת הָאֹר וְהַהֲתַפְּלָלוֹת בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ.

(ב) וּמִמְשִׁיף בְּהִמָּאֵר 30: "וְהִנֵּה שְׁנֵי עֲנָנִים אֱלוֹ דָּאֹר אֵין סוֹף לְמַעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה מְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית, הֵן שְׁתֵּי מִדְרֵיגוֹת בָּאֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְיֵשׁ הַפֶּרֶשׁ גְּדוּל בִּינְיָהֶם". וְהָעֲנֵן בְּזָה, דְּהִנֵּה, עַד עֵתָה נִתְבָּאָר הַפִּירוּשׁ דָּאֹר אֵין סוֹף לְמַעֲלָה עַד

(26) פרק יב. (27) סוף תיקון נז. זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה גם תיקוני זהר תיקון יט. (28) פרק יג ואילך. (29) פרק טו. (30) בפרק השייך לשנה זו – פרק טז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְמַטָּה הֵם בְּשָׁנִי מְקוֹמוֹת נִפְרָדִים כי העליה היא למעלה ביותר
 2 והירידה היא למטה ביותר, וְעַתָּה בְּקֶטֶעַ זֶה בְּמֵאמַר מוֹסִיף וּמַחְדֵּשׁ,
 3 שְׂשָׁנִי הַעֲנִינִים דְּלִמְעַלָּה מַעְלָה עַד אֵין קֶץ וּלְמַטָּה מַטָּה
 4 עַד אֵין תְּכֵלִית יִשְׁנָם גַּם בְּמָקוֹם אֶחָד - בְּאוֹר אֵין סוֹף כְּפִי
 5 שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ, וּבְאוֹר אֵין
 6 סוֹף עֶצְמוֹ הֵם שְׁתֵּי מִדְּרִיגוֹת 1
 7 שׁוֹנוֹת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁשֵׁנִי 2
 8 בֵּין שְׁנֵי הַעֲנִינִים הוּא עַד כִּי כָךְ שִׁישׁ
 9 הִפְרֵשׁ גְּדוֹל בִּינֵיהֶם. וּמִזֶּה 3
 10 מֵהַהוֹסָפָה שֶׁמְדוּבָר בְּשֵׁתִי מִדְּרִיגוֹת
 11 שׁוֹנוֹת מוֹכֵן, שְׂאֵין הַפְּנוּנָה 4
 12 לְעֵנֶן הַיְכוֹלָת, שְׁבִיכְלָתוֹ שֶׁל
 13 הָאוֹר הָאֵין סוֹף לִירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת 5
 14 לְמַטָּה עַד אֵין תְּכֵלִית, וּבִיכְלָתוֹ 6
 15 שְׁלֹא לִירֵד וְלֹא לְהִתְגַּלּוֹת אֵלָּא
 16 לְהִתְעַלּוֹת 'לְמַעַלָּה עַד אֵין קֶץ', כִּי,
 17 עֲנִינֵי הַיְכוֹלָת הוּא עֲנִינֵי אֶחָד
 18 הַיְכוֹלָת עֲצָמָה שִׁישׁ בּוֹ שְׁתֵּי
 19 תְּנוּעוֹת 'תְּנוּעָה' שֶׁל יְכוּלָת לְהִתְגַּלּוֹת
 20 וְ'תְנוּעָה' שֶׁל יְכוּלָת לֹא לְהִתְגַּלּוֹת אֵלָּא
 21 לְהִתְעַלֵּם, אֶבְל אֵי אֶפְשָׁר לֹמַר
 22 שֶׁהֵם שְׁתֵּי מִדְּרִיגוֹת שׁוֹנוֹת.
 23 וְאֶפִּילוֹ אִם נִדְּחוּק לֹמַר
 24 שְׁשֵׁתִי מִדְּרִיגוֹת הֵינִי שְׁתֵּי
 25 תְּנוּעוֹת וְאִכֵּן אֵין הַכוּוּנָה לְשֵׁתִי
 26 מִדְּרִיגוֹת שׁוֹנוֹת זֶה זֶה וְרוּחוֹקוֹת זֶה זֶה
 27 אֵלָּא שְׁתֵּי ה'תְּנוּעוֹת' נִקְרָאוֹת
 28 (בְּהִשְׁאֵלָה) שְׁתֵּי 'מִדְּרִיגוֹת', הֵרִי מִלְבָּד
 29 שְׁזוֹהוּ פִּירוּשׁ דְּחוּק, גַּם אִם כֵּן נִפְרַשׁ
 30 כִּי, מִכָּל מָקוֹם, אֵי אֶפְשָׁר
 31 לֹמַר שִׁישׁ הִפְרֵשׁ גְּדוֹל
 32 בִּינֵיהֶם בֵּין ה'תְּנוּעָה' לְהִתְגַּלּוֹת
 33 וְהַתְנוּעָה שֶׁלֹּא לְהִתְגַּלּוֹת, שְׁהֵרִי
 34 אֲמִיתִית הַיְכוֹלָת הִיא בְּאוֹפֶן
 35 שְׂיָכוּל כֶּף וְיָכוּל בְּאוֹפֶן הִפְכִי
 36 בְּשִׁוְהִי, לְלֹא הִפְרֵשׁ כָּלִל כִּי
- יכולת באמת היא שישנה יכולת לאופן אחד (להתגלות) בדיוק כשם שישנה יכולת באופן ההפוך (שלא להתגלות) וכיון שהיכולת היא לשני האופנים בשוה, ללא כל הבדל בין שני האופנים, לא יתכן לומר שיש 'הפרש גדול' בין שני הענינים. ועל כרחק צריך לומר, שמדובר במדריגה שלמטה מענין היכולת!³¹ ובה אכן יש 'הפרש גדול' בין 'למעלה עד אין תכלית'.
 אמןם לכאורה אינו מוכן, איך שייך לומר מעלה מעלה כו' ולמטה מטה כו' באור אין סוף שהוא אין-סוף ובלתי-גבול ואינו מוגדר בשום הגדרה ולכן אין בו 'מעלה' ואין בו 'מטה'. דהנה, בפירוש אור אין סוף, מבאר רבינו הזקן בכמה מקומות³² שאין זה אור מוגבל שנמשך מאין סוף, כי אם, אור שהוא עצמו אין סוף, היינו, אין סוף האמיתי, שאין לו תחילה ואין לו סוף וכו'.³³ ואם כן, כיון שהוא אין סוף אמיתי שאינו מוגדר בשום הגדרה מגבילה ואין לו התחלה ואין לו סיום לא שייך בו חילוקי דרגות דמעלה ומטה.
 ויובן על פי ביאור רבינו הזקן בדבור המתחיל במאמר הפותח במילים להבין ענין אור אין סוף³⁴ ושלאחריו³⁵, שאור אין סוף נקרא השפעת הכח והחיות ממנו יתברך, שייך לו סוף וכו'.³⁶ ואם כן, לא שייך בו חילוקי דרגות דמעלה ומטה. ויובן על פי ביאור רבינו הזקן בדבור המתחיל להבין ענין אור אין סוף³⁷ ושלאחריו³⁸, שאור אין סוף נקרא השפעת הכח והחיות ממנו יתברך, שייך לו סוף וכו'.³⁹

(א) סו"ס תרכ"ז ע' תכא (תנב).³⁴

(31) לשלימות הענין – ראה ד"ה ויולך דש"פ בשלח ס"א ב (לקמן ע' כז ואילך). (32) ראה לקו"ת פקודי ז, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' כב ואילך; ענינים ע' נב ואילך. (33) ראה המשך תרס"ו ע' קסדט [רכב-ה]. (34) והוא תוס' הגהות וכו' לד"ה להבין ענין מהות אוא"ס במאמרי אדה"ז תקס"ג ח"א ע' שלג ואילך. (35) ד"ה להבין ענין שאור א"ס ב"ה הוא למעלה עד אין קץ כו' (תרכ"ז שם ע' תכד [תננ]). והוא תוס' הגהות וכו' לד"ה להבין ענין אוא"ס במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' שע ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 מהקדוש-ברוך-הוא בעצמו, שִׁיכּוֹל הַכֹּחַ הַזֶּה שֶׁמִּמֶּנּוּ שׁוֹפֶעֶת הַחַיּוּת
2 האלוקית להחיות עולמות ונבראים לְהַחְיִית עוֹלָמוֹת אֵין קֶץ, כִּי
3 בהיותו כוח בלתי מוגבל אין הגבלה כמה עולמות ביכולתו להחיות וְעַל כֵּן
4 נִקְרָא אֵין סוֹף, וְנִקְרָא אֹרֹךְ וְלֹא שְׁפַע, והאור האין סוף של הכוח
5 האלוקי להחיות עולמות נקרא 'אור'
6 (כמו האור המאיר מהשמש) ולא
7 'שפע' (כמו השפעת שכל מהרב
8 לתלמיד) לְפִי שְׁאֵין בְּמַהוּתוֹ
9 וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שׁוֹם שִׁינוּי
10 וְהַתְּפַעְלוּת מִמְּשַׁכֵּת הַהֶאָרָה
11 לְהַחְיִית אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, כִּי
12 ההמשכה וההשפעה של החיות
13 לעולמות מהקדוש-ברוך-הוא בעצמו
14 לא עושה שום שינוי בעצמות האלוקות
15 בְּמִשְׁלַל אֹרֹךְ הַשְּׁמֶשׁ שֶׁהַתְּפַעְשׁוּתוֹ
16 מהשמש לא גורמת שום שינוי בשמש
17 ואין לה שום השפעה על השמש
18 עצמה, וְכֵן כְּשֶׁהִנְשָׁמָה
19 מִתְּלַפֶּשֶׁת בְּהַגּוֹף מִמִּילָא
20 הַגּוֹף נִעְשֶׂה חַי, וְאֵינָה צְרִיכָה
21 לְהַתְּעַסֵּק לְהַחְיִית אֶת הַגּוֹף
22 והנשמה לא נדרשת לעשות כל פעולה
23 כדי שהאור והחיות הבאים ממנה יחיו
24 את הגוף על דֶּרֶךְ שְׁפַע כִּמוֹ
25 בהשפעת שפע שהמשפיע כן נדרש
26 'להתעסק' כדי להעביר את ההשפעה
27 למקבל, וְלָכֵן זֶהוּ אֹרֹךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְאֹרֹךְ
28 הַנִּשְׁמָה גַּם כֵּן מִשְׁלַל לְאֹרֹךְ
29 וְהַהֶאָרָה. וּמִמְּשִׁיךְ, הרבי הרייז'צ'
30 במאמר, שְׁמַבְחֵינֵת הָאֹרֹךְ אֵין
31 סוֹף כִּיּוֹן שְׁאֵין לוֹ כֹּל הַגְּבֻלָּה הַזֶּה
32 יָכוֹל לְהַתְּהוּוֹת עוֹלָמוֹת אֵין
33 קֶץ לֹא גְבוּל, וְגַם הֵיזָה יָכוֹל
34 לִיאָצֵל לְהוֹיֹת נִצְלִים וְלִהְיוֹת מִשְׁשִׁיךְ
35 רְבוּא רַבְּבוֹת סְפִירוֹת עַד אֵין
36 קֶץ (עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ).
37 וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהֵנָּה, מֶה
38 שְׁנִקְרָא הָאֹרֹךְ הָאֵין-סוֹף
39 בְּשֵׁם אֹרֹךְ, הֵרִי זֶה לְהוֹרֹת
40 שְׁאֵינֵנו הַמָּאֹר מִקּוֹר הָאֹרֹךְ, כִּי
41 אִם אֹרֹךְ, שְׁעֵנֵינוּ הוּא - כְּשֶׁמֹּ
42 - הָאָרָה מוֹעֵטת מִהֶמְאֹר בְּלָבָד.
43 וְלָכֵן, מִצַּד עֲנִין הַמָּאֹר
44 (שְׁשֵׁם בְּמִקּוֹר הָאֹרֹךְ הוּא
45 אֲמִיתִית עֲנִין הַיְּכוּלָת שְׁהוּא, כֹּנֶזֶר לַעֲלִיל, יְכוּלָת לְאֹפְנִים שׁוֹנִים וְאִפִּילוֹ

הפכיים בשווה) לֹא שְׁיִיךְ לֹמַר לְמַעְלָה מַעְלָה וְלִמְטָה מַטָּה,
וְהֵינֵנו, שֶׁהוּא רַק נוֹשֵׂא עֲנִינִים אֱלֹהִים, כִּי יֵשׁ בּוֹ הַכֹּל וְהוּא נוֹשֵׂא
וּמְכִיל בְּתוֹכוֹ גַּם אֶת הַמוֹשְׁגִים 'מַעְלָה' וְ'מַטָּה', אֲבָל לֹא שְׁיִיךְ לֹמַר
שְׁשֵׁנָם בְּ'מָאֹר' שְׁתֵּי מִדְּרִיגוֹת, כִּי אֵין בּוֹ כָּלִל חִלּוּקֵי דְרָגוֹת וְעַל
אַחַת בְּמָה וְכַמָּה שְׁלֹא שְׁיִיךְ
לֹמַר כְּשֶׁמְדוּבָר בְּ'מָאֹר' שְׁשֵׁשׁ
הַפָּרֶשׁ גְּדוּל בִּינִיָּהם בֵּין שְׁתֵּי
הַדְּרָגוֹת. אֲבָל מִצַּד עֲנִין הָאֹרֹךְ,
שֶׁהוּא הָאֹרֹךְ וְהַתְּפַעְשׁוּת מִהֶמְאֹר וְלֹא
הַמָּאֹר עַצְמוֹ הֵרִי עִם הַיְּחוּתוֹ אֹרֹךְ
אֵין סוֹף, הֵרִי לְמִרּוֹת שְׁגֵם הָאֹרֹךְ
הוּא אֵין סוֹף וּבְלִי גְבוּל וְכִנּוּזָּךְ
לְעִיל שְׁמַבְחֵינֵת הָאֹרֹךְ אֵין
סוֹף, הֵיזָה יָכוֹל לְהַתְּהוּוֹת
עוֹלָמוֹת אֵין קֶץ, וְלִמְטָה
יֹתֵר, סְפִירוֹת עַד אֵין קֶץ,
וְהַתְּהוּוֹת שֶׁל סְפִירוֹת אֵין קֶץ הִיא
חִידוּשׁ גְּדוּל יֹתֵר מִהַתְּהוּוֹת עוֹלָמוֹת
אֵין קֶץ, מִכָּל מְקוֹם, לְהַיְּחוּתוֹ
הָאָרָה וְגִילּוּי כִּיּוֹן שֶׁהָאֹרֹךְ הוּא רַק
הָאֹרֹךְ וְהַתְּנַלּוֹת מוֹעֵטת, וְלֹא הַמָּאֹר
עַצְמוֹ (וְעַל כָּל פְּנִים שׁוֹרֵשׁ
וּמִקּוֹר לְהָאָרָה וְגִילּוּי וְגַם אִם
לֹא מְדוּבָר בַּהֶאָרָה שְׁמִיאִירָה בְּגִלּוּי, הֵרִי
זֶה לְפַחֲתוֹ שׁוֹרֵשׁ וּמִקּוֹר לְהָאֹרֹךְ וְגִילּוּי,
וְלָכֵן בְּכָל אֹפֶן לֹא מְדוּבָר עַל הַמָּאֹר
עַצְמוֹ אֲלֵא עַל הָאֹרֹךְ וְגִילּוּי) בְּלָבָד,
שְׁיִיךְ לֹמַר שֵׁם מַעְלָה מַעְלָה
וּמַטָּה מַטָּה, וּבְאֹפֶן שֶׁהֵם
הַמַּעְלָה וְהַמַּטָּה שְׁתֵּי מִדְּרִיגוֹת
שׁוֹנוֹת זוֹ מִזֹּו, וְעַד שְׁשֵׁשׁ בִּינִיָּהם
בֵּין מִדְּרָגַת הַמַּעְלָה וּמִדְּרָגַת הַמַּטָּה
(לֹא רַק הַפָּרֶשׁ סֵתֵם, אֲלֵא)
הַפָּרֶשׁ גְּדוּל וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר
עוֹד לְהֵלֵן.
(ג) וּמִבְּאֵר בְּהֶמְאָר, "דְּמָה שְׁאֹרֹךְ אֵין סוֹף
שְׁאֹרֹךְ אֵין סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה
עַד אֵין קֶץ, הַתְּכֻנָּה שֶׁל הָאֹרֹךְ
הָאֲלוּקִי הָאֵין-סוֹף לְהַתְּעַלּוֹת וְלַהֲתַעֲלֵם
לֹא גְבוּל הוּא אֹרֹךְ הָאֵין סוֹף
הַנֶּעֱלָם וְהַסֵּתוּם הַנִּסְתָּר לְגַמְרִי
שְׁאֵינֵנו בְּגֶדֶר גִּילּוּי וְהַמְשָׁכָה,
שֶׁלֹא זֶה בְּלָבָד שְׁאֵינֵנו מִתְּגַלֶּה וְאֵינוֹ
נִמְשָׁךְ בְּפוֹעֵל אֲלֵא שְׁהוּא אִפִּילוֹ בְּגֶדֶר
שֶׁל שִׁיכוּת וְאִפְשָׁרוּת שֶׁל גִּילּוּי וְהַמְשָׁכָה וְלַעֲלוֹם לֹא יָבוֹא בְּגֶדֶר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 גילוי לעולמות מוגבלים, וכמאמר³⁶ וכפי שנאמר בהקדמה לתיקוני
 2 זוהר, 'פתח אליה' אנת הוא עילאה על כל עילאין אתה הוא עליון
 3 על כל העליונים סתימא על כל סתימין סתום (נעלם) על כל הסתומים
 4 (הנעלמים), שהוא סתום נעלם ונסתר בעצם מהותו ולא שייך כלל
 5 לגילוי. ומה שאור אין סוף
 6 למטה מטה עד אין תכלית, לעולמות, וכמאמר³⁶ אנת הוא עילאה על כל
 7 יורד ונמשך ומתגלה ללא גבול הוא עילאין סתימא על כל סתימין, שהוא סתום
 8 בגדר גילוי על כל פנים גם אם בעצם. ומה שאור אין סוף למטה מטה עד אין
 9 אינו מתגלה בפועל, הוא לפחות בגדר תכלית, הוא בגדר גילוי על כל פנים והוא
 10 גילוי ושייך שיתגלה והוא האור השייך אל העולמות
 11 האלוך השייך אל העולמות, שממנו נמשכת חיות העולמות,
 12 ובכללותו הוא בחינת גילוי בעצמותו, גילוי בעצמותו, ובאופן כללי, ענין זה
 13 בעצמותו, של 'אור אין סוף למטה עד אין תכלית'
 14 הוא ענין הגילוי כפי שהוא בעצמות האלוך פירוש דבעצמותו
 15 גופא בעצמות האלוך עצמה הוא בבחינת גילוי בעצמו בכיכול
 16 [שהרי לא מדובר כאן אודות הגילוי וההתפשטות של האור
 17 האין-סופי כפי שהוא יורד ונמשך להתגלות בעולמות עד לעולם
 18 התחתון שאין למטה הימנו, ובזה בהמשכה לעולם הזה התחתון
 19 גופא עצמה כפי שנמשך למטה מטה ויורד ירידה גדולה
 20 במיוחד להחיות את הרשעים כו', כמו שנתבאר בפרקים
 21 שלפני זה הפרקים הקודמים במאמר 'באתי לגני', כי אם, כפי
 22 שהענין של הגילוי וההתפשטות הוא באור אין סוף עצמו,
 23 מה שאין בן מה שלמעלה מעלה עד אין קץ ענין ההתעלות
 24 וההתעלות הוא שגם שאפילו בעצמותו אינו בבחינת גילוי
 25 אלא שהוא סתום ונעלם גם כפי שהוא בעצמות האלוך³⁹.
- 1 וְהַעֲנִין בְּזֶה, כְּפִי שֶׁמִּבְּאֵר אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי בְּתוֹרַת חַיִּים⁴⁰
 2 בְּפִירוּשׁ הַמֶּאֱמָר הַנּוֹכַח אֲנִתְּ הוּא עִילָאָה עַל כָּל עִילָאִין אֲתָה
 3 הוּא עֲלִיּוֹן עַל כָּל הָעֲלִיּוֹנִים סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין, סְתוּם (נִעְלָם) עַל
 4 כָּל הַסְתוּמִּים (הַנִּעְלָמִים) שֵׁישׁ בְּזֶה שְׁנֵי פִירוּשִׁים. פִּירוּשׁ
 5 הָרִאשׁוֹן, שֶׁאֲנִתְּ הוּא עִילָאָה כּו' קָאִי מִכּוּוֹן עַל אוֹתָהּ
 6 הַדְּרָגָא שְׁעָלֶיהָ נֶאֱמָר לִפְנֵי זֶה אֲנִתְּ הוּא חַד וְלֹא בְּחוּשְׁבֹן,
 7 אֲתָה הוּא אַחַד וְלֹא בְּחִשְׁבוֹן (שְׁאִינוּ נִמְנָה בְּחִשְׁבוֹן הַדְּרָגוֹת הַנּוֹכְחוֹת
 8 בַּהֲמִשְׁךְ), שֶׁדְּרָגָא זֶה שֶׁל 'אֲנִתְּ הוּא חַד וְלֹא בְּחוּשְׁבֹן' יֵשׁ בָּהּ עֲנִין
 9 נוֹסֵף, אֲנִתְּ הוּא עִילָאָה עַל כָּל עִילָאִין, סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין. וּמוֹבָן, שֶׁלִּפְּיִירוּשׁ זֶה
 10 שֶׁאֲנִתְּ הוּא עִילָאָה... סְתִימָא הוּא דְּרָגָא בִּיאֲנִתְּ הוּא חַד וְלֹא בְּחוּשְׁבֹן
 11 הָרִי בְּוֵדָאִי שֶׁאֲנִתְּ הוּא סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין הֵיִינוּ שֶׁהוּא סְתוּם בְּעֶצֶם
 12 נִעְלָם בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ (לְמַעַלְהָ מִכָּל הַסְתִּימִין הַנִּעְלָמִים הָאֲחֵרִים שֶׁהַסְתִּימִיּוֹת
 13 שֶׁלָּהֶם שֶׁהֵם נִעְלָמִים הֵיא רַק בְּעֶרְךָ לְהַדְּרָגוֹת שֶׁלְּמִטָּה
 14 מֵהֶם, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁסְתוּם בְּעֶצֶם נִעְלָמִים רַק בִּיחֹס לְדִרְגוֹת
 15 נִמּוּכּוֹת מֵהֶם וְלֹא נִעְלָמִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם), שֶׁהָרִי עַל דְּרָגָא זֶה
 16 נֶאֱמָר אֲנִתְּ הוּא חַד וְלֹא בְּחוּשְׁבֹן, שֶׁאִינוּ אֲפִילוֹ בְּחִשְׁבוֹן עֶשֶׂר סְפִירוֹת
 17 הַגְּנוּזוֹת⁴¹ כִּמְבוּאָר בְּתוֹרַת הַסוּר, עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת קִיּוּמוֹת
 18 וּפְעוּלָתוֹת בְּצוּרָה מוּגֵדֶרֶת בְּעִיקָר הַחֹל מַעֲוֵלִם הָאֲצִילוֹת וּמִטָּה, אֲבָל בְּאוֹפֶן
 19 'עֲלָם' ('עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת') הֵן קִיּוּמוֹת גַּם בְּאִין-סוּף שֶׁלְּמַעֲלָה

(ב) נח סט, ג.

(ג) תורת חיים שם טו, א.

(36) תקנ"ז בהקדמה (יז, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מהאצילות כי בעצם כל המשכה והתגלות מאלוקות היא באמצעות עשר
- 2 הספירות אלא שבספירות הגנוזות החלוקה בין הספירות לא ניכרת כל כך,
- 3 והם בהתכללות והתאחדות יותר מאשר בספירות כפי שהן בעולם האצילות
- 4 (כפי שִׁמְפֹּרֵט בְּהַמְשָׁךְ הַמֵּאֲמָר אֵנִי הוּא חִפִּים וְלֹא בְּחֻכְמָה
- 5 יְדִיעָא אֵתָּה חֹכֵם וְלֹא בְּחֻכְמָה יְדוּעָה,
- 6 חכמה גלויה אֵנִי הוּא מְבִין וְלֹא
- 7 בְּבִינָה יְדִיעָא, אֵתָּה מְבִין וְלֹא
- 8 בְּבִינָה יְדוּעָה דְּקֵאִי שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא
- 9 עַל עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת
- 10 וְהַתְּחִלַּת הַסְּפִירוֹת הִיא סְפִירַת הַחֻכְמָה
- 11 וְסְפִירַת הַבִּינָה), שֶׁהֵם עֶשֶׂר
- 12 הַסְּפִירוֹת בְּכָלל, וְגַם 'עֶשֶׂר סְפִירוֹת
- 13 הַגְּנוּזוֹת' בְּחֻשְׁבּוֹן שֶׁל עֶשֶׂר
- 14 דְּקֵאִי, עֶשֶׂר וְלֹא תִשְׁעֵי, עֶשֶׂר
- 15 וְלֹא אֶחָד עֶשֶׂר³⁷. וּפִירוּשׁ
- 16 הַשְּׂנִי ב'אֵנִי הוּא עִילָאָה... סְתִימָא,
- 17 שְׁלֹאֲחֵרִי הַדְּרָגָא דְּאֵנִי הוּא
- 18 חֵד וְלֹא בְּחֻשְׁבּוֹן (דְּקֵאִי
- 19 שֶׁמְכּוֹנֵת עַל עֲצָמוֹת הָאֵין סוֹף
- 20 מִמֶּשׁ, בְּחִינַת הַמֵּאֲמָר מְקוֹר
- 21 הָאֹר), חֲשִׁיב הָרִי הוּא מוֹנֵה דְּרָגָא
- 22 נוֹסֶפֶת שְׁלֹמֶטָה מְזֵה, שְׁאִינָה
- 23 מִתְחִיטָה לַעֲצוֹמוֹת הָאֵין-סוֹף אֵנִי
- 24 הוּא עִילָאָה עַל כָּל עִילָאִין,
- 25 סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין. וְגַם
- 26 לְפִירוּשׁ זֶה, שֶׁמְדוּבָר עַל דְּרָגָה
- 27 יוֹתֵר נִמּוּכָה מֵאֲשֶׁר 'אֵנִי הוּא חֵד וְלֹא
- 28 בְּחֻשְׁבּוֹן' הִנֵּה מָה שְׁאֲמָרוּ כָּל
- 29 סְתִימִין הָרִי זֶה כּוֹלֵל אֵת כָּל
- 30 הָעֲנִינִים שֶׁהֵם בְּבִינַת
- 31 סְתִימִין, כֹּל הַדְּרָגוֹת שֶׁנִּעְלָמוּ וְלֹא
- 32 בָּאוּ לִידֵי גִילּוֹי דְּהֵיִינוּ גַם עֶשֶׂר
- 33 סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת (וְלֹאֲחֵרִי זֶה
- 34 בְּהַמְשָׁךְ הַעֲנִין ב'פֶּתַח אֱלֹהִי' שֶׁ
- 35 אוֹמֵר לִית מִחְשְׁבָה תְּפִיסָא
- 36 בְּךָ כָּלל, אֵין מִחְשְׁבָה תּוֹפֶסֶת כֵּךְ
- 37 כָּלל, הֵיִינוּ שְׁהוּא לִמְעַלָּה מִתְּפִיסָה
- 38 בְּהַבְנָה וְהַשְׁגָּה, דְּקֵאִי וְהַכּוֹנֵה הִיא
- 39 עַל מִחְשְׁבָה הַקְּדוּמָה דְּאָדָם
- 40 קְדָמוֹן³⁸ בְּחִינָה עֲלִיוֹנָה בְּאֻלּוּקוֹת שֶׁלֹּמְעַלָּה מִהַעֲלָמוֹת שֶׁבָּהֶם יֵשׁ סְפִירוֹת
- 41 וְאוֹרוֹת מְסוּגִים שׁוֹנִים וְנִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה אֲלֵא כֹל 'סֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת' וְכֹל
- 42 הַעֲלָמוֹת וְכֹל הַמְּאוֹרְעוֹת שֶׁמִּהִירָאָה וְעַד יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ נִכְלָלִים בְּסִקְרִיהָ אֲחַת.

(37) ספר יצירה פ"א מ"ד. (38) ראה תו"ח תולדות קמב, ב. סה"מ תש"ט ס"ע 82 ואילך. שם ע' 109. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לו, אבל קרוב אליו ומותאם לפי מידתו), והוא בגדר גילוי על כל
 2 פנים וגם אינו מאיר בגילוי בפועל הרי הוא לפחות בגדר גילוי ושייך לגילוי,
 3 ומקומו דאור חוץ הוא מקומו הרחוק המאיר מרחוק (כמו למשל
 4 ביתו של אדם ש'מקומו' עליו מרחוק), ואינו בגדר גילוי כלל והוא אור
 5 שמתעלם ולא שייך לגילוי כלל.
- 6 ומבאר ענין זה של ההבדל בין 1 בגדר גילוי על כל פנים, ומקומו דאור חוץ הוא
 7 אור שהוא 'אור ישר' ומקומו הקרוב 2 מקומו הרחוק, ואינו בגדר גילוי כלל. ומבאר
 8 לאור שהוא 'אור חוץ' ומקומו הרחוק 3 ענין זה על פי משל מרב שמשפיע שכל
 9 על פי משל מרב שמשפיע 4 לתלמידו, ששכל הרב הוא שלא בערך לשכל
 10 שכל לתלמידו, ששכל הרב 5 התלמיד, ומכל מקום, מצמצם הרב את שכלו
 11 הוא נעלה ומרומם שלא בערך 6 באופן שהתלמיד יוכל לקבל את השכל, וכאשר
 12 ללא כל השוואה לשכל התלמיד, 7 משפיע ולומד עמו את השכל, הנה ישנו חלק
 13 ומכל מקום, למרות ריחוק הערך 8 השכל והסבא שמתיישב בכלי המקבל כבי
 14 בין רמת השכל של הרב לרמת השכל 9 טוב, היינו, שהתלמיד תופס את המושכל
 15 של התלמיד מצמצם הרב את 10 באופן שנעשה יחיד ביניהם (פמבואר בפירוט
 16 שכלו באופן שהתלמיד יוכל 11 בתנאי פרק ה'), אמנם, כיון שהוא רק תלמיד
 17 לקבל ולקלוט את השכל, 12 שלומד מן הרב, אזי נשאר חלק מן השכל
 18 וכאשר הרב משפיע ולומד 13 שהוא בבחינת מקומו על שכלו בלבד. ואף על
 19 עמו עם התלמיד את השכל, את 14 פי כן, הרי זה מקומו הקרוב, היינו, שענין זה
 20 הרעיון השכלי לאחר שהרב צמצם 15 שייך אליו ובקירוב אליו. וכדמוכח ממאמר
 21 אותו והתאים אותו ליכולת הקליטה 16 ר"ל³⁹ עד ארבעין שנים לא קאים איניש
 22 של התלמיד, הנה ישנו חלק 17 אדעתיה דרביה, וכיון שענין זה שלאחרי
 23 השכל והסבא שמתיישב 18 ארבעין שנים יבוא התלמיד על עומק החכמה
 24 בכלי המקבל כבי-טוב, ונקלט 19 אינו באופן שלומד ענין זה מהרב עוד הפעם,
 25 במוחו של התלמיד בקליטה טובה 20 כי אם, שעל ידי הלימוד שלמד לפני ארבעין
 26 היינו, שהתלמיד תופס ומבין 21 שנים, מבין עתה את עומק הענין שעד עתה לא
 27 את המושכל הרעיון השכלי 22 עמד עליו, הרי מובן, שגם בתחילה היה הדבר
 28 באופן שנעשה יחיד ביניהם 23 בערכו, אלא שהיה באופן מקומו. אמנם, כיון
 29 בין התלמיד והרעיון (פמבואר 24 שהרב הוא שלא בערך אל התלמיד, נשארים
 30 בפירוט בתנאי פרק ה' לענין 25 אצל הרב ענינים כאלו שגם לאחר ארבעין
 31 מעלת לימוד התורה, שעל ידו האדם 26 שנים לא קאים איניש אדעתיה דרביה, והם
 32 מתאחד עם חכמתו ורצונו של הקדוש 27 בבחינת מקומו הרחוק. והיינו, שאין הפיונה
 33 ברוך הוא), אמנם, כיון שהוא 28 לענינים שאין להם שייכות לתלמיד כלל, שאז
 34 רק תלמיד שלומד מן הרב 29 אי אפשר לומר שהם בבחינת מקומו על
 35 ועדיין יש פער גדול בין רמת ההבנה 30 התלמיד, אפילו לא מקומו הרחוק, אלא הפיונה
 36 שלו לרמת ההבנה של הרב, אזי 31 היא לעניני הרב שיש להם שייכות אל התלמיד,
 37 נשאר חלק מן השכל שהרב 32 אלא שהשייכות היא באופן של מקומו הרחוק.
- 38 משפיע לו שהוא בבחינת מקומו
 39 על שכלו בלבד ולא נקלט בשכלו
 40 בקליטה טובה ופנימית. ואף על פי
 41 כן, למרות שחלק זה מהרעיון השכלי
 42 לא נקלט בו היטב, בכל זאת הרי זה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׂיִכּוּת אֶל הַתְּלִמִּיד, אֶלָּא שֶׁהַשְּׂיִכּוּת הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל
- 2 מְקִיף הָרְחוֹק וְכִפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבָּאָר.
- 3 וַיּוֹבֵן עֲנָן מְקִיף הָרְחוֹק, שְׁעָם הָיְתָו רְחוֹק וְאִמָּנָם אֵין לוֹ
- 4 שְׂיִכּוּת קְרוֹבָה, מִכָּל מְקוֹם, נִקְרָא בְּשֵׁם מְקִיף עַל הָעֲנָן שֶׁלִּיו הוּא
- 5 מֵאִיר, בְּהִקְדָּם מַה שֶּׁכָּתַב
- 6 הַצִּמְח צֶדֶק בְּסִפְרֵי
- 7 הַמִּצְוֹת 'דִּרְךְ מִצְוֹתֶיךָ',
- 8 בְּבִיאור קְלָלוֹת עֲנָן הַמְּקִיף
- 9 שְׁגָם הוּא פּוֹעֵל פְּעוּלָתוֹ, שְׁגָם
- 10 הַמְּקִיף, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ בֹא
- 11 בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית, בְּכָל זֹאת יֵשׁ לוֹ
- 12 פְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה שֶׁהִדּוּגְמָא לָזֶה
- 13 רֹאִים בְּאֶדָם לְמַטָּה (כְּמוֹ
- 14 שֶׁכָּתוּב⁴⁰ בְּאִיּוֹב מִבְּשָׂרִי אֲחֻזָּה
- 15 אֲלֻקָּה וְהִינֵנו שֶׁמֵּהָאֲדָם, שְׁהוּא בִּשְׂר
- 16 וְדָם, אֲפֶשֶׁר לִהְבִּיא מִשֵּׁל וְדוּגְמָה לַעֲנִינִי
- 17 אֲלוֹקוֹת) מִכָּח הָרָצוֹן שֶׁבִּנְפֶשׁ
- 18 הָאָדָם. דְּהִנֵּה, יִשְׁנֵנו חַיִּית
- 19 הָאֲבָרִים הַחַיִּית שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
- 20 שֶׁמֵּתְלַבֶּשֶׁת בְּאֲבָרֵי הַגּוּף שֶׁהוּא
- 21 חַיִּית פְּנִימִי שֶׁמֵּתְלַבֶּשׁ בְּכָל
- 22 אֲבָר וְאֲבָר לְפִי עֲנִינֵנו, וּמֵאֲחֵר
- 23 שֶׁהַחַיִּית מוֹתֵאמֶת לְכָל אֲבָר לְפִי עֲנִינֵנו
- 24 הַמִּיּוּחָד, מוֹכֵן שְׁהִיא חַיִּית פְּנִימִית, וְלֹא
- 25 עֲנִין 'מְקִיף' שֶׁמֵּאִיר בְּכָל מְקוֹם בְּשׁוּוֹה,
- 26 כְּמוֹ לְמַשֵּׁל כָּח הָרֵאָה בְּעֵין
- 27 וְכָח הַהִילּוֹף בְּרִגְלָה, וְאִינוּ
- 28 דּוֹמָה הַחַיִּית הַמֵּתְלַבֶּשׁ בְּמוֹחַ
- 29 לַחַיִּית הַמֵּתְלַבֶּשׁ בְּלֵב, בִּידֵּי אוֹ
- 30 בְּרִגְלָה כּו', אֵלָּא לְכָל אֲבָרֵי יֵשׁ חַיִּית
- 31 מִהַנֶּפֶשׁ הַמּוֹתֵאמֶת לוֹ לְפִי עֲנִינֵנו
- 32 הַמִּיּוּחָד. אֲמָנָם, יִשְׁנֵנו גַּם עֲנִין
- 33 הָרָצוֹן, כְּמוֹ הָרָצוֹן שֶׁל הָאָדָם
- 34 לְהַשְׁכִּיל, הָרָצוֹן לְרֹאוֹת אוֹ
- 35 הָרָצוֹן לִילֵף, שֶׁאֵף שָׂבָא לִידֵּי
- 36 פּוֹעֵל לְמִירוֹת שֶׁהִבְטִיר הַמַּעֲשִׂי שֶׁל
- 37 הָרָצוֹנוֹת הִלּוּ הוּא בְּעֵנָן
- 38 הַהִשְׁכָּלָה, הָרֵאָה אוֹ
- 39 הַהִלְכָּה, הִינֵנו בְּדִבְרֵי מִסּוּרִים
- 40 וּמוֹגֵדֵר, מִכָּל מְקוֹם, אֵין זֶה

(ד) פה, ב.

(40) איוב יט, כו. (41) ברכה צט, א ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהַעֲנִין בָּזָה, כַּמְבוּאָר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה⁴¹ לאדמו"ר הזקן על פי
 2 מִשְׁלַל גְּשָׁמִי יוֹתֵר בִּיחָס לְכוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא מֵהוֹת רִחְנִית מִהַחֲלִילִיק
 3 שְׂבִין לְבוֹשׁ וּבִית, שְׁאָף שְׁשִׁיָּהֶם גַּם הַבְּגָד וְגַם הַבֵּית נִקְרָאִים
 4 בְּשֵׁם מְקִיפִים כִּי שְׁנֵיהֶם הֵם עֲנִינִים שְׁקֻשּׁוּרִים וְשִׁיכִים לָאָדָם אֲבָל לֹא
 5 בְּשִׁיכּוֹת פְּנִימִית, מִכָּל מְקוֹם, יֵשׁ
 6 חֲלִילִיק בִּינֵיהֶם, שֶׁהַלְבוּשׁ הוּא
 7 בְּחִינַת מְקִיף וְהוּא 'מְקִיף הַקְּרוֹב',
 8 וְהַבֵּית הוּא בְּחִינַת מְקִיף
 9 דְּמִקְיף הֵינּוּ יוֹתֵר 'מְקִיף' מֵאִשֶּׁר
 10 'מְקִיף' רָגִיל וְהוּא 'מְקִיף הַרְחוֹק'.
 11 וְכִפִּי שְׁמִכְבָּאֵר אֲדָמוּ"ר
 12 מִהֲרָ"שׁ בְּהַמְשָׁךְ קִבּוּצַת מֵאֲמָרִים
 13 הַמִּתְחַלֵּים בַּפֶּסֶק מִיָּם רַבִּים⁴²,
 14 שֶׁהַלְבוּשׁ הוּא בְּקִירֹב גְּדוֹל
 15 אֶל הַמִּתְלַבֵּשׁ בּוֹ, וְגַם הֵנָּה
 16 הוּא הַלְבוּשׁ, הַבְּגָד מִיּוֹחֵד לְפִי
 17 מִדְּתוֹ שֶׁל הָאָדָם הַלּוֹבֵשׁ אוֹתוֹ
 18 דִּיקָא [וְכַמְבוּאָר בְּמָקוֹם
 19 אַחֲרָי⁴² שְׁאֵם הַלְבוּשׁ אֵינוֹ
 20 עָשׂוּי לְפִי מִדַּת גּוֹף הָאָדָם
 21 וְאִיבְרִיו, אֲלֹא הוּא גְּדוֹל מְדִי אוֹ קֹטָן
 22 מְדִי הֲרִי לֹא זֶה בְּלָבָד שְׁאֵינוֹ
 23 מִבִּיא תוֹעֵלַת וְתִיקוֹן, אֲלֹא
 24 אֲדַרְבֵּה, שֶׁהוּא מְקַלְקֵל כו',
 25 מֵה שְׁאֵין פֶּן הַבֵּית הוּא
 26 בְּרִיחוֹק הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ, וְאֵינוֹ
 27 מִיּוֹחֵד לְפִי מִדַּת הָדָר בּוֹ (וְעַד
 28 שִׁיכּוֹל לְהִיּוֹת בֵּית אֶחָד
 29 שְׁמִקְיָה בְּשׂוּהָ כְּמָה וְכְּמָה בְּגִי
 30 אָדָם שֶׁחֲלִילִיקִים וְשׁוֹנִים זֶה מִזֶּה
 31 מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה וְמוֹזָה מוֹבֵן
 32 שְׁאֵין הַתֵּאֲמָה קְרוֹבָה בֵּין הַבֵּית לְדָרִים
 33 בּוֹ אֲלֹא הַבֵּית הוּא 'מְקִיף דְּמִקְיף'
 34 וְ'מְקִיף הַרְחוֹק'). וְמוֹזָה יוֹבֵן גַּם
 35 בְּעֵנִין הָרָצוֹן, כִּפִּי שְׁמִכְבָּאֵר
 36 הַצִּמְחָה צִדְקָה בְּהַגְהָה בְּלִקּוּטֵי
 37 תוֹרָה, בְּעֵנִין נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע⁴³
 38 שֶׁאִמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקַבֵּלַת הַתּוֹרָה,
 39 שְׁאָף שְׁתוֹכֵן שְׁנֵיהֶם גַּם 'נַעֲשֶׂה'
- 40 וְגַם 'נִשְׁמָע' הוּא לְקִיָּים רָצוֹן הַבוֹרָא, מִכָּל מְקוֹם, יֵשׁ מַעֲלָה
 41 בְּבַחֲנִינַת נַעֲשֶׂה שֶׁהוּא בִּיטוּל הָרָצוֹן הָאִשִּׁי שֶׁל הָאָדָם שְׁמִכְבָּטֵל
 42 דַּעְתּוֹ וְרָצוֹנוֹ לְגַמְרִי לְגַבֵּי הָרָצוֹן הָעֲלִיּוֹן הָאֱלֹהִי, וְהֵינּוּ, שְׁלֹא זֶה
 43 בְּלָבָד שְׁפּוֹעֵל שֶׁהָרָצוֹן יִהְיֶה כְּדָבָעִי, שְׁזָהוּ עֲנִין
 44 נִשְׁמָע, אֲלֹא יִתִּירָה מִזֶּה, שֶׁהוּא עֲנִין בִּיטוּל
 45 שֶׁהוּא עֲנִין בִּיטוּל הָרָצוֹן
 46 הָאִשִּׁי לְגַמְרִי, שְׁלֹכֵן נִקְרָא
 47 הַמַּצֵּב בּוֹ הָרָצוֹן בְּטֵל לְגַמְרִי בְּשֵׁם
 48 נַעֲשֶׂה, שִׁישׁ אֲצִלוֹ רַק עֲנִין
 49 הַעֲשִׂיָּה הַמַּעֲשֶׂה בְּפּוֹעֵל, וְאֵין לוֹ
 50 רָצוֹן מִשְׁלוֹ כְּלָל, וּמִכָּבָר
 51 אֲדָמוּ"ר הַצִּמְחָה צִדְקָה בְּאוֹתָהּ 'הַגְהָה'
 52 בְּלִיקּוּטֵי תוֹרָה, שְׁעֵנִין זֶה שֶׁל בִּיטוּל
 53 הָרָצוֹן לְגַמְרִי, 'נַעֲשֶׂה' נִמְשָׁךְ מִמְּקוֹר
 54 עֲמוּק וְנִעְלָה בְּעֵנִין הָרָצוֹן, מִבַּחֲנִינַת
 55 רַעְוָא דְּכָל רַעְיוֹן, דִּהֵינּוּ רָצוֹן
 56 לְרָצוֹן (כִּלְלוֹת הָעֲנִין כִּפִּי שֶׁהוּא
 57 לַמַּעֲלָה בְּאֱלֻקוֹת הוּא שֶׁלֹּכֵל בַּחֲנִינָה
 58 בְּסֹדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת קִדְּם רָצוֹן
 59 לְהַתְהַוּוֹת בַּחֲנִינָה זֶה (בַּחֲנִינַת כְּתוּבָה),
 60 וּבִרְאשִׁית כֹּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת יֵשׁ רָצוֹן
 61 כִּלְלִי (כְּתוּבָה כִּלְלִי) שֶׁהוּא הָרָצוֹן לְכָל
 62 הָרָצוֹנוֹת וְכָל הָרָצוֹנוֹת כִּלְלוּיָם בּוֹ, וְעַל
 63 דִּךְ זֶה הוּא גַּם בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם). וְעֵנִינוּ
 64 שֶׁל 'מְקִיף דְּמִקְיף' בְּעִבְרוֹת הָאָדָם
 65 בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת, כַּמְבוּאָר
 66 בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה⁴⁴ שִׁישׁ שְׁנֵי
 67 מִיָּנִי מַצּוֹת, הָאֶחָד, סֶתֶם כָּל
 68 הַמַּצּוֹת שֶׁהֵם בְּרָצוֹנוֹ שֶׁל
 69 אָדָם לַעֲשׂוֹתָם, שְׁשִׁרְשָׁם
 70 לַמַּעֲלָה בְּאֱלֻקוֹת, שֶׁל מַצּוֹת אֵלוֹ שִׁישׁ
 71 לָאָדָם רָצוֹן גְּלוּי לַעֲשׂוֹתָם, הוּא
 72 מִבַּחֲנִינַת רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְלִכְּנֵן
 73 גַּם לְמִטָּה אֲצֵל הָאָדָם תְּלוּיִים
 74 הֵם בְּרָצוֹן הָאָדָם, וּבְעֲשׂוֹתָם
- 27 הָאָדָם בְּקִיּוֹם הַמַּצּוֹת, כַּמְבוּאָר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה⁴⁴ שִׁישׁ שְׁנֵי מִיָּנִי מַצּוֹת, הָאֶחָד,
 28 סֶתֶם כָּל הַמַּצּוֹת שֶׁהֵם בְּרָצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם לַעֲשׂוֹתָם, שְׁשִׁרְשָׁם מִבַּחֲנִינַת רָצוֹן
 29 הָעֲלִיּוֹן, וְלִכְּנֵן גַּם לְמִטָּה תְּלוּיִים הֵם בְּרָצוֹן הָאָדָם, וּבְעֲשׂוֹתָם מִמְשִׁיךְ מִבַּחֲנִינַת

(ה) תרל"ו – פרק ר.

(ו) ברכה צט, ג.

(42) לקו"ת תצא לו, ריש ע"ג. סהמ"צ להצ"צ קז, ב. (43) משפטים כד, ז. שבת פח, א. (44) ברכה צט, ב ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וכאשר האדם עושה ומקיים מצוות אלו בפועל מִמְּשִׁיךְ מלמעלה למטה
- 2 אור אלוֹקִי מִבְּחִינַת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּנוֹסַח בְּרַכַּת
- 3 הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו כו', שעל ידי המצוות נמשכת קדושה
- 4 אלוֹקִית מֵהֶרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן. וְיֵשׁ מִצְוֹת שְׂאִינָם תְּלוּיִים בְּרִצְוֹנוֹ שֶׁל
- 5 הָאִדָּם כָּלָל, רַק אֵלֶּה הַקִּיּוֹם שֶׁל
- 6 מִצְוֹת אֵלֶּה הֵן דְּוָקָא שְׁלֵא
- 7 בְּרִצְוֹנוֹ, כְּמוֹ מִצְוַת שְׂכַחַה
- 8 לְהִשְׁאִיר לַעֲנִיִּים עוֹמֵר שֶׁנִּשְׁכַּח בִּשְׂדֵה
- 9 וְלֹא לְשׁוֹב לַקַּחְתּוֹ, שֶׁכָּל מִצְוִיאוֹתָהּ
- 10 שֶׁל מִצְוֹת שְׂכַחַה הֵיא דְּוָקָא
- 11 בְּאִפְסָן שֶׁל הָעֵדֶר הָרִצְוִן, וְעַל
- 12 דֶּרֶךְ זֶה עֲנִין הַנְּשִׂאוֹת,
- 13 שְׂצָרִיף לְהִיּוֹת הַמֵּינִי לְהִיּוֹת נִשְׂאִי
- 14 בִּישְׂרָאֵל בְּאִפְסָן שְׂבוֹרֵחַ הַנְּשִׂאִי
- 15 מִן הַכְּבוֹד וְאֵין לוֹ רִצְוֹן לְהִיּוֹת
- 16 הַנְּשִׂאִי, שְׂהָרִי כָּל הָרִדּוּף אַחֵר
- 17 הַכְּבוֹד הַכְּבוֹד בּוֹרֵחַ מִמֶּנּוּ⁴⁵,
- 18 וּבִמְלֵאל לֹא יָכוֹל לְהִיּוֹת אֲפִלּוּ
- 19 אֲצֵל הָרִדּוּף אַחֵר הַכְּבוֹד עֲנִין
- 20 הַנְּשִׂאוֹת, וּמִצְוֹת אֵלֶּה
- 21 הַמִּיּוּדוּת בְּכָךְ שְׂקוּמָן אֵינוֹ עַל יְדֵי
- 22 רִצְוֹן לַעֲשׂוֹת שְׂרָשָׁם מִבְּחִינַת
- 23 שְׂלִמְעָלָה מֵהֶרְצוֹן, שְׂנִקְרָא
- 24 מִקִּיף לְמִקִּיף. וּבִכְלָלוֹת הָרִי
- 25 זֶה הַהִבְדֵּל בֵּין מִקִּיף (לְבוּשׁ) לְמִקִּיף
- 26 דְּמִקִּיף (בֵּית) הַמְּבוֹאֵר לְעִיל, בְּאִפְסָן
- 27 כְּלָלִי זֶהוּ הַחִילּוּק שֶׁבֵּין מִצְוֹת
- 28 לְתוֹרָה, שְׂבַעֲרָף זֶה לְזֶה
- 29 שֶׁהַתּוֹרָה בִּיחֹס לְמִצְוֹת וְהַמִּצְוֹת בִּיחֹס
- 30 לְתוֹרָה נִקְרָאִים הַמִּצְוֹת בְּשֵׁם
- 31 לְבוּשִׁים [וְכִידּוּעַ בְּפִירוּשׁ
- 32 הַכְּתוּב בְּתוֹרָה וְאַכְרֵהֶם זָקֵן בָּא
- 33 בְּיָמֵם⁴⁶, דְּקָאִי שֶׁהַכּוֹנֵה עַל
- 34 לְבוּשֵׁי הַמִּצְוֹת בְּאִפְסָן שְׁלֵא
- 35 הִיא חֶסֶד לְבוּשׁ חֶסֶד-וְשְׁלוֹם⁴⁷
- 36 כִּי מֵאֲחֵר שֶׁאֲבָרְהֶם אֲבִינוֹ הִיא 'בֵּא

(ז) תרל"ו – פרק רא ואילך.

(45) ראה עירובין יג, ב. תנחומא ויקרא ג. של"ה שנו, א. פי' הבונה לעין יעקב יומא ח, ב. (46) חיי שרה כד, א. (47) ראה זהר ח"א רכז, א. וראה ד"ה ואברהם זקן תשל"ח (תר"מ סה"מ חשוך ע' שז). וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ה) וממשיך בהמאמר, שהשפלות אלו (שהם בבחינת
- 2 מקיף הרחוק שאינו בגדר גילוי כלל כמבואר לעיל) באים
- 3 מהרב אל התלמיד על ידי לבושים המעלימים ומסתירים על
- 4 העומק של אותם רעיונות שכליים נעלים, כמו המשלים והחידות,
- 5 שבהם במשלים ובחידות הרי
- 6 אינו נראה וניכר שיש בהם
- 7 חכמה ושכל, וכמו משלי
- 8 שלמה, שבהמשלים עצמם
- 9 הרי אינו נראה האור שכל
- 10 והחכמה העמוקים שנמצאים
- 11 בנמשל, לכן בסיפורי מעשיות
- 12 שבתורה יש בהם סודות
- 13 ורזין עילאין וסודות עליונים
- 14 הרבה יותר מכמו בדיני
- 15 התורה שהם דברים מובנים וברורים
- 16 ואור השכל שבהם גלוי, אבל העומק
- 17 והסודות העליונים שטמונים בסיפורי
- 18 התורה אינו ניכר כלל אלא נעלם
- 19 ונסתר בתוכן הסיפורים, והוא לפי
- 20 שעצם האור והעומק שלו הוא
- 21 סוד סתום ונעלם לגמרי ואינו
- 22 בא לידי גילוי רק על ידי
- 23 הסתר והעלם, והיינו דעצם
- 24 האור הוא אור נבדל ורחוק
- 25 ולזאת גם ההתגלות שלו
- 26 כאשר הוא כן מתגלה הוא בבחינת
- 27 הבדלה והתעלמות בעצם
- 28 והוא נשאר ענין סתום, א
- 29 פארמאקטער ענין, ענין סוד
- 30 וסתום דכל ענינו הוא
- 31 בהבדלה והתעלמות כו' וכפי
- 32 שממשיך ומבאר.
- 1 (ה) וממשיך בהמאמר, שהשפלות אלו (שהם בבחינת
- 2 מקיף הרחוק שאינו בגדר גילוי כלל) באים
- 3 בגדר גילוי כלל) באים על ידי לבושים
- 4 המעלימים ומסתירים, כמו המשלים והחידות,
- 5 שבהם הרי אינו נראה וניכר שיש בהם חכמה
- 6 ושכל, וכמו משלי שלמה, שבהמשלים עצמם
- 7 הרי אינו נראה האור שכל והחכמה, לכן
- 8 בסיפורי מעשיות שבתורה יש בהם סודות ורזין
- 9 עילאין הרבה יותר מכמו בדיני התורה, אבל
- 10 אינו ניכר כלל, והוא לפי שעצם האור הוא סוד
- 11 סתום ואינו בא לידי גילוי רק על ידי הסתר
- 12 והעלם, והיינו דעצם האור הוא אור נבדל
- 13 ולזאת גם ההתגלות שלו הוא בבחינת הבדלה
- 14 והתעלמות בעצם, א פארמאקטער ענין, דכל
- 15 ענינו הוא בהבדלה והתעלמות כו'.
- 16 והענין בזה, דהנה, יש שכל שאפשר להסבירו
- 17 להזולת, אלא שפאשר הזולת הוא קטן
- 18 ממנו בהבנה והשגה, אזי זקוק הוא לאריכות
- 19 הביאור בריבוי אותיות. ועל דרך החילוק שבין
- 20 לשון המשנה ולשון הגמרא, שכל עניני הגמרא
- 21 מרומזים במשנה, אלא שבמשנה נאמרו בלשון
- 22 קצרה⁴⁸, כיון שהיתה דעתם רחבה, ולאחרי זה
- 23 בזמן הגמרא היה צורך באריכות הדברים.
- 24 אמנם, ישנו שכל שמצד עצמו הוא סתום
- 25 ביותר, שלכן גם התגלותו היא באופן של
- 26 סתומות (על דרך סתימא דכל סתימין), היינו,
- 27 שאינו בא לידי גילוי על ידי הרחבת הביאור וריבוי ביאורים, כי אם על ידי
- 28 משלים וחידות, שאינם ביאור ענין זה גופא בדרך הרחבה ובדרך תחתונה
- 29 יותר, כי אם, שהביאור בא על ידי ענין חיצוני לגמרי, משל למה הדבר דומה
- 30 כו', שרק על ידו יכולים לבוא אל הבנת הענין. ועוד זאת, שפאשר תגדל
- 31 מעלת השכל, אזי לא מספיק משל אחד, שנים ושלושה משלים, אלא יש
- 32 מעלת השכל, אזי לא מספיק משל אחד, שנים ושלושה משלים, אלא יש

(48) ראה הקדמה לפיה"מ להרמב"ם (ד"ה אחרי כן ראה להסתפק).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְשָׁלִים, אֵלָּא יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּרִיבּוּי מְשָׁלִים, שְׁזָהוּ מִשְׁבַּחוֹ שֶׁל
- 2 שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שְׁנָאֹמֶר בּוֹ⁴⁹ בְּסֹפֶר מַלְכִים וַיִּדְבֹּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
- 3 מְשָׁל, וְהִינֵנו שְׁמַצַּד עוֹמֵק שְׁכָלוֹ שְׁהִיָּה שְׁכָל נַעֲלָה מֵאֹד וּרְחוּק
- 4 וְנִבְדֵּל מֵעֵרֶם שֶׁל אֲנָשִׁים רִגִּילִים הוּצָרָךְ לְשֹׁלֶשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל,
- 5 שְׁדוּקָא עַל יָדָם יוֹכֵל הַזּוּלָּת
- 6 לְקַבֵּל אֶת הָעֲנִיָּן⁵⁰ [מָה שְׁאִין
- 7 בֶּן כְּאֶשֶׁר הַשְׁכָּל אֵינוֹ עֲמוּק
- 8 כֹּל כֶּף כְּמוֹ שְׁכָלוֹ הַעֲמוּק שֶׁל שְׁלֹמֹה
- 9 שֶׁאֵד כִּי לְמִסּוֹר אֶת הַשְׁכָּל לְזוּלָּת אֵין
- 10 צוֹרֵךְ בְּכָל כֶּךָ הִרְבָּה מִשְׁלִים,
- 11 וְכִדְאִיתָא וּכְפִי שְׁמוּבָא בְּגִמְרָא⁵¹
- 12 שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מְשָׁלוֹת שׁוּעֵלִים
- 13 הָיוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר, וְאֵנוּ אֵין
- 14 לָנוּ אֵלָּא שְׁלֹשׁ כִּי הַשְׁכָּל שְׁלָנוּ,
- 15 שֶׁל זְמַן הַגְּמָרָא, אֵינוֹ עֲמוּק כָּל כֶּךָ וְלֹכֵן
- 16 דִּי לוֹ בְּשׁוּלֹשָׁה מִשְׁלִים]. וְזָהוּ גַם
- 17 עֲנִין סִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת
- 18 שְׁבַתְּוֹרָה, שְׁבַחֲיִצוֹנִיּוֹתָם
- 19 כִּשְׁהַעֲמוּק וְהַסּוֹד שֶׁבָּהֶם נַעֲלָם הֵם
- 20 סִיפּוּרִים, כְּמוֹ מְשָׁל [וְלִהְיוֹתִי
- 21 שְׁהַתּוֹרָה נִקְרָאת בְּשֵׁם מְשָׁל⁵²
- 22 כְּלִשׁוֹן הַתּוֹכַח בְּשׁוּמָא 'כֹּאשֶׁר יֹאמֶר
- 23 מִשָּׁל הַקְּדוּמִי', וּמִכָּל מְקוֹם
- 24 לְמִדּוֹת שְׁבַחֲיִצוֹנִיּוֹת סִיפּוּרֵי הַתּוֹרָה
- 25 נִרְאִים סִיפּוּרִים בְּעֵלְמָא הִנֵּה דִּקְרָא
- 26 עַל יָדָם עַל יְדֵי הַסִּיפּוּרִים הֵלְלוּ
- 27 נִמְשָׁכִים וּבָאִים לִידֵי גִילּוֹי עֲנִיָּנִים
- 28 עֲמוּקִים וְסוֹדוֹת עֲלִיּוֹנִים אֵלּוֹ
- 29 שְׁאֵינָם יְכוּלִים לְהַתְּגַלּוֹת
- 30 בְּהִכָּנָה וְהַשְׁגָּה שְׁבַדִּיגִי
- 31 וְהִלְכוֹת הַתּוֹרָה.
- 32 (ו) וַיּוֹבֵן הַמְּבֹאֵר לַעֲלִיל עַל הַסּוֹדוֹת
- 33 הַעֲמוּקִים שְׁנִמְצָאִים דּוּקָא בְּסִיפּוּרֵי
- 34 הַתּוֹרָה עַל פִּי מֵאֹמֶר הַבַּעַל שֵׁם
- 35 טוֹב (שְׁהוּבָא בְּכֶתֶר שֵׁם
- 36 טוֹב⁵³) בְּנוֹגֵעַ לְסִיפּוּרִים
- 37 שְׁבַתְּוֹרָה: מְשָׁל לְמֶלֶךְ שְׁשָׁלַח
- 38 בְּנוֹ יַחֲדוֹ לְמִרְחָקִים כְּדִי

(ח, י, ד (סימן קמד).

(49) מלכים-א ה, יב. (50) ראה תו"א מגילת אסתר צא, ג. ובכ"מ. (51) סנהדרין לח, סע"ב. (52) שמואל-א כד, יג וברש"י שם. רש"י: משפטים כא, יג; מכות י, ב – ד"ה והאלקים.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 התורה בסיפורים גשמיים שבגלוי הם ענין רחוק מהעומק והסודות
2 המוסתרים בהם מתגלה "יותר תענוג", דהיינו דרגת התענוג
3 שהיא למעלה מקל הדרגות שבתענוג, שאין "יותר תענוג"
4 הימנה, לא רק "יותר תענוג" באופן יחסי לתענוגים אחרים אלא "יותר תענוג"
5 בדרגה שאין יותר נעלית ממנה
6 ובקללות הוא ענין תענוג
7 הפשוט נקודת ההבדל בין תענוג
8 עצמי שהוא תענוג הפשוט לתענוג
9 מורגש שהוא תענוג מורכב, כפי
10 שהוא בכוחות הנפש ומוזה יש ללמוד
11 על משמעות הדברים למעלה באלקות,
12 כביכול, היא ש'תענוג עצמי' הוא ענין
13 העונג כלי ש'יתלבש' בתענוג שמכוון
14 כלפי מטרה מסוימת והוא תענוג
15 'פשוט' ללא 'צידור' והגדרה, ואילו
16 'תענוג המורגש' הוא תענוג מגורם
17 מסוים כמו העונג שבשכל או העונג
18 שבמידות, וראה בלקוטי תורה סוף
19 ספר ויקרא: "התענוג מאכילה ושתייה
20 כו' הם תענוג מדבר שחור ממנו... ואין
21 זה כמו מקור התענוגים שאין התענוג
22 מדבר שחור ממנו" (כפי שיתבאר
23 לקמן).
24 ויבזה יובן גם תורת הרב
25 המגיד ממעזריטש על
26 הפסוק⁵³ שאמר משה רבינו אודות
27 יציאת מצרים דרך שלשת ימים
28 גלף במדבר, דהנה, כשניתנה
29 תורה בסיני ניתנה בדיבור,
30 ויבדאי מוכרח להיות שם
31 במתן תורה בדיבור מחשבה, כי
32 הדיבור נמשך מן המחשבה,
33 נמצא שהתורה ניתנה מהקדוש-
34 ברוך הוא בדיבור ובמחשבה.
35 אבל המעשה הוא בידינו,
36 כשאנחנו עושים המצוות
37 במעשה, אז אנו מייחדים
38 פועלים חיבור ואיחוד של מעשה
39 המצוה, שהיא עולם העשייה
40 (מבין ארבעת העולמות הכלליים – אצילות, בריאה, יצירה, עשיה), עם
- הדיבור והמחשבה, שהם עולם היצירה שהוא ענין הרב
והבריאה שהוא ענין המחשבה. וזהו דרך שלשת ימים גלף
במדבר, דהיינו שלשת עולמות של בריאה יצירה עשיה, היינו
מחשבה, דיבור ומעשה גלף בקבלת התורה כו'. ומקדים הרב
המגיד לכאר בנוגע
להתלבשות התורה בעולמות,
שכל מה שמתרחק יותר ענין
התורה ממשורשו ומקורו למעלה
באלקות, שם התורה יותר
מצומצמת, עד שבא לעולם
הזה, שבו הכל כל עניני התורה
והמצוות בצמצום גמור, עד
שכמעט שאין לה מצוה
שאין בה מדות ושיעורין.
ומי שזוכה ורואה עולמות
עליונים בעת עשותו
המצוות, שזוכה ולמרות שמעשה
המצוות הוא במידות ושיעורים
מצומצמים הוא רואה בעת עשיית
המצוות את ענין המצוות כפי שהוא
בעולמות עליונים, שם אין המצוות
'בצמצום גמור' יש לו יותר
תענוג בעשיית המצוות, לפי שכל
מה שהוא יותר עליון, הוא
יותר רחב, ואינו בצמצום
כמו כאן בעולם הזה, עולם העשיה.
וזהו מה שאמרו רז"ל⁵⁴
בגמרא בפירוש הכתוב בתהלים 'לכל
תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד',
בא יחזקאל ולא פירשה ולא
ביאור מהו הקץ של התורה,
דכתיב⁵⁵ שכתוב ביחזקאל ויפרש
אותה את מגילת הספר שראה
בנבואה לפניו והיא כתובה
פנים ואחור, היינו שראה
אותם את עניני התורה והמצוות
בעולמות עליונים, שהם
התענוג הגדול בלי צמצום
כו', ולכן ראה את התורה כפי שהיא
לא ב'קץ' ומידה מוגבלת ואחר כך בא זכריה ופירשה, דכתיב⁵⁶

(ט) אור תורה מא, ב (סימן עא. סימן פ).

(53) וראה ח, כג. (54) עירובין כא, א. (55) יחזקאל ב, י. (56) זכריה, ה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שכתוב בנבואת זכריה **מְגִלָּה עֶפֶה אָרְכָּה גו', וְרַחֲבָה גו', ונתן**
- 2 לתורה מידות מוגבלות **שְׁזָהוּ כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַדִּיבּוּר, כְּנוֹדָע**
- 3 **שֶׁהַדִּיבּוּר מְצוּמָצֵם** ביחס למחשבה, **עַל כֵּן זָכְרִיהָ רָאָה אוֹתָהּ אֵת**
- 4 מגילת הספר, היינו התורה **בְּשִׁיעוּרֵינָּהּ וּמִידוֹת מוֹגְבָלוֹת כִּמְפוֹרֵט שֶׁם בִּדְבָרֵי**
- 5 נבואתו. **וְכִינּוֹן שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹת**
- 6 **הֵם מְצוּמָצֵמִים בְּעוֹלָם הַזֶּה,** 1 **גו', וְרַחֲבָה גו', שְׁזָהוּ כְּפִי שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַדִּיבּוּר,**
- 7 כמבואר לעיל **עַל כֵּן צָרִיךְ כָּל** 2 **כְּנוֹדָע שֶׁהַדִּיבּוּר מְצוּמָצֵם, עַל כֵּן רָאָה אוֹתָהּ**
- 8 **אֶחָד לְכוּנֹן בַּעַת עֲשִׂיתָ** 3 **בְּשִׁיעוּרֵינָּהּ. וְכִינּוֹן שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם**
- 9 **הַמִּצְוָה בְּמַעֲשֶׂה וְדִיבּוּר** 4 **מְצוּמָצֵמִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, עַל כֵּן צָרִיךְ כָּל אֶחָד**
- 10 **וּמַחְשָׁבָה, וְלֹא לְהַסְתַּפֵּק בַּעֲשִׂיָּהּ** 5 **לְכוּנֹן בַּעַת עֲשִׂיתָ הַמִּצְוָה בְּמַעֲשֶׂה וְדִיבּוּר**
- 11 **בְּלִבְךָ כִּי בָּזָה שִׁישׁ לוֹ גַּם כּוֹנוֹת** 6 **וּמַחְשָׁבָה, כִּי בָּזָה מַעֲלָה אֶת הַמִּצְוֹת וּמַפְשִׁיט**
- 12 **בְּדִיבּוּר וּבִמְחַשְׁבָּה מַעֲלָה אֶת** 7 **אוֹתָם מְגַשְׁמִיטָהֶם וּמַקְרֵב אוֹתָם אֶל שׁוֹרְשָׁם**
- 13 **הַמִּצְוֹת מַעֲלָה מַעֲלָה הַעֲשִׂיָּה לְעוֹלָמוֹת** 8 **וּמִיִּתְחַדֵּם בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים. וְהַעֲיָקֵר הוּא**
- 14 **בְּרִיאָה וְיִצְיָה וּמַפְשִׁיט אוֹתָם** 9 **הַתַּעֲנוּג בַּעַת עֲשִׂיתָהּ, כִּי הַתַּעֲנוּג הוּא הַמַּחֲכֵר**
- 15 **מְגַשְׁמִיטָהֶם וּמַקְרֵב אוֹתָם אֶל** 10 **שְׁנֵי דְּבָרִים (גַּם אִם לְכַאוֹרָה אֵין לָהֶם שְׂיִיכוּת**
- 16 **שׁוֹרְשָׁם הַעֲלִיּוֹן שֶׁבוֹ אֵינֶם** 11 **זֶה לָזֶה, וְאַפִּילוֹ אִם הֵם הִפְכִּיִּים זֶה מִזֶּה), וְכִזָּה**
- 17 **מְצוּמָצֵמִים וּמִיִּתְחַדֵּם בְּעוֹלָמוֹת** 12 **הוּא מְקַשֵּׁר כָּל הָעוֹלָמוֹת לְהַקְבֵּ"ה (עַד כָּאֵן תּוֹכֵן**
- 18 **עֲלִיּוֹנִים. וְהַעֲיָקֵר בַּעֲנִין הַכוֹנוֹת** 13 **תּוֹרַת הָרֵב הַמִּגִּיד).**
- 19 **הַמַּעֲלָה אֶת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הוּא** 14 **וְלַכַּאוֹרָה עַל פִּי זֶה אֵינוֹ מוֹכֵן, מַהוּ הַצּוֹרֵךְ**
- 20 **הַתַּעֲנוּג בַּעַת עֲשִׂיתָהּ שֶׁל כָּל** 15 **בְּעֲנִין הָעֲשִׂיָּה, הֲלֹא בְּעֲנִין הַדִּיבּוּר**
- 21 **מִצְוָה, כִּי הַתַּעֲנוּג הוּא הַמַּחֲכֵר** 16 **יִשְׁנֹנו יוֹתֵר תַּעֲנוּג, וּבְעֲנִין הַמַּחְשָׁבָה (כְּפִי**
- 22 **שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁמִּצֵּד עֲצָמָם הֵם** 17 **שֶׁהַתּוֹרָה הִתָּה קוֹדֵם מִתֵּן תּוֹרָה) יִשְׁנֹנו עוֹד יוֹתֵר**
- 23 **וְרוֹקִים (גַּם) אִפִּילוֹ אִם לְכַאוֹרָה** 18 **תַּעֲנוּג, כְּמִבּוֹאֵר בְּתוֹרַת הָרֵב הַמִּגִּיד שֶׁכָּכֵל**
- 24 **אֵין לָהֶם שְׂיִיכוּת זֶה לָזֶה,** 19 **יִרְדָּה נַעֲשֶׂה עֲנִין שֶׁל צִמְצוּם, וּבְמִילָא גַּם**
- 25 **וְאַפִּילוֹ אִם הֵם הִפְכִּיִּים זֶה** 20 **הַתַּעֲנוּג הוּא בְּצִמְצוּם, וְאִם כֵּן, לָמָּה צָרִיךְ**
- 26 **מִזֶּה), וְכִזָּה בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת מִתּוֹךְ** 21 **לְהִיּוֹת הָעֲנִין דְּשִׁלְשֵׁת יָמִים גִּלְף בְּמִדְבָּר,**
- 27 **תַּעֲנוּג הַמַּחֲכֵר וּמַעֲלָה אֶת מַעֲשֵׂה** 22 **הַהֲלִיכָה בְּקַבְּלַת הַתּוֹרָה בְּשִׁלְשֵׁת הָעוֹלָמוֹת, גַּם**
- 28 **הַמִּצְוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה עִם עוֹלָמוֹת** 23 **בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, שְׁשָׁם מִתְמַעֵט הַתַּעֲנוּג. אֵךְ**
- 29 **עֲלִיּוֹנִים וְעַד לְשׁוֹרֶשָׁם וּמִקּוֹרֵם הוּא** 24 **הָעֲנִין יוֹכֵן עַל פִּי תּוֹרַת הַכָּעַל שֶׁם טוֹב הַנּוֹצֵרֶת**
- 30 **מְקַשֵּׁר כָּל הָעוֹלָמוֹת לְהַקְבֵּ"ה** 25 **לְעִיל, שְׁדוֹקָא עַל יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת הַתּוֹרָה**
- 31 **(עַד כָּאֵן תּוֹכֵן תּוֹרַת הָרֵב** 26 **בְּסִיפּוּרִים גִּשְׁמִיִּים מִתְגַּלָּה "יוֹתֵר תַּעֲנוּג",**
- 32 **הַמִּגִּיד).** 27 **וְכִמּוּכֵן גַּם מִמָּה שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרַת הָרֵב הַמִּגִּיד**
- 33 **וְלַכַּאוֹרָה עַל פִּי זֶה הַמְּבּוֹאֵר** 28 **שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא הַמַּחֲכֵר שְׁנֵי דְּבָרִים, וּמִזֶּה מוֹכֵן**
- 34 **לְעִיל שֶׁהַעֲיָקֵר בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הוּא** 29 **שְׁכָּדִי לְחַבֵּר עֲנִינִים שֶׁהֵם הִפְכִּיִּים יוֹתֵר, יֵשׁ צוֹרֵךְ בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל יוֹתֵר. וְהָעֲנִין**
- 35 **הַכוֹנוֹת שֶׁמִּתְחַבֵּר עִם הַדִּיבּוּר** 30 **בָּזָה, שֶׁהַתַּעֲנוּג כְּפִי שֶׁהוּא בְּמִדְרִיגוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, כְּמוֹ דִּיבּוּר וּמַחְשָׁבָה, הוּא**
- 36 **וּהַמַּחֲשָׁבָה וְהַתַּעֲנוּג אֵינוֹ מוֹכֵן,** 31 **בְּמִדְרָה וְשִׁיעוּר לְפִי עֶרֶךְ הָעֲנִין שְׁמַמְשִׁיךְ אֶת הַתַּעֲנוּג, בְּמַחְשָׁבָה לְפִי עֲנִינָה**
- 37 **מַהוּ הַצּוֹרֵךְ בְּעֲנִין הָעֲשִׂיָּה,** 32 **וּבְדִיבּוּר לְפִי עֲנִינָה כו', אֲבָל כְּדִי שִׁיחִיָּה "יוֹתֵר תַּעֲנוּג", תַּעֲנוּג שְׂאִינוֹ בְּעֶרֶךְ**
- 38 **הֲלֹא בְּעֲנִין הַדִּיבּוּר יִשְׁנֹנו יוֹתֵר** 33 **לְכָל הַמִּדְרִיגוֹת שֶׁבְּעֲנִין הַתַּעֲנוּג, דְּהֵינּוּ עֲצָם עֲנִין הַתַּעֲנוּג (תַּעֲנוּג הַפְּשׁוּט),**
- 39 **תַּעֲנוּג מֵאִשֶּׁר בְּמַעֲשֵׂה שֶׁהוּא עֵינִן** 34 **שְׁעִינֵנו נִתְבָּאֵר לְעִיל), הֲרִי זֶה**
- 40 **חִיצוֹנִי לְגַבִּי עוֹמֵק וּפְנִימִיּוֹת כּוֹחוֹת**
- 41 **הַנֶּפֶשׁ, וּבְעֲנִין הַמַּחְשָׁבָה (כְּפִי**
- 42 **שֶׁהַתּוֹרָה הִתָּה קוֹדֵם מִתֵּן**
- 43 **תּוֹרָה וְעִדְיָן לֹא יוֹדָה לְמַטָּה עַל יְדֵי**
- 44 **הַדִּיבּוּר הָאֱלֹקִי) יִשְׁנֹנו עוֹד יוֹתֵר**
- 45 **תַּעֲנוּג, כְּמִבּוֹאֵר בְּתוֹרַת הָרֵב**

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ז) וְהָיָה עַל דֶּרֶךְ הַמְּבֹאֵר בְּמֵאמֶר הַהִילּוּלָא 'באתי לגני' תשי"ו
 2 בַּעֲנֵן שְׁנֵי הַמְּקִיפִים, מְקִיף הַקְּרוֹב וּמְקִיף הַרְחֹק (שֶׁהֵם
 3 שְׁנֵי הַעֲנָנִים דָּאוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ עֲנֵן הַהֶעֱלֵם,
 4 מְקִיף הַרְחֹק וּלְמַטָּה עַד אֵין תְּכָלִית, עֲנֵן הַגִּילּוּי, מְקִיף הַקְּרוֹב,
 5 כַּמְּבֹאֵר לַעֲלֵי בִּאֲרֵיכוֹת), נִתְּבָאֵר
 6 גַּם בְּדַבּוּר הַמִּתְחִיל וְהוּא
 7 בְּחֻמֵּי לְכַבּוֹד קְדוּשַׁת
 8 אֲדָמוֹר (מְהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ
 9 עֶדֶן, שְׁבַמְקִיפִים יֵשׁ שְׁתֵּי
 10 מְדִיגוֹת, מְקִיף דָּאוֹר יֵשׁ
 11 עֲנֵן הַגִּילּוּי וְהַמְּשַׁכָּה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה
 12 וּמְקִיף דָּאוֹר חוּזֵר עֲנֵן הַהֶעֱלֵם
 13 וְהַמְּעַלָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. מְקִיף
 14 דָּאוֹר יֵשׁ הוּא שְׂבָא בְּבַחֲנֵית
 15 גִּילּוּי, אֲלֵא שֶׁבִּכְל זֹאת הוּא 'מְקִיף'
 16 כִּיּוֹן שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת
 17 הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּבַחֲנֵית פְּנִימִי,
 18 וּמִפְּנֵי מַעֲלָתוֹ אֵינוֹ יוֹרֵד לְהַתְּלַבֵּשׁ
 19 בְּפִנְיּוֹת וְלָכֵן הָרִי הוּא נִשְׂאָר
 20 בְּבַחֲנֵית מְקִיף לְמַעְלָה, אֲבָל
 21 יֵשׁ לוֹ שְׁיִיכוּת אֶל הָאוֹר
 22 פְּנִימִי וְיָכוֹל לִידֵי גִילּוּי.
 23 וְהַמְּשַׁל בְּזֶה כְּמוֹ רַב
 24 הַמְּשַׁפֵּיעַ שְׂכָל וְסִבְרָא
 25 לְתַלְמִידוֹ, שְׂמָה שְׂיִיכָל
 26 לְהַתְּקַבֵּל בְּשְׂכָל הַתְּלַמִּיד אוֹתוֹ
 27 חֵלֶק בְּרַעֲיוֹן הַשְּׂכָלִי שֶׁהַתְּלַמִּיד יִכּוֹל
 28 לַהֲבִין וּלְקַלוֹט נִקְרָא אוֹר פְּנִימִי
 29 שְׂמַתִּישָׁב וְנִקְלַט הֵיטֵב בְּכָלִי
 30 מוֹחַ שְׂכָל הַמְּקַבֵּל, וְעוֹמֵק
 31 שְׂכָל זֶה שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהַתְּקַבֵּל
 32 בְּכָלִי מוֹחוֹ, אוֹתוֹ חֵלֶק, עֲמוּק יוֹתֵר,
 33 בְּרַעֲיוֹן הַשְּׂכָלִי שֶׁהַתְּלַמִּיד אֵינוֹ מְסוּגֵל
 34 לַהֲבִין וּלְקַלוֹט נִשְׂאָר בְּבַחֲנֵית
 35 מְקִיף עַל מוֹחוֹ וְלֹא 'מִתִּישָׁב'
 36 בְּמוֹחוֹ שֶׁל הַתְּלַמִּיד, וּמִכָּל מְקוֹם
 37 הָרִי גַם הַחֵלֶק שֶׁנִּשְׁאָר 'מְקִיף' הוּא
 38 בְּבַחֲנֵית קְרוֹב אֲלֵיוֹ אֵל הַתְּלַמִּיד
 39 וְחוֹפֵף עֲלָיו מִמֶּשׁ וְיֵשׁ לוֹ קִרְבָּה
 40 וְשִׁיכוּת אֵלָיו עַד שְׂיִיכָל לְבֹא
- בְּהַשְׁגָּה מִמֶּשׁ בְּהַמְשָׁךְ הַזֶּמֶן, וּכְמוֹ דְּקָאִים אֵינֶשׁ אֲדַעְתִּיהָ
 דְּרַבִּיָּה שְׁעוּמַד אֲדָם עַל דַּעַת רַבּוֹ גַּם עַל עוֹמֵק חֻכְמָתוֹ בְּשְׂכָל זֶה
 כּוֹ' הַעוֹמֵק שְׁקוּדֵם לִכֵּן לֹא הִיָּה מְסוּגֵל לְקַלוֹט. אֲבָל בְּחִינַת מְקִיף
 דָּאוֹר חוּזֵר הוּא שְׂאֵינוֹ בָּא לִידֵי גִילּוּי כָּלֵל, גַּם אִפְּלוֹ לֹא
 בְּבַחֲנֵית מְקִיף, אֲדַרְבָּה, כָּל
 עֲנֵינוֹ הוּא הִיפּוֹף הַשְּׁפַע שְׂלֵא
 יוֹמֶשֶׁף בְּגִילּוּי כָּלֵל, כִּי אִם
 אֵלֵא כֹל עֲנִינוֹ הוּא לְהַעֲלִים
 וּלְהַסְתִּיר הַדְּבָר בַּעֲצָמוֹ
 לְהִיָּת נַעֲלָם לְגַמְרִי, וּכְמוֹ
 הַשְּׂכָל הָעוֹמֵק בְּיוֹתֵר
 שְׂמוּסְתֵּר וְנַעֲלָם לְגַמְרִי וְאֵינוֹ
 מִתְּגַלֵּה כָּלֵל, וְנִקְרָא שְׂכָל הַנַּעֲלָם
 מִכָּל רַעֲיוֹן⁵⁷.
 וּמוֹסִיף בְּמֵאמֶר הַהִילּוּלָא
 בַּעֲמוּק יוֹתֵר, שְׂעֵנֵן זֶה שֶׁל
 שְׂכָל נַעֲלָם לְגַמְרִי שְׂאֵינוֹ מִתְּגַלֵּה כָּלֵל
 נִיכָר יוֹתֵר הֵינּוּ הַעוֹבְדָה שִׁישְׁנו
 חֵלֶק בִּשְׂכָל שֶׁהוּא עוֹמֵק בְּיוֹתֵר וְאֵינוֹ
 מִתְּגַלֵּה כָּלֵל, נִיכָרֵת עוֹד יוֹתֵר (לֹא
 בְּמִסְרִית שְׂכָל מִהֶרֶב לְתַלְמִיד, אֵלֵא)
 כֹּאֲשֶׁר הַמְּשַׁפֵּיעַ מְשַׁכֵּיל
 וּמִתְּחַכֵּם וּמוֹסִיף חֻכְמָה בַּעֲצָמוֹ
 בִּינוֹ לְבִין עֲצוּמָה. דְּהֵנָּה יְדוּעַ שְׂכָל
 הַשְּׂכָלָה וְהַתְּחַכְּמוֹת תּוֹסַפֵּת
 חֻכְמָה גּוֹרָם תּוֹסַפֵּת אוֹר
 וְגִילּוּי, דְּכֹאֲשֶׁר הַמְּשַׁפֵּיעַ
 מְשַׁכֵּיל וּמִתְּחַכֵּם יוֹתֵר הָרִי
 נִיתוּסָף לוֹ אוֹר וְגִילּוּי, אֲמָנָם,
 כֹּל זֶה הוּא בָּאוֹר שְׂכָל שֶׁהוּא
 מִצַּד מֵהוּתוֹ בְּתַנּוּעָה שֶׁל
 הַמְּשַׁכָּה וְגִילּוּי (שְׂדוּגָתוֹ)
 בְּנִמְשָׁל הוּא עֲנֵן דָּאוֹר אֵין
- וּלְהַסְתִּיר הַדְּבָר בַּעֲצָמוֹ לְהִיָּת נַעֲלָם לְגַמְרִי, וּכְמוֹ הַשְּׂכָל הָעוֹמֵק בְּיוֹתֵר
 שְׂמוּסְתֵּר וְנַעֲלָם לְגַמְרִי, וְנִקְרָא שְׂכָל הַנַּעֲלָם מִכָּל רַעֲיוֹן⁵⁷. וּמוֹסִיף בְּמֵאמֶר
 הַהִילּוּלָא בַּעֲמוּק יוֹתֵר, שְׂעֵנֵן זֶה נִיכָר יוֹתֵר כֹּאֲשֶׁר הַמְּשַׁפֵּיעַ מְשַׁכֵּיל וּמִתְּחַכֵּם
 בַּעֲצָמוֹ. דְּהֵנָּה יְדוּעַ שְׂכָל הַשְּׂכָלָה וְהַתְּחַכְּמוֹת גּוֹרָם תּוֹסַפֵּת אוֹר וְגִילּוּי, דְּכֹאֲשֶׁר
 הַמְּשַׁפֵּיעַ מְשַׁכֵּיל וּמִתְּחַכֵּם הָרִי נִיתוּסָף לוֹ אוֹר וְגִילּוּי, אֲמָנָם, כֹּל זֶה הוּא בָּאוֹר

(י) תרנ"ז – פ"ב (י"ל בקונטרס בפ"ע – קה"ת תשי"ג – ע' 18. ואח"כ בסה"מ תרנ"ז ע' קסד).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 סוף למטה עד אין תכלית ענין הגילוי), אבל בשכל עמוק
- 2 יותר שהוא סתום בעצם, ובעצם מהותו הוא נעלם ואינו בא לידי
- 3 גילוי שקבלות מהות האור הוא בתנועה דהתעלמות
- 4 (שדוגמתו בנמשל הוא ענין דאור אין סוף למעלה עד אין
- 5 קץ, ענין ההעלם), הנה גם מה
- 6 שהוא מתגלה אליו גם ענין זה
- 7 שאותו אור נעלה מתגלה הרי זה
- 8 באופן שהאור נבדל ומתעלם
- 9 בעצמותו, והגילוי עצמו הוא באופן
- 10 של ריחוק והתעלמות.
- 11 וממשיך אדמו"ר הרשב"ב בדבור
- 12 המתחיל והוא כחתן הנוכר
- 13 (ועל דרך זה בכמה
- 14 מקומות⁵⁸), שהשכל היותר
- 15 עמוק שבמהותו הוא נעלם יכול
- 16 לבוא לידי גילוי במשלים
- 17 ויחידות דוקא, שבהם מוסתר
- 18 האור, שאינו משיגו כלל
- 19 מתוך המשל, כי מאחר שהוא
- 20 שכל נעלם, גם אופן הגילוי שלו הוא
- 21 דווקא על ידי העלם, שזהו ענין
- 22 המשלים והיחידות, שהם אמצעי לגילוי
- 23 שכל על ידי הסתרתו אלא שהעצם
- 24 מלוכש במשל זה, אלא שמצד
- 25 שני בחון המשל מלוכש עצם השכל
- 26 ובזה יתרון מעלתו של ההסתר
- 27 במשל מבחינת הגילוי לעומת
- 28 הגילוי של שכל גלוי במהותו שהוא
- 29 רק הארה לבד, החלק שמתגלה
- 30 הוא רק הארה מועטת מעומק הענין
- 31 אבל כאן בגילוי שעל ידי ההסתר
- 32 במשל הרי הוא תופס כל
- 33 עצמותו.
- 34 ומוסיף שם⁵⁹, שיוכן זה
- 35 יותר בענין התענוג, שיש
- 36 תענוג המורכב ותענוג
- 37 הפשוט שהוא תענוג עצמי,
- 38 כמבואר לעיל, ובתענוג הפשוט
- 39 גופא עצמו יש אופן שאין לו
- 40 אחיזה בשום דבר והעונג לא
- 41 נגרם כתוצאה מדבר כלשהו כו',
- 42 והיינו לפי שהגיע העונג

(58) ראה (לדוגמא) תו"ח לך לך פב, ד. וישלח קפט, א. 59) פרק יג (סה"מ תרנ"ז שם ע' קסה).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 סְתִימִין נעלם בעצם המהות שלו. אָמְנָם, אוֹצֵר זֶה הוּא סְתוּם תּמִיד
- 2 כָּל זֶמֶן שֶׁלֹא בָּאִים לַעֲנֹן הַנִּצָּחֹן, אֲבָל בְּאֶשֶׁר צָרִיכִים
- 3 לְנִצָּחַת אֶת הַמְּלַחְמָה מִלִּדְמוּת הַמִּתְנַגֵּד לַמֶּלֶךְ, אֲזִי פּוֹתְחִים
- 4 וְנוֹתְנִים אֶת הָאוֹצְרוֹת הַחֲתוּמִּים וְהַקְּמוּסִים מִדּוֹר דּוֹר, אֲלֵא
- 5 שְׁאוּפֵן הַנְּתִינָה הוּא עַל דֶּרֶךְ
- 6 הָאִמּוֹר לַעֲלִיל בְּעֵנֵן הַסִּיפּוּרִים
- 7 שְׁבִתוֹרָה, וּבְדוּגְמַת עֵנֵן
- 8 הַמְּשָׁל, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁהַעֲנִיִּים
- 9 הַנְּעֻלִּים בָּאִים בְּסִיפּוּרִים וּבְמִשְׁלִים
- 10 מְקַבְּלִים אֶת כָּל הַשִּׁכָּל כְּפִי
- 11 שֶׁהוּא אֲצֵל הָרֵב, וּבְאוּפֵן
- 12 שְׁנַעֲשֶׂה עֲנִינֵנו שֶׁל הַמְּקַבֵּל,
- 13 שְׁלֹכֵן יְכוּלִּים הַמְּקַבְּלִים אֶת הָאוֹצֵר
- 14 מִהַמֶּלֶךְ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּזֶה לְצוּרָה
- 15 הַמְּלַחְמָה וְעַל יְדֵי זֶה לְנִצָּחַת
- 16 בַּמְּלַחְמָה.
- 17 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּבִיאוֹר מַעֲלַת
- 18 הָאוֹצֵר, כְּמִבּוֹאֵר בְּהַמְּשָׁל
- 19 הַהִילּוּלָא בְּסַעֲיָפִים שְׁלֹפְנֵי
- 20 זֶה⁶⁰ שֶׁהוּא "הוֹן יָקָר הַנֶּאֱסָף
- 21 וְהַנִּקְבָּץ בְּמִשְׁךְ כְּמִה שְׁנִים
- 22 מִדּוֹר אַחֵר דּוֹר" (דְּהֵינּוּ הֵן
- 23 מַה שְׁאֲצֵר מֶלֶךְ זֶה בְּעֶצְמוֹ וְהֵן
- 24 מַה שְׁאֲצֵרוּ אֲבוֹתָיו הַמְּלָכִים
- 25 שְׁלֹפְנֵי), עַל פִּי בִיאוֹר הַצִּמּוּחַ
- 26 צִדְקָה [שֶׁהִשְׁנָה שְׁנַת תִּשְׁכ"ו] הִיא
- 27 שְׁנַת הַמָּאָה לְהַסְתַּלְקוּת־
- 28 הַהִילּוּלָא שֶׁלֹּא בִּי"ג נִסָּן בִּשְׁנַת
- 29 תִּרְכ"ו⁶¹ בְּאוֹר הַתּוֹרָה דְּבָרִים א'
- 30 עַל הַפְּסוּקִים⁶¹ וְהִיא עֵקֶב
- 31 תִּשְׁמַעוֹן, דְּקָאִי שֶׁהַכּוֹנֵן הִיא עַל
- 32 עֵנֵן הַשִּׁכָּר שֶׁהַקּוֹדֵשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
- 33 נוֹתֵן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל עַל קִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת,
- 34 שֶׁבְּעֵקֶב (בְּסוֹף הַיָּמִים) אָנִי
- 35 נוֹתֵן לָכֶם⁶² (כְּמֵאמַר חז"ל לְמַחֵר
- 36 לְקַבֵּל שְׁכָרָם⁶³), שְׁאִין הָעֵנֵן
- 37 שֶׁלְעֵתִיד לְבוֹא יִשְׁלַם הַקָּב"ה
- 38 רַק הַשִּׁכָּר שֶׁהִיא רְאוּיָה לַחַת

(יא) עקב ע' תקז.

(60) פרק יא. (61) ר"פ עקב (ז, יב). (62) דב"ר פ"ג, ג. (63) פרש"י ס"פ ואתחנן. (64) ישע"י סד, ג.

ביאור בדרך אפשר

- 1 ואָרְצָר זֶה, אָף שְׁנוֹתָנִים אוֹתוֹ 1
2 לְפָקִידֵי הַחֵיל, מִפְקִידֵי הַצָּבָא הָרִי 2
3 הַכּוֹנֵנָה הִיא שְׂיָגִיעַ לְאַנְשֵׁי 3
4 הַחֵיל כְּדִי שְׂיַפְעֲלוּ הַחֵיילים אֶת 4
5 נִצְחוֹן הַמִּלְחָמָה, וְדוֹקָא עַל- 5
6 יָדָם מִתְמַלֵּא רִצּוֹן הַמֶּלֶךְ, 6
7 מִלְכוּ שֶׁל עוֹלָם, שְׂיִנְצָחוּ אֶת 7
- 8 הַמִּלְחָמָה, וְעַד שְׂיַפְעֲלוּ קִיּוֹם הַיְעוֹדֶה 8
9 הַיְעוֹדֶה 65 הָאִמּוֹר בְּנִכּוּרָת יִשְׁעִיה 9
10 וְנִגְלָה כְּבוֹד הוֹי' וְרָאוּ כָל 10
11 בָּשָׂר יַחְדּוֹ כִּי פִי הוֹי' דִּבֶּר. 11
- 12 אֶת הַמִּלְחָמָה, וְעַד שְׂיַפְעֲלוּ קִיּוֹם הַיְעוֹדֶה 12
13 וְנִגְלָה כְּבוֹד הוֹי' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר 13
14 יַחְדּוֹ כִּי פִי הוֹי' דִּבֶּר. 14

(65 שם מ, ה.

המשן ביאור למס' מנחות ליום שלישי עמ' 1

- 1 יוֹחֲנָן בְּתַרְוִיחָהוּ -[בשני נידונים אלו], שרבי יוחנן הכשיר בין מנחה 1
2 שחטרה קודם קמיצה על ידי שיביא מביתו וימלאנה, ובין מנחה 2
3 שחטרה בין קמיצה להקטרה שיכול להקטיר את הקומץ, 3
4 וכמבואר לעיל (ע"א), ואילו הברייתות דורשות לפסול בשניהם. 4
5 דוחה הגמרא: לא כפי שאמרת, אלא כך יש לבאר את שתי 5
6 הדרשות, פסוק חד בא ללמד למנחה שחטרה קודם קמיצה דאי 6
7 -[שאם] מביא מביתו סולת ושמן וימלאנה, אין - אכן היא כשירה, 7
8 וכדברי רבי יוחנן, ואי לא הביא ומילא את החסר לא כשירה. ופסוק 8
9 חד בא ללמד לשירים שחטרו בין קמיצה להקטרה דאף על גב 9
10 דמקטיר קומץ עליהן, וכדברי רבי יוחנן, בכל זאת אותן שירים 10
11 אסורים לאכילה. ונמצא לפי זה שאין הדרשות סותרות את דברי 12
12 רבי יוחנן. 12
13 מאחר שנתבאר שגם לרבי יוחנן שמקטיר קומץ על שיריים 13
14 שחטרו, אין השיריים נאכלים, מביאה הגמרא מחלוקת מדיכן 14
15 למדים זאת: דאיבעיא להו - שנסתפק בני הישיבה, לדברי רבי יוחנן 15
16 האומר ששירים שחטרו בין קמיצה להקטרה שמקטיר קומץ עליהן, 16
17 אותן שירים מה הן באכילה, האם הם מותרים באכילה או שאינם 17
18 מותרים. אמר ר' יודע, אמר קרא - נאמר בפסוק (שם) 'והנותרת מן 18
19 המנחה לאהרן ולבניו', ויש לדרוש שרק הנותר עצמו, כלומר 19
20 השיריים מן הקומץ, ניתנים לאכילה לאחר ובענין, ולא אם חסרו 20
21 השיריים, שאז הם נחשבים הנותרת מן הנותרת. ורבי ינאי אמר, 21
22 המקור שאין השיריים מותרים באכילה הוא מדרשה אחרת, 22
23 שנאמר 'והנותרת מן המנחה', שהכוונה למנחה שהיתה כבר 23
24 שלימה בעת ההקטרה ולא ממנחה שנחטרה קודם לכן. 24
25 שנינו במשנה (לעיל טו) קמץ בשמאל [וכו'] פסול. 25
26 הגמרא מבארת את מקורו של דין זה. מבררת הגמרא: מנא הני 26
27 מילי - מדיכן למדנו דין זה, שקמיצה בשמאל פסולה. ואמרת 27
28 הגמרא: אמר רבי יודא, דאמר קרא - שנאמר בפסוק (ויקרא ט ז) 28
29 'ויתקרב את המנחה וימלא כפו ממנה', והיינו שקמצה בכפו, כף זה 29
30 שקמץ בו, אינו יודע מהו, אם כף יד ימין או כף יד שמאל, אולם 30
31 בשם אומר בקרבנות מצורע עשיר (שם טו) 'ולקח הכהן מלג 31
32 השמן ויצק על כף הכהן השמאלית', הדיגש הכתוב שיוצק על 'כף 32
33 הכהן השמאלית', ללמדנו שדווקא כן הכף היא הכף שביד 33
34 השמאלית, הא -אבל בשאר כל מקום שצאמר כף, אינו מדבר 34
35 אלא בכף יד ימין, ומעתה כיון שנאמר שקמיצת המנחה נעשית 35
36 בכף, הכוונה היא לכף היד הימנית. 36
37 שואלת הגמרא: כיצד אפשר לדרוש ממה שהדיגש הכתוב אצל 37
38 מצורע שיוצק על כף הכהן השמאלית, שבשאר כל מקום שנאמר 38
39 כף הכוונה לכף ימין, והא מיעוץ ליה לגופיה - הלא נצרך הפסוק 39
40 לגופו, ללמד שיציקה זו היא דווקא על כף הכהן השמאלית ולא 40
41 הימנית, ועדיין יתכן שבשאר כל מקום שנאמר כף כשר הן כף ימין 41

- 42 וזן כף שמאל. משיבה הגמרא: 'שמאלית' אחרניא -[אחרת] כתיב, 42
43 שנאמר (שם טו) 'וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר 43
44 על כפו השמאלית', וממה שטרח הכתוב להדיגש גם כאן שמדובר 44
45 בכף שמאל, אחר שכבר אנו יודעים מן הפסוק הקודם שצריך כף 45
46 שמאל, יש ללמוד שבשאר כל מקום שנאמר כף הכוונה היא לכף 46
47 ימין. 47
48 שואלת הגמרא: ואימא - ושמה נאמר כאן במצורע את הכלל 48
49 שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, שעל כן כיון שמיעטה התורה 49
50 פעמיים שלא ליתן מן השמן על כף ימין, בא הכתוב לרבות 50
51 שאפילו כף ימין כשירה. משיבה הגמרא: 'שמאלית' אחרניא 51
52 -[נוספת] כתיב, שנאמר גם בקרבנות מצורע עני (שם טו) 'ומן 52
53 השמן יצק הכהן על כף הכהן השמאלית', ויש לדייק שדווקא כן 53
54 הכף היא כף היד השמאלית, ואין כף אחר שמאלית אלא ימנית 54
55 דווקא, ומעתה קמיצת המנחה שנעשית בכף, תעשה בכף יד ימין. 55
56 שואלת הגמרא: ואימא - ושמה נאמר אדרבה, בא ה'שמאלית' 56
57 השלישית ללמד ולומר מה כן מדובר בכף השמאלית אף בעלמא 57
58 נמי -[בשאר מקומות גם כן] כאשר נאמר כף הכוונה לכף 58
59 השמאלית. מתרצת הגמרא: ארבעה 'שמאלית' כתיב, תרי -[שתיים] 59
60 בעני ותרי -[שתיים] בעשיר, שתי הפעמים בעשיר ועוד פעם אחת 60
61 בעני הן בפסוקים שהובאו לעיל, והפעם הרביעית היא בפסוק 61
62 שנאמר במצורע עני (שם טו) 'והזה הכהן באצבעו הימנית מן 62
63 השמן אשר על כפו השמאלית', ומכל אלו יש ללמוד שדווקא 63
64 במצורע הכף היא שמאלית, ואילו בשאר מקומות הכוונה לכף 64
65 ימין דווקא. שאילו היתה כוונת התורה ללמד שבכל מקום שנאמר 65
66 כף הכוונה היא לכף שמאל, היה די בשלש פעמים שיאמר 66
67 'שמאלית', אחת לגוף דין יציקת שמן של מצורע שהיא 67
68 בשמאלית, שניה ללמד לכל מקום, ושלישית בכדי שלא נאמר 68
69 שהשתיים הראשונות באו למיעוט אחר מיעוט לרבות כף ימין ללוג 69
70 שמן של מצורע. ומאחר שכתבה התורה 'שמאלית' פעם נוספת, 70
71 על כרחך שבאה ללמד שרק כאן יש ליתן בכף זו, ואילו בשאר 71
72 מקומות הכוונה לכף ימין. 72
73 הגמרא דורשת פסוקים נוספים בקרבנות מצורע: אמר ליה רבי 73
74 ירמיה לרבי יודא, כיון שדרשת את כל ה'שמאלית' שנכללו 74
75 בפרשה, דרוש גם פסוקים נוספים שנכללו בה, שיש לשאול 75
76 אודות 'על כהן ידו הימנית ועל כהן רגלו הימנית' דכתיב -[שנכתבו] 76
77 בשמן דמצורע (עשיר) שנותן עליהם הכהן מלוג השמן, שנאמר 77
78 במצורע עשיר (שם טו) 'ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על 78
79 תנוף און המטהר הימנית ועל כהן רגלו הימנית ועל כהן רגלו 79
80 הימנית על דם האשם', ונאמר במצורע עני (שם טו) 'ותן הכהן 80
81 מן השמן אשר על כפו על תנוף און המטהר הימנית ועל כהן ידו 81
82 הימנית ועל כהן רגלו הימנית על מקום דם האשם', למה לי, 82

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

1 אודות קריעת ים־סוף, נאמר בפרשת השבוע, פרשת בשלח:
 2 וַיֹּלֶךְ¹ ה'וּי' אֶת הָעָם וְגו'². הִנֵּה בְּמֵאֲמַר דְּבוּר הַמִּתְחִיל
 3 הַפּוּתָח בַּסּוּף זֶה שֶׁנֶּאֱמָר עַל יַד הַרְבֵּי הַרש"ב לִפְנֵי שְׁשִׁים שָׁנָה,
 4 שִׁישִׁים שָׁנָה לִפְנֵי אֲמִירַת מֵאֲמַר זֶה בִּשְׁנַת תַּשְׁכ"ו, בְּשָׁנַת תַּרס"ו³, מוֹכָא
 5 גַּם מֵאֲמַר הַזֶּה וְהַתִּיקוּנִים⁴
 6 רַחֲמֵינוּ וְהָר' שְׁאוּר אֵין סוֹף
 7 הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ אֵין לוֹ
 8 גָּבּוּל בַּעֲנִין הַתַּעֲלּוּת וְהַתַּעֲלּוּת
 9 וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית וְאֵין לוֹ
 10 גָּבּוּל בַּעֲנִין הַהִמְשָׁכָה וְהַגִּילּוּי,
 11 שְׁנֵתִבָּאָר בְּמֵאֲמַר דְּיוֹם
 12 הַהִילּוּלָא⁵ מֵאֲמַר דְּבוּר־הַמִּתְחִיל
 13 'בִּאתִי לִגְנִי' שְׁהָרִי הַרִי"צ מִסֵּר
 14 לְפָרְסוּם בִּשְׁנַת תַּש"י לִיד"ד שְׁבַט (יּוֹם)
 15 הַסְּתַלְקוּת סִבְתּוֹ הַרְבֵּנִית רִבְקָה, אִם
 16 אֲבִיו הַרְבֵּי הַרש"ב, בִּשְׁנַת תַּרע"ד וְי"ג
 17 שְׁבַט (יּוֹם הַסְּתַלְקוּת אֲמוֹ הַרְבֵּנִית
 18 שְׁטַעֲרָנָה שְׁרָה (בִּשְׁנַת תַּש"ב) וְכוּ'⁶
 19 שְׁבַט אוֹתָהּ שָׁנָה נִסְתַּלַּק. וְלִכְאוּרָה
 20 הִיָּה אֶפְשָׁר לּוֹמַר שְׁעָנִין זֶה
 21 שְׁאוּר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה
 22 עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין
 23 תַּכְלִית, הוּא עָנִין הַיְכּוּלָת
 24 הַבְּלִית מוֹגַבְלָת שְׁקִימָת בַּאֲלוּקוֹת,
 25 בְּמִבּוּאָר בְּהַמְשָׁךְ מֵאֲמַר
 26 הַחֲסִידוֹת שֶׁל שְׁנַת תַּרס"ו⁶ שְׁנָהוּ
 27 מַה שִׁישׁ בְּעֵצְמוֹת עֲצֻמוֹת
 28 וּמִהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּעֲצֻמוֹ
 29 הַיְכּוּלָת לְהָאִיר אוֹר אֱלוֹקִי
 30 שְׁיִהְיֶה בְּבַחֲיַנַּת אֵין סוֹף
 31 הַיְכּוּלָת לְהוֹיֵת נִמְשָׁךְ לִמְטָה עַד אֵין
 32 תַּכְלִית, וְכִיכּוּלָתוֹ שְׁלֹא לְהָאִיר
 33 וְכִי הַיְכּוּלָת לְהוֹיֵת בְּהַתַּעֲלּוּת
 34 וְכִהַתַּעֲלּוּת לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ.
 35 אֲמָנָם, נִתְבָּאָר לְעִיל⁷ בְּמֵאֲמַר

בס"ד. ש"פ בשלח, ט"ו בשבט, ה'תשכ"ו (הנחה בלתי מוגה)

1 וַיֹּלֶךְ¹ ה'וּי' אֶת הָעָם וְגו'². הִנֵּה בְּמֵאֲמַר דְּבוּר
 2 הַמִּתְחִיל זֶה שֶׁנֶּאֱמָר לִפְנֵי שְׁשִׁים שָׁנָה,
 3 בְּשָׁנַת תַּרס"ו³, מוֹכָא גַּם מֵאֲמַר הַזֶּה
 4 וְהַתִּיקוּנִים⁴ שְׁאוּר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין
 5 קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית, שְׁנֵתִבָּאָר בְּמֵאֲמַר
 6 דְּיוֹם הַהִילּוּלָא⁵. וְלִכְאוּרָה הִיָּה אֶפְשָׁר לּוֹמַר
 7 שְׁעָנִין זֶה שְׁאוּר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין
 8 קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית הוּא עָנִין הַיְכּוּלָת,
 9 בְּמִבּוּאָר בְּהַמְשָׁךְ תַּרס"ו⁶ שְׁנָהוּ מַה שִׁישׁ
 10 בְּעֵצְמוֹת הַיְכּוּלָת לְהָאִיר אוֹר שְׁיִהְיֶה בְּבַחֲיַנַּת אֵין
 11 סוֹף, וְכִיכּוּלָתוֹ שְׁלֹא לְהָאִיר וְכוּ'. אֲמָנָם, נִתְבָּאָר
 12 לְעִיל⁷ שְׁאִי אֶפְשָׁר לּוֹמַר שְׁעָנִין דְּאוּר אֵין סוֹף
 13 הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית
 14 הוּא בְּמִדְרֵיגַת הַיְכּוּלָת, שְׁהָרִי מִבּוּאָר בְּמֵאֲמַר
 15 הַהִילּוּלָא⁸ שְׁשִׁי עָנִינִים אֱלוֹ דְּאוּר אֵין סוֹף
 16 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה מַטָּה עַד אֵין
 17 תַּכְלִית, הֵן שְׁתֵּי מִדְרֵיגוֹת בְּאוּר אֵין סוֹף בְּרוּךְ
 18 הוּא, (וּמוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר) וְיֵשׁ הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל
 19 בֵּינֵיהֶם כו', וְהָרִי בְּעָנִין הַיְכּוּלָת לֹא שְׁיִיף לּוֹמַר שְׁתֵּי מִדְרֵיגוֹת, בֵּינֵן שְׁהַיְכּוּלָת
 20 לְהָאִיר וְהַיְכּוּלָת שְׁלֹא לְהָאִיר הִיא יְכּוּלָת אַחַת.
 21 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שְׁמִלְכַד הַהֶכְרֵחַ לְזֶה מִהַמְּבּוּאָר בְּמֵאֲמַר דְּיוֹם הַהִילּוּלָא (בְּנִזְכָּר
 22 לְעִיל), הִנֵּה כִּד דְּיִיקָת שְׁפִיר, הָרִי זֶה מוֹכֵרָח גַּם מִבִּיאור הַעָנִין בְּהַמְשָׁךְ

ביאור בדרך אפשר

36 דְּבוּר־הַמִּתְחִיל 'בִּאתִי לִגְנִי' שְׁנֵאֲמַר בִּי"ד שְׁבַט שָׁנָה זֹאת שְׁאִי אֶפְשָׁר
 37 לּוֹמַר שְׁעָנִין דְּאוּר אֵין סוֹף הוּא לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ
 38 וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית הוּא בְּמִדְרֵיגַת הַיְכּוּלָת שִׁישׁ בְּאוּר אֵין
 39 סוֹף יְכּוּלָת בְּלִית מוֹגַבְלָת, שְׁהָרִי מִבּוּאָר בְּמֵאֲמַר הַהִילּוּלָא⁸ דְּבוּר
 40 הַמִּתְחִיל 'בִּאתִי לִגְנִי' תַּש"י שְׁשִׁי
 41 עָנִינִים אֱלוֹ דְּאוּר אֵין סוֹף
 42 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֶץ
 43 וְלִמְטָה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,
 44 הֵן שְׁתֵּי מִדְרֵיגוֹת שׁוֹנוֹת בְּאוּר
 45 אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, (וּמוֹסִיף
 46 הַרְבֵּי הַרִי"צ בְּמֵאֲמַר הַנּוֹכַח עוֹד
 47 יוֹתֵר) וְיֵשׁ הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל
 48 בֵּינֵיהֶם בֵּין שְׁתֵּי הַדְּרָגוֹת הַלּוֹל שֶׁל
 49 'לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ' וְלִמְטָה עַד אֵין
 50 תַּכְלִית כו', וְהָרִי בְּעָנִין
 51 הַיְכּוּלָת לֹא שְׁיִיף לּוֹמַר שִׁישׁ
 52 בְּכָךְ שְׁתֵּי מִדְרֵיגוֹת שׁוֹנוֹת, דְּרָגָה
 53 אַחַת שֶׁל יְכּוּלָת לְהָאִיר וְדְרָגָה שְׁנִיָּה
 54 שֶׁל יְכּוּלָת שְׁלֹא לְהָאִיר בֵּינֵן
 55 שְׁהַיְכּוּלָת לְהָאִיר וְהַיְכּוּלָת
 56 שְׁלֹא לְהָאִיר הִיא יְכּוּלָת אַחַת
 57 וְלֹא שְׁתֵּי דְרָגוֹת שׁוֹנוֹת.
 58 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שְׁמִלְכַד הַהֶכְרֵחַ
 59 לְזֶה שְׁעָנִין אוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה עַד
 60 אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית אֵינוֹ עָנִין
 61 הַיְכּוּלָת מִהַמְּבּוּאָר בְּמֵאֲמַר
 62 דְּיוֹם הַהִילּוּלָא (בְּנִזְכָּר
 63 לְעִיל), הִנֵּה כִּד דְּיִיקָת שְׁפִיר,
 64 כֹּאשֶׁר תְּרִיק הֵיטֵב הָרִי זֶה הַמְּסַקָּה
 65 הָאֲמוּרָה מוֹכֵרָח גַּם מִבִּיאור

(1) מאמר זה הוא המשך לד"ה באתי לגני דיו"ד שבט (לעיל ע' יג ואילך). (2) פרשתנו יד, כא. (3) המשך תרס"ו ע' קסה [ריט]. (4) זהר חדש יתרו לד, סע"ג. תיקוני זהר סוף תיקון נז. וראה גם שם תיקון יט. (5) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פרק יב ואילך. ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם: הובא ונתבאר באריכות בהמשך תרס"ו ד"ה ויולך הוי' את הים [ע' קסה [ריט]] ואילך. (6) ד"ה אדם כי יקריב (שם ס"ע קפח [ע' רנא] ואילך). (7) ד"ה באתי לגני פ"ב (לעיל ע' טו). (8) פרק טז - הפרק

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַעֲנִנִּים בְּהִמְשָׁךְ תִּרְס"ו. דְּהֵנָּה, בְּהִמְשָׁךְ תִּרְס"ו שָׁם מִקְדִּים
- 2 לְבָאָר פִּירוּשׁ (אִר) אֵין סוֹף, דִּידוּעַ הַקּוּשְׁיָא בְּזָה, לָמָּה
- 3 קָרָאוּ לְאוֹר הָאֱלֹקִי הַבְּלִי גְבוּל בְּשֵׁם אֵין סוֹף, וְלֹא בְּשֵׁם אֵין לוֹ
- 4 תַּחֲלָה, שֶׁהוּא עֲנִין אֵין לוֹ תַּחֲלָה מַעֲלָה יְתִירָה יוֹתֵר מֵעֲנִין אֵין
- 5 סוֹף, וְכֵמוֹ שֶׁפָּתַח הָרַמְ"ע
- 6 הַמְּקוּבָּל רַבִּי מִנְחֵם עֲזַרְיָה מִפֶּאֱנוֹ
- 7 בְּסִפְרָא פִּלְחָה הָרַמְ"ע, כִּי כָּל
- 8 קְדָמוֹן נִצְחִי, כָּל 'קְדָמוֹן' שְׂקִימוֹ
- 9 לֹא תַּחֲלִיל בְּרַגַּע מִסְרִים וְאֵילֶךְ וְלֹא הִיָּה
- 10 מְעוּלָם מִצַּב שֶׁלֹּא הִיָּה קִיָּים, קִיּוּמוֹ הוּא
- 11 נִצְחִי וְלֹא שִׁיךְ בּוֹ הַפֶּסֶק וְלֹא כָּל
- 12 נִצְחִי קְדָמוֹן אֲבָל לֹא כָּל דָּבָר
- 13 שְׂקִים לִנְצַח הוּא בַּחֲכֻח 'קְדָמוֹן',
- 14 שְׂרָפִים מִן הַנִּבְרָאִים שְׂאִינָם
- 15 'קְדָמוֹן' אֵלֶּא קִיּוּמָם הוּא מֵאֵד שֶׁנִּבְרָאוּ
- 16 עַל יְדֵי הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא וְקוֹדֵם לָכֵן
- 17 לֹא הָיוּ קִיָּיִם יִהְיֶה נִצְחִיִּים
- 18 וְיִתְקַיֵּמוּ לְעַד בְּרַצוֹן הַבּוֹרָא, אִם
- 19 כִּי יִרְצֶה הַבּוֹרָא, אֲבָל אֵין שׁוֹם
- 20 נִבְרָא קְדָמוֹן זֹלַת הַבּוֹרָא
- 21 יִתְבָּרֵךְ לְבָד, שֶׁהוּא הַקְדוּשָׁה
- 22 בְּרוּךְ-הוּא הַבּוֹרָא לְבָדוֹ אֵין וְיָק
- 23 הוּא הַקְדָּמוֹן, כִּיּוֹן שֶׁמִּצְיָאוֹתוֹ
- 24 שֶׁל הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא מַעֲצָמוֹתוֹ
- 25 וְאֵין לוֹ סִיבָּה אַחֶרֶת חֵס
- 26 וְשִׁלּוּם וְאֵין שׁוֹם סִיבָּה אַחֶרֶת אוֹ
- 27 גּוֹרֵם אַחֶר, חֵס וְשִׁלּוּם, שֶׁמִּכּוּחָם הוּא
- 28 קִיָּים, מֵה שְׂאִין בֶּן שְׂאִר
- 29 הַנִּמְצָאִים כָּל הַנִּבְרָאִים כּוֹלֵם לֵלֵא
- 30 יִצְא מִן הַכֹּל מַחֲדָשִׁים מֵאֵין
- 31 לִישׁ וְעַד שֶׁלֹּא נִבְרָאוּ עַל יְדֵי הַקְדוּשָׁה
- 32 בְּרוּךְ הוּא לֹא הָיוּ קִיָּיִם, וְאִם בֶּן,
- 33 בֵּינוֹן שְׂעִיקָר הַעֲנִין וְהַחֲדִידוּשׁ
- 34 הַגְּדוּל יוֹתֵר הוּא שֶׁהִקְבִּי"ה אֵין
- 35 לוֹ תַּחֲלָה, שֶׁהוּא עֲנִין זֶה שֶׁהוּא
- 36 'קְדָמוֹן' וְאֵין לוֹ עֲנִין וְנִקְרָא זֶמֶן שֶׁבָּחָם
- 37 מִתַּחֲלִיל קִיּוּמוֹ, הוּא רַק מֵה שֶׁבּוֹ
- 38 יִתְבָּרֵךְ וְלֹא בְּזִוְלָתוֹ וְלֹא קִיָּים
- 39 בָּאֵף אֶחָד מֵהַנִּבְרָאִים, אִם בֶּן כָּף
- 40 הִזְיָה לָהֶם לְהִמְקוּבְּלִים
- 41 לְקוֹרָתוֹ אֶת הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא אֵין
- 42 לוֹ תַּחֲלָה, וְלָמָּה נִקְרָא בְּפִי כָּל סִפְרֵי הַקְבָּלָה בְּשֵׁם אֵין סוֹף. ?
- 43 וּמִבְּאָר¹⁰, הַרְבֵּי הַרְשָׁב בְּמֵאמְרוֹ הַנּוֹכַח, שֶׁהַמְּדַרְיָגָה בְּאֱלֻקוֹת
- 44 שְׁנִקְרָאֵת אֵין סוֹף (וְלֹא אֵין לוֹ תַּחֲלָה) הִיא בְּחִינַת הָאוֹר
- 45 וְאוֹר אֵין סוֹף, בֹּא לְבַטָּא אֶת עֲנִין הַגִּילּוּי וְהַהֲאָרָה, אֲבָל עֲנִין הַיְכּוּלָּה
- 46 אֵינוֹ בְּבִחִינַת אוֹר גָּלוּי כָּלֵל, כִּי
- 47 אִם הַיְכּוּלָּה לְהֵאִיר שְׂשִׁישׁ
- 48 בְּהַעֲצָמוֹת, וּבְחִינַת הַיְכּוּלָּה
- 49 שְׂקִיָּיִם בְּעֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת, הִנֵּה הוּא
- 50 קְדָמוֹן פְּקִדְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ
- 51 מִמֶּשׁ, בְּחִינַת הַיְכּוּלָּה הִיא עֲנִין
- 52 'קְדָמוֹן' בְּדִיק כְּמוֹ שֶׁעֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת
- 53 הוּא 'קְדָמוֹן' וְעַל זֶה עַל הַיְכּוּלָּה
- 54 שְׂשִׁיף לֹמֵר אֵין לוֹ תַּחֲלָה
- 55 שֶׁהוּא, כְּאֵמֶר, חֲדָדוּשׁ גְּדוּל יוֹתֵר מֵאֵין
- 56 סוֹף, שֶׁהוּא עֲנִין שֶׁמִּתְיַחֵס לְעֲנִין הַגִּילּוּי
- 57 וְהַהֲאָרָה. וְעַל כֵּי פִי זֶה מוֹכֵן,
- 58 שְׂשִׁיף שְׂשִׁיף מֵאֵין לֹמֵר הִזְהִר
- 59 וְהַתִּיקוּנִים הוּא אוֹר אֵין סוֹף
- 60 לְמַעֲלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה
- 61 עַד אֵין תַּכְלִית, אוֹר אֵין סוֹף
- 62 דִּיקָא, וּמִדִּיקָא לֹמֵר 'אוֹר אֵין
- 63 סוֹף, וְלֹא אֵין לוֹ תַּחֲלָה' הִנֵּה עַל
- 64 כְּרִחָף צִירָף לֹמֵר שֶׁלֹּא קָאִי
- 65 שְׂאִין הַכוּוֹנָה עַל בְּחִינַת הַיְכּוּלָּה,
- 66 הֵן מִצַּד הַתּוֹאֵר אֵין סוֹף,
- 67 שְׂאִינוֹ נֹפֵל אֵינוֹ מִתְיַחֵס עַל
- 68 בְּחִינַת הַיְכּוּלָּה, שֶׁהִיא בְּחִינַת
- 69 הַיְכּוּלָּה קְדָמוֹן פְּקִדְמוֹתוֹ
- 70 יִתְבָּרֵךְ, שְׂאִין לוֹ תַּחֲלָה,
- 71 כְּמִבּוֹאָר לְעִיל, וְהֵן מִצַּד עֲנִין
- 72 הָאוֹר (אוֹר אֵין סוֹף), שְׂאִינוֹ
- 73 שְׂשִׁיף מוֹשֵׁג הָאוֹר בְּבִחִינַת
- 74 הַיְכּוּלָּה, שְׂאִינָה בְּבִחִינַת אוֹר
- 75 כָּלֵל, כִּי אִם יְכּוּלָּה הַעֲצָמוֹת
- 76 וְלֹא עֲנִין שֶׁבֹא לְיַד הָאֵרָה וְגִילּוּי.
- 77 אֲמָנָם, עֵיקַר הַהֲכָרָה שֶׁעֲנִין אוֹר
- 78 אֵין סוֹף לְמַעֲלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד
- 79 אֵין תַּכְלִית אֵינוֹ עֲנִין הַיְכּוּלָּה הוּא
- 80 מִמֶּה שֶׁפָּתַח בְּהִמְשָׁךְ מֵאֵמֶרִי

הַשִּׁיךְ לִשְׁנָה זֶה (רֹאה תו"מ סה"מ בִּאתִי לִגְנִי ח"א ע' vi. וְש"נ). 9) שְׁעַר ד פ"ג. הוֹבֵא בְּלִקוּ"ת פְּקוּדֵי ז, ב. 10) הַמְשָׁךְ תִּרְס"ו שֶׁם ס"ע קְפו [רַמְחָן].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַהִילּוּלָא הַמֵּתַחִיל בְּמֵאמֵר דִּיבּוּר הַמֵּתַחִיל 'בְּאֵתִי לִגְנִי' תִּשְׁ"י הַנּוֹכַח
2 שְׁשִׁנֵּי עֲנִינִים אֵלּוּ דְּאוּר אֵין סוּף לְמַעְלָה מְעָלָה עַד אֵין קֶץ
3 וְלִמְטָה מְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית, הֵן שְׁתֵּי מִדְּרִיגוֹת שׁוֹנוֹת בְּאוּר
4 אֵין סוּף בְּרוּף הוּא, וְיֵשׁ הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל בֵּינֵיהֶם כּו', שְׁמִינָה
5 מוֹכַח שְׁלֹא קָאֵי שְׁלֹא מְדוּבָר
6 בְּמִדְּרִיגַת הַיְכוּלָת, פִּינּוֹן
7 שְׁהִיכּוּלָת לְהֵאִיר וְהִיכּוּלָת
8 שְׁלֹא לְהֵאִיר הִיא יְכוּלָת
9 אַחַת, כְּנֻזְכָּר לְעִיל וְלֹא שְׁתֵּי
10 דְּרֻגוֹת שׁוֹנוֹת.
11 (ב) וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם
12 שְׁמִדְּגִישׁ הַרְבֵּי הַרִ"צ בְּמֵאמֵר
13 הַהִילּוּלָא הַנּוֹכַח שְׁשִׁנֵּי הָעֲנִינִים
14 דְּאוּר אֵין סוּף לְמַעְלָה מְעָלָה
15 עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה מְטָה עַד
16 אֵין תְּכֵלִית, הֵן שְׁתֵּי מִדְּרִיגוֹת
17 בְּאוּר אֵין סוּף בְּרוּף הוּא כּו'
18 (וְלֹא כְּפִי שְׁעִנְיָן זֶה הוּא
19 בִּיכּוּלָת הָעֲצָמוֹת), כְּמִבּוּאֵר
20 לְעִיל, לְפִי שְׁזָה הַבִּיאֹר שֶׁלֹּמַעֲלָה
21 עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית' הֵם
22 שְׁתֵּי דְּרֻגוֹת שׁוֹנוֹת, נוֹגַע לְתוֹכָן
23 כְּלָלוֹת הָעֲנִינִים הַמְּבֹאֵר
24 בְּמֵאמֵר הַהִילּוּלָא כְּפִי שֶׁמִּמּוֹךְ
25 וּמִבּוּאֵר.
26 דְּהִנֵּה, הָעֲנִינִים דְּאוּר אֵין סוּף
27 לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ כּו' הוּבָא
28 בְּמֵאמֵר הַהִילּוּלָא¹¹ כְּדִי
29 לְבָאֵר אֵת עֲנִינֵי הָאוּצֵר
30 לְמַעְלָה בְּרוּחוֹנוֹת, בְּאִלּוּקוֹת, שְׁזָהוּ
31 עֲנִינֵי הָאוּצֵר מֵהַ שְׁנוֹתָנִים
32 לְאַנְשֵׁי הַחֵיל לְחִיילִים הַלּוּחִמִּים
33 עַל יְדֵי פְקִידֵי הַחֵיל מִפְּקִידֵי
34 הַצָּבָא בְּשִׁבְלֵי נִיצוּחַ הַמְּלָחָמָה
35 שֶׁל הַמֶּלֶךְ עִם הַמִּנְגֵּד הָאוֹיֵב שֶׁל
36 הַמַּלְכוּת, וְכִמוּ בְּנִיצוּחַן הַמֶּלֶךְ
37 בְּמַלְחָמָה גְּשָׁמִית, כִּךְ גַּם בְּרוּחוֹנוֹת,
38 שְׁכִידֵי לִנְצַח אֶת הַמַּלְחָמָה נִגְדַּת הַסִּטְרָא
39 אַחֲרָא' נִתֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲנִינֵי הָאוּצֵר
40 שֶׁל יִרְאֵת שְׁמִים. וְכִינּוֹן שְׁהָעֲנִינִים
41 דְּאוּר אֵין סוּף לְמַעְלָה עַד
42 אֵין קֶץ כּו' הוּא עֲנִינֵי הָאוּצֵר
- הַרוּחוֹנִי הַנּוֹכַח לְעִיל, אֵי אֶפְשָׁר לֹאמֵר שְׁהַפְּנוּנָה הִיא
לְמִדְּרִיגַת הַיְכוּלָת, כִּי, בְּמִדְּרִיגַת הַיְכוּלָת אֵין עֲנִינֵי שֶׁל
מְצִיאוֹת מוּגְדֵּרֶת כָּלֵל, אֶפְּסִילוֹ לֹא מְצִיאוֹת מוּגְדֵּרֶת וְנִיכֵרֶת
גַּנּוּ וְנִסְתָּר כּו', וְעַל אַחַת כְּפֵה וְכְפֵה לֹא מְצִיאוֹת מוּגְדֵּרֶת וְנִיכֵרֶת
כְּמוֹ אוּצֵר כְּפִי שְׁכָבֵר מִתְּגַלֶּה
וְנִתֵּן בְּפוּעֵל לְאַנְשֵׁי הַחֵיל,
וְהִינּוּ, שְׁאֵין כָּאֵן בְּעֲנִינֵי הַיְכוּלָת'
מְצִיאוֹת שְׁאֶפְשָׁר לִיתְּנָה כּו',
וְעַל כִּרְחֻף צָרִיף לֹאמֵר, שְׁקָאֵי
שֶׁמִּכּוּן עַל מִדְּרִיגַת הָאוּר הַגָּלוּי
שֶׁהוּא בְּכַחֲשֵׁת מְצִיאוֹת נִיכֵרֶת
כּו'. וְיִתְּרָה מְזָה, דְּהִנֵּה, פִּינּוֹן
שְׁכָלָלוֹת עֲנִינֵי הַסִּיבָה הַכְּלָלִית
נִתְּנָת הָאוּצֵר לְאַנְשֵׁי הַחֵיל
הוּא בְּשִׁבְלֵי כְּדִי לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עֲבוּר
הַנִּצְחָוִן בְּמַלְחָמָה, הִרֵי מוֹכֵן,
שְׁמִדְּוֹכֵר בְּמִדְּרִיגָה כְּזוֹ שְׁנוֹגַע
לְמִלְךְ "לְגָלוֹת רְצוֹנוֹ וְחִפְצוֹ
וְלְהוֹצִיא נִצְחוֹנוֹ", בְּפוּעֵל נִצְחוֹנוֹ,
"לְהוֹצִיא הַנִּצְחָוִן שְׁיִהִיָּה
כְּחִפְצוֹ וְרְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ",
וְהַסִּיבָה לְכָךְ שֶׁהַמֶּלֶךְ נוֹתֵן אֶת
הָאוּצֵר לְאַנְשֵׁי הַחֵיל הִיא לְפִי
"שִׁישׁ מִנְגֵּד הַמוֹנֵעַ וּמַעֲכָב
אֶת עֲנִינוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ, וְאֵז שְׁיִיף
נִצְחָוִן, דְּבִלָּא מִנְגֵּד שְׁנִיצָב כְּנֵגֵד
הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ שְׁיִיף עֲנִינֵי הַנִּצְחָוִן
כָּלֵל, וּמִנְהִיג מְלָכוּתוֹ הַמֶּלֶךְ מְלָכוּתוֹ
כְּחִפְצוֹ, אִמְנָם כְּאֶשֶׁר חִפֵּץ
הַמֶּלֶךְ בְּאִיזָה דְּכֵר וְשִׁנּוֹ מִנְגֵּד
לְזֶה, אֵז עוֹמֵד בְּנִצְחָוִן כְּנֵגֵדוֹ

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ויִמְצְאוּ נִצְחוֹנוֹ, וּבִאֻפֶּן שֶׁ"מִבְּזֹבֶז הַמֶּלֶךְ כָּל הָאוֹצְרוֹת",
2 "וְעוֹד יוֹתֵר שְׁגָם שֶׁאִילוֹ חִייוֹ מִשְׁלִיף הַמֶּלֶךְ מִגִּדְּדוֹ"
3 "וְעוֹמֵד הַמֶּלֶךְ בְּעֶצְמוֹ בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה לְמִרּוֹת הַסִּכְנָה"
4 (פִּמְבּוֹאֵר בְּהַמְשָׁךְ הַהִלּוּלָא¹²), וְהִינּוּ, שֶׁעֲנִין זֶה שֶׁ
5 הַנִּיצָחוֹן נִוָּגֵעַ לֹא רַק לְמַלּוּכָה
6 עַל בְּנֵי הַמְּדִינָה, אֲלָא גַם
7 לְעֶצֶם חַיֵּי הַמֶּלֶךְ, וְעַל דֶּרֶךְ
8 זֶה בְּנִמְשָׁל, שֶׁכָּאֲשֶׁר יִשְׁנוּ
9 מִגִּגַּד לְעִנְיֵי אֱלֻקוֹת שְׁטוּעֵן לֹא
10 יִדְעֵתִי אֶת הָיוֹי¹³, כְּכַתּוּב בַּתּוֹרָה
11 שֶׁכֵּן אָמַר פֶּרַע וְעַל אַחַת פְּמָה
12 וְכִמְהָ כָּאֲשֶׁר יוֹדֵעַ אֶת רִבּוֹנוֹ
13 וּמִכּוּיִן לְמִרּוֹד בּוֹ¹⁴, כְּמֵאמַר
14 חֲז"ל עַל נִמְרֹד וְעַל אֲנָשֵׁי סֶדֶם
15 וְעַמּוּרָה, שֶׁהִיָּדַע אֶת הַקְּדוּשָׁה בִּירוֹךְ
16 הוּא, וּבִכַּל זֹאת מִכּוּיִן לְמִרּוֹד בּוֹ, חֲמוּר
17 יוֹתֵר מִמֵּי שֶׁאִינוּ יוֹדֵעַ אֶת ה' הָרִי זֶה
18 הַנִּיצָחוֹן עַל הַמִּנְגַּד נִוָּגֵעַ לֹא רַק
19 בְּבַחֲנֵי הַגִּילּוּיִים הָאֵלֶּם הַחֲלוּקִי
20 הַבָּא לִידֵי גִילּוֹי, אֲלָא נִוָּגֵעַ
21 בְּבַחֲנֵי הָעֶצֶם שֶׁלְמַעֲלָה.
22 וּמוֹכֵן, שֶׁכָּל זֶה לֹא שִׁיף
23 בְּמִדְרֵיגַת הַיְכוֹלָת, שֶׁהַיְכוֹלָת
24 לְהָאִיר וְהַיְכוֹלָת שְׁלֹא לְהָאִיר
25 הֵם בְּשׁוּהַ מַמָּשׁ, וּבִדְרֹגַת הַיְכוֹלָת
26 אֵין לְמִנְגַּד תְּפִיסַת מְקוֹם וְעַל דֶּרֶךְ
27 מֵאֲמַר רַבִּי¹⁵ בְּמִדְרַשׁ אֵינִי
28 יוֹדֵעַ בְּאִיזָה מִהֶם חֲפִץ,
29 בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים אוֹ
30 בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רָשָׁעִים (וְזֶה
31 לְשׁוֹן הַמִּדְרַשׁ, "וְהָאִיר הִיתָה תְּהוֹ
32 וְבָהּ, אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל רָשָׁעִים. וַיֹּאמֶר
33 אֱלֹהִים יְהִי אֹר, אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל
34 צְדִיקִים, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזָה מִהֶם
35 חֲפִץ, אִם בְּמַעֲשֵׂה אֵלּוּ וְאִם בְּמַעֲשֵׂה
36 אֵלּוּ, כִּיּוֹן דְּכַתִּיב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר
37 כִּי טוֹב, הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל צְדִיקִים
38 חֲפִץ, וְאֵינוֹ חֲפִץ בְּמַעֲשֵׂיהֶן שֶׁל
39 רָשָׁעִים", וְהִינּוּ, שֶׁהַיְכוֹלָת
40 לְהָאִיר לְגַלּוֹת אֹר אֱלֻקִּי לְעוֹלָמוֹת
41 עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים
- או הַיְכוֹלָת שְׁלֹא לְהָאִיר אֹר אֱלֻקִּי לְעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם
שֶׁל רָשָׁעִים שְׁגוּרִים הֵעֵלָם וְהִסְתֵּר עַל הָאֹר הַיָּהּ, וּבִפְרָט
עַל פִּי הַדִּיקוּק בְּלִשׁוֹן הַמִּדְרַשׁ: אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזָה מִהֶם חֲפִץ
הַקְּדוּשׁ בִּירוֹךְ הוּא, דְּלִכְאוּרָה, עַל פִּי הַמְּבּוֹאֵר בְּדְרוּשֵׁי מֵאֲמַר
חֲסִידוֹת¹⁶ הַחִלּוּק שֶׁבִּין רָצוֹן
לְחֲפִץ, שֶׁחֲפִץ הוּא פְּנִימִיּוֹת הָרָצוֹן, עֲנִין
הָרָצוֹן, עֲנִין הַתַּעֲנוּג שֶׁהוּא עֲנִין
יוֹתֵר פְּנִימִי וְעַמּוּק בְּנַפְשׁ מֵאֲשֶׁר הָרָצוֹן
הַגִּלּוֹי, הִנֵּה לֵיָּה לְמִימַר הִיָּה לוֹ,
לְמִדְרַשׁ, לֹאמַר אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזָה
מִהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים אוֹ
בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רָשָׁעִים רוּצָה, וְלֹא
אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזָה מִהֶם חֲפִץ, שֶׁהָרִי אֵיךְ יִתְּכֵן שִׁיָּהּ עֲנִין
שֶׁל חֲפִץ וְתַעֲנוּג אֱלֻקִּי
בְּמַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רָשָׁעִים וְאִם כֵּן,
מֵה הַסֵּפֶק בְּאִיזָה מִהֶם עֲשֵׂהִם הַקְּדוּשָׁה
בִּירוֹךְ הוּא 'חֲפִץ'. אֵךְ הָעֲנִין הוּא,
שֶׁמִּצַּד מִדְרֵיגַת הַיְכוֹלָת הַבִּלְתִּי
מוֹגֵבֶלֶת וְהַבִּלְתִּי מוֹגֵדֶרֶת שִׁישׁ בְּעֶצְמוֹת
הָאֱלֻקוֹת הָרִי שִׁנֵּיהֶם מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל
צְדִיקִים שֶׁמְגַלִּים אֶת הָאֹר וּמַעֲשֵׂיהֶם
שֶׁל רָשָׁעִים שֶׁמְסַתִּירִים אֶת הָאֹר
שׁוּיִם מַמָּשׁ, וּבְמִדְרֵיגָה זֹאת
בַּחֲנִית הַיְכוֹלָת הִנֵּה בְּאִמָּת אֵינִי
יוֹדֵעַ בְּאִיזָה מִהֶם חֲפִץ, הָאֵם
הָרָצוֹן הָאֱלֻקִּי הוּא בְּיְכוֹלָת לְהָאִיר
עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צְדִיקִים
אוֹ בְּיְכוֹלָת שְׁלֹא לְהָאִיר כּו'.
וּמוֹכֵן, שֶׁמִּצַּד מִדְרֵיגַת
הַיְכוֹלָת לֹא שִׁיף לֹא יִתְּכֵן
לֹאמַר שֶׁנִּוָּגֵעַ לְמֶלֶךְ עֲנִין
הַנִּיצָחוֹן עַל הַמִּנְגַּד, וּבִשְׂבִיל
זֶה לְצוּרֵךְ הַנִּיצָחוֹן נִוָּגֵעַ אֶת
הָאוֹצֵר לְחִיילִים הַלּוֹחֲמִים בְּאוֹיֵב
הַמִּנְגַּד כּו', שֶׁהָרִי כָּל זֶה הָרָצוֹן
לְנִצָּחַת אֶת הַמִּנְגַּד שִׁיף לְאַחֲרֵי
שִׁשְׁנָה הַחֲלֻטָּה גְּמוּרָה
- אֶת הָאוֹצֵר כּו', שֶׁהָרִי כָּל זֶה שִׁיף לְאַחֲרֵי שִׁשְׁנָה הַחֲלֻטָּה גְּמוּרָה שֶׁהָרָצוֹן

(12) פרק יא. (13) שמות ה, ב. (14) תו"כ בחוקותי כו, יד. הובא ברש"י בחוקותי שם. נח י, ט. לך יג, יג. (15) ב"ר ספ"ב. (16) ראה לקו"ת שה"ש כח, ד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהֲרָצוֹן הוּא בְּאוֹפֶן כֶּף וְכָף דִּקְא וצריך ללחום במי שמתנגד לו
2 ולנצח אותו, מֵה שְׁאִין בֶּן בְּמִדְרִיגָה הנעלית יותר שְׁלֹא הוֹחֵלֵט
3 עֲדִינן בְּאִיזָה מֵהֶם חֶפֶץ, וְהִיכּוֹלֵת לְהָאִיר אוֹ שְׁלֹא לְהָאִיר
4 הֵם בְּשׁוּה מִמֶּשׁ הרי שם לא שייך ענין המלחמה במנגד וממילא לא
5 שייך ענין הניצחון ונתינת ה'אוצר' כדי
6 להשיג את הניצחון. וְכִינֹן
7 שְׁבִמְאָמֶר הֵהִילּוּלָא מוֹבָא
8 הַעֲנִין דְּלִמְעָלָה עַד אֵין קֶץ
9 כּו', שאין גבול לענין ההארה והגילוי
10 ואין גבול לענין ההתעלמות בְּנוֹגֵעַ
11 לְבִיאוֹר עֲנִין הָאוֹצֵר שְׁנוֹתָנִים
12 לְאִנְשֵׁי הַחֵיל בְּשִׁבִּיל הַנִּצְחוֹן
13 בְּמִלְחָמָה עִם הַמְּנַגֵּד, כמבואר
14 לעיל, לְכֹן מְבָאֵר הַעֲנִין
15 דְּלִמְעָלָה עַד אֵין קֶץ כּו', לא
16 כְּפִי שֶׁהוּא בִּיכּוֹלֵת הַעֲצָמוֹת,
17 שְׁבִבְחִינָה זֹו אֵינִי יוֹדֵעַ בְּאִיזָה מֵהֶם חֶפֶץ כּו',
18 מֵהֶם חֶפֶץ כּו', וממילא לא שייך
19 בבחינה זו ענין המלחמה והניצחון
20 אֶלָּא כְּפִי שֶׁהוּא עֲנִין הִלְמַעְלָה
21 עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית
22 בְּאוֹר אֵין סוֹף, היינו האור המאיר
23 ומתגלה ולא העצמות שְׁשֵׁם באור
24 אֵין סוֹף שְׁנֵי הַעֲנִינִים דְּלִמְעָלָה
25 מְעָלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה
26 מְטָה עַד אֵין תְּכֵלִית הֵן לֹא עֲנִין
27 אחד אלא שְׁתֵּי מִדְרִיגוֹת שׁוֹנוֹת,
28 וְיֵשׁ הַפֶּרֶשׁ גָּדוֹל בֵּינֵיהֶם.
29 ג) אֶמְנֶם אֶף עַל פִּי שְׁמִדּוּבָר
30 בָּאֵן במאמר ההלולא, דיבור
31 המתחיל 'באתי לגני' תש"י, אֹדוֹת
32 עֲנִין הָאוֹצֵר כְּפִי שְׁנִיתָן
33 לְאִנְשֵׁי הַחֵיל בְּשִׁבִּיל הַנִּצְחוֹן
34 בְּמִלְחָמָה עִם הַמְּנַגֵּד, כמבואר
35 לעיל באריכות, הֲרִי זֶה עֲדִינִן
36 מִדְרִיגָה נְעֻלִית בִּיּוֹתֵר, שְׁהֲרִי
37 מְדוּבָר אֹדוֹת הַעֲנִין דְּלִמְעָלָה
38 מְעָלָה עַד אֵין קֶץ כּו', כְּפִי
39 שֶׁהוּא בְּאוֹר אֵין סוֹף, דְּהֵינִי,
40 לְפָנֵי הַעֲצָמוֹת שֶׁל הָאוֹר אֵין סוֹף
41 כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים
42 כּו'. וְעַל פִּי זֶה צָרִיד לְהִבִּין
- מֵה שְׁבִמְשִׁיף לְבָאֵר בְּמִאָמֶר הֵהִילּוּלָא, שְׁשֵׁנִי עֲנִינִים אֱלוֹ, 43
מֵה שְׁאוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה מְעָלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה מְטָה 44
עַד אֵין תְּכֵלִית הֵם שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת מְקִיף אור נעלה שאינו בא 45
בהתלבשות פנימית אלא מאיר בדרך 'מקיף' מלמעלה (כמו למשל בכוחות 46
הנפש שכוח הרצון וכוח התענוג הם 47
כוחות 'מקיפים', בשונה מכוח השכל 48
וכוח הרגש שהם כוחות 'פנימיים'), 49
מְקִיף דְּאוֹר יִשְׂרָהִל המאיר בדרך 50
הארה מלמעלה למטה וּמְקִיף 51
דְּאוֹר חוּזֵר המאיר בדרך של 52
העלאה מלמטה למעלה, מְקִיף 53
הַקְּרוֹב שעם היותו 'מקיף' הוא מאיר 54
בקירוב (כמו למשל בגד שאינו נכנס 55
בתוך האדם אלא נמצא מחוץ לו, אבל 56
קרוב אליו ומותאם לפי מידתו), שהוא 57
אור ישר וּמְקִיף הֶרְחוֹק המאיר 58
מרחוק (כמו למשל ביתו של אדם 59
ש'מקיף' עליו מרחוק) שהוא אור 60
חוזר, וּמוֹסִיף הרבי הרי"צ לְבָאֵר 61
זֹאת במאמר הנוכח עַל פִּי מִשְׁל 62
הָרֵב שְׁמִשְׁפִּיעַ שְׁכָל רַעֲיוֹן שְׁכָלִי 63
לְתַלְמִידוֹ, שְׁיִשְׁנו חֵלֶק הַשְׁכָּל 64
וְהַסְבָּרָא שְׁמִתְקַבֵּל וְנִקְלַט אֶצֶל 65
הַתַּלְמִיד בְּבִחִינַת אור פְּנִימִי, 66
וְיִשְׁנו עוֹמֵק הַשְׁכָּל חֵלֶק עֲמוּק 67
יּוֹתֵר שֶׁל הַרְעִיּוֹן מֵה שְׁאִין 68
בִּיכּוֹלֵת הַתַּלְמִיד לְקַבֵּלוֹ 69
וְנִשְׁאֵר חֵלֶק עֲמוּק זֶה בְּבִחִינַת 70
מְקִיף מלמעלה עַל שְׁכָלוֹ שֶׁל 71
הַתַּלְמִיד, וּמִכָּל מְקוֹם לִמְרוֹת 72
שֶׁהַתַּלְמִיד לֹא קוֹלֵט אֶת הַחֵלֶק הַזֶּה שֶׁל 73
הַשְּׁפָעַת הָרֵב בַּהֲבָנָה וְקִלְטָה פְּנִימִית, 74
בְּכָל זֹאת הֲרִי זֶה בְּבִחִינַת קִירוּב 75
וְיֵשׁ לוֹ שִׁיכוּת אֶל הַמְּקַבֵּל, 76
וּבְמִשְׁוֹ הַזְּמַן יָבוֹא עַל זֶה 77
וְיִצְלִיחַ לְקַלּוֹט גַּם אֶת זֶה, 78
וּבְמִאָמֶר¹⁷ חז"ל בגמרא עַד 79
אַרְבָּעִין שָׁנִין לֹא קָאִים אִינִישׁ 80
אַדְעָתִיהָ דְּרַבִּינָה עַד אַרְבַּעִים שָׁנָה 81
(לאחר הלימוד) אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל 82

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דעת רבו, אם כן הרי במשך הזמן דארבעים שנה יבוא
2 התלמיד אל עומק התקמה כו', והוא ענין מקיף הקרוב,
3 שאמנם מצד אחד הוא 'מקיף' שאינו נקלט בפנימיות אבל מצד שני הוא
4 'קרוב' ויש לו שייכות קרובה אל מקבל ההארה וההשפעה ונוסף לזה
5 ישנו שכל שהוא עמוק ביותר
6 עד כדי כך שגם אפס קצתו
7 אפילו מעט מאד ממנו אינו
8 מתגלה, ולעולם גם אחרי שנים
9 רבות לא יבוא לידי גילוי,
10 והוא ענין מקיף הרחוק שלא
11 זו בלבד שהוא 'מקיף' הרי הוא גם
12 'רחוק' ואין לו שייכות אל המקבל -
13 דלקאורה, הרי כללות ענין
14 השפעת השכל מרב לתלמיד
15 שיידך יתכן רק לאחר שפך
16 ישנה מציאותו של התלמיד,
17 ולאחרי שהרב מצמצם את
18 שכלו כו' ומעלים את החלקים
19 שלא שייך כלל למסור לתלמיד, עד
20 שימצא הרב את חלק השכל
21 והסברא שיוכל להתקבל
22 אצל התלמיד בבחינת אור
23 פנימי, ואם כן, הדוגמא לזה
24 בנמשל למעלה באלוקות היא
25 במדריגות שלאחרי הצמצום,
26 שפך נמשך
27 השתלשלות כו' עד להמשכה
28 באות ה' אחרונה דשם הוי'
29 כו' שבה יורדות ונמשכות הדרגות
30 האחרונות והתחתונות ביותר של 'סדר
31 השתלשלות' של ירידת האור האלוני
32 מדרגה לדרגה. ומזה מובן, שגם
33 המדובר במאמר הנזכר אודות
34 בחינת מקיף הרחוק וכמשל
35 הכוונה לבחינה שנשארת רחוקה
36 מהתלמיד לעולם הוא במדריגות
37 שלאחרי הצמצום, שהרי
38 למרות העילוי דמקיף הרחוק
39 על מקיף הקרוב, למרות ש'מקיף
40 הרחוק' הוא אור נעלה יותר מ'מקיף
41 הקרוב' שמתאם לפי ערכו של המקבל
- אי אפשר לומר שהם 'מקיף הרחוק' ו'מקיף הקרוב' נבדלים זה מזה
באין ערוף לגמרי בפער גדול לאין שיעור וללא כל השוואה בין זה
לזה, אלא ההבדל ביניהם איננו הבדל 'באין ערוף' וכמוכּן גם מזה
שהמשל על מקיף הקרוב ומקיף הרחוק הוא כמו לבוש
בגד (מקיף הקרוב כי הבגד
מותאם לפי מידות האדם) ובית
(מקיף הרחוק כי מידות הבית לא
נקבעות בהתאם למידות האדם)¹⁸,
והרי בבית נמצא גם האדם
עם הלבוש ועצם העובדה שגם
הבגד, מקיף הקרוב, נמצא בבית, מקיף
הרחוק, היא הוכחה שאין ביניהם
הבדל של 'באין ערוף'. וכיון
שבחינת מקיף הקרוב היא
ביחס למדריגה תחתונה
בסדר השתלשלות (לאחרי
המשכת השפע אל המקבל,
שהוא ענין אות ה' אחרונה
דשם הוי', בנזכר לעיל, וכשם
שבמשל מדובר על בחינה בשכל שעם
היותה עמוקה ביותר ובאה רק בדרך
'מקיף' בכל זאת יש לה שייכות
לתלמיד ובמשך הזמן הוא יעמוד על
עומק הדברים), הרי לא יתכן
לומר שבחינת מקיף הרחוק
היא במדריגה שלפני
הצמצום, שזהו ההבדל בין אור
אין סוף שלפני הצמצום והמדרגות
האחרונות ב'סדר השתלשלות', הוא
ריחוק שבאין ערוף לגמרי.
ועל פרח צריך לומר, שגם
בחינת מקיף הרחוק היא
במדריגה שלאחרי הצמצום.
ואם כן, איך שייך כל זה
לביאור הענין דמעלה מעלה
עד אין קץ ולמטה מטה עד
אין תכלית כפי שהוא באור
אין סוף, לפני הצמצום?
- דארבעים שנה יבוא אל עומק התקמה כו', והוא
ענין מקיף הקרוב, ונוסף לזה ישנו שכל שהוא
עמוק ביותר שגם אפס קצתו אינו מתגלה
ולעולם לא יבוא לידי גילוי, והוא ענין מקיף
הרחוק - דלקאורה, הרי כללות ענין השפעת
השכל מרב לתלמיד שיידך רק לאחר שפך
ישנה מציאותו של התלמיד, ולאחרי שהרב
מצמצם את שכלו כו', עד שימצא חלק השכל
והסברא שיוכל להתקבל אצל התלמיד בבחינת
אור פנימי, ואם כן, הדוגמא לזה בנמשל היא
במדריגות שלאחרי הצמצום, שפך נמשך
בסדר השתלשלות כו' עד להמשכה באות ה'
אחרונה דשם הוי' כו'. ומזה מובן, שגם
המדובר אודות בחינת מקיף הרחוק הוא
במדריגות שלאחרי הצמצום, שהרי למרות
העילוי דמקיף הרחוק על מקיף הקרוב, אי
אפשר לומר שהם באין ערוף לגמרי זה לזה,
וכמוכּן גם מזה שהמשל על מקיף הקרוב
ומקיף הרחוק הוא כמו לבוש (מקיף הקרוב)
ובית (מקיף הרחוק)¹⁸, והרי בבית נמצא גם
האדם עם הלבוש. וכיון שבחינת מקיף הקרוב
היא ביחס למדריגה תחתונה בסדר השתלשלות
(לאחרי המשכת השפע אל המקבל, שהוא ענין
אות ה' אחרונה דשם הוי', בנזכר לעיל), הרי
לא יתכן לומר שבחינת מקיף הרחוק היא
במדריגה שלפני הצמצום, שזהו ריחוק שבאין
ערוף לגמרי. ועל פרח צריך לומר, שגם בחינת
מקיף הרחוק היא במדריגה שלאחרי הצמצום.
ואם כן, איך שייך כל זה לביאור הענין דמעלה
מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית כפי
שהוא באור אין סוף, לפני הצמצום.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ד) אף הענין הוא, דהנה, בפרקים הקודמים של מאמר 'באתי
2 לגני' הנזכר נתבאר הענין דלמעלה עד אין קץ ולמטה עד
3 אין תכלית כפי שנמשך וחדר (עס נעמט דורך חודר ויש לו
4 פעולה והשפעה) בכל סדר ההשתלשלות, וכפי שנתבאר¹⁹,
5 ד"מה שאומר למטה עד אין
6 תכלית, קאי מכוון על הגילוי
7 וההתפשטות של האור האלוקי
8 האין סוף שהוא בבחינת
9 התפשטות והארה בבחינת אין
10 סוף ואין שיעור, בלתי פעל
11 גבול ממש וההארה וההתפשטות
12 היא ללא גבול והיא יורדת ונמשכת
13 עד למטה מטה, במדרגות
14 היותר אחרונות והיותר
15 תחתונות", וההארה והירידה של
16 האור האלוקי להאיר עד למטה מטה
17 ביותר היא "בריבוי העלמות
18 והסתרים דריבוי
19 ההשתלשלות של ירידת האור
20 מדרגה לדרגה דבריא יצירה
21 ועשייה כו', בעולמות בריאה,
22 יצירה ועשייה שלמטה מעולם
23 האצילות, ובפרט כמו שבאור
24 האין סוף בריבוי צמצומים
25 העלמות והסתרים עד כדי כך
26 שישכח להיות בגלל הצמצומים
27 וההסתרים הרבים דבר ההיפך
28 מאלקות לגמרי כו' בקליפה
29 כוחות היפך הקדושה המעלימים
30 ומסתירים על האור האלוקי כמו קליפה
31 שמכסה ומסתירה על הפרי וסטרא
32 אחרת הצד האחר שאינו צד
33 הקדושה כו'" שמכל זה מובן עד
34 כמה ה'למטה עד אין תכלית' הוא עד
35 למטה ביותר. וכמו כן נתבאר²⁰
36 במאמר הנזכר גם הענין דלמעלה
37 מעלה עד אין קץ, "בבחינת
38 העולם האור שהוא בהעלם
39 אחר העלם, ובעילוי אחר
40 עילוי, התעלמות האור אין סוף היא
41 על ידי שהוא מתעלה דרגות רבות,
42 למעלה מעלה ביותר והיא התעלמות
- והתעלמות בבחינת העדר האור והעדר הגילוי, ובכללות באופן
כללי הוא ענין הצמצום שהיה באור אין סוף בתחילת הבריאה
כו'", וכפי שמבאר הרבי הרי"צ במאמר הנזכר שהעלם הוא באופן
כזה ש"האור אין סוף אינו נרגש, וגם בבחינת האור פנימי
שהוא האור והחיות המהיה
את כל הנמצאים על ידי
שמתלבש בהם בהתלבשות פנימית,
הרי יש ברואים כאלו שאינם
מרגישים שהוא חיות אלקי
כו', ובפרט בריבוי העלמות
וההסתרים שהאור מתעלם
ומסתתר ממדרגה למדרגה
כו'" שכל שהצמצומים רבים יותר,
האור נעלם יותר, שכל זה הוא
כפי שהענין דלמעלה מעלה
ההתעלמות וההתעלמות עד אין קץ
נמשך בפועל בסדר
השתלשלות.
ואחר כך ממשך לבאר
בפרק זה, פרק ט"ו שגם באור
אין סוף כפי שהוא בעצמו לא
רק כפי שיוירד להאיר לשנם שני
הענינים דלמעלה מעלה עד
אין קץ ולמטה מטה עד אין
תכלית, דמה שאור אין סוף
למעלה מעלה עד אין קץ,
הוא אור הנעלם והסתום
לגמרי בהתעלמות מוחלטת שאינו
בגדר גילוי והמשכה כו', לא
זו בלבד שאינו מתגלה בפועל אלא
אינו שייך כלל לגילוי ומה שאור
אין סוף למטה מטה עד אין
תכלית, הוא בבחינת גילוי
בעצמותו אור שבעצם מהותו הוא
אור המאיר ומתגלה, פירוש
דבעצמותו גופא בעצמות
- (ד) אף הענין הוא, דהנה, בפרקים הקודמים
נתבאר הענין דלמעלה עד אין קץ
ולמטה עד אין תכלית כפי שנמשך וחדר (עס
נעמט דורך) בכל סדר ההשתלשלות, וכפי
שנתבאר¹⁹, ד"מה שאומר למטה עד אין תכלית,
קאי על הגילוי וההתפשטות שהוא בבחינת
התפשטות בבחינת אין סוף ואין שיעור בלתי
פעל גבול ממש עד למטה מטה, במדרגות
היותר אחרונות והיותר תחתונות", "בריבוי
העלמות והסתרים דריבוי ההשתלשלות
דבריא יצירה ועשייה כו', ובפרט כמו שבא
בבריבוי צמצומים העלמות והסתרים עד שישכח
להיות דבר ההיפך מאלקות לגמרי כו' בקליפה
וסטרא אחרת כו'". וכמו כן נתבאר²⁰ גם הענין
דלמעלה מעלה עד אין קץ, "בבחינת העלם האור
שהוא בהעלם אחר העלם, ובעילוי אחר עילוי,
בבחינת העדר האור והעדר הגילוי, ובכללות
הוא ענין הצמצום שהיה באור אין סוף כו'",
וכפי שמבאר ש"האור אין סוף אינו נרגש, וגם
בבחינת האור פנימי שהוא האור והחיות המהיה
את כל הנמצאים, הרי יש ברואים כאלו שאינם
מרגישים שהוא חיות אלקי כו', ובפרט בריבוי
ההעלמות וההסתרים שהאור מתעלם ומסתתר
ממדרגה למדרגה כו'", שכל זה הוא כפי
שהענין דלמעלה מעלה עד אין קץ נמשך
פועל בסדר השתלשלות. ואחר כך ממשך
לבאר בפרק זה, שגם באור אין סוף כפי שהוא
בעצמו ישנם שני הענינים דלמעלה מעלה עד אין
תכלית, דמה שאור אין סוף למעלה מעלה עד אין
הסתום שאינו בגדר גילוי והמשכה כו', ומה שאור אין סוף למטה מטה עד
אין תכלית הוא בבחינת גילוי בעצמותו, פירוש דבעצמותו גופא הוא בבחינת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 האלוקות עצמה הוא בבחינת גילוי בעצמו כפִּיכּוֹל ואמנם לא
 - 2 מדובר על התגלות והארה מחוץ לעצמותו, אבל בעצמותו גופא הוא ענין
 - 3 הגילוי, מה שאין בן מה שלמעלה מעלה עד אין קץ ענין
 - 4 ההעלם בלי גבול היינו שגם שאפילו בעצמותו אינו בבחינת
 - 5 גילוי אלא שהוא סתום
 - 6 ונעלם בעצם מהותו.
 - 7 ובהמשך לזה, ביאור ענין הגילוי
 - 8 וענין ההתעלמות כפי שהוא באור אין
 - 9 סוף שיורד ונמשך ב'סדר השתלשלות'
 - 10 וכפי שהוא בעצמות האלוקות הנה
 - 11 גם בהביאור ששני הענינים
 - 12 דלמעלה כו' ולמטה כו' הם
 - 13 שתי בחינות במקיף, מקיף הקרוב שהוא
 - 14 הקרוב שהוא בגדר גילוי על
 - 15 כל פנים, ומקיף הרחוק
 - 16 שאינו בגדר גילוי כלל,
 - 17 כמבואר לעיל באריכות מִבְּאֵר
 - 18 תחילה ענין זה כפי שהוא
 - 19 בסדר השתלשלות (בהמשך)
 - 20 למה שנתבאר בפִּרְקִים
 - 21 הקודמים), ואחר כך מִבְּאֵר
 - 22 ענין זה כפי שהוא באור אין
 - 23 סוף עצמו (בהמשך להוספה
 - 24 שבפִּרְקִי זה) כפי שממשיך ומבאר.
 - 25 וזהו שתחילה מִבְּאֵר במאמר
 - 26 הנזכר המשל מהשפעת הרב
 - 27 לתלמיד (לאחרי שצמצם
 - 28 הרב את עצמו כדי להתאים את
 - 29 הרעיון לפי הרמה של התלמיד כו'),
 - 30 שנוסף על מה שמתקבל אצל
 - 31 התלמיד ונקלט אצלו בפנימיות
 - 32 בהבנה טובה, יש עומק השכל
 - 33 חלק עמוק יותר בשכלו של הרב
 - 34 שנושאר עדיין בשכל זה בבחינת
 - 35 מקיף, אבל במשך הזמן
 - 36 דאֲרַבְעִים שנה יבוא התלמיד
 - 37 ויעמוד ויבין על עומק ההכמה,
 - 38 וזהו חלק זה של ה'מקיף' בחינת
 - 39 מקיף הקרוב שהוא בקירוב
 - 40 ובשייכות אל הפנימיות, ויש
 - 41 שכל שהוא עמוק ביותר
 - 42 שלעולם לא יבוא לידי גילוי
 - 43 ממש כו' והוא בחינת 'מקיף
 - 44 הרחוק', שזהו המשל להענין
 - 45 דלמעלה כו' ולמטה כו'
- למעלה באלוקות כפי שנמשך ויורד להאר בסדר השתלשלות.
- ואחר כך מוסיף לְבָאֵר במאמר הנזכר המשל לענין דלמעלה כו' ולמטה כו' כפי שהוא באור אין סוף עצמו, לפני העצמותם, שכן הוא גם בנוגע לשכל הרב כפי שמשפיל ומתחכם הרב לעצמו בעומק
- הענין יותר (לפני שצמצם הרב את עצמו כדי להשפיע השכל לתלמיד, והיינו, שמייד לאחר מכן עומק בשכל הרב שאינו חושב הרב מציאותו של התלמיד להשפיע אליו, אלא לומד לעצמו, שאז אינו נקרא בשם רב, פִּינֵן שאינו עומד בתנועה של משפיע), הנה בזה גופא יש מה שגם מהשפלה והתחכמות החדשה (שהשפיל והתחכם המשפיע עצמו) יבוא מזה אֶפֶס קצוהו לידי גילוי בהמקבל (פמוכן לפי עצמו כו'), אבל יש מה שהרב משפיל בשכלים עמוקים יותר שאינם שייכים אל המקבל כלל, שהוא סתום בעצם, והיינו, שכללות מהות האור נעלה שבעצם מהותו הוא בתנועה דהתעלמות, ולכן גם מה
- גילוי בעצמו כפִּיכּוֹל, מה שאין בן מה שלמעלה מעלה מעלה עד אין קץ ענין הגילוי בבחינת גילוי אלא שהוא סתום.
- וּבְהִמְשֵׁךְ לָזֶה, הֵנָּה גַם בְּהִבְיָאוֹר שְׁשֵׁנִי הָעֲנִינִים דְּלִמְעָלָה כּו' וּלְמַטָּה כּו' הֵם שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת בְּמִקְיָף, מִקְיָף הַקְּרֹב שֶׁהוּא בְּגֵדֵר גִּילּוּי עַל כָּל פְּנִים, וּמִקְיָף הַרְחֹק שֶׁאִינוֹ בְּגֵדֵר גִּילּוּי כָּלֵל, מִבְּאֵר תַּחֲלִילָה עֲנִין זֶה כְּפִי שֶׁהוּא בְּסִדֵּר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת (בְּהִמְשֵׁךְ לְמָה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפִרְקִים הַקּוּדְמִים), וְאַחֲרֵי כֵן מִבְּאֵר עֲנִין זֶה כְּפִי שֶׁהוּא בָּאוֹר אֵין סוֹף עֲצָמוֹ (בְּהִמְשֵׁךְ לְהוֹסֵפָה שֶׁבְּפִרְקִי זֶה). וְזֶהוּ שֶׁתַּחֲלִילָה מִבְּאֵר הַמְּשַׁל מִהַשְּׁפַעַת הָרֵב לְתַלְמִיד (לְאַחֲרֵי שֶׁצִּמְצַמְצָם אֶת עֲצָמוֹ כּו'), שְׁנוֹסֵף עַל מָה שֶׁמִּתְקַבֵּל אֲצֵל הַתַּלְמִיד, יֵשׁ עוֹמֵק הַשִּׁכֹּל שֶׁנִּשְׁאָר עַדִּין בְּבְחִינַת מִקְיָף, אֲכַל בְּמִשְׁךְ הַזְּמַן דְּאֲרַבְעִים שָׁנָה יָבוֹא עַל עוֹמֵק הַחֲכָמָה, וְזֶהוּ בְּחִינַת מִקְיָף הַקְּרֹב שֶׁהוּא בְּקִירוֹב אֶל הַפְּנִימִיּוֹת, וְיֵשׁ שִׁכֹּל שֶׁהוּא עֲמוֹק בְּיֹתֵר שֶׁלְעוֹלָם לֹא יָבוֹא לִידֵי גִילּוּי מִמֶּשׁ כּו', שֶׁזֶּהוּ הַמְּשַׁל לְהָעֲנִין דְּלִמְעָלָה כּו' וּלְמַטָּה כּו' כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּסִדֵּר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת. וְאַחֲרֵי כֵן מוֹסִיף לְבָאֵר הַמְּשַׁל לְעֲנִין דְּלִמְעָלָה כּו' וּלְמַטָּה כּו' כְּפִי שֶׁהוּא בָּאוֹר אֵין סוֹף עֲצָמוֹ, לְפָנֵי הָעֲצָמוֹת, שֶׁכֵּן הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ לְשִׁכֹּל הָרֵב כְּפִי שֶׁמִּשְׁכִּיל וּמִתְחַכֵּם לְעֲצָמוֹ בְּעוֹמֵק הָעֲנִין יֹתֵר (לְפָנֵי שֶׁצִּמְצַמְצָם אֶת עֲצָמוֹ כְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ הַשִּׁכֹּל לְתַלְמִיד, וְהֵינּוּ, שֶׁאִינוֹ חוֹשֵׁב כָּלֵל אוֹדוֹת מְצִיאוֹתוֹ שֶׁל הַתַּלְמִיד לְהַשְׁפִּיעַ אֵלָיו, אֲלֹא לּוֹמֵד לְעֲצָמוֹ, שֶׁאִזְּ אִינוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם רַב, פִּינֵן שֶׁאִינוֹ עוֹמֵד בְּתַנוּעָה שֶׁל מִשְׁפִּיעַ), הֵנָּה בְּזֶה גּוֹפָא יֵשׁ מָה שְׁגַם מִהַשְּׁכָּלָה וְהַתְּחַכְּמוֹת הַחֲדָשָׁה (שֶׁהַשִּׁכִּיל וְהַתְּחַכֵּם הַמְּשַׁפִּיעַ עֲצָמוֹ) יָבוֹא מִזֶּה אֶפֶס קֶצֶהוּ לִידֵי גִילּוּי בְּהַמְקַבֵּל (פְּמוּכֵן לְפִי עֲצָמוֹ כּו'), אֲכַל יֵשׁ מָה שֶׁהָרֵב מִשְׁכִּיל בְּשִׁכֹּלִים עֲמוּקִים יֹתֵר שֶׁאִינָם שִׁיכִים אֶל הַמְקַבֵּל כָּלֵל, שֶׁהוּא סְתוּם בְּעֲצָם, וְהֵינּוּ, שֶׁכִּלְלוֹת מַהוּת הָאוֹר הוּא בְּתַנוּעָה דְּהִתְעַלְמוּת, וְלָכֵן גַּם מָה שֶׁמִּתְגַּלֶּה אֵלָיו הוּא בְּאוֹפֵן שֶׁהָאוֹר נִבְדֵּל וּמִתְעַלֵּם בְּעֲצָמוֹתוֹ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁמַתְגִּלָּה אֵלָיו הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהָאֹר נִבְדֵּל וּמִתְעַלֵּם בְּעֶצְמוֹתָיו
2 וגם 'אפס קצהו' לא מתגלה.
3 (ה) וּמִמְשִׁיף בְּמֶאֱמָר בְּנוֹגַע לְשִׁכְלִים הָעֲמוּקִים שְׁאִינֶם
4 שְׂיִיכִים אֶל הַמִּקְבֵּל כָּלָל, בְּחִינַת מְקִיף הָרְחוֹק, וּמִבְּאֵר שִׁישׁ
5 דרך שעל ידה גם ההשכלות של 'מקיף'
6 ה'רְחוֹק' שֶׁאִינוּ בְּגֵדֵר גִּילּוֹי כָּלָל, כֵּן
7 בֹּאוֹת וּנְמַשְׁכוֹת מֵהֶרֶב אֶל הַתְּלִמִּיד,
8 שֶׁהַשְּׂפָלוּת אֵלּוּ בָּאִים עַל יְדֵי
9 לְבוּשִׁים כִּיסוּיִים הַמַּעְלִימִים
10 וּמִסְתִּירִים, כְּמוֹ הַמְּשָׁלִים
11 וְהַחִידוֹת, שֶׁבִּהְיָם בְּמַשְׁלִים
12 וּבְחִידוֹת הָרִי אֵינוֹ נִרְאֶה וְנִיכָר
13 שִׁישׁ בִּהְיָ חֻכְמָה וְשִׁכְלָה, וְכֵן
14 בְּסִיפּוּרֵי מַעֲשֵׂיֹת שֶׁבְּתוֹרָה,
15 שִׁישׁ בִּהְיָ סוּדוֹת וְרִזִּין עֲלָאִין
16 וְסוּדוֹת עֲלִינִים הִרְבֵּה יוֹתֵר מִכְּמוֹ
17 בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, אֲבָל עֲנִין הַסּוּדוֹת
18 הָעֲלִינִים הֵלְלוּ אֵינוֹ נִיכָר כָּלָל,
19 וְהוּא לְפִי שֶׁעֲצָם הָאֹר הוּא
20 סוּד סְתוּם וְנִעְלָם, וְאֵינוֹ בָּא
21 לְיָדֵי גִילּוֹי אֶלָּא רַק עַל יְדֵי
22 הַסֵּתֵר וְהַעֲלָם כו'.
23 (וזה לשונו בפרק ט"ז במאמר דשנת
24 תשי"ז: "... שכל שהוא עמוק ביותר,
25 והיינו שהוא נעלם בעצם דגם אפס
26 קצהו אינו מתגלה, וכמו חכמת שלמה
27 דכתיב והוי' נתן חכמה לשלמה כאשר
28 דיבר לו, והיינו שניתן לו הדיעה
29 העליונה ממש מה שהוא למעלה מגדר
30 השגת הנבראים, דגם אפס קצהו אינו
31 מתגלה, ולעולם לא יבוא לידי גילוי
32 ממש, הנה השכלות אלו באים על ידי
33 לבושים המעלימים ומסתירים, כמו
34 המשלים והחידות, שבהם הרי אינו
35 נראה וניכר שיש בהם חכמה ושכל,
36 וכמו משלי שלמה שאינו ניכר ונרגש
37 גורל החכמה דחכמת שלמה, ורק שיוצאים אותם ממדרשי חז"ל מה שגילו
38 להם ברוח הקודש מעט מהחכמה שבמשלים, אבל בהמשלים עצמן הרי אינו
39 נראה האור שכל והחכמה, לכן בסיפורי מעשיות שבתורה יש בהן סודות ורזין
40 עילאין הרבה יותר מכלל דיני התורה, אבל אינו ניכר כלל, והוא לפי שעצם
41 האור הוא סוד סתום ואינו בא לידי גילוי רק על ידי הסתר והעלם, והיינו
- 42 דעצם האור הוא אור נבדל, ולזאת גם ההתגלות שלו הוא בבחינת הברלה
43 והתעלמות בעצם, א פארמאכטער ענין [ענין 'סגור'], דכל ענינו הוא בהבדלה
44 והתעלמות, והיינו דאצל המשפיע עצמו הוא בבחינת התעלמות והבדלה".
45 וְהָעֵינִי שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהָאֹר
46 לגמרי בָּא וּנְמַשֵּׁךְ וּמִתְגַּלֵּה בְּכָל זֹאת
47 עַל יְדֵי לְבוּשִׁים הַמַּעְלִימִים
48 וּמִסְתִּירִים, לְהֵיוֹתוֹ סְתוּם
49 בְּעֶצְמוֹ, וּכְמִבְּאֵר בְּמֶאֱמָר דִּיבּוּר
50 הַמַּתְחִיל 'בְּאֵתִי לִגְנִי' שֶׁל שָׁנָה זוּ,
51 תִּשְׁכָּח, "שֶׁשָּׁנָה שֶׁכָּל שֶׁמֶצֶד עֲצוּמוֹ הוּא
52 סְתוּם בְּיוֹתֵר, שֶׁלֵּכֵן גַּם הַתְּגַלּוּתוֹ הִיא
53 בְּאוֹפֶן שֶׁל סְתִימוּת... הֵינּוּ, שֶׁאִינוּ בָּא
54 לְיָדֵי גִילּוֹי עַל יְדֵי הַרְחַבַת הַבִּיאֹר
55 וְרִיבּוּי בִּיאֹרִים, כִּי אִם עַל יְדֵי מַשְׁלִים
56 וְחִידוֹת, שֶׁאִינֶם בִּיאֹר עֲנִין זֶה גּוֹפֵא
57 בִּיתֵר הַרְחַבָּה וּבִדְרָגָה תַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר, כִּי
58 אִם, שֶׁהַבִּיאֹר בָּא עַל יְדֵי עֲנִין חִצּוּנִי
59 לְגַמְרִי, מִשָּׁל לְמָה הִדְבֵּר דּוּמָה כו',
60 שֶׁרַק עַל יְדֵי יְכוּלִּים לְבּוֹא אֶל הַבֵּת
61 הָעֲנִין, מִכָּל מְקוֹם, לְמִרּוֹת שְׁאוֹר
62 זֶה בָּא עַל יְדֵי לְבוּשִׁים הַמַּעְלִימִים
63 וּמִסְתִּירִים יֵשׁ בְּזֶה הַתְּחַלְקוֹת
64 מִדְּרִיגוֹת שׁוֹנוֹת כו', וְכַפִּי
65 שֶׁמֶצִּינִי בְּעֲנִין הַמְּשָׁלִים
66 שֶׁלְּפָעֲמִים מְבִיאִים כְּמָה
67 וְכָמָה מְשָׁלִים עַל עֲנִין אֶחָד,
68 וְעַד כַּפִּי שֶׁנֶּאֱמָר בְּשִׁלְמָה
69 וְיִדְבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל²¹,
70 אֵף שֶׁלְּכֹאזֶה בִּינּוֹן שֶׁבִּלְאוֹ
71 הָכִי בְּלִי זֶה, הֵינּוּ בְּכָל מִקְרָה הָעֲנִין
72 הוּא סְתוּם בְּעֶצְמוֹ, דְּבֵר נִעְלָם
73 בְּמַהוּתוֹ אִם כֵּן מָה נִיתּוֹסֵף עַל
74 יְדֵי רִיבּוּי הַמְּשָׁלִים. וְכֵמוֹ
75 שֶׁהוּא בְּסִיפּוּרֵי הַתּוֹרָה, שֶׁאֵף
76 שֶׁהִסּוּד שֶׁבִּהְיָ הוּא סְתוּם
77 וְאֵינוֹ שִׁיךְ לְגִילּוֹי, מִכָּל מְקוֹם,
78 יֵשֶׁנָּם כְּמָה וְכָמָה סִיפּוּרִים בְּתוֹרָה, וְכָל סִיפּוּר בָּא בְּהִרְחַבַת
79 הַבִּיאֹר בְּרִיבּוּי פְּרָטִים כו' וְכָל פֶּרֶט מוֹסִיף מִשְׁהוּ בְּגִילּוֹי הָעֲנִין, וְכֵן
80 הוּא גַּם בְּעֲנִין הַמְּשָׁלִים, שֶׁעַל יְדֵי רִיבּוּי הַמְּשָׁלִים נִמְשָׁךְ
81 הָעֲנִין לְמִטָּה בְּיוֹתֵר²², וְכִידּוּעֵ²³ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּעֲנִין וְיִדְבֵּר
82 שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מְשָׁל שֶׁנֶּאֱמָר בְּשִׁלְמָה, עֲלֵיו נֶאֱמָר²⁴ וְה'

(21) מלכים-א ה, יב. (22) בזכרון אחדים, שבסיפור בא הענין ברוחב, ובמשל - באורך ועומק. (23) ראה תו"א מגילת אסתר צא, ג. ובכ"מ. (24) מלכים-א שם, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מִן חֶכְמָה לְשִׁלְמָה, שֶׁהַמִּסְפָּר שֶׁלֹּשֶׁת אֲלָפִים קָשׁוּר בְּעֵנִין זֶה שְׁמֵהוּת
2 הַחֶכְמָה הָאֱלֹקִית דָּאוֹר אֵין סוֹף שְׁלִמְעֵלָה מֵהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת
3 נִמְשָׁכֶת וּבָאָה בְּכָל סֵדֶר הַהַשְׁתַּלְשָׁלוֹת דְּשִׁלְשָׁה עוֹלָמוֹת
4 בְּרִיאָה יִצְרָה וְעִשְׂיָה, וְהַעֲנִינִים הֵכִי נַעֲלִים נִמְשָׁכִים לִמְטָה בִּיּוֹתֵר וְעַד
5 לְמָה שְׁפָתוֹב²⁵ אֲצֵל שִׁלְמָה הַמֶּלֶךְ
6 וַיִּדְבֵּר עַל הָעֲצִים גו' (וזה לשון)
7 הַכְּתוּב, הַמְדַּבֵּר עַל חִכְמַת שִׁלְמָה
8 הַמֶּלֶךְ, "וַיִּדְבֵּר עַל הָעֲצִים מִן הָאֵרֶז
9 אֲשֶׁר בַּלְבֹּנוֹן וְעַד הָאֲזוּב אֲשֶׁר יֵצֵא בְּקִיר
10 וַיִּדְבֵּר עַל הַבְּהֵמָה וְעַל הָעוֹף וְעַל
11 הָרֶמֶשׂ וְעַל הָדוּגִים." וּפִירֵשׁ בַּמִּצְוֹת
12 דוד: "עַל הַבְּהֵמָה וְגו' - טַבַּעַם
13 וְהַרְכַּבַּת הַיּוֹדוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם. מִן הָאֵרֶז
14 וְגו' - רֵצָה לִזְמֹר, בְּכָל מִינֵי הָעֲצִים
15 וְהַעֲשִׂיבִים מִגְדוֹל וְעַד קֶטֶן. וַיִּדְבֵּר עַל
16 הָעֲצִים - אָמַר טַבַּעַם כָּל הָעֲצִים וְחִשְׁבוֹן
17 הַרְכַּבַּת הַיּוֹדוֹת אֲשֶׁר בָּהֶם כָּל אֶחָד,"
18 וְהִינֵנו, שְׁעַל יָדֵי כָּל מִשְׁלַח נֹסֵף
19 נִמְשָׁךְ הָעֵנִין לְמִטָּה יוֹתֵר כו',
20 וְעַל יְדֵי שְׁלוֹשֶׁת אֲלָפִים מִשְׁלִים נִפְעֵלָה
21 הַמִּשְׁכָּה לְכָל הַדְּרוֹגוֹת שֶׁל שְׁלוֹשֶׁת
22 הָעוֹלָמוֹת שֶׁל בְּרִיאָה וַיִּצְרָה וְעִשְׂיָה, עַד
23 לִמְטָה בִּיּוֹתֵר.
24 (ו) וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף וְלִדְיִיק בְּלִשׁוֹן
25 הַמֶּאֱמָר, שֶׁבַּתְחַלֵּת הָעֵנִין
26 כּוֹתֵב הַרְבֵּי הִרְיִי"צ בְּעֵנִין הַלְבוּשִׁים
27 הַמַּעֲלִימִים וּמִסְתֵּירִים עַל עוֹמֵק הַשְּׁכָל
28 אֲבָל עַל יְדֵם הַשְּׁכָל בָּא וְנִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה
29 "כִּמּוֹ הַמִּשְׁלִים וְהַחִידוֹת",
30 וּבְהַמְשָׁךְ הָעֵנִין מִזְכִּיר רַק
31 עֵנִין הַמִּשְׁלִים, וְלֹא עֵנִין
32 הַחִידוֹת. וּבְהַקְדָּם הִידוּעֵי²⁶
33 בַּחֲסִידוֹת חב"ד בְּעֵנִין גּוֹדֵל
34 הַדִּיּוֹק בְּמֶאֱמָרֵי הַחֲסִידוֹת שֶׁל
35 רַבּוֹתֵינוּ נִשְׁאִינֵנו, שְׁאֲדָמוּ"ר
36 הִזְקֵן הָיָה מִקְפִּיד בִּיּוֹתֵר עַל
37 דִּיּוֹק הַלִּשׁוֹן, וְכַפִּי שְׁמַצִּינוּ
38 בְּכִמְיָה מִקּוֹמוֹת בַּחֲסִידוֹת, בִּיחַס
39 לְדִיּוֹק הַלִּשׁוֹן שֶׁל אֲדָמוּ"ר הִזְקֵן
40 הַתּוֹאֵר "לְשׁוֹנוֹ הַזֶּה" ²⁷,
41 אָבָל אֲדָמוּ"ר הָאֲמָצְעִי לֹא
- הָיָה מִקְפִּיד עַל דִּיּוֹק הַלִּשׁוֹן, וּבִנְגוּעַ לְהַצְמַח צֶדֶק וְהִרְבִּיּוּ
הָאֲדָמוּ"רִים שְׁלֹאֲחֶרֶי, לֹא שְׁמַעֲתִי, וּבִנְרָאָה שְׁהִיוּ בְּזָה
חִילּוּקֵי זְמָנִים כו' וְלֹא בְּכָל הַזְמָנִים וְהַתְּקוּפוֹת הַקְּפִידוֹ עַל דִּיּוֹק הַלִּשׁוֹן
בְּאוֹתָהּ מִידָּה. אָמֵנָם יְדוּעַ שְׁכָבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוּ"ר
(מַהֲרַש"ב) נִשְׁמָתוֹ עֲדֵן
וּכְבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחָמִי
אֲדָמוּ"ר הַרְבֵּי הִרְיִי"צ הָיוּ
מְדִיִּיקִים שְׁתֵּהִיָּה כָּל תִּיבָה
עַל מְכֻנָּה כו', שְׁכָל מִלָּה תִּהְיֶה
בְּדִיּוֹק וּבְפָרֵט בְּמֶאֱמָר חֲסִידוֹת
שָׂבָא גַם בְּכָתֵב וּבְדָפוֹס, וְאֵם
כֵּן, בְּוֹדָאֵי שְׁגָם פָּרֵט זֶה
שֶׁבַּתְחַלֵּלָה נִזְכָּר מִשְׁלִים
וְחִידוֹת וְאַחֲרֵי כֵּן נִזְכָּר רַק
מִשְׁלִים, הוּא בְּדִיּוֹק וְהוּא הַבְּדִל
מִשְׁמַעוֹתִי, כַּפִּי שְׁמַמְשִׁיךְ וּמַבְאֵר.
וַיּוֹכֵן בְּהַקְדָּם הַחִילּוּק שֶׁבֵּין
מִשְׁלִים לְחִידוֹת²⁸, שְׁהַמְשָׁל,
עִם הָיִתוֹ דָּבָר זֶר לְגַבִּי
הַשְּׁכָל, מִשְׁלַח מַעֲנִין אַחֵר, שׁוֹנָה
לְחִלּוּטִין, מִהֲרַעֲיִין הַשְּׁכָלִי שְׁאוֹתוֹ
מִבְּאֵרִים עַל יְדֵי הַמְשָׁל, בְּכָל זֹאת הִרְיִי
כָּל עֵנִינוּ שֶׁל הַמְשָׁל הוּא לְבָאֵר
וְלְהַסְבִּיר אֶת הַשְּׁכָל, מֵה
שְׁאִינֵנו כֵּן חִידָה, וְכִמּוֹ הַחִידָה
שֶׁל שְׁמִשׁוֹן הַגְּבוּר, כְּכָתוּב בַּסֵּפֶר
שׁוּפְטִים, לְגַבִּי הַדְּבַשׁ שְׁהִיָּה בְּתוֹךְ
הָאֵרֶז מִהָאוֹכֵל יֵצֵא מֵאֹכֵל מִמֵּי
שְׁאוֹכֵל אַחֲרָיו יֵצֵא אוֹכֵל וּמַעֲזוֹ
הָאֵרֶז הַטּוֹרֵף יֵצֵא מִתּוֹק דְּבִשׁ²⁹,
הִרְיִי זֶה לֹא רַק דָּבָר זֶר
מִהַשְּׁכָל, אֲלָא זֶהוּ עֵנִין
שְׁאִינֵנו מוֹכֵן בְּשִׁכְלֵנו, וְהוּא
הִיפֹךְ הַשְּׁכָל, שְׁזֵהוּ הָעֵלָם
לְגַמְרֵי וְנִמְצָא שְׁחִידָה הִיא הָעֵלָם
גְּדוֹל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִמְשָׁל. וְזֵהוּ
שֶׁבַּתְחַלֵּת הָעֵנִין אוֹדוֹת הַשְּׁכָל
הַנֶּעֱלָם כְּשֶׁמְדוּבֵר עַל יְרִידַת הָאוֹר
הָאֱלֹקִי הַנֶּעֱלָם גַּם לְדְרוֹגוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת
וְהַנְּחוּתוֹת נִזְכָּר מִשְׁלִים וְחִידוֹת,
כִּינֵן שְׁיֵשׁ גַּם יְרִידַת הָאוֹר

(25) שם, יג. (26) ראה תוי"מ - רשימת היומן ע' רמא. ריש ע' שנד. ע' שסג. וש"נ. (27) ראה - לדוגמא - סהמ"צ להצ"צ מ, ב. מא, ב. (28) ראה המשך תער"ב ח"ב ע' תתנט [ח"ד ע' א'קסא]. (29) ספר שופטים יד, יד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְמִטָּה מִטָּה בְּיֹתֵר, עַד לְשֵׁלֶשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן
2 טוֹב כָּלל כּו', שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹקִי הוּא בְּתַכְלִית הַהֶעֱלֵם, כְּמוֹ
3 בְּעֵנֶן הַחִידָה שֶׁהִיא הִיפֹף הַשֶּׁכֶל לַגִּמְרִי וְאֵינָהּ מְגַלָּה אֶת הַשֶּׁכֶל
4 כָּלל. אָבֵל בְּהִמְשָׁךְ הָעֵנָן מְזַכֵּיר רַק מְשָׁלִים וְלֹא חִידוֹת,
5 כִּינֹן שֶׁמְדוּבָר שָׁם גַּם אוֹדוֹת
6 סִיפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבְּתוֹרָה, 1 וְחִידוֹת, כִּינֹן שֶׁיֵּשׁ גַּם יְרִידַת הָאוֹר לְמִטָּה מִטָּה
7 וּבְתוֹרָה לֹא שִׁיף עֵנָן הַחִידָה 2
8 שֶׁהוּא עֵנָן הַפְּכִי מֵהָאֱלֹקוֹת 3
9 וְהַקְדוּשָׁה כּו', כִּי כָּל הַתּוֹרָה גַּם 4
10 הַמִּיִּלִּים שֶׁלְכֹאֲרוֹהָ אֵין בָּהֶן תּוֹכֵן שֶׁל 5
11 קְדוּשָׁה נִעְלִית הִיא שְׁמוֹתֶיהָ שֶׁל 6
12 הַקֶּבֶ"ה³⁰, וְהֵינּוּ, שֶׁגַּם 7
13 בְּאֲשֶׁר מְדוּבָר בְּתוֹרָה אוֹדוֹת 8
14 עֲנִינִים בְּלִתֵּי רְצוּיִים, וְכְמוֹ 9
15 בְּפָרְשֵׁתָנּוּ פִּרְשַׁת הַשְּׁבוּעַ, פִּרְשַׁת 10
16 בְּטוֹלָה: בַּעַל צִפּוֹן³¹ שֶׁהוּא שֵׁם 11
17 שֶׁל עֲבוּדָה זֹרָה, וּפְרָעָה הַקָּרִיב³² 12
18 לְדוּדוֹף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, הִנֵּה גַם 13
19 אֶפְיֻלוֹ עֲנִינִים אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם 14
20 בְּתוֹרָה הֲרִי הֵם שְׁמוֹתֶיהָ שֶׁל 15
21 הַקֶּבֶ"ה³³ וְלֹא דְבָרִים שֶׁמַּעֲלִימִים עַל 16
22 אֱלֹקוֹת, וְלֹכֵן, לֹא שִׁיף בְּתוֹרָה 17
23 עֵנָן הַחִידָה שֶׁהוּא עֵנָן 18
24 הַפְּכִי, כִּי אִם עֵנָן הַמְשָׁלִים 19
25 בְּלִבָּד, וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁהַתּוֹרָה 20
26 נִקְרָאת בְּכָתוּב בְּסֹפֶר שְׁמוֹאֵל מְשָׁל 21
27 הַקֶּבֶ"ה³³ ("כֹּאשֶׁר יֹאמַר מֶשֶׁל 22
28 הַקֶּבֶ"ה מִרְשָׁעִים יֵצֵא רִשְׁעִי"), מְשָׁל 23
29 דְּוָקָא וְלֹא 'חִידָה'. 24
30 (ז) וּמִסִּיִּים בְּמֶאֱמָר³⁴, שֶׁהָעֵנָן דָּאוֹר אֵין סוֹף 25
31 דָּאוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה מְעַלָּה 26
32 עַד אֵין קֵץ, שֶׁקָּאִי שֶׁמְכוּוֹן עַל 27
33 עֲצָם הָאוֹר הָאֱלֹקִי הָאֵין סוֹף 28
34 שֶׁאֵינוֹ בְּגֵדֵר גִּילּוּי וְהַמְשָׁכָה 29
35 כָּלל בְּעוֹלָמוֹת, אֲלֵא מִתְעַלֵּם 30
36 וּמִתְפַּלֵּל שֶׁאֵינוֹ עֵינֵן בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ אֵלֹא 31
37 כָּלּוֹל בְּעֲצָמוֹתָיו בְּעֲצָמוֹת הָאֱלֹקוֹת, 32
38 הִנֵּה בְּחִינָה וּמְדִירָגָה זֹה הִיא 33
39 הַנִּקְרָאת בְּשֵׁם אוֹצֵר, דְּכָשֵׁם 34
40 שֶׁהָאוֹצֵר דְּבַר יִקָּר מֵאֵד הַגִּנוּז וְשִׁמּוֹר 35

(30) ראה זח"ב פז, א. הקדמת הרמב"ן לפירושו עה"ת. יונת אלם פכ"ט. פלח הרמון שער כב פ"א. של"ה פ' יתרו שטז, א. לקו"ת ואתחנן ה, סע"א. (31) יד, ב. שם, ט. (32) שם, י. (33) שמואל-א כד, יג וברש"י שם. רש"י: משפטים כא, יג; מכות יד, ב - ד"ה והאלקים. (34) פרק יז. (35) פרי עץ חיים שער השבת פ"ג. וראה לקו"ש חט"ו ע' 282. וש"נ. (36) ח"א

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁנֵי לִשְׁתִּיתָאָהּ וּבִשְׁנֵי מֵאוֹת לֵאלֹף הַשִּׁישִׁי יִתְפַּתְחוּן תַּרְעִי
- 2 דְּחֻמְתָּא לְעִילָא וּמִבּוּעֵי דְּחֻמְתָּא לְתַתָּא כּוֹ, יִתְחַחוּ שְׁעָרֵי
- 3 הַחֲכֵמָה לְמַעְלָה, וּנְבִיעוֹת הַחֲכֵמָה
- 4 לְמַטָּה וְסִימְנָךְ וְסִימֵן לְדַבֵּר זֶה הוּא
- 5 הַכְּתוּב בְּתוֹרָה בְּשַׁנַּת 37 שֶׁשׁ
- 6 מֵאוֹת שָׁנָה לְחֵיי נֹחַ גּוֹי 2 וְסִימְנָךְ בְּשַׁנַּת 37 שֶׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחֵיי נֹחַ גּוֹי
- 7 נִבְקָעוּ כָּל מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם 3 נִבְקָעוּ כָּל מַעֲיֵנוֹת תְּהוֹם רַבָּה. אָבֵל כָּל זֶה הוּא
- 8 רַבָּה. אָבֵל כָּל זֶה מֵה שִׁמְתַּגְלָה 4 רַק מַעֲיֵן הַגִּילּוּי דִּלְעֲתִיד לְבּוֹא, וְעִיקָר הַגִּילּוּי
- 9 בּוֹמֵן הַגְּלוּת הוּא רַק מַעֲיֵן רַק 5 דְּלִמְעַלָּה מַעֲלָה עַד אֵין קֵץ וְגַם לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תְּכָלִית יִהְיֶה לְעֲתִיד לְבּוֹא,
- 10 'טַעֲמִימָה' שֶׁל הַגִּילּוּי דִּלְעֲתִיד 6 וְכִמּוֹ שְׁפָתוֹב 38 וְהִיָּה הוּיֹי לְמִלָּךְ עַל כָּל הָאֶרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה הוּיֹי אֶחָד
- 11 לְבּוֹא, וְעִיקָר הַגִּילּוּי דְּלִמְעַלָּה 6 וְשִׁמּוֹ (שְׁקָאֵי עַל גִּילּוּי וְהַתְּפַשְּׁטוֹת הָאֹרֶץ 39) אֶחָד.
- 12 מַעֲלָה עַד אֵין קֵץ וְגַם לְמַטָּה 7

קִיז, א. 37) נח ז, יא. 38) זכרי' יד, ט. 39) ראה בהמאמר פרק יז. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שבת קודש עמ' 1

- 1 לִי קָא שְׁקִיל וְרַמִּי בִידִים, אֵלָּא אֵין לְחַלֵּק בּוֹה, וּמִטַּעַם זֶה נִתְּינָה
- 2 בְּכָלִי נִחְשָׁבֶת עֲבוּדָה לְפַגֵּל בַּה שְׁכֵן בְּכָלִל קְבֵלָה הִיא. וּמִכָּל מְקוֹם
- 3 אֵין לְלַמּוֹד לַעֲנִין לִיקוּט לְבוֹנָה שֶׁבְּכָלִל עֲבוּדָה הִיא, שְׁאִינָה דוֹמָה
- 4 לֹא לְנִתְיִנָּה הַדֵּם בְּכָלִי וְלֹא לְנִתְיִנָּה הַקּוֹמֵץ בְּכָלִי.
- 5 מִשְׁנָה
- 6 מִשְׁנָה זוֹ עוֹסֶקֶת בְּדִין פִּיגֵל בְּחֵלֶק מִהֶקְרֵב, אִם כָּל הֶקְרֵב נִתְּפַגֵּל.
- 7 וּמִבִּיאָה הַמִּשְׁנָה שְׁתֵּי קִרְבָּנוֹת שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהֶם יֵשׁ שְׁנֵי חֻלְקִים.
- 8 הָרֵאשׁוֹן, קִרְבֵּן מִנְחַת בִּיכּוּרִים, וְהוּא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּא בְּעֶצְרָת,
- 9 מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה שֶׁל הַשָּׁנָה. וְעַמּוּס מִקְרִיב שְׁנֵי כִבְשִׁים לְקִרְבֵּן
- 10 שְׁלָמִים, וּמוֹנִיפִם הַכּוֹחַ בִּיחָד. וְהַקִּרְבָּת כִּבְשִׁים אֵלּוּ מִתִּירָה
- 11 וּמִקְדַּשְׁתָּ אֶת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, לְאִכִּילַת הַכּוֹהֲנִים. וְהַשְּׁנִי הוּא קִרְבֵּן לֶחֶם
- 12 הַפְּנִים, הַבָּא בְּכָל שַׁבָּת, שֶׁמִּנִּיחַ עַל הַשּׁוֹלְחָן שְׁתֵּי מַעֲרֻכּוֹת שֶׁל
- 13 לֶחֶם, וּבְכָל מַעֲרֻכָּה שֶׁשׁ חֲלוֹת, וְעַל כָּל מַעֲרֻכָּה מִנִּיחַ גַּם כְּלִי וְבוֹ
- 14 קוֹמֵץ לְבוֹנָה. וְלִשְׁבֵּת הַבָּאָה, מִקְטִיר הַלְּבוֹנָה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי,
- 15 וְלֵאחֹר מִכֵּן מִתְּחַלְּקוֹת הַחֲלוֹת לְכַהֲנִים.
- 16 שְׁחָט שְׁנֵי כִבְשִׁים שֶׁהֶם קִרְבֵּן שְׁלָמִים שֶׁל עֶצְרָת, הַבָּאִים וּמוֹנִפִים
- 17 בִּיחָד עִם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְהֵם מִקְדָּשִׁים וּמִתִּירִים אֶת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם
- 18 לְכַהֲנִים. וּבִשְׁעַת שְׁחִיתוֹתָם הִיתָה דַּעְתּוֹ לְאִכֹּל אֶחָת מִן הַחֲלוֹת –
- 19 מִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁל עֶצְרָת, לְמִקְרָה, לֵאחֹר זִמֵּן אֲכִילָתוֹ, שִׁזְמֵן אֲכִילַת
- 20 הַחֲלוֹת הוּא רַק בַּיּוֹם עֶצְרָת, וְלִמְחֹר חוּץ לְזִמְנוֹ הוּא. וְכֵן אִם
- 21 הַקְּמִיר שְׁנֵי בְּיָכִין – שְׁתֵּי הַכְּפּוֹת שֶׁמוֹנְחוֹת בָּהֶם הַלְּבוֹנָה עַל שּׁוֹלְחָן
- 22 שֶׁל לֶחֶם הַפְּנִים, וּבִשְׁעַת הַקִּטְרָתָם הִיתָה דַּעְתּוֹ לְאִכֹּל אֶחָד מִן
- 23 הַקְּדָרִים שֶׁל לֶחֶם הַפְּנִים, לְמִקְרָה, לֵאחֹר זִמֵּן אֲכִילָתוֹ, שִׁזְמֵן אֲכִילַת
- 24 לֶחֶם הַפְּנִים הוּא רַק בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת, וְלִמְחֹר חוּץ לְזִמְנוֹ הוּא. רַבִּי יוֹסִי
- 25 אֹמֵר, אוֹתוֹ הַחֲלָה מִשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְאוֹתוֹ הַקְּדָר מִלֶּחֶם הַפְּנִים,
- 26 שְׁחִישָׁב עָלָיו, פִּיגּוּל הוּא, וְחִיבִין עָלָיו כָּרַת. וְהַשְּׁנִי שֶׁלֹּא חִישָׁב עָלָיו
- 27 לְאִכֹּלוֹ חוּץ לְזִמְנוֹ, אֵינוֹ פִּיגּוּל אֵלָּא רַק פְּסוּל הוּא וְאֵין בּוֹ כָּרַת.
- 28 וְחֻמְתָּא לְעִילָא וּמִבּוּעֵי דְּחֻמְתָּא לְתַתָּא כּוֹ, יִתְחַחוּ שְׁעָרֵי
- 29 גִּמְרָא
- 30 הַגִּמְרָא מִבְּרִרְתָּהּ אֶת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי שְׁאֵין הַפִּיגּוּל חָל אֵלָּא רַק
- 31 דִּבְרַר שֶׁחִשָּׁב עָלָיו מִחֻשְׁבַּת פִּיגּוּל: אֶמֶר רַב הוּנָא, אוֹיְמִי הָיָה רַבִּי
- 32 יוֹסִי, גַּם אִם פִּיגֵל בִּינְדָךְ שֶׁל יְמִין, כְּלוֹמֵר, שֶׁחִישָׁב בִּשְׁעַת עֲבוּדַת

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 הנָּשִׁיבִיעִי, וְכָל הַשְּׁבִיעִינִי חֲבִיבִין⁵, כדברי המדרש על הכתוב בתורה
 2 לגבי ראש השנה 'בחדש השביעי באחד לחדש': "כל השביעין חביבין לעולם,
 3 למעלן השביעי חביב, שמים ושמי השמים ורקיע ושחקים וזול ומעון וערבות
 4 וכתוב "סולו לרוכב בערבות ב-ה שמו", בארצות שביעית חביבה, ארץ אדמה
 5 ארקא גיא ציה נשיה תבל וכתוב "והוא
 6 ישפוט תבל בצדק ידן לאומים
 7 במישרים", בדרות שביעית חביב,
 8 אדם שת אנוש קינן מהללאל ירד חנוך
 9 וכתוב "ויתהלך חנוך את האלקים",
 10 באבות שביעי חביב, אברהם יצחק
 11 ויעקב לוי קהת עמרם משה וכתוב
 12 "ומשה עלה אל האלקים", בבנים
 13 השביעי חביב, שנאמר "דוד (הוא)
 14 השביעי", במלכים השביעי חביב,
 15 שאול איש בושת דוד שלמה רחבעם
 16 אביה אסא וכתוב "ויקרא אסא אל ה'",
 17 בשנים שביעי חביב, שנאמר
 18 "והשביעית תשמטנה ונטשתה",
 19 בשמיטין שביעי חביבה, שנאמר
 20 "וקדשתם את שנת החמישים", בימים
 21 שביעי חביב, שנאמר "ויברך אלקים
 22 את יום השביעי", בחדשים שביעי
 23 חביב, שנאמר "בחדש השביעי באחד
 24 לחדש" שְׁהַמְשִׁיךְ אֶת הַשְּׂכִינָה
 25 מִרְקִיעַ הָרָאשׁוֹן לְאַרְצָן וְעַל יְדֵי
 26 מִשְׁה רַבְּנוּ עֵינֵק הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה חֲזֹר
 27 לְהִיּוֹת לְמִטָּה בִּארְצָן כְּמוֹ בְּהַתְחַלֵּת
 28 הַבְּרִיאָה. וְזֶה גַם מֵה שְׁעִנָּן
 29 עֲשִׂיתָ הַמְשָׁכָן שְׁבוּ הֵייתָ
 30 הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בִּארְצָן (וְלִפְנֵי
 31 זֶה גַם הָעֵנָן דִּמְתָּן-תּוֹרָה⁶ שֶׁגַם בּוּ הִיָּה גִילּוֹי אֱלוּקוֹת וְהַשְּׂרָאָה
 32 הַשְּׂכִינָה לְמִטָּה בִּארְצָן) הִיָּה עַל יְדֵי מִשְׁה רַבְּנוּ⁷ שְׁכָמוֹר פִּעַל אֶת
 33 הַמִּשְׁכָּה וְהוֹרֶדֶת הַשְּׂכִינָה מִהַרְקִיעַ הָרָאשׁוֹן לְמִטָּה בִּארְצָן, דִּהְיָה כְּתִיב⁸
 34 כְּתוּב בְּתוֹרָה וְעֲשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים,
 35 וְעֲנִינוּ שֶׁל עֲשִׂיתָ 'מִשְׁכָּן' מ'עֲצֵי שִׁטִּים' בְּעֲבוּרֶת ה' שֶׁל הָאָדָם

1 נאמר ב'שיר השירים' שה'דוד', הקדוש ברוך הוא, אומר ל'כלה', בני ישראל:
 2 בָּאתִי לְגַנִּי אֲחוֹתִי כְלָה², וְאֵיתָא מוֹבָא בְּתַחֲלַת הַמְּשָׁךְ קְבוּצָה
 3 הַמֵּאֲמָרִים דְּיוֹם הַהִילּוּלָא³ שֶׁל הַרְבֵּי הַרִּי"צ, יו"ד שְׁבֹט, 'הַמְּשָׁךְ'
 4 שְׁפוּתָה בַּפְּסוּק זֶה (שְׁנִיתָן עַל יְדֵי בְּעַל הַהִילּוּלָא לְהוֹצִיא לְאוֹר
 5 לְיוֹם זֶה אֶת 'הַמְּשָׁךְ' זֶה מִסֵּר הַרְבֵּי
 6 הַרִּי"צ לְפִרְסוֹם לְיו"ד שְׁבֹט (יוֹם
 7 הַסְּתַלְקוֹת סִכְתּוֹ הַרְבֵּנִית רַבְּקָה, אִם
 8 אֲבִיו הַרְבֵּי הַרְשָׁב, בְּשֵׁנָת תַּרְע"ד) וְי"ג
 9 שְׁבֹט (יוֹם הַסְּתַלְקוֹת אִמּוֹ הַרְבֵּנִית
 10 שְׁטַעֲרָנָא שְׂרָה, בְּשֵׁנָת תַּש"ב) בְּשֵׁנָת
 11 תַּש"י וְבִיו"ד שְׁבֹט אוֹתָהּ שְׁנָה נִסְתַּלַּק)
 12 מֵה שְׁאֲמָרוֹ בְּמִדְרַש רַבָּה
 13 (בְּמִקּוּמוֹ⁴ עַל פְּסוּק זֶה) לְגַנִּי
 14 לְגַנְנוּ, לְמִקּוֹם הַהִתְיַחֲדוּת שְׁלִי,
 15 רַבָּאתִי לְגַנִּי פִּירוּשׁוֹ בִּאתִי, הֵינִי חֲזוּרָתִי
 16 לְמִקּוֹם שְׁהִיָּה עֵינִיקְרִי בְּתַחֲלָה
 17 כְּשֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, דְּעֵינִיקְרִי שְׁכִינָה
 18 בְּתַחֲתוֹנִים הִיָּתָה, וְאַחֵר כֶּף
 19 הִנֵּה פְּסִיבָת עֲנִינִים כְּלָתִי-
 20 רַצְיוֹנִים הַחֵל מִחֲטָא עַץ הָרַעַת הִיָּה
 21 שְׁבָעָה עֲנִינִים שְׁפִילְקוֹ וְהָעֵלּוֹ
 22 אֶת הַשְּׂכִינָה מִלְּמִטָּה לְמַעְלָה,
 23 מִהָאָרֶץ עַד לְרִקְיעַ הַשְּׁבִיעִי,
 24 הַחֲטָא הָרָאשׁוֹן סִילַק וְהַעֲלָה אֶת
 25 הַשְּׂכִינָה מִהָאָרֶץ לְרִקְיעַ הָרָאשׁוֹן,
 26 הַחֲטָא הַבָּא סִילַק וְהַעֲלָה אֶת הַשְּׂכִינָה
 27 מִהַרְקִיעַ הָרָאשׁוֹן לְשֵׁנִי וְכֵן הִלָּאָה עַד
 28 שֶׁמִּקּוֹם הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה הִיָּה בְּרִקְיעַ
 29 הַשְּׁבִיעִי, וְאַחֵר כֶּף הִיָּה שְׁבָעָה
 30 צִדִּיקִים (כְּפִי שְׁנִמְנוֹ בְּמִדְרַש⁴
 31 זֶה לְשׁוֹן הַמִּדְרַש, "זִכָּה אֲבָרָהָם הוֹרִידָה מִשְׁבִּיעִי לְשִׁי. עֲמַד יִצְחָק וְהוֹרִידָה
 32 מִשְׁשִׁי לְחַמִּישִׁי. עֲמַד יַעֲקֹב וְהוֹרִידָה מִחֲמִישִׁי לְרִבִּיעִי. עֲמַד לֹוי וְהוֹרִידָה
 33 מִרְבִּיעִי לְשִׁלִּישִׁי. עֲמַד קָהָת וְהוֹרִידָה מִשְׁלִישִׁי לְשֵׁנִי. עֲמַד עֲמֶרֶם וְהוֹרִידָה מִשְׁנִי
 34 לְאַחֵר, שְׁהוּא רָאשׁוֹן. עֲמַד מֹשֶׁה וְהוֹרִידָה לְאַרְצָן" שְׁהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׂכִינָה
 35 מִהַרְקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה, עַד מִשְׁה רַבְּנוּ, שְׁהוּא

(* הפרק השייך לשנה זו – ראה תו"מ סה"מ באתי לגני ח"א ע' VI. וש"נ. 1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק
 הששה-עשר* מהמשך באתי לגני ה'ש"ת. 2) שה"ש ה, א. 3) ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פ"א. 4) שהש"ר עה"פ. 5) ויק"ר
 פכ"ט, יא. 6) ראה גם ד"ה באתי לגני תשל"ז פ"א (תו"מ סה"מ באתי לגני ח"א ע' רמד ואילך). 7) ראה סוטה ט, א. וראה
 ד"ה באתי לגני שם. 8) תרומה כו, ט. 9) שם כה, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (שָׁזָהוּ עֵינַי זֶה שֶׁהַתּוֹכֵן הָרוּחָנִי שֶׁל הַמִּשְׁכָּן קִיָּם בַּעֲבוּרַת ה' שֶׁל כָּל אֶחָד
2 מֵהַ שְׂפָתָיו⁹ בְּצִוּוֹי עַל עֲשִׂיַת הַמִּשְׁכָּן וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי
3 בְּתוֹכָם, וְלִכְאוּרָה הִיא צִדִּיק לִכְתוּב וּשְׁכָנִי 'בְּתוֹכִי' וְנֹאמַר 'בְּתוֹכִי' לִלְמַד
4 שֶׁהַכוּנָה שֶׁהִשְׁרָאת הַשְׁכִּינָה בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל¹⁰),
5 שָׁעַל יָדַי זֶה שֶׁעוֹבֵד כָּל אֶחָד
6 מִיִּשְׂרָאֵל עֲבוֹדָתוֹ בְּשָׁנֵי הָאָפָּנִים¹ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד
7 שֶׁל עֲבוֹדַת ה' שְׁנִיתָנוּ בְּמַתָּן² מִיִּשְׂרָאֵל¹⁰), שָׁעַל יָדַי זֶה שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדָתוֹ בְּשָׁנֵי
8 תוֹרָה, כְּפִי שֶׁנֹּאמַר בְּשֵׁנֵי הַדְּבָרוֹת
9 הָרִאשׁוֹנוֹת אֲנֹכִי שְׂכוּלָל כָּל
10 מִצְוֹת עֲשֵׂה¹¹, עֲשֵׂה טוֹב, וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ, שְׂכוּלָל
11 וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ, שְׂכוּלָל כָּל
12 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, סוּר מֵרָע,
13 הִנֵּה תְּמוּרַת הַקָּשֶׁר שִׁישׁ לְאֹדָם
14 עִם הָעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא הָעוֹלָם
15 מִצַּד עֲצָמוֹ בְּאוֹפֶן שְׂאִינוּ עֲנֵן
16 שֶׁל אֲמַת כִּי הָעוֹלָם הוּא לֹא מְצִיאוֹת
17 אֱמִיתִי, וְאֶדְרָבָה, מְצִיאוֹת הָעוֹלָם
18 כְּפִי שֶׁהִיא נִרְאִית לְעֵינֵינוּ זֶהוּ עֲנֵן
19 שֶׁל שְׁקָר¹² - נַעֲשֶׂה הַקָּשֶׁר
20 שֶׁל הָאֹדָם הָעוֹבֵד אֶת ה' עִם הָעוֹלָם
21 בְּאוֹפֶן שְׂמֵהֶפֶךְ אֶת שְׁקָר
22 הָעוֹלָם לְהִיטֵי קָרֵשׁ שֶׁהוּא
23 אוֹתִיּוֹת 'שְׁקָר' בְּסֹדֶר שׁוֹנֵה לְמִשְׁפָּן,
24 וְעַל יָדַי זֶה שְׁעוֹבָדִים אֶת ה'
25 בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וּבְמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,
26 וְהוֹפְכִים אֶת שְׁקָר הָעוֹלָם לְקָרֵשׁ
27 לְמִשְׁכָּן נַעֲשֶׂה וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם,
28 וְהַשְׁכִּינָה שׁוֹרָה בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
29 וְאֶחָד, עַל יָדַי עֲבוֹדַת כָּל
30 אֶחָד וְאֶחָד, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
31 וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי
32 בְּתוֹכָם (בְּפֶשֶׁטוֹ מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ
33 כְּפֶשֶׁטוֹ), הִחַל מִהַמְשָׁפָן, וְאֶחָד
34 בֶּךָ בְּהַמְקָדֵשׁ, מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן
35 וּמִקְדָּשׁ שְׁנִי, וְעַד לְמִקְדָּשׁ
36 הַשְּׁלִישִׁי, שְׂכוּלָם הֵן הַמִּשְׁכָּן וְהֵן
37 שְׁלוֹשֶׁת בְּתֵי הַמִּקְדָּשׁ נִכְלָלִים בְּהַצִּיּוּרִי וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ, כְּמוֹ
- שָׂפָתָם הֶרְמַב־ם בְּהִלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה בְּתַחֲלִילָתָן. וְעַל יָדַי
זֶה שְׁעוֹבָדִים אֶת ה' וּמִמְשִׁיכִים אֶת הַשְׁכִּינָה שֶׁתַּהִיָּה שׁוֹרָה בְּכָל אֶחָד וּבְמִשְׁכָּן
וּבְמִקְדָּשׁ נַעֲשִׂית הַמְשָׁכָת הַשְׁכִּינָה לְמִטָּה בְּאַרְץ, שָׁזָהוּ עֵינַי
וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד עָלֶיהָ¹³, כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים, כְּדִבְרֵי הַמְדַרְשׁ רַבָּה (שָׁם),
בְּהַמְשָׁךְ לְפִירוֹט שִׁבְעַת הַצִּדִּיקִים
שֶׁהוֹרִידוּ אֶת הַשְׁכִּינָה מִלְּמַעַל לְמִטָּה),
"אִמְרוּ רַבִּי יִצְחָק הִרְאָה הוּא דְּכַתִּיב [זֶהוּ
שְׂכוּלָתָם] צִדִּיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ
לְעַד עֲלֵיהֶם. הַרְשָׁעִים מִה עָשׂוּ, תִּלְוִינָם
בְּאִוִיר, כִּי לֹא הַשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לְאַרְץ,
אֲבָל הַצִּדִּיקִים הַשְׁכִּינוּ שְׁכִינָה לְאַרְץ.
מִה טַעַם צִדִּיקִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ
לְעַד עֲלֵיהֶם, יִשְׁכְּנוּ לְשִׁכְנָה עֲלֵיהֶם", כִּי
עַל יָדֵי הָעֲבוֹדָה דְּאֶתְּפָא
כְּפִיִּית וְהַכְנַעַת הָרַע וְאֶתְּפָא
וְהַפִּיכַת הָרַע לְטוֹב אֶסְתַּלַּק יִקְרָא
דְּקוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְהוּ
עַלְמִין¹⁴, מִסְתַּלַּק כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, כְּדִבְרֵי
הַזוֹהַר, דְּפִירוּשׁ "אֶסְתַּלַּק" כָּאֵן
הוּא לֹא בְּמִשְׁמַעוֹת הַפְּשׁוּטָה שֶׁל
הַסְתַּלְקוֹת וְהַתְּעַלּוֹת אֲלֵא בְּאוֹפֶן
שֶׁנַּעֲשֶׂה וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם וְיִשְׁנָה
הַשְׁרָאת הַשְׁכִּינָה בְּבֵינֵי יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה
אֲלֵא שָׁזָהוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל
הַסְתַּלְקוֹת, וְלֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל
הַתְּלַבְּשׁוֹת פְּנִימִית, דְּהֵיִינוּ, גִּילּוֹי
אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עַלְמִין הָאוֹר
הָאֱלֹקִי הַבָּלִי גָּבוֹל שְׁמַאִיר בְּכָל
הָעוֹלָמוֹת בְּדֶרֶךְ 'סוֹבֵב' רִמְקִין
שֶׁהוּא בְּבַחֲנִית רִמְמוֹת¹⁵ וְלִכְּנָן
הַמִּשְׁכָּתוֹ וְהַתְּגַלּוּתוֹ נִקְרָאת בְּלִשׁוֹן
'הַסְתַּלְקוֹת', וְעַד שֶׁעֲנֵנָי זֶה שֶׁל
הַשְׁרָאת הַשְׁכִּינָה לְמִטָּה גּוֹפָא עֲצָמוֹ
נַעֲשֶׂה בְּאוֹפֶן דִּישְׁכְּנוּ לְעַד,
שְׁמוֹרָה הַלִּשׁוֹן 'לְעַד' עַל עֲנֵן
הַנִּצְחִיּוֹת.

(10) הובא בשם רז"ל בלקו"ת ר"פ נשא כ, סע"ב. ובכ"מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים). אלשיך עה"פ תרומה שם ("שמעתי לומדים"). של"ה סט, א. רא, א. חלק תושב"כ תרומה שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45. (11) תניא רפ"כ. (12) ראה סה"מ תרמ"ג ע' צה. ובכ"מ. (13) תהלים לז, כט. שהש"ר שם. (14) בתניא פכ"ז (לד, א) ובלקו"ת ר"פ פקודי מציין לזהר ח"ב קכת, ב (ובלקו"ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. (15) תו"א שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ב) וְהָנָה כְּדִי לַפְעוּל שִׁינוּי וְהַפִּיכַת הָעוֹלָם שֶׁיְהִיָּה דִּירָה לוֹ
2 יִתְבָּרֵךְ¹⁶, מְקוֹם שֶׁבּוּ יִהְיֶה גִילּוֹי אֱלוּקוֹת וְהַשְׂרָאָה הַשְׂכִּינָה כְּפִי שֶׁיְהִיָּה
3 בַּתְחִילַת הַבְּרִיאָה לִפְנֵי הָעֵנָנִים הַבְּלִי יִרְצוּיִים שֶׁאֵין כִּמְדוּר, עֵיקֶר
4 שְׂכִינָה בַּתְחִתּוֹנִים הִתְחַל, וְאַדְרָכָהּ, בִּיתֵר שֶׁאֵת וְיֵתֵר עוֹז בַּתּוֹסֶפֶת
5 מְרֻבָּה עַל מָה שֶׁהִיא בַּתְחִילַת הַבְּרִיאָה,
6 בִּינוֹן שְׁנִיתוֹסָף הָעִילּוֹי דְּעֵתִיד 1 (ב) וְהָנָה כְּדִי לַפְעוּל שִׁינוּי וְהַפִּיכַת הָעוֹלָם
7 לְאַתְבָּא צְדִיקָא בְּתִיבְתָּא¹⁷, 2
8 לְהַשִּׁיב אֶת הַצְדִּיקִים בַּתְּשׁוּבָה, כְּדִבְרֵי
9 הַזֶּה, שֶׁזֶה עִילּוֹי יִתְרֹן שֶׁלָּא הִיא
10 בַּתְחִילַת הַבְּרִיאָה, קוֹדֶם חֲטָא
11 הָרָשׁוֹן, הִנֵּה עַל זֶה צְרִיךְ
12 לְהִיטֵת עֲנָן שֶׁל מִלְחָמָה
13 גְּדוּלָּה עִם ה'קְלִיפּוֹת' וְהַסְטָרָא
14 אַחֲרָא' שְׁמוֹנִיעִים אֶת גִּילּוֹי הָאֱלוּקוֹת
15 בְּעוֹלָם וּמִסְתִּירִים עַל הָאֱלוּקוֹת,
16 שֶׁשָּׁשׂוֹר עֲנָן ה'מִלְחָמָה גְּדוּלָּה' עִם
17 עֲבוּדָה גְּדוּלָּה, כְּלִשׁוֹן
18 הַרְמַב"ם¹⁸ בְּנוֹגַע לְעֲנָן
19 הַשְׂמִיחָה שֶׁיִּשְׁמַח הָאָדָם בְּעֲשִׂיַת כָּל מִצְוָה,
20 בְּעֲשִׂיַת כָּל מִצְוָה, שְׁנֵאֲמַר¹⁹
21 בַּתּוֹרָה שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלֶּם בַּתּוֹכָהּ
22 בָּאִים תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת
23 ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב
24 לֵבָב, שֶׁ"עֲבוּדָה גְּדוּלָּה
25 הִיא", וְעַד לְשִׁמְחָה בְּאוֹפֶן
26 שֶׁלְמַעֲלָה מִמִּדְּיָה וְהַגְּבֻלָּה,
27 כְּפִי שֶׁמִּסִּיִּים הַרְמַב"ם אֶת דְּבָרָיו
28 אֲדוּת מַעַל הַשְׂמִיחָה בְּעֲבוּדַת ה'
29 בְּמָה שְׁנֵאֲמַר גַּבִּי דוֹד מֶלֶךְ
30 יִשְׂרָאֵל (מִלְכָּא מְשִׁיחָא מֶלֶךְ
31 הַמְּשִׁיחַ) וְהַמֶּלֶךְ דוֹד מִפְּנֵי
32 וּמִכְרַכְרֵי לִפְנֵי ה' וְגו'²⁰,
33 וּמִבִּיא הַרְמַב"ם זֶאת דְּבָרִים אֵלֶּה
34 אֲדוּת דוֹד הַמֶּלֶךְ בְּהִמְשָׁךְ הַהֲלָכָה
35 בְּנוֹגַע לְהַנְהִיגַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד
36 מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
37 אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה שְׁעוֹרְכִים אֶת
38 הַמִּלְחָמָה כְּדִי לְמַלֵּא רִצּוֹן
39 הַמֶּלֶךְ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁיְהִיָּה
40 בְּאִתִּי לִגְנִי, לִגְנוּנִי, לְמָקוֹם
41 שֶׁיְהִיָּה עֵיקֶרִי בַּתְחִילָה,

(16) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. (17) ראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנ"ג, ב. (18) סוף הלי' לולב. (19) תבוא כח, מז. (20) שמואל ב ו, טז. (21) פרק יא ואלילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 אֲבוֹתָיו הַמְּלָכִים שֶׁהָיָה עַד עַכְשִׁיו כְּמוֹס וְחֲתוּם מַעֲיִן כָּל
- 2 רוּאָה, מִתְּנַהֵג הַמֶּלֶךְ בְּקֶצֶה הַהֶפְכִי - שֶׁמִּבְּזֹז אוֹתוֹ לְאַנְשֵׁי
- 3 הַמֶּלְחָמָה עַל יְדֵי מַפְקְדֵי הַמֶּלְחָמָה, הַמֶּלֶךְ נוֹתֵן אֶת הָאוֹצֵר שֶׁעַד
- 4 עַכְשִׁיו הָיָה סָגוּר וְחֲתוּם לַמַּפְקֵדִי הַצָּבָא כְּדֵי שֶׁהֵם יִתְּנוּ אוֹתוֹ לַחִיּוּלִים כְּדֵי
- 5 שְׂמִימָלוֹ עַל יְדֵי תַּפְקִידָם
- 6 וְשְׂלִיחוֹתָם בְּנִצְחוֹן הַמֶּלְחָמָה 1 וְאַצְרוּ אֲבוֹתָיו הַמְּלָכִים שֶׁהָיָה כְּמוֹס וְחֲתוּם
- 7 כְּדֵי שְׂבִאֲמַצְעוֹת הַשִּׁמּוּשׁ בְּאוֹצֵר 2 מַעֲיִן כָּל רוּאָה, מִתְּנַהֵג הַמֶּלֶךְ בְּקֶצֶה הַהֶפְכִי -
- 8 הַחִיּוּלִים יוֹכְלוּ לְמַלֵּא אֶת תַּפְקִידָם 3 שֶׁמִּבְּזֹז אוֹתוֹ לְאַנְשֵׁי הַמֶּלְחָמָה עַל יְדֵי מַפְקְדֵי
- 9 וְלִהְיוֹת אֶת הַנִּיצְחוֹן שֶׁכָּל כֶּךָ נוֹגֵעַ 4 הַמֶּלְחָמָה, כְּדֵי שְׂמִימָלוֹ עַל יְדֵי תַּפְקִידָם
- 10 וְחָשׁוּב לַמֶּלֶךְ. וְזֶהוּ עֲנִין נֶצַח 5 וְשְׂלִיחוֹתָם בְּנִצְחוֹן הַמֶּלְחָמָה. וְזֶהוּ עֲנִין נֶצַח
- 11 יִשְׂרָאֵל²² (כִּלְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּשׂוּמָל 6 יִשְׂרָאֵל²², דִּהְיִינוּ עֲנִין הַנֶּצַח כְּפִי שֶׁהוּא אֵצֶל
- 12 "וְגַם נֶצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחַם 13 כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם", דִּהְיִינוּ
- 14 עֲנִין הַנֶּצַח כְּפִי שֶׁהוּא אֵצֶל 8 הַמֶּלֶךְ שְׂלִמְעֵלָה, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם עֲנִין הַנֶּצַח כְּפִי
- 15 הַמֶּלֶךְ שְׂלִמְעֵלָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ 9 הַמֶּלֶךְ אֵינּוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַל כָּל עֲנִינֵי הַמְּלוּכָה,
- 16 הוּא, שֶׁקָּשׁוּר גַּם עִם עֲנִין 10 וְאֵילּוֹ לְצוּרֶה הַמֶּלְחָמָה נוֹתֵנוּ בְּאוֹפֶן שֶׁל בְּזִבּוּז,
- 17 הַנֶּצַח כְּפִי שֶׁהוּא אֵצֶל בְּנֵי 11 עֲנִינוּ בְּעִבּוּדָה הוּא עֲנִין יְרֵאת שְׂמִים²³, שֶׁעַל זֶה
- 18 יִשְׂרָאֵל. וְאוֹצֵר זֶה, שְׂאֵפִילוֹ 12 אֲמָרוֹ רַ"ל²⁴ הַכֹּל בִּיְדֵי שְׂמִים חוּץ מִיְרֵאת
- 19 הַמֶּלֶךְ אֵינּוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ עַל 13 שְׂמִים, אֲלָא נֶעֱשֶׂה בִּיְדֵי אָדָם דּוֹקָא. וּמִמְשִׁיף
- 20 כָּל עֲנִינֵי הַמְּלוּכָה, וְאֵילּוֹ 14 בְּמֵאֲמָר²⁵ לְבָאָר עֲנִין הָאוֹצֵר לְמַעְלָה, בְּהֶקְדָּם
- 21 לְצוּרֶה הַמֶּלְחָמָה נוֹתֵנוּ בְּאוֹפֶן 15 הַבִּיאוֹר בְּמָה שֶׁכְּתוּב בְּתִיקוּנֵי זֶהר²⁶ אֹר אֵין
- 22 שֶׁל בְּזִבּוּז, עֲנִינוּ שֶׁל 'אוֹצֵר' זֶה 16 סוֹף לְמַעְלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית.
- 23 בְּעִבּוּדָה שֶׁהָאֵדָם עוֹבֵד אֶת ה' הוּא 17 (ג) וּמִמְשִׁיף לְבָאָר בְּפָרָק ט"ז שֶׁל הַמְשָׁף
- 24 עֲנִין יְרֵאת שְׂמִים²³, שֶׁעַל זֶה 18 הַחִילּוּלָא [שֶׁהוּא כְּנֻגַד שְׁנָה ז'ז²⁷,
- 25 אֲמָרוֹ רַ"ל²⁴ הַכֹּל בִּיְדֵי 19 שְׁהָרִי מִיְדֵי שְׁנָה בְּשְׁנָה לּוֹמְדִים פָּרָק אֶחָד
- 26 שְׂמִים חוּץ מִיְרֵאת שְׂמִים, 20 מִהֶמְשֶׁף הַהִילּוּלָא, עַד שֶׁבָּאִים לְשְׁנַת הַט"ז
- 27 אֲלָא נֶעֱשֶׂה נִפְעַל בִּיְדֵי אָדָם 21 בְּפֶעַם הַשְּׁנִיָּה, שֶׁבָּה חוּזְרִים וְלוֹמְדִים פָּרָק ט"ז
- 28 דּוֹקָא וְחִלּוֹי בְּאֵדָם עֲצֻמוֹ. וּמִמְשִׁיף 22 בְּאוֹפֶן דְּכַפְלִיִּים לְתוֹשִׁיָּה²⁸, וּמִמְחֵדֶשׁ וּמוֹסִיף
- 29 הַרְבֵּי הַרִי"צ בְּמֵאֲמָר²⁵ הַנוֹכַח 23 וּמִפְרֹט, שְׁנוֹסֶף עַל מָה שֶׁנִּתְבָּאָר לְעִיל בְּעֲנִין
- 30 מִשְׁנַת תַּש"י לְבָאָר עֲנִין הָאוֹצֵר 24 לְמַעְלָה מַעְלָה עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה מַטָּה עַד אֵין
- 31 לְמַעְלָה בְּאִלּוּקוֹת, בְּהֶקְדָּם 25 תַּכְלִית כְּפִי שֶׁהוּא בְּאוֹתוֹ הָאוֹר (אוֹר אֵין סוֹף)
- 32 הַבִּיאוֹר בְּמָה שֶׁכְּתוּב בְּתִיקוּנֵי 26 שֶׁהוּא לְמַעְלָה מַעְלָה וְגַם לְמַטָּה מַטָּה, הִגָּה בְּבַחֲיִנַת הַמְּקִיפִים גּוֹפָא - שְׁזֶהוּ
- 33 זֶהר²⁶ אֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה 27 עֲנִין דְּלִמְעַלָּה מַעְלָה, כִּי, כָּלְלוֹת הַחִילּוּק בֵּין אוֹרוֹת מְקִיפִים לְאוֹרוֹת פְּנִימִיִּים
- 34 מִתְּעַלָּה וְנִעְלָם עַד אֵין קֶץ 28 הוּא הַחִילּוּק בֵּין לְמַעְלָה מַעְלָה וְלִמְטָה מַטָּה - יִשְׁנָם שְׁנֵי הַעֲנִינִים דְּלִמְעַלָּה
- 35 וְלִמְטָה יוֹרֵד וּמִתְגַּלָּה עַד אֵין 29 עַד אֵין קֶץ וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית, שֶׁהֵם שְׁתֵּי בַּחֲיִנוֹת מְקִיף, מְקִיף דָּאוֹר יִשָּׁר
- 36 תַּכְלִית. 30 וּמְקִיף דָּאוֹר חוּזֵר, מְקִיף הַקְּרוֹב וּמְקִיף הַרְחוּק, וּמִבִּיא דּוֹגְמָא לְזֶה מְהֵרָב

(22) לשון הכתוב — שמואל-א טו, כט. (23) ראה ברכות לג, ב. וראה שבת לא, ב. (24) ברכות שם. (25) פרק יב. (26) סוף תיקון נז. זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה גם תיקוני זהר תיקון יט. (27) ראה לעיל הערה 1 ובשוה"ג. (28) לשון הכתוב — איוב יא, ו. וראה שמו"ר פמ"ו, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 לְזֶה מֵהָרֵב שֶׁמִּשְׁפִּיעַ חֲכָמָה וְשָׁכַל לְתַלְמִידוֹ וְכוּ' שְׂכָאֲשֵׁר
2 שְׂכָלוֹ שֶׁל הָרֵב נִעְלָה לֵאמֹן שִׁיעוֹר מִשְׂכָּלוֹ שֶׁל הַתְּלָמִיד וְהָרֵב מִצְמָצֵם אֶת שְׂכָלוֹ
3 כְּדֵי שֶׁהַתְּלָמִיד יוֹכֵל לְהַבִּין, אִזִּי חֵלֶק מֵהַשְׂכָּל נִקְלַט אֶצֶל הַתְּלָמִיד הֵיטֵב וְחָלַק
4 מֵהַשְׂכָּל נִשְׁאָר לִגְבֵי הַתְּלָמִיד 'מִקֵּיף הָקְרוֹב', עֲנִין שֶׁיֵּיךְ אֵלָיו וְקְרוֹב אֵלָיו
5 וּבַעֲתִיד הַתְּלָמִיד יִבֵּן גַּם חֵלֶק זֶה, אֲבָל
6 יִשְׁנֵם עֲנִינִים בִּשְׂכָל הָרֵב שֶׁהֵם לִגְבֵי
7 הַתְּלָמִיד 'מִקֵּיף הָרַחוֹק' וְגַם בַּעֲתִיד הוּא
8 לֹא יִבֵּן אוֹתָם (וּבִפְּרָק שְׁלֹאֲחֵרִי
9 זֶה מִמִּשְׁפִּיעַ לְבָאֵר כָּפִי
10 שְׁהָעֲנִין שֶׁל 'מִקֵּיף הָקְרוֹב' וּמִקֵּיף
11 הָרַחוֹק' הוּא בִּפְּסִירוֹת
12 שְׁלֹמְעֵלָה).
13 וּבִהְקֵדָם הָעֲנִין שֶׁל 'מִקֵּיף הָקְרוֹב'
14 וּמִקֵּיף הָרַחוֹק' כָּפִי שֶׁהוּא בְּלִשׁוֹן
15 הַקְּבָלָה, דְּהֵנָּה, אִזִּי
16 הַמִּקְיָפִים בְּכָלֵל בִּאֻפֵּן כָּלִי
17 קְשׁוּרִים עִם סְפִירַת הַקֶּתֶר,
18 בַּחֲנִינָה 'כֹּתֵר עֲלִיּוֹן' וְיִדְוֹעַ
19 שֶׁהַקֶּתֶר גּוֹפֵא עֲצֻמוֹ נִחְלַק
20 לְשֵׁנִי בַּחֲנִינֹת, עֲתִיק יוֹמִין
21 הַבַּחֲנִינָה הַנִּעְלִית וְהַפְּנִימִיּוֹת יוֹתֵר
22 בִּ'כֹּתֵר' וְאִרְיָן אֲנִפִּין* הַבַּחֲנִינָה
23 הַחִיצוֹנִית יוֹתֵר בִּ'כֹּתֵר' (פְּמִבּוֹאֵר
24 בְּאִרְוֶפָה בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל
25 בְּעֵץ חַיִּים³² וְכוּ'), הֵנָּה
26 בַּחֲנִינָה עֲתִיק, שְׁנַעְמָק וְרַחוֹק,
27 הֵינִי נִעְלָם וְנִבְדֵּל מִלְּבֹאֵב בְּגִלּוֹי הוּא
28 עֲנִין מִקֵּיף הָרַחוֹק, וּבַחֲנִינָה
29 אִרְיָן אֲנִפִּין, שְׁכָבֵר נִמְשָׁף
30 וּמִתְגַּלֵּה וְשִׁיף לְבַחֲנִינָה אֲנִפִּין
31 (יוֹמִין), אֲלֹא שֶׁהוּא בְּכַחֲנִינָה
32 אִרְיָן עֲנִין הָאֵין סוֹף, הֲרִי זֶה
33 הַמִּקֵּיף שְׁנַעְמָק בְּשֵׁם מִקֵּיף
- הָקְרוֹב. וְיִוֵּבֵן זֶה גַּם בְּמִשְׁלַל מִלִּמְטָה, עַד לְמִטָּה מִטָּה מִשְׁלַל
מִדְּבָרִים גִּשְׁמִיִּים כָּפִי שֶׁמִּמִּשְׁדֵּךְ, פְּמִבּוֹאֵר בְּלִקוּטֵי תוֹרָה לְרַבֵּינוּ
הַזֶּקֶן³³ (וְעֵינִין בְּסִפְרֵי הַמִּצְוֹת לְאֲדָמוֹר הַהֲצָמַח צֶדֶק³⁴),
וּבִסְרִיסִים וְחוֹתָם הַמִּשְׁשׁ "מִים רַבִּים" לְאֲדָמוֹר מֵהַר"ש³⁵
(שְׁעֵנִינוּ שֶׁל הָרֵב מֵהַר"ש הוּא
"מִלְּכַתְחִילָה אֲרִיבֵעֵר" וְהוּא
בַּעַל הָאִימְרָה – הַעוֹלָם אוֹמְרִים
שְׂכָאֲשֵׁר אִי אֲפֻשֵׁר לִלְכַּת מִלְּמִטָּה,
הַלֹּכִים מִלְּמַעְלָה. וְאִנִּי אוֹמֵר,
מִלְּכַתְחִילָה אֲרִיבֵעֵר)³⁶,
שֶׁהַחִילּוֹק בֵּין מִקֵּיף הָקְרוֹב
וּמִקֵּיף הָרַחוֹק הוּא כְּהַחִילּוֹק
שְׁבִין לְבוֹשׁ וּבֵית, שְׁגַם
הַלְבוּשׁ הוּא מִקֵּיף עַל הָאֲדָם
וְאִינוּ נִכְנָס בְּתוֹךְ פְּנִימִיּוֹת הָאָדָם כְּמוֹ
הַמְזוֹן, וּמִפְּלֵ מְקוֹם הַלְבוּשׁ
הוּא מִקֵּיף הָקְרוֹב, שְׁהָרִי הוּא
בְּקִירוֹב אֶל הָאֲדָם וְלִפִּי מִדָּתוֹ
וְלְבוֹשׁ שְׁאִינוּ מוֹתָאם לִפִּי מִדּוֹת הָאָדָם
אִינוּ לְבוֹשׁ רֹאיוֹ, מֵה שְׁאִין כֵּן
הַבֵּית הוּא מִקֵּיף הָרַחוֹק,
שְׁהָרִי מִקֵּיף עַל כָּל הַנִּמְצָאִים
בּוֹ בְּשׁוּוֹה, וְאִינוּ מִתְאַיֵּם וּמִדּוֹד
(וְאִינוּ כְּעֶרֶךְ) לִפִּי מִדַּת בְּנֵי
הָאָדָם (אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים)
הַנִּמְצָאִים בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
הוּא גַם בַּתּוֹרָה (פְּמִבּוֹאֵר
בְּהַמִּשְׁשׁ "מִים רַבִּים" שֵׁם³⁷),

(* להעיר משיחתו של בעל ההילולא³⁰ (בשם אדמו"ר הזקן) שהבעש"ט והמגיד הם כנגד ב' הבחינות דעתיק ואריך (כפי שהדבר בא לידי ביטוי בכמה ענינים שלהם).

(מהשיחה שלאחר המאמר — בתור השלמה למאמר³¹)

(29) ראה לקו"ת ברכה צט, א. שלח נא, ג. סהמ"צ להצ"צ לח, סע"ב ואילך. ספר הליקוטים-דא"ח צ"צ ערך כתר. וש"נ.
(30) סה"ש תש"ב ריש ע' 19. תש"ה ע' 60. כש"ט הוספות סימן שלו. וש"נ. (31) כנהוג בכל שנה להזכיר במאמר דיום ההילולא גם את המגיד והבעש"ט. כן נזכר (בנוגע לענין השמות) תורת המגיד (אור תורה סימן יד) בפירוש הכתוב (בראשית ב, יט) "וכל אשר יקרא לו האדם נפש ח"י הוא שמו", שבה נתבאר תוכן ענין השמות. וגם אצל הבעש"ט מודגש ענין השם — "בעל שם טוב". (32) שער יב ושער יג. ועוד. (33) ברכה צח, ד ואילך. (34) פה, ב. וראה ד"ה באתי לגני תשכ"ו פ"ד (לעיל ס"ע יז ואילך). (35) פרק ר. (36) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"א ע' תר"ז. (37) פרק רא ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דְּבַחֲנֵת בֵּית 'מְקִיף הַרְחֹק' שֶׁבִּתְּוֹרָה הִיא תּוֹרָה שֶׁבִּעֵל פֶּה, בְּמֵאמֶר רַ"ל³⁸ על הַכְּתוּב בְּשִׁיר הַשִּׁירִים אֲנִי חוֹמָה זֹאת תּוֹרָה,
- 2 וְכַדְמוּכָח בְּגִמְרָא³⁹ דְּקָאֵי שֶׁהַכּוֹנֵה הִיא עַל תּוֹרָה שֶׁבִּעֵל פֶּה
- 3 דּוֹקָא, וְהִירֵי תּוֹרָה שֶׁבִּעֵל פֶּה הִוא הֶלְכוֹת שֶׁעֲנִינָם הֶלְכוֹת
- 4 עוֹלָם⁴⁰ (שְׁנֹמְשָׁכִים בְּעוֹלָם),
- 5 אֶלָּא שְׁזָהוּ הַקֶּשֶׁר וְהַשִּׁיבוֹת שֶׁל
- 6 הַתּוֹרָה וְהַעוֹלָם בְּרִיחוֹק, וְהִוא
- 7 עֲנִין מְקִיף הַרְחֹק. וּבִתְּוֹרָה
- 8 שֶׁבִּעֵל פֶּה גּוֹפָא עֲצֻמָּה הִוא
- 9 הַחֲחִילוֹק בֵּין תִּלְמוּד בְּבָלִי
- 10 שֶׁעֲנִינוּ 'אור חזר', מְקִיף הַרְחֹק
- 11 וְתִלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם שֶׁעֲנִינוּ 'אור
- 12 ישר', מְקִיף הַרְחֹק וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
- 13 הַחֲחִילוֹק בֵּין חֲרִיף וּמִקְשָׁה
- 14 שֶׁהוּא בַּחֲנִית 'אור חזר' לְמִתּוֹן
- 15 וּמִסִּיק שֶׁהוּא בַּחֲנִית 'אור ישר',
- 16 בְּדִיאֲתָא כִּפִּי שְׁמוּבָא בְּסִיּוֹם
- 17 וְחֻתָּם מִסִּכַּת הוֹרִיּוֹת, כִּמְבוּאָר
- 18 בְּמֵאמֶר אֲדֹמוּר הַרִי"צ, "...מִתּוֹן
- 19 וּמִסִּיק הִוא גַּם כֵּן חֲרִיף וּמִקְשָׁה, אֲבָל
- 20 יִירֵדְתוּ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה אַחֵר הַפְּלוּל
- 21 הִוא לְאִסּוּקִי שֶׁמַּעֲתָא אֵלִיבָא דִּלְחַכְתָּא
- 22 דּוּקָא, וְזֶהוּ שֶׁהוּא מִתּוֹן בְּעִלִּית
- 23 הַקּוּשִׁיּוֹת וּמִסִּיק בִּירֵידָתוֹ שִׁיחֵה יִתְרוֹן
- 24 הָאוֹר הֵבֵא מִן הַחוּשֶׁק וְיִכּוּן לְאִמִּיתָתָה
- 25 שֶׁל תּוֹרָה, וְלִכּוֹן מִתּוֹן וּמִסִּיק עֲדִיף,
- 26 אֲמַנָּם כֹּאשֶׁר הַחֲרִיף וּמִקְשָׁה הִוא מִתּוֹן
- 27 וּמִסִּיק שִׁיכּוֹל לְכוּן לְאִמִּיתָתָה שֶׁל
- 28 תּוֹרָה, מַעֲלָתוֹ גְּבוּהָ הִרְבֵּה יוֹתֵר מִמִּתּוֹן
- 29 וּמִסִּיק לִפִּי שְׁאוּרוֹ מִמְּקוֹם הַנַּעֲלָה
- 30 בִּיּוֹתֵר. דִּמְתּוֹן וּמִסִּיק הִוא קוֹ הַיְמִינִי
- 31 בְּבַחֲנִית אֹר יִשְׂרָאֵל וְחֲרִיף, וּמִקְשָׁה קוֹ
- 32 הַשְּׂמָל בְּבַחֲנִית אֹר חֲזוֹר..."
- 33 בְּמֵבֹאֶר בְּשַׁעֲרֵי אֹרָה
- 34 לְאֲדֹמוּר הָאֲמִצְעִי⁴¹ (הוֹבָא

שֶׁבִּתְּוֹרָה הִיא תּוֹרָה שֶׁבִּעֵל פֶּה, בְּמֵאמֶר רַ"ל³⁸ אֲנִי חוֹמָה זֹאת תּוֹרָה, וְכַדְמוּכָח בְּגִמְרָא³⁹ דְּקָאֵי עַל תּוֹרָה שֶׁבִּעֵל פֶּה דּוּקָא, וְהִירֵי תּוֹרָה שֶׁבִּעֵל פֶּה הִוא הֶלְכוֹת שֶׁעֲנִינָם הֶלְכוֹת עוֹלָם⁴⁰ (שְׁנֹמְשָׁכִים בְּעוֹלָם), אֶלָּא שְׁזָהוּ בְּרִיחוֹק, וְהִוא עֲנִין מְקִיף הַרְחֹק. וּבִתְּוֹרָה שֶׁבִּעֵל פֶּה גּוֹפָא הִוא הַחֲחִילוֹק בֵּין תִּלְמוּד בְּבָלִי וְתִלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הַחֲחִילוֹק בֵּין חֲרִיף וּמִקְשָׁה לְמִתּוֹן וּמִסִּיק, בְּדִיאֲתָא בְּסִיּוֹם וְחֻתָּם מִסִּכַּת הוֹרִיּוֹת), בְּמֵבֹאֶר בְּשַׁעֲרֵי אֹרָה לְאֲדֹמוּר הָאֲמִצְעִי⁴¹ (הוֹבָא בְּדִירוּשֵׁי פוּרִים⁴²), שֶׁהַחֲחִילוֹק בֵּינֵיהֶם הִוא כְּמוֹ הַחֲחִילוֹק שֶׁבֵּין אֹר יִשְׂרָאֵל וְאֹר חֲזוֹר.

(ד) וְיִוְבָן⁴³ זֶה עַל פִּי הַמְּבֹאֶר בְּהַמְשָׁךְ תַּעֲרִ"ב חֶלֶק ב⁴⁴ לְכַבּוֹד קְדוּשַׁת אֲדֹמוּר (מִהוֹרֶשׁ"ב) נִשְׁמָתוֹ עֵדוֹן, עַל פִּי מִשְׁל הַשְּׁפָעַת הַשֶּׁכֶל מִרְב לְתִלְמוּד שֶׁבְּאִין עֲרוּף כָּלִל, שֶׁבִּתְּחִלָּה צִרִיף לְהִיּוֹת צִמְצוּם בְּהֶרֶב, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְצָא אֶצְלוֹ (בְּהֶרֶב עֲצֻמוֹ⁴⁵) כָּלִלוֹת הַשֶּׁכֶל הַשִּׁיף לְהַמְקַבֵּל, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ אַחֵר כֶּף (עַל יְדֵי כֶּמֶה צִמְצוּמִים וְכו') הַהִשְׁפָּעָה לְהַתְּלַמֵּד. וּמִבְּאֵר שָׁם, דְּהַשֶּׁכֶל הַשִּׁיף לְהַתְּלַמֵּד (כְּמוֹ שְׁנֹמְשָׁכִים אֶצֶל הֶרֶב), עִם הִיּוֹתוֹ בְּבַחֲנִית מְקִיף וְהַעֲלָם, הוּא "בְּחִינַת הַהַעֲלָם שֶׁל הַגִּילּוּי"⁴⁶ [שֶׁלֶכֶן עַל יְדֵי כֶּמֶה צִמְצוּמִים וּמִשְׁשָׁךְ מִמֶּנּוּ הַהִשְׁפָּעָה], דְּעִנֵּן הַהַעֲלָם שֶׁבּוֹ הוּא מֵה שְׁסֵתִים (רַק) לְגַבִּי הַמְּקַבֵּל, מֵה שְׁאִין

(38) פסחים פז, א. (39) ראה המשך הנ"ל פר"ב: "ומשמע בגמרא יבמות דס"ג ע"ב שקאי על תושבע"פ, שהרי אמרו בלא חומה דכתיב נקבה תסובב גבר, שזוהו בחי' תושבע"פ, א"כ מה שאמרו אני חומה זו תורה זהו ג"כ תושבע"פ". (40) ראה סוף נדה. (41) שער החנוכה כב, ב ואילך. (42) סה"מ תרפ"א ע' קמד ואילך. תש"ח ע' 121 ואילך. (43) קטע זה הי' למראה עיני כ"ק אדמו"ר שליט"א (המו"ל). (44) פשי"ד (ע' תרמא [ח"ג ע' תתעד]). וראה שם פשכ"ט (ע' תרעז [תתקטס]). (45) בהמשך תער"ב שם מדובר בענין הצמצום מה שהרב "מעלים אור שכלו בעצמו.. כאילו לא השכיל כלל" (שדוגמתו למעלה הוא הצמצום הראשון), שעי"ז נבדל השכל השייך להתלמיד (מעצם השכל) להיות ניכר בפ"ע. אבל עד"ז הוא גם בנוגע להשכל השייך להתלמיד כמו שכלול עדיין בשכל הרב (שדוגמתו למעלה הוא בחי' אור השייך לעולמות כמו שהוא לפני הצמצום), שגם זה בא ע"י צמצום — עיין המשך תרס"ו ע' רפו [שפ] ואילך. ובכ"מ. (46) פשי"ד שם בתחלתו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 המקבל וטרם נגלה אליו, מה שאין בן עצם השכל דהרב שהוא
 - 2 נעלם במהותו. ועל פי זה נמצא, דגם בשכל הרב (לאחרי
 - 3 שצמצום עצמו) גופא עצמו יש שני המקיפים⁴⁷ גם מקיף הקרוב
 - 4 וגם מקיף הרחוק. דהשכל השני להתלמיד (בחינת אור הגבול
 - 5 השכל שכבר עבר צמצום) הוא
 - 6 בחינת מקיף הקרוב, שלמרות
 - 7 היותו מקיף יש לו שייכות קרובה
 - 8 לתלמיד מקיף דאור ישר, ועצם
 - 9 השכל דהרב (בחינת אור
 - 10 הבלי גבול שאינו מצומצם) הוא
 - 11 בחינת מקיף הרחוק, מקיף
 - 12 דאור חוזר. ובפרטיות יותר,
 - 13 הנה בכל אחד מהם גופא
 - 14 עצמו ישנם שני המקיפים גם
 - 15 בעצם השכל של הרב וגם בשכל הרב
 - 16 כפי שהוא מצומצם ומותאם לתלמיד,
 - 17 יש גם מקיף הקרוב וגם מקיף הרחוק.
 - 18 דמכיון ששכל השני
 - 19 להתלמיד אחרי שעבר צמצום
 - 20 כלול בעצם השכל דהרב,
 - 21 הרי נמצא, שבו עצמו בשכל
 - 22 המצומצם לתלמיד שני
 - 23 הענינים⁴⁸. מצד עצמו ומהותו
 - 24 הוא בחינת מקיף הקרוב,
 - 25 ומצד התפלגותו של השכל
 - 26 המצומצם בשכל העצמי דהרב,
 - 27 הוא בחינת מקיף הרחוק.
 - 28 ועל דרך זה הוא גם בעצם
 - 29 השכל דהרב, דמכיון שעל
 - 30 ידי הצמצום הוא השכל של הרב
 - 31 עצמו נותן מקום לשכל השני
 - 32 להמקבל⁴⁹, הנה מצד ענין
 - 33 זה שבו (שנותן מקום לשכל
 - 34 השני להמקבל) הוא בחינת
 - 35 מקיף הקרוב וכפי שממשיך
 - 36 ומבאר.
 - 37 וכללות הענין בזה, שגם
 - 38 שאפילו באשר השכל נמצא
- אצל הרב באופן של העלם והסתרה וצמצום בשביל הגילוי שזהו דוגמת הענין דלמעלה עד אין קץ, הנה בזה גופא עצמו יש שני האפנים דלמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, דהיינו, עצם השכל כפי שהוא בבחינת מקיף הרחוק ואור חוזר, שענינו התעלות והתעלמות ששכל שמשפיל ומתחכם בזה ומעמיק יותר בשכל זה, הרי הוא אותו שכל נבדל ומתעלם בעצמותו, שזהו ענין דמעלה עד אין קץ, והשכל שיש לו ערך ושייכות שממנו יומשך שכל שיתקבל אצל התלמיד, על כל פנים לפחות באופן של אור מקיף, שזהו ענין דלמטה עד אין תכלית ענין הגילוי כפי שהוא אצל הרב עצמו כי עצם האפשרות והנתינת מקום להמשכת שכל שיתקבל אצל התלמיד היא ענין הגילוי.
- (ה) וכל זה כל הענינים הרוחניים הנעלים ש'אור אין סוף למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית' האמורים לעיל הוא ענין האוצר שנמסר לאנשי החיל, אנשי הצבא, וככל שלשת הפירושים שבצבא⁵⁰, א' לשון חיל צבא כפשוטו, שזהו מה שפני
- בזה גופא יש שני האפנים דלמעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית, דהיינו, עצם השכל כפי שהוא בבחינת מקיף הרחוק ואור חוזר, ששפיל ומתחכם בזה, הרי הוא נבדל ומתעלם בעצמותו, שזהו ענין דמעלה עד אין קץ, והשכל שיש לו ערך ושייכות שממנו יומשך שכל שיתקבל אצל התלמיד, על כל פנים באופן של אור מקיף, שזהו ענין דלמטה עד אין תכלית כפי שהוא אצל הרב עצמו.
- (ה) וכל זה הוא ענין האוצר שנמסר לאנשי החיל, אנשי הצבא, וככל שלשת הפירושים שבצבא⁵⁰, א' לשון חיל, שזהו מה שפני

(47) בפשי"ד שם מציין ל"משנת"ל פ' ר"ה בענין ב' בחי' סתים" והרי ב' בחי' סתים שבפר"ה (ח"א ע' תטז [ח"ב ע' תקעב]) הם ב' המקיפים דאורי ואורי – עיי"ש פר"ו ואילך (ע' תיח [תקעה] ואילך). (48) ראה גם שם פשכ"ט (ח"ב ע' תרעז [ח"ג ס"ע תתקטט]), שגם החיצוניות השייך להמקבל, מ"מ "מפני הקירוב אל העצמות של המשפיע ה"ז עדיין לפ"ע המשפיע", ו"יש באור זה ב' מדרי' היינו מה שלפ"ע המשפיע ומה שלפ"ע המקבל". (49) ראה המשך הנ"ל פשכ"ב (שם ס"ע תתז [ח"ד ע' אצג]). (50) ראה המשך ההילולא פרק י.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּתוֹרָה צְבָאוֹת הוֹי' ⁵¹ וַיֵּשׁ בְּחִינָה נְעֻלִית
 - 2 יוֹתֵר, שְׁעַל זֶה נֶאֱמַר ⁵² הוֹצִיא הוֹי' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 - 3 מִצְרַיִם עַל צְבָאוֹתָם, וְעַל צְבָאוֹת' פִּירוּשׁוֹ לְמַעַלָּה מִבְּחִינַת
 - 4 צָבָא ⁵³, אֲלֹא שְׁנַמְשֵׁף אַחֵר כֶּךָ גַּם בְּבִחִינַת צָבָא, פִּירוּשׁ ב'
 - 5 צָבָא לְשׁוֹן זְמַן מוֹגֵבֶל, כְּמוֹ
 - 6 שְׁנַאֲמַר ⁵⁴ בְּאִיב הָלֹא צָבָא
 - 7 לְאָנוּשׁ עַלִי אֶרֶץ גּוֹ', שִׁימִי
 - 8 הָאֵדָם בֶּאֱרֵץ קְצוּבִים וּמוֹגְבִלִים הֵינִנוּ
 - 9 שְׁעִנְיָן זֶה שֶׁל 'צְבָאוֹת ה' נִמְשֵׁף
 - 10 בְּגִדְרֵי הַזְּמַן וּמְקוֹם
 - 11 [נִכְמְבוֹאֵר בְּסִיּוֹם הַמֶּאֱמָר
 - 12 הָרֵאשׁוֹן דִּהְמִשֵּׁף הַהִילּוּלָא ⁵⁵,
 - 13 שְׁלֹכֶל אֶחָד נִימָן זְמַן מוֹגֵבֶל
 - 14 לְמִלּוֹאוֹת שְׁלִיחוֹתוֹ בְּעִבּוּדֹת
 - 15 הַמִּלְחָמָה וְהַנִּצְחָן בְּמִלְחָמָה,
 - 16 וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שֶׁ: "דְּמִי הוּא הַיּוֹדֵעַ עֵתוֹ
 - 17 זְמַנּוֹ, וּכְדֹאִיתָ בְּמִדְרַשׁ רַבֵּה: אֵין אָדָם
 - 18 שְׁלִיט לומר הַמְתִּינוּ לִי עַד שְׁאֵעֲשֶׂה
 - 19 חֲשׁוֹבוֹתַי וְעַד שְׁאֵצֹה לְבִיתִי כו'"]
 - 20 פִּירוּשׁ ג' צָבָא לְשׁוֹן צְבִיּוֹן,
 - 21 כְּמֶאֱמַר ⁵⁶ הַגְּמָרָא שְׁכַל הַנְּבִרָאִים
 - 22 לְצִבְיֹנָן נִבְרָאוּ, שְׁהִיוּ תְּכִלִּית
 - 23 הַיּוֹפִי מֵהַ שְׁכָלּוֹל מְרִיבּוֹי
- גוֹנוֹנִים שׁוֹנִים, וְלִגְבֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא עֲנִיָּן הַתְּפִלָּלוֹת כָּל הָעֶשְׂרָה
סוּגִים שְׁבִכְנֵי יִשְׂרָאֵל ⁵⁷, הַמְּפֹרְטִים בְּכָתוּב בְּתוֹרָה מְרָאשֵׁיכֶם
שְׁבִטִיכֶם עַד חוֹטֵב עֲצִיף וְשׂוֹאֵב מִימִיד ⁵⁸. וְעַל יְדֵי זֶה בְּכוּחַ
ה'אֲצִר' וְשְׁלוּשַׁת הַעֲנִינִים שְׁבִצְבָא' פּוֹעֲלִים אֶת עֲנִיָּן הַנִּצְחָן, וְעַד
לְנִצְחָן הַגְּמָרָא וְהַמּוֹחֵלֵט שֶׁל צַד
הַקְּדוּשָׁה, בְּגָאוּלָּה הָאֲמִיתִית
וְהַשְׁלִימָה, שְׁתַּהִיָּה גְאוּלָּה נְצִחִית
גְאוּלָּה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת ⁵⁹,
בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ, עַל יְדֵי
מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ
וְיִזְלִכְנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ,
בְּעֶגְלָא בְּמַהֲרִית דִּידָן (לְפִי
הַמּוֹשְׁגִים) שְׁלוֹ, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ
מִמֶּשׁ.
- שְׁלֹכֶל אֶחָד נִימָן זְמַן מוֹגֵבֶל לְמִלּוֹאוֹת שְׁלִיחוֹתוֹ בְּעִבּוּדֹת הַמִּלְחָמָה וְהַנִּצְחָן
בְּמִלְחָמָה], ג' צָבָא לְשׁוֹן צְבִיּוֹן, כְּמֶאֱמַר ⁵⁶ לְצִבְיֹנָן נִבְרָאוּ, שְׁהִיוּ תְּכִלִּית הַיּוֹפִי
מֵהַ שְׁכָלּוֹל מְרִיבּוֹי גְנוֹנִים, וְהוּא עֲנִיָּן הַתְּפִלָּלוֹת כָּל הָעֶשְׂרָה סוּגִים שְׁבִכְנֵי
יִשְׂרָאֵל ⁵⁷, מְרָאשֵׁיכֶם שְׁבִטִיכֶם עַד חוֹטֵב עֲצִיף וְשׂוֹאֵב מִימִיד ⁵⁸. וְעַל יְדֵי זֶה
פּוֹעֲלִים אֶת עֲנִיָּן הַנִּצְחָן, וְעַד לְנִצְחָן הַגְּמָרָא, בְּגָאוּלָּה הָאֲמִיתִית וְהַשְׁלִימָה,
גְאוּלָּה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת ⁵⁹, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ, עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, יָבוֹא
וְיִגְאָלֵנוּ וְיִזְלִכְנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצָנוּ, בְּעֶגְלָא דִּידָן, בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ מִמֶּשׁ.

(51) בא יב, מא. (52) שם, נא. (53) ראה תו"א בא ס, ג. (54) איוב ז, א. (55) סוף פרק ה. (56) ר"ה יא, א. (57) ראה לקו"ת ר"פ נצבים. (58) ר"פ נצבים. (59) ראה מכילתא פרשתנו (בשלח) טו, א. תוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב.

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' ב

- 1 שואלת הגמרא: מֵאֵן תָּנָא – מִי הוּא הַתָּנָא שֶׁל הַסִּיפָא. אָמַר רַבִּי
- 2 יְרֵמְיָה, הָא מִנִּי – דְּבָרֵי מִי הֵיא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵיא, דְּאָמַר מַחֲשָׁבִין
- 3 מֵאֲבִילָת אָדָם [לְאֲבִילָת] מִזְבֵּחַ וּמֵאֲבִילָת מִזְבֵּחַ [לְאֲבִילָת] אָדָם,
- 4 כְּלוֹמֵר שֶׁגַם אִם חִישַׁב לֵאכּוֹל קוֹמֵץ אוֹ לְהַקְטִיר שִׁירִיִּים הֵיא
- 5 מַחֲשָׁבָה שְׁפוּסֶלֶת. דִּתְּנָן בְּמִשְׁנָה לְקַמֵּן (ז.) הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה עַל
- 6 מִנַּת לֵאכּוֹל לְאַחֵר זְמַנּוֹ דְּכֶר שְׁאִין דְּרִבּוֹ לֵאכּוֹל וְקוֹמֵץ וְכֵן הַקּוֹמֵץ
- 7 עַל מִנַּת לְהַקְטִיר לְאַחֵר זְמַנּוֹ דְּכֶר שְׁאִין דְּרִבּוֹ לְהַקְטִיר וְשִׁירִיִּים,
- 8 הַקְּרִבָּן בְּשֵׁר, שְׁאִין מַחֲשָׁבָה פּוּסֶלֶת אֲלֵא כְּשִׁחִישַׁב בְּדַבְרֵי הָרָאוּי,
- 9 וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל, כִּי אִפִּילוֹ בְּדַבְרֵי שְׁאִינוֹ רָאוּי הַמַּחֲשָׁבָה פּוּסֶלֶת.
- 10 וְהַסִּיפָא שֶׁל מִשְׁתַּנִּינוּ נִאֲמָרָה כְּשִׁיטָתוֹ, אֲבָל הָרִישָׁא נִאֲמָרָה כְּדַעַת
- 11 חֲכָמִים.
- 12 אֲבִי מִבְּאֵר שְׁאִין סְתִירָה בֵּין רִישָׁא לְסִיפָא: אֲבִי אָמַר אֲפִילוֹ תִּימָא
- 13 שְׁהִיפָא כְּדַעַת רִבְּנָן הֵיא, שְׁאִין מַחֲשָׁבָה פּוּסֶלֶת אֲלֵא בְּדַבְרֵי הָרָאוּי,

- 14 וְלֹא תִימָא – וְלֹא תִדִּיק מִלְשׁוֹן הַסִּיפָא כְּמוֹ שְׁדִיִּיקָתָא לְעִיל הָא
- 15 לֵאכּוֹל חֲצִי כּוֹיִת שִׁירִיִּים וְלֵאכּוֹל חֲצִי כּוֹיִת דְּכֶר שְׁאִין דְּרִבּוֹ לֵאכּוֹל
- 16 וְקוֹמֵץ פְּסוּל, אֲלֵא אִימָא – אִמּוֹר וְדִיִּיק הָא לֵאכּוֹל וְלֵאכּוֹל דְּכֶר
- 17 שְׁדִּרְבּוֹ לֵאכּוֹל, וְכִגּוֹן שְׁחִישַׁב לֵאכּוֹל חֲצִי זִית בַּחוּץ וְחֲצִי זִית לְמַחֲר,
- 18 מַצְטַרְפִּים לְפִסּוּל.
- 19 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל דְּבָרֵי אֲבִי: וּמֵאִי קָא מְשַׁמַּע לָן בְּדַבְרֵי הַסִּיפָא אִם
- 20 לֹא נִתְכוּוֹן שְׁנִדִּיק אֲלֵא זֹאת בְּלָבָד וְשְׁחֲצִי זִית חוּץ לְזַמְנֵנוּ וְחֲצִי זִית
- 21 חוּץ לְמִקּוֹמוֹ מַצְטַרְפִּים, הָא בְּהִדְיָא קִתְּנֵי לָהּ – הָלֵא דְּבַר זֶה כְּבַר
- 22 מִפּוֹרֶשׁ בְּרִישָׁא, שְׁשִׁנּוּ, חִישַׁב לֵאכּוֹל כּוֹיִת בַּחוּץ וְכּוֹיִת לְמַחֲר, אוֹ
- 23 כּוֹיִת לְמַחֲר וְכּוֹיִת בַּחוּץ, אוֹ כְּחֲצִי זִית בַּחוּץ וְכְּחֲצִי זִית לְמַחֲר, אוֹ
- 24 כְּחֲצִי זִית לְמַחֲר וְכְּחֲצִי זִית בַּחוּץ, פְּסוּל וְאִין בּוֹ כִּרְתָּ, הָרִי מְבוֹאֵר
- 25 שְׁחֲצִי זִית חוּץ לְזַמְנֵנוּ וְחֲצִי זִית חוּץ לְמִקּוֹמוֹ מַצְטַרְפִּים לְפִסּוּל, וְאִם
- 26 כֵּן קִשָּׁה,

התוועדויות

בס"ד. שיחת שבת פרשת בא, ו' שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", "והתרה בו" – שכיון שמכת ארבה היא הראשונה שבה נצטווה משה להתרות בפרעה לאחר ש"ויחזק ה' את לב פרעה"¹ במכת שחין, הוצרך הקב"ה להסביר לו את התועלת שבהתראה זו: "כי אני הכבדתי את לבו גו' למען שתי גו' ולמען תספר גו' את אשר התעללתי במצרים", היינו, שהקב"ה שם את מצרים ללעג ולקלס, שהכביד את לבם ולקח מהם את הבחירה (כעונש לפרעה, שהתרברב ואמר² "מי ה' אשר אשמע בקולו", ולכן הראו לו שכל ענינו, גם אלו שבדרך כלל יש בהם בחירה, הם רק כפי רצונו של הקב"ה, וכפי שהוכח בהתראה זו, שלמרות שהושפע ממנה, לא היה לו התוקף לעשות כדבר משה ולשלח את בני-ישראל), וביחד עם זה, התרה בהם שאם לא יצייתו, יענשו. וטעם הדבר, כי גם לאחר שהכביד ה' את לב פרעה, עדיין היתה בידו הבחירה להתחזק ולשוב בתשובה. וההוראה מזה, בנוגע לגודל מעלת התשובה, ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה"³, ואפילו מי ש"אין מספיקין בידו לעשות תשובה"⁴, "אם דחק ונתחזק כו' מקבלין תשובתו"⁵, גם למי שמצד הנהגתו גרם לכך שנעשה לבו מטומטם רחמנא-ליצלן, במכל-שכן מפרעה – הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק ו' עמוד 57 ואילך.

ב. ויש להוסיף בהוראה הנ"ל – בפרטיות יותר, בשייכות לכל אחד ואחד:

ובהקדמה – שמצינו בדרושי חסידות דבור-המתחיל להבין ענין טמטום הלב וטמטום המוח⁶, ואין זה ענין ששייך למישהו אחר כו', ואילו אצלו הרי זה רק לימוד ענין נוסף בתורת החסידות.. אלא זהו ענין ששייך גם אליו ("דאָס מיינט מען אים אַליין").

וכפי שרואים בפועל, לדאבוננו, שלעתים רבים ("ניט אום שבת גערעדט") ישנו מעמד ומצב של טמטום הלב, והיינו, שתמורת זה שהעבודה צריכה להיות מתוך הרגש הלב, ולבא פליג לכל שייפין⁷, נעשה לבו אטום כאבן⁸, ואין לו חיות בעבודתו, שאינו מרגיש חיות בתפלה וכו', ועד שיש אצלו גם טמטום המוח, והיינו, שנוסף לכך שלאחרי שסוגר את הספר הרי זה כלא היה, הנה גם הלימוד עצמו הוא באופן ששום דבר לא נקלט אצלו ("עס קלעפט זיך ניט צו אים").

וכאשר עושה חשבון בנפשו – טוען הוא – אינו מוצא סיבה לכך, ואינו יודע מדוע מגיע לו להיות במעמד ומצב כזה:

בודאי לא עבר היום על דבר איסור חס-ושלום, ונזהר לא רק מגסות הרע, אלא גם מדקות הרע, ואינו מוצא בעצמו איזה חסרון מיוחד, ואדרבה: ישאלו אצל חבריו – טוען הוא – אם יש בו איזה חסרון...

ואף-על-פי-כן, הנה גם בהתחלת היום, עוד לפני שמתחיל לעסוק בעניני העולם, כך, שאין לו ענינים של העלמות והסתרים כו', אלא הכל פתוח כו', וכמבואר בענין "וישכם אברהם בבוקר"⁹, שבבוקר הוא זמן של התעוררות כו' – גם אז נמצא הוא במעמד ומצב ששום דבר לא נקלט אצלו כו'.

התוועדויות חט"ז ע' 243 ואילך. ורש"י.

(7) ראה זהר ח"ב קנ"ג, א. ח"ג קס"א, ריש ע"ב. רכ"א, ב. רלב,

א.

(8) ראה גם תניא רפכ"ט.

(9) וירא כב, ג. וראה תו"א ס"פ ויצא. המשך תרס"ו ע' קכ"א.

ועוד.

(1) וראו ט, יב.

(2) שמות ה, ב.

(3) ראה לקו"ש שבפנים הערה 54. ורש"י.

(4) יומא פה, ב (במשנה).

(5) תניא אגה"ת פ"א (ק, ב).

(6) במאמרי אדה"ז הקצרים ע' תפב. וראה גם תורת מנחם -

אכילתו ושתייתו היא מתוך עריבות ("מיט אַ געשמאַק") – "עסן, עסט זיך, טרינקען, טרינקט זיך",¹
 "טיי" או "דזשוס" עם עוגי ("קיכל"), ובאופן ש"מקפיד" על השיעור הראוי... כדי שיוכל לברך (לא²
 רק ברכה ראשונה, אלא גם) ברכה אחרונה, ועל-דרך-זה בנוגע לשינה – "שלאָפֿן, שלאָפט זיך", גם בשבת³
 אצל השולחן... וכמו-כן כשמדובר אודות ההתעסקות בעניני העולם, מסחר וכו', אזי מתחכם למצוא כל⁴
 מיני תחבולות וערמומיות ("שווינדלעריי"), והכל יודעים שערמומיותו היא הגדולה ביותר ("ער איז דער⁵
 גרעסטער שווינדלער פון אלע שווינדלער'ס"...);⁶
 ואילו כאשר מתיישב ופותח את הספר, ללמוד את השיעורים שלו בגמרא, חומש עם פירוש רש"י,⁷
 תניא וכיצא בזה – לא נקלט במוחו שום דבר!⁸
 וכל זה – לא רק בשעה שמדובר אודות ענין שנוגע לעבודה בפועל, שאז יש ליצר הרע סיבה להפריע⁹
 לו, אלא גם כאשר מדובר אודות הלימוד כשלעצמו, מצד מצות תלמוד תורה, הנה גם אז נמצא במעמד¹⁰
 ומצב שלא נקלט אצלו מאומה!¹¹
 וכיון שאין זה באשמתו – טוען הוא – אלא הקב"ה הוא ש"הכביד את לבו", הרי אינו יכול להתווכח¹²
 ("איניקערן זיך") עם הקב"ה!...¹³
 ובכן, טענה זו היא שקר וכזב, ובלשון הכתוב¹⁴: "אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו", כי¹⁵
 לאמיתתו של דבר הרי זה באשמתו – שהנהגתו לפני זה לא היתה כדבעי, ובגלל זה נענש בטמטום הלב¹⁶
 ועד לטמטום המוח.
 ולדוגמא:¹⁷
 בבוא יום השבת-קודש ויש ברצונו (לא לדבר דברים בטלים חס-ושלום, אלא) ללמוד חסידות¹⁸
 ולהתפלל באריכות, ואף-על-פי-כן מרגיש שלבו אטום כו' – צריך לידע, שישנו כלל "מי שטרח בערב¹⁹
 שבת יאכל בשבת"²⁰, וכיון שכן, היה צריך להתכונן לכך בערב שבת, וההתחלה של "ערב שבת" היא²¹
 מיד לאחר הבדלה של יום השבת-קודש שלפני זה.
 ובנוגע לפועל, הרי ידע איניש בנפשיה כיצד היתה אצלו אמירת "קריאת שמע על המטה" אתמול,²²
 וכיצד היתה אצלו תפלת מנחה, ההתבוננות בתפלה וכו'.²³
 ואם כן, מהו הפלא שאחר-כך אין לו חיות והרגש בתפלה? – הרי זה על-דרך המבואר בתניא פרק²⁴
 טו"ב ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד את ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה, לשבר הקליפות²⁵
 שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל כו'..."!²⁶
 ועל זה באה ההוראה האמורה, ש"אין לך דבר העומד בפני התשובה", ובמכל-שכן ממה שכבר היה²⁷
 לעולמים אפילו קודם מתן-תורה, בארץ מצרים, "ערות הארץ"²⁸, ואצל פרעה מלך מצרים, שממנו²⁹
 התחילו כל הצרות של בני-ישראל, באמרו "הבה נתחכמה גו'"³⁰, ושעבדם בעבודת פרך, ועד שהיה³¹
 משקע ילדי ישראל בבנין כו'³², ואף-על-פי-כן, הנה גם לאחר ש'ה' הכביד את לבו, היה יכול לשוב³³
 בתשובה.³⁴
 ולכן, הנה גם לאחר שהענישו אותו מלמעלה שנמצא במעמד ומצב של טמטום הלב כו', שזהו מה³⁵
 שנדבק בו בחינת פרעה, עליו לדעת, שרצונו של הקב"ה – שאומר "נצחוני בני נצחוני"³⁶ – שידחוק³⁷
 ויתחזק וישוב בתשובה.

(14) סנהדרין קיא, א. וראה בהנסמן בתו"ש שמות ב, כד (אות קצה).

(15) ב"מ נט, ב.

(10) משלי יט, ג. וראה המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.

(11) ע"ז ג, סע"א.

(12) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר פ"א, ד.

(13) שמות א, יו"ד.

1 ויש לו נתינת-כח שלא להתפעל ממה שנדבק בו בחינת פרעה – בדוגמת הנתינת-כח והזירוז המיוחד
2 של הקב"ה למשה רבינו, שלא יתיירא מהתוקף דקליפת פרעה, "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו גו"16;
3 ועל-דרך-זה בנוגע לכל אחד ואחד מישראל, שיש בחינת משה בנפשו17, שזוהי נקודת היהדות כו', שצריך
4 לגלותה ולהמשיכה בהנהגתו בפועל על-פי התורה, החל מקיצור 'שולחן ערוך', 'דרך החיים' ונתיב
5 החיים' וכו'.

* * *

3 ג. על-פי האמור לעיל (סעיף א) אודות גודל מעלת התשובה – יש להוסיף ולבאר גם מה שכתב
4 כאן "בא אל פרעה", ולא "לך אל פרעה":
5 החילוק בין ב' לשונות אלו הוא – ש"לך אל פרעה" פירושו לילך למקום שבו נמצא פרעה עתה,
6 וכמו "לך אל פרעה" .. המימה .. על שפת היאור"18; ואילו "בא אל פרעה" פירושו לבוא למקומו הקבוע
7 של פרעה, לביתו.
8 וכמו שכתב 'בעל הטורים'19: "כשהיה אומר לו לבוא לביתו (של פרעה), היה אומר לו בא, וכשהיה
9 אומר לו לילך אליו המימה, היה אומר לו לך".
10 ולהעיר, שעל-פי פשוטו של מקרא הרי זה דבר הפשוט, עד כדי כך, שרש"י אינו צריך להבהיר זאת.
11 ולכאורה אינו מובן: איך הלך משה לביתו של פרעה, בה בשעה שזהו מקום שיש בו תוקף הקליפה
12 ביותר, "התנים הגדול גו"??!
13 והגע עצמך:

14 משה רבינו לא התפלל בתוך העיר, כפי שפירש רש"י – בפשוטו של מקרא – על הפסוק20 "כצאתי
15 את העיר", "אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גילולים". ובהתאם לכך מפרש רש"י מה
16 שכתוב בפרשתנו21 "ויאמר ה' אל משה גו' בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם גו" – שציווי זה נאמר
17 "חוץ לכרך" .. ומה תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך, לפי שהיתה מלאה גילולים, דיבור חמור כזה לא
18 כל-שכן".

19 [וזהו גם הטעם לכך שהגאולה ממצרים היתה צריכה להיות על-ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו, כמו
20 שכתוב22 "ויוציאנו ה' ממצרים", "לא על-ידי מלאך ולא על-ידי שרף ולא על-ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו
21 ובעצמו"23 – כמבואר בכתבי האריז"ל24 שמצד תוקף קליפת מצרים, עד כדי כך, שבהיותם במצרים היו
22 בני-ישראל שקועים במ"ט שערי טומאה, הנה אילו היה בא לשם מלאך או שליח כו', היה הוא עצמו
23 נשקע שם כו', ולכן היה מוכרח הקב"ה בכבודו ובעצמו לבוא לשם ולהוציא את בני-ישראל, ואז, הנה ברגע
24 אחד נעשו מציאות חדשה (וכמו בענין התשובה, שברגע אחד נעשים מציאות חדשה)].

25 ואילו כאן – הולך משה לביתו של פרעה, תוקף הקליפה!

26 בשלמא בנוגע להליכתו אל פרעה "המימה" .. על שפת היאור"18 – יש מקום לומר שעל שפת היאור
27 לא היתה שורה טומאה וכישוף כו', ועל-דרך שמצינו בנוגע לנבואת יחזקאל "על נהר כבר"25 (אף-על-פי
28 ש"משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות כו'", ולא היתה הנבואה שורה אלא בארץ ישראל26), "שנדרב

(22) ואתחנן ו, כא.

(23) נוסח הגש"פ.

(24) סידור האריז"ל בהגש"פ. וראה לקו"ת צו טז, א. ובכ"מ.

(25) יחזקאל בתחלתו.

(26) מכילתא בתחלתו.

(16) יחזקאל כט, ג.

(17) ראה תניא פמ"ב.

(18) וארא ז, טו.

(19) ריש פרשתנו.

(20) וארא ט, כט.

(21) יב, א-ב.

עמהם בחוצה לארץ .. במקום טהור של מים²⁶; אבל כיצד היה יכול לילך לביתו של פרעה, מקום תוקף הקליפה?!

אך הענין הוא – שהליכתו לפרעה היתה בשביל ענין התשובה, וכאשר מדובר אודות ענין התשובה, אזי אין שום הגבלות!

ד. בהמשך השיחה²⁷ דובר בארוכה אודות חלקן של נשי ישראל בהבאת הגאולה,

– הקשורה עם מולד הלבנה, כיון שישראל דומין ללבנה²⁸ [וכשם שמולד הלבנה הוא באופן ד"כזה ראה וקדש²⁹, כך גם בישראל, שתיכף ומיד כשנולד הרי הוא קדוש], "מונין ללבנה"³⁰, ו"עתידים להתחדש כמותה"³¹ –

כפי שהיה ביציאת מצרים, שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס"³², ומה גם שגזרו עליהם גזירות מיוחדות – "שלא היו מניחים בנות ישראל לטבול כו"³³, ועד שגם כאשר שברו את התנגדותו של פרעה לשלח את בני-ישראל ממצרים, באמרו "לכו עבדו את ה' אלקיהם"³⁴, הוסיף ואמר "לכו נא הגברים גו"³⁵, ולא הנשים, הנה עוד זאת – ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"³⁶, על-ידי-זה שהקימו דור ישרים יבורך כו'.

וענין זה התחיל על-ידי מרים – כמסופר בגמרא³⁷ ש"עמרם גדול הדור היה ("ראש סנהדרין באותה שעה"³⁸, ו"נצטווה .. במצוות יתרות"³⁹), כיון שגזר פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו⁴⁰, אמר, לשוא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן, אמרה לו בתו כו' ("אף שהיתה ילדה קטנה, ומחוייבת בכבוד אביה), ופעלה עליו ש"עמד והחזיר את אשתו", "עשה לה מעשה ליקוחין כו'", ועל-ידי-זה נולד משה, מושיען של ישראל.

וכן היה גם בפורים ובחנוכה – שנוסף לכך ש"אף הן היו באותו הנס", נעשה הנס על-ידי אשה: בחנוכה – על-ידי יהודית, ובפורים – על-ידי אסתר⁴¹.

* * *

ה. ישנו מאמר שנמצא בביכל שיצא לאחרונה מן השביה, ולפי צבע הנייר וצורת הכתב נראה שהוא מאדמו"ר הזקן או אדמו"ר האמצעי, אבל יתכן גם שזהו כתב-יד של אחד המעתיקים, וכפי שסיפר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שהמעתיקים, כל אחד בדורו, היו משתדלים לחקות את צורת הכתב-יד של בעל המאמר, והיו עושים זאת באופן טוב כל-כך עד שלפעמים יש צורך בראיה והוכחה שאין זה גוף כתב-יד קודש, אלא העתקה בלבד⁴².

ו. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל להבין כו' שהאותיות שבתורה הם כו'.

* * *

ז. נתבאר פירוש רש"י בסיום פרשתנו, על הפסוק "ולטוטפות בין עיניך", "תפילין, ועל שם שהם ארבעה בתים קרויין טטפת, טט בכתפי שתיים, פת באפריקי שתיים. ומנחם חברו עם והטף אל דרום⁴³,

(35) שם, יא.

(36) סוטה יא, ריש ע"ב. שמו"ר פ"א, יב.

(37) שם יב, א. שמו"ר שם, יג.

(38) שמו"ר שם.

(39) רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"א.

(40) שמות א, כב.

(41) ראה תורה היו - פסחים שם.

(42) ראה גם אג"ק ח"ט ס"ע לא.

(43) יחזקאל כא, ב.

(27) מכאן ואילך ר"פ בלבד (המו"ל).

(28) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

(29) פרש"י פרשתנו יב, ב.

(30) סוכה שם.

(31) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

(32) פסחים קח, ריש ע"ב. וש"נ.

(33) שמו"ר פ"ט, יו"ד. תנחומא ורא יד. תדבא"ר פ"ז.

(34) פרשתנו יו"ד, ח.

אל תטיפו⁴⁴, לשון דיבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה⁴⁵, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכור הנס וידבר בו" – שהנפקא-מינה בין ב' הפירושים (פירוש הא', ש"טוטפות" הוא על שם שהם ארבעה בתים, ופירוש הב', שהוא לשון דיבור) היא בנוגע לדור המדבר, אם קיימו מצות תפילין אם לאו, כי⁴⁶:

אצל דור המדבר היו רק שתי הפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך", ולא הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע", שנאמרו ב"משנה תורה" לדור שנכנסו לארץ (וכפי שמביא גם רבינו הזקן בתניא⁴⁷ ש"צוה משה רבינו עליו-השלום במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ לקרות קריאת שמע כו").

ועל-פי-זה: לפי הפירוש ש"טוטפות" הוא על-שם שהם ארבעה בתים, יש צורך בארבע פרשיות (שלכן ישנם ארבעה בתים) כדי לקיים מצות תפילין, ועל כרחך צריך לומר, שדור המדבר, שהיו להם ב' פרשיות בלבד, לא היו יכולים לקיים מצות תפילין; מה-שאין-כן לפי הפירוש ש"טוטפות" הוא לשון דיבור, ובמילא אין כאן הכרח שיהיו ארבע פרשיות בארבעה בתים – יכולים שפיר לומר שדור המדבר קיימו מצוות תפילין על-ידי כתיבת ב' הפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" (ולאחרי זה ניתוספו גם הפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע").

ונתבאר גם, שענין זה תלוי בפלוגתא שהביא רש"י על הפסוק⁴⁸ "והיה כי יביאך": "יש מרבותינו שלמדו מכאן שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר, והאומר שקדשו, מפרש ביאה זו, אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם".

ח. ונתבאר גם ה"יינה של תורה" וההוראה בפועל מב' הפירושים הנ"ל:

בנוגע לד' הפרשיות שבד' הבתים (כפירוש הא'), ידוע⁴⁹ שהפרשיות "קדש" "והיה כי יביאך" הם כנגד המוחין חכמה ובינה, והפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" הם כנגד מוח הדעת שכולל חסד וגבורה, והיינו, שלא די בענין המוחין כפי שהם לעצמם (חכמה ובינה), אלא צריך להיות גם פעולת המוחין בהולדת המדות אהבה ויראה כו', ועד שיומשך למעשה בפועל.

וכמודגש בפרשיות "שמע" "והיה אם שמוע" עצמם – שבהמשך לענין ד"שמע גו' ה' אחד"⁵⁰, נאמר גם "ואהבת גו'"⁵¹, ועד למצוות מעשיות – "וקשרתם גו' וכתבתם גו'"⁵², כולל גם הזהירות שלא יהיה מעמד ומצב ד"וסרתם ועבדתם גו'"⁵³.

וכמו-כן צריך להיות נמשך גם בענין הדיבור (כפירוש הב') – שזוהי הפעולה על הזולת, על-ידי הדיבור עמו כו', ומה גם שבמצות תפילין מודגשת ביותר הפעולה על הזולת, כפי שדרשו חז"ל⁵⁴ על הפסוק⁵⁵ "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך", "אלו תפילין שבראש", והיינו, שקיום מצות תפילין צריכה להיות באופן שגם הזולת ("כל עמי הארץ") רואה כו', ובלא-הכי אינו מקיים המצוה כו'.

וכן הוא בנוגע להאמור לעיל אודות גודל ענין התשובה כו' – שלא די בעבודתו בעצמו, בבחינת "אני את נפשי הצלתי", אלא צריך לפעול זאת גם על הזולת, ולא לחשוב שהזולת אינו כערכו, ואם כן כיצד ירד ממדרגתו לפעול עליו, אלא כשם שהוא היה רוצה שיוציאו אותו ממ"ט שערי טומאה, ולא ישאירו אותו שם, כך צריך להתנהג גם ביחס לזולת, כמאמר הלל הזקן⁵⁶ "דעלך סני לחברך לא תעבד".

ועל-ידי-זה פועלים את הגאולה על-ידי משיח צדקנו, שיבוא ויגאלנו, בקרוב ממש.

(44) מיכה ב, ו.
(45) פרשתנו יג, ט.
(46) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 52. תורת מנחם - התוועדיות ח"מ ע' 178.
(47) ספכ"ה.
(48) שם, יא.
(49) ראה סידור (עם דא"ח) שער התפילין בתחלתו (ו, ג ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות תפילין בתחלתה (דרמ"צ טז, סע"ב ואילך).
(50) ואתחנן ו, ד.
(51) שם, ה.
(52) שם, ח-ט.
(53) עקב יא, טז.
(54) ברכות ו, א. וש"נ.
(55) תבוא כח, יו"ד.
(56) שבת לא, א.

בס"ד. בס"ד. משיחות יום ד' פ' בא, ג' שבט וש"פ בא, ו' שבט ה'תשנ"ב.

— תרגום מאידית —

לגאולה — דלכאורה תוכנם הפוך: "בא אל פרעה" 26
מורה שפרעה נמצא בתוקפו, ומשה צריך לבוא 27
אליו ("בא") ולהזדקק אליו (עד שפרעה אומר לו 28
לאחר מכן, בהמשך הפרשה⁹ (לאחרי מכת חושך) 29
"לך מעלי השמר לך אל תוסף לראות פני כי ביום 30
ראותך פני תמות"), בניגוד גמור מגאולת מצרים 31
שענינה ביטול תוקף פרעה, לנצח אותו, ועי"ז — 32
להשתחרר, לצאת וללכת מ(פרעה מלך) מצרים? ! 33
ב. ויובן בהקדים שאלה כללית בענין "בא אל 34
פרעה": 35
כל ענין בתורה הוא ענין נצחי¹⁰ ו(במילא) 36
הוראה נצחית לכל הדורות. ועפ"ז מהי ההוראה 37
הנצחית מ"בא אל פרעה", לאחר שביטלו וניצחו 38
את פרעה (מלך מצרים) בגאולת מצרים, ועאכו"כ 39
לאחרי הגאולה האמיתית והשלימה כש"א את רוח 40
הטומאה אעביר מן הארץ"¹¹, ולא נשאר שום 41
רושם מפרעה, ומעין ובדוגמת זה — בסוף זמן 42
הגלות, כשנסתיימו כל הבירורים דקליפת פרעה 43
וכי"ב (כמדובר כמ"פ)? 44
ויש לומר הביאור בזה ע"פ הידוע שכל ענין 45
בעולם, אפילו דברים שהם היפך הטוב והקדושה, 46
יש להם שורש למעלה בקדושה. וזהו (שרשם 47
בקדושה) אמיתת ענינם¹², אלא לאחר ריבוי 48
השתלשלות, בכמה וכמה מסכים ופרסאות 49
והעלמות והסתרים כו', נשתלשל למטה דבר 50
הפכי¹³. 51

כך גם בנוגע לפרעה: איתא בזהר¹⁴ (ע"פ¹⁵ 52

א. ציווי ה' למשה "בא אל פרעה" הוא התחלת 1
— ושמא¹ — של הפרשה שמדובר בה אודות גאולת 2
בני ישראל בפועל ביציאת מצרים², "ויהי בעצם 3
היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים גו' 4
הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על 5
צבאותם"³. 6
מכיון שכל פרשת יציאת מצרים נקראת על-שם 7
"בא אל פרעה" (וכידוע⁴ ששם הפרשה מורה על 8
תוכן כל הפרשה), מובן, ש"בא אל פרעה" קשור 9
ונוגע לתוכן גאולת מצרים (בהמשך הפרשה). 10
כלומר: נוסף לכך שכל פרטי שליחותו של 11
משה אל פרעה הם הכנה לגאולת מצרים, ניתוסף 12
בזה בנוגע ל"בא אל פרעה", בהיותו התחלת ושם 13
פרשת הגאולה, ונוסף לכך התחלה הנאמרת (לא 14
כהקדמה לענין נוסף, אלא) כענין וציווי בפ"ע של 15
הקב"ה למשה ("ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", 16
ותו לא⁵) — ש"בא אל פרעה" הוא הקדמה לגאולה 17
עצמה והתחלתה בפועל⁶. 18
ויתירה מזו: ע"פ הידוע⁷ שיציאת מצרים היא 19
התחלת ופתיחת (כל הגאולות, כולל) הגאולה 20
העתידה (על"י נאמר⁸ "כימי צאתך מארץ מצרים 21
אראנו נפלאות"), יש לומר, ש"בא אל פרעה" 22
(התחלת גאולת מצרים) הוא הקדמה גם לגאולה 23
העתידה. 24
וצריך להבין מהי השייכות ד"בא אל פרעה" 25

(1) כן נקראת ("בא אל פרעה") ברמב"ם סדר תפלות כל השנה (בסוף ספר אהבה), ובאבודרהם בסדר הפרשיות וההפטרות.

(2) משא"כ בפ' שמות ובפ' וארא מדובר אודות ההבטחה וההכנה ליצי"מ.

(3) פרשתנו יב, מא. נא.

(4) ראה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ובכ"מ.

(5) ראה לקו"ש ח"ו ע' 57 ואילך. וש"נ.

(6) ראה בארוכה שיחת ש"פ בא תנש"א (התוועדויות תנש"א

ח"ב ע' 176 ואילך).

(7) ד"ה כימי צאתך תש"ח פ"ב (ע' 164).

(8) מיכה ז, טו.

(9) יו"ד, כח.

(10) ראה תניא רפי"ז. ובכ"מ.

(11) זכרי' יג, ב.

(12) ובתורה נאמרים הענינים כפי שהם לאמיתתם בשרשם בקדושה, כמבואר במק"א (ראה לקו"ש ח"כ ע' 341 ואילך. ספר השיחות תשמ"ח ח"א ס"ע 36 ואילך. ועוד) בענין "יעקב ועשו האמורים בפרשה" (ל' רש"י ר"פ תולדות).

(13) ראה בארוכה ספר השיחות תשמ"ח שם. וש"נ.

(14) ח"א רי, א.

(15) ויגש מה, טז.

לומר "דחיל משה", שמשא "יפחד" להכנס לשם
לבדו, ושיזדקק לכך שהקב"ה יצווה עליו "בא אל
פרעה", ויכניסו ("עייל לי קב"ה")?
ויש לומר הביאור בזה:

פרעה דקדושה הוא גילוי הכי נעלה דאלקות,
הן בעצם הגילוי (א) גילוי כל האורות, כולל
האורות והדרגות הכי נעלות באלקות – "כל נהורין
וכל בוצינין", עד ל"כל מה דהוה סתים", והן
באופן הגילוי (ב) באופן ד"אתפריעו" מלשון
פרוע (בלי סדר), היינו למעלה מסדר, מדידה
והגבלה.

ויתירה מזו: ה"אתפריעו ואתגליין מיני" כל
נהורין כו" בא דוקא מעצמותו ומהותו ית' נובלשון
הזהר: "בית פרעה כו" ביתא דאתפריעו ואתגליין
מיני" כל נהורין כו" קב"ה אפיק כל נהורין כו",
שבבית (דירה) נמצא המלך בגילוי בכל עצמותו²¹
– שכן אור מצ"ע הוא מוגדר בגדרו וציוורו של
גילוי (אור), וכל דרגא והמשכה באור – נמשכת
בסדר מסויים בהתאם לציוורו וגילוי הפרטי,
והגילוי (אור) הוא מצ"ע באופן של גילוי בסדר
והדרגה; מובן מזה, שבכדי שיהי' הגילוי ד"כ
נהורין כו" ו"כל מה דהוה סתים" (היפך הגילוי),
ועוד באופן של "אתפריעו" (למעלה מסדר
והדרגה), ה"ז צריך לבוא מעצמותו ית', שהוא
ה"מקור" (כביכול) ד"כל נהורין כו" [בלשון הזהר
בפרשתנו: העצם דפרעה "דכמה דרגין משתלשלין
מיני"], ויחד עם זה, "מקור" כזה שלמעלה לגמרי
מכל גדר מקור וגדר מאור ואור, ולכן נמצאים
ממנו "כל נהורין כו" וכל מה דהוה סתים" ובאופן
ד"אתפריעו"²².

עפ"ז מובן מדוע "משה דחיל מיני" ולא קריב",
כי הוא ראה את הגילוי דפרעה (דקדושה)
שמושרש "בשרשין עלאין", ולכן חשש להכנס
ל"בית פרעה", בו ישנו גילוי העצם דפרעה
דקדושה, שכן נברא מוגבל, נשמה בגוף, לא יכול

1 "והקל נשמע בית פרעה" "בית פרעה דא היא
2 סימניך לעילא, ביתא דאתפריעו ואתגליין מיני" כל
3 נהורין וכל בוצינין, כל מה דהוה סתים מתמן
4 אתגלי, ובגין כך קב"ה אפיק כל נהורין וכל בוצינין
5 בגין לאנהרא להווא קול דאקרי קל בלא וא"ו".
6 ומפרעה בשרשו דקדושה (הענין דפריעה וגילוי
7 אלקותו ית'¹⁶), משתלשל פרעה למטה¹⁷, בכל
8 התוקף בלעו"ז.

9 ג. עפ"ז יובן הענין ד"בא אל פרעה" בשרשו
10 בקדושה:

11 בזהר פרשתנו¹⁸ מבאר הענין ד"בא אל פרעה"
12 כפי שהוא בפרעה למטה: "מה כתיב בא אל פרעה,
13 לך אל פרעה מבעי לי, מאי בא, אלא דעייל לי"
14 קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה
15 תקיפא דכמה דרגין משתלשלין מיני, ומאן איהו
16 רזא דתנין הגדול, ומשה דחיל מיני" לא קריב אלא
17 לגבי אינון יאורין ואינון דרגין דילי, אבל לגבי
18 דחיל ולא קרוב בגין דחמא לי' משתרש בשרשין
19 עלאין, כיון דחמא קב"ה דדחיל משה ושליחן
20 ממנן אחרנין לעילא לא יכלין לקרבא לגבי, אמר
21 קב"ה הנני עליך פרעה מלך מצרים התנין הגדול
22 הרובץ בתוך יאוריו¹⁹, וקב"ה אצטריך לאגחא בי'
23 קרבא ולא אחרא, כמה דאת אמרת אני ה'".

24 כלומר, שבגלל התוקף דעצם קליפת פרעה
25 ("התנין הגדול") בביתו בארמון המלך (ששרשו
26 "בשרשין עלאין") פחד משה להכנס לשם. ולכן לא
27 אמר לו הקב"ה "לך אל פרעה" (שילך לבד), אלא
28 "בא אל פרעה", שיבוא יחד עם הקב"ה ויכנס
29 לפרעה, הקב"ה מוליך אותו יחד אתו אל הפנימיות
30 העצם ד(קליפת) פרעה (אדרין בתר אדרין, חדרים
31 לפנין מחדרים²⁰), בכדי לכבשו לגמרי ("לאגחא
32 בי' קרבא").

33 לפ"ז צריך להבין מהו הפירוש ד"בא אל פרעה"
34 דקדושה ("דאתפריעו ואתגליין מיני" כל נהורין):
35 בנוגע לפרעה דקדושה (גילוי אלקות) לא שייך

21 ראה אוה"ת בלק ע' תקצז. המשך תרס"ו ס"ע ג. הנסמן
בסה"מ מלוטט ח"ב ע' כז הערה 35.

22 וראה תו"ח שבעה ערה 16 (עח, סע"א), ש"פרעה" מלשון
פריעה וגילוי "הוא בחי' התגלות הפנימית דוקא כי ל' פריעה לא
שייך רק לגלות מתוך ההעלם והכיסוי כו'". ועפ"ז מובן עוד יותר
שהוא לא בכח האור (שענינו גילוי), כ"א דוקא בכח העצמות.

16 ראה תו"א ד"ה ויהי מקץ (לא, א). תו"ח שם רפ"א (עד,
א). פ"ו (עז, סע"ד ואילך).

17 תו"א שם לא, ג.

18 לד, א.

19 יחזקאל כט, ג.

20 פ"י דרך אמת.

— מביאה את משה לפרעה, שגם בהיותו נשמה
בגוף מוגבל, ביכלתו לקבל את הגילוי ד"אתפריעו
כו' כל נהורין" מעצמותו ית'!
והביאור בזה:

פרעה מלשון "אתפריעו ואתגליין מיני' כל
נהורין כו'" ניתן לפרש בשני אופנים: (א) הגילוי
דכל האורות (כל נהורין) ובאופן ד"אתפריעו",
למעלה מסדר והדרגה. שזה מורה שהגילוי בא
מעצמותו ית' שלמעלה מגדר אור ולא מתייחס
לאור בגדרו וציורו הוא, שכן מצד דרגת האור
(אפילו בהיותו מעין המאור) אין הוא באופן
ד"אתפריעו" (כנ"ל). (ב) "כל נהורין", דרגת וציור
האור היא באופן ד"אתפריעו" — גילוי שלמעלה
ממדידה והגבלה וציור. היינו, שגם הציור, מדידה
והגבלה ד"כל נהורין" הוא באופן דלמעלה
ממדידה והגבלה ד"אתפריעו"²⁷.

והיבור ההפכים (ד"כל נהורין" ו"אתפריעו")
הוא דוקא בכח העצמות (כנ"ל ס"ג):

ידוע²⁸ שהאור (קודם שנתגלה) כלול בעצמות
המאור ממש, רק ששם אי"ז בבחי' אור, אלא
ביכולת העצמות (וקדמון קדמותו ית'²⁹), שנושא
הכל וכל יכול, ו"אתפריעו מיני' כל נהורין". ולכן,
גם כשהאור נמשך בגילוי (בציור אור), שקשור
בציור והגבלה כלשהי (ומצ"ע אי"ז באופן
ד"אתפריעו"), נמשך בו מהעצמות שלימות הגילוי
ד"כל נהורין", ויתירה מזו — שהמדידה והגבלה
ד"כל נהורין" גופא היא באופן ד"אתפריעו",
למעלה ממדידה והגבלה³⁰.

ומזה משתלשל למטה יותר הכח לחיבור
ההפכים דבלי גבול וגבול (באור גופא), ולמטה

1 לקבל את הגילויים הנפלאים דעצמותו ית',
2 "אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"; איך
3 ביכלתו של נברא מוגבל לקבל את הגילוי ד"כל
4 נהורין", ועוד גילוי באופן שלמעלה ממדידה
5 והגבלה (אתפריעו), הבא מהעצמות?!

6 "אינון יאורין ואינון דרגין דילי", הגילויים
7 דסדר השתלשלות, הם ביכולתו של נברא לקבל,
8 ולכן לא חשש משה לגשת אל פרעה כפי שנמצא
9 בדרגא זו (בביתו, ועאכו"כ מחוץ לביתו²³). אבל
10 כפי שפרעה מלשון "אתפריעו כו' כל נהורין"
11 נמצא בביתו בכל התוקף — הגילויים דעצמותו ית'
12 — מכך משה חשש, כי נשמה בגוף מצ"ע לא יכולה
13 לקבל זאת!

14 ויש לומר שזה מרומז גם בהמשך הפרשה:
15 כשפרעה אמר למשה "לך מעלי השמר לך אל
16 תוסף לראות פני כי ביום ראותך פני תמות",
17 הסכים לכך משה באמרו "כן דברת לא אוסיף עוד
18 ראות פניך"²⁴. מזה מובן, שלדברי פרעה יש מקום
19 בתורה ובקדושה, אלא כפי שזה בקדושה ה"ז טוב
20 בשלימות. והענין בזה: מכיון שהגילוי דפרעה
21 דקדושה הוא למעלה מכל מדידה והגבלה
22 ("אתפריעו כו' כל נהורין"), לכן "ביום ראותך פני
23 תמות". מצד דרגת משה (מצ"ע)²⁵ אין ביכלתו של
24 נברא לקבל את הגילוי ד"ראות פניך" דפרעה,
25 ולהשאר נשמה בגוף, לראות את הפנימיות
26 ("פניך") ד"אתפריעו כו' כל נהורין", גילוי
27 שלמעלה מכל מדידה והגבלה; הגילוי ד"ראות
28 פניך" הוא דוקא כפי שהנשמה היא למעלה
29 ממדידות והגבלות הגוף הגשמי והמוגבל²⁶.

30 ד. לכך הוצרך להיות ציווי מיוחד ונתינת כח
31 מיוחדת מהקב"ה למשה — "ויאמר ה' אל משה בא
32 אל פרעה", "עיייל לי קב"ה אדרין בתר אדרין":
33 עצמותו ית' שלמעלה מ(כל גדר ד)בלי גבול וגבול

(27) ראה תו"ח שם (עו, סע"ד ואילך) ב' פירושים ב"פרעה"
מלשון פריעה וגילוי: גילוי החיצוניות, וגילוי הפנימיות (שזהו
אמיתית ענינה של פריעה, כנ"ל הערה 22). ושם (בהמשך לפירוש
השני ב"אתפריעו"): "עיקר המכוון שהוא בהשתלשלות העולמות
שיהי' התגלות הפנימי' בחיצוני' הכלי דוקא באופן שלא יסתיר
הכלי לאור כלל וכמו שהי' במ"ת... וכמו שיהי' לע"ל כו'".

(28) המשך תרס"ו ע' קפב ואילך.

(29) שם ע' קסט.

(30) משא"כ מצד זה שעצמותו ית' הוא מופשט ולמעלה מכל
גדר מאור ואור, הרי האור אינו מתייחס לעצמותו ית', והגילוי
שלו אינו באופן ד"אתפריעו" שלמעלה ממדידה והגבלה, שזהו
דוקא בכח העצמות.

(23) ראה שיחת ש"פ בא תנש"א ס"ד (התוועדות תנש"א
ח"ב ע' 178 ואילך). וש"נ.

(24) פרשתנו יו"ד, כח"כט.

(25) ולכן הסכים משה לדברי פרעה "כן דברת לא אוסיף עוד
ראות פניך", כי לדעתו מצד דרגת משה לא יתכן שאדם נברא,
נשמה בגוף, יכיל בתוכו הגילוי דפרעה דקדושה. אבל באמיתית
הענין — כן הוא בכח העצמות ("בא אל פרעה"), כדלקמן בפנים.
(26) וע"ד "לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי"
(תשא לג, כ).

עד מעצמות ומהות, כך שהגוף הגשמי בעולם הזה
הגשמי נעשה קדוש, עד לדירה לו יתברך – עד
ש"ישראל וקוב"ה כולא חד" 38 נמצא בגלוי בכל
העולם.

מזה מובן, שבגלות מצרים וציאת מצרים –
המהוים הכנה לגילוי העצמות למטה במתן תורה
– מודגשת ההקדמה לביטול הגזירה, המעבר
ממצב של פירוד בין עליונים ותחתונים למצב של
אחדות ביניהם, כהכנה לשלימות האחדות ביניהם
במתן תורה עצמו.

ויש לומר ששלב עיקרי בזה נפעל ע"י ציווי ה'
למשה "בא אל פרעה", כדלקמן.

ו. ובהקדים, שעד"ז מצינו בהתחלת שליחותו
של משה להוציא את בני ישראל ממצרים:
בביאור טענת משה להקב"ה "לא 39 איש דברים
אנכי גו' כי כבד פה וכבד לשון אנכי", ולכן
"שלח 40 נא ביד תשלח" 41 – מבואר בכ"מ 42,
שבגלות מצרים "דיבור (משה) הוה בגלותא" 43,
ולכן טען משה שעל ידו לא יכולה להיות הגאולה
למטה 44.

ובפרש הענינים ה"ז בגלל מעלת משה, שמצ"ע
הוא בדרגא שלמעלה מגילוי בדיבור, למעלה
אפילו מהגילוי דתורה שבכתב ותושבע"פ למטה
[כבד פה באורייתא דבעל פה וכבד לשון
באורייתא שבכתב" 45], משה 46 הי' "כבד פה" כי
"שרשו מתהו ששם היו האורות גדולים ולא היו
יכולים להתלבש בכלים, וזהו ענין כבד פה שלא

יותר – החיבור דאור וכלי 31. עד – החיבור דנשמה
וגוף, שגם נשמה בגוף מוגבל יכולה לקבל את
האור הבלי גבול עד לגילוי ד"פרעה", "אתפריעו
כו' כל נהורין" מעצמותו ית', ויתירה מזו –
שנשמה בגוף תוכל להכנס לשם ("בא אל פרעה"),
"אדרין בתר אדרין", בפנימיותו ובתוכיותו 32 ממש.

ה. ביאור הטעם מדוע עשה הקב"ה את
החידוש ד"בא אל פרעה", שמשה כנשמה בגוף
יוכל לקבל את הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין" –
יובן בהקדים ביאור תוכן הענין דגאולת מצרים
בכלל (ש"בא אל פרעה" הוא ההקדמה והתחלה
לזה, כנ"ל):

הכוונה דגאולת מצרים היא – מתן תורה, כפי
שאמר הקב"ה למשה מיד בתחילת שליחותו:
"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים
על ההר הזה" 33. החידוש דמתן תורה הוא – נתינת
התורה והמצוות למטה לבנ"י, נשמות בגופים,
בכדי שיוכלו להגשים את תכלית וכוונת בריאת כל
העולם: נתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה
בתחתונים 34, שבמדידה והגבלה והעלם והסתר
דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי העצמות, כמו
אדם (כביכול) הנמצא בגילוי בכל עצמותו בדירתו
הפרטית 21 (ומכ"ש בנוגע להקב"ה בורא העולם
ומנהיגו), כפי שיתמלא בשלימות הגילוי בגאולה
האמיתית והשלימה (ומעין זה הי' במתן תורה),
כמ"ש 35 "ולא יכנף עוד מורין" 36, הוא יהי'
בדירתו בגלוי בלי שום לבושים, אפילו בלי
הלבושים הכי עליונים (כנף העליון).

וכידוע 37, שקודם מתן תורה, היתה ה"גזירה"
בין עליונים ותחתונים, שעליונים לא ירדו למטה
ותחתונים לא יעלו למעלה, ובמתן תורה נעשה
ביטול הגזירה, הנתינת כח להמשיך בתחתונים
הגילוי דעליונים, עד לדרגות הכי נעלות באלקות,

(31) ראה לעיל הערה 27.

(32) ראה אוה"ת וזאת ע' קצו (בפירוש "בא אל פרעה" דלעו"ז).

(33) שמות ג, יב.

(34) ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקתי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא דפל"ו.

(35) ישע"י ל, כ.

(36) תניא שם (מו, א).

(37) ראה תנחומא וארא טז. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

(38) ראה זח"ג עג, א.

(39) שמות ד, י.

(40) שם, יג.

(41) "ביד מן דכשר למשלח" (תרגום אונקלוס עה"פ), "שלח נא ביד אדם מדבר צחות שיהי' כשר וראוי לשליחות נכבדות כזאת כו'" (רמב"ן שם).

(42) זח"ב כה, ב. ד"ה ויאמר גו' מי שם פה באוה"ת שמות ע' עה. ד"ה הנ"ל תרכ"ז (ע' עה ואילך). תרנ"ח (ס"ע עו ואילך).

(43) לשון זוהר שם.

(44) וראה ד"ה ויאמר גו' מי שם פה תרע"ח (ע' קלח), שפליאת משה היתה "איך יכול להיות גילוי אוא"ס עד למטה מטה, וגם ראה הקליפה הקשה דמצרים שמונע ומעכב ביותר כו'". וראה ד"ה זה תרל"ד (ע' קכ).

(45) זח"ג כח, רע"א. וראה מקומות שבהערה 42.

(46) בהבא לקמן ראה תו"א וארא ד"ה ויאמר גו' מי שם פה (נא, ד ואילך). תו"ח שם (נט, א ואילך).

קליפת מצרים" ע"י "אנכי אהי" עם פין", וזה
מביא לאח"ז – גילוי הדיבור במתן תורה, "אנכי
ה' אלקיך" ⁵⁶, שאז ⁵⁷ משה התרפא לגמרי ⁵⁸.
ז. עפ"ז יובן ג"כ הענין ד"בא אל פרעה"
דקדושה בגלל זה ש"משה דחיל מיני":
משה מצד דרגתו הוא (מצ"ע) – "כבוד פה וכבוד
לשון" (בגלל הריבוי אורות גדולים שלמעלה
מכלים) – חשש איך יוכלו הכלים לקבל את
האורות הגדולים ד"אתפריעו כו' כל נהורין"; וזהו
החידוש בציווי הקב"ה אליו "בא אל פרעה",
ע"י ל' קב"ה אדרין בתר אדרין: "בזה נתן לו
הקב"ה את הכח – כח העצמות – שהכלים דנשמה
בגוף יוכלו לקבל בפנימיות את כל הגילויים
הנעלים דעצמותו ית', דאתפריעו ואתגליין מיני'
כל נהורין" ⁵⁹.
והטעם ע"ז הוא, כי זוהי תכלית ושלמות דכל
סדר השתלשלות, של כל האורות, עד לבחי' פרעה,
אתפריעו כו' כל נהורין" – כי "נתאוהה הקב"ה
להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שבמידה
והגבלה דנשמה בגוף בתחתונים, יהי' גילוי
העצמות. ולכן יהי' "ויאמר ה' אל משה בא אל
פרעה", שבהיותו נשמה בגוף הוא נכנס אל פרעה
דקדושה ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו
ית', ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'".
ח. עפ"ז יובן ג"כ מדוע "בא אל פרעה" הוא
הקדמה והתחלת הגאולה,
[נוסף לפירוש הפשוט, שע"י "בא אל פרעה"
דלעו"ז נעשה ביטול ושבירת קליפת פרעה כפי
שהיא בתקפה בארמון המלך ⁶⁰, שזוהי התחלת
הגאולה – ישנו בזה ענין עיקרי]:

הי' יכול להשפיע אור שכלו לתוך כלי הפה" ⁴⁷,
ולכן אמר "שלח נא ביד תשלח" (משיח צדקנו),
ד"היינו מי שהוא מעולם התקון", בו הכלים
מרוכים להכיל האורות.
וע"ז ענה הקב"ה "מי שם פה לאדם גו' הלא
אנכי הוי' גו' ואנכי אהי" עם פין והוריתך אשר
תדבר" ⁴⁸: מצד עצמותו ית' שהוא כל יכול (והוא
מקור לכלי הפה דעולם התיקון והאורות מרוכים
דתהו), הוא יכול לפעול שגם בגלות מצרים, וגם
אצל משה (שמצ"ע הוא למעלה מגילוי בכלים),
יהי' הגילוי בדיבור בפה, "ואנכי אהי" עם פין",
פ"י, אף שמצד שרשך מתהו אין לך כלים כאלו
אבל אנכי הוי' שעשיתי את הכלים דתקון ואת
עולם התהו אני יכול להפך הדבר להתערב בחי'
תהו ותקון יחד היינו המעלות דשניהם, שיהיו
האורות מרוכים כמו בתהו כו' וגם בחי' המעלה
דתקון שיהיו הכלים מרוכים מאד" ⁴⁹.
אלא שאז – במצרים – "ואנכי אהי" עם פין"
הי' גילוי בדרך נס – שבשעה שמשה דיבר עם
פרעה "יהיו דבריו נכונים" ⁵⁰ ונוסף לכך גם "אהרן
אחיך יהי' נביאך" ⁵¹, "ודברת אליו ושמת את
הדברים בפיו גו'" ⁵², "הוא יהי' לך לפה" ⁵³ –
בכדי שהדיבור יתגלה בשלימות, גם בדרך הטבע.
אבל אז הוא לא התרפא ⁵⁴, שלכן לאח"ז אמר משה
אני ערל שפתיים" ⁵⁵. וזה נפעל ע"י הגילוי ד"אנכי
(אהי" עם פין)" דמתן תורה (התחלת עשרת
הדברות ⁵⁶), שלכן בכחו לפעול יציאת מצרים ("אף
שהדיבור הוא בבחי' גלות"), "רק בכדי שיהי'
גילוי הדיבור לגמרי בכללות העולם צ"ל שבירת

(47) ל' התו"א שם, ב.

(48) שמות ד, יא"ב.

(49) תו"א שם נב, סע"ב.ג. וראה תו"ח שם בסופו (סח, א):
"הלא אנכי כו' כי כל יכול לעשות מתהו ותיקון ומתיקון תהו ..
יכול לעשות ג"כ היפך האור לכלי והכלי לאור .. ויכול להיות
היש בבחי' אין והאין בבחי' יש כו'".

(50) שמו"ר פ"ג, טו. הובא בדושים שבהערה 42.

(51) וארא ז, א.

(52) שמות שם, טו.

(53) שם, טז.

(54) ראה דבר ד"ר רפ"א. זח"ב שם. רמב"ן שמות ד, יו"ד. וראה
גם שמו"ר שם.

(55) וארא ו, יב. ל.

(56) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(57) דב"ר וזהר שבהערה 54.

(58) סד"ה מי שם פה תרנ"ח (ע' פז).

(59) ויש לומר, שזהו הפירוש ב"הקל נשמע בית פרעה",
כמבואר בזהר שם (בהמשך לזה ש"בית פרעה" הוא "ביתא
דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"), "ובג"כ קב"ה אפיק
כל נהורין וכל בוצינין בגין לאנהרא להווא קול דאקרי קל בלא
וא"ו" שהגילוי דפרעה (שענינו קול ודיבור ראה אוה"ת וישב
כרך ו') ע' תתרצד, ב) מאיר גם בדרגת משה שהוא "כבוד פה
וכבוד לשון" ("קל בלא וא"ו"), לעשותו קול (בוא"ו), שהאור בא
בגילוי בכלי הפה.

(60) ראה בארוכה ד"ה בא העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע'
תתמא). תשי"ד (ע' 127). שיחת ש"פ בא תנש"א (התועודיות
תנש"א ח"ב ע' 176 ואילך). וש"נ.

ועי"ז שהי' כן אצל משה, נמשך הכח לכל בני, 26
 שיוכלו לקבל את הגילוי דמתן תורה, כשנפעל 27
 החיבור דגבול ובלי גבול, "אתפריעו כל נהורין" 28
 ד"נר מצוה ותורה אור" 68, ש"כל נהורין" (גבול) 29
 הם באופן ד"אתפריעו" (בלי גבול). 30

כידוע שתורה ומצוות מצד עצמם הם בעצם 31
 למעלה ממדידה והגבלה (חכמתו ורצונו של 32
 הקב"ה⁶⁹). והחידוש בזה הוא – שלא רק כפי 33
 שהם מצד עצמם, אלא גם כפי שיוורדים למטה 34
 (במ"ת) במדידה והגבלה, וקיומם ושלימותם תלוי' 35
 דוקא במדידה והגבלה – הרי המדידה והגבלה 36
 שלהם גופא היא למעלה ממדידה והגבלה: הן 37
 בתורה – הן תורה שבכתב שיש לה הגבלה: מספר 38
 מסויים של אותיות וכו', והן בתורה שבעל פה 39
 שלימודה צריך להיות בשכלו והבנתו המוגבלת של 40
 האדם (שדוקא אז אפשר לברך ברכת התורה)⁷⁰, 41
 ועאכו"כ במצוות, שלכל מצוה יש מדידה והגבלה 42
 (ריבוי פרטי הדינים (והידורים) בכל מצוה לפי 43
 ענינה) – הרי המדידה והגבלה גופא ד"כל נהורין" 44
 ("נר מצוה ותורה אור") באופן ד"אתפריעו" 45
 למעלה ממדידה והגבלה [ע"ד "והי' מספר גו' 46
 אשר לא ימד ולא יספר מרוב"⁷¹, וע"ד "חוקם ארון 47
 אינו מן המדה"⁷²]. 48

ומזה לומדים גם בעבודתו של יהודי מקבל 49
 התורה והמצוות, שגם כפי שהוא נשמה בגוף 50
 למטה, עם כל המדידות והגבלות הקשורות בזה, 51
 צריך להיות באופן דלמעלה ממדידה והגבלה, לא 52
 רק מצד חלק הנשמה שלו ש"נשמה שנתת בי 53
 טהורה היא"⁷³ ולמעלה מהגבלת הגוף, אלא אפילו 54
 כפי שנמצא למטה במדידה והגבלה אמיתית (בגופו 55
 הגשמי), בו הוא זקוק ל"ואתה משמרה בקרבי"⁷³ 56
 – יכול וצריך להיות אצלו "בא אל פרעה", 57
 ד"אתפריעו כו' מיני' כל נהורין", שהוא מקבל "כל 58

השלימות דגאולת מצרים היא – להביא את 1
 מתן תורה (למלאות את הכוונה דדירה בתחתונים 2
 –) גילוי העצמות ("אנכי") למטה לבני נשמות 3
 בגופים, נשמה בריאה בגוף בריא [כידוע⁶¹ שבמ"ת 4
 התרפאו כל בני (כולל משה, כנ"ל). וי"ל שזה 5
 מרומז גם בציווי הקב"ה לבני קודם מ"ת "ואתם 6
 תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש"⁶², שגם כפי 7
 שהם "גוי" בעולם הזה הגשמי, הם "קדושים" עד 8
 לדרגת "ממלכת כהנים" – "כהנים גדולים"⁶³, 9
 שכהן גדול צריך להיות שלם הן בגופו והן 10
 בממונו⁶⁴, ואפילו בלבושו – "לכבוד⁶⁵ 11
 ולתפארת"⁶⁶], שכפי שבני במציאות של נשמות 12
 בגופים הם "כולא חד" עם הקב"ה. 13

ועד"ז נמשך גם בעולם – החיבור דעליונים 14
 ותחתונים שנפעל במ"ת, עד לגילוי העצמות 15
 בתחתונים. 16

והיות שזהו חידוש גדול (שנברא נשמה בגוף 17
 מוגבל מתאחד עם בלי גבול עד להעצמות), כפי 18
 שמשה התפלא על כך ו"דחיל מיני" – לכן, 19
 כהכנה והקדמה לזה הי' "ויאמר ה' אל משה בא 20
 אל פרעה", שבהיותו נשמה בגוף (משה), במדידה 21
 והגבלה ובמצב שיכולה להיות סכנה (בגלל פרעה 22
 דלעו"ז), הוא נכנס בפנימיות לפרעה דקדושה 23
 ומקבל את הגילויים הכי נעלים מעצמותו ית', 24
 ש"אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין כו'"⁶⁷. 25

(61) נתחומא יתרו ח. במדבר"ר רפ"ז. וראה גם מכילתא (הובא בפרש"י) עה"פ יתרו כ, טו. ובכ"מ.

(62) יתרו יט, ו.

(63) בעה"ט עה"פ. וראה אגדת בראשית פ"ט ט [פ].

(64) ראה יומא יח, א. וש"נ. רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ה.

(65) תצוה כח, ב.

(66) ויש לומר, שבדרגת הספירות, "כבוד" ו"תפארת" (מלכות ותפארת, הכוללות כל הספירות) הם ע"ד בלי גבול וגבול, כידוע שתפארת (ז"א) הוא "קצה אוא"ס", ומלכות (שרגלי יורדות) הוא מקור לעולמות ב"ע ("תו"א תרומה פא, א). ובבבגי כהונה שהם "לכבוד ולתפארת" נעשה חיבור שניהם יחד.

(67) וי"ל שמהו נמשך הכח גם ל"בא אל פרעה" כפשוטו, כדי לבטל ולשבור קליפתו, שהרי תוקף הקליפה בא מהקב"ה, שלכן נאמר (בהמשך ל"בא אל פרעה") "כי אני הכבדתי את לבו" (ולכן דחיל ממנו משה), והכוונה פנימית בזה היא כדי לבטל הקליפה ויהי יתרון האור כו' (סד"ה בא העת"ר), ולכן ע"י "בא אל פרעה" בשרשו בקדושה גילוי "כל נהורין" מעצמותו ית', נעשה גם הכח ל"בא אל פרעה" (יחד עם הקב"ה) להלחם עמו ("לאגחא ב" קרבא") ולבטלו מכל וכל, שזהו רק "ביבטלו ית' שהוא כל

יכול" (אוה"ת וארא ע' רלא. ד"ה ראה נתתיך תרל"א, עזר"ת, תשט"ו. וראה לקו"ש חט"ז ע' 74 ואילך).

(68) משלי ו, כג.

(69) תניא פ"ד ואילך.

(70) הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב. וש"נ.

(71) הושע ב, א.

(72) יומא כא, א. וש"נ.

(73) נוסח ברכות השחר.

שעבוד, היו צריכים למצוא דרכים לברוח משם מה
שיותר מהר, ולא להתעכב כדי... למצוא חן בעיני
המצריים! אפילו אם הי' צריך להיות "וינצלו"
(בכדי לקיים את הבטחת ה' לאברהם⁸² "ואחרי כן
יצאו ברכוש גדול"), מדוע הי' צריך להיות דוקא
באופן של שאילה [הם היו יכולים ליטול את הכלים
בשעת מכת חושך, וכיו"ב] דוקא בנשיאת חן⁸³?
ויש לומר הביאור בזה: כיון שהכוונה דגאולת
מצרים היא כדי לפעול דירה בתחתונים, אם כן,
השלימות בזה (לא בדרך שבירה, אלא) דוקא
כאשר גשמיות העולם גופא, עד שהמנגד עצמו
(המצריים), "מסכים" ברצונו⁸⁴ לסייע (עד כמה
שאפשרי) לגאולה.

[הן אמת, שבמקום שלא עוזרת דרך אחרת
מאשר ביטול ושבירת המנגד – כמו שהי' ע"י
מכות מצרים – צריך להיות כך הסדר בלית ברירה
כביכול; אבל לאחר זה, איפוא שרק הדבר אפשרי,
מחפשים שיהי' דוקא בדרכי נועם כו'.]

שזה נעשה הכנה לשלימות הענין דדירה לו
יתברך בתחתונים, בגאולה האמיתית והשלימה,
כשגם ה"נחש" – "תנין הגדול" (פרעה) – יהי'
שמש גדול⁸⁵ לקדושה⁸⁶.

י. אבל בגאולת מצרים לא היתה שלימות בירור
התחתון, כמובן מזה שהי' צריך להיות "כי ברח
העם"⁸⁷, "בחפזון יצאת מארץ מצרים"⁸⁸, כי הרע
הי' עדיין בתוקף כו'⁸⁹ (כמובן גם מזה שלאחר מכן
"וירדוף (מצרים) אחרי בני ישראל"⁹⁰, ויצי"מ לא
נשלמה עד ש"וירא⁹¹ ישראל את מצרים מות על
שפת הים"⁹²).

(82) לך לך טו, יד.

(83) וראה נחלת יעקב פרשתנו (י, כב), שהנשיאת חן בעיני
מצרים נעשתה מזה שהמצריים ראו שבנ"י לא לקחו מעצמם
הכלים בעת מכת חושך.

(84) וכבר שקו"ט במפרשים בגדר נתינה זו – ראה לקו"ש
חכ"א ע' 12 ואילך. חכ"ד ע' 87 ואילך. וש"נ.

(85) ראה סנהדרין נט, ב.

(86) ומעין זה נעשה ע"י הפיכת התנין למטה, ע"ד אז אהפוך
אל עמים שפה ברורה גו' (צפני" ג, ט. אוה"ת וארא ע' קצה).

(87) בשלח יד, ה.

(88) פ' ראה טז, ג.

(89) ראה תניא פל"א (מ, ב).

(90) בשלח יד, ח.

(91) שם, ל.

(92) שעד אז היתה אימת מצרים עליהם (שהרי "איטורין

1 נהורין", ויתירה מזו – שהגבול שלו עצמו הוא
2 באופן ד"אתפריעו", למעלה ממדידה והגבלה.

3 והטעם ע"ז הוא, כי "ישראל וקוב"ה כולא חד"
4 – לא רק מצד נשמתו למעלה (או חלק מנשמתו),
5 אלא כל מציאותו – כנשמה בגוף יחד – היא
6 "כולא חד" עם הקב"ה, כביכול, כי העצם כשאתה
7 תופס בחלקו אתה תופס בכולו⁷⁴. וכמובן גם
8 מהפס"ד (וכדעת הרמב"ן⁷⁵) שתכלית שלימות
9 השכר (ובמילא) שלימות כל הענינים הוא דוקא
10 לנשמות בגופים בתחיית המתים (ולא לנשמות בלי
11 גופים, כדעת הרמב"ם⁷⁶). ואדרבה – לע"ל הנשמה
12 ניזונית מן הגוף⁷⁷.

13 ט. ע"פ הנ"ל יובן ג"כ דברי משה לפרעה
14 בהמשך הפרשה⁷⁸ "גם אתה תתן בידינו זבחים
15 ועולות ועשינו לה' אלקינו", ואח"כ ציווי הקב"ה
16 למשה "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו
17 ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב, ויתן ה' את
18 חן העם בעיני מצרים גם האיש משה גדול מאד
19 בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם"⁷⁹,
20 ולאח"ז חזרת התורה על כך כשבנ"י קיימו הציווי
21 בפועל: "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו
22 ממצרים גו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים
23 וישאילום וינצלו את מצרים"⁸⁰ [נוסף על הפעם
24 הראשונה הכתובה בפ' שמות⁸¹. נמצא, שהתורה
25 חוזרת על זה שלשה פעמים!],

26 דלכאורה אינו מובן: מדוע נוגע לגאולת מצרים
27 ש"גם אתה תתן בידינו גו'", ושה"וינצלו את
28 מצרים" יהי' דוקא באופן ד"וישאילום", ויתירה
29 מזו – דוקא מתוך חן, עד שהקב"ה עצמו פועל
30 שכך יהי' ("וה' נתן את חן העם בעיני מצרים")?
31 כאשר בנ"י יצאו ממצרים, לאחר מאות שנות

(74) כתר שם טוב בהוספות סקט"ז. וש"נ.

(75) שער הגמול בסופו. וראה הנסמן בסה"מ מלוקט ח"ה ע'
קסה הערה 126.

(76) הל' תשובה פ"ח ה"א-ב. פיה"מ סנהדרין פ' חלק ד"ה
ועתה אחל.

(77) המשך וככה תרל"ז פצ"א-ב. סה"מ תרח"ץ ע' ריט. וראה
גם סה"ש תורת שלום ס"ע 127 ואילך. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג,
ב. ובכ"מ.

(78) יו"ד, כה.

(79) יא, ב-ג.

(80) יב, לה-לו.

(81) ג, כא-כב.

31 "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין". ובכל שנה
32 – ועד"ז בשנה זו – נוספת בזה עלי' נעלית יותר,
33 עד – שלא בערך.

34 והגילוי מ"בא אל פרעה" אצל נשיא הדור –
35 ש"הנשיא הוא הכל" 103 – נמשך ומתגלה למטה
36 ו"פועל ישועות בקרב הארץ", אצל כל אנשי הדור
37 (ובפרט מצד בחי' משה שבכאו"א מִישראל 104),
38 נשמות בגופים דוקא.

39 ובפרט שדורנו זה – כפי שאמר בעל ההילולא
40 – הוא הדור האחרון לגלות והדור הראשון
41 לגאולה, שדור זה (דעקבתא דמשיחא) הוא גלגול
42 מהדור דיוצאי מצרים 105, כך שמתחזקת יותר
43 ההשוואה של בעל ההילולא נשיא דורנו (משה
44 שבדורנו) למשה שבדורו – כמאחז"ל 106 משה
45 "הוא גואל ראשון הוא גואל אחרון",

46 וכמדובר כמ"פ, שלנשיא דורנו יש שייכות
47 מיוחדת לגאולת כלל ישראל (של דור זה וכל
48 הדורות) בגאולה האמיתית והשלימה, כמרומז
49 בשמו "יוסף יצחק": "יוסף על שם שעתיד הקב"ה
50 להוסיף ולגאול את ישראל .. כשם שגאל אותם
51 ממצרים, דכתיב 107 והי' ביום ההוא יוסיף אדני'
52 שנית ידו וגו'" 108, ו"יצחק" – על שם "כל השומע
53 יצחק לי" 109, ששלימות הצחוק והשמחה תהי'
54 בגאולה ("אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה" 110),
55 כפי שראו בפועל בעבודתו והנהגתו של בעל
56 ההילולא שהצטיינה בכך שהיתה דוקא מתוך
57 שמחה.

58 והפלא בזה חזק יותר כשיודעים שהי' בעל
59 יסורים גשמיים ל"ע, עד כדי כך שהשפיעו גם על
60 עניניו הרוחניים (כדלקמן).

61 ומזה מובן עוד יותר, איך ה"אתפריעו כו' כל
62 נהורין" אצל בעל ההילולא (ובפרט ביום

1 שלימות בירור העולם תהי' דוקא בסוף גלות
2 זה האחרון, בגאולה האמיתית והשלימה, "כימי
3 צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", שלכן היציאה
4 מהגלות לגאולה תהי' באופן ש"לא בחפזון תצאו
5 ובמנוסה לא תלכו"ן" 93, כי "את רוח הטומאה
6 אעביר מן הארץ", ולכן יצאו מהגלות (בזריזות,
7 אבל) באופן דמנוחת הנפש ומנוחת הגוף, בתכלית
8 השלימות והבריאות – נשמות בגופים, ועוברים
9 מיד (בלי הפסק כלל) לחיים נצחיים של נשמות
10 בגופים בגאולה האמיתית והשלימה (תכלית
11 ושלימות השכר, כנ"ל).

12 יא. ענין הנ"ל שייך גם ליו"ד שבט, יום
13 ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו,
14 המתברך 94 (בשנה זו) משבת פ' בא אל פרעה
15 [וההסתלקות היתה (בשנת ה'שי"ת) בשבת פ' בא
16 עצמה]:

17 ידוע שביום ההילולא של צדיק עולה נשמתו
18 למעלה יחד עם "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר
19 עבד כל ימי חייו" 95, וזה "מתגלה ומאיר בבחי'
20 גילוי מלמעלה למטה .. ופועל 96 ישועות בקרב
21 הארץ" 97.

22 וביאָרצייט בכל שנה ושנה נוספת עלי' שלא
23 בערך בנשמת בעל ההילולא (שזהו הטעם לאמירת
24 קדיש ביום היאָרצייט בכל שנה 98), ועלי' "בעילוי 99
25 אחר עילוי" 100.

26 ובסגנון פרשתנו: ביום יו"ד שבט נעשה אצל
27 בעל ההילולא – משה רבינו שבדורנו (כידוע 101
28 שאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא 102) – "בא אל
29 פרעה", "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין"
30 ("בעילוי אחר עילוי") אל פרעה דקדושה,

שלח עמהם" פרש"י בשלח יד, ה, ממכילתא עה"פ). וראה גם
סה"מ מלוקט ח"ד ע' רכו הערה 16.

(93) ישע"י נב, יב.

(94) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

(95) תניא אגה"ק סי' ז"ך (קמו, א"ב).

(96) תהלים עד, יב.

(97) אגה"ק סכ"ח (קמח, א).

(98) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 329 הערה 15.

(99) ל' האגה"ק בביאור לסד"ך (קמו, א).

(100) ראה לקו"ש שם ע' 329 ואילך. וש"נ.

(101) זח"ג רעג, א. תקו"ז תס"ט. וראה תניא פמ"ד (סג, א).

ועוד.

(102) ובב"ר פנ"ו, ז: ואין דור שאין בו כמשה.

(103) פרש"י חוקת כא, כא.

(104) תניא רפמ"ב.

(105) שער הגלגולים הקדמה כ. ל"ת וספר הליקוטם

להאריז"ל שמות ג, ד.

(106) ראה שמו"ר פ"ב, ד, שם, ו. זח"א רנג, א. ש' הפסוקים

פ' ויחי. תו"א משפטים עה, ב.

(107) ישע"י יא, יא.

(108) שמו"ר פ"א, ז.

(109) וירא כא, ו.

(110) תהלים קכו, ב.

בהתפשטות דברי חסידות שלו בכתב (כי אם היו
מתווספים יותר מאמרים, הי' מתווסף גם ב"חזרה"
של המאמרים, וגם ברשימות שבכתב).

ואע"פ שלא שייך לשאול שאלות על הנהגת
הקב"ה בעולמו, ובפרט עם נשיא הדור, ולא שייך
לומר "איך הי' צריך להיות", ו"איך לא הי' צריך
להיות" – אעפ"כ, קבע הקב"ה את הסדר ש"איני
מבקש לפי כחי אלא לפי כחך"¹¹², שישתדלו
להבינן בשכל אנושי של כל יהודי "לפי כחך".

ובפרט בנוד"ד – שאין זו רק שאלה ע"פ שכל
(של רופא), הייתכן שנשיא הדור לא יכול למלאות
את שליחותו כרצונו, אלא שאינו מתאים ע"פ
התורה – כמובן מזה שמשה טען להקב"ה "כבוד
פה וכבוד לשון אנכי", "ואני ערל שפתים", ולכן
"שלח נא ביד תשלח"¹¹³, ענה לו הקב"ה מיד:
"אנכי אהי' עם פיך", ולא הסתפק בזה, אלא גם –
ש"אהרן אחיך .. יהי' לך לפה", שע"י אהרן יצאו
דברי משה בדיבור גשמי ממש!

ויש לומר, שזה שהי' כך אצל כ"ק מו"ח
אדמו"ר, ה"ז ע"ד מה שהי' אצל משה בדורו (כנ"ל
ס"ו): מכיון שלא נשלם הבירור, לכן "הדיבור הוא
בגלות" (ומשה מצ"ע הוא למעלה מהגילוי
בדיבור), והקב"ה לא ריפא אותו, אלא עשה נס
ש"אנכי אהי' עם פיך", "יהיו דבריו נכונים";

והתיקון ומילוי הדבר בתכלית השלימות נפעל
– בכחו של בעל ההילולא – ע"י הנשמות בגופים,
נשמות בריאות בגופים בריאים, של דורנו, הדור
התשיעי, שבכוחנו לפעול את תפקידו של "אהרן
אחיך יהי' נביאך", ע"י הביטוי בדיבור בפועל
(באופן ד"הקול נשמע בית פרעה"), ובשפע רב,
הדברי תורה והוראות וכו' דבעל ההילולא, עד
שדורנו זה הוא הדור בו יתקיים – ותיכף ומיד
ממש – "שלח נא ביד תשלח", שע"י משיח צדקנו
מתמלא בשלימות גילוי האורות בכלי הדיבור
(כנ"ל ס"ו).

ויו"ל שזה מרומז גם בר"ת של "מי"ד" –
משה, ישראל (הבעש"ט), דוד (מלכא משיחא):
שלימות עבודתו של משה ועבודת הבעש"ט

ההילולא), כולל בהנהגתו מתוך שמחה, נמשך לכל
אחד מבניי ולכל בניי בדורנו, שכנשמות בגופים
יוכלו לקבל את האורות הגדולים.

יב. מבלי הבט על כך שאצל בעל ההילולא,
הגילוי בפועל ד"בא אל פרעה" כעת, ה"ה כפי
שנמצא נשמה למעלה מהגוף. וע"פ המדובר לעיל
בארוכה, מובן, שתכלית השלימות בזה היא דוקא
כש"אתפריעו כו' כל נהורין" מתגלה בנשמה בגוף,
כפי שיהי' אצל בעל ההילולא תיכף ומיד ממש
כש"הקיצו ורננו שוכני עפר"¹¹¹.

יתירה מזו: גם בחיים חיותו בעלמא דין סבל
בעל ההילולא יסורים גשמיים, שפעלו גם על
עניניו הרוחניים, כולל – שבשנותיו האחרונות הי'
אצלו בדוגמת המצב ד"כבוד פה וכבוד לשון" אצל
משה רבינו... וזה פעל בנוגע לאופן אמירת
החסידות והפצת התורה והיהדות והפצת המעניות
חוצה...

ועד כדי כך, שאפילו רופאו (שהי' פרופסור,
שזוהי מעלה נוספת לגבי רופא סתם) שאל אותו
בטענה – הייתכן יסוריו התבטאו דוקא בכח
הדיבור, באופן כזה שלא יוכל למלאות את
שליחותו בעולם כרצונו?! הוא – בעל ההילולא –
זה שמרעיש כה חזק ("קאכט זיך") בהפצת התורה
והיהדות והפצת המעניות חוצה, הקב"ה הי' צריך
איפוא לתת לו את מלוא האפשרות לבצע זאת
במידה המירבית, ובמילא הי' צ"ל שיוכל למשול
ולשלוט על כח הדבור שלו, שע"י דיבור (בעיקר)
מפיצים תורה ויהדות (ע"י אמירת מאמרי חסידות,
ונתינת הוראות וכו'). ואדרבה: מכיון שמרעיש
כ"כ בעבודה זו, הי' צ"ל אצלו (לא רק שלילת
המצאות דמניות ועיכובים בערך לאחרים, אלא
אדרבה –) יותר כחות מאשר לאנשים אחרים!

ואם-כן, הייתכן – שאל הרופא – שמבלי הבט
על כל זה, רואים בדיוק ההיפך – יסוריו גופו
פעלו בכח הדיבור בגשמיות, שזה השפיע גם
בפשטות (כביכול) בדיבור במאמרי חסידות שלו
וכיו"ב, שבפשטות הענינים הדבר פעל שיהי' בזה
מיצוט (בכמות) מהראוי להיות, הן בהתפשטות
הדיבור שלו באמירת מאמרי חסידות, והן

(112) במדבר פי"ב, ג.

(113) ראה התוועדיות תשנ"ב ח"א ע' 286 ואילך.

(111) ישעי' כו, יט.

אדרבה – נוספת שלימות נעלית יותר [לא באופן
ד"כבד פה מאורייתא שבע"פ וכבד לשון מאורייתא
שבכתב", להיותו למעלה מזה], באופן שכנשמות
בגופים מקבלים בפנימיות "אתפריעו כל נהורין"
ש"נתלו" עתה, עי"ז שמשיח צדקנו בא מיד, "שלח
נא ביד תשלח" וילמד תורה את כל העם כולו¹¹⁹,
עד "תורה חדשה מאתי תצא"¹²⁰,

וזה פועל את השלימות והעלי' דכל הדורות
שלפנ"ז, עי"ז ש"הקיצו ורננו שוכני עפר", ובעל
ההילולא בראשנו.

חידושו של דורנו לגבי הדורות שלפני זה –
רואים בפועל בעבודת הדור: בדורנו זה נוסף, עד
שלא בערך, לגבי הדורות שלפנ"ז בעבודה דהפצת
התורה והיהדות והפצת המעניות חוצה, הן בריכוז
השפע (הספרים הנדפסים וכו'), והן בעשיית כל
העולם, עד לחוצה שאין חוצה ממנו, כלי לקבלת
האורות הגדולים, הן בנוגע לבנ"י – עי" התרי"ג
מצוות, והן בנוגע לאוה"ע – עי" הפצת השבע
מצוות בני נח¹²¹, כך שמאירים את כל העולם עם
נר מצוה ותורה אור" באופן ד"אתפריעו כל
נהורין", שכל אחד יכול לקבל את האור כנשמה
בריאה בגוף בריא,

עד שרואים בפועל (כמדובר כמ"פ לאחרונה)
שאומות העולם ככו"כ מדינות מסייעים לבנ"י
בעבודתם (ע"ד ויותר מכפי שהי' ביציאת מצרים),
עד שגם במדינה ההיא שהיתה סגורה ומסוגרת
ריכוזי שנים, ולא נתנו ליהודים לצאת ממנה, ולא
איפשרו להם לקיים תומ"צ בשלימות וכו' – הרי
לאחרונה נשתנתה מן הקצה אל הקצה, וכעת לא
זו בלבד שמאפשרים ליהודים להתנהג כרצונם,
ומאפשרים להם לצאת משם, אלא גם – מסייעים
להם בכך.

עד שרואים כיום בפועל, שנוסף לזה שבנ"י
עומדים "הכן כולכם" לגאולה, גם אוה"ע עומדים
"הכן כולכם" שבנ"י יצאו כבר מהגלות וילכו
לארץ ישראל בגאולה האמיתית והשלימה, ונשמות

1 (הכולל כל רבותינו נשיאינו, עד לנשיא דורנו)
2 נפעלת ע"י דוד מלכא משיחא, "שלח נא ביד
3 תשלח".]

4 יג. ויש לומר שענין הנ"ל מרומז גם בקביעות
5 יו"ד שבט בשנה זו – ביום הרביעי בשבוע, שבו
6 "נטלו המאורות" אבל בו ביום "נתלו המאורות,
7 נתלו בתי"ו"¹¹⁴:

8 ביום זה היתה הסתלקות כ"ק מו"ח אדמו"ר
9 (נטלו המאורות). אבל לא באופן שנשאר "נטלו"
10 ח"ו, אלא מה"נטלו" נעשה מיד נתלו "שני
11 המאורות הגדולים"¹¹⁵ באופן נעלה יותר – כידוע
12 שע"י הסתלקות נעשה עלי' וגילוי נעלה יותר
13 (מבחי' "אסתלק יקרא דקוב"ה בכולהו
14 עלמין"¹¹⁶), ואז הנשמה "אשתכח בכלהו עלמין
15 יתיר מבחיהי"¹¹⁷; וע"י חסידיו ותלמידיו
16 המקושרים אליו כנשמות בגופים כאן למטה בדור
17 התשיעי (תשיעי בתי"ו, ע"ד התי"ו ד"נתלו" לגבי
18 הטי"ת ד"נטלו") – נפעלת גם למטה השלימות
19 ד"נתלו המאורות", "אתפריעו ואתגליין מיני' כל
20 נהורין" כנשמה בגוף למטה.

21 מזה מובן החידוש דדורנו – הדור התשיעי –
22 לגבי כל הדורות שלפני זה, עד לדור שלפנ"ז (דור
23 השמיני): מכיון שהגאולה לא באה אז בפועל,
24 ה"בא אל פרעה" (הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין"
25 למטה) לא הי' בתכלית השלימות כנשמה בגוף
26 בריא (היתה הסתלקות הנשמה מן הגוף, וגם
27 הנשמה בגוף היתה כמצב ש"הדיבור הוא בגלות"
28 וכו'); משא"כ בדורנו זה – הדור האחרון לגלות
29 ודור ראשון לגאולה – נעשה תומ"י "נתלו
30 המאורות", שלא זו בלבד שלא חסר ח"ו במאורות
31 הגדולים דגילוי תושב"כ ותושבע"פ¹¹⁸, אלא

(114) לקו"ר ח"א מב, סע"א ואילך. וראה ז"ח בלק ד"ה
אראנו (נה, ב).

(115) בראשית א, טז.

(116) ראה תניא פכ"ז ולקו"ת ר"פ פקודי (מוזח"ב קכח, ב.
ועוד). תו"א ויקהל פט, ד. לקו"ת חוקת סה, ג. וראה ד"ה באתי
לגני ה'שית פ"א.

(117) זח"ג ע"א, ב. הובא ונת' באגה"ק סכ"ז וביאורה (קמו,
א ואילך).

(118) ראה של"ה בהקדמתו טז, סע"א. במס' שבועות שלו
קצא, א. וראה לקו"ת שה"ש יא, ד. אוה"ת בראשית יד, א. לו,
סע"ב. במדבר ע' מו. מג"א ע' בשמא (בהוצאת תש"נ - ע' קמט).
נ"ך ע' ריו. ועוד. וראה לקו"ש ח"ל ע' 10 ואילך.

(119) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט ה"ב. לקו"ת צו יז, א
ואילך. ובכ"מ.

(120) ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

(121) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ח פ"ה.

דירה לו ית' בתחתונים. ואדרבה: בזה מתבטאת
השלימות גם ברוחניות (שלכן לע"ל הנשמה ניונית
מן הגוף), משום כך הגאולה בגשמיות תביא
גאולה בכל העולמות והדרגות למעלה.

טו. ובנוגע לפועל:
בעמדנו בימי ההכנה ליו"ד שבט, יום ההילולא
של נשיא דורנו – כשנוספת עלי' בנשיא הדור כ"ק
מו"ח אדמו"ר, ועל ידו – בכל אנשי הדור, נשי
הדור וטף הדור – צריך כל יהודי בדורנו, אנשים
נשים וטף, לקבל החלטות טובות בנוגע לכל
הענינים שתבע בעל ההילולא, החל מ"נר מצוה
ותורה אור", לימוד התורה (תושב"כ ותושבע"פ)
וקיום המצוות בהידור, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע
להזולת – העבודה והפצת התורה והיהדות והפצת
המענינות חוצה, באופן ד"בא אל פרעה", לעשות
כל יהודי לכלי לקבלת "אתפריעו כל נהורין" ד"שני
המאורות הגדולים", תושב"כ ותושבע"פ, נגלה
דתורה ופנימיות התורה,

כולל ובמיוחד – ע"י ההוספה בלימוד תורתו
של בעל ההילולא וקיום הוראותיו.

וכל זה בהדגשה – שכל אחד יקבל על עצמו
שהלימוד בתורתו של בעל ההילולא ישלים וימלא
גם מה שנחסר בהתפשטות והפצת המענינות בגלל
המניעה ועיכוב בכח הדיבור דבעל ההילולא, הן
ע"י לימודו הפרטי בדיבור והן בהפצת המענינות
חוצה לאחרים.

טז. ובפרטיות יותר – בעל ההילולא התמסר
לכל סוג מבנ"י לפי ענינו כפי שראו את הפנים
הצהובות ושמות שהראה בעל ההילולא לכל
יהודי, אנשים נשים וטף – אנשים לפי ענינם, נשים
– לפי ענינן, וטף – לפי ענינם.
ובזה הוא אחד מחידושי של נשיא דורנו,
שבשנותיו האחרונות בפרט מסר נפשו על הפצת
התורה והיהדות – ובמיוחד לימוד התורה וחנין
– דנשי ובנות ישראל ושל טף בישראל (דבר
חידוש לנשיא בישראל).

והגם שמצינו דוגמתו בגדולי ישראל בשנים
שלפנ"ז [כידוע ממכתביהם וכיו"ב], ה"ז לא
התקבל אצל כולם, ואפילו אלו שנתקבל אצלם –
ה"ז הי' עם כמה הגבלות; משא"כ פעולותיו של

1 בגופים בלי שום הפסק כלל, באים מיד לתכלית
2 השלימות ד"בא אל פרעה" בגאולה האמיתית
3 והשלימה, שלימות הגילוי ד"אתפריעו כל נהורין",
4 "והי' לך הוי' לאור עולם" ¹²².

5 יד. מזה מובן הלימוד עתה מ"בא אל פרעה":
6 דובר כמ"פ שכבר "כלו כל הקיצין" ¹²³ וסיימו
7 הכל, והגאולה היתה צריכה לבוא כבר מזמן, ומפני
8 טעמים שאינם מובנים כלל וכלל עדיין לא באה.

9 מזה מובן, שעכ"פ כעת, צריכה הגאולה לבוא
10 תיכף ומיד ממש. ובלשון העולם: זהו הזמן הכי
11 נעלה ("העכסטע צייט") לגאולה האמיתית
12 והשלימה!

13 ולהעיר, שבלשון "הזמן הכי נעלה" ("העכסטע
14 צייט") מרומז תוכן הגאולה – ש"זמן" הקשור עם
15 מדידה והגבלה (עבר הוה ועתיד), נעשה ("הזמן")
16 הכי נעלה", באופן שאין למעלה הימנו. כלומר,
17 שהגבול (זמן) עצמו נעשה בלי גבול (הכי נעלה),
18 עד שמתאחדים ממש, ע"ד המדובר לעיל בענין
19 "אתפריעו כל נהורין".

20 ואדרבה: עיקר ההדגשה בזה היא על הגבול
21 של "זמן" גשמי – כי ברוחניות (עד לדרגות "הכי
22 נעלות") יש כבר שלימות הענינים עד לשלימות
23 דגאולה (רוחנית), עיניהם הרוחניות דבנ"י רואים
24 כבר את הגאולה; כעת צריך רק לפתוח את העינים
25 הגשמיות, שגם הם יראו את הגאולה כפי שהיא
26 בגלוי לעיני בשר בזמן הזה.

27 וכמובן גם בפשטות: עיקר הגעגועים לגאולה
28 הם לא מצד הרוחניות והנשמה, כי מצד רוחניות
29 – הנשמה בשלימות וכל הענינים בשלימות (והגם
30 שיהודי נמצא נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי, הרי
31 מצד הנשמה והרוחניות לא מורגש חושך העולם),
32 משא"כ מצד גשמיות הענינים של הגוף, שם
33 בעיקר נרגש ההעלם והסתור, ובמילא – ה"ז מעורר
34 את הגעגועים לגאולה.

35 והחידוש בגאולה הוא בכך, שהגילוי
36 ד"אתפריעו כל נהורין" יהי' גם בגשמיות העולם
37 הנראה לעיני בשר, במקום וזמן גשמי, שיעשה

(122) ישעי' ס, יט.

(123) סנהדרין צז, ב.

מיתוסוס בקיום המצוות דכל בני ביתם, גם של
הבעל והבנים. וכפשטות הענין: הדלקת נרות שבת
היא הפתיחה שמכניסה את כל השבת עבור כל בני
הבית, ורק לאח"ז באים תפלות השבת והקידוש
של האנשים. ועד"ז בכללות יותר – כמאמר
הגמרא¹²⁷ שע"י הדלקת נרות שבת קודש, זוכים
לבנים תלמידי חכמים, "דכתיב כי נר מצוה ותורה
אור .. ע"י נר מצוה דשבת .. בא אור דתורה"¹²⁸.
ויש לומר שזה מרומז גם בגימטריא של "נר"¹²⁹
– רמ"ח מצוות עשה חדורים ומונהגים ע"י שני
הקוים דאהבה ויראה.
יז. ובכללות – הלימוד מכך, שעבודתו של
יהודי צריכה להיות באופן ד"אתפריעו כל נהורין",
שכל מציאותו חדורה ב"נר מצוה ותורה אור",
ועושה עבודתו עם נשמה בריאה וגוף בריא,
בדוגמת כהן גדול שהוא שלם בכל (כנ"ל ס"ח).
ואפילו אם ישנו ח"ו הפסק וירידה "ברגע קטן
עזבתין"¹³⁰, שחסר אב או אם ר"ל (מכיון
שהגאולה עדיין לא באה בפועל) – הרי זו ירידה
צורך עלי, רק כדי להגיע לדרגה נעלית יותר
בגילוי ד"בא אל פרעה", הן בנשמה, ועוד ועיקר
– בבני ביתה, הבנים ובעיקר הבנות, שיראו
למלאות ולהמשיך לעשות את עבודתה בחיים,
ברוח שהחדירה ע"י חינוכם, כי ע"י "זרעה
בחיים", "אף היא בחיים"¹³¹.
ובכללות – שע"י יתוסף עוד יותר בגילוי
הנשמה בבחי' שושנה¹³², המקבלת מהקב"ה
הנקרא שושן, עד שנעשית התאחדות גמורה
ד"ישראל וקוב"ה כולא חד".
יח. ויהי רצון, שע"י עצם קבלת ההחלטות
בקשר עם יו"ד שבט – כולל, שכל אחד משתתף
בכל הפעולות והמנהגים הקשורים עם יו"ד שבט,

1 בעל ההילולא בזה התפשטו והגיעו לריבוי מקומות
2 בעולם, והולך ומתפשט, ועי"ז נוסף שלא בערך
3 בלימוד התורה דנשי ובנות וטף בישראל.
4 מזה ישנה ההוראה – שחזיון הפעולות בקשר
5 ליו"ד שבט צריך להיות עם כל הסוגים בבני",
6 אנשים נשים וטף, וכל סוג – לפי ענינו. והדגשה
7 מיוחדת על פעולות עם נשי ובנות ישראל וטף,
8 שנוסף לעבודתם בעצמם, נפעלת עי"ז הוספה גם
9 בעבודת כל בני הבית, כולל האנשים:
10 ייחודם של הטף הוא בכך שמחנכים אותם
11 קמעה קמעה, לפי הכלים שלהם, באופן שיוכלו
12 לקבל. ובלשון הכתוב¹²⁴ – שיוסף (ועד"ז יוסף
13 בדורנו) הכין "לחם לפי הטף". ונוסף לזה: טבע
14 הטף לפרר את האוכל¹²⁵, שע"ז יכול המאכל
15 להגיע גם לאחרים שאינם יכולים לקבל יותר
16 מאשר פירורים קטנים.
17 ועד"ז בנוגע לנשי ובנות ישראל:
18 בין המצוות המיוחדות של נשי ובנות ישראל
19 – הדלקת נרות שבת קודש ויום טוב. שזהו גם
20 מחידושי דורנו – שניתוסף ריבוי גדול דנשי ובנות
21 ישראל המדליקות נרות שבת קודש ויו"ט, ועי"ז
22 מאירים את בתיהם והעולם ב"נר מצוה ותורה
23 אור", עד לאופן ד"אתפריעו כל נהורין".
24 כנראה בפשטות, שכאשר מדליקים נר נעשה כל
25 החדר מואר באור הנר. ולהיותו נר קדוש, שבירכו
26 עליו, ה"ה מאיר את כל החדר בקדושה – ע"ד
27 הענין ד"אתפריעו כל נהורין".
28 [משא"כ מצוות אחרות, יכולות להיות באופן
29 שמצוה אחת מחולקת מחברתה. וכדייק לשון
30 חז"ל¹²⁶ "מלאין מצוות כרמון": הוא אכן מלא
31 מצוות, אבל הם מחולקות זו מזו ומכוסות, בדוגמת
32 הגרעינים ברימון].
33 ועפ"ז מובן ג"כ, איך ע"י נשי ובנות ישראל

(127) שבת כג, ב.

(128) פרש"י שם.

(129) ראה זח"ב קסו, ב. לקו"ת בהעלותך לג, ג. שלח מד, ד. ובכ"מ.

(130) ישע"י נד, ז.

(131) ראה תענית ה, ב.

(132) ראה זח"ב קז, א. סה"מ תקס"ח ע' צ. וראה ספר הליקוטים דא"ח צ"צ ערך שושנה. ושי"נ.

(124) ויגש מז, יב.

(125) ראה פסחים י, ב. וראה מפרשים עה"פ ויגש שם (לק"ט, רא"ם ושפ"ח לפרש"י), דוהו הדגשת הכתוב "לחם לפי הטף", כי מצד טבעם לפרר, צריך ליתן להם יותר משיעור אכילתם. וראה שיחת שי"פ ויגש תנש"א הערה 47 (התועודיות תנש"א ח"ב ע' 90).

(126) תגידה בסופה. ושי"נ.

- 1 החל מהתועדות שעורכים בכל מקום ביום זה,
- 2 ובשבתות שלפניו ושלאחריו –
- 3 שעוד לפני זה יהי "הקיצו ורננו שוכני עפר",
- 4 ובעל ההילולא בראשנו, ותיכף ומיד ממש, בפירוש
- 5 הממשי של "ממש" – כידוע¹³³ שצדיקים קמים
- 6 בתחה"מ מיד, וחוגגים יחד איתו את יום ההילולא,
- 7 ותיכף ומיד ממש נעשה "בשלח פרעה את

134) ר"פ בשלח.

135) שם טו, יח.

133) זח"א קמ, א.

אגרות קודש

ב"ה, ראש חודש שבט, ה'תשי"א.

ברוקלין, נ.י.

אל אני"ש, תלמידי התמימים,
וכל הקרובים לחסידות וחסידי
די בכל אתר ואתר
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לקראת בא יום הגדול והקדוש הוא יום עשירי בשבט, יום הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הכ"מ – הנני לעורר אודות מאמרו שנתן להדפיס ליום ההסתלקות, הוא
ד"ה באתי לגני – יו"ד שבט תשי"א.

אשר בטח תלמדו אותו בליל ויום ההילולא.

ובלשון נשיאנו במכתביו (קונטרס ג, קונט' לו):

מסוגל הוא היום הזה להתקשר בעץ החיים, אשר כאו"א מאני"ש יזכה שיאיר עליו ועל
כל ב"ב שיחיו זכות כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, אשר מסר ונתן נפשו הק' עלינו להדריכנו במעגלי
צדיקי יסוד עולם הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להושע בבני חייא ומזונא
רויחא.

אני"ש ותלמידי התמימים יחיו, התעוררו נא ובאו לחצרות ה', בבתי כנסיות ובתי מדרשות,
אל התפלה ואל למודי השיעורים ברבים, והתועדו באהבת רעים לחזק את הלמודים בתמיכת
לומדי תורה ועוסקים בעבודת השי"ת.

אני"ש ותלמידי התמימים, וכל הנוטלים חלק בדרכי החסידים והחסידות עמדו הכן
כולכם, אתם נשיכים בניכם ובנותיכם, לקבל ברכת הוי' בשפעת חיים ופרנסה טובה ונחת מיוצאי
חלציתכם, אשר ישפיע השי"ת לכם ולנו על ידי התעוררות רחמים רבים ממקור הרחמים והחסדים
האמתים, ע"י מכניסי רחמים, אשר יעורר כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ בעל ההילולא, וברוכים תהיו
בבני חייא ומזונא רויחא.

מנחם מענדל שניאורסאהן

לקוטי שיחות

פרשת בא

כרך כו, א

מתורגם ללשון הקודש

- ראשונה⁶ אצלם. ולדוגמא, הרמב"ם אומר⁷: "מצווה
ראשונה⁸ ממצוות עשה לידע⁹ שיש שם אלוהה שנאמר¹⁰
אנכי ה' אלוהיך".
הסיבה לכך מובנת בפשטות, כי ידיעת וקיום כל
המצוות אפשריים רק לאחר¹⁰ הידיעה¹¹ שיש שם
אלוה¹², וכדברי הרמב"ם בתחילת ההלכות¹³ שזהו
"יסוד היסודות ועמוד החכמות".
ובפירושו רש"י הכוונה היא ל"ראשונה" במשמעות
הפשטה – הראשונה הכתובה בתורה¹⁴,
אך כיוון שכל הענינים בתורה מדויקים לחלוטין, יש
לומר, שאמנם, לגבי האדם – הגברא – הרי "מצווה

א.

מצוה ראשונה

- המצוה "לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים בבית
דין בלבד"¹ נלמדה מן הפסוק² "החודש הזה לכם ראש
חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה".
על מצוה זו אומר רש"י בפירושו במקום אחר, לפני
כך³, ש"לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש
הזה לכם שהיא מצוה ראשונה⁴ שנצטוו בה ישראל"⁵, והוא
מסביר "מה טעם פתח בבראשית".
אך מוני המצוה, הרמב"ם ואחרים, במנותם את מנין
המצוות לפי סדרן, אין מצוות קידוש החודש "מצווה

- לשון הרמב"ם במנין המצוות בריש ספר היד מ"ע קנב. ועד"ז
בסהמ"צ לפנינו מ"ע הנ"ל "לקדש חדשים (ס"א ולחשוב חדשים) ושנים
וזו היא מצות קידוש החודש כו". וכ"ה בהוצאת הרב העליר דספהמ"צ
(וכגירסת ס"א). אבל בהוצאת קאפח: שצונו יתעלה בחשבון חדשים
ושנים וזו היא כו'. ובחינוך ריש מצוה ד "לקדש חדשים ולעבר שנים
ולקבוע מועדי השנה ע"פ אותו קידוש". וראה לקמן בפנים ס"ה ואילך.
(2) פרשתנו יב, ב.
(3) בראשית א, א. וראה תנחומא באבער בראשית יא. יל"ש עה"פ
החודש (רמז קפז). גירסת מדרש לקח טוב ר"פ בראשית.
(4) ראה גם פרש"י פרשתנו יב, א "מצוה ראשונה".
במדרשים הנ"ל ליתא "שהיא מצוה ראשונה כו", אבל משמע שזוהי
כוונת מדרשים הנ"ל, ורש"י הוסיפה, מפרטה לתוספת ביאור.
(5) "משא"כ מילה וגדה"נ .. שלא היו ציווין אלא ליחיד אינן נחשבות
מכלל מצוות כל זמן שלא נצטוו בהם כל ישראל כו" (רא"ם בפרש"י
בראשית שם).
(6) להעיר מהוריות ח, יב: איזו היא מצוה שהיא נאמרה בתחלה הוי
אומר זו עבודת כוכבים (ומקשה "והאמר מר עשר מצוות נצטוו ישראל
במרה" ואינו מקשה מהמצוות שכפרשתנו ושהיא לפ"ז). ובצפ"ע להריות
שם: ועי' בספרי פ' שלח דר"ל במה שנצטווה אדה"ר. ולהעיר הרמב"ם
רפ"ט מהל' מלכים על ששה דברים נצטווה אדה"ר על ע"ז כו' ובמצרים
נצטוו עמרם במצוות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו.
ואינו מפרט מצוות קדה"ח.
(7) ובזהר (ח"ג רנו, ב) פקודא קדמא אנכי. ובזו"ב (רע"מ – כה,
א) ולקחתם .. וידעתם כי אני ה' אלקיכם וגו' פקודא דא קדמא דכל

- פקודין ראשיתא קדמא דכל פקודין למנדע ל' להקב"ה בכללא. ושם
ע"ב: רזא דפקודא קדמא למנדע ל' בכללא בגין דכתיב אנכי כו'. וראה
תקו"ז ת"ל (עד, ב).
– וראה "הרעיא מהימנא סהמ"צ" (להר"ר מרגלית) בריש הוצאתו
דס' הזהר (ירושלים תש"ד יעוד) עני"ש. וראה בארוכה לקמן ע' 135.
(8) כ"ה לשון הרמב"ם במנין המצוות בריש ספר היד* (משא"כ בשאר
המצוות שלא פ' "המצוות השני" וכו' – ובפשטות כי אז ה' צ"ל כן עד
סופן). ולכאורה כוונתו להדגיש לא רק המנין – שהיא מצוה הא', אלא
גם חשיבותה (ומרמז בזה ע"ד לשונו בריש ספר היד כדלקמן). ועד"ז כתב
בריש מצות ל"ת דמנין המצוות שלו. וראה שיחת י"ג ניסן תשמ"ה.
(9) וכ"כ בריש ספר היד "לידע שיש שם מצוי ראשון". ובסהמ"צ
לפנינו מ"ע א' – "בהאמת... שנאמין כו'", אבל בהוצאת קאפח, גם שם:
בידיעת .. שנדע כו' (וראה גם בהנסמן בהוצאת העליר שם). וראה לקו"ש
ח"א ע' 339 בהערה. ואכ"מ.
(10) יתרו כ, ב.
(10*) להעיר מתניא קו"א ד"ה הנה (קסב, א) "מצות האהבה ..
הנמנית ראשונה בתרי"ג מצוות כמ"ש הרמב"ם ז"ל שהיא מיסודי התורה
כו".
(11) ולהעיר שזהו גם דיבור הראשון דעשרת הדברות – מצוה
ראשונה שבזמן מ"ת. וראה פירוש המשניות להרמב"ם ספ"ז דחולין.
(12) ראה ספהמ"צ להצ"צ מצוות האמנות אלקות בתחלתה.
(13) ריש הלכות יסוה"ת.
(14) ולהעיר שלדעת הזהר (רע"מ) ח"ב (שבהערה 7) "יודעתם כי אני
ה' (שבר"פ וראה) .. פקודא דא קדמא".

(*) ראה רמב"ם ס' המדע (ירושלים תשכ"ד) שגם בכמה דפוסים וכת"י מתחיל "מצוה ראשונה", אף שלפ"ז נסמן "א" (כמו לפני שאר המצוות). כבדפוסים שלפנינו. אלא
שברמב"ם דפוס רומא ר"מ (ועוד דפוסים שהובאו שם) ליתא הסימון "א" לפני. ושם הובאו נוסחאות שבמצוה הא' הוא כשאר המצוות שמתחיל: א' לידע – וליתא
"מצוה ראשונה ממצוות עשה" (ועד"ז הם השינויים ברמב"ם בריש מל"ת שבמנין המצוות).

29 שלוש שנים ויום אחד ונמלכין בית דין לעוברו, הבתולין
30 חוזרין, ואם לאו אין הבתולין חוזרין".

31 ולכן מצות קידוש החדש היא "מצווה ראשונה
32 שנצטוו בה ישראל", עד ש"לא היה צריך להתחיל ..
33 אל...". כדלעיל – כי ממנה לומדים את היסוד של נתינת
34 התורה – האמונה באמיתותה של התורה שבעל-פה, ואת
35 תוקפה של התורה ושל המצוות בכלל, שבהן הכוח לשנות
36 את הטבע ואת סדרי העולם.

37 לפי זה יובן ענין נוסף: אמנם, נאמר במפורש שהסיבה
38 "לפתח בבראשית" היא משום כוח מעשיו הגיד לעמו...
39 כפי שממשיך שם רש"י, אך כיון שהתחלה של "בראשית
40 ברא" היא במקום ההתחלה שהייתה צריכה להיות –
41 "החדש הזה לכם" – "לא היה צריך להתחיל את התורה
42 אלא מהחדש הזה לכם", יש לומר, שגם לפי המסקנה יש
43 לעניינים אלו קשר זה לזה.

44 ולפי האמור לעיל מובן קשר זה: על "בראשית ברא"
45 מפרש רש"י²⁴: "בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו
46 ובשביל ישראל שנקראים ראשית תבואתו". וכיון
47 שהבריאה כולה היא בשביל התורה ובשביל ישראל, מובן,
48 שכאשר בית דין פוסקים על פי התורה שהחדש הוא
49 מעובר, משנה פסק זה את מציאות העולם. כי הבריאה
50 כולה היא בשביל התורה וישראל.

ד.

ראשונה – דווקא המצווה

51 אך אין די בכך. כי הענין שכאשר בית דין מעברים
52 את החדש אז "בתוליה חוזרין" איננו במצווה עצמה,
53 ואפילו לא בלבנה, אלא זוהי תוצאה הנגרמת בעניין צדדי
54 לחלוטין!

55 ואילו מן הביטוי "מצווה ראשונה שנצטוו בה ישראל"
56 מובן, שההדגשה של "ראשונה" קשורה דווקא למצווה
57 עצמה. ומזה מובן, שתוכנה ותכליתה של המצווה עצמה
58 מתבטא בהדגשה בענין של היותה ראשונה.

1 ראשונה .. לידע שיש שם אלוהה", וכדברי חז"ל¹⁵
2 שתחילה "יקבל עליו עול מלכות שמים"¹⁶, ורק לאחר מכן
3 "יקבל עליו עול מצוות" –

4 אך מצד התורה, ומצד החפצא, ה"מצווה ראשונה",
5 אשר בה צריך היה, לכאורה, "להתחיל את התורה"¹⁷ היא
6 "החדש הזה לכם", כי במצווה זו יש תוכן עיקרי ויסודי
7 של כלל התורה והמצווה.

8 ויש לומר, שזה במספר ענינים: (א) מצווה זו מראה את
9 האופן של נתינת התורה. (ב) היא מבטאת את כוח התורה
10 והמצוות. (ג) בה מתבטאת תכלית מצוות התורה, כדלהלן.

ב.

"אות" ל"תורה – בפירושה ניתנה"

11 ה"אבן-עזרא" מתעכב בפירושה¹⁸ על כך ש"משה לא
12 פירש לנו בתורה איך נקבע השנים והחדשים ואם לא
13 נמצא אביב מה נעשה, ויש לתמוה מזה תימא גדולה איך
14 פירש דיני כל נגעי המצורע שהוא באדם אחד ולא יעמוד
15 בכל זמן, והניח דבר המועדים שכל ישראל חייבים לשמרה
16 בכל זמן ויש כרת על אכילת חמץ בפסח ועל אכילת יום
17 הכיפורים", והוא מסביר, ש"זוהי לאות כי סמך על קריאת
18 בית דין בכל דור ודור"¹⁹.

19 כלומר, שממצות קידוש החדש יש אות, הוכחה
20 ברורה וגלויה, שהתורה בפירושה ניתנה²⁰, שהתורה בעל-
21 פה, אשר גילו החכמים שבכל הדורות, היא אחת עם
22 התורה שבכתב.

23 ובמיוחד כאשר קיומן של מצוות רבות מאד בתורה,
24 הקשורות לתקופות השנה, תלויות בקביעת החדשים וכו',
25 כפי שקבעו החכמים בתורה שבעל-פה²¹.

ג.

התורה – בעלות של העולם

26 כך גם מרגישה מצות קידוש החדש שהתורה היא
27 "בעלת הבית" על העולם, כדברי חז"ל²² הידועים על
28 הפסוק²³ "אקרא לאלוקים עלין לא-ל גומר עלי" – "בת

כי אין הפרש בין שתי התורות, ומידי אבותינו שתינו לנו מסורות כו",
ועד"ז הוא בס' העבור שלו בסוד העבור.

(20) ראה רמב"ם בריש הקדמתו לספר היד.

(21) ראה בארוכה אברבנאל כאן ד"ה והלימוד הג' ואילך. וראה צ"ח
בפתיחה למס' ברכות בסופה בפ' הסימן "זמן נקט".

(22) ירושלמי כתובות פ"א ה"ב. וש"י. והובא להלכה בש"ך (ושו"ע
אדה"ו) יו"ד סקפ"ט סק"ג (סקס"ג).

(23) תהלים נו, ג.

(24) עה"פ שם בדה"ב.

(15) ברכות ר"ב בנוגע לק"ש. וראה עד"ז מכילתא יתרו (ג, א) –
בשייכות לעשה"ד.

(16) ולהעיר מספר המצוות להרמב"ם מ"ב.

(17) וגם להמסקנא שהתחלת התורה היא מבראשית הרי בסדר
"תורה" (- הוראה, מצוות) היא (כנ"ל) "מצווה ראשונה שנצטוו בה
ישראל" (ראה לעיל הערה 5).

(18) יב, ב בפ' הארוך. וראה גם בפ' הקצר.

(19) והאריך בזה בהקדמתו לפי "עה"ת ב"הדרך הב", ומסיים "וזה
לנו האות שמסך משה על תורה שבע"פ, שהיא שמחה ללב ולעצם מרפא,

ה.

קדושת הזמן – ראשונה

1 ויש לומר, שההסבר לכך הוא²⁵:

2 מצוות התורה הן כדי ליצור קדושה בעולם. וזהו
3 העיקר של כל המצוות: לוקחים חפצא של העולם
4 והופכים אותו לחפצא של מצוה, עד שהוא נעשה ענין של
5 קדושה²⁶.

6 וזהו גם המשמעות של קידוש החודש – בית דין
7 מקדש²⁷ יום מסויים (חפצא) להיות ראש חודש, לא יום
8 מעשה²⁷, ולהקריב קרבן מיוחד²⁸ וכו' – עד אשר "והיה
9 מדי חודש בחודשו (כמו) ומדי שבת בשבתו יבוא..."²⁹.
10 וכדברי הרמב"ם³⁰ "שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו
11 היום ראש חודש הוא שיהיה ראש חודש", "שאין הראיה
12 קובעת אלא בית דין שאמרו מקודש הם שקובעין"³¹.

13 והדבר קשור גם לקדושת המועדים, כי "יסוד מצוות
14 קידוש החודש כדי שיעשו ישראל מועדי השנה
15 במועדם"³², ולכן אומרים ביום טוב "מקדש ישראל
16 והזמנים", כי "ישראל דקדשינהו לזמנים"³³.

17 ויש לומר, שמשום כך זוהי מצוה ראשונה – בנוסף
18 לכך שכל מצוות התורה הן כדי להפוך חפצא לחפצא של
19 מצוה, ונקודה זו גלויה במצות קידוש החודש, כדלעיל,

20 אלא שגם במהותה ובדרגתה מצוה זו היא "ראשונה",
21 בפנימיות הענינים: אמנם, גדרי העולם נקבעים בשתי
22 ההגדרות, של זמן ושל מקום³⁴, וזמן קשור למקום³⁵, אך
23 בסדר הקדימה הזמן הוא לפני המקום³⁶. כי כל התהוות,

(25) ע"ד החסידות ראה לקו"ש חט"ז [המתורגם] ס"ע 517 ואילך.
חכ"א [המתורגם] ע' 73 ואילך. ועוד.

(26) וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 226 ואילך. ובכ"מ.

(27) ראה שמו"ר עה"פ כאן (פט"ו, כד).

(27*) יחזקאל מו, א.

(28) ראה פרש"י תגיגה יז, ב ד"ה וקדש חדש – "למוספין" (ובא
ביחד עם "מנה ימים) וקדש עצרת", ובפרש"י "בקרבנות". ובלבוש
או"ח (ר"ס תיו) "יום שיש בו קדושה הוא יותר משאר ימי החול כיון
שמביאין בו קרבנות מוספין כמו ביו"ט".

(29) ישעי' סו, כג. וגם עתה עד"ז [זח"ג ע, ב. ובכ"מ – כנסמן במ"מ
לזהר – ניצוצי זוהר ועוד].

וראה שו"ת הרמ"ע מפאנו (סי' עט. הובא להלכה במג"א או"ח סתי"ז
סק"ב): וכשם שאין תחנה ברגלים כך אין תחנה ברח"ה .. הנהגין
להתענות ערב רח"ה ג"כ מרבים בכבוד הלילה ויום המחרת, שהרי הקישו
הנביאים רח"ה לשבת ככמה מעלות טובות גבי שער החצר הפנימית ויבא
כל בשר להשתתחות, והתורה הקישתהו למועדי השמחה לתקוע
בחצוצרות על הקרבן וכו' ותנן ר"ה כו' ראש ב"ד אומר מקודש .. קבעו
לו חתימה שוה לרגלים כו'.

(30) הל' קדוה"ח פ"א ה"ה.

(31) שם פ"ב סה"ח.

כולל התהוות של מקום, היא שינוי בהווה לעומת העבר
שהיה לפני התהוות³⁷, ויוצא מכך, שלפני כל התהוות, ואף
לפני התהוות של מקום, כבר הייתה מציאות של השתנות,
וזהו המשמעות של מושג הזמן.

כלומר, המציאות הראשונה בעולם, שממנה התחילו
כל הנמצאים, היא המציאות של זמן.

וכפי שמוכן גם בפשטות לגבי האדם, שתחילה
מופיע אצלו הזמן, היום המסויים, ולאחר מכן
מתאפשרות פעולותיו ביום ובחפצי העולם ביום זה.

ולפיכך קידוש החודש הוא מצוה ראשונה, שכן
תחילה מכניס בית הדין קדושה בזמן שהוא התחלת
המציאות, ולאחר מכן בא מעשה האדם, הפועל בחפצי
העולם, שהם ענין של מקום.

ו.

"החודש הזה..." – לא רק קידוש החודש

אך, לכאורה, הסבר זה אינו מספיק:

(א) קידוש יום ראש חודש על ידי אמירת בית דין
שהוא מקודש אינו מתקיים תמיד, אף בתקופה שהיו
מקדשים על-פי הראיה, כי "אין מקדשין אלא חודש
שנראה בזמנו"³⁸. כאשר ראש חודש הוא ביום ל', ו"אין
מקדשין אלא על הראיה"³⁹.

(ב) במצוה "החודש הזה לכם" נכלל, לדעת הרמב"ם⁴⁰,
גם הציוי "ולחשב שנים וחדשים בבית דין", ועל כך
נאמר הביטוי עיבור שנים, ולא "קידוש שנים".

(ג) לפי דברי הרמב"ם⁴¹, ש"הלכה למשה מסיני הוא

(32) חינוך שבעה עשר 1. וראה רמב"ם שם פ"א ה"ז. ספ"ב. ועוד.

(33) ברכות מט, א.

(34) שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א).

(35) לקו"ת ברכה צח, א.

(36) בהבא לקמן ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 333. וש"נ.

(37) ראה גם המשך תער"ב ח"א ע' שלט: דכל מה שנתהווה ה"ז
בבחי' זמן דלבר זאת שנתהווה מן העדר להי' הרי הי' זמן שלא היו
ונתהוו ונתחדשו.

(38) רמב"ם שם פ"ב ה"ח וכדעת ראב"צ סנהדרין י"ד, ב (וש"נ).

(39) רמב"ם שם פ"ח ה"ח. וראה מנ"ח מצוה ד בתחלתה ד"ה והנה
מצוה זו, דענין זה הוא לנ"ע – כי מה שמצוה לקדש "על הראי", הוא
ענין בפ"ע מזה שהב"ד אין מקדשים (אומרים מקודש) אלא חודש שנראה
בזמנו.

(40) וכמ"ש במנין המצות שלו (נסמן בהערה 1). משא"כ לדעת
הרמב"ן (בהשגותיו שם שורש א) שעיקור שנים הוא מצוה בפ"ע ולמדין
משמור את חודש האביב (כדעת הבה"ג. וכ"ה לדעת הסמ"ג מ"ע מו,
מו) – הובאו בחינוך שם. וראה בארוכה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ
לרס"ג מ"ע נו בתחלתה. וראה שם ד"ה ולכן (רלו, א"ב) שתמה בזה שלא
הזכיר הרמב"ם בהל' קדוה"ח העשה בעיבור שנים.

(41) הל' קדוה"ח פ"ה, ה"ב.

הבריאה כולה היא בשביל התורה ובשביל ישראל.²⁵
הכוונה בכך היא לכל פרטי הבריאה, שמים וארץ וכל צבאם,²⁶
ולא רק להתהוותם באופן כללי, אלא זהו דבר תמיד.²⁷
ועבודתו הרוחנית של היהודי היא שעליו לגלות²⁸
ולקיים בפועל את תכליתה של הבריאה "בשביל התורה .."²⁹
ובשביל ישראל". וכאשר יהודי מקיים מצוה בחפץ³⁰
שבעולם, מתממשת מטרת הבריאה של חפץ זה⁴⁵,³¹
"בשביל", שחפץ זה הוא בשביל התורה ובשביל ישראל,³²
וממילא הוא נעשה חפץ של מצוה.³³

ולדוגמא: כאשר היהודי מכין מעור הבהמה קלף³⁴
לספרי תורה, תפילין ומזוזות מושגת על ידי כך מטרת³⁵
בריאת עור הבהמה, והקלף נעשה חפץ של תורה בגלוי.³⁶
כיון שגם הזמן הוא נברא⁴⁶, מובן, שכך הוא גם³⁷
לגבי מציאות הזמן, שהוא נברא "בשביל התורה .."³⁸
ובשביל ישראל". וזוהי המשמעות של מצות קידוש³⁹
החודש: על ידי שישראל מקדשים חדשים – ראשי⁴⁰
חדשים ומועדים – הם מגלים שהמציאות האמיתית של⁴¹
הזמן היא בשביל התורה ובשביל ישראל. וכפי שמפרש⁴²
דוד המלך⁴⁷ "עשה ירח למועדים".⁴³

וכשם שלגבי כל פרטי הבריאה, הכוונה אינה רק לכך⁴⁴
שבחפץ מסויים תושג מטרת בריאתו, אלא הכוונה היא⁴⁵
שעל ידי כך יתווסף ויתחדש בבריאה כולה⁴⁸ ובכל פרטיה⁴⁶
– וזאת על ידי כך שכל דבר בבריאה "מסייע" ומוסיף⁴⁷
ליהודי בעבודתו⁴⁹, וענין זה נחלק למספר דרגות⁵⁰: מכשיר⁴⁸
מצוה, מכשיר לחיוב וכדומה,⁴⁹

כך (ויותר מכך⁵¹) לגבי הזמן, שמטרת הבריאה של⁵⁰
חדשי השנה אינה מושלמת רק בכך שקובעים במקדש את⁵¹
יום ראש החודש או את מועדי השנה⁵², כלומר, ימים⁵²
מסויימים בחודש, אלא בכך שחשים בזאת במשך הזמן⁵³

שבזמן שיש סנהדרין קובעין על-פי הראיה ובזמן שאין¹
שם סנהדרין קובעין על-פי החשבון הזה שאנו מחשבים בו²
היום ואין נזקקין לראיה", ולפי זה, גם הקביעה על-פי³
חישובים נכללת, לכאורה, במצות קידוש החודש⁴², והרי⁴
אז אין מקדשים, כדלעיל, כי "אין מקדשין אלא על⁵
הראיה".⁶

ז.

"לקדש חדשים" או "מצות עשה... לחשב ולידע
ולקבוע..."

כדי להבין זאת יש להקדים ולציין שכאשר הרמב"ם⁷
מונה מצוה זו במנין המצוות הוא אומר בניסוח כדלעיל⁸
"לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים". ואילו בהלכות⁹
עצמן הוא אומר בתחילת הלכות קידוש החודש: "מצות¹⁰
עשה אחת והיא לחשב ולידע ולקבוע באי זה⁴³ יום תחילת¹¹
כל חודש מחדשי השנה", וכן הוא אומר בתוך ההלכות⁴⁴
"מצות עשה מן התורה על בית דין שיחשבו וידעו אם¹³
יראה הירח או לא יראה", ואינו אומר שמהות המצוה היא¹⁴
"לקדש החודש".¹⁵

ההסבר לכך בפשטות הוא, כי גם קביעת החדשים¹⁶
ועיבור השנים לפי חישובים נכללים, לפי הרמב"ם, במצות¹⁷
קידוש החודש, ולא רק קביעת וחיודש החודש לפי הראיה¹⁸
בזמן שיש סנהדרין, כדלעיל.¹⁹

אך יש להסביר: מדוע אומר הרמב"ם רק ענין זה²⁰
במצות עשה – לחשב ולידע ולקבוע באי זה יום תחילת²¹
כל חודש – ואינו כולל במצוה גם את הענין של קידוש²²
החודש, שקובעים ומקדשים על-פי הראיה?²³

ח.

הבריאה – בשביל התורה ובשביל ישראל

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

(49) וראה בארוכה בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (ד"ה אחר כן ראה להסתפק) שמבאר בארוכה איך "שכל הנמצאים שתחת גלגל הירח נמצאו בשביל האדם לבדו", וממשיך לבאר, שכל מין המדבר גופא נברא בשביל החכם השלם שיוכל לעסוק בחכמה האלקית ובמעשה הטוב. עיי"ש בפרטיות החילוקים באופן השימוש בכל דבר בשביל החכם (בפרט, והאדם בכלל).

(50) ראה שבת (קל, א): כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל (לאויזמל של מילה – פרש"י שם).

(51) שמצ"ע (בריאתו באופן) שהוא המשך אחד, ועד שבכמה עניני תורה הוא נקודה אחת (ראה צפע"נ מהד"ת כח, ב. מר, ב. שו"ת צפע"נ (דווינסק) ח"ב סל"ב. מפענח צפונות פ"ג). ועפ"ז יומתק הא ד"התורה לא תהי' מוחלפת" (ראה רמב"ם רפ"ט מהל' יסוה"ת. הל' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנה' הקדמה לפ' חלק היסוד התשיעי).

(52) מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד (ב"ב קכא, א. נדרים עח, ריש ע"ב).

(42) וראה גם מ"ש בסהמ"צ שבהערה 1.

(43) כ"כ בדפוסים שלפנינו, וכן במנין המצוות "על סדר הלכות" בריש ספר היד (אבל בס' המדע – ירושלים, תשכ"ד – שם "באיזה" בתיבה אחת).

(44) פ"א ה"ז.

(45) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 208 – דוגמא (ונפק"מ) בהלכה.

(46) כתורת הה"מ – הובא בסידור שער הק"ש (עה, סע"ד ואילך).

וראה לקו"ש [המתורגם] ח"י ס"ע 64 ואילך. וש"נ.

(47) תהלים קד, יט. וראה שמו"ר עה"פ כאן (פט"ו, כב) בסופו: לכך ברא הלבנה בשביל מועדות שיהיו ישראל כו' .. עמד דוד ופירש כו'. וראה ב"ר רפ"ו.

(48) להעיר מפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) ד"צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כו' עשה מצוה אחת כו' הכריע כו' ואת כל העולם כולו'.

או לתשמישי קדושה ולתשמישי מצוה, או פחות מכך, 24
 דברים שאדם עושה לשם שמים⁵⁸ או באופן של "בכל 25
 דרכין דעוהו"⁵⁹. ויש דברים שהם רק מכשיר (הכנה 26
 למצוה) או מכשיר למכשיר, ואף רחוק יותר מכך, עד 27
 לחפץ שבאופן ישר וגלוי אין שום קשר בינו לבין יהודי 28
 או לתורה, ורק על ידי פעולה באחד הפרטים של מין 29
 זה, מתעלה המין כולו, 30
 בדומה להסברו של אדמו"ר הזקן בתניא⁶⁰ לגבי 31
 הקרבנות, שעל ידי הקרבת בהמה אחת "היה כל החי עולה 32
 לה" .. וכל הצומח על ידי עשרון סולת אחד בלול 33
 בשמן...⁶¹, ובדומה לכך, ויותר מכך, בענין הצדקה, אשר 34
 "חומש מעלה עמו כל הארבע ידות לה' להיות מכון 35
 לשבתו יתברך". 36
 אך בענין הזמן, מצות קידוש החודש מחייבת את 37
 בית הדין "לחשב ולידע ולקבוע באי זה יום תחילת כל 38
 חודש מחדשי השנה" – המצוה והפעולה של ישראל – 39
 של בית הדין – נעשית בזמן החודש כולו⁶¹ באופן ישר 40
 וגלוי. 41

.

שנת לבנה או שנת חמה?

לפי זה יש לבאר את דברי הרמב"ם בתחילת הלכות 42
 קידוש החודש: "והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה 43
 שנאמר⁶² שמור את חודש האביב". המשמעות הפשוטה 44
 של דברים אלה היא⁶³: בתחילת ההלכה נאמר ש"חדשי 45
 השנה הם חדשי הלבנה", כלומר, שחודש איננו החלק 46
 האחד מתוך שנים עשר חלקי שנת החמה, אלא אלה הם 47

גם לאחר ראש חודש וכדומה, שהזמן כולו הוא בשביל 1
 התורה ובשביל ישראל. וזאת על ידי שבית דין מקיים את 2
 "מצות עשה .. לחשב ולידע ולקבוע באי זה יום תחילת 3
 כל חודש מחדשי השנה", שלשם כך צריך בית דין לחשב 4
 ולדעת את החישובים המפורטים של מהלך הלבנה וכו', 5
 ו"יודעין מקומות הכוכבים ומהלכם..."⁵³. 6
 כלומר: בנוסף להשפעה על הזמן של חדשי השנה על 7
 ידי כך שראש החודש נקבע ומתקדש⁵⁴ גם לצורך 8
 המועדים⁵⁵, כך שהזמן שביניהם הוא מעין הכשר לקדושת 9
 הזמן של המועדים, כי כדי שיהיו ראש חודש ומועדים 10
 צריך לדעת את משך הזמן של החודש כולו וכו', הרי יותר 11
 מכך: עצם החישוב, שבית דין "יחשבו וידעו אם יראה 12
 הירח"⁵⁶, שהרי זה נאמר לגבי מהלך הלבנה במשך החודש 13
 כולו – הוא חלק ממצות עשה עצמה. מצות העשה אינה 14
 רק לקדש את יום ראש חודש, אלא כל הענין של "יחשבו 15
 וידעו"⁵⁶, 16
 שבמשך הזמן כולו ניכרת בגלוי תכליתו "בשביל 17
 התורה .. ובשביל ישראל"⁵⁷. 18

ט.

המצוה – במשך הזמן כולו

ויש לומר, שמשום כך מצות קידוש החודש היא 19
 "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל": 20
 היישום של "בשביל התורה ובשביל ישראל" בעניני 21
 הבריאה בכלל אינו באופן ישר וגלוי בכל הבריאה 22
 כולה. יש חפצים ההופכים בעצמם לקדושה או מצוה, 23

(55) ראה רשב"ם ב"ב שם.
 (56) ל' הרמב"ם שם ה"ז. וראה מנ"ח שם בתחלתו דלדעת הרמב"ם
 גם החשבון צ"ל בא"י דוקא.
 (56*) ולהעיר מחגיגה שם: אמרה תורה מנה ימים וקדש חודש מנה
 ימים וקדש עצרת (דא תקש זל"ז). וראה תוד"ה אמרה שם.
 (57) להעיר על יתירה מזו מסה"מ קונטרסים (ח"א רכו, ב) שע"י
 המשלים כו' מדברים גשמיים "מכור ומוכר הנה"א את חלקו בעולם
 והיינו הדברים הגשמי אשר ע"י משיג אלקות ה"ה רואה בהם ענין
 האלקי והיינו מה שרואה פרטי הנמשל בהמשל ואיך שהו דבר אחד ממש
 כו", עיי"ש בארוכה.
 (58) אבות פ"ב מ"ב.
 (59) משלי ג, ו.
 (60) פל"ד.
 (61) עפ"ז יש לומר הכוונה ב"ישראל דקדשינהו לזמנים" במובן הרחב,
 לא רק ר"ח והימים טובים, אלא לכל המשך הזמן.
 (62) ראה טו, א.
 (63) ראה פירוש לרמב"ם שם.

וראה רשב"ם ב"ב "שהיו מקדשים את החודש ע"פ הראי' ומתוך כך
 מתקדש מועד בזמנו כו' אבל המועדים עצמן לא היו מקדשים כ"א
 החדשים .. וזהו תיקון המועדות וקדושתן" (וראה רשב"ם שם ד"ה שבת
 בראשית). ועד"ז מובן בפ' הראש"ש ור"ן נדרים שם. אבל ברשב"א בשם
 הר"ח (הובא בשטמ"ק ב"ב שם) "שמעינן מינה שהמועדים צריכים
 קידוש בית דין לקבעם ולומר המועד ביום זה המקודש". וראה לשון
 הרמב"ם שם ספ"ה "זה שאנו מחשבין בזה"ז כו' ואומרין שר"ח יום
 פלוני ויו"ט ביום פלוני כו' וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהי' ר"ח
 או יום טוב". אבל בזה אין המדובר בקידוש (ע"פ ראי') רק בקביעות
 ע"פ חשבון. ובסמה"צ שם: מפני שב"ד הגדול שבא"י כבר קבעוהו זה
 היום ר"ח או יו"ט ומפני אמרם שזה היום ר"ח או יו"ט יהי' ר"ח או יום
 טוב בין שהיתה פעולתם זאת בחשבון או בראי' כמו שבא בפירוש אלה
 מועדי ה' .. כלומר שיאמרו הם שהם מועדות. וראה לשון הרמב"ם שם
 ה"ז. ואכ"מ. וראה לקמן הערה 54.

(53) רמב"ם שם פ"א ה"ו.

(54) דהרי פשוט דגם על זה"ז אומרים קדושת מועדות מסורה לב"ד
 (ל' המכילתא תשא לא, טו) וישראל דקדשינהו לזמנים (ברכות מט, א).
 וראה השגות הרמב"ן לטה"מ"צ שם בסופו.

יא.

"מחשבין... שני חמה"

לפי כל האמור לעיל יש לומר: כיון שמצות קידוש
החודש היא כדי לגלות את מטרת בריאת הזמן בשביל
התורה ובשביל ישראל, כדלעיל, שהזמן הופך למציאות
של תורה, מוכנת הדגשת הרמב"ם "והשנים שאנו מחשבין
הם שני חמה", כי הכוונה היא שהמצוה תשפיע על כל
פרט של הזמן. לא רק בחלק הזמן שהוא "חודש", הקשור
לסיבוב הלבנה, אלא גם לזמן של "שנה", הכרוך בסיבוב
החמה – כי ללבנה אין שנה כלל⁷⁰.

ולכן אין די בחישוב התקופות והזמנים לפי מהלך
השמש רק כדי לדעת מתי להוסיף את חודש העיבור כדי
שפסח וחודש ניסן יחולו בזמן האביב⁷¹, שזהו פרט ודין
לגבי חודשי השנה בלבד, אלא הזמן של השנה עצמה כולה
צריך להיות מציאות של תורה כשלעצמו, אשר על ידי כך
"מגיע" זמן החמה לתכלית בריאתו. וזאת על ידי שבית
דין מחשבים את שנות החמה עצמן.

ומשום כך אנו מוצאים מספר הלכות וציוויים של
התורה הקשורים לשנת החמה⁷² – שס"ה ימים⁷³,
ולדוגמא: הקטורת "היתה נעשית (בכל שנה ובכל השנים)
שס"ה מנה .. כנגד ימות החמה"⁷⁴ – למרות שעל ידי כך
היו חייבים לאחר מכן לפדות את השיריים ולהורידם
מקודש לחול⁷⁵, ולשם כך יש צורך להיות "מחשבין .. שני
חמה" כפשוטו⁷⁶.

יב.

קדושת המקום וקדושת הזמן

לפי כל האמור לעיל מובן גם הקשר בין "פתח

1 חדשי הלבנה, הנמשכים בערך עשרים ותשעה ימים
2 ומחצית היום.

3 ועל כך ממשיך הרמב"ם ואומר, שלמרות זאת, כיון
4 שפסח צריך לחול בחודש האביב, ותקופות השנה נקבעות
5 לפי מהלך החמה, ששנת חמה ארוכה בכאחד עשר יום
6 משנת הלבנה, מחשבים את השנים לפי מהלך החמה, ולכן
7 בכל שנתיים או שלוש שנים צריך בית הדין לעבר את
8 השנה, כפי שממשיך הרמב"ם בהלכה הבאה⁶⁴. וכפי
9 שמבאר הרמב"ם בפרקים הבאים, ש"הדברים שהן העיקר
10 שמעברין בשבילן כדי שיהיו השנים שני החמה"⁶⁵.

11 אך מפשטות לשון הרמב"ם מובן, שאין זה רק לצורך
12 המועדים, כדי שפסח יחול בזמן האביב, ובמיוחד כאשר
13 אין הוא מזכיר זאת כלל בהלכה, והוא רק מצטט את
14 חלק הפסוק "שמור את חודש האביב", אלא הלכה זו
15 היא לגבי השנה בכלל, שהשנים תהיינה שנות חמה⁶⁶,
16 אלא שלומדים זאת מ"שמור את חודש האביב"⁶⁷.

17 יש להבין: אמנם המחזור כולו, הכלל של תקופת תשע
18 עשרה השנים, מתאים לשנות החמה, עקב חודש העיבור
19 שמוסיפים, ולסיום המחזור של תשע עשרה שנים
20 מתואמות שנות הלבנה עם שנות החמה עד אשר "לא
21 יישאר ממנין ימי החמה בכל תשע עשרה שנה חוץ משעה
22 אחת וארבע מאות ושמונים וחמישה חלקים"⁶⁸,

23 אך למעשה כל שנה בפני עצמה – וכך כל השנים –
24 אינה שנת חמה בעלת שס"ה ימים, אלא שנה של שנים
25 עשר חודשי לבנה – שנ"ד יום, או של שלושה עשר חודשי
26 לבנה – שפ"ג יום⁶⁹.

(64) בה"ב שם.

(65) פ"ד סה"ד.

(66) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ס"ע 103 ואילך.

(67) ובסה"מ שם בסופו: ואמרו שמור את חודש האביב הורה כי שנתנו ראוי שנשמור בה פרקי השנה, ולכן תהי' שמשיית. ובהוצאת קאפה "ולפיכך יהיו שנות חמה".

(68) רמב"ם שם פ"ו ה"י. וראה שם ה"א: נמצא במחזור שהוא כזה .. והשנים שני החמה.

(69) ראה רמב"ם שם ה"ד החשבון בדיוק.

(70) ראב"ע עה"פ כאן.

(71) ראה רמב"ם שם פ"ד ה"א.

(72) ע"פ הנ"ל יומתק מאמר רבי שמלאי (מכות כג, סע"ב) תרי"ג מצות .. שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה [וברמב"ם בהקדמתו לספר היד בסופה: מצות ל"ת שלש מאות וששים וחמש סימן להם מנין ימי שנת החמה. יתרה מזה בהקדמתו לסהמ"צ "מצות ל"ת שס"ה מספר ימי השנה השמשית" (ואח"כ מוסיף "וזה המספר נזכר .. בסוף גמרא מכות .. כנגד ימות החמה" היינו שזהו פ"י מרז"ל זה)].

ולהעיר מרש"י (ריב"ן) מכות שם ד"ה שס"ה "שבכל יום מזהירין עליו שלא לעבור". ובתנחומא תצא ב: ושס"ה מצות ל"ת כמנין ימות החמה ובכל יום ויום שהחמה זורחת עד שהיא שוקעת צוחת ואומרת לאדם גורני עליך .. אל תעבור בי כו' [הובא ג"כ בסהמ"צ לרמב"ם שם: ואמרו ג"כ על דרך הדרש .. מצות ל"ת מספר ימי השנה כלומר כל יום ויום אומר לו לאדם אל תעשה בי עבירה].

(73) נוסף על "הרואה חמה בתקופתה .. אומר ברוך עושה בראשית" (ברכות נט, רע"ב) אבל זה אינו בכל שנה אלא "כל כ"ח שנים" (ברכות שם. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ח).

(74) כריתות ו, סע"א. ירושלמי יומא פ"ד, ה"ה.

(75) שקלים פ"ד מ"ה. כריתות שם.

(76) וכן המוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חודש (משנה ערכין לא, א), ולדעת רבי (שם) "ליתן לו שנה ועיבורה", בין בשנה פשוטה בין בשנה מעוברת נותנין לו שנת לבנה ימים שיתירים בשנת (שנת) חמה על שנת לבנה (דהיינו) אחד עשר יום שמהם אנו מעבירים את השנה" (פרש"י שם) – אבל זהו בענין דרשות.

17 ישירות אל המועדים, אלא גם את "שני החמה", הקשורות,
18 לכאורה, לאומות העולם המונים לחמה⁷⁹ – גם את זאת
19 משנים ישראל, ש"השנים שאנו מחשבין הם שני החמה".
20 גם זה הופך לזמן יהודי, שנה יהודית, ופרט ממצוות
21 התורה, "ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

22 ועל ידי העבודה של כיבוש הארץ ברוחניות, ו"כיבוש"
23 הזמן, ממחרים בפועל את כיבוש ארץ ישראל גם
24 בגשמיות, בביאת משיח צדקנו, אשר "מקבץ נדחי
25 ישראל"⁸⁰, ואז יהיה "ואשיבה שופטין" (שענינים – תורה)
26 כבראשונה⁸¹, ויהיה שוב "מחשבין וקובעין חודשים
27 ומעברין שנים .. בארץ ישראל"⁸² על-פי הראיה על ידי
28 הסנהדרין⁸³, אשר מקומם ותוקפם⁸⁴ הוא בלשכת הגזית
29 שעל-יד המזבח⁸⁵ שבבית המקדש בארץ ישראל, במהרה
30 בימינו ממש.

(משיחות ש"פ תוריע תשי"ז,

שבת בראשית (התועדות ב') תשד"מ)

1 בבראשית .. כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"
2 לבין "החודש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה
3 ישראל", וכאמור לעיל בסעיף ג, ששני הענינים קשורים
4 ביניהם:

5 הענין של "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת
6 גוים" – כיבוש ארץ ישראל – רומז ומצביע גם על⁷⁷
7 "וכבשוה"⁷⁸ – כיבוש גשמיות העולם, ישראל "כובשים"
8 את הגשמיות והופכים אותה לקדושה, בדומה לארץ
9 ישראל, ארץ הקודש. כלומר, זוהי המשכת קדושה במקום.
10 וזהו הקשר למשמעות של "החודש הזה לכם",
11 המצביעה על המשכת הקדושה בזמן, שלמרות שה"זמן"
12 הוא חלק מן הבריאה, כך שאי אפשר להאריכו או לקצרו,
13 והוא מוגבל במגבלותיו – עבר הווה ועתיד – באופן שווה
14 לכולם, למרות זאת הופכים אותו ישראל לחפצא של תורה
15 ומצוות. ולא רק את "חדשי הלכנה" אשר "ישראל מונין
16 ללכנה"⁷⁹, משום שהם דומים ללכנה, ואשר קשורים

(77 ראה לקו"ש ח"י ע' 2 ואילך. ח"כ [המתורגם] ע' 2 ואילך. וש"נ.

(78 בראשית א, כח.

(79 סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג.

(80 רמב"ם הל' מלכים רפ"א ובסוף הפרק שם.

(81 יע"ז, א. כו. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 109 הערה 74.

(82 רמב"ם הל' קדוה"ח פ"א ה"ח. וראה שם רפ"ה וסוף פ"ה.

ובארוכה בסהמ"צ שם. ועפ"ז מוכן הקשר גם לפשוטו דפרש"י ב"מה
טעם פתח בבראשית" בנוגע לארץ ישראל, כי גם מצות קדוה"ח, "שאינ
עושין אותו אלא סנהדרין שבא"י" (שם רפ"ה) וגם ה"חשבון שלנו" הוא
רק "לידע יום שקבעו בו בני ארץ ישראל" (שם ספ"ה) מורה שיהי' תמיד
בני" בארץ ישראל "ולא ימחה אותה" האומה מכל וכל" – ראה סהמ"צ

(*) בהוצאת קאפח: ולא ישרש את שארית האומה לגמרי.

10 ובלא שנתן עליה לבונה כלל וכלל, שכן מצינו במנחת חופא שאין
11 בה לא שמן ולא לבונה והיא מתקדשת.
12 וכן יש ללמוד ששמן ולבונה קדשי נ-מתקדשים בכלי שרת) האי
13 בלא האי והאי בלא האי – שמן לבדו בלא סולת ולבונה וכן לבונה
14 לבדה בלא סולת ושמן, שכן מתקדש כשהוא לבדו, שכן מצינו
15 בלוג שכן של מצורע שהוא בא בפני עצמו ומתקדש, ולבונה
16 מתקדשת כשהיא לבדה, שכן מצינו בלבונה הקפא בקיבין שהיא
17 מתקדשת לבדה.
18 הגמרא מביאה דעה החולקת על רב: ורבי חנינא אמר,

המשך ביאור למט' מנחות ליום שני עמ' א

1 שכן, (ואין דינה בעשרון חסר שאינו מתקדש), שכן מצינו בלחם
2 הפנים הנחשב כמנחה ואין בו שמן, והוא מתקדש. אלא שעם
3 לחם הפנים ישנה גם לבונה, ועל כן אין ללמוד הימנו אלא
4 שמנחה שיש בה לבונה מתקדשת בלא שמן.
5 ועוד יש ללמוד שמנחה, דהיינו סולת, קדושה גם בלא שנתן עליה
6 לבונה, שכן מצינו במנחת נסכים שאין בה לבונה והיא מתקדשת.
7 אלא שמנחת נסכים יש בה שמן, ועל כן אין ללמוד הימנה אלא
8 שמנחה שיש בה שמן מתקדשת בלא לבונה.
9 ועוד יש ללמוד יותר מזה, שמנחה קדושה אף בלא שיש בה שכן

לקוטי שיחות

פרשת בא

כרך כו, ב

מתורגם ללשון הקודש

17 שואל על כך בעל "מנחת חינוך"⁸: הרי לפי
18 מסקנת הגמרא במסכת נדרים⁹, וכך מובן גם מדברי
19 הרמב"ם¹⁰, "שה לבית אבות"⁷ לאו דאורייתא, כלומר,
20 שמן התורה אין קיים דין של מינוי לקטן¹¹, ומינוי
21 בן קטן לקרבן פסח¹² הוא רק מדרבנן.

ב.

אפשרי מינוי על הפסח לקטן

22 בחידושי רבינו חיים הלוי על הרמב"ם¹³ מבואר,
23 ש"הא דשה לבית אבות לאו דאורייתא הוא (רק) לענין
24 חיובא", כלומר, שאין חובה על האב להקריב פסח עבור
25 הקטנים, אך "לענין עיקר דין מינוי, אתרבו גם קטנים
26 מקרא דשה לבית, דהאב יכול למנותן שלא מדעתן"¹⁴,
27 ו"חל עליהן דין מינוי ובעלים של פסח מדין תורה".

28 ולפי זה הוא מתרץ את דברי הרמב"ם שהובאו לעיל,
29 כי אמנם "לא איכללו קטנים בחיובא דקרבן פסח", שהרי
30 קטן אינו בר חיוב, אך למרות זאת – "הפסח עולה להם",
31 ולכן הוא "פטור מפסח שני כיון דכבר קיים הקרבת הפסח
32 ומצותו בראשון".

33 יותר מכך, אנו מוצאים את הסברו של הגאון

א.

קטן ששחטו עליו בפסח ראשון

1 בהלכות קרבן פסח¹ פוסק הרמב"ם, שאמנם קטן
2 שהגדיל בין פסח ראשון לפסח שני חייב בפסח שני,
3 שהרי ההלכה נקבעת כדעת רבי, שפסח שני הוא "רגל
4 בפני עצמו", ולכן חובת פסח שני יכולה לחול אף על מי
5 שלא היה חייב בפסח ראשון² –

6 אך למרות זאת, "אם שחטו עליו בראשון – פטור"³.
7 וידועה התמיהה על כך, כפי ששואל ה"כסף משנה"⁴:
8 "אטו קטן בר חיובא ופטורא הוא" (=וכי קטן הוא בר
9 חיוב או פטור) – וכיצד יכולה השחיטה עבורו בפסח
10 ראשון, כאשר עדיין לא היה בר חיוב, לפוטרו מן החובה
11 בפסח שני?

12 ה"כסף משנה" מביא על כך את תירוצו של ר"י
13 קורקוס⁵: כיון דרחמנא רבייה (=כיון שהתורה ריבתה)
14 לקטן שישחטו עליו, וממנין אותו (כפי שלומדים⁶ מן
15 הפסוק⁷ "שה לבית" – "מלמד שאדם מביא ושוחט על
16 ידי בנו ובתו הקטנים") – נפטר הוא בכך מן השני.

(1) פ"ה ה"ז.

(2) פסחים צג, א. רמב"ם שם ה"א (ואילך).

(3) ראה צפע"נ הל' תרומות פ"ב הי"ב (מג, ג) דמקורו דהרמב"ם הוא מירושלמי פסחים פ"ח ה"א. ע"ש. וכ"כ ברידב"ז לירושלמי שם (ובקרבן העדה לפני משה פירשו דברי הירושלמי באו"א).

(4) על אתר. וכן הקשה בטורי אבן (אבני מילואים) לר"ה כח, א. ועוד.

(5) ועד"ז תי' בקרית ספר (להמבי"ט) על אתר.

(6) פסחים פח, א. וראה לקמן הערה 12.

(7) פרשתנו יב, ג.

(8) מצוה ה סק"ב (קרויב לסופר).

(9) לו, א.

(10) מ"מ"ש בהל' ק"פ (פ"ב ה"ח) – דבגדולים צ"ל מדעתן (ואי ס"ל שה לבית אבות דאורייתא – יביא אדם פסח על חבירו שלא מדעתו, כבנדרים שם) – כ"כ במנ"ח שם (ועוד) בדעת הרמב"ם.

אבל להעיר שלדעת כמה (קהלת יעקב אלאג'י), הובא ביד דוד

לפסחים שם*. ועוד) פסק הרמב"ם דשה לבית אבות דאורייתא (וכידועה השק"ט אם יש בזה סוגיות מתחלפות – ראה תוס' גיטין כה, א. רמב"ן וריטב"א שם. שטמ"ק נדרים שם. וראה ג"כ תוס' גיטין סד, ב. קידושין מב, א. ועוד. ואכ"מ).

אבל ראה לקמן בפנים (סעיף ג ואילך) שאדה"ז (דבטח לא פליג על הרמב"ם) פסק להלכה כדעת התוס' (פסחים פח, א. שם פט, סע"א) דשה לבית אבות לאו דאורייתא.

(11) ראה תוס' ר"ן, ותוס' הראש נדרים שם. שטמ"ק שם. תוד"ה שה פסחים פח, א. וראה לקמן הערה 21

(12) ראה סוכה מב, ב ובפרש"י שם. רמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד.

(13) להל' ק"פ פ"ה ה"ז.

(14) ופרש עפ"ז דברי ר"ז בפסחים (פח, א) "שה לבית מ"מ" כפשוטו (וכפרש"י שם. וכ"ה בר"ח שם. וראה שטמ"ק נדרים שם) דאין צריך דעת הקטן, ודלא כפי' התוס' פסחים שם (הובא לקמן בפנים). וראה שם פירושו בהמשך סוגיית הגמ' בנדרים שם.

(*) וראה שם השק"ט במ"ש הרמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ד ובכסף משנה שם. ואכ"מ.

ואדמו"ר הזקן מביא את שיטת התוספות להלכה, ואלה
 דבריו²²: "כל דבר שהוא משום חינוך מצוה מותר לספות
 לו איסור בידים, כגון להאכיל פסח לקטן שהגיע
 לחינוך²³, אף-על-פי שלא נמנה עליו ואין הפסח נאכל
 אלא למנוי, אף-על-פי-כן, כיון שמתכוין לחנכו במצוות
 – מותר". והמקור לדין זה הוא בדברי בעל "מגן
 אברהם"²⁴, המצטט זאת מדברי התוספות שהובאו לעיל.
 ולפי ההסברים שצוינו לעיל על דברי הרמב"ם, יוצא,
 שפסק ההלכה של אדמו"ר הזקן (כדעת התוספות) סותר
 לפסק הרמב"ם²⁵.
 אך מסקנה זו דחוק ביותר לאומרה, כי אין אנו מוצאים
 דעה החולקת על הרמב"ם,
 ומכך שנושאי כליו של הרמב"ם אינם מעוררים זאת,
 מובן²⁶, שהכל סוברים כפסק הרמב"ם.

ד.

"נמנה עליו" או "לא נמנה עליו"

לכאורה, ניתן היה ליישב זאת לפי הדין בלשונו של
 ה"מגן אברהם", ושל אדמו"ר הזקן – "מותר לספות לו
 איסור בידים, כגון להאכיל פסח לקטן .. אף-על-פי שלא
 נמנה עליו ואין הפסח נאכל אלא למנוי":
 מן הניסוח "אף-על-פי שלא נמנה עליו" (ולא –
 "שאינו בר מינוי" (וכדומה) מובן, שגם לגבי קטן ישנה
 אפשרות של מינוי, אך כאן מדובר באכילת דבר אסור,
 מפני שזהו מקרה, אשר בו למעשה "לא נמנה עליו".
 לפי זה, ניתן היה, לכאורה, לומר, שאדמו"ר הזקן²⁷
 סובר כדברי התוספות רק לגבי ענין החינוך, שמפני

1 הרוגטשובי, ה"צפנת פענח"¹⁵, שיש שתי אפשרויות,
 2 כיצד יכול קטן לאכול מקרבן פסח:
 3 (א) מצד הדין של "שה לבית אבות" – שבאופן זה אין
 4 הקטן נחשב לאחד מ"בני החבורה", ואין הוא שייך
 5 להקרב ולעשיית הפסח, אלא שהוא אוכל מקרבן פסח
 6 רק משום היותו "בטל¹⁶ להאב".
 7 (ב) אם אביו מינהו על פסחו, שאז הוא הופך לאחד
 8 מ"בני חבורה"¹⁷. ובאופן זה מוכרח הקטן להיות מסוגל
 9 לאכול כזית¹⁸, והוא מוכרח להיות "בן דעת"¹⁹.
 10 ופסקו של הרמב"ם "אם שחטו עליו בראשון –
 11 פטור", אמור רק לגבי המקרה שבו נעשה הקטן לאחד
 12 מבני החבורה על ידי מינוי – שחטו עליו – כי אז נעשיית
 13 הפסח היא עבורו.

ג.

פסק אדמו"ר הזקן, לפי התוספות

14 אך תירוצ זה, שאף לפי הדיעה ש"שה לבית אבות לאו
 15 דאורייתא", חל מינוי על קטן מן התורה, טעון ביאור
 16 נוסף:
 17 בעלי התוספות²⁰: אומרים, שלפי הדעה ש"שה לבית
 18 אבות לאו דאורייתא", הרי קרבן פסח אסור לקטן, כי קרבן
 19 פסח אסור באכילה למי שאינו מנוי עליו, וההיתר להאכיל
 20 קטן בקרבן פסח הוא רק משום ש"איכא חינוך מצוה".
 21 יוצא מכך, שלפי התוספות, קטן – לדעת האומר ש"שה
 22 לבית אבות לאו דאורייתא" – אין חל עליו מינוי²¹. לא
 23 זו בלבד שאין זו חובה, אלא הוא אסור בכך, ואינו שייך
 24 לקרבן כלל, ומן התורה אף אסור להאכילו בקרבן פסח,

דין רק באכילה (שמותיים לאכול מק"פ), אבל אינם שייכים לעשיית
 הפסח [והרי שחיטת הפסח ואכילתו שתי מצוות הן – שהמ"צ להרמב"ם
 מ"ע נה"נו. ועוד. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 109 ואילך].

(22) בשו"ע אור"ח סש"מ ג ס"ח (ממג"א שם סק"ג).

(23) תיבות אלו אינן במג"א. וי"ל שאדה"ז הוסיף להדגיש הנפק"מ
 בין שיטת התוס' לשיטת הר"ן כו' בטעם שמותר להאכיל ק"פ לקטן ואין
 בזה איסור שלא למנוי – אם מותר להאכיל גם לקטן שלא הגיע לחינוך
 (וזהו נוסף על הנפק"מ שבמג"א שם בחרש ושוחה).

(24) אור"ח שם סק"ג. וראה לקמן הערה 27.

(25) ולהעיר מחידושי החת"ס על גיליון השו"ע בשו"ע אור"ח שם.

(26) וכידוע הכלל (ראה משנה למלך הל' כלאים פ"ה הי"א) ובס'
 שנשמנו בשו"ח כללי הפוסקים ס"ו סק"א) שבמקום שני"ב הרמב"ם לא
 השיגו עליו ה"ז הוכחה שמסמיכים לדבריו.

(27) ועאכ"כ במג"א שמביאו בשם החת"ס, שאפ"ל (בדוחק עכ"פ)
 שכוונתו רק להביא הוכחה מדברי התוס' להדין שמותר לספות בידים
 איסור לקטן כשיש בזה חינוך מצוה (אבל בנוגע לק"פ לא ס"ל כהתוס'
 כי"א כהר"ן כו' שמלכתחילה אין בקטן איסור דשלא למנוי).

(15) צפע"נ הל' תרומות פ"ב הי"ב (מג, ב"ג). וראה ג"כ שו"ת צפע"נ
 דיוניסק ח"ב ס"ח י"ד (הועתקו) (רובם) בצפע"נ עה"ת פרשתנו ע' נט
 ואילך).

(16) ראה לשונו בשו"ת צפע"נ שם רס"ט (וראה שם שזהו דלא
 כהתוס' פסחים הנ"ל הערה 14). – והא דנדרים "שה לבית אבות לאו
 דאורייתא" מפרש (בהל' תרומות שם): ור"ל דהך דשה לבית אבות אי
 מה"ת צריך שיחשוב עליהם, או (אי לאו דאורייתא) ממילא כן ולא מהני
 אף אם יחשוב שלא לשחוט עליהם (ע"ש). וראה שטמ"ק נדרים שם: שה
 לבית אבות לאו דאורייתא .. וגזירת הכתוב היא להאכיל פסח שלא
 למנוי בני ביתו.

(17) נסמן בהערה 12. וראה רמב"ם שם פ"ה ה"ו.

(18) רמב"ם הל' ק"פ פ"ב ה"ג (מסוכה מב, ב).

(19) שו"ת צפע"נ שם ס"ח "שיה" בן דעת כהך דסוכה דף מ"ב

(ראה שם ע"ב).

(20) פסחים שם.

(21) וגם לפי הר"ן (תוס' ושטמ"ק) נדרים שם דקטנים אוכלים מה"ת
 – הרי כתבו שאין בזה איסור דלא למנוי כי אינם בדין מינוי. ומוכח, שזהו

התורה³⁰ !

29

ו.

מותר להאכיל קטן, אף אם "לא נמנה עליו"

ויש לומר, שלפי פסקו של אדמו"ר הזקן, אינו חל על קטן דין מינוי מן התורה.

ואת כוונתו של אדמו"ר הזקן באומרו "אף-על-פי שלא נמנה עליו (ולא "אינו בר מינוי" וכדומה), יש לפרש כך:

(א) שבניסוח "שלא נמנה" כוונתו לומר, שקטן אינו "נמנה עליו". כלומר, אף אם האב מינה אותו על הפסח, הרי אין הוא יכול להימנות כלל, הוא "לא נמנה".³¹

(ב) ועוד יש לומר, שכוונת מילים אלו היא כפשוטן, שהאב לא מינהו. אמנם, בכל מקרה אין אפשרות למנותו, אך ניתן היה לחשוב שהכרחי למנותו מפני החינוך, כדי להאכילו בקרבן פסח. ואת זאת שולל אדמו"ר הזקן, ואומר "אף-על-פי שלא נמנה עליו" מותר להאכילו בקרבן פסח.

ההסבר לכך הוא: מיד לאחר הדין שהובא לעיל, בענין קרבן פסח, ממשיך אדמו"ר הזקן ואומר: "אבל מצוה שלא שייך בה חינוך, דהיינו שלא יוכל לעשותה כשיגדל .. אף-על-פי שזהו צורך מצוה, מכל מקום כיון שכשיגדל יאסור לו, לכן גם עכשיו אסור".

ולכן ישנן דעות הסוברות³², שבענינו, כיון שגדול אסור לאכול מקרבן פסח בלי מינוי, לכן גם ההיתר מטעם "חינוך מצוה" קיים רק במקרה שאביו של הקטן מינהו על קרבן פסח.

או בהסבר אחר שונה מעט: ניתן היה לחשוב, שדוחים אסור מן התורה "לספות לו בידים" משום "חינוך מצוה", שהיא מדברי סופרים בלבד, רק כאשר פעולת החינוך של האב היא בשלמותה, ובענינו – כאשר הוא משתף את הקטן בעשיית הפסח על ידי מינויו וכדומה

32.

(31) ולהעיר מלשון המג"א שם "וכ"כ התוס' .. דמותר .. אע"פ שלא נמנה עליו" – והרי לדעת התוס', כוונת הגמ' היא שקטן אינו בגדר מינוי (גם אם מנאו על פסחו).

(32) מנ"ח מצוה ז (בסופה) ועוד – ומפרש כן בתוס'*. אבל במג"א ושו"ע אדה"ז מפורש "אע"פ שלא נמנה עליו", שבפשוטו הכוונה שאביו לא מנאו*, ככפנים.

1 "חינוך מצוה" מותר להאכיל מקרבן פסח לקטן, אף אם
2 לגביו זהו דבר איסור.

3 אבל האיסור בכך הוא מפני שבמקרה זה "לא נמנה
4 עליו", ולא כדעת התוספות, שכיון ש"שה לבית אבות לאו
5 דאורייתא" אסור לקטן בכלל לאכול מקרבן פסח. אילו היה
6 האב מונה את הקטן על פסחו, מותר וצריך הקטן לאכול
7 מקרבן פסח מן התורה, כי הוא אחד מ"בני החבורה".

8 לפי זה אין פסקו של אדמו"ר הזקן סותר לפסק
9 הרמב"ם, כי הרמב"ם מדבר, כדלעיל, על מקרה ש"נמנה
10 עליו", ואילו אדמו"ר הזקן מדבר על מקרה ש"לא נמנה
11 עליו".

ה.

היתר האכילה לקטן – רק לפי שיטת התוספות?

12 אך כאשר מדייקים יותר, רואים, שאי אפשר לומר כך
13 (שלפי פסק אדמו"ר הזקן יש אפשרות של מינוי אצל
14 קטן).

15 כי המקור להיתר האכילת קרבן פסח לקטן "שלא
16 נמנה" מפני "חינוך מצוה" הוא בדברי התוספות, שהובאו
17 לעיל. ואמנם, לפי שיטת התוספות, שקטן אינו יכול
18 להיחשב כמנוי – הכרחי לומר שהתירו להאכילו "מצד
19 חינוך מצוה", כדי לתרץ את קושיית התוספות "והאיך
20 מאכיל פסח שלא למנויו".

21 אך אם סוברים, שמן התורה אפשר להחשיב קטן
22 כמנוי בקרבן פסח ובאכילת הפסח – כיצד ניתן לומר,
23 שאם האב לא מינה את בנו על פסחו, יתירו לו "לספות
24 לו בידים" דבר איסור מפני הטעם של "חינוך מצוה"??

25 ובמיוחד קשה הדבר לפי פסקו של אדמו"ר הזקן²⁸,
26 ש"לספות לו איסור בידים אסור לכל אדם מן התורה".
27 ויוצא מכך, שההיתר להאכילו מפני "חינוך מצוה" –
28 שחינוך היא מצוה מדברי סופרים²⁹ – דוחה איסור מן

(28) שו"ע או"ח שם ס"ה. – משא"כ בתוס' פסחים הנ"ל לא נאמר
לספות לו איסור בידים הוא איסור מה"ת. וראה אנציקלופדי תלמודית
ע' חינוך ס"ב (ע' קצה) וש"נ.

(29) שו"ע אדה"ז שם ס"ב. ה' ת"ת לאדה"ז בתחלתו. וש"נ.

(30) והרי המדובר כאן באיסור שלא למנויו שהוא איסור דאורייתא.
וראה דו"ח רעק"א מערכה ה' (ד"ה והשער המלך), יד דוד וס' שהובאו
בשטמ"ק פסחים (להר"י גרשוני) על דברי התוס' שם – שקו"ט איך מותר
לספות איסור מה"ת משום חינוך דרבנן. וראה מג"ח שהובא לקמן הערה

(*) ולהעיר, שמה שהמנ"ח מביא שם דברי המג"א (בנוגע לתק"ש בשבת) משמע לכאורה שמפרש כן גם דעת המג"א. וצ"ל שמפרש דברי המג"א כאופן הא' שבפנים.
וראה לעיל הערה 31.

27 פסח כאחד מבני החבורה, אך בהיותו קטן הוא "פטור",
28 אינו חייב בכך –

29 אלא, אפילו לגבי מצוות שאין נאמר עליהן שהקטן
30 שייך לעשיית המצוה, גם בהן פעולת המצוה שלו כקטן
31 (ופטור), פוטרת אותו בעת גדולתו, אם היא נמשכת.

32 כפי שמדגש בשתי הדוגמאות הראשונות שלעיל⁴²,
33 שהרי קטן אינו כלול במצות פרו ורבו, ובדאי בענין
34 מילתו של גוי, שאינו קשור כלל למצות מילה – הרי
35 אף-על-פי-כן אומר הרוגטשובי, שגם במקרים אלו כיון
36 ש"פעולה שלו קיימת נפטר אף בזמן שנתחייב".

37 וכך גם בענינו, לגבי קרבן פסח שנשחט עבור הקטן:
38 אף לפי הדעה שקטן אינו יכול להימנות על הקרבן מן
39 התורה, כפסק אדמו"ר הזקן, בכל זאת, כיון שמינוהו על
40 הפסח, הרי הוא השתתף בקרבן, וכיון שקרבן פסח הוא
41 ענין ש"פעולה שלו קיימת", כפי שיוסבר להלן בסעיפים
42 ח' וט', הרי הקרבה זו פוטרת אותו "בזמן שנתחייב" –
43 בפסח שני.

ח.

קרבן פסח – פעולה קיימת?

44 אך לכאורה נדרש הסבר נוסף:
45 בדוגמאות שהובאו לעיל אנו רואים, שפעולת המצוה
46 היא מציאות (גשמית) מסוימת – בנים, מילה, ידיעת
47 התורה – אשר אותה יצר ה"פטור" (הקטן וכדומה) על ידי
48 פעולתו.

49 ואילו בענינו, קרבן פסח, הקרבן והמצוה אינם רק
50 אכילת הפסח, אלא שחיטתו והקרבנותו, וכיון שמן התורה
51 אי אפשר למנות קטן, הרי יוצא, שמהתורה לא היתה אצל
52 הקטן מציאות ופעולה של המצוה – הקרבן לא הובא
53 עבור הקטן, כי אין הוא בכלל מנוי⁴³.

1 – על כך אומר אדמו"ר הזקן, ש"אף-על-פי שלא נמנה
2 עליו" מותר להאכיל את הקטן לצורך חינוך³³.

3 ולפי כל זה, שבה ומתעוררת הקושיה – כיצד מתאים
4 פסקו של אדמו"ר הזקן לפסק הרמב"ם?
ז.

פעולת הקטן פוטרת אותו "בזמן שנתחייב"

5 ויש לומר, שההסבר לכך הוא, לפי הכלל שמסיק
6 הגאון הרוגטשובי³⁴ מפסקו של הרמב"ם, ש"גם³⁵ פטור
7 (פעולת מצוה הנעשית בשעת הפטור), כיון דהפעולה שלו
8 קיימת נפטר אף בזמן שנתחייב".

9 והוא מביא לכך מספר דוגמאות, ומהן:

10 (א) מדברי בעל הלכות גדולות³⁶ מובן, שלפי הדעה,
11 שקטן מוליד, הרי הוא יוצא ידי חובת מצות פרו ורבו על
12 ידי הבנים שנולדו בקטנותו³⁷.

13 (ב) גוי אשר מל לשם מצוה, למרות שלא עשה זאת
14 לשם גירות, הרי "אם נתגייר אחר כך אין צריך להטיף דם
15 ברית"³⁸.

16 (ג) את מצות ידיעת התורה אפשר לקיים על ידי דברי
17 תורה שלמד האדם בקטנותו, כי "על ידי לימוד .. יהיה לו
18 ידיעה בגדלות"³⁹.

19 מדוגמאות אלו מובן, שדעתו של הרוגטשובי מבארת
20 את פסק הרמב"ם שהובא לעיל באופן שונה⁴⁰. כלומר:
21 דבריו "דגם פטור כיון דהפעולה שלו קיימת נפטר אף בזמן
22 שנתחייב", אינם אמורים רק לגבי מצוות שהתורה כוללת
23 גם את הקטן במפורש בעשיית המצוה⁴¹, (אלא שהוא –
24 "פטור" – אינו חייב בכך)

25 – בדומה להסבר הקודם של הרוגטשובי, שקטן שייך
26 לעשיית הפסח מן התורה, והוא יכול להיות מנוי על קרבן

(40) עוד ביאור בשו"ת צפע"נ שם ס"י, דהרמב"ם איירי בגדול שלא הביא ב' שערות שאז נעשה גדול למפרע. ע"ש. וצע"ג, כי דוחק הכי גדול לפרש דמ"ש הרמב"ם קטן סתם איירי בכה"ג דזקא.

(41) ראה לשונו בהל' נזירות שם "כיון דאיתי' במקצת" (וכן בנדר"ד (ק"פ) כותב שם: אע"ג דאז לא הוי חיוב .. כיון דמ"מ יש בו מצוה).

(42) משא"כ הדוגמא ידיעת התורה אפ"ל כי מכיון שיש חיוב מה"ת על האב ללמד בנו תורה נמצא שהתורה ריבתה קטן והכניסה אותו בעשיית מצוה זו. וראה שו"ת צפע"נ שם. ובכ"מ. וידועים דברי הצ"צ בס' פסקי דינים שלו ח"ב (חי' על הרמב"ם בתחלתו) ד"ש מא גם על הקטן (משיכר) יש חיוב (בת"ת) מדאורייתא. וראה בארוכה בזה (וכן בביאור דברי הרמב"ם דקטן ששחטו עליו בראשון פטור) לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 249 ואילך.

(43) כי מה מועילה בזה מחשבת (ומינוי) האב אם הקטן אינו בגדר מיני כלל [ובמנ"ח שבהערה 8: "כיון דעכ"פ הי' חייב מדרבנן נפטר ע"י

(33) והטעם י"ל בכמה אופנים ומהם: (א) מכיון שהמינוי נעשה ע"י האב, לא שייך בזה "שמא יסרך בכך". (ב) מכיון דגם אם מנאו אביו לא נעשה מנוי (מה"ת) על הפסח (מכיון שאין לו דעת) אי"צ לחנכו במינוי. ועוד.

(34) ה' תרומות שם. וראה גם צפע"נ ה' מילה פ"ג סה"ז. שו"ת צפע"נ הנ"ל ס"ח וסי' יו"ד. וראה צפע"נ ה' נזירות פ"ב הי"ט (כ, א).

(35) ל' הצפע"נ ה' תרומות שם (מג, סע"ג).

(36) ה' כתובות.

(37) צפע"נ ה' מילה שם. שו"ת צפע"נ שם ס"י. – ומביא שם (וראה גם בשו"ת שם ס"ח סוסק"א) הפלוגתא ביכמות (סכ, א) בגר אם מקיים פו"ר בבנים שנולדו לו בגיותו. אבל ראה טורי אבן לר"ה (כח, א) דבזה אפ"ל כי ב"נ ישנם ב"שבת". וראה מנ"ח מצוה שו.

(38) צפע"נ ה' מילה שם ה"ז (ע"ש שמפרש כן ל' הרמב"ם שם).

(39) שו"ת צפע"נ שם ס"י.

למרות זאת, גם לפי דעה זו, אם הקריב פסח ראשון, 27
הרי הוא פטור מפסח שני. וההסבר לכך הוא, לפי המפורש 28
בפסוק, שפסח שני ופסח ראשון הם ענין אחד. שניהם 29
נקראים כשם: פסח – קרבן לזכר יציאת מצרים, וזמן 30
הבאתו נמשך מפסח ראשון ועד פסח שני⁵⁰. ולפיכך, 31
עשיית פסח ראשון היא פעולה הנמשכת עד פסח שני, ולא 32
רק עד לאחר זמן אכילתו. 33

ומשום כך, למרות שפסח שני הוא חובה נפרדת מפסח 34
ראשון⁵¹, הרי מי שהקריב את פסחו בראשון אינו חייב 35
בפסח שני, כי קיימת אצלו פעולת הקרבן של פסח ראשון 36
עד פסח שני. 37

הכנה של קטן למצוותיו בשיגדל

לפי זה יובן גם לגבי קטן שהגדיל בין פסח ראשון 38
לפסח שני. ויש להקדים ולציין מה שכבר הוסבר פעם⁵² 39
בהרחבה לגבי קטן בכלל: 40

מכך שהתורה מחייבת את היהודי במצוות מיד כשגדל, 41
הרי הכרחי לומר, שאת ההלכות של מצוות אלו (כגון 42
קריאת שמע, תפילין וכדומה) חייב הקטן לנהוג לפני היותו 43
גדול⁵³. כלומר, גם ללא חובת החינוך, שקיימת רק מדברי 44
סופרים וחלה עליו, הרי מצד מצות התורה חייב הקטן 45
להכין את עצמו בקטנותו למצוות שיחייב בהן מיד 46
כשיגדל⁵⁴, שהרי לולא זאת לא יוכל לקיימן בגדלותו 47
(ודומה הדבר להכשר מצוה). 48

בכך הוסבר⁵² לגבי הדיון הידוע⁵⁵ על קטן שהגדיל 49
בפורים של ערים מוקפות (ט"ו אדר) שחל בשבת אשר 50
במקרה זה מקדימים את חובת קריאת המגילה ל"ד באדר, 51
אבל בעניינו הרי ב"ד אדר הוא עדיין קטן. ויוצא מכך, 52

1 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את דברי
2 הרוגושושי לגבי עשיית הפסח, ש"פעולה שלו קיימת",
3 שהרי, לכאורה:

4 הרוגושושי מבאר⁴⁴, שמצות עשיית הפסח נמשכת
5 עד לאחר אכילתו, כפי שהוא מציין את המסקנה הנובעת
6 מכך להלכה, שישנם תנאים בזמן האכילה המעכבים את
7 השחיטה, כגון: "ערלות⁴⁵ של זמן אכילת הפסח מעכבת
8 גם לשחיטה".

9 ענין זה מוכח גם מעצם ההלכה שהפסח אינו נאכל
10 אלא למנויו, אשר המינוי חייב להיעשות לפני שחיטת
11 הפסח⁴⁶, כי שחיטת הפסח ואכילתו הם פעולה נמשכת
12 אחת – "הפסח .. לא בא מתחלתו אלא לאכילה"⁴⁷.

13 אך מהו המקור לקביעה ש"פעולה שלו (של עשיית
14 הפסח) קיימת" לאחר שעבר זמן הפסח, ואסור לעשותו
15 ולאכלו, ומותר בחמץ וכו' – ושהיא קיימת עד פסח שני,
16 ואשר משום כך "אם שחטו עליו (על הקטן) בראשון,
17 פטור (מפסח שני)"?

ט.

פסח ראשון ופסח שני – ענין אחד

18 ויש לומר על כך:
19 לפי הדעה שפסח שני הוא רגל בפני עצמו, אשר כך
20 פוסק גם הרמב"ם, כאמור לעיל בתחלת סעיף א' – הרי
21 פסח שני הוא חובה בפני עצמה, ונמנה במנין המצוות של
22 הרמב"ם⁴⁸ כמצוה בפני עצמה,

23 ויותר מכך: לדעת הרמב"ם בספר המצוות שלו⁴⁹ הרי
24 אף אם "הזיד בראשון והקריב בשני" חייב כרת, כי פסח
25 שני אינו "תשלומין מן הראשון" אלא רגל בפני עצמו,
26 ולכן אין הוא פוטר את חובת הכרת של פסח ראשון –

דאורייתא .. והדברים ארוכים אי דרבנן נעשה ד"ת". וראה לקמן הערה
[57].

(44) צפע"נ הל' תרומות שם. וכן בשו"ת צפע"נ שם ס"ט. ועוד.

(45) לשונו בצפע"נ הל' תרומות שם.

(46) פסחים פט, ס"א.

(47) משנה פסחים עז, ב.

(48) בסהמ"צ ומנין המצות בריש ס' היר (מ"ע נדנח). וכן בהכותרת
להל' ק"פ. שם פ"ה ה"א.

(49) מ"ע נו. – ואף שבס' היר (הל' ק"פ פ"ה ה"ב) חזר בו, פשוט

שיש סברא וביאור לדעתו ראשונה בסהמ"צ שלו. וגם רש"י (פסחים צג,

א ד"ה תשלומין דראשון) ס"ל כן (כפי"ה הצ"ח שם. אבל באור חדש

לפסחים שם, דרש"י כתב כן רק לדעת ר"נ ולא לדעת רבי. ע"ש. ואכ"מ).

(50) עייג"כ צפע"נ לרמב"ם בתחלתו (א, סע"ב) [ומקשרו עם שיטת

הרמב"ם בס' היר דהזיד בראשון ועשה בשני נפטר מכרת. וע"פ המבואר

בפנים אולי י"ל עוד"ו גם לפמ"ש בסהמ"צ דלא נפטר]. וראה בארוכה
לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 138 ואילך.

(51) משא"כ למ"ד תשלומין (או תקנתא) דראשון – אין הכרח שהיא
פעולה נמשכת, כי אם שהתורה נתנה תשלומין לאדם זה שלא קיים
המצוה בזמנה.

(52) לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 75. וראה בארוכה לקו"ש חל"ה ע'

61 ואילך (ושם ע' 65 ואילך, נת' עוד אופן בזה. ע"ש).

(53) ויתירה מזה בגר שמונת בת"ת קודם שנתגייר (ראה חדא"ג

מהרש"א שבת לא, א ד"ה אל. שו"ת רעק"א סמ"א. שד"ח כללים ג,

סקנ"ה (כו). שם פאת השרה ג' ס"ו סוסק"ה), ויתירה מזה – חיוב,

ש"מודיעים אותו כו" (שו"ע יו"ד סי' רסח ס"ב).

(54) וכמו קטן שהגדיל בט"ו תשרי שצ"ל ולקחתם מושלכם (סוכה כז,

ב) וצריך ומוכרח להכין הר"מ בקטנותו.

(55) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 74. וש"נ.

ראשון ופסח שני מהוים המשכיות אחת, של תקופה אחת 16
(כאמור לעיל בסעיף ט), לכן קיים אצל קטן זה פסח 17
ראשון⁵⁷, כהכנה לחובתו בפסח שני. 18
כלומר: כיון שפסח ראשון ופסח שני מהוים ענין אחד, 19
ונער זה חייב בפסח שני – לכן חלה עליו חובת עשיית 20
הפסח כבר מתחלתה, בפסח ראשון. 21
ולפיכך, למרות שאי אפשר לומר שהוא יכול לקיים את 22
מצות עשיית קרבן פסח בפסח ראשון, בהיותו עדיין קטן, 23
ולצאת על ידי כך ידי חובתו – בכל זאת, על ידי ש"שחטו 24
עליו בראשון", הרי כבר קיימת אצלו ה"פעולה" של 25
הקרבן הפסח (כהכנה לחובתו בפסח שני, ולא כקיום 26
מצותו ממשי), ומשום כך – "כיון דהפעולה שלו קיימת 27
נפטר אף בזמן שנתחייב". 28

(משיחות מוצאי ש"פ צו, אחרון של פסח
ומוצאי שבת פרשת שמני – תשל"ט)

ש"פ המבואר בפנים יש לומר עד"ז גם בהשק"ט הידועה בקטן שהגדיל
באמצע ימי הספירה (ראה מנ"ח מצוה שו. ובארוכה לקו"ש [המתורגם]
ח"א ע' 258. ח"ח [המתורגם] ע' 55), שספירתו בקטנותו מועילה לו
מה"ת לכשיגדל. ולהעיר משו"ת ארץ צבי סי"ז. ואכ"מ.
ועד"ז יש להעיר בעוד שקו"ט כיו"ב, לדוגמא בענינו – קטן שנתגדל
בליל ט"ו אם מועיל המינוי בעת קטנותו (ראה מנ"ח מצוה ו סק"ב).

1 שקטן מקיים מצוה שיחוייב בה בהיותו גדול – ולכן הוא
2 חייב לקרוא את המגילה!
3 ולפי הכלל שהוזכר לעיל מובן הדבר: כיון שכדי
4 שתהא בידו קריאת המגילה בט"ו, הוא מוכרח לקרואה
5 ב"ד, לכן במקרה כזה חלה עליו חובה מוחלטת, ולא רק
6 מצד חינוך, לקרוא את המגילה ב"ד, כ"הכשר" והכנה
7 למצותו ביום ט"ו, למרות שמצד יום י"ד נצטוו אי אפשר
8 לחייבו בקריאת המגילה.
9 לפי האמור לעיל, שקטן חייב מהתורה בענינים
10 המכונים אותו למצוותיו כשיגדל, יש לומר יותר מכך⁵⁶
11 בענינו:
12 אמנם, קטן אינו קשור כלל מן התורה לעשיית הפסח,
13 אך בכל זאת, במקרה שבו הוא הופך לגדול בין פסח
14 ראשון לפסח שני, אשר בשנה זו חל על הקטן ענין הפסח,
15 שהרי הוא יהא גדול לפני פסח שני – הרי כיון שפסח

(56) כי בדוגמאות הנ"ל הקטן מוכרח לעשותן בקטנותו (דא"פ
באו"א). משא"כ בנדו"ד דק"פ (שאפשר להביא פ"ש).
אבל לאידך, בדוגמאות הנ"ל מחייבים את הקטן בעשיית מצוה,
משא"כ בנדו"ד שאין המדובר שיש חיוב על הקטן לעשות פ"ר, כ"א רק
שהוא בגדר עשיית פסח (ראשון) בקטנותו ("אם שחטו עליו"). בתור
הכשר לחיובו בפ"ש.
(57) ולא רק מטעם חינוך דרבנן (ראה לעיל הערה 43). – ולהעיר

המשך ביאור למס' מנחות ליום רביעי עמ' א

שנאמרה בו 'אֶצְבֵּעַ' אֵינָה אֶצְבֵּעַ יָמִין, ומוכח שדי ב'אצבע'
בלבד. משיבה הגמרא: לדעת רבי שמעון 'אֶצְבֵּעַ' לֹא בְּעֵינָא – אינה
צריכה) 'בְּהוֹנָה', שדי בכך שנאמר בה שהעבודה נעשית ב'אצבע',
בכדי להצריך שתיעשה בימין, אבל 'בְּהוֹנָה' בְּעֵינָא – (צריכה)
'אֶצְבֵּעַ', שבעבודה שנאמר רק 'בְּהוֹנָה' בלא 'אצבע', כגון קבלה,
אין לנו מקור להצריך בה ימין דווקא.
שואלת הגמרא: אֵלֶּא מַה שֶּׁאֵמְרָה תוֹרָה 'בְּהֵן' בקבלה, לָמָּה לִי,
כלומר, מה למדים ממנו, שהרי לרבי שמעון אין ללמוד מ'בְּהוֹנָה'
האמור בעבודות להצריך ימין, שהכל תלוי אך ורק אם נאמר בהן
'אצבע'. מתרצת הגמרא: בא הכתוב לומר שיהיה הכהן בְּכַהוֹנָו –
לבוש בבגדי כהונה.

1 כֶּתֶב בָּהּ 'בְּהוֹנָה', דְּבָתִּיב (שם א ה) 'וְהָקְרִיבוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת
2 הָדָם, וְדוֹרָשִׁים שֶׁהִקְרִיבָה הָאֵמֻרָה בַּפֶּסֶח, זֶה קִבְּלָתְךָ הָדָם, וְנִמְצָא
3 שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּהוֹנָה' בקבלה, וְתֵנָּה בּוֹזָחִים (טו) קִבְּלָתְךָ אֶת הָדָם בְּיַד
4 שְׂמָאל, פֶּסֶל אֶת הַקְּרִיבָן, וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְבַשֵּׂר, וּמוֹכַח מִדְּבָרָיו שֶׁאֵף
5 בְּמוֹקֶם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ 'בְּהוֹנָה' וְהוּא מַעֲכָב כִּפְרָה אֵין צָרִיךְ דּוּקָא
6 יָמִין. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הָאֵם לְרַבִּי שְׁמַעוֹן קְאָמְרִת – אֵתָּה אֹמְרָא,
7 אֲבָן רַבִּי שְׁמַעוֹן תִּרְתִּי בְּעֵי – מִצָּרִיךְ אֵת שְׁתִּיחָן, גַּם 'אצבע' וגם
8 'בְּהוֹנָה' כְּדִי לִלְמַד עַל עֲבֻדָּה שֶׁתִּהְיֶה נְעִשִׂית בִּימִין דּוּקָא, וְכִיּוֹן
9 שֶׁבִּקְבֻלָּה לֹא נֶאֱמַר אֵלֶּא 'בְּהוֹנָה' עַל כֵּן הוּא מְבַשֵּׂר בְּשִׂמְלָא.
10 שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְיָמִי בְּעֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן תִּרְתִּי בְּכִדִּי לִפְסוּל עֲבוֹדָת
11 שְׂמָאל, וְהִתְנַיָּא, רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, כִּלְ מָקוֹם – (עֲבוֹדָה) שְׁנֶאֱמַרָה בּוֹ
12 יָד, שֶׁנְּעִשִׂית בְּיָד וְלֹא בְּכַלִּי, אֵינָה אֶלֶּא יָד יָמִין, וְכֵן כֹּל מָקוֹם

ילקוט לוי יצחק על התורה

והנה, יוסף ודוד נסתלקו ועלו לדעת, בחינת משה; אך משה, דעת עצמו, נסתלק ועלה לכתר.

לפי זה יובן מה שעל יוסף ודוד נאמר צדקתך, ועל משה נאמר וצדקתך, בתוספות ו'.

צדקת"ך - גימטריא חכמ"ה בינ"ה דע"ת. והיינו דעת, הכולל ומחבר חכמה ובינה⁸, כי דעת פירושו חיבור⁹. והוא מה שיוסף ודוד עלו לדעת.

וצדקת"ך - גימטריא כת"ר. והוא מה שמשה עלה לכתר.

זהו שבוצדקתך כתיב עד מרום - בחינת כתר.

(תורת לוי יצחק עמ' ו)

אתה חוננתנו למדע תורתך, ותלמדנו לעשות חוקי רצונך..
חֲשׂוֹכִים מְכַל חֲטָא, וּמְנוּקִים מְכַל עוֹן, וּמְדַבְּקִים בִּירְאָתְךָ

חשוכים מכל חטא - בלימוד התורה, שבעולם הבריאה. מנוקים מכל עון - בקיום מצות עשה, שבעולם היצירה. מדובקים ביראתך - בקיום מצות לא תעשה, שהמקור למצות לא תעשה הוא יראה¹⁰, שבעולם העשיה.

ולפי זה:

חשוכים מכל חטא - מצד מדע תורתך.

ומנוקים מכל עון ומדובקים ביראתך - מצד חוקי רצונך, שני מיני חוקים, מצות עשה ומצות לא תעשה.

גם יש לומר,

חשוכים מכל חטא - בעולם הבריאה, שמיעוטו רע¹¹, היינו שיכול להיות רק חטא, בשוגג.

מנוקים מכל עון - בעולם היצירה, שהוא מחצה על מחצה טוב ורע, ושם יכול להיות גם עון, במזיד.

מדובקים ביראתך - בעולם העשיה, כי בעשיה מתלבשת מלכות, שנקראת יראה¹².

(ליקוטים ואגרות עמ' קכג)

שִׁבְתָּהּ הִיא מְלִיצָה וּרְפוּאָה קְרוּבָה לְבֹא

היינו ששבת מביאה רפואה, וכמו שכתוב רק שבתו יתן ורפא ירפא.

שבתו - מלשון שבת. כששבתו יתן, בחינת שבת, אז ורפא ירפא, שמשבת נמשכת רפואה.

והכפל דרפואה, כי יש שתי בחינות שבת - שבת דמעלי שבתא, ושבת דיומא².

(תורת לוי יצחק עמ' ט)

יִצְחָק יָכֵן

יצחק - הוא בחינת גבורות.

וכן זמרה היא גבורות, כי הלויים, גבורה, היו משוררים ומזמרים בפה ובכלי. ורננא הוא ברמשא³, כי לילה וחשך הוא בחינת גבורות.

(תורת לוי יצחק עמ' נד)

יִעֲקֹב וּבָנָיו יֵנוּחוּ בּוֹ

ביעקב דוקא אומרים ובניו, על דרך מאמר רז"ל⁴ מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים (וינוחו בו), אף הוא בחיים. (תורת לוי יצחק עמ' יא)

צִדְקָתְךָ כְּהַרֵּי אֵל . . וּצִדְקָתְךָ אֱלֹהִים עַד מְרוֹם . . צִדְקָתְךָ
צִדְקָה לְעוֹלָם⁵

שלש פעמים צדקתך - הם כנגד שלשה צדיקים שנסתלקו במנחת שבת⁶, שכולם הם בקו האמצעי.

יוסף - יסוד.

משה - דעת⁷.

דוד - מלכות.

(1) משפטים כא, יט.

(2) זח"א ה, ב.

(3) זח"א רכט, ב. וראה לקוטי תורה להאריז"ל תהלים פט.

(4) תענית ה, ב.

(5) תהלים לו, ז. עא, יט. קיט, קמב.

(6) זח"ב קנו, א. שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' רצב, ה.

(7) לקוטי תורה להאריז"ל פרשת שמות.

(8) תניא אגה"ק סט"ו בסופו.

(9) תניא פ"ג.

(10) תניא פ"ד.

(11) עץ חיים שער מ"ב פ"ד. לקוטי תורה במדבר ג, רע"ד.

(12) ועיין לקוטי תורה בלק עג, ב בענין שלשה מיני תשובה.

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

לְאִיזָה עֲנִינִים שִׁיכִים יְלָדִים?

יש להחדיר את האמונה בגאולה ובביאת המשיח גם אצל ילדים רפים בשנים. כמובן, יש להסביר את הדברים בהתאם לרמת ההבנה שלהם, אולם גם כאשר הם אינם מבינים את הדברים לאשורם - הקב"ה מחבב במיוחד את הבנות הילדים (גם אם היא אינה מלאה). בכלל, בדורות האחרונים נתנו כוחות נעלים מלמעלה, כדי שילדים יהיו שיכים לענינים רוחניים נעלים ביותר.

(לקוטי שיחות חלק ט"ו ע' 133. מתוך לקראת-שבת)

ביאת המשיח - בפשוטו!

כבוד קדשת אדמו"ר מהר"ש שאל פעם את אביו, כבוד קדשת אדמו"ר הצמח צדק, בשנת תר"ח, מה נעשה עם ה"קץ" שרמזו על שנה זו [שנה יבוא המשיח]?

ענה על כך אביו: מה רוצה אתה? ביאת המשיח - זהו גלוי פנימיות הנשמה, והרי נדפס ספר "לקוטי תורה", שהוא גלוי פנימיות התורה, שעל ידי זה הוא גלוי פנימיות הנשמה.

נענה הרבי מהר"ש ואמר: אבל אנו רוצים את ביאת המשיח למטה מעשרה טפחים!

(לקוטי שיחות חח"י עמ' 490. מתוך לקראת שבת)

אי-ה ידיעה והחנוכה לכהן - פוטרת מענש!

אם קיימים בדורנו יהודים שמעולם לא עבר במחם הרהור תשובה - הרי אלו יהודים שלא אשמים במצבם. מדבר ביהודים שהם או הוריהם נשבו בתינוקות בין גויים, או שמסבות דומות לא קבלו כל משג על יהדותם.

אנשים כאלה פוטרת התורה מענש, וממילא לא יתכן שהגלות מתעכבת בגללם. מאידך גיסא, כאשר מי מהם מצליח לחזור בתשובה, או אפילו לקיים מצוה אחת - הרי זה יקר ביותר אצל הקדוש-ברוך-הוא!

(משיחת שבת פרשת ויחי תנש"א. מתוך לקראת שבת)

אֵלֵיהֶו הַנְּבִיא מְגִיעַ מְדֵי יוֹם

מפיון שמלה המשיח יכול לבא כל יום "אחכה לו בכל יום שיבא", ואליהו הנביא צריך להודיע יום קדם לכן על ביאת המשיח - מגיע אליהו הנביא לטבריא בפעל ממש בכל יום, ומודיע על ביאת המשיח (במיוחד) לאלו העומדים במעמד ומצב של "אחכה לו בכל יום שיבא".

(משיחת ד' תשרי תנש"א. מתוך לקראת-שבת)

"דניאל" - מגלות לגאולה

דניאל איש חמודות חי בבבל, בגלות, ודווקא בספר דניאל מצויים הרמזים המפורשים ביותר על הגאולה וחשבון הקץ (שהוא חדוש לגבי שאר כתבי קדש, כולל של הנביאים בזמן הבית), שבענין זה נרמזת ההפיכה של הגלות (תקופת דניאל) לגאולה (הרמזים בספרו).

המהפך מגלות לגאולה, נרמז גם בשמו "דניאל" - שהוא אותיות 'דין א-ל', כלומר, הפיכת ענין הדין (של בבל והגלות בכללותה) לשם א-ל, מדת החסד.

(ע"פ תורת-מנחם תשמ"ט ח"ד, עמוד 169, הערה 47. מתוך לקראת-שבת)

מתקבצים בירושלים תחלה

לעתיד-לבא תהיה חלקה מחדשת של ארץ ישראל לפי השבטים. אולם בראש ובראשונה, יתאספו כל בני ישראל בקבוץ הגלויות בירושלים עיר הקודש (שלא נתחלקה לשבטים (מגלה כו, א)), ורק לאחר מכן ילך כל אחד אל נחלתו הפרטית.

(ע"פ התנעודיות תשמ"ט ח"ד ע' 226. מתוך לקראת-שבת)

מוכנים לגאולה

תהליך הגאולה השלמה התאריך, כי הקב"ה רצה שכל בני ישראל, ללא יוצא מן הכלל, יהיו מוכנים להתגלות האלוהית שתהיה בימות המשיח. אולם, כיום, הבשלות הזו כבר מקמת, ולכן הגאולה צריכה לבא בכל רגע ממש.

(ע"פ תורת-מנחם תשנ"ב חלק א', עמ' 354. מתוך לקראת-שבת)

פרשת בא

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

א וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוֹת פְּרַעְהָ אָרִי אָנֹכִי
יִקְרִית יָת לְבָהּ וְיָת לְבָהּ דַּעְבֹּדוּהִי בְדִיל
לְשׂוֹאָה אֹתִי אֵלֶיךָ בִּיגִיָּהוֹן:

י (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעְהָ כִּי־אֲנִי
הַכְבַּדְתִּי אֶת־לְבֹו וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן שְׁתִּי
אֶתְּתִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ:

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פְּרַעְהָ • וְהִתְרָה בּוֹ. שְׁתִּי • שִׁמִּי, שְׂאִשִּׁית אֲנִי.

ב וּבְדִיל דְּתַשְׁמַעֵי קְדָם בְּרַךְ וּבִרַךְ בְּרַךְ יָת
נִסִּין דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וְיָת אֶתְּנִי דִּי
שְׁנִיתִי בְּהוֹן וְתַדְעוֹן אָרִי אָנֹכִי יְיָ:

(ב) וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנִי בְנֵךְ וּבְנֵי־בְנֵךְ אֵת אֲשֶׁר
הִתְעַלְלָתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְּנִי אֲשֶׁר־שְׁמַתִּי בָם
וַיִּדְעֻם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' לֹו לְכָתֵב עוֹלָלְתִּי — כְּמוֹ: (אִיכָה א) "וְעוֹלָל
לְמוֹ כְּאֲשֶׁר עוֹלָלְתָּ לִי", "אֲשֶׁר עוֹלָל לִי".

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' שְׁחַקְתִּי, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָּר כב) "כִּי
הִתְעַלְלָתָּ בִּי", (שְׂמוּאֵל א ה) "הֲלוֹא כְּאֲשֶׁר הִתְעַלְלָה בְּהֵם",
הָאִמּוֹר בְּמִצְרַיִם. וְאִינוּ לְשׁוֹן פּוֹעַל וּמַעֲלִילִים — שְׂאִם

ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן לְוֹת פְּרַעְהָ וַיֹּאמְרוּ לָהֶם
כְּדָנָן אָמַר יְיָ אֵלֶיךָ דִּיהוּדָאֵי עַד אֲמַתִּי
מִסְרֵב אֶת לְאֶתְּכַנְעָא מִן קְדָמִי שְׁלַח עַמִּי
וַיִּפְלְחוּן קְדָמִי:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶל־פְּרַעְהָ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעֲבָדִים עַד־מַתִּי מֵאֲנִתִּי
לְעֵנֶת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:

כ"ט וַיֹּאמֶר ה' כְּתִיבָהּ: לְאֶתְּכַנְעָא, וְהוּא מְגִזֵּר עָנִי, מֵאֲנִתִּי לְהִיּוֹת עָנִי וְשָׁפַל מִפְּנֵי.

ספורט

וַיִּדְעֻם. אֶתְּהָ וְדוֹרוֹתֶיךָ
וְהַמִּצְרַיִם. תוֹרָה ג
(ג) עַד מַתִּי מֵאֲנִתִּי. הֵנָּה מֵאַחֵר
שְׂאִינֵךְ נִכְנַע אֶפְלוּ עֲתָה שְׂרָאִית וְכָלְתִּי
עַל הָאִיּוֹר הַמִּקְיָה, אֲשֶׁר לֹא תוּכַל
לְחִיּוֹת בְּלַעְדֵּיךְ אֶפְלוּ כְּרַנֵּעַ, אֵין לְקוֹיּוֹת
שְׂתִישׁוּב מִכֶּח שׁוּם גְּדֹל מְכוֹת, אֲכַל
אוֹלִי תִשׁוּב מִכֶּח הַתְּמִדָּתָם זְמַן אֶרֶךְ,
לְכָךְ רָאִי לְשַׁאֵל עַד אֵיזָה זְמַן יִהְיֶה
גְּבוּל הַתְּמִדָּת הַמֵּאוֹן עִם הַתְּמִדָּת
הַמְכוֹת. תוֹרָה ד

הוּא הַכְּבִיד לְבֹו (פְּסוּק לֵד), הֵנָּה אֲנִכִּי
כְּכֹר "הַכְּבִידְתִּי אֶת לְבֹו" בְּשִׁחִין, וְזֶה
לְהַרְבּוֹת הָאוֹתוֹת בְּקִרְבֵּי מִצְרַיִם, כְּדִי
שְׂתִישׁוּב אֵיזָה מֵהֵם בְּתִשׁוּבָה, וְלִמְעַן
יִסְפְּרוּ יִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת וַיִּפְרִיזוּ גְדֹלִי
וְטוֹבִי, לְפִיכָךְ הִתְרָאָה רָאוּיָה אֶף עַל
כִּי שְׂאִי שְׂמַע פְּרַעְהָ.
לְמַעַן שְׁתִּי אֶתְּתִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ. כְּדִי
שְׂבָהֶם כִּפִּיר הָעַם אֶת גְּדֹלִי וְיִשׁוּב
מִרְשָׁעָתוֹ. תוֹרָה ב
(ב) וּלְמַעַן תִּסְפָּר. לְמַעַן יִדְעוּ דוֹרוֹת
יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל אֵלָה.

י (א) כִּי אֲנִי הַכְּבִידְתִּי. אֶף עַל כִּי
שְׂאִמֵּר מֹשֶׁה "יִדְעִיתִי כִּי טָרָם תִּיִּרְאוּן"
(לְעֵיל ט, ל), חֲשַׁב שְׂאִי עַל כִּי שְׂאִי יִכְנַע
לְאֵל יִתְבָּרַךְ מִיִּרְאָת גְּדֹלוֹ, מִכָּל מְקוֹם
יִשְׁמַע בְּהִיּוֹת בְּלִתִּי יְכוֹל עוֹד לְסַבֵּל
אֶת רֵעֵת הַמְכוֹת, וְזֶה חֲשַׁב כְּאֲשֶׁר
רָאָה שְׂמִכְתִּי הַמִּכָּה אָמַר "ה' הִצְדִּיק"
(לְעֵיל ט, כו), אֲמָנָם כְּאֲשֶׁר רָאָה שְׂעַם כָּל
זֶה לֹא שְׂמַע (פְּסוּקִים לֵד לֵד), חֲשַׁב מֹשֶׁה
שְׂהִיִּתָּה הִתְרָאָה בּוֹ לְרִיק, כִּי גַם
שְׂאִי יוּכַל לְסַבֵּל לֹא יִשְׁמַע, וְלִכֵּן אָמַר
לּוֹ ה' יִתְבָּרַךְ, אֶף עַל כִּי שְׂעַתָּה גַם

(ד) כִּי אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי הַנִּנְי מִבְּיֹא
מִחֵר אַרְבָּה בַּגְּבֻלָּה:
דְּאִרִי אִם סָרִיב אַתָּה לְשַׁלַּח יְת עַמִּי הָא
אֲנֵא מִיָּתִי מִחֵר גּוֹבֵא בְּתוֹמֶךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

בכל מצב יכולים לשוב בתשובה

משפט הבחירה "להחזיק" ולשוב בתשובה.

ועל־דרך־זה יש לומר בנוגע לפרעה, שהפונה בזה ש"הכבדתי את לבו" הוא שמלמעלה הקשו עליו לשוב בתשובה, אבל לא לקחו ממנו את משפט הבחירה, ועדין היה יכול "להחזיק" ולשוב בתשובה ולשלח את בני ישראל, ועל זה הוא נענש. ומזה הוראה נפלאה אלינו, שאם בנוגע לפרעה שהיה רשע גמור, אומרת לנו התורה שהיה בכחו לשוב בתשובה, על־אחת־פמה־וכמה אחד מבני ישראל שיש לו נשמה קדושה ש"אפילו בשעת הסטא היתה באמנה אתו תהיה" (תניא סוף פרק כד) שכל מצב שיהיה, ביכולתו לשוב בתשובה ולהתקרב להקב"ה.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך ו, עמוד 65 - מתוך 'לקראת שבת')

בתחלת פרשתנו הובאו דברי משה אל פרעה בשליחותו של הקב"ה "כי אם מאן אתה לשלח את עמי, הנני מביא מחר ארבה בגבולך" (י, ד).

וידועה הקושיא, דהרי בתוב לפני זה "אני הכבדתי את לבו", שהשעם שמאן פרעה לשלח את בני ישראל הוא מבין שהקב"ה חזק את לבו, ואם־כן מדוע נענש בארבה משעם שמאן לשלח, הרי זה לא היה בבחירתו?

ויש לתרץ על־פי מה שכתב רבנו הזקן נשמתו־עזרן ב'אגרת התשובה' (פרק יא) שאף מי שנאמר עליו "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (יומא פה, ב במשנה), הנה "אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו". דהינו, דאף מי שמלמעלה מכבידים עליו התשובה, מכל־מקום עדין יש לו

הנחפא ית עין שמשא דארעא ולא יכול למחזי ית ארעא ויכול ית שאר שזבתא דאשתאר לכוון מן בידא ויכול ית כל אילנא דאצמח לכוון מן חקלא:

כ"א את עין הארץ • את מראה הארץ. ולא יוכל וגו' • הוזהר לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר.

ווימלון בתיך ובתי כל עבדיך ובתי כל מצרים די לא חזו אבהתך ואבהת אבהתך מימא דמיהויהון על ארעא עד יומא הדין יתפני ונפק מן קדם פרעה:

ויאמרו עבדי פרעה לה עד אמתי יהי דין לנא למקלא שלח ית גבריא ויפלחון קדם יי אלהיון העד קעון לא ידעת ארי אבדת מצרים:

ח ואתומב ית משה וית אהרן לות פרעה ואמר להון אזילו פלחו קדם יי אלהכון מן ומן דאזליו:

(ה) וכסה את־עין הארץ ולא יוכל לראות את־הארץ ואכל את־יתר הפלטה הנשארת לכם מן־הפרד ואכל את־כל־העץ הצמח לכם מן־השדה:

(ו) ומלאו בתיך ובתי כל־עבדיך ובתי כל־מצרים אשר לא־ראו אבתיך ואבות אבתיך מיום היוותם על־האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה:

(ז) ויאמרו עבדי פרעה אליו עד־מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את־האנשים ויעבדו את־יהוה אלהיהם הטרים תדע כי אבדה מצרים:

כ"א הטרים תדע • העוד לא ידעת כי אבדה מצרים?.

(ח) ויושב את־משה ואת־אהרן אל־פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את־יהוה אלהיכם מי ומי ההלכים:

כ"א ויושב • הושבו על־ידי שליח ששלחו אהריהם, והשיבוים אל פרעה.

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּעוֹלָמָנָא וּבְסִבְנָא גִזִּיל בְּכִנְנָא
וּבְכִנְתָּנָא בְּעִנְנָא וּבְתוֹרָנָא גִזִּיל אַרִי חָגָא קָדָם
וְיִלְנָא:

י וַיֹּאמֶר לְהוֹן יְהִי בֵן מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָכוֹן פִּד
אַשְׁלַח יִתְכוֹן וְיִת טַפְלָכוֹן חֲזוּ אַרִי בִישָׁא
דְּאַתוֹן סְבִירִין לְמַעַבְד לְקַבֵּל אִפִּיכוֹן
לְאַסְתְּחָרָא:

בְּתַפְלָתוֹ: (לְקַמֵּן לֵב) "לְמָה יֹאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה
הוֹצִיאָם"? זוֹ הִיא שְׁאֵמֶר לָהֶם: "רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָה
פְּנִיכֶם", מִיד: "וַיִּנָּחֶם ה' עַל הָרָעָה" וְהַפֶּךְ אֶת הַדָּם
לְדָם מִיֵּלָה שְׁמַל יְהוֹשֻׁעַ אוֹתָם, וְזֶהוּ שְׁנֵאָמֶר: (יְהוֹשֻׁעַ
ה) "הַיּוֹם גִּלּוֹתִי אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַלֵיכֶם", שְׁהִי
אוֹמְרִים לָכֶם: דָּם אָנוּ רוֹאִין עַלֵיכֶם בְּמִדְבָּר.

יא לֹא בֵן אֲזִילוּ כַעַן גְּבֵרִיא וּפְלָחוּ קָדָם יְיָ
אַרִי יְתֵה אַתוֹן בְּעֵן וְתִרִיד יְתֵהוֹן מִן קָדָם
פְּרָעָה:

לאֵלֶהִינוּ, וְאִין דְּרָךְ הַטֶּף לְזַבֵּחַ. וַיִּגְרַשׁ אֹתָם • הָרִי
זֶה לְשׁוֹן קֶצֶר, וְלֹא פֶרֶשׁ מִי הַמִּגְרָשׁ.

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעֲרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נִלְךְ בְּכִנְיֵנוּ
וּבְכִנּוּתֵנוּ בְּצִאֲנֵנוּ וּבְבִקְרָנוּ נִלְךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ:

(י) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי בֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח
אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִי רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם:

כ"י • כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְגו' • אִף כִּי אֲשַׁלַּח גַּם
אֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר, כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם. רְאוּ כִי רָעָה
נִגְדָה פְּנִיכֶם • כְּתִרְגוּמוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגְדָּה שְׁמַעְתִּי:
כּוֹכַב אֶחָד יֵשׁ שְׁשָׁמוֹ 'רָעָה', אָמַר לָהֶם פְּרָעָה: רוֹאֵה
אֲנִי בְּאִיצְטְגִּינִיּוֹת שְׁלִי, אוֹתוֹ כּוֹכַב עוֹלָה לְקִרְאָתְכֶם
בְּמִדְבָּר, וְהוּא סִימֵן דָּם וְהִרְיָגָה. וּכְשֶׁחֲטָאוּ יִשְׂרָאֵל
בְּעִגָּל וּבִקְשׁ הַקֹּדֶשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְהִרְגָם, אָמַר מֹשֶׁה

(יא) לֹא בֵן לָכֹו נָא הַגְּבֵרִים וְעַבְדֵּי אֶת־יְהוָה כִּי אַתָּה
אַתָּם מְבַקְשִׁים וַיִּגְרַשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פְרָעָה: ס

כ"י • לֹא בֵן • כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לְהוֹלִיד הַטֶּף עִמָּכֶם,
אֲלֹא "לָכֹו הַגְּבֵרִים וְעַבְדֵּי אֶת ה'". כִּי אַתָּה אַתָּם
מְבַקְשִׁים • (אוֹתָה עֲבוּדָה) בְּקִשְׁתֶּם עַד הַנֶּה: נִזְבַּחָה

~ יום שני א' שבט ~

יב וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדָךְ עַל אֶרְעָא
דְּמִצְרַיִם וְיִתִּי גּוֹבָא וְיִסַּק עַל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְיִכּוֹל יִת כָּל עֶסְבָּא דְּאֶרְעָא יִת כָּל דִּי אֲשָׁא
בְּרָדָא:

יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יִת חֲטָרָה עַל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְיִי דְּבַר רוּחַ קְדוּמָא כַּאֲרָעָא כָּל יוֹמָא הַהוּא
וְכָל לִילִיא צִפְרָא הָהּ וְרוּחַ קְדוּמָא נָטַל יִת
גּוֹבָא:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נָטַח יָדְךָ עַל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וְיַעַל עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת־
כָּל־עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֶת כָּל־אֲשֶׁר הִשְׁאִיר הַבָּרָד:

כ"י • בְּאַרְבָּה • בְּשִׁבִּיל מַכַּת הָאֶרְבָּה.

(יג) וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־מַטְּהוֹ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיְהוָה נָחַח
רוּחַ־קְדוֹם בְּאֶרֶץ כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלֵּילָה
הַבֶּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקִּדִּים נָשָׂא אֶת־הָאֶרְבָּה:

ספורט

הָאֶרְבָּה, וְהוּא הַדְּרוּמִי, כְּמוֹ מַצְנֶה
לְאַרְבָּה שְׂבִיבָא, כְּעִנְיָן "וְנִשָּׂא גֹס
לְגוֹיִם מִרְחֹק וְשָׂרַק לוֹ מִקְצֵה הָאֶרֶץ
וְהִנֵּה מִתְהַרָה קֵל יָבוֹא" (ישעיה ה.
כח). תּוֹרָה יג

(בְּרַשִׁית כה, לב), "וְגִלְיָה יָרְדוֹת מְנוֹת"
(משלי ה, ח), וּכְדִבְרֵיהֶם זְכוּרֹנָם לְבִרְכָה
"וְהֵם רָצִים לְבָאֵר שְׁחַת" (בְּרִכּוֹת כח,
ב). תּוֹרָה יא
(יב) עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה. בְּצַד

(י) כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת
טַפְכֶם. כָּל שְׂפֵן הַמִּקְנֶה. רְאוּ כִי
רָעָה נִגְדָה פְּנִיכֶם. רְאוּ כִי אַתָּם
הוֹלְכִים בְּעֶסְקָכֶם זֶה אֶל הָרֵעַ לָכֶם
וְתִמְצְאוּהוּ, כְּעִנְיָן "הִלֶּךְ לְמוֹת"

כ"י • וְרוּחַ הַקָּדִים • רוח מזרחית נשא את הארבה, לפי שבא כנגדו, שמצרים בדרומית מערבית היתה, כמו שמפרש במקום אחר.

(יד) וַיַּעַל הָאֲרֶבֶה עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנֶחַ בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כַּבֵּד מְאֹד לִפְנֵי לֹא־הָיָה בֵּן אֲרֶבֶה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־בֶּן:

כ"י • וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה־בֶּן • ואותו שהיה בימי יואל, שנאמר: (יואל ב) "כִּמֹּהוּ לֹא נִהְיָה מִן־הָעוֹלָם", למדנו שהיה כבד משל משה, [כי של יואל היה] על־ידי מינין הרבה שהיו יחד: ארבה, זלזל, חסיל, גזם, אבל של משה לא היה אלא של מין אחד (כף גרסת רבי אליהו מזרחי), וכִּמֹּהוּ לֹא הָיָה וְלֹא יִהְיֶה.

(טו) וַיִּכֶּם אֶת־עֵין כָּל־הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ וַיֹּאכַל אֶת־כָּל־עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֵת כָּל־פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרֵד וְלֹא־נֹתַר כָּל־יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • כָּל יֵרֶק • עלה ירק, וירדור"א בלע"ז.

(טז) וַיִּמָּהַר פִּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר חַטָּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלָכֶם:

(יז) וַעֲתָה שָׂא נָא חַטָּאתִי אֵךְ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיֹּסֵר מֵעָלַי רֶק אֶת־חַמֹּת הַיָּה:

(יח) וַיֵּצֵא מֵעַם פִּרְעֹה וַיַּעֲתֵר אֶל־יְהוָה:

(יט) וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה רֻחַיִם חֹזֶק מְאֹד וַיֵּשֶׂא אֶת־הָאֲרֶבֶה וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׁאָר אֲרֶבֶה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:

כ"י • רוח ים • רוח מערבי. ימה סוף • אומר אני, שים סוף היה מקצתו במערב כנגד כל רוח דרומית וגם במזרח של ארץ ישראל. לפיכך, רוח ים תקעו לארבה ימה סוף כנגדו. וכן מצינו לעגל תחומין, שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר: (לקמן כג) "מים סוף ועד ים פלשתיים", ממזרח למערב, שים פלשתיים במערב היה, שנאמר בפלשתיים: (צפניה ב) "יושביו חבל הים, גוי כרתיים". לֹא נִשְׁאָר אֲרֶבֶה אֶחָד • אף המלוחים שמלחו מהם (שמות רבה).

(כ) וַיִּחַזַּק יְהוָה אֶת־לֵב פִּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ

כ וַתִּתְקַף יְיָ יֵת לִבָּא דְפִרְעָה וְלֹא שִׁלַּח יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ:

כא וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צִית שְׁמַיָא וְיִהי חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּתַר דִּיעְדִּי קָבֵל לִילִיא:

ואוּנְקָלוּס תַּרְגָּם לְשׁוֹן הַסֵּרָה, כְּמוֹ "לֹא יָמִישׁ", בְּתַר דִּיעְדִּי קָבֵל לִילִיא, כְּשֵׁינִיעַ סְמוּךְ לְאוֹר הַיּוֹם, אָבֵל אֵין הַדְּבוּר מִיָּשֵׁב עַל הַיָּיִו שֶׁל "וַיִּמַּשׁ", לְפִי שֶׁהוּא כְּתוּב אַחֵר "וְיִהי חֹשֶׁךְ". וַיִּמַּרְשׁ אַגְדָּה פּוֹתְרוֹ, לְשׁוֹן (דְּבָרִים כח) "מִמַּשֵּׁשׁ בַּצְּהָרִים", שֶׁהִיא כְּפוּל וּמִכְפָּל וְעַב עַד שֶׁהִיא בּוֹ מִמַּשׁ.

כ"י וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ • וַיִּחְשִׁיף עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ יוֹתֵר מִחֻשְׁכוֹ שֶׁל לִילָה, וְחֹשֶׁךְ שֶׁל לִילָה יֵאָמֵשׁ וַיִּחְשִׁיף עוֹד. וַיִּמַּשׁ • כְּמוֹ וַיִּאֲמַשׁ. יֵשׁ לָנוּ תְּבוּת הַרְבֵּה חֲסִרוֹת אֶל־יָי, לְפִי שֶׁאֵין הַבֵּרַת הָאֶל־יָי נִפְתָּר כֹּל־כָּף, אֵין הַפְּתוּב מִקְפִּיד עַל חֲסִרוֹנָה, כְּגוֹן: (יִשְׁעִיה) "לֹא יִהְיֶה שֵׁם עֲרֵבִי" – כְּמוֹ לֹא יֵאָהֵל, – לֹא יִטָּה אֶהָלֹ, וְכֵן: (שְׁמוּאֵל ב כב) "וַתִּזְרְנִי חֵיל", כְּמוֹ וַתִּאֲזַרְנִי.

כב וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כב וַיִּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל צִית שְׁמַיָא וְיִהי חֹשֶׁךְ קָבֵל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם תְּלָתָא יוֹמִין:

אֲפֹלָה כְּדִי שֶׁלֹּא יֵרָאוּ מִצְרַיִם בְּמִפְלָתָם וַיֹּאמְרוּ: אֵף הֵם לֹוֶקִין כְּמוֹנֵנוּ. וְעוֹד שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם, וַיִּכְשִׁיצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין מֶהֱן וְהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין בִּידֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ: אֲנִי רִאִיתִיו בְּבִיתְךָ וּבְמִקְוֹם פְּלוֹנִי הוּא. שְׁלֹשֶׁת יָמִים • שְׁלוּשׁ שֶׁל יָמִים, טַרְצִינָא בְּלַעֲזָא, וְכֵן "שְׁבַעַת יָמִים" בְּכָל מִקְוֹם, שְׁטִינָא שֶׁל יָמִים.

(כב) וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וְיִהי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

כ"י וְיִהי חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה וְגו' שְׁלֹשֶׁת יָמִים • חֹשֶׁךְ שֶׁל אֲפֹל, שֶׁ"לֹא רִאוּ אִישׁ אֶת אַחִירוֹ" אוֹתָן ג' יָמִים (בְּשִׁמּוֹת רַבָּה), וְעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַחֲרֵים חֹשֶׁךְ מִכְפָּל עַל זֶה שֶׁ"לֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתִּיו", יוֹשֵׁב אֵין יָכוֹל לַעֲמֹד, וְעוֹמֵד אֵין יָכוֹל לִישֹׁב (שְׁמוֹת רַבָּה. ע"י"ש). וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ? שֶׁהָיוּ בִּישְׂרָאֵל בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר רִשְׁעִים, וְלֹא הָיוּ רוֹצִים לְצֹאת, וּמִתּוֹ בְּשִׁלְשֶׁת יָמִי

~ נקודות משיחות קודש ~

קיום המצות בדרך הטבע

(ראה מצפה איתן על תורה חטין סנהדרין סט, ב. כלי חמדה פ' ויקהל לה, כז-כח).

ועל-פי-זה גם הצווי ד' ונצללתם את מצרים", היו צריכים לקיים בדרך הטבע.

ולכן מפרש רש"י שקדי שקיים הצווי לא יהיה בדרך גס, הנה לא רק עצם קיום המצוה ("ונצללתם את מצרים") היה בדרך הטבע, אלא גם ההכנה לקיום המצוה (חפוש כלי הנהב של המצריים) היה בדרך הטבע ולא באופן נסי.

(ע"פ לקו"ש כרך ה', עמ' 80 ואילך,

כרך לא עמ' 48 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

ויהי חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם י, (כב) וְלָמָּה הֵבִיא עֲלֵיהֶם חֹשֶׁךְ . . שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם וַיִּכְשִׁיצְאוּ וְהָיוּ שׁוֹאֲלִים מֶהֱן וְהָיוּ אוֹמְרִים אֵין בִּידֵינוּ כְּלוּם, אוֹמֵר לוֹ אֲנִי רִאִיתִיו בְּבִיתְךָ וּבְמִקְוֹם פְּלוֹנִי הוּא (רש"י).

מלשון רש"י "שֶׁחֲפָשׂוּ יִשְׂרָאֵל" מִשְׁמַע שֶׁאֵינוּ מִפְּרֹשׁ כְּפִירוֹשׁ שֶׁהוּא בְּתַנְחוּמָא (פִּרְשָׁנוּ ג') שֶׁ"הִנֵּה מֵאִיר לִישְׂרָאֵל וּמִרְעָא לְהֵן כָּל כְּלִי כֶּסֶף וְזָהָב וְכוּ'", דְּמִפְּרֹשׁ שֶׁכְּנִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ צָרִיכִים לְחַפֵּשׁ אֶת כְּלֵי הַזָּהָב וְכוּ', וְצָרִיךְ בִּיאור טַעַם הַשְׁנוּי.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה, דִּהְנֵה צוּיִי הַקָּב"ה נִתְּנוּ "לְצָרֶךְ בְּהֵן אֶת הַבְּרִיּוֹת", וְלָכֵן הָיוּ שְׁנוּיִי הַקָּב"ה צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּדָבָרִים טַבְעִיִּים וְלֹא בְּמַעֲשֵׂה נִסִּים, בְּכִדִּי שֶׁהַמִּצְוֹת יִהְיוּ בְּדָבָרִים שֶׁהֵם מִגְּדִירֵי הָעוֹלָם

(כא) נִטָּה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם. עַל אוֹתוֹ הַחֵלֶק מִהָאִוִּיר הַנִּקְרָא "שָׁמַיִם", כְּמִבְּאֵר בְּפִרְשַׁת בְּרֵאשִׁית. וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ. וְנִסִּיר אֶת הַחֹשֶׁךְ הַטַּבְעִי לְרֹב עֲבִיו, וְלֹא יִפֹּל עָלָיו הָעֶדֶר הָאוֹר, בְּהִיוֹתוֹ בְּלִתִּי מוֹכֵן אֵלָיו. וְלִפְיָךְ, תוֹרָה כב

שֶׁל לִילָה. כִּי אֲמָנָם חֹשֶׁךְ הַלִּילָה הוּא אוֹר מוֹכֵן לְקַבֵּל הָאוֹר, וְהוּא חֹשֶׁךְ בְּהָעֶדֶר הָאוֹר בְּלִבָּד, אֲמָנָם זֶה הַחֹשֶׁךְ יִהְיֶה אוֹר בְּלִתִּי מוֹכֵן לְקַבֵּל הָאוֹר

כג לא חזו אנש ית אחוהי ולא קמו אנש
מתחותיה תלתא יומין ולכל בני ישראל
הנה נהורא במותבנהון:

(כג) לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
בְּמוֹשְׁבֵתָם:

~ יום שלישי ב' שבט ~

כד וקרא פרעה למשה ואמר אזילו פלחו
קדם יי לחוד עובדן ותורכון שבוקו אף
טפלכון זייל עמכון:

(כד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עֲבַדוּ אֶת־
יְהוָה רַק צֹאנְכֶם וּבְקִרְכֶם יֵצֵג גַּם־טַפְכֶם יֵלְךְ עִמָּכֶם:
כ"י • יֵצֵג • יְהֵא מַצָּג בְּמִקְוָמוֹ.

כה ואמר משה אף את תמסר בידנא נכסת
קדשיו ועלון ונעבד קדם יי אלהנא:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אֶתְּךָ תִּתֵּן בְּיָדֵנוּ וּבְחַיִּים וְעֹלֹת
וְעֹשִׁינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

כ"י • גַם אֶתְּךָ תִּתֵּן • לֹא דִיךְ שׁ"מִקְנֵנוּ יֵלְךְ עִמָּנוּ", אֵלֹא "גַם אֶתְּךָ תִּתֵּן".

כו ואף בעירנא זייל עמנא לא תשתאר
מדעם ארי מנה אנחנא נסבין למפלח קדם
יי אלהנא ואנחנא לית אנחנא ידעין מה
נפלח קדם יי עד מיתנא תמן:

(כו) וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלְךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂאֵר פְּרִסָּה בִּי מִמֶּנּוּ
נִקָּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנַחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה
נַעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:

כ"י • פְּרִסָּה • פְּרִסַת רֶגֶל, פִּלְטָא בְּלַע"ז. לֹא נֵדַע מַה נַעֲבֹד • כַּמָּה תְּכַבֵּד הָעֲבֹדָה. שָׁמָּה יִשְׁאֵל יוֹתֵר מִמָּה
שָׁיֵשׁ בְּיָדֵינוּ.

כז ואתקף יי ית לבא דפרעה ולא אבה
לשלוהוהון:

(כז) וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:

כח ואמר לה פרעה אזיל מעליי אסתמר לך
לא תוסיף למחזי אפי ארי ביומא דתחזי
אפי תמות:

(כח) וַיֹּאמְרוּ־לוֹ פַּרְעֹה לְךָ מַעְלִי הַשֹּׁמֵר לְךָ אֶל־תִּסָּף
רְאוֹת פָּנָי בִּי בְיוֹם רֵאתְךָ פָּנָי תָּמוֹת:

כט ואמר משה יאות מליתא לא אוסיף עוד
למחזי אפיך:

(כט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דִּבַּרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד רְאוֹת
פָּנֶיךָ: פ

כ"י • כֵּן דִּבַּרְתָּ • יָפָה דִּבַּרְתָּ, וּבִזְמַנּוֹ דִּבַּרְתָּ. אָמַת, שְׁלֹא אוֹסִיף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ (שמות רבה).

ספורנו

על ידי עבדיו בלבד, כאמרו "וירדו
כל עבדיך אלה אלי" (להלן יא,
ח). תורה א

תמות, כענין "לא תספו לראתם עוד
עד עולם" (להלן יד, יא). אמנם כאשר
קרא למשה ולאחר לילה, קרא אותם

(כג) לא ראו איש את אחיו. כי לא
הספיק לזה אור גר ואבוקה. תורה כד
(כט) לא אסף עוד ראות פניו. כי

א וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ חַד אֵינִי עַל
פְּרַעֲה וְעַל מִצְרַיִם כִּתְּרָה בֶּן יִשְׁלַח יִתְכוֹן מִכָּא
כְּשִׁלְחוּתָהּ גְּמִירָא תִרְכָּא יִתְרִיךְ יִתְכוֹן מִכָּא :

יא (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עוֹד נִגַּע אֶחָד אֲבִיא
עַל־פְּרַעֲה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה
כְּשִׁלְחוּ כָלָה גֵרֶשׁ יִגְרֹשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה:

כש"י • כָּלָה • "גמירא". "כָּלָה", כָּלִיל. כָּלְכֶם יִשְׁלַח.

ב מִלִּיל כְּעַן קָדָם עָמָא וּשְׁאִילוֹ גִּבְר מִן
חֲבֵרָה וְאַתְמָא מִן חֲבֵרָתָה מִנִּין דְּכִסְף וּמִנִּין
דְּדָהָב:

(ב) דְּבִרְנָא בְּאֻנֵּי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ
וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְהוּתָהּ כְּלִי־כֶסֶף וְכִלֵּי זָהָב:

כש"י • דְּבִרְנָא (ברכות י) אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה.
בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, הִזְהִירָם עַל כֶּךָ, שְׁלֹא יֹאמְרוּ אוֹתוֹ
צְדִיק, אֲבָרְהָם: "וְעַבְדִּים וְעֲנֻוֹ אוֹתָם" קָיָם בָּהֶם,
"וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל" לֹא קָיָם בָּהֶם.

כש"י • דְּבִרְנָא (ברכות י) אֵין 'נָא' אֶלָּא לְשׁוֹן בְּקָשָׁה.
בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, הִזְהִירָם עַל כֶּךָ, שְׁלֹא יֹאמְרוּ אוֹתוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~

רכוש גדול כמתנה או כתשלום

אמר גביהא בן פסיסא . . תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא
ששעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה . . ולא
מצאו תשובה", ותינו, שבני ישראל קבלו את הרכוש כתשלום
שכר על שעבודם למצרים.
ועל-פי-זה אם המצריים היו נותנים להם את זה מצד עצמם,
היו יכולים לחשב שנה היה רק בדרך מתנה ולא כתשלום שכר
(שחייבים לשלם להם), ולכן עשה הקב"ה שהמצריים יתנו את
הרכוש רק כתוצאה מהשאלה ות"תביעה" של בני ישראל
(שמגיע להם שכר, מצד הדין) ואז ראו הכל, שנה הגיע לבני
ישראל פי היו ראויים ונכאים לזה כתשלום, ולא בדרך מתנה.
וק"ל.

(ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 12 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

דְּבִרְנָא בְּאֻנֵּי הָעָם וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ וְגו' . .
ובגריישראל עשו בדבר משה וישאלו מצרים כלי-כסף וגו'
וינצלו את-מצרים: (פרשתנו יא, ב ואילך)
וְגַשׁ לַעֲיֵן, דָּאם הַכְנָה ב'וינצלו את מצרים" היתה כדי לקיים
ההבטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ש"ואחרי כן
יצאו ברכוש גדול", למה עשה הקב"ה שבני ישראל יקבלו את
ה"רכוש גדול" על-ידי שאילה ובקשה מהמצריים, דלכאורה
הנה מתאים יותר אם המצריים היו נותנים להם את זה בדרך
כבוד על-ידי נתינת מתנה וכיוצא בזה, ולמה הצרכו בני
ישראל לבקש ולשאל את הרכוש מהמצריים?

וְגַשׁ לומר על פי מה דאיתא בסנהדרין (צא, א) "פעם אחת באו
בני מצרים . . אמרו . . תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו,

ג וַיְהִי כִּי יָת עָמָא לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי מִצְרַיִם אָף
גִּבְרָא מֹשֶׁה רַב לַחֲדָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
בְּעֵינֵי עֲבָדֵי פְרַעֲה וּבְעֵינֵי עָמָא:

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חַן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ
מֹשֶׁה גָּדוֹל מְאֹד בְּאַרְצָן מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְרַעֲה
וּבְעֵינֵי הָעָם: ם

ספורט

זכרונם לברכה "המבטל את התורה
מעשר, סופו לבטלה מעני", (אבות ד,
ט, תורה ב

(ב) דְּבִרְנָא נָא בְּאֻנֵּי הָעָם
וַיִּשְׁאֲלוּ. שְׁלֹא יִדְאָגוּ שְׁמָא בְּסִבְת
הַמָּמוֹן יִמְסְרוּ עֲצָמָם לְרִדְף אַחֲרֵיהֶם,
כִּי בְּהָ תְהִיָּה תְשׁוּעָתָם. תורה ג

(ג) גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָּדוֹל
מְאֹד. וְלִכְבוֹדוֹ הִרְבּוּ לְהִשְׁאִיל. תורה ד

מפל זה המקום. פי אמנם זו מדת
צדקו של הקדוש ברוך הוא,
כשיתעקש אדם מעשות הראוי לבלתי
עשות רצון קונו, יעשה מה שברר
ממנו בצרה ויגון, ולא לרצון יהיה
לו, כאמרו "תחת אשר לא עבדת..
ועבדת את איביך" (דברים כח, מז מוח),
"אם לא פאשר דברתם באוני בן
אעשה לכם" (במדבר יד, כח), כאמרם

יא (א) וַיִּשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה
כְּשִׁלְחוּ. באותו האפן שִׁכְבַּר שִׁלַּח
מִרְצוֹנוֹ אוֹתָךְ וְאֵת אֶהְרֹן בְּשִׁבְט
עֲבֹרָתוֹ, כְּאָמְרוּ "וַיִּגְרֹשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי
פְּרַעֲה" (לעיל י, יא), באותו האפן יִשְׁלַח
אֶתְכֶם עֲתָה מִכְרַח בְּצֻרָתוֹ.

כָּלָה גֵרֶשׁ יִגְרֹשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה. אֲכַל
אֹז גֵּרֶשׁ אֶת שְׁנֵיכֶם בְּכֹד וּמִפְּנֵי
בְּכֹד, אֲמַנְם עֲתָה יִגְרֹשׁ אֶת כָּלְכֶם

~ יום רביעי ג' שבט ~

(ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּחֻצַּת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:

כמו בַּבְּחֻצוֹת הַלֵּילָה, וְאָמְרוּ שְׂאֵמֶר מֹשֶׁה: 'בְּחֻצוֹת', דְּמִשְׁמַע סְמוּךְ לוֹ, אוֹ לִפְנֵי אוֹ לְאַחֲרָיו, וְלֹא אָמַר בְּחֻצוֹת, שְׂמָא יִטְעוּ אֶצְטַגְנִי פְרַעַה וַיֹּאמְרוּ: מֹשֶׁה בְּדַאי הוּא, אֲכַל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ עֲתִיו וּרְגָעִיו, אָמַר: 'בְּחֻצוֹת'.

כֹּה"א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' • בְּעִמְדוֹ לִפְנֵי פְרַעַה נִגְמָרָה לוֹ גְבוּאָה זוֹ, שְׁהָרִי מִשִּׁיבָא מִלְּפָנָיו לֹא הוֹסִיף רְאוֹת פָּנָיו. בְּחֻצַּת הַלֵּילָה • כִּהְחֻלַּק הַלֵּילָה. בְּחֻצוֹת, כְּמוֹ: (מַלְכִּים א יט) "כְּעֻלּוֹת", (תַּהֲלִים קכד) "בְּחֻצוֹת אָפֶם בְּנוֹ", זֶהוּ פְשׁוּטוֹ, לִישְׁבוֹ עַל אִפְנֵיו, שְׂאִין 'חֻצוֹת' שֶׁם דְּבָר שֶׁל חֲצִי. וּרְבוּתִינוּ דְרָשׁוּ: (בִּרְכוֹת ד)

(ה) וּמַת כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרַעַה הַיֹּשֵׁב עַל-פֶּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרְחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

הָיוּ בְּכָלֵל, וְלָמָּה לְקוֹ בְּנֵי הַשֹּׁפְחוֹת? שְׂאֵף הֵם הָיוּ מִשְׁעַבְדִּים בָּהֶם וּשְׂמִחִים בְּצִרְתָּם. וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה • לִפִּי שְׁהָיוּ עוֹבְדִין לָהּ. וּכְשֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ הוּא נִפְרַע מִן הָאֵמָה, נִפְרַע מֵאֱלֹהֶיהָ (מְכִילָתָא).

כֹּה"א עַד בְּכוֹר הַשֶּׁבִּי • לָמָּה לְקוֹ הַשְּׂבוּיִים? כְּדִי שְׁלֹא יֹאמְרוּ: יִרְאַתָּם תַּבְּעָה עַל-בִּנְיָם, וְהִבִּיאָה פְרַעְנוֹת עַל מִצְרַיִם. מִבְּכוֹר פְּרַעַה וְגו', עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה • כָּל הַפְּחוּתִים מִבְּכוֹר פְּרַעַה וְחֹשׁוּבִים מִבְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה

(ו) וְהִיתָה צִעָקָה גְדֹלָה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמָהוּ לֹא תִסָּף:

(ז) וְלִכְלָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרַץ-פֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ לְמֵאִישׁ וְעַד-בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְּעוּן אֲשֶׁר יַפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:

"מִחְשְׁבוֹת חֲרוּץ", אָדָם חֲרִיף וְשִׁנּוֹן, (שְׁמוּאֵל א י) "וַיִּדְּ חֲרוּצִים תַּעֲשִׂיר", חֲרִיפִים, סוֹחֲרִים שְׁנוּנִים. אֲשֶׁר יַפְלֶה • יְבָדִיל.

כֹּה"א לֹא יִחְרַץ פֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ • אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן שְׁנוֹן: לֹא יִשְׁנֶן, וְכֵן (יְהוֹשֻׁעַ י) "לֹא חֲרַץ לְבָנִי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ", לֹא שִׁנּוֹן. (שְׁמוּאֵל ב ה) "אֲזַ תִּחְרַץ", תִּשְׁתַּנֵּן. (יִשְׁעִיָּה מֵא) "לְמוֹדֵג חֲרוּץ", שְׁנוֹן. (מִשְׁלִי כֵא)

ספורט

מִשְׁעַר הַדָּגִים וְלִלְלָה מִן הַמִּשְׁנָה וְשֶׁבֶר גְּדוֹל מִהַגְבָּעוֹת" (צִפְיָה א, י), אֲכַל בְּלִילָה כְּזֶה, שְׁהִיָּה לֵיל שְׁלוֹם בְּמִצְרַיִם, לֹא נִהְיְתָה וְלֹא תוֹסִיף "צִעָקָה" כְּזֹאת. תוֹרָה 1

(ו) אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה. אֲשֶׁר בְּלִילָה כָּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה "צִעָקָה" כְּזֹאת, וְזֶה כִּי לֹא הָיָה לֵיל מַלְחָמָה חֵיל אוֹיְבִים, כִּי אָמְנָם אֲזַ תִּרְבֶּה הַצִּעָקָה כְּעִיר, כְּעִנְיָן "קוֹל צִעָקָה

(ה) מִבְּכוֹר פְּרַעַה.. עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה. מִן הַנִּקְבָּד מִכֶּלֶם עַד הַנִּקְלָה מִכֶּלֶם, אֲכַל "מִבְּכוֹר פְּרַעַה.. עַד בְּכוֹר הַשֶּׁבִּי" (לַחֲלֹן יב, כט) הוּא מִן הַיּוֹתֵר חוּטָא כְּזֶה עַד הַחוּטָא פְחוֹת מִכֶּלֶם. תוֹרָה 1

(ח) וַיֵּרְדּוּ כָּל־עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה אֵלֵי וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר
צֵא אֶתָּה וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בְּרִגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא
וַיֵּצֵא מִעַם־פְּרָעָה בַּחֲרִי־אָף: ׀

כ"י וַיֵּרְדּוּ כָּל עֲבָדֶיךָ • חֶלֶק כְּבוֹד לַמַּלְכוּת, שְׁהָרִי
בסוף, יָרַד פְּרָעָה בְּעֲצָמוֹ אֵלָיו בְּלִילָה וְאָמַר: "קוֹמּוּ
צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי", וְלֹא אָמַר לוֹ מֹשֶׁה מִתְחִלָּה: וַיֵּרֶדְתָּ
אֵלַי וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִי (ובחים קב) • אֲשֶׁר בְּרִגְלֶיךָ •

ההולכים אחר עֲצָתְךָ וְהַלּוּכָךְ. וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא •
עַם כָּל הָעָם מֵאַרְצָךְ. וַיֵּצֵא מִעַם פְּרָעָה • כְּשֶׁגָּמַר
דְּבָרָיו, יֵצֵא מִלִּפְנֵי. בַּחֲרִי־אָף. • עַל שֶׁאָמַר לוֹ:
"אַל תִּסָּף רְאוֹת פָּנַי".

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה
לִמְעַן רְבוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י וַיֵּצֵא מִעַם פְּרָעָה מוֹפְתֵי • "מוֹפְתֵי" שְׁנַיִם, "רְבוֹת" שְׁלֹשָׁה: מִכַּת בְּכוֹרוֹת, וְקִרְיַעַת יַם־סוּף וְלִנְעַר אֶת מִצְרַיִם.

(י) וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִּפְנֵי
פְּרָעָה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: ׀

כ"י וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ וְגו' • כָּבֹד כָּתַב לָנוּ זֹאת בְּכָל הַמּוֹפְתִים, וְלֹא שָׁנְאַהּ כָּאֵן אֶלֶּא בְּשִׁבִּיל לְסִמְכָה
לְפָרָשָׁה שֶׁלֹּא־חָרְיָה.

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר:

כ"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאַל אֶהְרֹן • בְּשִׁבִּיל
שֶׁאֶהְרֹן עָשָׂה וְטָרַח בַּמּוֹפְתִים כְּמֹשֶׁה, חֶלֶק לוֹ כְּבוֹד
זֶה בְּמִצְוֹה רִאשׁוֹנָה, שֶׁכָּלְלוּ עִם מֹשֶׁה בְּדַבּוּר.
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם • (מכילתא) חוץ לְכַרְךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלֶּא

בַּתוֹךְ הַכְּרֹךְ? תִּלְמוּד־לוֹמַר: "כִּצְאֲתִי אֶת הָעִיר
וְגו'", וּמֵה תִּפְלָה קָלָה לֹא תִּפְלָל בַּתוֹךְ הַכְּרֹךְ, לְפִי
שֶׁהִיָּתָה מְלָאָה עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, דְּבַר חֲמוּר כְּזֶה, לֹא
כָּל־שָׁכֵן?.

(ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם
לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

יב (ח) וְאַחֲרֵי כֵן אֵצֶא. לֹא אֵצֶא מִדֶּ:
כְּשֶׁתִּבְקָשׁוּ מִלִּפְנֵי שֶׁאֵצֶא, אֶלֶּא "אַחֲרֵי
כֵן", כִּי אִמְתִּין עַד הַבֶּקֶר. תוֹרָה ט
(ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֹא יִשְׁמַע
אֲלֵיכֶם פְּרָעָה וְכו'. אָמַר, שְׁבִהִיּוֹת
שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ אָמַר אֶל מֹשֶׁה שְׁטַעַם
הַכְּבֹד הַלֵּב שֶׁהִיָּתָה לְפָרָעָה כִּי
הִקְשָׁה ה' אֶת רוּחוֹ הַזֶּה כְּדִי לְהַרְבּוֹת
מוֹפְתָיו, כְּדִי שְׁבִקֵּם יִכְרִיו הַמִּצְרַיִם
וְיִשְׂרָאֵל אֶת גְּדֻלּוֹ וְטוֹבוֹ, כְּאָמְרוֹ

וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה' (לעיל י ב). וְהִנֵּה
לְהַשְׁלִים כְּוִנָּתוֹ זֹאת, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
יִתְּנוּ הַתְּעַסְקוּ לַעֲשׂוֹת הַמּוֹפְתִים, לְכֵן
עָתָה כְּאֲשֶׁר גָּזַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ לְהַעֲנִישׁ
אֶת הַמִּצְרַיִם וְלְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל
מֵאוֹתוֹ הָעֲנִשׁ, עִם הָיִוֹת קִצְתָם רִאשׁוֹנִים,
לוֹ בְּצַד מֵה, וְלְהַפִּיל אֶת אֱלֹהֵי מִצְרַיִם,
כְּדִי שִׁיחַוֵּל הָעֲנִשׁ, וְכָל זֶה בְּזִכַּח
הַפֶּסַח, כְּאָמְרוֹ "וְעֲבַרְתִּי.. וְהַפִּיתִי..
אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים.. וּפְסַחְתִּי" (לחלק יב, יג),

רָצָה שֶׁתִּהְיֶה מִצְוַתוֹ זֹאת לְיִשְׂרָאֵל עַל
יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יִתְּנוּ, כְּמוֹ שֶׁהִשְׁתַּדְּלוּ
יִתְּנוּ לְהַשִּׁיב אֶת הַמִּצְרַיִם בְּתִשׁוּבָה
וְלַהוֹרוֹת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שִׁיזְכוּ
שְׁנֵיהֶם יִתְּנוּ לְהוֹצִיא לַפֶּעַל אֶת פְּרִי
פְּעֻלַּת הַשְׁתַּדְּלוּתָם. תוֹרָה י

יב (ב) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ
חֲדָשִׁים. מִכָּאֵן וְאֵילָף יִהְיוּ הַחֲדָשִׁים
שְׁלָכֶם, לַעֲשׂוֹת בָּהֶם פְּרָצוֹנִכֶם, אֶבֶל
בִּימֵי הַשַּׁעֲבוּד לֹא הָיוּ יְמִיכֶם שְׁלָכֶם,

ספורנו

כ"י • החדש הזה • (מכילתא. שמות רבה) הָרָאָהוּ לְבָנָה בְּחֻדוֹשָׁהּ, וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁהִירָם מִתְחַדֵּשׁ, יִהְיֶה לָךְ רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִיַּד פְּשׁוּטוֹ: עַל חֹדֶשׁ נִסָּן אָמַר לוֹ: זֶה יִהְיֶה רֹאשׁ לְסֵדֶר מִנְּזַן הַחֲדָשִׁים, שֶׁיִּהְיֶה אֵיר קְרוֹי שְׁנִי, סִינָן - שְׁלִישִׁי. הַזֶּה • נִתְקַשָּׁה מִשָּׁה עַל מוֹלַד הַלְבָנָה, בְּאִיזוֹ שְׁעוֹר תִּרְאָה וְתִהְיֶה

רְאוּיָה לְקֹדֶשׁ, וְהָרָאָה לוֹ בְּאֶצְבַּע אֶת הַלְבָנָה בְּרִקְיעַ וְאָמַר לוֹ: כֵּנָה רָאָה וְקֹדֶשׁ. וְכִיצַד הָרָאָהוּ, וְהָלֵא לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִמּוֹ אֶלָּא בְּיוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וַיְהִי בְּיוֹם דְּבַר ה'", (ויקרא ו) "בְּיוֹם צִוּתוֹ", (במדבר טו) "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהָלָאָה"? אֶלָּא סְמוּךְ לְשִׁקִּיעַת הַחֲמָה נֶאֱמָרָה לוֹ פְּרָשָׁה זוֹ, וְהָרָאָהוּ עִם חֲשֻכָּה.

(ג) דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׁה לְבֵית-אָבִת שָׁה לְבֵית:

ג מלילו עם כל פגשתא דישאל למימר בפעסרא לירחא הדין ויסבון להון גבר אמר לבית אבא אמר לביתא:

כ"י • דִּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתִּי • (מכילתא) וְכִי אֶהְרֶן מְדַבֵּר, וְהָלֵא כְּכֹר נֶאֱמַר: "אֵתָה תְּדַבֵּר"? – אֶלָּא חוֹלְקִין כְּבוֹד זֶה לָזֶה, וְאוֹמְרִים זֶה לָזֶה: לְמַדְנִי, וְהַדְּבֹר יוֹצֵא מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כָּאֵלוֹ שְׁנֵיהֶם מְדַבְּרִים. דִּבְרוּ אֶל-כָּל-עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ • (מכילתא)

דִּבְרוּ הַיּוֹם, בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שִׁיקְחוּהוּ בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ. הַזֶּה • פֶּסַח מְצָרִים מִקְחוּ "בְּעֶשֶׂר", וְלֹא פֶסַח דּוֹרוֹת (פסחים צו). שָׁה לְבֵית אָבִת • (שם) לְמִשְׁפָּחָה אַחַת. הָרִי שֶׁהָיוּ מְרַבִּין, יָכוֹל שָׁה אֶחָד לְכָלִּין? תְּלִמּוּד-לוֹמַר: "שָׁה לְבֵית".

(ד) וְאִם-יִמְעַט הַבֵּית מִהֵיוֹת מִשָּׁה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֹב אֶל-בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נִפְשָׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תִּכְסּוּ עַל-הַשָּׁה:

ד ואם יזעיר ביתא מלאתמנאה על אמרא ויסב הוא ושיכבה דקריב לביתיה במנזן נפשתא גבר לפום מיכלה תתמנזן על אמרא:

כ"י • וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהֵיוֹת מִשָּׁה • וְאִם יִהְיֶה מוֹעֲטִין מִהֵיוֹת מִשָּׁה אֶחָד, שְׁאֵין יְכוּלִין לֶאֱכֹל וַיֵּבֵא לִידֵי נֹתֵר, "וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ וְגו'", זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וְעוֹד יֵשׁ בּוֹ מִדְּרַשׁ לְלַמֵּד שְׁאֶחָד שֶׁנִּמְנָה עָלָיו, יְכוּלִין לְהַתְמַעֵט וּלְמַשֵּׁךְ יְדֵיהֶם הֵימָנוּ וְלִהְיוֹת עַל שָׁה אַחֵר, אֵךְ אִם בָּאוּ לְמַשֵּׁךְ יְדֵיהֶם

וְלִהְיוֹת מִשְׁמַעוֹ, "מִהֵיוֹת מִשָּׁה" יִתְמַעֵטוּ, בְּעוֹד הַשָּׁה קַיָּם, בְּהֵיוֹתוֹ בְּחַיִּים, וְלֹא מִשְׁנַשְׁחַט (פסחים פט). בְּמִכְסַת • חֲשִׁבּוֹן, וְכֵן: (ויקרא כו) "מִכְסַת הָעֶרְכָּד". לְפִי אָכְלוּ • הָרְאוּי לֶאֱכִילָהּ, פֶּרֶט לַחֲוֹלָה וְזֶקֶן שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל כְּזֹאת • (מכילתא). תִּכְסּוּ • תִּתְמַנְזוּן.

(ה) שָׁה תָּמִים זָכָר בֶּן-שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן-הַבְּבָשִׁים וּמִן-הָעִזִּים תִּקְחוּ:

ה אמר שלים דכר בר שתה יהי לכון מן אמריא ומן עזיא תסבון:

כ"י • תָּמִים • בְּלֹא מוּם. בֶּן שָׁנָה • כָּל שָׁנָתוֹ קְרוֹי "בֶּן שָׁנָה", כְּלוּמַר שֶׁנוֹלַד בְּשָׁנָה זוֹ. מִן הַבְּבָשִׁים

וּמִן הָעִזִּים • אוֹ מִזֶּה אוֹ מִזֶּה, שְׁאֵף עַז קְרוֹי שָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים יד) "וְשָׁה עִזִּים".

(ו) וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשִׁחַטוּ אוֹתוֹ כָּל קָהָל עַדְתִּי-יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֵבִים:

ו ויהי לכון למטרא עד ארבעא עסרא יומא לירחא הדין ויסבון יתה כל קהלא כנשתא דישאל בין שמשיא:

כ"י • וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת • זֶהוּ לְשׁוֹן בְּקוֹר, שֶׁטַעוֹן בְּקוֹר מִמוּם אַרְבַּעַה יָמִים קִדָּם שְׁחִיטָה.

וּמִפְּנֵי מַה הַקָּדִים לְקִיחָתוֹ לְשִׁחִיטָתוֹ אַרְבַּעַה יָמִים, מַה שֶּׁלֹּא צָוָה כֵּן בְּפֶסַח דּוֹרוֹת? הָיָה רַבִּי מִתְּנָא כֵּן

אָכַל הָיוּ לְעִבּוּדֵי אַחֲרִים וְרִצּוֹנָם. בּוֹ הִתְחִיל מִצִּיאוֹתָם הַבְּחִירִי. תוֹרָה ג
לְפִיכָךְ (ד) וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ. אֵךְ עַל
רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לַחֲדָשִׁי הַשָּׁנָה. כִּי פִי שִׁיחִיו מְצָרִים רַבִּים שׁוֹכְנִים בֵּין מִשְׁאָר הָעֲבָרִים. תוֹרָה ה

אָדָם כְּמוֹתוֹ (מכילתא. קידושין מא). • קָהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל •
קָהַל וַעֲדָה וַיִּשְׁרָאֵל. מִכָּאֵן אָמְרוּ: פֶּסַחִי צָבוּר
נִשְׁחַטִּין בְּשֵׁלֶשׁ כְּתוּת, זֶה אַחֵר זֶה. נִכְנָסָה כַּת
רֵאשׁוֹנָה, נִנְעָלוּ דְלִתוֹת הָעֶזְרָה וְכו', כְּדֹאִיתָא
בְּפֶסְחִים' (דף סד). • בֵּין הָעֶרְבִים • מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת
וְלַמַּעֲלָה קְרוּי בֵּין הָעֶרְבִים, שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ נוֹטֶה לְבֵית
מִבּוֹאוֹ לְעֶרֶב, וְלִשְׁוֹן "בֵּין הָעֶרְבִים" נִרְאֶה בְּעֵינֵי,
אוֹתָן שָׁעוֹת שֶׁבֵּין עֶרִיבַת הַיּוֹם לְעֶרִיבַת הַלַּיְלָה.
עֶרִיבַת הַיּוֹם בְּתַחֲלַת שְׁבַע שָׁעוֹת מִכִּי יִנְטוּ צִלֵּי
עֶרֶב, וְעֶרִיבַת הַלַּיְלָה בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה. 'עֶרֶב', לִשְׁוֹן
נֶשֶׁף וְחֶשֶׁף, כְּמוֹ: (ישעיה כד) "עֶרְבָה כָּל-שְׁמֶחָה".

חָרַשׁ אוֹמֵר: הִרִי הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל טז) "וְאָעֲבַר עָלֶיךָ
וְאָרְאָךְ וְהִנֵּה עֵתָּךְ עֵת דָּדִים", הַגִּיעָה שְׁבוּעָה
שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם שֶׁאֶגְאֵל אֶת בְּנִי, וְלֹא הָיוּ בְּיָדָם
מִצּוֹת לְהִתְעַסֵּק בָּהֶם כְּדִי שִׁיגְאָלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם)
"וְאַתָּה עֵרָם וְעָרִיכָה", וְנָתַן לָהֶם שְׁתֵּי מִצּוֹת: דָּם פֶּסַח
וְדָם מִלֵּה שְׁמָלוֹ בְּאוֹתוֹ הַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם)
"מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ", בְּשִׁנֵּי דָמִים, וְאוֹמֵר: (זכריה ט)
"גַּם-אַתָּה בְּדָם-בְּרִיתְךָ שִׁלַּחְתִּי אֲסִירֶיךָ מִבּוֹר אֵין מִים
בוֹ", וְשִׁהִיו שְׁטוּפִים בַּעֲבוּדַת-כּוֹכָבִים, אָמַר לָהֶם:
"מִשְׁכּוֹ וְקַחוּ לָכֶם", "מִשְׁכּוֹ" יְדִיכֶם מִעֲבוּדַת-
כּוֹכָבִים וְקַחוּ לָכֶם "צֵאן שֶׁל מִצְוָה. וְשִׁחַטוּ אוֹתוֹ
וְגו' • וְכִי כֵלָן שׁוֹחֲטִין? אֵלָּא מִכָּאֵן, שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל

~ נקודות משיחות קודש ~

יאמרו, הִמָּמּוֹ וְעֶרְבָבוֹ פְּתָאוֹם וְטָרַד דַּעְתּוֹ. וְאָף כָּאֵן: מִכִּיּוֹן
שֶׁבִּגְנִי יִשְׂרָאֵל הָיוּ שְׁטוּפִים בְּאֵלִילִים, לֹא הָיָה דִּי בִּפְעֻלָּה
חֲדָרְפָּעִמִּית כְּדִי לְנַתֵּק אוֹתָם מִעֲבוּדָה זָרָה, אֵלָּא הָיָה צָרָךְ
בְּאַרְבָּעָה יָמִים שֶׁל יָשׁוּב הַדַּעַת לִפְנֵי פְעֻלָּה זֹאת.
(לקוטי שיחות, כרך טז, עמ' 114)

ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים (רש"י יב, ו)
ארבעה ימים הם משך הזמן הנדרש לאדם לקבל החלטות מתוך
מתינות ושוב הדעת. וכפי שפרש רש"י לגבי העקדה,
שהקב"ה הראה לאברהם את הר המזריחה רק ביום השלישי
למסעו (שהוא היום הרביעי מאז הצווי על העקדה) "כדי שלא

ז וַיִּסְבִּינוּ מִן דְּמָא וַיִּתְּנוּן עַל תְּרִין סַפֵּיָא וְעַל
שְׁקָפָא עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:

(ז) וַיִּלְקְחוּ מִן-הָהָר וַיָּנִתּוּ עַל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל-
הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם:

חֲבֻטָּה, כְּמוֹ: (ויקרא כז) "קוֹל עֲלֶה נִדָּף" טָרְפָא
דְּשִׁקִּיף, "חֲבוּטָה" מִשְׁקוּפִי. עַל הַבְּתִים אֲשֶׁר
יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם • וְלֹא עַל מִשְׁקוֹף וּמְזוּזוֹת
שֶׁבִּבֵּית הַתֶּבֶן וּבִבֵּית הַבָּקָר, שֶׁאֵין דְּרִין בְּתוֹכָן.

טז וַיִּלְקְחוּ מִן הָהָר • זו קבלת הדם. יכול ביד?
תלמוד-לומר: "אֲשֶׁר בִּסְף". הַמְּזוּזוֹת • הֵם
הַזְקוּפוֹת אַחַת מִכָּאֵן לַפֶּתַח, וְאַחַת מִכָּאֵן
הַמִּשְׁקוֹף • הוּא הָעֵלְיוֹן שֶׁהַדֶּלֶת שׁוֹקֵף עָלָיו
כְּשׁוֹגְרִין אוֹתוֹ, לִינֹט"ל בְּלַע"ז. וְלִשְׁוֹן שְׁקִיפָה –

ח וַיִּכְלוּן יֵת בִּסְרָא בְּלִילִיָּא הֵהוּא טָנִי נֹר
וּפִטִּיר עַל מִרְרִין וְכִלְגָּה:

(ח) וַיֹּאכְלוּ אֶת-הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צִלֵּי-אֵשׁ וּמִצּוֹת
עַל-מִרְרִים יֹאכְלוּ:

טז אֶת הַבָּשָׂר • וְלֹא גִידִים וְעֶצְמוֹת (מכילתא. פסחים פג). • עַל מִרְרִים • כָּל עֹשֶׁב מִרְרָא מְרוּר, וְצֹמֶם לֹאכֹל
מְרוּר, זָכָר לְ"וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם".

ט לֹא תִכְלוּן מִנֶּה כִּד חִי וְאָף לֹא בִשְׁלֹא
מִבְּשֵׁל בְּמִיָּא אֶלְהֵן טָנִי נֹר רִישָׁה עַל
כְּרַעוּהִי וְעַל גִּוְהִי:

(ט) אֶל-תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבִשְׁל מִבְּשֵׁל בְּמִים כִּי
אִם-צִלֵּי-אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל-כְּרַעָיו וְעַל-קִרְבּוֹ:

מִמֶּנּוּ כִּי-אִם צִלֵּי אֵשׁ. רֹאשׁוֹ עַל כְּרַעָיו • צוּלָהוּ
כָּל כְּאֶחָד עִם רֹאשׁוֹ וְעִם כְּרַעָיו וְעִם קִרְבּוֹ, וּבְגִי
מַעֲיו נֹתֵן לְתוֹכּוֹ אַחֵר הִדְחָתָן (שם עז). וְלִשְׁוֹן "עַל
כְּרַעָיו וְעַל קִרְבּוֹ", כְּלִשְׁוֹן (לִקְמֵן יג) "עַל צִבְאוֹתָם",
כְּמוֹ בְּצִבְאוֹתָם – כְּמוֹת שֶׁהָיוּ, אָף זֶה כְּמוֹת שֶׁהָיוּ,
כָּל בְּשָׂרוֹ מִשְׁלֵם.

טז אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא • שֶׁאֵינוֹ צָלוּי כָּל צָרְכוֹ,
קוֹרְאוֹ 'זָא' בְּלִשְׁוֹן עֶרֶבִי. וּבִשְׁל מִבְּשֵׁל • כָּל זֶה
בְּאַזְהָרַת "לֹא תֹאכְלוּ" (שם פא). • בְּמִים • מִנֵּין לְשִׁאָר
מִשְׁקִין? תִּלְמוּד-לומר: "וּבִשְׁל מִבְּשֵׁל", מִכָּל-מִקּוֹם
(שם). כִּי אִם-צִלֵּי-אֵשׁ • לְמַעַלָּה, גִּזַּר עָלָיו בְּמִצְוֹת
עֲשֵׂה, וְכָאֵן הוֹסִיף עָלָיו 'לֹא תַעֲשֶׂה', "אֶל תֹּאכְלוּ

(י) וְלֹא־תִירֹוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ:

ועוד מדרש אחר: למד שאינו נשרף ב'יום טוב'
אלא ממחרת, וכך תדרשנו: והנותר ממנו בבקר
ראשון, עד בקר שני תעמד ותשרפנו.

כ"י וְהִנֵּתֶר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר • מה תלמוד לומר
"עד בקר" פעם שניה, ליתן בקר על בקר, שהבקר
משמעו משעת הג' חמה, ובא הכתוב להקדים
שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו.

יא וכדין תיכלון יתה תרציכון יהון אסירין
מסניכון ברגליכון וחסריכון בידיכון
ותיכלון יתה בבחילו פסחא הוא קדם יי:

(יא) וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים נַעֲלִיכֶם
בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם בְּיָדְכֶם וְאִכְלַתֶּם אֹתוֹ בַּחפְזוֹן
פֶּסַח הוּא לַיהוָה:

ישאל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי,
וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם
שמים. (דבר אחר) דרך דלוג וקפיצה, זכר לשמו
שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה.

כ"י מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים • מזמנים לדרך. בחפזון •
לשון בקלה ומהירות, כמו: (שמואל א כג) "ויהי דוד נחפז
ללכת", (מלכים ב ז) "אשר השליכו ארם בחפזם". פסח
הוא לה' • הקרבן הוא קרוי פסח, על שם
הדלוג והפסיעה שהקדוש-ברוך-הוא מדלג בתי

~ נקודות משיחות קודש ~

"נַעֲלִיכֶם" – על האדם לעזור ולסייע לאנשים שאתם הוא בא
במגע. ובאפן כללי יותר – להכניס אלקות וקדושה בכל
סביבתו. ענין זה נרמז ב"נעלים", שהרי על-ידי הרגל בא
האדם במגע עם האדמה.

"מִקְלַכֶּם" – אדם חייב להשפיע גם על החלק בעולם שרחוק
ממנו, שאינו מסוגל להגיע אליו, שהרי "חייב אדם לומר
בשכילי נברא העולם". דבר זה נרמז ב'מקל', שכן אדם
משתמש במקל כדי להגיע לדבר שאינו יכול להגיע אליו בידו.

(מכתב-כללי י"א בניסן תשמ"ו - מתוך 'התקשרות')

וככה תאכלו אותו, מתניכם חגרים, נעליכם ברגליכם,
ומקלכם בידכם (יב, יא)
חיוי של אדם מתחלקים, בדרך כלל, לשלושה סוגים: האדם
עצמו, קשריו עם סביבתו הקרובה, קשריו עם הסביבה
הרחוקה.
שלושה חלקים אלו נרמזים בשלושת הפרטים האמורים –
"מתניכם", "נעליכם", "מקלכם":
"מתניכם" – אדם צריך להגיע לחרות בכל הקשור בו-עצמו.
חרות זו נרמזת ב"מתניכם", שכן "המתניחם הם דבר המעמיד
את כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם".

יב וְעִבְרָתִי בְּאַרְץ־מִצְרַיִם בְּלִילָה הָזֶה וְהַפִּיתִי כָל־
בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

(יב) וְעִבְרָתִי בְּאַרְץ־מִצְרַיִם בְּלִילָה הָזֶה וְהַפִּיתִי כָל־
בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

כ"י וְעִבְרָתִי • פמלך העובר ממקום למקום,
ובהעברה אחת וברגע אחד בלן לוקין (מכילתא). כל

כ"י וְעִבְרָתִי • פמלך העובר ממקום למקום,
ובהעברה אחת וברגע אחד בלן לוקין (מכילתא). כל

ספורט

שפטים. אשפיל שרי מעלה
המנהיגים אותם עתה, כדי שיחול
הענין יותר.

אני ה'. ולא יאות כל זה בלתי לה'
לבדו, כאמרו "אני ה', אני הוא ולא

(יב) וְעִבְרָתִי. לפלס נתיב לאפי, שלא
יוכל על זה השליח.

והפיתו כל בכור. שאבחין בין טפה
של בכור לטפה שאינה של בכור.
ובכל אלהי מצרים אעשה

(יא) מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים. מזמנים לדרך,
פענין ו'ישגשג מתניו' (מלכים א יח, מה),
להורות על בטחון בלתי מספק באל
יתברך, בהיותם מכינים עצמם לדרך
בעודם בבית בלא. תורה יב

אלהי מצרים • של עץ - נרקבת, ושל מתכת - נמסת ונתכת לארץ. אעשה שפטים אני ה' • אני בעצמי ולא על ידי שליח.

יגיהי דמא לכון לאת על פתיא די אתון תמן ואחזי ית דמא ואיחוס עליכון ולא יהי בכון מותא לחבלא במקטלי בארעא דמצרים:

(יג) וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַפְּתִים אֲשֶׁר אַתֶּם שֹׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא־יִהְיֶה בְּכֶם גִּגְף לְמִשְׁחִית בְּהַפְּתִי בָּאָרֶץ מִצְרַיִם:

הסעפים", וכן כל הפסחים הולכים פקופצים, וכן "פסוח והמליט", מדלגו וממלטו מבין המומתים. ולא־יִהְיֶה בְּכֶם גִּגְף • אכל הוזה הוא במצרים. (מכילתא) • הרי שהיה מצרי בביתו של ישראל, יכול ימלט? תלמוד־לומר: "ולא־יִהְיֶה בְּכֶם גִּגְף", אכל הוזה במצרי שבבתיכם. הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה פמותו? תלמוד־לומר: "ולא־יִהְיֶה בְּכֶם גִּגְף".

נ"י • וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת • "לכם לאות" ולא לאחרים לאות. מכאן, שלא נתנו הדם אלא מבפנים. וראיתי את הדם • הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקדוש־ברוך־הוא, נותן את עיני לראות שאתם עסוקים במצותי, ופוסח אני עליכם. ופסחתִי • וחמלתי, ודומה לו: (ישעיה לא) "פסוח והמליט". ואני אומר: כל 'פסיחה', לשון דלוג וקפיצה: ופסחתִי, מדלג היה מבתי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרויים זה בתוך זה. וכן: (מלכים א יח) "פסחים על־שתי

~ נקודות משיחות קודש ~

קרוב כל יהודי באשר הוא

ולאחרי המפות שקבלו המצרים, ולאחרי שהזוהרו בני ישראל שבלילה זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שם, כב), עדין נמצא הוא בבית של מצרי!

ועם כל זה, "ירד" הקב"ה "בכבודו ובעצמו" (הגדה של פסח, פיסקא ויוציאו), עד לביתו של המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים, והוא מצד חבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בנוגע אלינו, ש"דין לעבד שהיה קרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דכשם שהקב"ה ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב בן ישראל לתורתו ועבודתו, בן צריך כל אחד לקרב כל יהודי באשר הוא, לדרכי ועבודת הבורא יתברך, גם אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנעלה.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 50 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בנוגע לדם הפסח שנצטוו ישראל לתת על המשקוף, כתוב בפרשתנו "ולא יִהְיֶה בְּכֶם גִּגְף לְמִשְׁחִית בְּהַפְּתִי בָּאָרֶץ מִצְרַיִם" (יב, יג). ופרש רש"י "הרי שהיה ישראל בביתו של מצרי, שומע אני ילקה פמותו, תלמוד־לומר ולא יִהְיֶה בְּכֶם גִּגְף". ויש ללמוד הוראה נפלאה מדברים אלו בדרך קרוב בני ישראל לאביהם שבשמים.

דהנה ישנם האומרים, דאף שהם מוכנים לעסק בקרוב בני ישראל לתורה ומצות, גם אם הם אנשים פשוטים ביותר, הנה זהו רק אם לכל־הפחות יגיעו לבית המדרש, ואז יתעסקו בקריבם. אף עם אנשים כאלו שאינם מגיעים מצד־עצמם לבית המדרש, אינם רוצים להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלמוד, ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו. ועל זה באה ההוראה מליל הפסח:

דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה, מעמדו ומצבו ברוחניות נמוך מאוד. דלאחר כל מה שעשו להם המצרים,

הצרות ששלח על שארית עם מצרים, כענין "פן תספה בעון העיר" (בראשית יט, טו). וצוה עליהם מתנות הדם לאות, למען ימלטו, וזה למען שמו לבלתי החל, באמרו "ואמר לה בדמיון חיי" (יחזקאל טו, ח). תורה יד

ההשחתה שאני עושה במצרים. בהבתי. שמלבד מכת הבכורות שלח בשאר העם "עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים" (תהלים עח, מט). כי לולא הפסיחה שעשה בחמלתו על ישראל, לא היו נמלטים משאר

אחר". וכן נתן טעם לכל הקודם, למה הצריך שיעשה האל יתברך בעצמו את כל אלה, ולא בן עשה בסנחריב וזולתו. תורה יג (יג) ולא יִהְיֶה בְּכֶם גִּגְף לְמִשְׁחִית. לא ינע בכם גגף על ידי אותה

יְהִי יוֹמָא הָדִין לְכוֹן לְדוֹכְרָנָא וְתַחְגּוּן
יְתָה חֲגָא קָדָם יְיָ לְדְרִיכוֹן קָנָם עַלְם תַּחְגָּה:

(יד) וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזָכְרוֹן וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ חֹג
לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תַּחְגְּהוּ:

"מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח יֵצְאוּ", הָיָה אוֹמֵר יוֹם ט"ו בְּנִיסָן,
הוּא שֶׁל יוֹם טוֹב, שֶׁהָיָה לֵיל ט"ו אָכְלוּ אֶת הַפֶּסַח
וְלִבְקֹר יֵצְאוּ (מְכִילֵתא). לְדֹרֹתֵיכֶם וְגו' • שׁוֹמֵעַ אָנִי,
מַעֲוֹט "דֹּרוֹת", שְׁנִימָה? תַּלְמוּד-לוֹמֵר: "חֻקַּת עוֹלָם
תַּחְגְּהוּ" (מְכִילֵתא) •

כ"י • לְזָכְרוֹן • לְדֹרוֹת. וְחֻגְתֶּם אֹתוֹ • (מְכִילֵתא) יוֹם
שֶׁהוּא לֶף לְזָכְרוֹן אִתָּה חוֹגְגוֹ, וְעֵדִין לֹא שְׁמַעְנוּ אִי
זָהוּ יוֹם הַזָּכְרוֹן? תַּלְמוּד-לוֹמֵר: "זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה
אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם", לְמַדְנֵנוּ שִׁימָה הַיֵּצִיאָה הוּא יוֹם שֶׁל
זָכְרוֹן. וְאִיזָה יוֹם יֵצְאוּ? תַּלְמוּד-לוֹמֵר: (בְּמִדְבָר ג')

טו שְׁבַעַת יוֹמִין פִּטְיֵר תִּכְלֹן בְּרַם בְּיוֹמָא
קְדָמָה תִּבְטְלוֹן חֲמִיעַ מִבְּתִיכוֹן אָרִי כֹל
דִּיכּוֹל חֲמִיעַ וְיִשְׁתַּחֲוִי אֲנָשָׁא הֵהוּא מִיִּשְׂרָאֵל
מִיּוֹמָא קְדָמָה עַד יוֹמָא שְׁבִיעָא:

(טו) שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶת בְּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר מִבְּתִיכֵיכֶם כִּי כֹל-אֹכֵל חֵמֶץ וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יוֹם
הַשְּׁבִיעִי:

הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שְׂאֵר • מַעְרַב יוֹם טוֹב, וְקָרוֹי
"רִאשׁוֹן" לְפִי שֶׁהוּא לְפָנֵי הַשְּׁבַעַת. וּמַצִּינוּ מִקְדָּם
קָרוֹי "רִאשׁוֹן", כְּמוֹ (אִיּוֹב טו) "הָרִאשׁוֹן אָדָם תִּגְלַד"?
הַלְפָנֵי אָדָם נולֶדֶת? אוֹ אִינוּ אֵלָא רִאשׁוֹן שֶׁל
שְׁבַעַת? תַּלְמוּד-לוֹמֵר: "לֹא-תִשְׁחַט עַל-חֵמֶץ", לֹא
תִשְׁחַט הַפֶּסַח וְעֵדִין חֵמֶץ קָנָם (מְכִילֵתא) • הַנֶּפֶשׁ
הַהוּא • כִּשְׁחִיָּא בְּנִפְשָׁה וּבִדְעָתָה, פֶּרֶט לְאָנוּס.
מִיִּשְׂרָאֵל • שׁוֹמֵעַ אָנִי תִּפְרֹת מִיִּשְׂרָאֵל וְחִלְף לָהּ
לְעַם אַחֵר? תַּלְמוּד-לוֹמֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: "מִלְפָּנֵי",
בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא רְשׁוּתִי.

כ"י • שְׁבַעַת יָמִים • שְׁטִינֵינָא שֶׁל יָמִים. שְׁבַעַת
יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר:
"שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכֵל מִצּוֹת". (פְּסוּחִים קכ) לְמַד עַל
שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח שְׁאִינוּ חוֹבָה לְאָכֵל מִצָּה, וּבִלְבָד
שֶׁלֹא יֹאכֵל חֵמֶץ. מִנֵּין אָף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת? תַּלְמוּד
לוֹמֵר "שְׁבַעַת יָמִים", זֶה מִדָּה בַּתּוֹרָה: דִּבְרַר שֶׁהָיָה
בְּכָלִל וְיֵצְא מִן הַכָּלִל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עֲצָמוֹ
בְּלִבְד יֵצְא, אֵלָא לְלַמֵּד עַל הַכָּלִל כְּלוּ יֵצְא: מַה
שְׁבִיעִי רְשׁוּת, אָף שֶׁשָּׁה רְשׁוּת. יָכוֹל אָף לִלְהַ
הָרִאשׁוֹן רְשׁוּת? תַּלְמוּד-לוֹמֵר: "בְּעֶרֶב תֹּאכְלוּ
מִצּוֹת", הַכָּתוּב קָבַעוּ חוֹבָה (שם כח) • אֶת בְּיּוֹם

טז וּבְיוֹמָא קְדָמָה מַעְרַע קְדִישׁ וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָא מַעְרַע קְדִישׁ יְהִי לְכוֹן כֹּל עֵיכִידָא
לֹא יִתְעַבֵּד בְּהוֹן בְּרַם דִּי מִתְאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ
הוּא בְּחֻדוֹהִי יִתְעַבֵּד לְכוֹן:

(טז) וּבְיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-קֹדֶשׁ וּבְיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא-קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כֹּל-מִלֵּאכָה לֹא-יַעֲשֶׂה בָהֶם
אֶת אֲשֶׁר יֹאכֵל לְכָל-נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם:

שְׂאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתֵן מַעְרַב יוֹם-טוֹב. לְכָל נֶפֶשׁ •
אֲפִלּוּ לְבִהמָה. יָכוֹל אָף לְכַנְעָנִים? תַּלְמוּד-לוֹמֵר:
"לָכֶם" (נִסְחָה אַחֲרָת: תַּלְמוּד-לוֹמֵר: "אֶת", חֵלֶק)
• (בִּיצָה כ"ח, ב"ר) •

כ"י • מִקְרָא קֹדֶשׁ • "מִקְרָא", שֵׁם דְּבַר. קָרָא אוֹתוֹ
קֹדֶשׁ לְאָכִילָה וְשִׁתִּיָּה וְכִסּוּת (מְכִילֵתא) • לֹא יַעֲשֶׂה
בָּהֶם • אֲפִלּוּ עַל-יְדֵי אַחֲרִים. הוּא לְבַדּוֹ • (יָכוֹל
אָף לְכַנְעָנִים? תַּלְמוּד-לוֹמֵר: "הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה
לָכֶם", "לָכֶם" וְלֹא לְכַנְעָנִים), הוּא וְלֹא מִכְשִׁירָיו,

י וְתִטְרֹן יֵת פִּטְיָא אָרִי בְּכָרֵן יוֹמָא הָדִין
אֲפִיקִית יֵת חִילִיכוֹן מֵאֲרַע דְּמַצְרַיִם
וְתִטְרֹן יֵת יוֹמָא הָדִין לְדְרִיכוֹן קָנָם עַלְם:

(י) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת-הַמִּצּוֹת כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה
הוֹצֵאתִי אֶת-עֲבָאֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְשִׁמְרֶתֶם
אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם:

ספורט

(יז) וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצּוֹת. הַמּוֹרוֹת כִּי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה. בְּיּוֹם הַזֶּה שֶׁלֹא הָיוּ מִסְפִּיקִים אֵלָיו בְּטַבֵּעַ כְּמָה
עַל מִהֲרִירוֹת בְּלִי הַמְתַּנֵּת חֲמוּץ. בַּעֲצָמוֹ, שְׁבִיּוֹם אֶחָד נַעֲשֶׂה קְבוּץ, יָמִים עַל לִילוֹתֵיהֶם.

אותה מיד. ושמרתם את היום הזה • ממלאכה. לדרתיכם חקת עולם • לפי שלא נאמר "דורות" ו"חקת עולם" על המלאכה, אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר: אזהרת "כל-מלאכה לא-יעשה", לא לדורות נאמרה, אלא לאותו הדור.

יח בניסן בארבעה עשר יומא לירחא ברמשא תיכלון פטירא עד יומא עסרין וחד לירחא ברמשא:

כ"י • עד יום האחד ועשרים • למה נאמר, והלא כבר נאמר: "שבעת ימים"? לפי שנאמר "ימים", לילות מניין? תלמוד-לומר: "עד יום האחד וגו'".

יט שבעת יומין חמיר לא ישתכח בבתיכון ארי כל דניכול מחמץ וישתצי אנשא ההיא מפנשטא דישראל בגיורא ובניצבא דארעא:

שאינו ראוי לאכילה — לא יענש עליו. ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, היתני אומר: שאור שהוא מחמץ אחרים, ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים, לא יענש עליו. לכך נאמרו שניהם (מכילתא). בגר ובאזרח הארץ • לפי שהנס נעשה לישראל, הצריך לרבות את הגרים.

כ כל מחמץ לא תיכלון בכל מותבניכון תיכלון פטירא:

ראויה להאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחסות תודה (מכילתא עיין שם) (שאינם ראויים להאכל בכל מושבות, אלא בירושלים).

כ"י • ושמרתם את המצות • שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו: תפח, תלטש בצונן. רבי יאשיה אומר: אל תהי קורא "את המצות", אלא "את המצות", בדרך שאין מחמיצין את המצות, כך אין מחמיצין את המצות, אלא אם באה לידי, עשה

(יח) בראשון בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב:

(יט) שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי • כל-אכל מחמצת ונכרתה הנפש ההוא מערת ישראל בגר ובאזרח הארץ:

כ"י • לא ימצא בבתיכם • מניין לגבולין? תלמוד לומר: "בכל גבולך". מה תלמוד-לומר "בבתיכם"? — מה ביתך ברשותך, אף גבולך שברשותך, יצא חמצו של עובד כוכבים שהוא אצל ישראל ולא קבל עליו אחריות. כי כל-אכל מחמצת • לענש פרת על השאור. והלא כבר ענש על החמץ? אלא שלא תאמר: חמץ שראוי לאכילה — ענש עליו, שאור

(כ) כל-מחמצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: פ

כ"י • מחמצת לא תאכלו • אזהרה על אכילת שאור. כל מחמצת • להביא את תערובתו. בכל מושבתיכם תאכלו מצות • זה בא ללמד שתהא

~ יום חמישי ד' שבט ~

כא ויקרא משה לכל סבי ישראל ואמר להון אתנגידו וסיבו לכון (מן בגי) ענא לירעיתכון וכוסו פסחא:

(כא) ויקרא משה לכל-זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתיכם ושחטו הפסח:

כ"י • משכו • מי שיש לו צאן, ימשיך משלו. וקחו • מי שאין לו, יקח מן השוק. למשפחתיכם • שה לבית אבות.

כב ותסבון אֶסְרֹת אֲזוּכָא וְתַטְבְּלוּן בְּדָמָא
דְּבִמְנָא וְתַדְוִין לְשִׁקְפָא וְלַתְרִין סְפִינָא מִן דְּמָא
דְּבִמְנָא וְאַתּוּן לֹא תַפְקוּן אֲנֵשׁ מִתְרַע בֵּיתָה
עַד צִפְרָא:

(כב) וּלְקַחְתֶּם אֶגְדַּת אֲזוּב וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר־בֶּסֶף
וְהִנֵּעְתֶם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם
אֲשֶׁר בֶּסֶף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ
עַד־בֹּקֶר:

"מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בֶּסֶף": עַל כָּל הַגָּעָה, טְבִילָה. וְאַתֶּם
לֹא תֵצְאוּ יָגוּ' • מְגִיד שְׁמָאֲחֵר שְׁנִתְּנָה רִשּׁוֹת
לַמִּשְׁחִית לְחַבֵּל, אֵינוֹ מִבְּחִין בֵּין צִדִּיק לְרָשָׁע, וְלִילָה
רִשּׁוֹת לְמַחְבָּלִים הוּא, שְׁנֵאָמַר: (תהלים קד) "בּוֹ תִרְמַשׁ
כָּל חֵיתוֹ יֵעָר" (מכילתא) •

כז"י • אֲזוּב • מִין יָרֵק שֵׁשׁ לוֹ גִּבְעוּלִין. אֶגְדַּת
אֲזוּב • ג' קִלְחִין קְרוּיִין אֶגְדָּה. אֲשֶׁר בֶּסֶף • בְּכָלִי,
כְּמוֹ סְפוֹת כֶּסֶף. מִן הַדָּם אֲשֶׁר בֶּסֶף • לְמַה חֹזֵר
וְשִׁנְאוּ? שְׁלֹא תֵאמַר: טְבִילָה אַחַת לְשֵׁלֶשׁ הַמַּתְנִחוֹת,
לְכָף נֶאֱמַר עוֹד "אֲשֶׁר בֶּסֶף", שֶׁתֵּהָא כָּל נִתְיָנָה וְנִתְיָנָה

~ נקודות משיחות קודש ~

"וּשְׁמוֹנִים פִּילְגָשִׁים" - שְׁמוֹנִים בְּרִייתוֹת (ראה במדב"ר
פ"ח).
(אור־הַתּוֹרָה שְׁמוֹת כֹּרֶךְ א ע"ב שְׁכָה - מִתּוֹךְ 'הַתְּקַשְׁרוֹת')

וּטְבַלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בֶּסֶף (יב, כב)
בְּמִקְדָּשׁ כָּאֵן אֶמְרוּ, שְׁיִדִּים רֹמְזוּ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.
וְסִימְנָה: 'סָף' רֹמְזוּ לְ"שְׁשִׁים הֶמָּה מִלְּכוֹת", שְׁשִׁים מִסְּכָתוֹת,

כג וַיִּתְּגַלֵּי יְיָ לְמַחְזִי יֵת מִצְרַיִם וַיַּחְזִי יֵת
דָּמָא עַל שִׁקְפָא וְעַל תְּרִין סְפִינָא וַיַּחְזִי יְיָ עַל
תְּרַעָא וְלֹא יִשְׁבּוּק לְחַבְלָא לְמֵיעַל לְבִתְיֻכוֹן
לְמַחְזִי:

(כג) וְעָבַר יְהוָה לִנְגַף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם
עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־
הַפֶּתַח וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לִנְגַף:

כז"י • וּפָסַח • וַיַּחְמַל, וַיֵּשׁ לְפָרֵשׁ וְדַלְג'. וְלֹא יָתֵן הַמִּשְׁחִית • וְלֹא יָתֵן לוֹ יְכָלֶת לָבֹא, כְּמוֹ: (בראשית כא) "וְלֹא
נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עַמִּידִי".

כד וַתִּשְׁרֹן יֵת פִּתְגָמָא הִדִּין לָקִיָּם לֶף וּלְבִנְיָד
עַד עָלָם:

(כד) וַשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לָךְ וּלְבִנְיֶיךָ עַד־
עוֹלָם:

כה וַיְהִי אַרְי תַּעֲלוֹן לְאַרְעָא דִּיתָן יְיָ לְכוֹן
כְּמָא דִּי מַלִּיל וַתִּשְׁרֹן יֵת פִּלְחָנָא הִדִּין:

(כה) וַהֲיָה כִּי־תֵבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יֵתֵן יְהוָה לָכֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וַשְׁמֵרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:

ספורט

(כג) לִנְגַף. אֶת עַם מִצְרַיִם בְּ"עֲבָרָה
וְזַעַם וְצָרָה מִשְׁלַחַת מַלְאָכֵי רָעִים"
(תהלים עח, מט). כִּי אָמְנָם יֵאמֹר 'נִגְף' עַל
כָּל מִכָּה גַם בְּלִתי מָנוֹת, כְּאֶמְרוּ "וְנִגְפּוּ
אִשָּׁה הָרָה, וְלֹא יִהְיֶה אֶסוּן" (להלן בא,
כב).
הַמִּשְׁחִית. אֶת עַם מִצְרַיִם בְּעֲבָרָה
וְזַעַם וְכו'. תּוֹרָה כּד

עוֹלָמִים נִצְחִיִּים, כִּי הִיוּ"ד תּוֹרָה עַל
פְּשִׁיטוֹת נִצְחִי, וְתּוֹרָה הִיוּ"ד עֲלִיוְנָה
מִצִּיאוֹת הַיְחִיד בְּעוֹלָמוֹ עַל שְׁנֵי
עוֹלָמִים נִצְחִיִּים.
וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ. הִנֵּה הַבֵּית יִהְיֶה
מִצֵּן בְּדָם, "וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ", וּבִזְהָ
הָאֶפֶן "וּפָסַח" (פסוק כג), עַל דְּרָךְ
וְהַתּוֹיֶת תּוֹ" (יחזקאל ט, ד). תּוֹרָה כּג

(כב) מִן הַדָּם אֲשֶׁר בֶּסֶף. שֶׁתֵּהָיָה עַל
כָּל הַזָּאָה טְבִילָה, כְּמוֹ שִׁצּוּהָ הָאֵל
בְּאֶמְרוּ "עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת" (פסוק ו), וְזֶה
קוֹדֶם, וְאַחֵר כֹּף "עַל הַמִּשְׁקוֹף", וְזֶה
לֹא יִתְּכֵן זוּלָתִי בְּג' הַזָּאוֹת, לְהוֹרֹת
עַל ג' יוֹדִי"ן, כְּאֶמְרָם 'הָעוֹלָם הַבָּא
נִבְרָא בִּיּוֹד"ד' (מנחות כט, ב ועוד). וְכֵן הִיָּה
קֹדֶם חֲטָא אָדָם הָרָאוּשׁוֹן, וּבִיּוֹם מִתֵּן
תּוֹרָה עַד הָעֵגֶל, כִּי כִּם יִהְיֶה צוּר

כ"י • וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ • תִּלְחַד הַפֶּתוּחַ מִצֹּה זֶה בְּכִיאתָם לְאֶרֶץ, וְלֹא נִתְחַבְּבוּ בַּמִּדְבָּר אֲלָא פֶּסַח אֶחָד שֶׁעָשׂוּ

בְּשָׁנָה הַשְּׁנִית עַל־פִּי הַדְּבֹר. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר • וְהִיכֵן דִּבֶּר? (לעיל ח) "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאֶרֶץ וְגו'".

כ"ו • וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:

כ"ז • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

כ"ז • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

כ"ז • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

כ"ז • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

כ"ח • וְיִלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס

כ"ח • וְיִלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עֲשׂוֹ: ס

כ"י • וְיִלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ וְגו' • וְכִי כָּבֹד עָשׂוּ? וְהָלֹא מִרְאש־חֹדֶשׁ נֶאֱמַר לָהֶם? אֲלָא מִכִּיּוֹן שֶׁקָּבְלוּ עֲלֵיהֶם, מַעֲלָה עֲלֵיהֶם הַפֶּתוּחַ בָּאֵלּוּ עָשׂוּ (מכילתא). וְיִלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ • אִם הִלְיָה מִנֵּה הַפֶּתוּחַ, לִיתֵּן שָׂכָר לְהִלְיָה

כ"י • וְיִלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. לְהַגִּיד שְׂבָחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא הִפִּילוּ דָּבָר מִכָּל מִצְוֹת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וּמָהוּ "בֶּן עֲשׂוֹ"? אִם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בֶּן עָשׂוּ.

~ יום שישי ה' שבט ~

כ"ט • וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הַבָּה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פֶּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבִּי אֲשֶׁר בְּבֵית הָבוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

כ"ט • וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיְהוֹה הַבָּה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פֶּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבִּי אֲשֶׁר בְּבֵית הָבוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

כ"י • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

כ"י • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

כ"ו • וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם. שְׂאִינָה בְּיוֹם מִקְרָא קָדֹשׁ כְּשֶׁאֵין הַקִּרְבָּנוֹת, וְלֹא תוֹךְ זְמַן שֶׁאֵין הַקִּרְבָּנוֹת, שֶׁהוּא מִתְמַיֵּד שֶׁל שָׁחַר עַד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים, וְלָמָּה לֹא יִסְפִּיק קִרְבָּן אֶחָד לְכָל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁאֵין קִרְבָּנוֹת צָבוֹר. תוֹרָה כ"ו

כ"ז • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

כ"ז • וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ לְךָ הָעַם וְיִשְׁתַּחֲוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

לקבלת התורה. חצי היום - הרגע המואר ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם מקף באור התורה; וגם אדם זה חייב 'לצאת ממצרים' ולחוש שמצבו הנוכחי נחשב כ'מצרים' ביחס לדרגות גבוהות יותר.

(שיחת י"א ניסן, תשד"מ)

ויהי בחצי הלילה (יב, כט) התחלת הגאולה היתה בחצי הלילה, והגאולה בפעל היתה בחצי היום ("בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים"). חצי הלילה - הרגע החשוף ביותר ביממה, מסמל מצב שבו האדם שקוע בחשכת העולם; וגם אדם זה בכחו 'לצאת ממצרים' ולעלות בדרך המובילה

לוקם פרעה לילה הוא וכל עבדוהי וכל מצרים והות צוחתא רבתא במצרים ארי לית ביתא די לית הנה בה תמן מתא:

(ל) ויקם פרעה לילה הוא וכל עבדיו וכל מצרים ותהי צעקה גדלה במצרים כי אין בית אשר אין שם מת:

בכור, שנאמר: (תהלים פט) "אף אני בכור אנתהו". דבר אחר: מצריות מזונות תחת בעליהם וילדות מרוקם פנויים, והיו להם בכורות הרבה. פעמים, חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאביו.

ז"ל ויקם פרעה • ממשות. לילה • ולא כדרך המלכים בשלש שעות ביום. הוא • תחלה, ואחר כך עבדיו, מלמד שהיה הוא מחזיר על בתי עבדיו ומעמידן. כי אין בית אשר אין שם מת • יש שם בכור, מת. אין שם בכור, גדול שבבית קרוי

לא ויקרא למשה ולאהרן ליליא ואמר קומו פוקו מגו עמי אף אתון אף בני ישראל ואזילו פלחו קדם יי קמא דהויתון אמרין:

(לא) ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל ולכו עבדו את יהוה בדברכם:

הכל, כמו שאמרתם ולא כמו שאמרת אני, בטל "לא אשלח", בטל "מי ומי ההולכים", בטל "רק צאנכם ובקרכם יצג".

ז"ל ויקרא למשה ולאהרן לילה • מגיד שהיה מחזיר על פתחי העיר, וצועק: היכן משה שרוי? היכן אהרן שרוי? גם אתם • הגברים. גם בני ישראל • השף. ולכו עבדו את ה' בדברכם •

לב אף ענכון אף תורכון דברו קמא די מללתון ואזילו וצלו אף עלי:

(לב) גם צאנכם גם בקרכם קחו באשר דברתם ולכו וברכתם גם אתי:

ועולות". וברכתם גם אותי • התפללו עלי שלא אמות, שאני בכור (מכילתא).

ז"ל גם צאנכם גם בקרכם קחו • ומהו "באשר דברתם"? (לעיל י) "גם אתה תתן בידנו זבחים

לג ותקיפת מצרים על עמא לאוהא לשלחותהון מן ארעא ארי אמרו פלגא מיתין:

(לג) ותחזק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ כי אמרו פלגו מתים:

ז"ל פלגו מתים • אמרו: לא בגזרת משה הוא, שהרי אמר: "ומת כל בכור", וכאן אף הפשוטים מתים, חמשה או עשרה בבית אחד (מכילתא).

לד ונטל עמא ית לישיהון עד לא חמע מותר אצותהון צריר בלכשיהון על בתפיהון:

(לד) וישא העם את בצקו מרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על שכם:

וְיִשְׂרָאֵל יִחְמָץ • הַמְצָרִים לֹא הֵנִיחוּם לְשָׁהוּת
כְּדֵי חֲמוּץ • מִשְׁאֲרֵתָם • שְׂרִירַי מִצָּה וּמְרוֹר (מִכִּילָתָא) •

עַל שְׂכָמָם • אֶף-עַל-פִּי שְׂפָה־מֹת הַרְבֵּה הוֹלִיכּוּ
עִמָּהֶם, מַחְבְּכִים הָיוּ אֶת הַמְצוֹת (מִכִּילָתָא) •

(לֹה) וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּשְׁאֲלוּ מִמִּצְרַיִם
כְּלֵי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וּשְׁמֹלֶת:

רמ"ו ◀ כְּדַבֵּר מֹשֶׁה • שְׁאָמַר לָהֶם בְּמַצְרִים: (לעיל יא)
 "וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְיוֹנוֹ". וַיִּשְׁמַלְתָּ • אִף הֵן הָיוּ
 חֲשׁוּבוֹת לָהֶם מִן הַכֶּסֶף וּמִן הַהֶזֶק, וְהִמָּאֲחֵר בְּפָסוּק
 - חֲשׁוּב (מכילתא).

(לו) וַיְהִי־הָאָז נָתַן אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׂאֻהֶם
וַיַּנְצִלוּ אֶת־מִצְרַיִם: פ

כ"י"א ◀ וַיִּשְׁאַל־הוֹם • אֵף מָה שֶׁלֹּא הָיוּ שׂוֹאֲלִים מִקֵּדָם, הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם: אֶת־הָאֹמֶר אֶחָד, טַל שְׁנַיִם וְלֶךְ. וַיִּנְצְלוּ • "וְרוֹקִינוּ".

(לו) וַיֵּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמָסָם סָפְתָה כְּשִׁישׁ־
מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבֻרִים לְבַד מִטָּף:

כנפי נשרים". הגברים • מבן עשרים שנה ומעלה.

(לח) וְגַם־עָרַב רַב עָלָה אִתָּם וַיֵּצְאוּ וַיִּבְרְךְ מִקְנֶה פֶּהֶדָּ
מֵאֵד:

רס"י ◀ עַרְב רַב • תַּעֲרֻבוֹת אֲמוֹת שֶׁל גֵּרִים.

(לט) וַיֹּאפֹּוּ אֶת־הַבָּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֹגֶת
מִצֹּת כִּי לֹא חָמֵץ בִּי־גֵרֵשׁוֹ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִכְלֹ
לְהַתְמַהֲמָהּ וּגְם־צֹדָה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

הַיְּמִינִי עֲגַת מִצּוֹת • חֲרָה שֶׁל מִצָּה. בָּצֵק שֶׁלֹּא הִחְמִיץ קְרוֹי מִצָּה. וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם • לִדְרוֹ. מַגִּיד שֶׁבֶחֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא אָמְרוּ: הִיאֵךְ נִצָּא לְמִדְבָּר בְּלֹא צֵדָה? אֵלֹא הָאֲמִינוּ וְהִלְכוּ. הוּא וְגו'... (מכילתא) •

(מ) וּמֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

(לח) וְצֹאן וּבָקָר. שֶׁל עֶרֶב רַב שֶׁעָלוּ עִמָּם לָגוּר בְּתוֹכָם עִם כָּל קִנְיָנָם. תורה מט
(לט) כִּי לֹא חֲמִין. כִּי לֹא הִתְחַמֵּין, מִפְּנֵי קֶצֶר הַזְּמַן שֶׁהָיָה מִשְׁעַת נִסְעָם מֵרַעַמְסֵס שֶׁהָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד

כ"י • **אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בַּמִּצְרִים** • אחר שאר הישיבות שישבו גרים, "בארץ לא להם". **שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה** • בין הכל, משנולד יצחק עד עכשיו, היו ארבע מאות שנה. משהיה לו זרע לאברהם, נחמדים: "כי גר יהיה זרעך", ושלשים שנה היו משנולדה גזרת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי־אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהיה קהת מן הבאים עם יעקב היה. צא וחשב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא תמצאם כל־כף. ועל־כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם

נבלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם. הרי, שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים, והזקקת לומר על־כרחך, שאף שאר הישיבות נקראו 'גרות', ואפלו בכחרון, כענין שנאמר: (בראשית לה) "אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק", ואומר: (לעיל ו) "את ארץ מגוריהם אשר גרו בה". לפיכך אתה צריך לומר "כי גר יהיה זרעך", משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק, תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן מאתים ועשר שנה, וזה אחד מן הדברים ששנו לתלמי המלך.

(מא) **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־עַבְדֵּי יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:**

מא והנה מסוף ארבע מאה ותלתין שנים והנה בכ"ו יומא הדין נפקו כל חיליא דיי מארעא דמצרים:

אצל אברהם לבשרו, בחמשה עשר בניסן נולד יצחק, ובט"ו בניסן נולדה גזרת בין הבתרים (מכילתא) •

כ"י • **וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָגו', וַיְהִי בַּעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה** • מגיד שכיון שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף עין. בט"ו בניסן באו מלאכי השרת

מב לילי נטיר הוא קדם יי לאפקותיהון מארעא דמצרים הוא ליליא הדין קדם יי נטירין לכל בני ישראל לדריהון:

(מב) **לֵיל שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא־הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: פ**

לאברהם: כלילה הזה אני גואל את בניך. **שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם** • משמר וכא מן המזיקין, כענין שנאמר: "ולא יתן המשחית וגו'".

כ"י • **לֵיל שְׁמֵרִים** • שהיה הקדוש־ברוך־הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. הוא הלילה הזה לה' • הוא הלילה שאמר

מג ואמר יי למשה ולאהרן דא גזירת פסחא כל פר ישראל דישתמד לא יכול בה:

(מג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל־בֶּן־נֹכַר לֹא־יֹאכֵל בּוֹ:**

שבשמים, ואחד עובד־כוכבים ואחד ישראל מומר, במשמע (מכילתא) •

כ"י • **זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח** • ביי"ד בניסן נאמרה להם פְּרֻשָּׁה זו. **כָּל בֶּן־נֹכַר** • שנתנכרו מעשיו לאביהו

ספורט

משמר ומצפה לגאולת ישראל העתידה, כאמרו "ולכן יחפה ה' לחננכם" (ישעיה ל יח).

לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם. כאמרם "בניסן נגאלו, ובניסן עתידין להגאל". תורה מג

(מג) **זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח**. לדורות בענין האוכלים והמקום, כי אמנם המצות האמורות למעלה חוץ משתי

לא ענה מלבדו, אכל לא מצא את ישראל מוכנים וראויים לגאולה עד אותה הלילה, ואותה היה משמר ומצפה כי חפץ חסד הוא, כאמרם זכרונם לברכה 'שהקדוש ברוך הוא מחשב את הקץ' (הגדה של פסח).

הוא הלילה הזה לה' שְׁמֵרִים. וכמו שהיה משמר ומצפה לגאולת ישראל כל ימי גלותם במצרים, כן הוא

שהוציא את אברהם אבינו מאור פשדים להכניסו בבית בין הבתרים, כאמרו שם "אני ה' אשר הוצאתיך מאור פשדים" (בראשית טו ז). ולזה אמרו בסדר עולם (פ א) כן שבעים שנה היה אברהם אבינו בבית בין הבתרים. תורה מא

(מב) **לֵיל שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** • שהיה מצפה להוציאם, כי

(מד) וְכָל-עֶבֶד אִישׁ מִקְנֵת-כֶּסֶף וּמִלֶּתָהּ אָתּוֹ אֹזְרֵי יָאֵכֵל בּוֹ:

מד וְכָל עֶבֶד גֵּבֶר זָכִינִי כִסְפָא וְתַגְזֹר יְתָהּ
בְּכֶן יְכוּל בֵּהּ:

מְלֹאכֵל בְּכֶסֶח. אִם-כֶּן מַה תִּלְמוּד-לוֹמַר: "אֹזְרֵי יָאֵכֵל בּוֹ"? הָעֶבֶד.

כ"י • וּמִלֶּתָהּ אָתּוֹ אֹזְרֵי יָאֵכֵל בּוֹ • רבו. (יבמות עא) מְגִיד שְׁמִילֵת עֶבְדֵּיו מְעַכְבְּתוֹ מְלֹאכֵל בְּכֶסֶח, דְּכָרִי רַבִּי הוֹשֵׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: אֵין מִילֵת עֶבְדֵּיו מְעַכְבְּתוֹ

מַה תּוֹתֵבָא וְאִגִּירָא לָא יְכוּל בֵּהּ:

(מז) תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא-יֹאכֵל בּוֹ:

"וְכָל עֶרֶל לֹא יֹאכֵל בּוֹ"? אֵלֶּא כְּגוֹן עֶרְבִי מְהוּל וְגִבְעוֹנִי מְהוּל, וְהוּא תוֹשֵׁב אוֹ שֹׁכֵר.

כ"י • תוֹשֵׁב • זֶה גֵר תוֹשֵׁב. וְשֹׁכֵר • זֶה הָעֹבֵד-כּוֹכְבִים. וְיִמָּה תִלְמוּד-לוֹמַר, וְהָלֹא עֶרְלִים הֵם, וְנִגְאָמַר

מִן בְּחִבּוּרָא חֲדָא יִתְאַכֵּל לֹא תִפִּיק מִן בֵּיתָא מִן כֶּסֶרָא לְכָרָא וְגִרְמָא לֹא תִתְבְּרוֹן בֵּהּ:

(מו) בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא-תוֹצִיא מִן-הַבַּיִת מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ-בּוֹ:

שְׁהָאוֹכֵל, אוֹכֵל בְּשָׁנֵי מְקוֹמוֹת. לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת • מִן הַחִבּוּרָה. וְעֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ • הָרְאוּי לְאֻכְלָהּ, כְּגוֹן שֵׁשׁ עֲלִי כְּזִית בֶּשֶׂר, יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֵצִים. אֵין עֲלִי כְּזִית בֶּשֶׂר אוֹ מַח, אֵין בּוֹ מִשּׁוּם שְׁבִירַת עֵצִים.

כ"י • בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל • (מכילתא) בְּחִבּוּרָה אַחַת, שְׁלֹא יַעֲשׂוּ הַנִּמְנִין עֲלֵיו שְׁתֵּי חִבּוּרוֹת וַיִּחְלְקוּהוּ. אַתָּה אוֹמַר בְּחִבּוּרָה אַחַת, אוֹ אֵינוֹ אֵלֶּא "בְּבֵית אֶחָד" כְּמִשְׁמַעוֹ, וְלִלְמַד שְׁאֵם הַתְּחִילוֹ וְהָיוּ אוֹכְלִים בְּחֶצֶר וַיִּרְדּוּ גִשְׁמִים שְׁלֹא יִכְנסוּ לַבַּיִת? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם", מִכָּאן

מִז כֹּל כְּנִשְׁתָא דִישְׁרָאֵל יַעֲבֹדוֹן יְתָהּ:

(מז) כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ:

שְׁנַמְנו עֲלֵיו לְמִשְׁפָּחוֹת, יְכוּל אִף 'פֶּסַח דּוֹרוֹת' כֶּן? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ".

כ"י • כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ • לְמָה נִגְאָמַר? לְפִי שֶׁהוּא אוֹמַר בְּכֶסֶח מְצָרִים: "שֶׁה לְבֵית אֲבוֹת",

מִח וְאִרִּי יִתְגִּיר עֲמָן גִּירָא וְיַעֲבֹד פֶּסַחָא קָדָם יִי מְגֹזֵר לָהּ כֹּל דְּכּוּרָא וּבְכֶן יִקְרַב לְמַעֲבָדָהּ וְיִהִי כְּנִצִּיקָא דְאַרְעָא וְכָל עֲרָלָא לֹא יְכוּל בֵּהּ:

(מח) וְכִי-יִגְזֹר אֶתְּךָ גֵר וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה הַמּוֹל לֹךְ כָּל-זָכָר וְאֹזְרֵי יָקֵרֵב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֹזֶרֶח הָאָרֶץ וְכָל-עֶרֶל לֹא-יֹאכֵל בּוֹ:

לֹא-יֹאכֵל בּוֹ • לְהַבִּיא אֶת שְׁמֹתוֹ אֶחָד מִחֲמַת מִילָה, שְׁאֵינוֹ מוֹמַר לְעֶרְלוּת, וְאֵינוֹ נִלְמַד מִ"כֶּן גֵּבֶר לֹא יֹאכֵל בּוֹ".

כ"י • וְעָשָׂה פֶּסַח • יְכוּל כֹּל הַמִּתְגִּיר יַעֲשֶׂה פֶּסַח מִיָּד? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "וְהָיָה כְּאֹזֶרֶח הָאָרֶץ". מַה אֹזֶרֶח בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר, אִף גֵר בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר. וְכָל-עֶרֶל

מִט אוֹרִיתָא חֲדָא יִהָא לִיצִיקָא וּלְגִירָא דִּיתְגִּירָיוֹן בִּינִיכוֹן:

(מט) תוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לְאֹזֶרֶח וְלִגֵּר הֵגֵר בְּתוֹכְכֶם:

כ"י • תוֹרָה אַחַת וְגו' • לְהַשְׁווֹת גֵּר לְאֹזֶרֶח, אִף לְשֹׂאֵר מִצּוֹת שְׁבִתוֹרָה (מכילתא).

נִוְעָבְדוּ כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פִקִּיד יִי יְתָ מִשָּׁה וְיִת אֶהְרֹן כֶּן עֲבָדוּ:

(ג) וַיַּעֲשׂוּ כָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן כֶּן עָשׂוּ: ם

(נא) וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאָתָם: פ

נא וְהָיָה בְּכֶן יוֹמָא דְדִין אֶפִיק יְיָ יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל חִלְיָהוֹן:

~ שבת קודש ו' שבט ~

יג (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א ומליל יי עם משה למימר:

(ב) קִדְשִׁילִי כָל־בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל־רֶחֶל בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא:

ב אקדש קדמי כל בוקרא פתח כל ולדא בכני ישראל באנשא ובבעירא דילי הוא:

"יִפְטְרוּ בַשָּׁפָה", יִפְתְּחוּ שְׁפָתֵי. לִי הוּא • לְעֲצָמֵי קְנִייתִים עַל־יְדֵי שְׁהִכִּיתִי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם.

כ"י • פֶּטֶר כָּל־רֶחֶל • שְׁפָתָה אֶת הָרֶחֶם תַּחֲלֶה, כְּמוֹ "פּוֹטֶר מִים רַאשִׁית מְדוֹן", וְכֵן (תהלים כב)

ג ואמר משה לעמא הוּ דכירין ית יומא דדין די נפקתון ממצרים מבית עבדותא ארי בתקוף ידא אפיק יי יתכון מקא ולא יתאכל חמיע:

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הֶעָם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בַחֲזֹק יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֲמִין:

כ"י • זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה • לְמַד שְׁמַזְכִּירִין יֵצִיאֵת מִצְרַיִם בְּכָל יוֹם.

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בַּחֲדָשׁ הָאָבִיב:

ד יומא דין אתון נפקין בנרחא דאביבא:

וְלֹא צִנָּה וְלֹא גֶשֶׁמִּים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשֵׁרוֹת", חֲדָשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לְצִאֲתָא.

כ"י • בַּחֲדָשׁ הָאָבִיב • וְכִי לֹא הֵינּוּ יוֹדְעִין בְּאִיזָה חֲדָשׁ יֵצְאוּ? אֵלָּא כִּף אָמַר לָהֶם: רְאוּ חֹסֶד שְׁגַמְלָכֶם שֶׁהוֹצִיא אֶתְכֶם בַּחֲדָשׁ שֶׁהוּא כָּשֶׁר לְצִאֲתָא, לֹא חֲמָה

ה ויהי כייביאד יוהא אל־ארץ הפנעני ותחתי והאמרי ותחתי ויהיבסי אשר נשבע לאבתיו לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את־העברה הזאת בחדש הזה:

(ה) וַהֲיָה כִּי־יָבִיֵאד יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַפְּנִיעָנִי וְתַחְתִּי וְהָאֲמָרִי וְתַחְתִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֶיךָ לָתֵת לְךָ אֶרֶץ זֹבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ וְעַבַּדְתָּ אֶת־הָעֵבֶרֶה הַזֹּאת בַּחֲדָשׁ הַזֶּה:

שכלן בכלל פנעני הם, ואחת ממשפחת פנען היתה שלא נקרא לה שם אלא פנעני (תנחומא) • נשבע

כ"י • אֶל אֶרֶץ הַפְּנִיעָנִי וגו' • וְאֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא מָנָה אֵלָּא חֲמֹשֶׁה עֶמְמִין, כָּל שִׁבְעָה גוֹיִים בְּמִשְׁמַע,

ספורנו

חדש הלכנה ביציאתכם בחדש האביב, לפיכך שמור את היום הזה ועשו עבורי השנה באפן שיהיה לעולם זה החדש באביב, שבו תעשו זה החדש. תורה ה

הערך המפרש לכן חדש בפרשת ערכין, בהיות אז זמן פדיונו, כאמרו "ופדיונו מִבְּנֵי חֲדָשׁ תִּפְדֶּה" (במדבר יח, טז). תורה ג
(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בַּחֲדָשׁ הָאָבִיב. בזאת השנה קרה שיהיה

יג (ב) קִדְשׁ לִי כָל בְּכוֹר. שִׁתְחִיבוּ כֻלָּם בַּפְּדִיּוֹן כְּשֶׁאֵר כָּל הַקֹּדֶשׁ, לְמַעַן יִהְיוּ מִתְּרִים בְּעַבְדוֹת חֵל, שְׁלוּלֵי הַפְּדִיּוֹן הָיוּ אֲסוּרִים לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכַת חֵל, כְּעֶנֶן "לֹא תַעֲבֹד בְּבֹכֹר שׁוֹרְךָ" (דברים טו, יט). וּפְדִיּוֹן נִפְשָׁם הוּא

"וְהָיָה כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ וְגו'", וְלָמָּה חֲזַר וַשָּׁנָא? בְּשִׁבְלִי דְכָר שְׁנֵתְחַדֵּשׁ בָּהּ. בְּפִרְשָׁה רַאשׁוֹנָה נֶאֱמַר: (לעיל יב) "וְהָיָה כִּי יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם, מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם", בְּכֵן רָשַׁע הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל. וְכֵאן: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ", בְּכֵן שְׁאִינוּ יוֹדְעִי לְשָׂאֵל, וְהַכְּתוּב מְלַמֵּד שֶׁתַּפְתַּח לוֹ אֶתְּהָה. בְּדַבְּרֵי אַגְדָּה הַמוֹשְׁכִין אֶת הַלֵּב.

לְאַבְתִּיךָ וְגו' • בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (בראשית טו) "בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אַבְרָם וְגו'", וּבִינְיָחָק הוּא אוֹמֵר: (שם כ) "גִּדּוֹר בְּאָרֶץ הַזֹּאת וְגו'", וּבִינְיָחָק הוּא אוֹמֵר: (שם כט) "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ וְגו'". זָכַת חֵלֶב וּדְבָשׁ • חֵלֶב זָב מִן הָעֵצִים, וְהַדְּבָשׁ זָב מִן הַתְּמָרִים וּמִן הַתְּאֵנִים (מגילה ו). אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת • שֶׁל פֶּסַח. וְהָלֹא כָּבֹד נֶאֱמַר לְמַעַלְהָ:

וּשְׁבָעָא יוֹמִין תִּיכּוּל פְּטִירָא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעֵאָה חֲזָא קָדָם יי:

(ו) שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצֵּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חָג לַיהוָה:

וּפְטִירָא וְתֹאכַל זֵת שְׁבַעַת יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיעַ וְלֹא יִתְחַזִּי לָךְ חֲמִיר בְּכָל תַּחֲוִימָךְ:

(ז) מִצֹּת יֹאכַל אֶת שְׁבַעַת הַיָּמִים וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֲמִין וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְלָךְ:

ח וְתַחֲוִי לְבִנְךָ בִּיּוֹמָא הַהוּא לְמִימֵר בְּדִיל דִּין עֲבֵד יי לִי בְּמַפְקֵי מַמְצָרִים:

(ח) וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:

לְכֵן רָשַׁע, לוֹמֵר: "עָשָׂה ה' לִי" וְלֹא לָךְ, שְׁאֵלוֹ הֵייתָ שָׁם, לֹא הֵייתָ כְּדֹא לְהַגָּאֵל (מכילתא).

כ"י • בְּעֲבוּר זֶה • בְּעֲבוּר שְׁאָקִים מַצּוֹתֶיךָ, כְּגוֹן: פֶּסַח, מִצָּה וּמִרּוֹר הַלֵּלוּ. עָשָׂה ה' לִי • רָמַז תְּשׁוּבָה

~ נקודות משיחות קודש ~

שְׁהוּא שִׁיף לִיצִיאַת מִצְרַיִם. לְכֵן אוֹמֵר לוֹ הַכְּתוּב: לוֹ הֵייתָ שָׁם הֵייתָ נִגְאָל (כְּמוֹ שְׂאֵר הַרְשָׁעִים שֶׁחֲטָאוּ בְּדַבְּרִים אֲחֵרִים, שֶׁצִּיאָו מִמִּצְרַיִם), אֲכַל לֹא הֵייתָ כְּדֹא וְרָאוּי לָכֶךְ.

(לקוטי שיחות, כרך כז, עמ' 187)

לֹא הֵייתָ כְּדֹא לִיגָאֵל (יג, ח) וְלֹאֵו בְּמִכְלִיתָא נֶאֱמַר "לֹא הָיָה נִגְאָל". וְנִשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה רַק הַרְשָׁעִים שֶׁסָּרְבוּ לְצֵאת מִמִּצְרַיִם מִתּוֹ בְּעֵת מִכַּת חֲשֵׁךְ וְלֹא נִגְאָלוּ (רש"י לעיל י, כב). מוֹכֵן אִפּוּא, שֶׁכֵּן רָשַׁע זֶה כֵּן הָיָה נִגְאָל, שֶׁחֲרִי הוּא מוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכֶּלֶל רַק לְגַבֵּי קֶרֶן פֶּסַח (מִצָּה וּמִרּוֹר), אוֹלָם הוּא מוֹדָה

ט וְיָהִי לָךְ לֵאמֹר עַל יְדֶךָ וְלִדְכָנָא בֵּין עֵינֶיךָ בְּדִיל תִּהְיֶה אוֹרִיתָא דִּי בְּפִימָךְ אֲרִי בִידָא תְּקִיפָא אֲפָקֶךָ יי מִמִּצְרַיִם:

(ט) וְהָיָה לָךְ לְאֹת עַל־יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בִיד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

יְדֶךָ • עַל יְד שְׁמָאֵל. לְפִיכָךְ, "יְדָכָה" מְלֵא בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה (לְקַמֵּן פְּסוּק טז), לְדַרְשׁ בָּהּ, יְד שְׁהִיא כְּהָה (מכילתא, מנחות לו).

כ"י • וְהָיָה לָךְ לְאֹת • יִצִּיאַת מִצְרַיִם תִּהְיֶה לָךְ לְאֹת. עַל־יְדֶךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ • רוֹצֵה לוֹמֵר, שֶׁתַּכְתֵּב פְּרָשִׁיּוֹת הַלֵּלוּ וְתַקְשְׁרֵם בְּרֹאשׁ וּבִזְרוּעַ. עַל

(י) וְשִׁמְרַתְּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ בַּיָּמִים יְמִימָהּ: פ

כ"י • מִיָּמִים יְמִימָה • מִשְׁנָה לְשִׁנָּה (מנחות לו).

(ט) כִּי בִיד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ. בְּשִׁנּוּתוֹ אֶת טִבַּע הַבְּלִי מִפְּסָדִים, כְּאִמְרוֹ בְּעֵנִין בְּקִיעַת הַיָּרְדֵן "לְמַעַן דַּעַת כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת יְד ה' כִּי חֲזָקָה הִיא" (יהושע ה, כד). תּוֹרַת י

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶה יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כְּאִשֶּׁר
נִשְׁפַּע לָךְ וּלְאַבְתָּיִךְ וּנְתַנָּה לָךְ:

נִשְׁפַּע לָךְ • וְהִכֵּן נִשְׁפַּע לָךְ? (לעיל ו') "וְהִבְאֵתִי אֶתְכֶם
אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאָתִי וְגו'". וּנְתַנָּה לָךְ • (מכילתא)
תֵּהָא בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ נְתַנָּה לָךְ בּוֹ בְּיוֹם, וְאֵל תֵּהִי
בְּעֵינֶיךָ פִּירְשֵׁת אַבּוּת.

כִּי־יִבְאֶה כִּי יבאך • יש מרבוינו שלמדו מכאן
שלא קדשו בכורות הנולדים במדבר. והאומר
שקדשו, מפרש ביאה זו לומר: אם תקימוהו
במדבר, תזכו להכנס לארץ ותקימוהו שם. (מכילתא).

יִבְרָא פֶּטֶר כָּל פֶּתַח וְלֵדָא קָדָם יְיָ וְכָל פֶּתַח
וְלֵד בְּעֵרָא דִּי יְהִי לָךְ דְּכִרִין תִּקְדֵּשׁ קָדָם
יְיָ:

(יב) וְהִעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רַחֲמָם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר
בְּהֶמְהָ אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים לַיהוָה:

זֶה לֹא בֹא אֵלָא לְלַמֵּד עַל הַנֶּפֶל, שְׁהָרִי כְּכֹר כְּתֹב:
"כָּל פֶּטֶר רַחֲמָם". וְאִם תֹּאמַר: אֵף כְּכֹר בְּהֶמְהָ טְמֵאָה
בְּמִשְׁמַע, בֹּא וּפְרַשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר: "בְּבִקְרֶךְ וּבְצֹאנֶךְ".
לְשׁוֹן אַחֵר, יֵשׁ לְפָרֵשׁ: "וְהִעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רַחֲמָם",
כְּכֹר אָדָם - הַכְּתוּב מְדַבֵּר.

כִּי־יִבְרָא פֶּטֶר • אין "וְהִעֲבַרְתָּ" אֵלָא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וְהִעֲבַרְתָּ אֶת נִחְלָתוֹ לְכֶתֶךְ". שְׁגֵר
בְּהֶמְהָ • נֶפֶל שֶׁשְּׁגָרְתּוֹ אִמּוֹ וְשִׁלַּחְתּוֹ בְּלֹא עֵתוֹ, וְלִמְדֶךָ
הַכְּתוּב שֶׁהוּא קְדוֹשׁ בְּכֹכְרָה לְפֶטֶר אֶת הַבֹּא אַחֲרָיו,
וְאֵף שְׁאִינוֹ נֶפֶל, קְרוִי שְׁגֵר, כִּמּוֹ שְׁגֵר אֶלְפִיד, אֲבָל

יִבְרָא פֶּטֶר (בּוֹכְרָא) דְּחִמְרָא תִּפְרוֹק
בְּאִמְרָא וְאִם לֹא תִּפְרוֹק וְתִנְקֶפֶה וְכָל
בּוֹכְרָא דְּאִנְשָׁא בְּכִינֵךְ תִּפְרוֹק:

(יג) וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ וְאִם־לֹא תִּפְדֶּה
וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכֹר אָדָם בְּבִנְיֹךְ תִּפְדֶּה:

לִכְהֵן, וּפֶטֶר חֲמֹר מִתֵּר בְּהִנְאָה, וְהִשָּׂה חֲלִין בְּיַד
כֹּהֵן. וְעִרְפָּתוֹ • עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאֲחוֹרָיו וְהוֹרְגוֹ.
הוּא הַפְּסִיד מְמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן, לְפִיכֶךָ יִפְסִיד מְמוֹנוֹ
וְכָל בְּכֹר אָדָם בְּבִנְיֹךְ תִּפְדֶּה • חֲמֵשׁ
סְלָעִים, פְּדִיוֹנוֹ קְצוּב בְּמָקוֹם אַחֵר. (מכילתא)

כִּי־יִבְרָא פֶּטֶר חֲמֹר • וְלֹא פֶטֶר שְׁאֵר בְּהֶמְהָ טְמֵאָה, גִּזְרֵת
הַכְּתוּב הִיא, לְפִי שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכֹרֵי מִצְרַיִם לְחִמּוּרִים.
וְעוֹד, שֶׁסִּיעָנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּיצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם (שְׁאִין לָךְ
אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא נָטַל הַרְבֵּה חִמּוּרִים) טְעוּנִים
מִכֶּסֶף וּמִזָּהָב שֶׁל מִצְרַיִם. תִּפְדֶּה בִּשְׁהָ • נוֹתֵן שֶׁה

יִבְרָא פֶּטֶר אֲרִי וְשִׁאֲלָךְ בִּנְךָ מִחֵר לֹאֲמֹר מַה־זֹּאת
דָּא וְתִימֵר לָהּ בְּתִקּוּף יָדָא אֶפְקָא יְיָ
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדּוּתָא:

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאֲלָךְ בִּנְךָ מִחֵר לֹאֲמֹר מַה־זֹּאת
וְאִמְרָתְ אֵלָיו בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדִּים:

הוּא אוֹמֵר: (דְּבָרִים ו') "מָה הָעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמִּשְׁפָּטִים
וְגו'", הִרִי זֹאת שְׁאֵלַת בֶּן חָכֵם. דְּבָרָה תוֹרָה כְּנֶגֶד
אֲרִבְעָה בָּנִים: תָּם, רָשָׁע, וְשִׁאֲנוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל,
וְהַשּׁוֹאֵל דֶּרֶךְ חֲכָמָה.

כִּי־יִשְׁאֲלָךְ בִּנְךָ מִחֵר • יש 'מִחֵר' שֶׁהוּא עֲכָשׁוּ
וְיש 'מִחֵר' שֶׁהוּא לְאַחַר זְמַן, כְּגוֹן זֶה וְכְגוֹן: (יהושע כב)
"מִחֵר יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם לְבִנְיָנוּ" דְּבִנְיָ גֵד וְכִנְיָ רְאוּבֵן.
מָה זֹאת • זֶה תִּינּוֹק טָפֵשׁ שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְהַעֲמִיק
שְׁאֵלָתוֹ, וְסוֹתָם וְשׁוֹאֵל: "מָה זֹאת". וּבְמָקוֹם אַחֵר

ספורט

וְהַצְרָכָנוּ לִשְׁאֵל בְּחִמּוּרִים, וְנַעֲשֶׂה
בָּהֶם גַּם שֶׁהִסְפִּיקוּ לָזֶה בְּכִמּוֹ רַגַע,
וְחָלָה עֲלֵיהֶם אִיזוֹ קִדְשָׁה רְאוּיָה
לְפִדְיוֹן. תוֹרָה טו

מִמִּצְרַיִם. בְּחֹק יָדָם שֶׁל מִצְרַיִם
הוֹצִיאָנוּ ה', בְּאִמְרוֹ "וְתִחְזֹק מִצְרַיִם
עַל הָעָם" (לעיל יב, לו), בְּאִפְנֵי שֶׁלֹּא יִכְלְנוּ
לִשְׁאֵל נְכֻסֵּינוּ בַּעֲגָלוֹת כְּמִנְהַג מִצְרַיִם,

(יד) מָה זֹאת. פְּדִיוֹן פֶּטֶר חֲמֹר,
שֶׁהוּא בְּהֶמְהָ טְמֵאָה וְלֹא תַחֲלוּ עָלֶיהָ
קִדְשַׁת הַגּוֹף, וְעִרְפָּת חֲמֹר אִם
לֹא תִפְדֶּה.
בְּחֹק יָד הוֹצִיאָנוּ ה'

טו וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחֵנָּהּ יְהוָה וְקָטַל יְיָ כָּל בּוֹכְרָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבּוֹכְרָא דְאַנְשָׁא וְעַד בּוֹכְרָא דְבָעִירָא עַל כֵּן אָנָּה דְּבַח קָדֵם יְיָ כָּל פֶּתַח וּלְדָא דְכָרִין וְכָל בּוֹכְרָא דְבְנֵי אֶפְרַיִם:

(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעַה לְשַׁלְּחֵנָּהּ וַיַּהַרְגֵּהּ יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבַח לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרַיִם:

טז וַיְהִי לָאֵת עַל יַדָּהּ וּלְתַפְלִין בֵּין עֵינֶיהָ אֲרִי בְּתַקּוּף יָדָא אֶפְקָא יְיָ מִמִּצְרַיִם:

(טז) וַיְהִי לְאוֹת עַל־יַדָּכָהּ וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיהָ בֵּי בְּחִזּוֹק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

דרום, "אל תטיפו", לשון דבור, כמו "ולזכרון בין עיניך", האמורה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין העינים, יזכר הגם וידבר בו:

כ"י וְלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיהָ • תַּפְלִין, וְעַל שֵׁם שֶׁהֵם אֲרַבְעָה בָּתִּים קְרוּיִין טוֹטְפוֹת, 'טט' בְּכַתְּפֵי שְׂתִימָם, 'פֶּת' בְּאַפְרִיקֵי שְׂתִימָם. וּמִנַּחֲמָם חִבְּרוּ עִם "וְהִטָּף אֶל

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן. חסלת פרשת בא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רג - רנב

ספורנו

שֶׁהָיוּ בְּכוֹרֵי הָאָדָם בִּישְׂרָאֵל כְּמוֹ נְזִירִים אוֹ יוֹתֵר, מִיְּחִידִים לַעֲבוֹדַת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, וְאַסוּרִים בַּעֲבוֹדַת הַדְּיוּט. עַל כֵּן אֲנִי זֹבַח. בְּכוֹר בְּהֵמָה. וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרַיִם. כְּדֵי שִׁיְהִיו מְתָרִים בַּעֲבוֹדַת חַל. תּוֹרָה טו

צאני" (יחזקאל לד, יז). וַיַּהַרְגֵּהּ ה'. וְהָאֵל הִרְגָּ אֶת הַנֶּמֶשֶׁל לְחֵמּוֹר כְּאִשֹּׁר לֹא נִפְדָּה בַּשָּׂה. כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְהָיוּ בְּכוֹרֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּיִים לְלִקּוֹת עִמָּהֶם עַל הִרְגָּ "כֵּן תִּסְפָּה בַּעֲוֹן הָעִיר" (בראשית יט, טו), וְהִצִּילֵם בְּמָה שֶׁהִקְדִּישָׁם לוֹ, בְּאֶפֶן

(טו) וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פְּרַעַה. וּבִהְיוֹת שֶׁפְּרַעַה הִקְשָׁה לְשַׁלְּחָנָהּ, וְהָיָא נִמְשָׁל לְחֵמּוֹר, כְּאִמְרוֹ "אִשֹּׁר בָּשָׂר חֵמּוֹרִים בְּשָׂרָם" (יחזקאל כג, ב), וְהָיָה יָכוֹל לִפְדּוֹת עַצְמוֹ וְעַמּוֹ שֶׁשָּׁלְחוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם נִמְשָׁלִים לָשָׂה, כְּאִמְרוֹ "שָׂה פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל" (ירמיה ג, יז), וְכֵן כְּאִמְרוֹ "וְאַתָּה

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' א

אִמְרָ לִיָּה רַב שֶׁשֶׁת, פּוֹק חַוִּי מֶה עֲבָדִין לְנָאוּ – צֹא וּרְאֵה מִדָּה עוֹשִׂים בַּפְּנִים הַהִיכֵל בַּעֲבוֹדַת לַחֵם הַפְּנִים. שְׁשִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה לַחֵלֶן (טז), אֲרַבְעָה כְּהֻנִּים נִכְנָסִין מִדֵּי שַׁבַּת לַהִיכֵל, שְׁנַיִם אוֹחִזִּים בְּיָדָם שְׁנֵי כְּדָרִים שֶׁל שֶׁשָׂה לַחֲמִים לְכָל סֹדֶר, וְשְׁנַיִם מוֹחִזִּיקִים בְּיָדָם שְׁנֵי כְּוִיכִין שֶׁל לְבוֹנָה. וְאַרְבָּעָה כְּהֻנִּים אַחֲרֵים מְקַדְּמִין לִפְנֵיהֶם שֶׁל אַרְבַּעַה אֵלּוּ, שְׁנַיִם כְּדֵי לִיְהוּל שְׁנֵי כְּדָרִים יִשְׁנִים שֶׁל לַחֵם מִשְׁבַּת שַׁעֲבֵרָה, וְשְׁנַיִם כְּדֵי לִיְהוּל שְׁנֵי כְּוִיכִין יִשְׁנִים שֶׁל לְבוֹנָה. וּבִאוֹתָה שַׁעֲבֵרָה שֶׁהָיוּ כְּהֻנִּים אֵלּוּ מִסְלִיקִים אֶת הַלֶּחֶם וְהַבּוֹיכִים הַיִּשְׁנִים הַמוֹנָחִים עַל הַשִּׁלְחָן מִשְׁבַּת שַׁעֲבֵרָה, הָיוּ הַכְּהֻנִּים הָאֲחֵרִים מִנִּיחִים עֲלֵיו אֶת הַלֶּחֶם וְהַבּוֹיכִים הַחֲדָשִׁים.

הַמִּנְחָה לֹא קָתַנִּי שֶׁהָיָה פּוֹסְלָה בַּמַּחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ. וְאֵם כְּדָרֵי אֲבִימִי שֶׁמִּלְבַּד הַכֹּהֵן הַקּוֹמֵץ צָרִיךְ כֹּהֵן נוֹסֵף בַּמַּעֲשֵׂה הַקְּמִיצָה כְּדֵי שִׁיִּגְבִּיָּה אֶת הַכֹּלִי, הֲלֹא גַם בּוֹ הָיָה צָרִיךְ לְהִיאֹמֵר פְּסוּל מַחֲשָׁבוֹת אֵלּוּ. תִּירֵץ לוֹ אֲבִימִי: תֵּנָּה כְּדָר עֲבוֹדוֹת שֶׁבָּהֶן חִלָּה מַחֲשָׁבַת פְּסוּל נִקְיָה, וּכְסֻדְרֵן בּוֹזוֹ אַחֵר זֶה קְמִיצָה נִתְּיָה הוֹלֵכָה וְהַקְטָרָה, וְלֹא בֹא לְמִנּוֹת אֶת כְּדָר וּמִנִּין הַכְּהֻנִּים הַפּוֹסְלִים בַּיְגוּל בִּאוֹתָה עֲבוֹדָה עֲצֻמָּה. הַגִּמְרָא מְבִיאָה אֶת שִׁטַּת רַב שֶׁשֶׁת בְּדִין קְמִיצָה מִכֹּלִי שַׁעֲלֵ גְבִי קֶרֶקֶ: כְּעוֹ מִיָּנִיָּה וְשֶׁאֵלּוּ מִמִּנּוֹן מְדָרְבִּי שְׁשֶׁת, מִהוּ לְקַמּוֹץ אֶת הַמִּנְחָה מִתּוֹךְ כָּלִי שְׁמוֹנָה עַל גְּבִי קֶרֶקֶ.

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ט טבת < מפרק קמ עד סוף פרק קנ

יום שני, א' שבט < פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט

יום שלישי, ב' שבט < מפרק י עד סוף פרק יז

יום רביעי, ג' שבט < מפרק יח עד סוף פרק כב

יום חמישי, ד' שבט < מפרק כג עד סוף פרק כח

יום שישי, ה' שבט < מפרק כט עד סוף פרק לד

שבת קודש, ו' שבט < פרק כ, מפרק לה עד סוף פרק לח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמועתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראו הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

לימוד תניא בכל יום

"המנהג הטוב שנהגו חסידים
(בדורות שלפני זה, וגם בדורנו) -
ללמוד פרק תניא בכל יום (לפני
תפלת הבוקר). וכדאי לפרסם
ולחזק מנהג זה"

(משיחת ש"פ אחרי, מבה"ח אייר תשמ"ט
- התועדויות תשמ"ט ח"ג עמ' 68)

"כיון שלימוד התניא הוא אחד מהשיעורים
ששמענו כמה פעמים אודותו מכ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שהוא
מוסוגל לכמה עניינים, מהנכון שנוסף על
לימודו תניא כפי שכותב, ילמוד גם כן כפי
שנחלק התניא לימות השנה".

(אגרות קודש, כרך י"ד, אגרת ה'רלט)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 46, פרק יח ולתוספת... עד עמ' כד, גלגולים:

ההתבוננות – בכל זאת יכול גם הוא לקיים תורה ומצוות
"בלבבך", עם הלב, באהבת ה' וביראת ה'. וזאת, על-ידי
ה"אהבה מסותרת" להקב"ה שבלב כל אחד מישראל, שהיא
ירושה לכל אחד מישראל מאבותינו. לשם גילוי אהבה זו
(הכוללת בתוכה גם
יראה) אין האדם זקוק
לענין ההתבוננות, אלא –
כפי שיסביר להלן – די לו
בענין ה"זכרון", שיזכור
שקיימת בו אהבה זו.
זכרון זה בלבד יביא אותו
לקיום התורה והמצוות.

על אהבה זו אפשר כבר לומר "קרוב מאד", כי גם מי שאינו
שייך לענין ההתבוננות – אפשר לו, באהבה זו, לקיים תורה
ומצוות.

וּלְתוֹסֶפֶת פֶּאֹר, פֶּאֹר הַיֵּטֵב, מֵלֵת "מֵאֵד" שֶׁפֶּסְקוֹ: "כִּי
קָרֹב אֵלַיךְ הַדְּבָר מֵאֵד וְגו'"¹ – משמעות המלה "מֵאֵד"
היא, שמֵאֵד קָרֹב וְקֵל לקיים תורה ומצוות "בלבבך", באהבת
ה' וביראת ה'. ברם, לפי מה שהסברנו, שמשמעות "קרוב אליך
הדבר" היא, שעל-ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, ביכולת האדם
ל"יצור" בתוכו אהבה ויראה, לפחות בבחינת "תבונה" –
טעונים עדיין הדברים הסבר. שכן, אם דרושה לכך התבוננות
והתעמקות, הרי שאין זה "קרוב מאד", צָרִיךְ לִידַע נֶאֱמָנָה,
כִּי אֵף מִי שְׁדַעְתּוֹ קֶצֶרָה בִּידְעָתָהּ, – חסרה לו ידיעה
והבנה, להתבונן בהן, בגדולתו של הקב"ה, וְאֵין לוֹ לֵב לְהִבִּין
בְּגִדְלַת אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, – מוחו ולבו אינם מותאמים
כפי שצריך לענין ההתבוננות, שיוכל לְהוֹלִיד מִמָּנָה –

פֶּרֶק יח. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן את הפסוק: "כי
קרוב אליך הדבר מאד בפִּיךָ ובלבבך לעשותו", שקרוב הדבר
לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" – באהבת
ה' וביראת ה', על-ידי ענין "ההתבוננות", ההתעמקות בגדולת
הקב"ה. שכן, ה"מוח"
הוא ברשותו של כל אחד
מישראל (גם כשולבו אינו
ברשותו, כפי שזה
ב"צדיקים" שלבם
ברשותם), וביכולתו
להתעמק במוחו בכל מה
שהוא רוצה. וכשיתעמק

במוחו בגדולת הקב"ה – "יוליד" בתוכו אהבה להקב"ה
ויראה ממנו. גם אם מחמת סיבות שונות, אין באפשרותו
ל"יצור" אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלבו, אך הוא יכול
ל"יצור" אותן במוחו ובתעלומות לבו. אהבה ויראה אלו די
בהן ל"לעשותו" – להביא אותו לקיום תורה ומצוות. הן גם
מתלבשות בתורתו ובמצוותיו, להעלות למעלה – כאילו למד
תורה וקיים מצוות מתוך אהבה ויראה גלויות ומורגשות בלב.
ברם, מאחר שאלו הן אהבה ויראה שנוצרו על-ידי "התבוננות"
– טעונה המלה "מֵאֵד" (שבפסוק): "כי קרוב אליך הדבר
מֵאֵד" הסבר, כי כדי להתבונן בגדולת הקב"ה, צריך שיהיה
לאדם כמה להתבונן, צריך שתהיה לו ידיעה בגדולת ה'
ולתבונן בידיעה זו. הוא גם צריך להיות בנוי ומתאים לענין
ההתבוננות. כיצד, איפוא, אפשר לומר על כך שזה "קרוב
מֵאֵד"? – יסביר רבנו הזקן, בפרק שאנו עומדים ללמוד, שגם
מי שאין לו ידיעה בגדולת הקב"ה, ואינו שייך לענין

1. דברים ל, יד.

מההתבוננות, דחילו ורחימו – יראה ואהבה, אפילו במחו ותבונתו לבד – לא זו בלבד שאין באפשרותו לעורר בתוכו אהבה ויראה מורגשות בלב, אלא שאין גם באפשרותו לעורר אהבה ויראה שתבואנה לידי ביטוי במוחו ובתבונתו בלבד,

אף-על-פי-כן קרוב אליו הדבר מאד לשמור

– להישמר מלעבור על איזו מצות-לא-תעשה, שכפי שהוסבר לעיל, זקוק האדם לשם כך, ל"מדה" של יראת ה', ולעשות – לקיים, כל מצות התורה, ותלמוד תורה כנגד פלו – שכן, לשלימות קיומן של מצוות-העשה ולימוד תורה, נדרשת אהבת ה' – הרי שבידו לקיים זאת, בפיו ובלבבו ממש, – כלומר, לא רק לפי פירושה הגלוי של המלה

"בלבבך" – מחשבה, אלא גם לפי מושג האמיתי של המלה "בלבבך" – ביראת ה' ובאהבת ה', בלב ממש, מעמקא דלבא, – מעומק הלב, באמת לאמתו, בדחילו ורחימו, – ביראה ואהבה. לא באהבה שבכחית "תבונה", שכלעצמה אין היא במדריגת אהבה אמיתית, ונקראת בשם אהבה רק ביחס ל"לעשותו", לקיומן של המצוות. ואילו האהבה והיראה, עליהן מדובר כאן, הן אהבת ה' ויראת ה' הנחשבות לכאלו במדריגות של אהבה ויראה. אלא – כיצד אפשר לו ליהודי כזה, שאינו שייך להתבוננות, שתהיינה לו אהבת ה' ויראת ה' אמיתיות? – אומר על כך רבנו הזקן: **שְׁהִיא "אהבה מסתרת" שבלב כללות ישראל, שְׁהִיא יְרֵשָׁה לְנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ.** – כל אחד מישראל יש לו בירושה אהבה זו, ואין הוא צריך "ליצור" אותה. אלא, כדי שנבין כיצד אפשר לו לקיים, באהבה זו, תורה ומצוות! במיוחד כשלקיום תורה ומצוות נדרשת גם יראת ה' – ואילו כאן מדובר על אהבה מסותרת בלבד – מסביר רבנו הזקן עניניה של אהבה זו, כדי שנדע איך לעורר אהבה זו ולהביאה לידי ביטוי בשמירת התורה והמצוות, ואיך כוללת אהבה זו גם יראת ה' – **רַק שְׁצִירֶיךָ לְהַקְדִּים וּלְבָאֵר תַּחֲלָה בְּאֵר הַיִּטֵּב, שְׂרֵשׁ אֲהֶבָה זֶה** – באיזו בחינה, ובאיזה כוח בנפש, מושרשת אהבה זו, וענינה, – מה משמעותה של אהבה זו: ישנה אהבה המתבטאת ביצירת לחץ להתאחד עם הקב"ה, שהנשמה כפי שהיא מלוכשת בגוף שלה תתאחד עם הקב"ה; וישנה אהבה הנושאת בתוכה כמיהה של "כלות הנפש", שהנפש מחפשת להיכלל בהקב"ה, וכדומה. מהו, איפוא, ה"מבוקש" של האהבה המסותרת? ואיך היא יְרֵשָׁה לְנוּ, – כיצד יורשים אהבה? ואיך נכלל בה גם

ליקוטי אמרים

ממנה דחילו ורחימו אפי' במוחו ותבונתו לבד אעפ"כ קרוב אליו הדבר מאד לשמור ולעשות כל מצות התורה ות"ת כנגד כולן בפיו ובלבבו ממש מעומקא דלבא באמת לאמתו בדחילו ורחימו שהיא אהבה מסותרת שבלב כללות ישראל שהיא ירושה לנו מאבותינו רק שצריך להקדי' ולבאר תחלה באר היטב שרש אהבה זו וענינה ואיך היא ירושה לנו ואיך נכלל בה גם דחילו. והענין כי האבות הן הן המרכבה ועל כן זכו להמשיך נר"ג לבניהם אחריהם עד עולם מעשר ספירות דקדושה שבארבע עולמות אבי"ע לכל אחד ואחד כפי מדרגתו וכפי מעשיו ועל כל פנים אפי' לקל שבקלים ופושעי ישראל נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה שהיא מדרגה התחתונה שבקדושת העשיה ואעפ"כ מאחר שהיא מעשר ספירות קדושות

דחילו. – כיצד נכללת באהבה זו גם יראה? שכן, כפי שלמדנו, כדי להישמר מעבירות, נדרשת הרי גם "יראה", ומאחר שבאהבה (מסותרת) זו אפשר לקיים את כל התורה והמצוות, הרי שהיא כוללת בתוכה גם יראה – ודבר זה עלינו להבין, איך וכיצד כוללת אהבה זו גם יראה?

והענין, – הוא, כי האבות הן הן המרכבה, – האבות היו בטלים לגמרי, בכל עצמותם, להקב"ה, כמו "מרכבה" הבטלה ל"רוכב" בה, והיא מונהגת רק לפי רצונו – כך, לא היה לאבות שום רצון אחר מאשר רצונו של הקב"ה, ועל כן – ולכן, זכו להמשיך נפש דוחי-נשמה לבניהם אחריהם עד עולם, מעשר ספירות

דקדושה שבארבע עולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשיה, – בגלל עבודתם, זכו האבות, אברהם יצחק ויעקב, שכל מי שהוא מזרעם תהיה לו נשמה קדושה, המורכבת משלוש מדריגות: נפש, רוח ונשמה, הנובעות מעשר הספירות שבארבעת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. אך, מאחר שלמעלה, בקדושה עצמה, ישנן כאמור, ארבע מדריגות ועולמות כלליים, ובכל עולם – עשר ספירות, הרי מאיזו מדריגה ומאיזה עולם באות ליהודי הנפש, הרוח והנשמה? הרי זה: **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִי מִדְרַגְתּוֹ וּבְפִי מַעְשָׂיו.** – כפי מדריגתו – כפי רום שורש נשמתו, "כפי מעשיו" – כפי שהוא "יעבד" ויזכך את עצמו לאחר מכן, כפי שכתוב ב"זוהר" כשאדם הופך את עצמו ל"טוב" – מעניקים לו מלמעלה מדריגה עליונה יותר של נשמה. **ועל-כל-פנים, אפילו לקל שבקלים ופושעי ישראל, נמשך בזיווגם נפש דנפש דמלכות דעשיה, – "מלכות" של עולם העשיה. עולם העשיה הוא הרי העולם התחתון ביותר. ובעולם העשיה עצמו, "מלכות" היא הספירה האחרונה בעשר הספירות; וב"מלכות" עצמה, ישנן נפש, רוח ונשמה, והנפש היא האחרונה בין השלוש; ול"קל שבקלים" או ל"פושעי ישראל", נמשכת "נפש" בלבד. כלומר, נפש הבאה מנפש של "מלכות" של עולם העשיה. היינו: אף ה"יחוד" (הזיווג) הנחות ביותר, מקבל, לפחות, נפש מהמדריגה התחתונה ביותר שבקדושה: **שְׁהִיא מִדְרַגַּת הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּקִדְשֵׁי הָעֲשִׂיָּה. וְאֵף-עַל-פִּי כֵן,** – למרות שנפש זו היא מהמדריגה התחתונה, מאחר שְׁהִיא – הנפש, מעשר ספירות קדושות, – קיים הרי "כלל", שכל דבר בקדושה הוא בהתכללות, שכל מדריגה**

הַחֲכָמָה שְׁפָה, – שבנפש, עִם אוֹר אֵין־סוֹף פְּרוֹד־הוּא
הַמְלִכָּה בָּה, – ב"חכמה", מִתְפַּשֵּׁט כָּל בְּחִינֹת הַנֶּפֶשׁ
בָּלָה, לְהַחְיֹתָה – בחיות אלוקית, מִבְּחִינַת רֹאשָׁה עַד
בְּחִינַת רַגְלָה, – מהמדריגה העליונה ביותר שבנפש, הנקראת
ראש" של הנפש, עד

למדריגה התחתונה ביותר
שבנפש, הנקראת "רגל"
של הנפש. בְּדַכְתִּיבָּה:
"הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעִלְיָה"
– הנפש נקראת "בעליה",
היא בעלת כוח החכמה.
[וּלְפָעַמִּים מְמַשִּׁיכִים
פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל –
לילדיהם, נִשְׁמֹת
גְבוּהוֹת מְאֹד שֶׁהֵיוּ
בְּעַמְקֵי הַקְּלִפּוֹת, –
ומפני היות נשמות
גבוהות אלו בשבי,

ברשות "עמקי הקליפות" – והרי "כלל" בידיו, ש"אין הקב"ה
בא בטרונ" עם בריותיו"⁵ – אין הקב"ה בא בדרישות מופרות
מבריותיו, לא מוציאים מידי הקליפות, שלא ברצונן, דבר
שנפל ברשותן; הקליפות לא היו משחררות את הנשמות
הגבוהות שנפלו ברשותן, אלא במקרה של זיווג "פושעי
ישראל", כי אז, הן מקוות, שאותה נשמה גבוהה, בתור "ילוד"
של "פושעי ישראל", תושפע מה"לבושים" הגסים של
ההורים, ותהיה כמותם. ואז יינקו הקליפות חיות במדה מרובה
יותר, מהנשמה הגבוהה. ברם, בהיותה נשמה גבוהה – היא
"שוברת" ופורצת את הלבוש הגס בו הולבשה על-ידי
ההורים, ומתעלה למדריגה של "צדיק". כְּמוֹ שֶׁבְּתוֹב בְּסֵפֶר
גִּלְגּוּלִים: הרי, שבמדריגות השונות שבנשמות, קורה שדוקא
בהורים "פושעי ישראל", נמשכת נשמה גבוהה כזו.
על-כל-פנים, למדנו, שכל יהודי יש בו נשמה של קדושה,
ושבבחינת ה"חכמה" של הנשמה "שורה" אור אין-סוף
ברוך-הוא. להלן יוסבר טעמו של דבר, מדוע ההשראה מאור
אין-סוף היא דוקא בבחינת "חכמה" של הנפש – כי "חכמה"
היא כוח שלמעלה מ"שכל" ומ"הבנה".

כלולה מכל המדריגות, ולכן היא – גם המדריגה התחתונה
ביותר בקדושה של עולם העשיה, בְּלוֹלָה מְבֻלָּן, – מכל שאר
המדריגות והספירות של "עשיה", גַם מִחֲכָמָה דְּעִשְׂיָה, –
שהיא הספירה העליונה ביותר בעולם העשיה, שְׁבִתּוּכָה –

ב"חכמה דעשיה",
מְלִכְשֵׁת חֲכָמָה
דְּמַלְכוּת דְּאֲצִילוּת, –
שכן, כפי שיוסבר להלן,
בפרק נ"ב, ספירת
ה"מלכות" של עולם
האצילות, מתלבשת
ומאירה בעולם העשיה.
ומאחר שב"מלכות"
דאצילות כלולות כל עשר
הספירות, הרי שעשר
הספירות של "מלכות"
דאצילות, מתלבשות
בעשר הספירות של עולם

העשיה: "חכמה" של מלכות דאצילות – ב"חכמה" של עולם
העשיה, "בינה" של מלכות דאצילות – ב"בינה" של עולם
העשיה, וכך הלאה. הרי – שב"חכמה" של עולם העשיה,
מתלבשת "חכמה" של "מלכות" דאצילות: שְׁבִתּוּכָה –
ב"חכמה" של מלכות דאצילות, ישנה חֲכָמָה דְּאֲצִילוּת, –
שכן, עשר הספירות של עולם האצילות, כלולות אחת
מהשניה, ממילא כלולה ב"מלכות" גם "חכמה" של עולם
האצילות, שְׁפָה – ב"חכמה" של עולם האצילות, מְאִיר אוֹר
אֵין־סוֹף פְּרוֹד־הוּא מְמַשֵּׁ, בְּדַכְתִּיבָּה: "ה' בְּחֲכָמָה יִסַּד
אֶרֶץ", – "ה' בחכמה" – אור אין-סוף מאיר ב"חכמה";
"בחכמה יסד ארץ" – "חכמה" מאירה ב"מלכות" הנקראת
"ארץ". שכן, "מלכות" כמו "ארץ", כל אחת בענינה, היא
המדריגה התחתונה ביותר; וְכֵלָם בְּחֲכָמָה עֲשִׂיתָ³. –
מכאן, ש"חכמה" מאירה ב"עשיה". וְנִמְצָא, כִּי אֵין־סוֹף
פְּרוֹד־הוּא מְלִכָּה בְּבְחִינַת חֲכָמָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ הָאָדָם – יִהְיֶה
מִי שֶׁיְהִי מִיִּשְׂרָאֵל, – בנשמתו של כל אחד מישראל, מאיר
אור מהאין-סוף ברוך-הוא. מדוע הוא מאיר דוקא בבחינת
ה"חכמה" שבנשמה – יסביר ה"תניא" להלן. וּבְחִינַת

2. משלי ג, יט. 3. תהלים קד, כד. 4. קהלת ז, יב. 5. עבודה זרה ג, א.

~ יום שני א' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, הנה החכמה... עד עמ' כד, ומובן:

הנה, החכמה היא מקור השכל וההבנה, – ה"שכל" וה"הבנה" נמצאים ב"כוח הבינה", ו"בינה" היא הכוח להבין כל דבר על כל פרטיו. ואילו ה"חכמה" היא מקור ה"שכל" וה"הבנה". והיא – ה"חכמה", למעלה מהבינה שהוא –

ה"בינה", הנבנת השכל והשגתו, והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה, והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית' כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינויים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שידועים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר

ליקוטי אמרים

הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית' כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינויים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שידועים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר

ה"בינה", הנבנת השכל והשגתו, והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה, והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג' כי פתי יאמין לכל דבר וערום יבין וגו' ולגבי הקב"ה שהוא למעלה מן השכל והדעת ולית מחשבה תפיסא ביה כלל הכל כפתיים אצלו ית' כדכתיב ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך ואני תמיד עמך וגו' כלומר שבוה שאני בער ובהמות אני תמיד עמך ולכן אפי' קל שבקלים ופושעי ישראל מוסרים נפשם על קדושת ה' על הרוב וסובלים עינויים קשים שלא לכפור בה' אחד ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה'. וגם במעט שידועים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם ומענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר

להשיגו על-ידי אמונה שלמעלה מה"שכל", כדכתיב: "ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך וגו'", כלומר: שבוה שאני בער ו"בהמות" – אני תמיד עמך. – עם הקב"ה. ולכן, אפילו קל שבקלים ופושעי ישראל, מוסרים נפשם על קדושת ה', על הרוב, וסובלים עינויים קשים שלא לכפור בה' אחד. ואף אם הם בורים ועמי הארץ ואין יודעים גדולת ה', וגם במעט שידועים – בגדולת ה', אין – הם, מתבוננים כלל, – שיהיה מקום לומר שמסירות נפשם נובעת מהבנתם בגדולת הקב"ה, ואין מוסרים נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל, אלא בלי שום דעת והתבוננות, – הם מוכנים תמיד למסור את נפשם, רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד, בלי שום טעם ומענה ומענה כלל. בלי

הוא. הכוחות המהווים את ה"שכל" וה"הבנה" אינם בגדר שבהם יתלבש אור אין-סוף ברוך-הוא, כי "שכל" ו"הבנה" אינם יכולים להשיג את אור אין-סוף שהוא למעלה מ"הבנה". ואילו "כוח החכמה", מאחר שכאמור, הוא למעלה מ"שכל" ו"השגה" – מתלבש בו אור אין-סוף. לשון כ"ק רבינו: "מההמשך ומהלשון משמע (ואולי גם מוכח) דמדבר במדרי' אחת. ומפרש כ"ח מ"ה – ג"כ ענין אחד, – כח שאינו מושג. ונקודת הביאור – דחכ' היא מקור השכל (ולכן מתפשט בנפש, וכשמתגלה פועל אפי' במחזור"מ כדלעיל וכדלקמן) אבל זהו מקור שאינו נתפס ונמצא למע' כח ושאינו מושג, (ולכן אוא"ס מתלבש בו)". ולכן, כל ישראל, אפילו הנשים ועמי הארץ, – אלה שאינם שייכים ל"שכל" ול"הבנה" בגדולת הקב"ה, הם מאמינים בה', שהאמונה היא למעלה מן

על־ידי התלבושותו בבחינת חכמה שבה, – שבנפש, שהיא – כוח החכמה, למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן: – לכן גם באלה שאינם שייכים כלל ל"שכל"

ול"הבנה", יש בהם הכוח

למסור את נפשם על

קידוש השם. בכך, הובהר

לנו שורשה של האהבה

המסותרת: היא מושרשת

ב"כוח החכמה" של

הנפש, שלמעלה מ"שכל", ובו – ב"כוח החכמה" – מלוכב

אור אין־סוף ברוך־הוא. משם נובע בכל יהודי כוח האמונה

ומסירות הנפש.

שום מניע וסיבה הגיוניים, כי כל דבר שנובע מן ה"שכל" הוא שקול ומדוד, ויכולה להיות סברא לכאן וסברא לכאן, ואם הנכונות למסירות־נפש היתה נובעת מן ה"שכל" ומן ה"טעם",

היה כאן על־כל־פנים

מקום ל"טענות ומענות"

בשכל: למסור את הנפש

או לא. אך האמת היא,

שבמסקנה ההחלטית

למסור את הנפש – אין

שום שקלא־וטריא, אלא ההנחה המוחלטת, שאי־אפשר להיות

אחרת! – דבר זה אינו נובע מה"שכל". וְהִנֵּנוּ, – זהו מחמת,

מִשּׁוּם שֶׁה' אֶחָד מְאִיר וּמְחִיָּה כָּל הַנֶּפֶשׁ, – של יהודי,

ליקוטי אמרים

ומחיה כל הנפש ע"י התלבושותו בבחי' חכמה שבה
שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן:

~ יום שלישי ב' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כד, פרק יט ולתוספת... עד עמ' 48, א"ס ב"ה.

בְּמַבְעוֹ, – וכל כך למה? – מִפְּנֵי שְׁאוּר הָאֵשׁ חֲפִץ בְּמַבְעַת לִפְרֹד מִהַפְתִּילָה – בה האש מחזיקה את עצמה, וְלִדְבֹק בְּשִׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה בְּיִסּוּד הָאֵשׁ הַכִּלְי שֶׁתַּחַת גִּלְגַּל הִירָח, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים". – האש שבנו נמשכת בטבעה

ללמעלה, כדי להתאחד

עם שורשה, "יסוד

האש", הנמצא למעלה,

מתחת לגלגל הלבנה.

שכן, ארבעה היסודות:

אש, רוח, מים, עפר,

מסודרים בצורה כזו,

שהיסוד הקל והעדין

יותר, מקיף את היסוד

הכבד יותר: עפר שהוא

היסוד הכבד ביותר –

הוא גם התחתון ביותר; מים מבחינת הטבע שלהם, צריכים להיות מעל לעפר ולהקיף את העפר, אלא מחמת חסד ה' בלבד, הרי "לרוקע הארץ על המים"³, נמתח חלק מהעפר מעל למים; רוח היא למעלה מן המים ומקיפה את המים; אש מקיפה את הרוח. כך נמצא יסוד האש הכללי, מתחת לגלגל הירח. וְאֵשׁ שְׁעִל־יָדֶיהָ – על־ידי היתנתקות האש מהפתילה והיתרבקותה בשורשה למעלה, יִכְבֶּה וְלֹא יֵאִיר כְּלוּם לְמַטָּה, וְגַם לְמַעְלָה בְּשִׁרְשׁוֹ יִתְבַטֵּל אִירוֹ בְּמִצִּיאוֹת בְּשִׁרְשׁוֹ, – שכן, "מציאות" הנר היא הרי כדי להאיר, ובשורשו תבטל מציאות זו. כי, נר רגיל לעומת נר גדול – מאבד את מציאותו ואינו משמש לשום דבר (למשל:

פֶּרֶק יט. בפרק הקודם הוסבר שלכל יהודי "קרוב מאד" לקיים תורה ומצוות באהבת ה' ובריא ה', וזה נובע מהאהבה המסותרת שכלב כל אחד מהם להקב"ה. אהבה זו באה להם בירושה מהאבות, שעל־ידי עבודתם וביטולם להקב"ה,

המשיכו נשמה קדושה

לכל יוצאי חלציהם לנצח.

בנשמה קדושה זו,

בבחינת ה"חכמה" שבה,

מלוכב אור אין־סוף

ברוך־הוא, ממנו נובעת

בכל אחד מישראל אהבה

להקב"ה, עד לכדי

מסירות נפש על קידוש

השם. בכך הוסבר

"שורש" אהבה זו, וכיצד

היא באה לנו בירושה. אך, עדיין טעון הסבר: א) "ענין" אהבה זו, כמה מתבטאת שאיפתה של אהבה זו. ב) כיצד כוללת בתוכה אהבה זו גם יראה, שצורך בה לקיום תורה ומצוות. ענינים אלה, יובהרו בפרק י"ט אותו אנו עומדים ללמוד, לאחר הסבר נרחב אודות האהבה המסותרת.

וּלְתוֹסֶפֶת בְּאוֹר, – ענין האהבה המסותרת, בשייכות לשני הפרטים האמורים: "ענינה" ו"איך נכלל בה גם דחילו (יראה)", צִרְדָּה לְבָאֵר הַיָּטִב מִה שֶׁכְּתוּב: "נֵר ה' נִשְׁמַת אֲדָם". פְּרוּשׁ, שִׁישְׁרָאֵל הַקְּרוֹיִם "אֲדָם", – כמאמר חכמינו ז"ל: "אתם קרוים אדם", שבני ישראל הם הנקראים "אדם", נִשְׁמַתָּם הִיא, לְמַשָּׁל, בְּאוֹר הַנֵּר שֶׁמִּתְנַעֵנֵעַ תָּמִיד לְמַעְלָה

1. משלי כ, כז. 2. יבמות סא, א. 3. תהלים קלז, ו.

מגיעה למדרגה עליונה יותר. כמו: חכם קטן יכול לשאוף להיעשות חכם גדול. אך להיפך ל"מהות" אחרת – לא מתאימה לכך "תשוקה" – לא שייך הדבר שאדם יתחוקק להיפך למלאך, כי זו "מהות" אחרת לגמרי. ומכיון שכך – מדוע, איפוא, תרצה הנשמה לצאת מגופה ולהתאחד בבורשה? – **אִתְּעֵל-פִּיכָן** וְהָרְצוֹנָה וְחִפְצָה בְּמִכְנָה. – ברם, המושג "טבע" נחשב בדרך כלל לחסרון, אם הדבר הוא לפי הטבע, חסר כאן הדר ה"שכל" – וכאן הרי מה שהנשמה נמשכת אל הקב"ה בטבע, נחשב ל"מעלה" – לכן, מעיר ה"תניא",

מיד, שהמלה "טבע" כאן, משמעה, כל ענין שאינו לפי ה"טעם" וה"שכל", גם כשהדבר הוא למעלה מה"שכל", מציינים אותו במלה "טבע". וּמִכְנָה, – המלה "טבע", וְהָ הוּא שֶׁם הַמַּשְׁאֵל לְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּבַחֲנֵינָה טַעַם וְדַעַת. – כל דבר שאינו נעשה מתוך הגיון ושכל, מתואר בשם "טבע", וְגַם כָּאן – ביחס להמשכת הנשמה לבורשה, הַכּוֹנֵנָה, – בשימוש במלה טבע: שְׂרָצוֹן וְחִפְּץ וְהָ בְּנַפֶּשׁ – להיות דבוק בבורשה, אֵינוֹ בְּבַחֲנֵינָה טַעַם וְדַעַת וְשִׁכְלָה מִשְׁנֵי וּמוֹכֵן, אֵלָּא לְמַעַלָּה מִהַדַּעַת וְשִׁכְלָה מִשְׁנֵי וְהַמוֹכֵן, וְהִיא בְּבַחֲנֵינָה חֲכָמָה שְׂבִנְפֶשׁ – שלפי מה שהוסבר בפרק הקודם, "חכמה" היא כוח שלמעלה מ"שכל" ו"הבנה", שִׁבְנָה – בחכמה שבנפש, שורה אֹרֶךְ אֵינִי-סוֹף בְּרוּךְ הוּא. – ומשום כך, נמשכת הנשמה להתאחד בבורשה, המשכה שלמעלה מה"שכל" וה"הבנה". הרי ש"ענין" האהבה המסותרת הוא – רצונה הפנימי של הנשמה להתאחד עם שורשה, עם הקב"ה. להלן יוסבר מדוע נקראת אהבה זו – "אהבה מסותרת".

נר דלוק באמצע היום), מכל-שכן שהוא מאבד את מציאותו לגמרי לגבי שורשו. הרי, שאין לומר שמשרכת הנר לשורשו היא כדי שיהיה שם מציאות נעלה יותר. אדרבה, שם תתבטל מציאותו לגמרי. והרי קיים כלל ש"כל דבר חפץ בקיומו",

ובהתאם ל"כלל" זה, לא היתה האש שבנר צריכה להימשך ל"שורש", אִתְּעֵל-פִּיכָן בְּכָךְ הוּא – אור האש, חִפְּץ בְּמִכְנָה. – כלומר, כאילו אור הנר "רוצה" בכך, כמו שאכן אנו רואים ב"נר" שהוא נמשך תמיד לשורשו, בְּכָךְ נִשְׁמַת הָאָדָם, וְכֵן בְּחִינַת רוּחַ וְנַפֶּשׁ, – לאו דוקא במי ש"פועלת" בו המדרגה

העליונה יותר של "נשמה", אלא גם באלה שנשמתם היא בבחינות התחתונות יותר, של "רוח" או של "נפש", חִפְּצָה וְחִשְׁקָה – של הנשמה, בְּמִכְנָה לְפָרֵד וְלִצְאָתָּה מִן הַגּוֹף וְלִדְבֹק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמִקּוּרָהּ בְּחִי הַחַיִּים בְּרוּךְ-הוּא; – הרי הוא ה"חיים" של הנשמה, שענינה – חיות, והנשמה בטבעה רוצה להינתק מגופה ולהתאחד בבורשה, ב"חיי החיים" – הקב"ה. הֵנָּם שֶׁתְּהִיָּה – שם, אֵין וְאִפֶּס וְתִתְבַּטֵּל שֶׁם – בבורשה, בְּמִצְיָאוֹת לְגַמְרִי, וְלֹא יִשְׁאָר מִמֶּנָּה מְאֻמָּה מִמְּהוּתָהּ וְעִצְמוּתָהּ הָרָאשׁוֹן, – אי אפשר לומר שלא ישאר ממנה מאומה, שהרי אדרבה, מהותה האמיתית של הנשמה היא, כשהיא מתאחדת עם שורשה, לכן אומר רבנו הזקן: "ממהותה ועצמותה הראשון", כפי שהיא בהיותה בגופה – נשמה עם כוחות של "שכל" ו"מדות" וכדומה – מזה לא ישאר כלום. כן לא שייך לומר שתשוקת הנשמה היא להתעלות למדרגה עליונה יותר. שכן, תשוקה למדרגה עליונה יותר, שייכת רק כשהיותה באותה "מהות" היא

ליקוטי אמרים

בטבעו. כך נשמת האדם וכן בחי' רוח ונפש חפצה וחשקה בטבעה ליפרד ולצאת מן הגוף ולדבוק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ב"ה הגם שתהיה אין ואפס ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה ממהותה ועצמותה הראשון אעפ"כ זה רצונה וחפצה בטבעה ומכאן זה הוא שם המושאל לכל דבר שאינו בבחי' טעם ודעת וגם כאן הכוונה שרצון וחפץ זה כנפש אינו בבחי' טעם ודעת ושכל מושג ומובן אלא למעלה מהדעת ושכל המושג והמובן והיא בחי' חכמה שבנפש שבה אור א"ס ב"ה.

~ יום רביעי ג' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 48, וזהו כלל... עד עמ' כה, חומא כו'.

ליקוטי אמרים

להלן, ש"חכמה" היא ענין ה"ביטול" לאור אינ-סוף ברוך-הוא, להקב"ה: "המשכה מחכמה" פירושה – המשכת ביטול זה לאלקות, שאז זה צד הקדושה. אך, כשחסר "ביטול" זה מה"חכמה" – אין זו קדושה. וכך אומר רבנו הזקן ביחס

וזהו כלל בכל סטרא
דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנק' קודש

וזהו כלל בכל סטרא
דקדושה, – בצד הקדושה: שֶׁאֵינוֹ אֵלָּא מִה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִחֲכָמָה, שְׂנִינְקָרָא "קִדְשׁ הָעֲלִיּוֹן", – המלה קודש רומזת על "חכמה", וקדושה היא המשכה מ"קודש" – המשכה מ"חכמה". מה משמעות ההמשכה מ"חכמה"? – יוסבר

כִּי בַחֲנִינָה הַחֲכָמָה שֶׁבְּנַפְשׁ הָאֱלֹהִית עִם נִיצוּץ אֱלֹהוּת מְאֹד אֵינֶסּוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְלֶכֶשׁ בָּהּ, – בְּכוּחַ הַחֲכָמָה, הֵם בְּבַחֲנִינָה גְלוּת בְּנוֹפֶם בְּנַפְשׁ הַבְּהִמִית, מִצַּד הַקְּלִיפָה שֶׁבְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֵלִי שֶׁבְּלֵב, הַמּוֹלֶכֶת וּמוֹשְׁלֶת בְּנוֹפֶם –

בשעה שהנפש הבהמית מושלת בגוף, נמצאים אז, בחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית והניצוץ האלקי, בגלות בגוף – בְּסוֹד גְלוּת הַשְּׂכִינָה, בְּנוֹכַר לְעִילָּה¹¹, וְלִכְּנֹן נִקְרָאת אַהֲבָה זוּ בְּנַפְשׁ הָאֱלֹהִית, שְׂרָצוֹנָה וְחַפְצָה לְדָבָק בָּהּ חַיִּי חַיִּים בְּרוּךְ־הוּא, – נִקְרָאת אַהֲבָה זוּ, בְּשֵׁם "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת", – לְכַאוֹרָה: "אַהֲבָה" הִיא הָרִי רִגֵּשׁ שֶׁבָּא לִידֵי גִילּוּי, כִּיכֵד זֶה תּוֹאֵם לְמָה שֶׁמִּתְאַרֵּם אוֹתָהּ כֹּאן בְּשֵׁם "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת"? אֵלֶּא בַּהֲתַאֵם לְמָה שִׁיוֹסֵבֵר לְהֵלֵךְ, בָּאָה "הַסְתֵּרָה" זוּ מַעֲנִין אַחֵר

לְגַמְרִי. הַמִּכְסָּה וּמִסְתִּיר עַל הָאֶהֱבָה, וְהוּא לְבוֹשׁ הַשֶּׁקֶל שֶׁל הַקְּלִיפָה: כִּי הִיא – אַהֲבָה זוּ, מְסֻתֶּרֶת וּמְכֻסָּה בְּלִבוֹשׁ שֶׁקֶל דְּקִלְפָּה בְּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִמֶּנָּה – מִהַקְּלִיפָה, נִכְנָס בָּהֶם רוּחַ שְׁטוּת לְחֹטֵא, בְּמִאֲמָר רַ' ל"ו: "אֵין אָדָם חוֹטֵא כּו'". – אֵלֶּא אִם כֵּן נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת. "רוּחַ שְׁטוּת" זוּ מִתְבַּטֶּסֶת, כְּמוֹסֵבֵר לְהֵלֵךְ, בְּכֵךְ, שֶׁנִּדְמָה לְאָדָם חוֹטֵא, שְׁלִמּוּת שֶׁהוּא חוֹטֵא, הוּא נִשְׁאָר אוֹתוֹ יְהוּדִי, וְאֵין הוּא מְרִגִּישׁ שֶׁהוּא נִפְרָד בְּכֵךְ, חֲלִילָה, מִהַקְּב"ה. לוֹ הִיָּה חֵשׁ שֶׁעַל־יְדֵי הַחֲטָא הוּא נִפְרָד וְנִתְקַ מִהַקְּב"ה – לֹא הִיָּה חוֹטֵא, מִחֲמַת הָאֶהֱבָה הַנְּטוּעָה בְּלִבּוֹ לְהַקְּב"ה, שֶׁבְּגִלְלָה הָרִי הִיָּה מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא לְהִינָתֵק מִהַקְּב"ה – אֵלֶּא "רוּחַ שְׁטוּת" זוּ מִטְפֶּשֶׁת אוֹתוֹ שֶׁלֹּא רִיגִישׁ בְּהִינָתֵק מִהַקְּב"ה הַנִּגְרַמֶּת עַל־יְדֵי הַחֲטָא.

ל"קודש העליון" (חכמה): הַבְּטָל – "קודש העליון" (חכמה) בְּטֵל בְּמִצִּיאוֹת מְאֹד אֵינֶסּוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַמְלֶכֶשׁ בּוֹ, וְאֵינוֹ דֹּבֵר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, בְּנוֹכַר לְעִילָּה, וְלִכְּנֹן נִקְרָא "בַּח מָה". – וְלִכְּנֹן זֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "חֲכָמָה", הַמּוֹרֵכֶת מִשְׁתֵּי

הַמֵּלִים: "כַּח מָה", כּוֹחַ שֶׁל מָה, שֶׁל בִּיטוּל. הָרִי שְׁקֻדּוּשָׁה הִיא דּוֹקָא דְּבֵר שִׁישׁ בּוֹ הַמִּשְׁכָּה מ"חֲכָמָה" – דְּבֵר שֶׁבְּטֵל לְהַקְּב"ה וְאֵינוֹ "מִצִּיאוֹת" לְעֲצָמוֹ כֻּלָּל, וְהוּא הַפֶּךְ מִמֶּשׁ מִבְּחִינַת הַקְּלִיפָה וּסְטֵרָא־אַחֲרָא, שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְשׁוֹת אֲמוֹת הָעוֹלָם דְּעִבְרִין לְגַמְיָהּ, – הַעוֹשׂוֹת רַק לְמַעַן מִצִּיאוֹתָן הָאֲנוּכִית, וְאַמְרִין: "הַב הַב" – וְאוֹמְרוֹת "תֵּן תֵּן" וְ"הִלְעִיטִנִּי", – כְּמוֹ שֶׁאָמַר עֶשׂוֹ: "הִלְעִיטִנִּי", לְהָיוֹת יֵשׁ וְדָבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, – וְלֹא בְּטֵל לְאַלְקוֹת, בְּנוֹכַר לְעִילָּה, – שְׁקִלְפָה הִיא בַּחֲנִינָה

"יֵשׁ" (מִצִּיאוֹת) הַמְנוֹתֶקֶת מֵאַלְקוֹת, הַפֶּךְ בְּחִינַת הַחֲכָמָה; שְׁעִנְיָה – בִּיטוּל. וְלִכְּנֹן – אֵלֶּה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִיפָה, נִקְרָאִים "מֵתִים", כִּי "הַחֲכָמָה תִּתִּיחָה", – אַךְ, דְּבֵר שֶׁהוּא הִיפֶךְ ה"חֲכָמָה", הוּא גַם הִיפֶךְ הַחַיִּים, וּבְתִיבָה: "יָמוּתוּ וְלֹא בְּחֲכָמָה"; – מִיתָה קְשׁוּרָה בְּמָה שֶׁאֵין בּוֹ עֵנִין ה"חֲכָמָה", וְזֶה אִמּוֹר בִּיחֹס לְאוֹמוֹת הָעוֹלָם הַמְקַבְּלוֹת חַיּוֹתָן מִהַקְּלִיפּוֹת. וְכֵן הִרְשָׁעִים וּפּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, כִּדְּם שֶׁבָּאוּ לִידֵי נִסְיוֹן לְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם; – שֶׁכֵּן, כִּשְׁהֵם בָּאִים לִידֵי נִסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה', מִתְעוֹרֶרֶת בָּהֶם בַּחֲנִינָה ה"חֲכָמָה" שֶׁבִּשְׁמַתָּם, וּמַחִיָּה אֶת נַפְשָׁם. וְאֵילוֹ שֶׁלֹּא בִשְׁעַת נִסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה', לְמִירוֹת שֶׁגַם אֶז קִיִּימָת בָּהֶם, בַּחֲנִינָה ה"חֲכָמָה" שֶׁבְּנַפְשׁ וְה"בִּיטוּל" לְהַקְּב"ה, אַךְ זֶה אֲצֵלֶם בְּהַעֲלֵם וּבְגִלּוֹת – כְּפִי שִׁיטְבִיר לְהֵלֵךְ:

4. פרק ו. 5. משלי ל, טו. 6. בראשית כה, ל. 7. ברכות יח, ב. 8. קהלת ז, יב. 9. איוב ד, כא. 10. פרק יז. 11. סוטה ג, א.

~ יום חמישי ד' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כה, אלא שגלות הזה... עד עמ' 50, כלל:

חֲכֵמָה שְׁבָה – שורש האמונה הוא, כאמור, ב"חכמה", **אִי** **הִיא** – ה"חכמה", **נִעְוָרָה מִשְׁנֵתָהּ**, – כלומר, היא מתגלה, **וּפּוֹעֵלַת פְּעֻלָּתָה בְּכַח ה' הַמְלִכָּה בָּהּ**, – השפעתה של ה"חכמה" מתבטאת בכך, שאותו אדם מוכן למסור את נפשו

על קידוש ה', **וְכִמּוֹ שְׂכֵנוֹבִי¹²: "יִקְוֶה בְּיָשָׁן ה'",** – הרומז על בחינת ה"חכמה" שבנפש ואור אין-סוף המלוכש בה, שהיתה קודם כרדומה, ולא פעלה פעולתה. אך, כשבא האדם לידי נסיון של קידוש ה' – היא מתעוררת ופועלת פעולתה – **לַעֲמֹד בְּנִסְיוֹן בְּאִמּוּנַת ה' כְּלִי שוֹם מַעֵם וְדַעַת וְשִׁכְל מִשְׁג לֹא,** – מדוע עליו למסור את נפשו, **לְהַתְנַבֵּר עַל הַקְּלִיפוֹת וְתַאֲוֹת עוֹלָם-הַזֶּה בְּהִתְרַשָּׁע וּבְאִסּוּר שְׁחֻרְגָל בָּהֶם,** – כלומר, בעמדו עתה נכון למסור את נפשו על קידוש ה', לא רק שהוא מרסן את

תאוותיו הפנימיות ומושל עליהן, אלא הן נעשות מאוסות בעיניו, **וְלִבְחֹר לוֹ ה' לְחַלְקוֹ וּלְגִדְּלוֹ,** – גם כוחותיו הפנימיים, כ"שכל" ו"מדות", הנקראים "חלק", וגם הכוחות העליוניים יותר, "רצון" ו"תענוג", הנקראים "גורל" – יהיו נתונים כולם להקב"ה – **לְמַסֵּר לוֹ נַפְשׁוֹ עַל קִדְּשַׁת שְׁמוֹ. וְאַף כִּי הַקְּלִיפוֹת נִבְּרוּ עָלָיו כֹּל יָמָיו וְלֹא יָכוֹל לָהֶם,** – שהרי, מדובר כאן ביחס ל"פושע ישראל", שגם הוא מוסר את נפשו על קידוש ה', והקליפות היו בו תמיד על העליונה, **כְּמֵאֵמֶר רַ"ז¹³ ש"הִרְשָׁעִים הֵם בְּרִשּׁוֹת לָבָם,** – ברשות החלל השמאלי שבלבם, מקומה של הנפש הבהמית והיצר-הרע שמצד הקליפה: **מִכָּל-מִקּוֹם כְּשֶׁבָא לִידֵי נִסְיוֹן בְּדִבְרֵי אִמּוּנָה בַּח' אֶחָד, שִׁיסּוּדָתָהּ בְּתַרְרֵי קִדְּשׁ, הִיא בְּחִינַת חֲכֵמָה שְׁבָה שְׁבָה הָאֱלֹהִית,** – כפי שזוכר לעיל, נקראת "חכמה" בשם "קדש", **שְׁבָה** – ב"חכמה", **מְלִכָּה אִי-סוּף בְּרוּךְ-הָיָא** – אז, הרי כל הקליפות בטלים

ברם, אם כך הדבר, הרי שגם בשעת "נסיון" של קידוש ה', כשרוצים לכפות עליו לכפור בהקב"ה, לא היה צריך לחוש שעל-ידי-כך הוא ניתק מהקב"ה, וממילא – לא למסור את נפשו? – מסביר רבנו הזקן, שבאפשרות הקליפה להסתיר היא

רק על דברים שאינם נוגעים ישירות בבחינת ה"חכמה" של הנפש האלקית. ואילו – כשמדובר בנסיון של קידוש ה', הפוגע ישירות ב"כוח החכמה", באמונה הנובעת מה"חכמה", שם אין הקליפה יכולה לכסות ולהסתיר, ויהודי מרגיש אז וחש שעל-ידי-כך אכן יינתק מהקב"ה, ולכן הוא מוסר את נפשו: **אֵלָּא שְׁגָלוֹת הֵזֶה לְבְּחִינַת חֲכֵמָה – אִינוּ אֵלָּא לְבְּחִינַת הַמִּתְפַּשְּׁט מִמֶּנָּה בְּנִפְשׁ כְּלָה לְהַחֲיוֹתָהּ,** – בחיות אלקית. התפשטות זו בלבד של "חכמה", אפשר שתהיה בגלות, ולא יתאפשר לה

להתפשט בכל הנפש, וממנה בכל הגוף, להחיותם בחיות של קדושה ולשמור עליהם מלעבור עבירה. **אֲכַל שְׂרֵשׁ וְעֶקֶר שֶׁל בְּחִינַת חֲכֵמָה שְׁבָה שְׁבָה הָאֱלֹהִית הוּא בְּמַחֲוִי, וְאִינָה – ה"עיקר" שבחכמה, אינה מְתַלַּבֶּשֶׁת בְּלִבּוֹשׁ שֶׁקֶּ דְּקַלְפָּה שְׁבָלָב בְּחִלָּל הַשְּׁמָאֵלִי בְּבְּחִינַת גִּלּוֹת מִמֶּשׁ,** – שלא יוכל להיות לה שום השפעה, רק **שְׁהִיא** – בחינת חכמה זו, **בְּבְּחִינַת שְׁנָה בְּרִשְׁעִים,** – אדם ישן קיימים בו כל הכוחות, כמו לאדם ער, אלא שבשעת השינה הכוחות רדומים ומוסתרים, **וְאִינָה פּוֹעֵלַת פְּעֻלָּתָה בָּהֶם** – שהרי פעולתה צריכה להיות, שהנפש כולה תהיה בטלה להקב"ה, **כֹּל זְמַן שְׁעִסּוּקִים בְּרַעְיָתָם וּבִינָתָם בְּתַאֲוֹת הָעוֹלָם.** – כל זמן שה"דעת" וה"בינה", שהן הכוחות הגלויים ולמטה מ"חכמה", שקועות בתאוות – בחינת ה"חכמה" היא כנרדמת ונתונה בשינה. **אֵךְ כְּשֶׁבָאִים – הרשעים, לִידֵי נִסְיוֹן בְּדִבְרֵי אִמּוּנָה, שְׁהִיא לְמַעַלָּה מִתְדַּעַת, וְנִגְעָה עַד הַנֶּפֶשׁ – עד לְבְּחִינַת**

12. תהלים עח, סה. 13. בראשית רבה לר, יא.

וּמְבוטְלִים וְהָיוּ כְּלֵא הָיוּ מִמֶּשׁ לִפְנֵי ה', כְּדִכְתִּיב¹⁴: "כָּל הַגּוֹיִם – כּוֹלֵל קְלִיפּוֹת, כָּאֵין נִגְדּוֹ וְגו'", וְכִתִּיב¹⁵: "כִּי הִנֵּה אֵיכִיד ה', – כּוֹלֵל גַּם קְלִיפּוֹת שֶׁהֵן "אוֹיְבֵי ה'", כִּי הִנֵּה אֵיכִיד יֵאבְדוּ, יִתְפָּרְדּוּ וְגו'", וְכִתִּיב¹⁶: "כִּהְמָם דּוֹנֵג מִפְּנֵי אִשׁ יֵאבְדוּ וְגו'", –

הַרְשָׁעִים וְהַקְלִיפּוֹת יִמְסוּ מִפְּנֵי הַשִּׁי"ת, וְכִתִּיב¹⁷: "הָרִים – הַקְלִיפּוֹת שֶׁהֵן בְּעֵינֵי עֲצָמָן כַּהֲרִים, כְּדוֹנֵג נִמְסוּ". – הָרִי, שְׁכִלְפֵי אֹרֹךְ אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלוּבֶשׁ בַּבְּחִינָה "חֲכֵמָה" שֶׁנִּפְשׁ שֶׁל יְהוּדִי – בְּטִלּוֹת וְנַעֲלֻמוֹת כֹּל הַקְלִיפּוֹת, וְאֵז – כְּשִׂיחֻדִּי עוֹמֵד לִפְנֵי נִסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה' – מִתְעוֹרֶרֶת וּמִתְגַּלֶּה בְּתוֹכָהּ בְּחִינַת חֲכֵמָה זוֹ. לִכֵּן, לְמִרּוֹת שֶׁלִּפְנֵי כֵן הִיָּתָה לְקִלְיפּוֹת הַשְּׁלִיטָה הַמְּלֵאָה עֲלָיו, יֵשׁ בּוֹ עֵתָה הַכּוֹחַ לְהִתְגַּבֵּר עֲלֶיהָ. זֹאת אוֹמֶרֶת: יְהוּדִי יֵשׁ בּוֹ תָמִיד הַכּוֹחַ (הַנוֹבֵעַ מִ"חֲכֵמָה" – אַהֲבָה

מְסוּתֶרֶת) לְשַׁלּוֹט עַל הַתּוֹרוֹת, צְרִיכִים רַק לְעוֹרֵר כּוֹחַ זֶה. לְהֵלֵךְ, יִסְבִּיר רַבְנֵי הַזֶּקֶן, אֵיךְ כְּלוּלָה בְּאִהְבָה זֶה גַּם יִרְאָה. שֶׁכֵּן, כְּאִמּוֹר, כְּדִי לִקְיִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת נִדְרָשׁת גַּם יִרְאָה; וּמֵאַחֵר שֶׁאֵנִי אוֹמְרִים, שֶׁלְּשִׁמִּירַת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מִסְפִּיקָה הַאֲהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת בְּלִבָּד – הָרִי שֶׁהִיא כּוֹלֵלָת בְּתוֹכָהּ גַּם יִרְאָה: וְהִנֵּה, אֹרֹךְ ה' אֵין-סוּף כְּרוּךְ-הוּא הַמְּלֻבָּשׁ בַּחֲכֵמָה שֶׁנִּפְשׁ – גְּדוֹלָה וְעֲצוּמָה כַּחַךְ לִגְרֵשׁ וְלִדְחוֹת הַסְּמָרָא-אֲחֵרָא וְהַקְלִיפּוֹת שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ יִגְעוּ אֶפְלוּ בְּלִבוֹשֵׁי, – ה"לְבוּשִׁים" שֶׁהֵם שִׂיכִים לְאוֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁהֵם מְחַשְׁבֵּה דְּבִדּוֹר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל אֱמוּנָתָהּ ה' אֲחֵד; – שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּכוּחַן שֶׁל הַקְלִיפּוֹת "לִנְגוּעַ" לֹא רַק בְּאִמּוּנָה עֲצָמָה, אֲלֵא גַּם לֹא בְּמַחְשָׁבָה, דִּיבּוֹר וּמַעֲשֵׂה, שֶׁעֲלֵיהֶם לִהְיוֹת מוֹשְׁלָטִים מֵהָאִמּוּנָה וּמֵאַחֲדוּתָהּ. דְּהֵינּוּ – אֹרֹךְ אֵין-סוּף הַמְּלוּבֶשׁ בְּנֶפֶשׁ הַיְּהוּדִי, נוֹתֵן לוֹ הַכּוֹחַ, לְעֲמֹד בְּנִסְיוֹן לְמִסַּד נִפְשׁוֹ, אֶפְלוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת רַק אִיזָה מַעֲשֵׂה לְבַד נִגְדֵי אֱמוּנָתָהּ ה' אֲחֵד, כְּגוֹן – כְּשׁוֹפִים עֲלָיו: לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַעֲבוֹדַת-זֶרָה, אֶף שֶׁאֵינִי מֵאֲמִין בָּהּ כִּלְלֵי בְּלָבוֹ, – וְאֵין זֶה "נוּגַעַ" בְּאִמּוּנָה עֲצָמָה, שֶׁכֵּן – בְּלָבוֹ הוּא הָרִי מֵאֲמִין בַּהֲקִבָּה, יֵשׁ בְּכֵךְ רַק מִשּׁוֹם

מַעֲשֵׂה שְׁבִינְגוֹד לְאִמּוּנָה – וְאֶף עַל כֵּךְ הוּא מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ; וְכֵן – זֶה נוֹתֵן לוֹ הַכּוֹחַ לְמִסּוֹר אֶת נִפְשׁוֹ, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר תּוֹעָה חֲסִידִי שְׁלֹמֹם עַל אֲחֵדוּתָהּ ה', אֶף שֶׁאֵינִי פִּזְיוֹ לְבָבוֹ שְׁוִין, רַק לְבֹ שְׁלֹמֹם בְּאִמּוּנָתָהּ ה'. – אֶף-עַל-פִּי-כֵן יִמְסוֹר אֶת נִפְשׁוֹ, שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה וְשֶׁלֹּא לְדַבֵּר אוֹתוֹ דִּיבּוֹר.

בְּרַם, אֵין זֶה הַהֲתַבְטָאוֹת שֶׁל הַאֲהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת עֲצָמָה. הַאֲהָבָה הַטְּבִיעִית וְהַמְּשִׁיכָה לְהַקְבָּה, אֵין נִפְגַּעוֹת כֵּאֵן יִשְׁרִירוֹת, כִּי גַּם בְּשַׁעַת הַמַּעֲשֵׂה אוֹ הַדִּיבּוֹר נִשְׁאֶרֶת הָאִמּוּנָה בְּתוֹמָתָהּ, אֲלֵא זֶה הִיא הַהֲתַבְטָאוֹת שֶׁל ה"יִרְאָה" הַכְּלוּלָה ב"אַהֲבָה" – הוּא יִרְאָה מִלְּהוּיֹת חֲסִידִי שְׁלֹמֹם נִפְרַד מֵהַקְבָּה – יִרְאָה זֶה מוֹנַעַת אוֹתוֹ מִלַּעֲשׂוֹת אוֹתוֹ מַעֲשֵׂה אוֹ מִלְּדַבֵּר אוֹתוֹ דִּיבּוֹר. וְכֵן זֶה – מַחֲמַת שְׁתַּגְלָתָהּ בּוֹ, בְּגַלְל הַנִּסְיוֹן שֶׁל קִידוּשׁ ה', ה"חֲכֵמָה" שֶׁנִּפְשׁ. וְזֶה נִקְרָא "דְּחִילוֹ הַנִּבְלָל בְּרִחְמוֹ", –

יִרְאָה הַכְּלוּלָה בְּאִהְבָה, שֶׁהִיא אֲהָבָה הַמְּטַבֵּעִית שֶׁנִּפְשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁנִּבְלָלוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁחֲפָצָה וְרִצּוֹנָה בְּמַטְבְּעָה לְדַבֵּק בְּשִׁרְשָׁהּ וּמִקְוָהּ אֹרֹךְ אֵין-סוּף כְּרוּךְ-הוּא, שֶׁמִּפְּנֵי אֲהָבָה זֶה וְרִצּוֹן זֶה – לְהִדְבֵּק בַּהֲקִבָּה, הִיא – הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, יִרְאָה וּמִפְּחָדָהּ בְּמַטְבְּעָה מִנְּגַע בְּקִצָּה טְמֵאָת עֲבוֹדַת-זֶרָה חֲסִידִי שְׁלֹמֹם, שֶׁהִיא נִגְדֵי אֱמוּנָתָהּ ה' אֲחֵד, אֶפְלוּ בְּלִבוֹשֵׁי תַּחֲצִיחוֹנִים שֶׁהֵם דְּבִדּוֹר אוֹ מַעֲשֵׂה, – הַקְּשׁוּרִים בְּעִבּוּדֵי-זֶרָה, בְּלִי אֱמוּנָה בְּלָב כִּלְלֵי: – בְּעִבּוּדֵי-זֶרָה זֶה. גַּם מִזֶּה יִרְאָה נִשְׁמָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי, וִירְאָה זֶה, הִיא הַכְּלוּלָה בְּאִהְבָה הַמְּסוּתֶרֶת. הָרִי, שֶׁבְּאִהְבָה מְסוּתֶרֶת – הַכּוֹלֵלָת בְּתוֹכָהּ גַּם יִרְאָה – יִכּוֹל יְהוּדִי לִקְיִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּפִי שִׁיפּוּרֵט לְהֵלֵךְ, עַל-יְדֵי שְׁעוֹשֵׂה חֲשׁוֹבִין: מֵאַחֵר שֶׁהִיא גַּם מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ, וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא לִהְיוֹת נִפְרַד מֵהַקְבָּה, עֲלָיו בּוֹדֵא לְהִימָנַע מִלַּעֲבֹר עֲבִירָה, כִּי עַל-יְדֵי עֲבִירָה נִפְרָדִים חֲסִידִי שְׁלֹמֹם מֵהַקְבָּה. עֲלָיו לִקְיִים מִצְוֹת, כִּי עַל-יְדֵין מֵתַאֲחִידִים עִם הַקְבָּה, וְזֶה הָרִי רִצּוֹנוֹ הָאִמִּיתִי – לִהְיוֹת דְּבוּק בַּהֲקִבָּה.

בַּהֲקֶשֶׁר לְמָה שֶׁלְּמַדְנוּ בְּפֶרֶק זֶה ב"תִּנְיָא", שֶׁגַּם 'פּוֹשַׁע יִשְׂרָאֵל' מוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ כְּשֶׁרוֹצִים לְכַפּוֹת עֲלָיו לְכַפּוֹר בַּהֲקִבָּה, מִן

14. ישע' מ, יז. 15. תהלים צב, י. 16. תהלים סח, ג. 17. שם צז, ה.

לך "איוואן". שאל הילד: מדוע אני נקרא "פיוויש"? נאלץ ה"פריץ" לספר לו, שהוא ילד יהודי. מששמע הילד שהוא ילד יהודי, לא רצה להסכים שימירו את דתו, בטענו: אני נקרא "פיוויש" – אשאר "פיוויש"! ולא הועילו היסורים הרבים שייסר אותו ה"פריץ" על כך. פיוויש מסר את נפשו על קידוש ה'. התבטאה על כך אשה יהודיה: ריבונו של עולם, אנחנו, אכן, לא טעינו בך. אך, גם אתה לא טעית בנו. פיוויש, פושע ישראל, מסר את נפשו על קידוש ה'.

הראוי להביא סיפור שאירע בזמנו של הבעל-שם-טוב, המובא בספר "תולדות יעקב יוסף": בגלל סיבות שונות, גדל וחונך ילד יהודי אצל גוי "פריץ", ולא ידע שום דבר מיהדותו. כשבגר קצת אותו ילד, החליט ה"פריץ" להמיר את דתו באופן רשמי, והכין לכבוד אותו מאורע סעודה גדולה. בהיותו בטוח שהילד לא יתנגד לכך, הודיע לו ה"פריץ" שביום מסויים ימירו את דתו. הילד החל לשאול למשמעות הדבר. וה"פריץ" ענה לו: כלום, עד עתה קוראים לך פיוויש – וכשימירו את דתך יקראו

~ יום שישי ה' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 50, פרק כ והנה... עד עמ' כו, המלוּבש בהם.

ה', "לא יהי' לך" – מצות הלא-תעשה של עבודה-זרה, הם כָּלִלוֹת כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה; – הן כוללות את כל התורה כולה. כִּי דְבוֹר "אֲנִכִּי" כוֹלֵל כָּל רַמ"ח מִצְוֹת-עֲשֶׂה, וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" כוֹלֵל כָּל שְׁס"ה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, – שתי מצוות אלו,

הן ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים"

מאותו "כלל". וְלִבְנֵי שְׁמַעְנֹ "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" לְבַד מִפִּי הַגְּבוּרָה כְּמֵאמַר רַ"ל, – "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", מִפְּנֵי שֶׁהֵם – שני דיבורות אלו,

ליקוטי אמרים

פרק כ והנה מודעת זאת לכל כי מצות ואזהרת ע"ז שהם שני דברות הראשונים

אנכי ולא יהיה לך הם כללות כל התורה כולה. כי דבור אנכי כולל כל רמ"ח מצות עשה. ולא יהיה לך כולל כל שס"ה מצות ל"ת ולכן שמענו אנכי ולא יהיה לך לבד מפי הגבורה כמאמר

פָּרָק כ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרוב מאד" לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה' – באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אין-סוף ברוך-הוא,

ומשם נובע הכוח ביהודי למסור את נפשו ולא להיפרד ולהינתק חס-

ושלום מהקב"ה. אם היהודי היה מרגיש, שעל-ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד מהקב"ה, לא

היה עובר על שום עבירה. אך, אין הוא מרגיש בכך, נדמה לו, שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו

– כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה-זרה – הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה-זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה-זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות-נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לְבָל, כִּי מִצְוֹת – העשה של אמונה ואחדות ה', וְאַחֲרֵית עֲבוֹדַת-זָרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, – מעשרת הדיברות, "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", – "אנכי ה' אלקיך" – מצוות-העשה של אמונה ואחדות

כָּלִלוֹת הַתּוֹרָה כְּלָה. – הרי, ששמענו "מפי הגבורה", מפי של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששתי דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל התורה. בכך –

שכל מצוות-העשה קשורות במצוות-העשה של אמונה, וכל מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של עבודה-זרה – יובן ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על האמונה ולהתנגד לעבודה-זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל המצוות, ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזו שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה-זרה? – הקשר שבין כל המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא³, משל למלך שבא לארץ, ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה להם המלך: תחילה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצות "אנכי ה' אלקיך" –

בה מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים – שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצַנֵּה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות "לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה-זרה. ויוסברו הדברים להלן: משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו

היה עובר על שום עבירה. אך, אין הוא מרגיש בכך, נדמה לו, שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו

– כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה-זרה – הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה-זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה-זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות-נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לְבָל, כִּי מִצְוֹת – העשה של אמונה ואחדות ה', וְאַחֲרֵית עֲבוֹדַת-זָרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, – מעשרת הדיברות, "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", – "אנכי ה' אלקיך" – מצוות-העשה של אמונה ואחדות

כָּלִלוֹת הַתּוֹרָה כְּלָה. – הרי, ששמענו "מפי הגבורה", מפי של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששתי דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל התורה. בכך –

שכל מצוות-העשה קשורות במצוות-העשה של אמונה, וכל מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של עבודה-זרה – יובן ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על האמונה ולהתנגד לעבודה-זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל המצוות, ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזו שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה-זרה? – הקשר שבין כל המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא³, משל למלך שבא לארץ, ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה להם המלך: תחילה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצות "אנכי ה' אלקיך" –

בה מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים – שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצַנֵּה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות "לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה-זרה. ויוסברו הדברים להלן: משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו

היה עובר על שום עבירה. אך, אין הוא מרגיש בכך, נדמה לו, שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו

– כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה-זרה – הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה-זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה-זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים", בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות-נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".

וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, לְבָל, כִּי מִצְוֹת – העשה של אמונה ואחדות ה', וְאַחֲרֵית עֲבוֹדַת-זָרָה, שֶׁהֵם שְׁנֵי דְבָרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, – מעשרת הדיברות, "אֲנִכִּי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ", – "אנכי ה' אלקיך" – מצוות-העשה של אמונה ואחדות

1. שמות כ, ב. 2. מכות כד, א. 3. מכילתא שמות כ, ב.

שום שנוי באחדותו יתברך בהבראם מאין ליש, שבמו שהיה "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד" קדם הבראם, בן "הוא לבדו הוא יחיד ומיוחד" אחר שבראם, – כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם?

אלא – משום דבכלא

קמיה כלל חשיב, –

לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם,

ובאין ואפס ממש.

– להלן יוסבר, איך לגבי

הקב"ה כל הבריאה היא כאילו איננה קיימת כלל;

הבריאה כולה נוצרה וקיימת מדיבורו של

הקב"ה; והרי גם בבני

אדם אנו רואים, שאין

שום ערך לדיבור אחד

של האדם לגבי עצם כוח

הדיבור של הנפש, שיכול

לדבר מלים ללא סוף –

איזה ערך יש למלה אחת,

או לכמה מלים, לגבי

הכוח לדבר בלי סוף, כל-שכן וודאי הדבר שאין לאותו דיבור

שום ערך לגבי כוח המחשבה, שממנו נובע הדיבור; ועל-

אחת-כמה-וכמה – לגבי עצם הנפש שבאדם; כל-שכן ועל-

אחת-כמה-וכמה בלי השוואה כלל, כשמדובר לגבי הקב"ה,

שאינו מוגבל כלל, איזה ערך יש לגביו, לאותו דיבור שממנו

נבראו וקיימים כל העולמות והנבראים. וכך אומר רבנו הזקן:

כי הנהויות כל העולמות עליונים ותחתונים מאין ליש,

ותחתונים מאין ליש וחיותם וקיומם המקייםם שלא יחזרו להיות אין ואפס

בשהיה, – שכן, כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה

בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי על-ידי בשר-ודם: כלי יכול

להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו

ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר

מ"אין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלוך, יברא ויחיה אותו

תמיד מחדש – לולא כוח אלוך זה, היה הנברא חוזר להיות

אין ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות

והנבראים, אינו אלא דבר ה' ורוח פיו יתברך המלכש

בהם. – בעולמות ונבראים.

בורא אחד, אלא גם שאין דבר שמחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומאוחד עם הקב"ה. ממילא כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד" מאלקות – גם זו נקראת

עבודה-זרה, וכפי שרבנו

הזקן יסביר זאת להלן:

ולבאר היטב ענין זה, –

התייחסות כל העבירות

ל"עבודה זרה", צריך

להזכיר תחלה בקצרה

ענין ומחנות אחדותו

של הקדוש-ברוך-הוא,

שנקרא "יחיד ומיוחד",

– משמעות הביטוי "יחיד

ומיוחד" לגבי הקב"ה,

היא: כי במושג "אחדות

ה'" אפשר לומר שהוא

אלוקה אחד, בורא יחיד,

כן אפשר לומר שהקב"ה

הוא אחד פשוט ולא

מורכב – וכך הלאה,

ואילו בביטוי זה מודגש

ענין נוסף באחדות ה' כלהלן: "וכל מאמינים שהוא לבדו

הוא", – כולם הרי מאמינים, שהקב"ה הוא אחד לבדו, גם

אחרי שברא את כל העולמות וכל הנבראים, כמו שהיה קדם

שנברא העולם ממש, שהיה הוא לבדו, – שום דבר חוץ

ממנו, הרי לא היה – כך גם אחרי שברא את העולם – קיים

רק הוא בלבד. וכמו שאומרים: "אתה הוא עד שלא

נברא העולם, אתה הוא משנברא כו'", – בעצם, היה

צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה משנברא" –

מה אומרת לנו המלה "הוא" שנזכרת כאן פעמיים? – אלא הן

מצינו: הוא - הוא, אותו אחד ויחיד, פרוש – משמעות

(ציון) המלה "הוא", היא: "הוא" ממש – הוא שהיה לפני

שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא העולם,

כלי שום שנוי, בדכתיב: "אני ה' לא שניתני". – מלפני

הבריאה ועד אחרי הבריאה – עם בריאת העולמות, לא נשתנה

שום דבר באחדותו האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת

העולמות – לא נוסף שום דבר, כפי שרבנו הזקן מסביר: כי

עולם זה, ובן כל העולמות העליונים – אינם פועלים

~ יום שבת קודש ו' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כו, ולמשל כמו... עד עמ' 52, העולם:

שכן, האדם חושב או על ענין שכלי, או על ענין הקשור לרגשי המדות – ומה שהוא חושב, לאחר מכן הוא מדבר, כי המחשבה היא נסבן פחינת אותיות כמו הדבור, רק שכן – אותיות המחשבה, רוחניות ודקות יותר.

אותיות הדיבור מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון בין הדיבור לבין המחשבה – בכך שניהם מורכבים מ"אותיות",

אבל עשר פחינות חכמה פניה דעת כו, הן שרש ומקור המחשבה, – כמוזכר לעיל, ואין בהם – בכוחות ה"שכל" וה"מדות", פחינת אותיות עדין קדם שמתלבשות בלבוש המחשבה. – רק לאחר מכן, כשהאדם חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל

ולמשל, כמו בנפש האדם, כשמדבר דבור אחד, שדבור זה לבדו – הוא, בלא ממש אפילו לגבי כללות נפשו המדברת, – הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שהוא – כוח הדיבור, פחינת לבוש האמצעי שלה, – של הנפש.

בשלשה לבושי הנפש, מהווה המחשבה ה"לבוש" העליון ביותר; כוח המעשה – ה"לבוש" התחתון ביותר; וכוח הדיבור – ה"לבוש" האמצעי, שהוא פח הדבור שלה, – והרי דיבור אחד אין לו שום ערך בהשוואה לכוח הדיבור כולו, שייכול – כוח הדיבור של הנפש, לדבר דבורים לאין מן ותכלית; – שכן, העובדה שבאמת יש גבול לדיבוריו של האדם, נובעת מכך שחלקי גוף האדם בהם תלוי דיבור האדם, נחלשים מרוב דיבור ומאבדים את כושרם. אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל האדם לדבר בלי סוף – וא"כ איזה ערך, יש לדיבור

ליקוטי אמרים

ולמשל כמו בנפש האדם כשמדבר דבר אחד שדבור זה לבדו כלא ממש אפי' לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי שלה שהוא כח הדבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה ואין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה. למשל כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה אין בה בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנפלה התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה בכח חכמתו ושכלו וידיעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולידבק בו כגון ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו

למעלה מאותיות – בודאי ובודאי שאין לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: למשל, כשנופלת איזו אהבה וחמדה בלבו של אדם, קדם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה – אין בה – בחמדת הלב, פחינת אותיות עדין, רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו. ובכ"ש קדם שנפלה התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר, רק היתה בכח חכמתו ושכלו – בינה, וידיעתו, – כוח הדעת, שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים וטוב ויפה להשיגו ולידבק בו, כגון: ללמוד איזו חכמה, או לאכול איזה מאכל ערב – הרי, כשהחמדה לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג את ה"טוב" שבאותו דבר – ודאי שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רק לאחר ששכר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו ושכלו וידיעתו, – אחרי שלפני כן

אחד, לנוכח כוח אין-סופי זה של מלים? ! וכל-שכן – שאין ערך לדיבור אחד, לגבי פחינת לבוש הפנימי שלה – של הנפש, שהוא המחשבה, – הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי של הנפש – הנפש מאחדת יותר עם המחשבה, שממנה – מהמחשבה, נמשכו הדבורים – שכן, האדם מדבר את מה שהוא חושב, והיא חיותם; – ומאחר שהמחשבה עדינה יותר מאשר הדיבור, וקשורה יותר עם הנפש – ודאי שאין שום ערך לדיבור אחד לגבי המחשבה, ואין צורך לומר לגבי מהות ועצמות הנפש, שהן עשר פחינותיה הנזכרות לעיל: חכמה פניה דעת כו, – בהשוואה ללבושי הנפש, מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים עשר בחינות וכוחות אלה של הנפש (חכמה, בינה, דעת, והמדות:) חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) – עצמות הנפש, שמהן – מ"שכל" ו"מדות" הנפש, נמשכו אותיות מחשבה זו המלכשות בדבור זה כשמדבר, –

המעשית – אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך אז משום הרגשה בלבד, וממילא אין אז מקום לכל הבדל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה שלמדנו, שאין ערך כלל לדיבור אחד

בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובוודאי שאין שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים

העולמות, לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאין וכאפס לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

היתה החמדה ב"כוח השכל" וממנו נוצרה החמדה בלב, ואחר-כך חזרה ועלתה – החמדה, מהלב למח לחשב ולתהדר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל להשיג המאכל או למידת החכמה בפועל – או ללמוד את החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל, הרי בכאן – רק

אז, כשהוא חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל, או לימוד חכמה זו או אחרת, נולדה בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת בְּמַחוּ, שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת בְּלִשׁוֹן עַם וְעַם – כשפת כל עם, הַמְדַבְּרִים וְהַמְהַרְהִיִּם בָּהֶם – באותן אותיות, כָּל עֲנִינֵי הָעוֹלָם: – כל אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה

ליקוטי אמרים

ושכל וידיעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב ולתהדר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל להשיג המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם המדברים והמהרהרים בהם כל ענייני העולם:

המשיך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' ב

המשך ביאור למס' מנחות ליום ראשון עמ' ב

כיפור' היא קינוח וניקוי. חוזרת הגמרא לדון בדברי רבי זריקא בשם רבי אלעזר שדם אינו מתקדש לחצאין. ומי אמר רבי אלעזר הכי, שאין הדם מתקדש אלא בכלי אחד. והא איתמר בבביתא כהן גדול, רבי יוחנן אמר אינה קדושה לחצאין, ואם קידש כל חצי ממנה בכלי אחר אינה מתקדשת בקדושת הגוף. ורבי אלעזר אמר, מתוך שהיא קרבה לחצאין, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, אף קדושה לחצאין.

לחזאה, כְּמֵאָה מִקְנֶה אותה. הרי בשעת ההזאה היה עומד על הר המשחה ממול לפתח ההיכל והפרה נמצאת בתחתיתו, ולא מסתבר שהטריחוהו לרדת ולקנח את אצבעו בפרה לאחר כל חזאה. (דאי אמרת בגופה של פרה איבעי ליה למיתני מִקְנֶה דוֹ וְאַצְבָּעוֹ בְּגוֹפָהּ שֶׁל פָּרָה מִדְּלֵא קִתְּנֵי הָכִי שֶׁמֶע מִיָּנָה דְּלֵא בְּעֵי קִינוּחַ). מתרצת הגמרא: אֲמַר אֲבִי, בְּשֵׁפֶת מוֹרֵק (–הכלין) היה מקנח את אצבעו. ועל שם קינוח הדם קרוי המורק גם 'כפור', בְּדִבְרֵיכֶם (עורא א כ) על מזורקי הדם 'בְּפִזְרֵי זֶהָב' וגו', שכן משמעות

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' ב

יוֹחֲנָן, שְׁלָמִים שֶׁשֶׁחֶטֶן בְּהִיכָל כְּשֶׁרִין, שְׁנֵאמַר (ויקרא ג ב) 'וְשֶׁחֶטֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד' (וההיכל שבמקדש הוא כאהל מועד שבמשכן), וכיון שתלתה התורה את הכשר העזרה לשחיטת השלמים בכך שהשחיטה נעשית בפתח ההיכל, הרי שהעזרה טפילה להיכל, ומעתה יש לומר שלא יֵהָא טַפֵּל הָמוּר מִן הָעֵינָן, ואם שחיטתם כשירה בעזרה כל שכן שהיא כשירה בהיכל. הגמרא דנה בדברים: מִיִּתְיָבִי, שִׁנְיָנוּ בְּבִרְיֵיתָא, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתִירָא אֹמֵר, מִזֵּין שָׂאֵם חֲקִיפֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵת הַתּוֹרָה לְהַלְחֵם וְאֵין הַכֹּהֲנִים יְכוּלִים לֵאכּוֹל בָּהּ מִשּׁוּם שֶׁהֵם יוֹרִים לְתוֹכָהּ חִיצִים וְאֵבִי בְּלִיסְטְרָאוֹת, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְהִיכָל וְאוֹבְלִין שֶׁם בְּקִדְשֵׁי קֳדָשִׁים וְשִׁירֵי מִנְחוֹת אֵף שְׂדִינִם לְהֵאכֵל בְּעוֹרָה, וְאֵינִם נִפְסְלִים בְּכֶךָ מִשּׁוּם 'יוצא' כיון שיצאו מהעזרה להיכל, תְּלָמוּד לִזְמַר (במדבר יח ט–י)

הקרבנות האמורים שֶׁבֶן הֵם מִיָּנִי דְּמִים ולכן הם חמורים וטעונים צפון. מתרצת הגמרא: אֵלֶּא הַלִּימוּד 'וקמץ משם ממקום שרגלי חזר עומדות' אֵיזְטְרִידִי לְהַכְשִׁיר אֵת כָּל הָעוֹרָה לְקִמִּיצָה מִטַּעַם אַחֵר, מִשּׁוּם שֶׁקֶלָא דְעֵתָא אֲמִינָא שְׁהוֹאִיל וְכַתִּיב (שם ב ח) 'וְהִבֵּאת אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֲלֶה לָּהּ' וְהִקְרִיבָה אֶל הַכֹּהֵן וְהַגִּישָׁה אֶל הַמִּזְבֵּחַ' וְכֵן כְּתוּב (שם ב ג) 'וְהִבֵּיָאָה אֶל בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִמְצוּ מִשָּׁם מֵלֶא קִמְצוּ' וגו', בא הכתוב להקיש הגשה וקמיצה זו לזו ולומר מה הִנֵּשָׁה נַעֲשִׂית בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מַעֲרִבִית שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, אֵף קִמִּיצָה נָמִי –גם כן תהא נַעֲשִׂית בְּקֶרֶן דְּרוּמִית מַעֲרִבִית שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, ולא בכל העזרה, קֵא מִשְׁמַע לָן 'וקמץ משם', ממקום שרגלי חזר עומדות, נַעֲשִׂית בְּכָל מְקוֹם בְּעוֹרָה, וְחִידֵשׁ רַבִּי אֲלֵיעָזָר שֶׁאֵף בְּהִיכָל כְּשִׁירָה. הגמרא שבה לדברי רבי יוחנן שהובאו לעיל (עיא), אֲמַר רַבִּי

לוח היום יום ...

יום ראשון	יום רביעי	כט טבת	ה'תש"ג
-----------	-----------	--------	--------

שיעורים. חומש: וארא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ"ק.
תניא: פרק טו, ובזה . . . 40 חלל בקרבנו.

אנן פועלי דיממא אנן . יום הוא אור, עבודתנו היא עבודת האור, מאכען ליכטיג די וועלט באור תורה . ומלבד כי צריכים לעמוד במעמד ומצב טוב בעז"ה בעצמו – אליין דארף מען זיין ווי עס דארף צו זיין – הנה כל העבודה היא לזכות להעמיד תלמידים גרונטיקע מענשען, אשר יהיו מסורים בלבם ודעתם אל הכוונה הפנימית. שאינו מספיק למוד תורה הנגלית וחיוב הקודש בשמירת המצות, כי אם צריכים גם עבודה שבלב.

תרגום

אָנן פּוּעֲלֵי דִימֵמָא אָנן [=אָנוּ, פּוּעֲלֵי יוֹם אָנוּ]. יוֹם הוּא אוֹר, עֲבוּדַתְנוּ הִיא עֲבוּדַת הָאוֹר, לְהָאִיר אֶת הָעוֹלָם בְּאוֹר תּוֹרָה. וּמִלֵּבֵד כִּי צָרִיכִים לַעֲמֹד בְּמַעֲמָד וּמִצֵּב טוֹב, בְּעֶזְרַת ה', בְּעֶצְמוֹ – לְהִיּוֹת בְּעֶצְמוֹ כְּפִי שְׁצָרֶיךָ – הִנֵּה כָּל הָעֲבוּדָה הִיא לְזֻכוֹת לְהַעֲמִיד תַּלְמִידִים אָנְשִׁים יְסוּדִיִּים, אֲשֶׁר יִהְיוּ מְסוּרִים בְּלִבָּם וּדְעוּתָם אֶל הַכוּנָה הַפְּנִימִית. שְׁאִינוּ מְסַפִּיק לְמוֹד תּוֹרָה הַנִּגְלִית וְחִיּוּב הַקּוֹדֶשׁ בְּשִׁמְרַת הַמִּצְוֹת, כִּי אִם צָרִיכִים גַּם עֲבוּדָה שֶׁבִּלְב.

יום שני	יום חמישי	א שבט, ר"ח	ה'תש"ג
---------	-----------	------------	--------

שיעורים. חומש: וארא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א"ט.
תניא: ובבינוני . . . כא מרגילותו.

אמירת תהלים האמור (בכל יום אחר התפלה) אין בזה שום הפרש בין בתי כנסיות של אנ"ש [אנשי שלומנו, חסידי חב"ד] שיחיו, או מתפללי נסח אשכנז או נסח פולין, ה' עליהם יחיו. ומצד אהבת ישראל... ובפרט לגדל הענין של אמירת תהלים בצבור וכוונתה הפנימית, הנוגע לכלל ישראל ממש בגשמיות, בבני חיי ומזונא, וברוחניות... עלינו להשתדל בכל מיני השתדלות אשר יקבע בכל בתי הכנסת מאיזה נסח שיהיה.

יום שלישי	יום ששי	ב שבט	ה'תש"ג
-----------	---------	-------	--------

שיעורים. חומש: וארא, ששי עם פירש"י.
תהלים: י"ז.
תניא: ובזה יובן . . . עבודתו כלל.

אאמו"ר סיפר: הדרוש וארא גו' ושמי ד' גו' המדבר בענין כי לא ידח ממנו נדח (אינו הנדפס בתו"א), קנה לו שם "דער פרומער וארא", והי' רגיל רבינו הזקן

לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהי' אומר אותו כלשוננו. ואמר הצ"צ: יעדער מאָל איז געווען א אור חדש. האָט דער טאַטע געזאָגט: א אור איז אלע מאָל גלייך, אָבער מאור איז אלע מאָל ווי א דבר חדש.

תרגום

אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] ספר: הדרוש "וארא גו' ושמי ה'" גו', המדבר בענין "כי לא ידח ממנו נדח" (אינו הנדפס ב"תורה אור"), קנה לו שם "דער פרומער וארא", [= "וארא" ה'רא שמים']. והיה רגיל רבנו הנקן לחזור אותו אחת לשלש שנים, ובכל פעם ופעם כמעט שהיה אומר אותו כלשוננו. ואמר ה"צמח צדק": בכל פעם היה זה אור חדש. הגיב אבא: 'אור' הוא תמיד וזה, אך 'מאור' הוא בכל פעם כדבר חדש.

ה'תש"ג

ג שבט

שבת

יום רביעי

שיעורים. חומש: וארא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יח-כב.
תניא: פרק טז. וזה . . . באריכות.

"תורה אור" נדפס לראשונה בשנת תקצ"ז בקאפוסט (בלי ההוספות). ה"צמח צדק" במכתבו מיום ג שבט תקצ"ז כותב: ספר "תורה אור" הנדפס עתה... בו מאמרים רב הדרושים שמשנת תקנ"ו עד סוף תקע"ב, אשר הרבה מהם שם רבנו ז"ל בעצמו עין עיינו עליהם והגיהם, והסכימה דעתו הקדושה להביאם לבית הדפוס. והספר כולל שני חלקים, חלק הראשון על שני חמשי התורה וחנכה ופורים, גם כמה דרושים לחג השבועות זמן מתן תורתנו בפרשת יתרו, וקצת לפסח בפרשת ויקהל. וחלק השני אם ירצה ה' על ג' חמשי התורה ושיר השירים ומועדים וראש השנה ויום כפור... ושם המחבר נאה לו: שניאור, כמו "ואהבת" בגימטריא ב' פעמים אור. עד כאן לשונו -

לא הספיקו להדפיס רק חלק הראשון, כי על ידי מלשינות סגרה הממשלה כמה מבתי הדפוס העברים ברוסיה, וביניהם גם בית הדפוס בקאפוסט אשר שם הדפיסו ה"תורה אור". בשנת תר"ח נדפס חלק ב' בזיטאמיר ובשנוי השם "לקוטי תורה".

ה'תש"ג

ד שבט

יום ראשון

יום חמישי

שיעורים. חומש: בא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג-כח.
תניא: פרק יז. ובזה . . . כג מצותיו ותורתו.

מצרים הוא לשון מצר וגבול. גלות מצרים ברוחניות, הוא מה שנפש הבחמית מגבלת ומסתרת על הנפש האלקית, עד שנפש האלקית מתצמצמת כל כך שנעשה בקטנות והעלם. ויצאת מצרים הוא הסרת המצר והגבול. והינו דהשכל שבמח מאיר בלב במדות טובות בפעל ממש.

יום
שישי

יום שני

ה שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שני עם פירש"י.

תהלים: כט-לד.

תניא: וזה כל . . . הרמ"ז שם.

א מענש דארף מרבה זיין אין זאגען אותיות התורה (זאגען תהלים, חזרן משניות) ווען און וואו ער קען, בכדי צו שטארקען דעם קיום העולם, בכדי מציל צו זיין זיך פון חיבוט הקבר און כף הקלע, און זוכה צו זיין צו אלע העכסטע גילויים.

תרגום

הָאָדָם צָרִיךְ לְהַרְבּוֹת בְּאַמִּירַת אוֹתוֹת הַתּוֹרָה (לומר תהלים, לְשַׁנֵּן מִשְׁנֵוֹת) מְתִי וְהִיכֵן שֶׁיִּכּוֹל, כְּדֵי לְחַזֵּק אֶת קִיּוֹם הָעוֹלָם, בְּכַדִּי לְהַצִּיל אֶת עַצְמוֹ מִחִבּוּט הַקֶּבֶר וְכֵף הַקֶּלַע, וְלִזְכּוֹת לְכָל הַגְּלוּיִים הַנִּעְלָמִים בְּיוֹתֵר.

שבת
קודש

יום שלישי

ו שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: לה-לח.

תניא: והיא בחי' . . . כמ"ש במ"א.

אָדָנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הַרְש"ב] כּוֹתֵב שֶׁשְּׁמַע בְּשֵׁם רַבְּנוּ הַזֶּקֶן, שְׁכָל הַמַּחְבְּרִים עַד הַט"ז וְהַש"ךְ [=ה"טוֹרֵי זְהַב וְהַשְׁפָּתִי כְּהֵן, בְּאוֹרֵים עַל הַ"שְׁלֶחַן עֲרוּךְ"], וְהֵם בְּכָלֵל, עָשׂוּ הַחֲבוּרִים שְׁלֵהֶם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְעִנֵּן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אֵיטָא בְּקֶרֶב הָעֵדָה סוֹף פָּרָק ג' דְּשִׁקְלִים, שֶׁזֶהוּ שְׁמִגְלִים לוֹ רְזִי תוֹרָה, שֶׁזֶהוּ מִבְּחִינַת הָעֵלִם דְּחֻכְמָה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...מה שמסיים במכתבו, אז פון עם קומט אסאך ומתחנן מהשי"ת לסייעו בזה, כיון שאינו מתאים למה שמגיע ממנו כו', הנה ידוע פסק רז"ל שהמקדש עצמו מעט למטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה, אבל עכ"פ צ"ל הקידוש במעט, ולפתוח כחודה של מחט לכל הפחות, וכחות אלו ניתנו לנו בשופי מנשיאנו הקי' צוקללה"ה נב"מ זי"ע אלא שצריך להחזיק צנור ההתקשרות עמהם פתוח ולהרחיב עד כמה שאפשר, והוא ע"י ההליכה בדרך אשר הורו לנו, שמירת תקנותיהם לימוד תורתם וכי' והעולה על כולנה הוא הענין דאהבת ישראל, אשר בהתאחדות עם עוד ישראל בכלל ואנ"ש בפרט, הנה הרי זה כלי המחזיק ברכה וברכתו של הקב"ה שהיא ברכה עד אין קץ, ובמילא - הן בענינים הגשמיים והן בענינים הרוחניים.

הלכה לעיון

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

מדוע הקטן פסול לעדות?

זו אין הקטן יכול להעיד. אך לדעה השניה בתוספות (שם) שגם עדות על כהן שהוא בן גרושה, צריכה להיות 'עדות שאי אתה יכול להזימה', ועונש המלקות לעדים אלו אם יוזמו נחשב כ'ועשיתם...' כאשר זמם, הקטן שאינו נענש במלקות אי אפשר להזים את עדותו, ומדוע צריך לימוד מהכתוב שהוא פסול לעדות? ויש לבאר:

עדות שבטלה מקצתה – בטלה כולה (לעיל פ"ה ה"א), וכשעד נפסל כי עדותו היא 'עדות שאי אתה יכול להזימה' מתבטלת העדות כולה (ראה רש"י סנהדרין מא, ב ד"ה ר' עקיבא), משום שעדותו היא בתורת 'עד' והוא חלק מהעדות. ואם עד קטן היה נפסל מטעם זה, היו נפסלים שאר העדים. אך כאשר התורה פוסלת את הקטן משום שאינו 'איש' ('אנשים' – ולא קטנים), אין הוא בתורת 'עד' ואינו מצטרף לעדות, ולכן אינו פוסל את העדים הכשרים.

(חידושי הרי"מ סי' לז, מנחת חינוך, מצוה עה)

הלכות עדות פרק ט, הלכה ז: **הַקָּטָן פְּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה, שְׁנֵי אֲנָשִׁים בְּעֵדִים: "וְעִמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים..." 'אֲנָשִׁים', וְלֹא קָטָנִים.**

הקשו אחרונים: "עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות" (סנהדרין עח, א), כי הכתוב "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות" מחייב לעשות לעד (אם נמצא זומם) כאשר זמם לעשות, וכשאין אפשרות להענישו על זממו אין זו 'עדות'. ומאחר שהקטן אינו בר עונשין ואם ימצא זומם לא יענש, הרי עדותו אינה עדות. ואם כן, מדוע צריך לימוד מהכתוב "ועמדו שני האנשים" שקטנים פסולים לעדות?

אמנם לדעה אחת בתוספות (מכות ב, א ד"ה מעידין) עדים המעידים על כהן שהוא בן גרושה (ונפסל לכהונה), כיון שאי אפשר לקיים בהם "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות" הרי הם עדים כשרים ולא הצריכה תורה שעדותם תהיה 'עדות שאי אתה יכול להזימה'. ואם כן, אין מניעה שקטן יוכל להעיד ולכן בא הלימוד מהכתוב "ועמדו שני האנשים", שאף עדות

~ יום שני א' שבט ~

ממה מפחדים הרשעים?

דיני איסורים לדיני ממונות ונפשות, כי היא גזירת הכתוב ולא צריך לנמק אותה, אלא כוונתו לבאר את החילוק באיסורים עצמם – בין עדות לאסור או להחזיר: בדוגמאות שמביא הרמב"ם מדובר על עד המעיד להיתר – 'פירות פלוני מתוקנים הם' או 'בשר שמוכר פלוני חולין הוא'. ומשמע שאם יעיד שהפירות או הבשר אסורים אינו נאמן.

ועל כך שאינו נאמן לאסור, אומר הרמב"ם: 'לפי שאימת האיסורים על הרשעים ואין אימת הממון עליהם', כלומר: אם יעיד על פירות האסורים של חברו שהם מותרים, הרי הוא מכשיל אחרים באיסור ומכך הוא נרתע. אך אם יעיד על פירות מותרים שהם אסורים, אין כאן הכשלה באיסור אלא גרם נזק לחברו בחינם שלא יוכל ליהנות מפירותיו, ומאחר ואינו נרתע מאיסור ממון, יש חשש שישקר ואינו נאמן.

(דברי שאול, עדות ביטוי ח"א)

הלכות עדות פרק יא, הלכה ח: **נֶאֱמַן עִם הָאָרֶץ לֹמֵר: 'פִּירוֹת פְּלוֹנִי מְעֻשְׂרִין חֵן'; וְנֶאֱמַן הַנֶּחֱשֵׁר לְמִכֹּר בֶּשֶׁר בְּבוֹר לֹמֵר: 'בֶּשֶׁר זֶה שְׁמוּכָר פְּלוֹנִי חָלִין הוּא'... לְפִי שְׂאִימַת הָאִסּוּרִים עַל הָרִשָּׁעִים, וְאִין אִימַת הַמָּמוֹן עֲלֵיהֶם.**

לכאורה נראה שבדבריו בסיום ההלכה, בא הרמב"ם לתת טעם לחילוק בין דיני איסורים שבהם האמינה התורה לעד אחד, לדיני ממונות שאינו נאמן – שמעדות שקר על איסור הוא נרתע, כי אם יכשיל אחרים באיסור הרי זה 'מעוות לא יכול לתקן', אך לגרום להוצאת ממון שלא כדין אינו חמור בעיניו כל כך, כי תמיד יוכל לשלם את הנזק.

אך לפי זה תמוה: מדוע אם כן לא האמינה התורה לעד אחד בדיני נפשות, הרי בוודאי לגרום הריגת אדם חף מפשע אינו פחות חמור מלהכשיל באכילת איסור?

לפיכך נראה, שאין כוונת הרמב"ם לתת טעם להבדל בין

~ יום שלישי ב' שבט ~

'פלגין דבורה'

ו'שנתתי לשמעון שדה פלונית', [נ]מצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה – זה שהם רחוקים ממנו, מתנתו קיימת, שאלו שתי עדויות אף על פי שהן בשטר אחד..."
ויש לשאול: מדוע לגבי עדויות בשטר אחד שחלקן יכולים לקבל וחלקן לא יכולים לקבל – כולם מסכימים שניתן לפצלן ולא מצינו בכך מחלוקת?

אלא שחידושו של דין 'פלגין דיבורא' הוא אפילו אם מדובר בעד שמתאר מסכת עובדות אחת שגם אם היא יוצרת שני אישומים נפרדים, אחד כנגד הרובע ואחד כנגד הנרבע (העד), מקורם בהתרחשות אחת במציאות.

ועל זה נחלקו רב יוסף ורבא (ראה חידושי הרא"ה, המובא בשיטה מקובצת לכתובות יח ע"ב, ובחידושי הריטב"א, שם). והגם שהדברים שנאמרו על ידי העד אינם תוצאה של צירוף מקרים שונים שאין ביניהם קשר מהותי, כמו בעדויות שבשטר אלא תוצאה של השתלשלות העובדות עצמה, לדעת רבא אפשר לפצל את העדות ולהתייחס אל כל אחד מהמרכיבים שלה בנפרד ולקבל את האחד ולדחות את האחר (ראה רמב"ן מכות ז, א).

הלכות עדות פרק יד, הלכה ז: אם כתב בשטר אחד: 'שנתתי לראובן חצר פלונית, ושנתתי לשמעון שדה פלונית', ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים לזה – זה שהם רחוקים ממנו, מתנתו קיימת; שאלו שתי עדויות, אף על פי שהן בשטר אחד.

בגמרא (יבמות כה, א): "אמר רב יוסף: פלוני רבעני... לרצוני – רשע הוא, והתורה אמרה: 'אל תשת ירך עם רשע להיות עד חמס'... אמר רבא: אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע".

לדעת רב יוסף אינו נאמן כי לפי עדותו היה שותף לדבר עבירה וממילא נקרא רשע, והרשע פסול לעדות. ואילו לדעת רבא אין אדם יכול להפיל את עצמו ולכן מפצלים את דיבורו ואת חלק העדות על עצמו לא מקבלים אבל את החלק העדות על חברו מקבלים (ראה רש"י בסנהדרין ט, ב).

והנה, הרמב"ם כאן כתב ששטר שיש בו עדויות אחדות והנה, חלקן יכולים אנו לקבל ואת חלקן אין אנו יכולים לקבל: "אם כתב בשטר אחד: 'שנתתי לראובן חצר פלונית',

~ יום רביעי ג' שבט ~

החומרה בעדות שקר

נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו", הרי הוא מאהיב בכך שם שמים והקב"ה מתפאר בו.

ומזה מובן שבעדות שקר, נעשה דבר המנוגד למהותו של היהודי – שבמקום להעיד על הקב"ה, הרי הוא מעיד שקר, בעוד ששאר איסורים, אפילו איסורים החמורים, הרי הם פגמים בעניינים פרטים.

ובזה מובן הקשר המיוחד של עדות שקר לעניין הבושה: בנוגע לחמשת תשלומי נזק מצינו שהנזק (וכן צער ריפוי ושבת) מהווה פגיעה בגוף האדם או בממונו, ואילו הבושה, למרות שאינה פגיעה בגוף הרי היא פגיעה בנפש האדם, כי אדם בזוי מאבד את כל תוכנו. וכן בעדי שקר, למרות שמבחינת חומרת האיסור היא רק איסור לאו – דווקא על ידי השקר שבעדות, נעשה ניגוד גמור לתוכנו ומהותו של יהודי.

(לקוטי שיחות כו, עמ' 258)

הלכות עדות פרק יז, הלכה ב: וביצד מאמינן על עדי קמונ?.. ומודיעין אותם כח עדות השקר, ובשעת המעיד בה בעולם הזה ולעולם הבא.
יש להבין:

בכל האיסורים שבתורה, אפילו באיסורים החמורים של ארבע מיתות בית דין, לא מצינו שיוודעו לחיטא את הבושה שיש בעבירה זו בעולם הזה ובעולם הבא, ומדוע דווקא בעדות שקר שהיא רק איסור לאו, מודיעים לעדים את הבושה שבעבירה זו?
והביאור:

על בני ישראל נאמר (ישעיה מג, י) "אתם עדי", היינו שמציאותו של יהודי היא להעיד על הקב"ה, וזאת על ידי הנהגתו הטובה והישרה שבכך הוא מעיד על ה'טוב' וה'ישר' של הקב"ה. וכמאמר חז"ל (יומא פו, ב) שכאשר יהודי מתנהג באופן ש"הבריות אומרות עליו.. פלוני שלמד תורה, ראו כמה

~ יום חמישי ד' שבט ~

דין עדים זוממין, כשלקה זה שהעידו עליו

התבצע זממם ("כאשר זמם לעשות – ולא כאשר עשה") אין לחלק בין מיתה למלקות. ועם זאת, לדעת הרמב"ם מלקים את העדים הזוממים גם "אם לקה זה שהעידו עליו", אך לא בגלל שזממו אלא משום שעברו על הלאו "לא תענה ברעך עד שקר" (ראה לעיל פ"ז ה"א).

ואמנם אמרו בגמרא (מכות ב, ב) שכל עד זומם עובר על 'לא תענה' אלא שאין לוקים על זה משום שהוא 'לאו שאין בו מעשה', אך עדים זוממים, כיון ש'לקה זה שהעידו עליו' הרי נעשה 'מעשה'.

ויש להביא ראיה שגם מעשה הבא כתוצאה מדיבור האדם נחשב 'כמעשה' שלו, מדברי הגמרא (תמורה ג, ב): "כל לא תעשה בתורה – עשה מעשה חייב, לא עשה מעשה פטור", והוסף רבי יוחנן שהעושה תמורה, אף שהוא לאו שאין בו מעשה – לוקה משום "שבדיבורו עשה מעשה", כי ע"י דיבורו "עושה מחולין קדשים" (רש"י). וכך גם כאשר הנידון לקה על ידי אמירת העדים, הרי זה נחשב כמעשה שלהם.

הלכות עדות פרק כ, הלכה ב: נהרג זה שהעידו עליו, ואחר כך הוזמו – אינן נהרגין מן הדיו, שנאמר: "באשר זמם לעשות לאחיו", ועדו לא עשה; ודבר זה, מפי תפלה. אבל אם לקה זה שהעידו עליו, לוקין. הקשה הכסף משנה:

מדוע יש חילוק בין מיתה שאם נהרג זה שהעידו עליו ואחר כך הוזמו אין העדים נהרגים, למלקות שאם לקה זה שהעידו עליו והוזמו, העדים הזוממים לוקים?

וביאר: א. כאשר הנידון נהרג על פי העדים, עונש מיתה אינו יכול לכפר עליהם כי גדול עונשם מנשוא, מה שאין כן בעונש מלקות. ב. על הדיינים היושבים בדין נאמר "אלקים נצב בעדת אל", ואילו לא היה הנידון חייב מיתה לא היה הקב"ה מסכים שתאבד נפש מישאל, ומאחר שהקב"ה הסכים ונהרג, בוודאי היה חייב מיתה ולכן אין על העדים משפט מוות, ובעונש מלקות אין לומר כן.

וב'גבורות אר' (מכות ה, ב) מבאר:

אכן מצד הלימוד מהכתוב שאין להעניש עדים זוממים אם

~ יום שישי ה' שבט ~

החולק על ב"ד הגדול – מתי דינו כזקן ממרא?

גורע, כיון שעבר על כל תוסף ולא קיים מצות תפילין (ראה להלן פ"ד ה"ג).

וביאר ח'כסף משנה' והרדב"ז:

לדעת הרמב"ם, רבי יהודה האומר שזקן ממרא הוא כשהורה להוסיף בית חמישי בתפילין (אף שאין חייבים עליו כרת וחטאת), אינו חולק על רבי מאיר אלא מוסיף עליו, ופסק כשניהם שדין זקן ממרא הוא כשיחלוק בדבר שחייבים עליו כרת וחטאת או אם הורה לעשות חמישה בתים בתפילין. והתוספות (ד"ה ואין לנו) נקטו שרבי יהודה חולק על רבי מאיר, וסובר שאין דין זקן ממרא אלא בתפילין בלבד, ותמה על זה הר"ן (בחינוכי סנהדרין פט, ב): איך יתכן לומר שהתורה חייבה מיתה בזקן ממרא בתפילין בלבד? ועוד: אמרו בגמרא (שם) שאין בית דין מוחלים לזקן ממרא כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל – ואם ההוראה היא לגבי תפילין בלבד, איך ירבו מחלוקות?

הלכות ממרים פרק ג, הלכה ה: אין זקן ממרא חייב מיתה, עד שיהיה חכם... ויחלק על בית דין בדבר שחייבין על ידו כרת ועל שנגתו חטאת, או בתפילין.

לדעת רבי מאיר (סנהדרין פו, ב), דין זקן ממרא הוא רק אם חלק על בית דין הגדול, בדבר שהעובר עליו במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת. ולדעת רבי יהודה, הפסוק "על פי התורה אשר יורוך" מלמד שזקן ממרא הוא כשחולק על בית דין בדבר שיש בו 'תורה' – עיקרו מפורש בתורה, ו'יורוך' – פירושו מדברי סופרים, היינו שחכמים לימדו את פרטיו. ומבואר בגמרא (שם פח, ב) שלדעת רבי יהודה הרי זה בתנאי שההוראה היא בדבר ששייך להוסיף על מה שפירשו חכמים ואם הוסיף הרי הוא גורע – וכל הדברים הללו קיימים רק בתפילין, היינו שהורה להוסיף בית חמישי בתפילין של ראש, כי עיקר מצות תפילין מפורש בתורה ופירשו חכמים שצריך ארבע בתים בתפילין של ראש ואם הוסיף בית –

~ שבת קודש ו' שבט ~

כבוד אב רשע

להחזירו. ויש מתרצים: כאשר האב בחיים, יש לכבדו אפילו אם הוא רשע, כי יתכן שיחזור בתשובה, אך לאחר מותו, כאשר שוב אינו יכול לתקן את מעשיו, לכן אין חיוב לכבדו (רדב"ז. לחם משנה).

וה'אור החיים' (ויקרא יט, ג) הקשה מדברי הרמב"ם לעיל (פ"ה ה"ב): 'היו אביו ואמו רשעים גמורים אסור לו להכותם' ומשמע שרק להכותם אסור אך אינו חייב לכבדם, ואילו כאן כתב שחייב בכבודם!

ותירץ: לעיל מדייק הרמב"ם וכותב 'היו רשעים גמורים', היינו שעוברים על כל העבירות הבאות לידם, ובנידון זה אסור לבזותם ולהכותם אך גם אין חובה לכבדם, אך בהלכה זו באב ואם השומרים על מקצת מצוות ועוברים על מקצתן ואינם עוברים להכעיס אלא לתיאבון, ולכן חייבים בכבודם.

הלכות ממרים פרק ו', הלכה יא: **אִפְלוּ הָיָה אָבִיו רָשָׁע וּבָעַל עֲבֻרֹת, מְכַבְּדוּ וּמְתִירָא מִמֶּנּוּ.** הטור (יו"ד סי' רמ) חולק על הרמב"ם וסובר שאם אביו רשע אינו צריך לכבדו והביא ראיה מדברי הגמרא (ב"מ סב, ב) שאדם שנטל חפץ בריבית ומת – אם עשה תשובה קודם מותו ולא הספיק להשיב את החפץ חייבים הבנים להחזירו, אך אם לא עשה תשובה אינם חייבים, הרי שאם אביו רשע ולא עשה תשובה אינו חייב בכבודו!

וה'כסף משנה' מיישב את הרמב"ם:

חובת כיבוד אב היא גם כלפי אב רשע, אך הבן אינו חייב להוציא ממון עבור כיבוד האב כפי שנפסק לעיל (ה"ג), ולכן אין הבנים חייבים להשיב את החפץ שנטל בריבית, שהרי כבר ירשו אותו ואינם חייבים לוותר עליו למען כבוד האב, אך כאשר האב חזר בתשובה קודם מותו, מן הסתם היה בדעתו להחזירו וכאילו לא הורישו כלל לבניו, ולכן חייבים

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ וכו'
מוה"ר יעקב שי' שו"ב

שלום וברכה!

ת"ח בעד המברק לחג החגים הוא י"ט כסלו, ומוסג"פ העתק מכ' כללי בקשר עם החג הזה.

מובטחני שבקשר עם בואו של הרה"ג הרה"ח הו"ח אי"א עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר מרדכי שי' הכהן למחנם, הנה מתחזק גם הוא בפעולותיו הטובות להשפיע על סביבתו לקרב את לבם לנר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

וע"פ מ"ש בתו"כ ר"פ בחקותי, הובא בפרש"י עה"ת שם, הנה כשמספר העובדים נתרבה בכפלים, הרי העבודה ופעולת המצות נגדלים יותר מאשר פי שנים, כי אינו דומה מועטים העושים למרובים העושים, ואקוה לבשו"ט בזה.

בברכה.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

הלכות עדות

פרק ח

עד הנזכר בעדות על פי השטר או אדם אחר.

א. מי שחתם על השטר, ובא להעיד על כתב ידו בבית דין, והפיר כתב ידו שזה הוא בודאי, אבל אינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון שזה לנה מזה מעולם - הרי זה אסור להעיד על כתב ידו זה בבית דין; שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה, אלא על המזון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב ידו - פדי להזכירו הדבר; אבל אם לא נזכר, לא יעיד.

(א) כי העדים צריכים להעיד את העדות מעצמם (מפיהם ולא מפי כתבם).

ב. אחד [ה] הזכיר את העדות מעצמו אחר שראה כתב ידו, או שהזכירוהו אחרים ונזכר, ואפלו הזכירו העד השני שהעיד עמו - אם נזכר, הרי זה מעיד. אבל אם הזכיר אותו [ל] התובע עצמו - אף על פי שנזכר, אינו מעיד; מפני שזה דומה בעיני בעל דין כאלו העיד בשקר בדבר שלא ידע.

(ב) החידוש בכך הוא אשר העד השני שהזכירו אינו נחשב נוגע בעדותו, למרות שהוא רוצה שהעד הראשון ייזכר בעדות על מנת שעדותם תתקבל. (ג) התובע חושש שהעד לא נזכר באמת בעדות, וממילא הוא נראה כעד שקר.

ג. ולפיכך, אם היה התובע תלמיד חכמים, והזכיר התובע הזה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו; שתלמיד חכמים יודע, שאלמלי לא זכר הדבר, לא היה מעיד. וקל [קולא] הוא שהקלו בדיני ממונות, שאף על פי ששכח הדבר מפמה שנים, והכתב הוא שהזכירו הדבר - הרי זה מעיד.

(ד) ולכן הוא אינו חושד שהעד הוא עד שקר. (ה) כמו שהקילו בדיני ממונות שאין צורך לחקור את העדים בדרישה וחקירה, כמבואר בתחילת פרק ג.

השגת הראב"ד

הואיל . . לשמאלו א"א ויש מי שאין מורין כן ויודעין בדינין כמותו שאם אמרו אין לנו זכרון כלל אין זו סתירה ויותר מזה שאפילו אמרו כתב ידינו הוא אבל מעולם לא היתה מלוה כי אם אמנה היתה אינן נאמנין אבל אם אמרו דומה חתימה זו לכתב ידינו אבל מזוייפת היא כי מעולם לא חתמנו בשטר זה ודאי יכולין לפוסלו.

ד. הואיל • והדבר פון

- שטר שניצא [הגיע] לבית דין, ובאו עדיו ואמרו: 'כתב ידינו הוא זה, אבל מעולם לא ידענו עדות זו, ואין אנו זוכרים שזה לנה מזה או מכר לו' - לא נתקנים השטר, והרי הוא כחורש; עד שיזכרו עדותן. וכל מי שאינו דן פזה - לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו.

(ו) אשר העדים מעידים על חיוב המזון שבשטר ולא על כתב ידם, כמבואר בתחילת הפרק. (ז) חוסר ידיעתו בדיני ממונות גדול כל כך עד אשר הוא אינו יודע להבחין אף בין ידו הימנית לשמאלית.

אבל אם היה כתב ידם יוצא ממקום אחר, או שהיו עדים [אחרים] מעידים שזה כתב ידם - מקימין את השטר, ואין משגיחין על [מתייחסים] דבריהם שאומרים: 'אין אנו זוכרים עדות זו'; [כ] שפא חזרי בהם [מהעדות], וזה שאמרו: 'אין אנו זוכרין', כדי לבטל השטר; ובאלו אמרו: 'קטנים היינו', פסולי עדות היינו, שאינם נאמנים, הואיל ונתקנים השטר שלא על פיהם.

(ח) כמבואר בפרק ג הלכה ו.

ומפני טעם זה, מקימין כל השטרות, ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאל אותם, אם הם זוכרים עדות זו, או אינם זוכרים אותה; שאפלו באו ואמרו: 'אין אנו זוכרים אותה' - אין שומעין להם, הואיל ואפשר לקימו שלא מפיהן.

(ט) בדרכים אחרות המבוארות בפרק ו הלכה ב, ולא על פי העדים החתומים על השטר. (י) העדים החתומים על השטר.

השגת הראב"ד

אחד . . השטר א"א זה אינו.

ה. אחד • הפותב

עדותו על השטריא, או • שנמצא אצלו כתוב בפנקסו ובכתב ידו: 'פלוגי העיד אותי

או . . והעד א"א אפשר לקיימו כגון שהיה השטר תחת יד העדים ואמר הלוה אל תתנו לו את השטר עד שיתן לי המעות ונסתפק האחד

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ו) שהתבררו כעדים זוממים. (ז) העד דומה לאדם עליו הוא מעיד. (ח) יהודי שחייב בכל המצוות והקב"ה כרת איתו ברית על כך, כמו שנאמר בפרשת כי תבוא 'אלה דברי הברית.. מלבד הברית אשר כרת איתם בחורב'. (ט) ולכן, עבד כנעני אשר חייב רק במצוות שהנשים חייבות בהן פסול לעדות. (י) החייבים רק בשבע מצוות בני נח.

ה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין^א, פסולי^ב.

(יא) כמו עבד של שני שותפים אשר אחד השותפים שחרר אותו. (יב) כי הוא אינו נחשב בן ברית עד שחרורו המלא.

ו. וכל מי שונשתחרר^א, והרי הוא מחסר גט שחרור^ב - פסול; עד שנגיע הגט לידו ויטבליט, ויעשה מקלל בני ברית, ואחר כך יעיד.

(יג) והאדון אינו יכול להעביר אותו. (יד) לא קיבל שטר שחרור המתיר לו להתחתן עם בנות ישראל, כמבואר בהלכות עבדים פרק ח. (טו) לשם גירות, כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק יג הלכה יב.

ז. הקטנים פסולין לעדות מן התורה, שנאמר בעדים¹³: "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'" - 'אנשים', ולא קטנים. אפלו היה הקטן נבון וחכם - הרי הוא פסול, עד שיביא [עצמו לז] שתי שערות [למטה] אחר שלש עשרה שנה גמורות. ואם הגיע לעשרים שנה ולא הביא שתי שערות, ונולד בו סימן מסימני סריס [=עקר] - הרי זה סריס^{טו}, ויעיד. ואם לא נולד בו [סימני סריס] - לא יעיד עד רב שנותיו^{טז}, כמו שבארנו בהלכות אישות^{יז}.

(טז) והוא נחשב כגדול. (יז) גיל שלשים וחמש. (יח) פרק ב, ובו מבוארים כל מושגים ודינים אלו בהרחבה.

ח. קטן שהגיע לכלל שנותיו^ט, שנראו בו סימני בגרות מלמעלה^י - אינו צריך בדיקה^{יא}. ואם לא ראוי^{יב} - אין מקבלין עדותו, עד שיבדק^{יג}. וכן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות [למטה], ואינו יודע בטיב משא ומתן - אין עדותו עדות בקרקעות, מפני שאינו מדקדק בדברים, שהרי אינו יודע^{יד}. אבל בעדות מטלטלין - מקבלין עדותו, הואיל והוא גדול.

(יט) לגיל שלוש עשרה. (כ) בשערות הזקן ובית השחי. (כא) אין צורך לבדוק אם יש לו שערות למטה. (כב) סימנים למעלה. (כג) אם יש לו שערות למטה.

אם הודה הלוח בפניהם שקבל אם לא כשיראה השטר יזכור מתוך ראייה שנצטוו לתת למלוה או שיזכירוהו העד ואין הדעת נוחה בכל זה.

עליו^י ביום פלוני בכה וכה^י - אם זכר מעצמו, או הזכירוהו אחרים ונזכר - מעיד. ואם לאו,

אסור להעיד; שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן: 'פלוני יש לו אצל פלוני בכה וכה', והעיד הוא [השומע] שיש לזה אצל זה, והוא אינו יודע מן הדבר כלום, אלא מפי אחר שמע והעיד^י.

(יא) עם עד נוסף. (יב) קרא לי להעיד עבורו. (יג) על מקרה מסוים. (יד) ועדות כזו נחשבת עדות שקר, כמבואר בתחילת פרק יז.

פרק ט

פירוט הפסולים לעדות.

א. עשרה מיני פסלות הן; כל מי שנמצא בו אחד מהן, הרי הוא פסול לעדות. ואלו הן - הנשים, והעבדים, והקטנים, והשוטים, והחרשים, והסומים, והרשעים, והבזויין, והקרובין, והנוגעין בעדותם^א; הרי אלו עשרה^ב.

(א) אדם המרוויח דבר מהעדות. (ב) הפסולים לעדות, וכולם מבוארים בהרחבה בפרקים הבאים.

ב. נשים פסולות לעדות מן התורה, שנאמר¹¹: "על פי שנים עדים" - לשון זכר, לא לשון נקבה. ג. וכן הטמטום¹² והאנדרוגינוסי פסולין, מפני שהן ספק אשה, וכל מי שהוא ספק פשוט ספק פסול - הרי הוא פסול; שאין העד בא, אלא להוציא ממון על פיו, או לחייב על פיו עון¹³, ואין מוציאים ממון מספק ואין עונשין מספק, דין תורה.

(ג) שלא ידוע אם הוא זכר או נקבה. (ד) שיש לו הן זכרות והן נקבות. (ה) להעניש את האדם הנידון.

ד. העבדים פסולין לעדות, דין תורה, שנאמר בעדים¹⁴: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", מקלל [משמע] שאחיו כמוהו - מה אחיו בן ברית¹⁵, אף העד בן ברית. קל וחמר לגוים¹⁶; אם עבדים שהן [חייבים] במקצת מצוות פסולין - הגוים, לא כל שכן.

11. דברים-שופטים, יז, ו. 12. דברים-שופטים, יט, יט. 13. דברים-שופטים, יט, יז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

רָאוּי לְשִׁמּוּעַ דְּבָרֵי הַדִּינִים, וְהָאִינוּ שְׁמָאִימִין עָלֵיהֶּ.

(כד) ומשא ומתן בקרקעות דורש תבונה רבה, כי הן חשובות יותר ממטלטלין.

(לג) שאינו שומע ואינו מדבר. (לד) אין לו דעת. (לה) כמבואר בפרק יז הלכה ב. ולכן אף חרש המדבר ואינו שומע או ששומע ואינו מדבר, פסול לעדות.

וְכֵן אִם נִשְׁתַּמְקִי - אָף עַל פִּי שֶׁנִּבְדַּקְתִּי בְּדֶרֶךְ שְׁבוּדָקִין לְגִטּוֹת, וְנִמְצְאָת עֲדוּתוֹ מְכֻנָּה, וְהַעֲדִי בְּפָנָיו בְּכַתֵּב יָדוֹ - אִינוּ עֲדוּת פְּלִלִיט; חוּץ מִעֲדוּת אִשָּׁה, לְפִי שֶׁבַעגוֹנָה הִקְלִימָא.

ט. הַשּׁוֹטָה פְּסוּל לְעֲדוּת מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שְׁאִינוּ בֵּן מִצְוֹתֶיהָ. וְלֹא שׁוֹטָה שֶׁהוּא מַחֲלֵף עֲרֹם וּמְשַׁבֵּר בָּלִים וְזוֹרֵק אֲבָנִים בְּלִבָּהּ, אֲלֹא כָּל מִי שֶׁנִּשְׁטַרְפָּה דַּעְתּוֹ, וְנִמְצְאָת דַּעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֶׁת תְּמִיד אֶפְלוּ בְּדָבָר מִן הַדְּבָרִים כִּי - אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדַבֵּר וְשׂוֹאֵל בְּעֵנָן בְּשָׂאָר דְּבָרִים - הֲרִי זֶה פְּסוּל, וּבְכָלֵל הַשּׁוֹטִים יִחְשָׁב.

(כה) הוא פטור מכל המצוות. (כו) אף בדבר אחד בלבד.

הַנִּכְפָּה כִּי - בָּעֵת כְּפִיתוֹ, פְּסוּל; וּבְעֵת שֶׁהוּא בְּרִיא, פֶּשֶׁר. וְאַחֲד [ה-ה] הַנִּכְפָּה מִזְמָן לְזְמָן, אוֹ הַנִּכְפָּה תְּמִיד בְּלֹא עֵת קְבוּעָה. וְהוּא [ו-ו] שֶׁלֹּא תִהְיֶה דַּעְתּוֹ מְשַׁבֵּשֶׁת תְּמִיד; שֶׁהֲרִי יֵשׁ שָׁם [קיימים] נִכְפִּין, שֶׁגַּם בָּעֵת בְּרִיאָתָם, דַּעְתָּן מִטְּרַפֶּת עָלֵיהֶן. וְצִרְיָה לְהַתְּנִיב בְּעֲדוּת הַנִּכְפִּין הִרְבֵּה כֵּט.

(כז) חולה במחלת הנפילה המטריפה את דעתו, ולעיתים הוא נופל ולעיתים הוא בריא. (כח) שניהם כשרים להעיד כאשר הם בריאים. (כט) לבדוק היטב האם הם בריאים לחלוטין בעת העדות.

י. הַפְּתָאִים בְּיוֹתֵר שְׁאִינָן מְפִירִין דְּבָרִים הַסּוֹתְרִין זֶה אֶת זֶה, וְלֹא יָבִינוּ עֲנִינֵי הַדָּבָר בְּדֶרֶךְ שְׁמִבְנִין שְׂאָר עִם הָאָרֶץ [האנשים], וְכֵן הַמְּבַהֲלִין וְהַנְּחַפְזִין בְּדַעְתָּלִי, וְהַמְּשַׁתְּעִים בְּדַעְתָּם בְּיוֹתֵר לֹא - הֲרִי כָּל אֵלּוּ [נחשבים] בְּכָלֵל הַשּׁוֹטִים. וְדָבָר זֶה, לְפִי מַה שִּׁירָאָה הַדִּין; שְׂאִי אֶפְשָׁר לְכַנֵּן הַדַּעְוָה בְּכַתֵּב לִי.

(ל) בשונה מהשוטים אשר דעתם משובשת אך הם מבינים דברים מסוימים. (לא) ואינם מסוגלים להבין דברים כראוי. (לב) לא ניתן לבאר בכתב באופן ברור מיהו שוטה, פתי או משוגע, ולכן כל דיון צריך להחליט בכך בהתאם לראות עיניו.

יא. הַחֲרָשִׁיג - פְּשׁוּטָה; שְׁאִין דַּעְתּוֹ נִכְוָנָה לִי, וְאִינוּ בֵּן מִצְוֹת. וְאַחֲד [ה-ה] חֲרָשׁ שֶׁמְדַבֵּר וְאִינוּ שׁוֹמֵעַ, אוֹ שְׁשׁוֹמֵעַ וְאִינוּ מְדַבֵּר - אָף עַל פִּי שְׂרָאִיתוֹ רִאִיָּה מַעֲלָה, וְדַעְתּוֹ נִכְוָנָה - צִרְיָה לְהַעֲדִי בְּבֵית דִּין בְּפִי, אוֹ שִׁיְהִיָּה רָאוּי לְהַעֲדִי בְּפִי, וְיִהְיֶה

(לו) אדם רגיל שנהיה אילם לאחר לידתו. (לז) אם הוא מיושב בדעתו. (לח) כמבואר בהלכות גירושין פרק ב הלכה טז. (לט) כי העד צריך להיות ראוי להעיד בפיו. (מ) מותר לו להעיד לאשה שבעלה מת על מנת שהיא תוכל להינשא לאדם אחר. (מא) ואף עבד או שפחה יכולים להעיד לה ולהתיר אותה מעגינותה, כמבואר בסוף הלכות גירושין.

יב. הַסּוֹמֵן - אָף עַל פִּי שֶׁמְפִירִין הַקּוֹל, וְיִדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי - הֲרִי אֵלּוּ פְּסוּלִין מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמָר¹⁴: "וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה" - מִי שֶׁהוּא רָאוּי לְרִאוּת, הוּא שְׁמַעֲדִי. וְהַסּוֹמָא בְּאַחַת מִעֲיָנָיו, פֶּשֶׁר לְהַעֲדִי.

(מב) הם מזהים את בעלי הדין.

פֶּרֶק י

רשעים וגזלנים הפסולים לעדות.

א. הָרָשָׁעִים פְּסוּלִין לְעֲדוּת מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמָר¹⁵: "אֵל תִּשָּׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע, לִהְיוֹת עֵד חָמָס"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשה רבינו] לְמִדּוּא: "אֵל תִּשָּׁת רָשָׁע עֵד". וְאֶפְלוּ עַד פֶּשֶׁר שֶׁיָּדַע בְּחִבּוּרָה שֶׁהוּא רָשָׁע, וְאִין הַדִּינִין מְפִירִין רָשָׁעוֹ - אָסוּר לוֹ לְהַעֲדִי עִמוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא עֲדוּת אָמֵת; מִפְּנֵי שֶׁמְצַטְרֵף עִמוֹ, וְנִמְצָא זֶה הַפֶּשֶׁר הַשִּׁית יָדוֹ עִם הָרָשָׁע עַד שֶׁנִּתְקַבְּלָה עֲדוּתוֹ.

(א) בפירוש פסוק זה. (ב) אל תאפשר לרשע להיות עד. (ג) כי הוא גורם לכך שהדיינים יחשבו ששני עדים מעידים על דבר זה ויפסקו את הדין על פיהם, אך באמת הרשע פסול לעדות וממילא עד אחד בלבד מעיד על דבר זה.

14. ויקרא, ה, א. 15. שמות-משפטים, כג, א.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פיצד? אכל בשר בהמה בחלב, או שאכל נבלות ושקצים וכיוצא בהן, בין לתאבון בין להכעיס, או שחלל את יום טוב ראשון, או שלבש שעטנז, שהוא שוע"י או טוויט או נוי - הרי זה פסול לעדות מן התורה.

(ו) אוכל אותם על מנת למלא את תאוותו. (ז) את הקב"ה. (ח) חוטים שנסרקו במסרק ומעורב בהם צמר ופשתן. (ט) חוטים שנטוו מצמר ופשתן. (י) אריג העשוי מחוטי צמר ופשתן.

אבל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל את יום טוב שני של גליות, או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן וכיוצא בו - הרי הוא פסול לעדות מדבריהם¹⁶. וכבר מנינו כל עברה שחיבין עליה מלקות¹⁷; וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברים שאסורין מן התורה, ודברים שאסורין מדבריהם¹⁸.

(יא) כי דברים אלו אסורים רק מדרבנן. (יב) בהלכות סנהדרין פרק יט. (יג) ההבדל בין פסול לעדות מהתורה לפסול לעדות מדרבנן מבואר בפרק הבא בהלכה ו.

ד. ועוד יש שם רשעים שהם פסולין לעדות, אף על פי שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות¹⁹; הואיל ולקחין ממון שאינו שלהן בחמס - פסולין²⁰, שנאמר¹⁸: "פי יקום עד חמס" - כגון הגנבים והגזלנים - אף על פי שהחזיר, הרי הוא פסול לעדות מעת שגנב או גזל.

(יד) הם חייבים לשלם על מעשיהם ולכן הם אינם לוקים, כמבואר בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה ב. (טו) כי הם חשודים להעיד עדות שקר תמורת ממון.

וכן עד זומם - אף על פי שהזם בעדות ממון²¹, ושלם - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות²². ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הזם על אותה עדות אלא אחר כמה ימים. (טז) ואינו חייב על כך מלקות. (יז) אף לעדות ממון.

וכן המלוה ברבית - אחר [ה] הלואה, ואחד המלוה - שגיהן פסולין לעדות²³; אם רבית קצוצה עשו²⁴, הרי הם פסולין לעדות מן התורה; ואם אבק רבית עשו²⁵, הרי הן פסולין מדבריהם.

ואין צריך לומר, עד בשר שהוא יודע בעדות לחברו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר - שאסור לו להעיד, שנאמר: "אל תשת ידך עם רשע".

(ד) כי הוא מצטרף לעדות שקר.

נקודות משיחות קודש ~

"הרשעים פסולין לעדות מן התורה...".

בגדר הפסול של עד רשע, ישנה חקירה ב"צפנת פענח" האם הפסול הוא שמפני רשעותו חשוד על עדות שקר ולכן אינו נאמן, או שאין זה קשור עם נאמנות אלא שהוא פסול עצמי שהתורה פסלתו לעדות.

ויש לפשוט החקירה שאין הפסול מצד נאמנות אלא מכיון שפסלתו תורה, ושלוש ראיות לדבר:

א. הדין הוא "אי זה הוא רשע, כל שעבר עבירה שחיבין עליה מלקות" והרי מצינו שמי שנחשד על דבר אחד אינו חשוד על ענין אחר, וא"כ מדוע ייחשד על עדות שקר כשעבר עבירה שאינה שייכת כלל לגדר נאמנות.

ב. "אפילו עד כשר שיועד בחברו שהוא רשע... אסור לו להעיד עמו אע"פ שהוא עדות אמת" (רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות), והגם שאין כאן חשש של עדות שקר - אסור לו להעיד משום "אל תשת ידך עם רשע".

ג. פסול עד רשע הוא גם בעדי קיום (כעדי קידושין) שאין שם ספק בנוגע למציאות אלא שנוכחותם של העדים פועלת את חלות הדבר ובכל זאת הוא פסול, ומכל הנ"ל משמע שאינו פסול מצד הנאמנות אלא שהוא פסול עצמי שפסלתו התורה.

¹⁶ יין מלכות ספר שופטים סימן טו

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ב. איזה הוא רשע? כל מי שעבר עברה שחיבין עליה מלקות - זהו רשע, ופסול לעדות; שהרי התורה קראה למחייב מלקות רשע, שנאמר¹⁶: "וזהו אם בן הפות הרשע". ואין צריך לומר למחייב מיתת בית דין שהוא פסול¹⁷, שנאמר¹⁷: "אשר הוא רשע למות".

(ה) כי הוא נקרא רשע.

ג. עבר על עברה שחיבין עליה מלקות מן התורה, הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החיוב שבה מדבריהם, הרי זה פסול מדבריהם.

16. דברים-כ"ח, כה, ב. 17. במדבר-מסעי, לה, לא. 18. דברים-שופטים, יט, טז.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(לב) הממונים על גביית המיסים עבור המלך. (לג) כי הם אינם גובים את המיסים לעצמם.

וְכֵן מִפְּרִיחֵי יוֹנִים לִי בִּישׁוּב - פְּסוּלִין, מִפְּנֵי שְׁחֻזְתָּן שְׁגוּזָלִין יוֹנִים שֶׁל אַחֲרִים בְּחֻמָּם לָהֶם. וְכֵן סוֹחְרֵי שְׁבִיעִית - וְהֵם בְּנֵי אָדָם שְׂוֹשְׁבִין בְּטָלִים, וְכִיּוֹן שֶׁבָּאָה שְׁבִיעִית ^[שמיטה], פּוֹשְׁטִים זְרוּעוֹתֶיהֶן, וּמַתְחִילִין לִשְׂאֵל וּלְתַן בְּפִירוֹת; שְׁחֻזְתָּן אֱלֹו, שֶׁהֵם אוֹסְפִין פִּירוֹת שְׁבִיעִית לִי וְעוֹשִׂין בָּהֶם סְחוּרָה לִי.

(לד) אנשים הגורמים ליונים להילחם זו עם זו. (לה) כי הם לוקחים לעצמם יונים אחרות במקום היונים שהם הפריחו. אולם, מפריחי יישוב במדבר כשרים להעיד מכיוון שבמדבר לא קיימות יונים של אנשים אחרים. (לו) שהם הפקד. (לז) ולכן, הם סוחרים בפירות רק בשנת השמיטה. אנשים אלו פסולים לעדות מכיוון שתאוות הממון גורמת להם לעבור על איסור סחורה בפירות שביעית, וממילא הם חשודים להעיד עדות שקר תמורת ממון.

וְכֵן הַמְשַׁחֵק בַּקִּבְיָה לֵח - וְהוּא ^[ובלבד], שֶׁלֹא תִהְיֶה לוֹ אֲמֻנָה אֲלֵא הִיא - הוּאִיל וְאִינוֹ עוֹסֵק בִּישׁוּב הָעוֹלָם לֵט, הֵרִי זֶה בְּחֻזְתָּן שְׂאוֹכֵל ^[מתפרנס] מִן הַקִּבְיָה, שֶׁהוּא אֶבֶק ^[מעין] גְּזֵלִים. וְלֹא ^[משחק] בַּקִּבְיָה בְּלִבָּד אֲמָרוֹ, אֲלֵא אֶפְלוֹ בְּקִלְפֵי אֲגוּזִים וּקְלָפֵי רְמוֹנִים מֵא.

(לח) אנשים המשחקים בעצמות או באבנים, והמפסיד משלם כסף לאדם המנצח בהתאם לסיכום ביניהם בתחילת המשחק. (לט) במלאכה המביאה לו פרנסה. (מ) מכיוון שתשלום הכסף לאדם המנצח נגרם על ידי משחק. (מא) למרות שהן אינן מיועדות למשחק זה.

וְכֵן לֹא ^[מפריחין] יוֹנִים בְּלִבָּד אֲמָרוֹ, אֲלֵא אֶפְלוֹ הַמְמִירִים ^[מהמרים] בַּבְּהֵמָה חֵיה וְעוֹף, וְאֲמָרוֹ: 'כָּל הַקּוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ כָּל הַנוֹצֵחַ אֶת חֲבֵרוֹ, יִטַּל בְּעֲלָיו אֶת שְׁנֵיהֶם', וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּשֻׁחֹק זֶה - וְהוּא, שֶׁלֹא תִהְיֶה לוֹ אֲמֻנָה אֲלֵא שְׁחֻק זֶה - הֵרִי הוּא פְּסוּל. וְכָל אֱלֹו פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶם מֵב.

(מב) כי כל דברים אלו הם גזל מדרבנן.

ה. אָרִיס מִי שֶׁלָּקַח דָּבָר מוֹעֵט מִן הַפִּירוֹת שֶׁבְּכָרוֹ מִדְּבָרֵי נִסָּן מֵה יוֹמֵי תְּשֻׁרִימוֹ, קֹדֶם שֶׁתִּגְמָר מְלֶאכְתָּתוֹ ^{מז} - אֵף עַל פִּי שֶׁלָּקַח שֶׁלֹא מִדַּעַת בְּעַל הַשָּׂדֶה - אִינוֹ גָּנֵב, וְכָשֶׁר לְעֵדוּת; שְׁאִין בְּעַל הַשָּׂדֶה מְקַפֵּיד עַל זֶה מֵה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה.

(מג) אדם העובד בשדה תמורת חלק מהיבול. (מד) הפירות

(יה) המלווה לוקח מהלווה ומרוויח ממון שאינו שייך לו והלווה משתמש בממון ההלוואה שהגיע לידיה באיסור, ולכן שניהם חשודים להעיד עדות שקר תמורת ממון. (יט) ריבית קבועה האסורה מהתורה. למשל: אדם המלווה ארבעה דינרים על מנת שהלווה יחזיר לו חמישה דינרים. (כ) דבר הדומה לריבית כמו אבק הדומה לעפר, האסור מדרבנן. למשל: אדם הנותן לחברו ממון עבור עסקים ומסכם עימו שאת הרווחים מהעסקים יחלקו ביניהם, אך ההפסדים מהעסקים יוטלו רק על האדם שמקבל את המעות, כמבואר בהלכות מלווה ולווה בסוף פרק ד.

וְכֵן כָּל הָעוֹבֵר עַל גְּזֵל שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, הֵרִי הוּא פְּסוּל מִדְּבָרֵיהֶם. פִּיּוּצָא? הַחֲמֻסָּנִים, וְהֵן הַלּוֹקְחִים קֶרֶעַ אוֹ מְשֻׁלָּטִין שֶׁלֹא בְּרָצוֹן הַבְּעָלִים - אֵף עַל פִּי שְׁנוֹתָנִין הַדָּמִים ^[לבעלים], הֵרִי אֱלֹו פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶם כֵּא.

(כא) כי אם הבעלים לא יצייתו להם ולא יסכימו לקבל מהם את הדמים, הם יגזלו מהם את הנכסים ללא נתינת דמים.

וְכֵן הָרוּעִים - אֶחָד ^[ה-] רוּעָה בַּהֶמָּה דָּקָה ^[צאן], וְאֶחָד רוּעָה בַּהֶמָּה גְּסָה ^[בקר] שֶׁל עֶצְמָן - הֵרִי אֱלֹו פְּסוּלִין; שְׁחֻזְתָּן פּוֹשְׁטִין יְדֵיהֶן בְּגֵזֵל, וּמַנְחִיחִין בַּהֶמְתָּן לְרֻעוֹת בְּשָׂדוֹת וּפְרָדְסִים ^{כב}; וּלְפִיכָן סִתָּם רוּעָה ^{כג} פְּסוּל. וּמַגְדִּיל בַּהֶמָּה דָּקָה ^{כד} בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ^{כה}, פְּסוּלִין ^{כו}; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ ^{כז}, כְּשִׁרִין. וּמִתֵּר לְגַדֵּל בַּהֶמָּה גְּסָה ^{כח}, כָּכָל מְקוֹם ^{כט}.

(כב) אך רועי בהמות של אנשים אחרים מונעים מהבהמות לרעות בשדות אחרים, כי אדם אינו עובר עבירה בדברים שאינם שייכים לו. (כג) אף אם לא ידוע בוודאות שהוא מאפשר לבהמותיו לרעות בשדות אחרים. (כד) בחצרותיהם, ואינם מביאים אותן כלל לרעות בשדות. (כה) שיש מצווה להתיישב בה ולמנוע את החרבתה. (כו) כי לא ניתן לשמור על בהמה דקה כראוי, וממילא היא בוודאי תברח ותרעה בשדות אחרים וכתוצאה מכך אף עלולה להחריב את הארץ. (כז) שלא קיים בארצות אלו מצוות יישוב הארץ. (כח) בחצרות, אך לא בשדות כמבואר בתחילת הפסקה. (כט) אף בארץ ישראל, כי ניתן לשמור על בהמה גסה כראוי ולמנוע ממנה לברוח ולרעות בשדות.

וְכֵן הַמוֹכְסִין - סִתָּמָן פְּסוּלִין; מִפְּנֵי שְׁחֻזְתָּן לָקַח יוֹתֵר מִדְּבָר הַקָּצוּב לָהֶן בְּדִין הַמַּלְכוּת, וְלֹוֹקְחִין הַיֹּתֵר לְעֶצְמָם ^{לא}. אֲבָל גִּבְאֵי מִנַּת הַמֶּלֶךְ ^{לב}, סִתָּמָן כְּשִׁרִין ^{לג}; וְאִם נִדְרַע שֶׁלָּקְחוּ אֶפְלוֹ פַּעַם אַחַת יוֹתֵר מִן הָרְאוּי לָהֶן לְגִבּוֹת - הֵרִי אֱלֹו פְּסוּלִין.

(ל) אנשים שקנו מהמלך את זכות המיסים, והם גובים את המיסים מכולם לעצמם. (לא) וממילא, הם גזלנים.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

**בְּמִצְוֹת וּבְדִרְךְ אֶרֶץ - הָרִי זֶה הָדִיט^ז, וְעֵתִיד לָתֵן
אֶת הַדִּין; שְׁהִרִי מֵאֲבֵד מִמּוֹן יִשְׂרָאֵל עַל פִּי רְשָׁעִים.
(ז) אינו יודע לדון.**

הראשונים שבשלו. (מה) שהם ימי הקציר. (מו) שהם ימי
הבציר והאסיף. (מז) של כל הפירות, וממילא האריס לא
סיים את עבודתו בשדה. (מח) והאריס אינו חשוד לגנוב
ממון מאחרים, כי הוא חושב שמותר לו לקחת דבר מועט
מהפירות לעצמו מכיוון שהוא עדיין לא סיים את עבודתו.
אולם, אם האריס סיים את עבודתו בשדה או כאשר מדובר
בפועל שאינו אריס ואינו מקבל חלק מהיכול בשכרו, הוא
נחשב כגנב אף אם הוא לוקח לעצמו דבר מועט.

**ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין, פְּסוּלִין לְעֵדוֹת מִדְּבָרֵיהֶם; וְהֵם
הָאֲנָשִׁים הַהוּלְכִין וְאֹכְלִין בְּשׁוֹק לִפְנֵי כָל הָעָם,
וְכִגּוֹן אֵלֵיו שְׁהוּלְכִין עֲרָמִים בְּשׁוֹק בַּעַת שְׁהֵם
עוֹסְקִין בְּמִלָּאכָה מְגוּלָּת, וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלֵיו שְׁאִינָן
מִקְפִּידִין עַל הַבִּשְׁתִּי; שֶׁפֶל אֵלֵיו חֲשׁוּבִין כְּכֹלֵב, וְאִינָן
מִקְפִּידִין עַל עֲדוֹת שְׁקֵרָה.**

(ח) מכיוון שהם אינם מקפידים לכבד את עצמם, הם לא
מתביישים להעיד עדות שקר אף אם לאחר מכן ייוודע
לכולם אשר מדובר בשקר.

**וּמִכָּלֵל אֵלֵיו, הָאוֹכְלִין צִדְקָה שֶׁל גּוֹיִם בְּפִרְהֶסְיָה -
אֵף עַל פִּי שְׁאֲפָשֶׁר לָהֶם [יש להם אפשרות] שְׁיִזְנוּ מִהֵן
בְּצִנְעָה^ט - מְבֻזִין עֲצָמָן לָכֵן, וְאִינָן חוֹשְׁשִׁין. כָּל
אֵלֵיו פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶם.**

(ט) וממילא, אסור להם לקחת את הצדקה מהגויים בפרהסיא
כמבואר בהלכות מתנות עניים פרק ח הלכה ט.

~ נקודות משיחות קודש ~

”וְכֵן הַבְּזוּיִין, פְּסוּלִין לְעֵדוֹת מִדְּבָרֵיהֶם כו”.

תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב”ה, כי על ידי
הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה”טוב”
ו”היושר” של הקב”ה כביכול, שהרי על עם ישראל
נאמר ”אתם עדי” לכן, כשמעיד עדות שקר, עושה
מעשה הסותר כל ענינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים
אותו שאם יעיד שקר, בושת לו בעולם הזה כו’. ואף
שעדות שקר היא לאו, ולא מצינו אזהרה מעין זו בשאר
לאווין, מזהירים לעדים מפני ה”בושת” כי כשם שבושת
אין ענינה פגם גופני וכד’, אלא פגם במהות ותוכן
האדם, כך עדות שקר היא פגם בעצם מהותו שאינו
יכול להעיד על טוב הקב”ה - ”אתם עדי”.

כך גם הבזויין אף שלא עברו על איסור הפוסלם לעדות,
מכל מקום בהנהגתם, פוגמים בתכנם ”אתם עדי” שאין
האדם הבזוי יכול להעיד על ה”טוב” של הקב”ה ולכן
פסולים לעדות.

לקוטי שיחות חלק כ”ז עמוד 258 הערה 56

מתוך רמב”ם ”פרס המלך”

~ יום שני א' שבט ~

פֶּרֶק יא

אנשים נוספים החשודים על עדות שקר; הצורך
בהכרזה על פסולים מדרבנן.

**א. מִי שְׁאִינָנוּ לֹא בְּמִקְרָא, וְלֹא בְּמִשְׁנָה^א, וְלֹא [מתנהג]
בְּדִרְךְ אֶרֶץ - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת רָשָׁע, וּפְסוּל לְעֵדוֹת
מִדְּבָרֵיהֶם [מדרבנן]; שֶׁפֶל מִי שְׁיִרֵד עַד כֶּף, חֻזְקָה
שְׁהוּא עוֹבֵר עַל רֹב הַעֲבֵרוֹת שְׁיִבּוֹאוֹ לִידוֹ^ב.**

(א) לא קרא מקרא ולא למד משנה. (ב) וממילא, הוא נחשב
כרשע הפסול לעדות.

**ב. לְפִיכָף, אֵין מוֹסְרִין עֲדוֹת לְעַם הָאֶרֶץ^ג, וְאִין
מִקְבְּלִין מִמֶּנּוּ עֲדוֹת^ד; אֶלָּא אִם כֵּן הַחֻזְקָה שְׁהוּא
עוֹסֵק בְּמִצְוֹת וּבִגְמִילוּת חֲסִידִים, וְנוֹהֵג בְּדִרְכֵי
הַיִּשְׁרִים^ה, וְיֵשׁ בּוֹ דִּרְךְ אֶרֶץ - מִקְבְּלִין עֲדוֹתוֹ, אֵף
עַל פִּי שְׁהוּא עִם הָאֶרֶץ, וְאִינָנוּ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא
בְּמִשְׁנָה.**

(ג) לא מבקשים ממנו שיהיה עד על דבר מסוים. (ד) בבית
דין, אף אם אדם אחר ביקש ממנו להעיד והוא ראה את
הדבר. (ה) במידות טובות.

**ג. נִמְצְאָת אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חֲכָמִים בְּחֻזְקַת כָּשֶׁר,
עַד שְׁיִפְסְלוּ; וְכָל עִם הָאֶרֶץ בְּחֻזְקַת שְׁהוּא פְּסוּל,
עַד שְׁיִחְזַק שְׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדִרְכֵי הַיִּשְׁרִים.**

(ו) אם הוא יעבור עבירה או יגזול, כמבואר בפרק הקודם.

**ד. וְכָל מִי שֶׁקִּבֵּל עֲדוֹת עִם הָאֶרֶץ קִדָּם שְׁתַּהֲיָה לוֹ
חֻזְקָה זו, אוֹ קִדָּם שְׁיִבּוֹאוֹ עֲדִים וְיַעֲרִידוֹ שְׁהוּא נוֹהֵג**

הפניות לשיחות קודש הבזויין: מהותו של אדם בזוי – לקו”ש חכ”ז ע’ 258 והע’ 58. האוכלין... בפרהסיא: בטעם פסול עדות דלוקח צדקה מהעכו”ם – רשימות ח’ קנ”ט ס”א.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יז) שאינו נאמן לומר שהוא הפריש תרומות ומעשרות מהפירות שלו. (יח) בשוק, בניגוד להלכה האוסרת למכור את בשר הבכור בשוק כמבואר בהלכות איסורי מזבח בסוף פרק א. (יט) והם אינם חשודים לגרום לאחרים לעבור על איסור. כ) ולכן הם חשודים להעיד עדות שקר תמורת ממון.

ט. מלכי ישראל - לא מעידים, ולא מעידים עליהם; שהם בחזקת אלקים בעלי זרוע, ואין נכנעים תחת על הדינים. אבל פה גדול - מעידים עליו, ומעיד הוא למלך בבית דין הגדול, כמו שבארנו.

כא) שמלכו על עשרת השבטים ולא היו יראי שמים, בשונה ממלכי בית דוד שמלכו על שבטי יהודה ובנימין. (כב) הם עצמם לא משמשים כעדים. (כג) באף דבר. (כד) בפרק א הלכה ג.

י. המוסרין, והאפיקורוסין, והמנינים, והמשמדים - לא הצרכו חכמים למנות אותם בכלל פסולי העדות; שלא מנו אלא רשעי ישראל, אבל אלו המורדין והכופרין - פחותין הן מן הגוים; שהגוים - לא מעלין ולא מורדין, ויש לחסדיהם חלק לעולם הבא; ואולי - מורדין ולא מעלין, ואין להן חלק לעולם הבא.

כה) אדם המוסר לגוי את חברו או את ממון חברו. כו) הכופר בנבואה או בכך שה' יודע את מעשי הנבואים, וכן כל העושה עבירה על מנת להכעיס את ה'. כז) הכופר במציאות ה' ובאחדותו. שלושת סוגים אלו מבוארים בהרחבה בהלכות תשובה פרק ג. כח) העוברים עבירות להנאתם, אך מאמינים בה'. כט) אסור להעלות אותם מהבור כאשר הם נפלו לתוכו אך אסור להפילם לבור בכוונה. ל) המקיימים שבע מצוות בני נח. לא) כמבואר בהלכות מלכים ומלחמות בסוף פרק ח. לב) המורדים והכופרים. לג) מצווה להפיל אותם לבור בכוונה ואסור להעלות אותם ממנו, כמבואר בהלכות עבודה זרה וחוקות הגויים בתחילת פרק י.

פרק יב

דיני אדם הנפסל לעדות בעבירה, וחזרתו בתשובה.

א. כל הנפסל בעבירה - אם העידו עליו שני עדים שעשה עברה פלונית, אף על פי שלא התיר בו [ולכן הוא] אינו לוקה, הרי זה פסול לעדות.

ו. מה בין פסול לעדות מן התורה, לפסול לעדות מדבריהם? שפסול מן התורה שהעיד - עדותו בטלה, אף על פי שלא הכריזו עליו [שהוא פסול] בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. והפסול מדבריהם, צריך הכרזה.

ז) כי ידוע לכולם שהוא עבר עבירה. (יא) כי אנשים רבים אינם יודעים אשר דברים אלו אסורים מדרבנן ופוסלים את האדם לעדות.

ח) לפיכך, כל עדות שהעיד קדם שהכריזו עליו - מקבלין אותה, כדי שלא לאבד זכות העם; שהרי לא ידעו בו שהוא פסול, ואין פסולו אלא מדבריהם.

יב) להוציא את הממון מהאדם שקיבל אותו בעקבות העדות. יג) וחכמים לא ביטלו את עדותו לפני שהכריזו עליו שהוא פסול.

ז. עד אחד נאמן באסורין, אף על פי שהוא פסול לשאר עדות; שהרי רשע בעברה ששחט - שחיטתו פשרה, ונאמן לומר בהלכה שחטתי. אבל החשוד על דבר - אינו נאמן על שלו, אבל נאמן הוא על של אחרים;

יד) להעיד אשר הופרשו תרומות ומעשרות מהפירות, למשל, והם מותרים באכילה. טו) שנפסל לעדות. טז) להעיד על הדבר בו הוא חשוד, כאשר הדבר שייך לו.

חשנת הראב"ד

לפיכך . . עליהם א"א זה אינו כן ומשנה שלמה היא במסכת דמאי פ"ד הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן שואל לו בשבת ואוכל על פיו חשכה מוצ"ש לא יאכל עד שיעשר ואי קשיא לך פסקא אחריתי הנכנס לעיר ואינו מכיר שם אדם נאמן ואמר לו אחד אני איני נאמן איש פלוני נאמן ה"ז נאמן הא אמרין בירושלמי אכסנאי שאני ועוד משנה שלימה החשוד בדבר לא דנו ולא מעידו ומומי בכור שאני דקנסא בעלמא הוא ומש"ה נאמן הוא על חבירו.

ח. לפיכך, • החשוד על דבר - יש לו לדון בו ולהעיד בו לאחרים; חזקה אין אדם חוטא כדי שיהנו אחרים.

פיצד? נאמן עם הארץ? לומר: פרות פלוני מעשרין הן; ונאמן הנחשד למכור בשר בכור? לומר: בשר זה

שמוכר פלוני חלין הוא; וכן כל פיוצא בזה משאר האסורין. לפי שאימת האסורים על הרשעים, ואין אימת הממון עליהם.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(א) כי לא מלקים אדם כאשר לא התרו בו, כמבואר בהלכות סנהדרין פרק טז הלכה ד.
לוי שְׁלֹחַ בְּרִיבִית, אֵינוֹ מְשִׁים עֲצָמוֹ רֶשַׁע; וְנֶאֱמַר עַל רֵאוּבֵן, וְאֵינוֹ נֶאֱמַר עַל עֲצָמוֹ.

(ט) לוי נאמן שראובן הלווה בריבית אך אינו נאמן שהוא לווה מראובן. ולכן, ראובן פסול לעדות אך לוי כשר לעדות.

וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שְׁפִלוּנִי רָבְעוּ [בא עליו], בֵּין בְּאֲנָסוֹ [בעל כורחו] שֶׁל נֶרְבַּע בֵּין לְרִצּוֹנוֹ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהִרְגוֹ. פְּלוּנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהִרְגוֹ, אֲבָל לֹא לְהִרְגָּהּ. וְכֵן •

השנת הראב"ד

וכן . . . ממונו א"א מן המפרשים הטובים יש שמפרשים פלוני רבע את שורו שגם הרובע אינו נהרג לפי שהעדות נגעה על שורו דלא פלגינן דיבורא וגם על שורו נתכוון להעיד וכשם שאינו נאמן על שורו כך אינו נאמן על הרובע עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.
פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה. פְּלוּנִי רָבְעָא אֶת שׁוּרִי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהִרְגוֹ, שְׁאִין אָדָם קְרוֹב אֲצֵל מִמּוֹנֵי.

(י) אדם נוסף שיעיד שפלוני רבע אותו. (יא) למרות שאדם שנרבע ברצונו נחשב רשע, כי הוא הנרבע אינו נאמן להעיד על עצמו שהוא רשע אך נאמן להעיד שפלוני רבע אדם. (יב) כי הוא קרוב לאשתו, וממילא הוא אינו נאמן להעיד שהיא עברה עבירה אך נאמן להעיד שאדם זה בא על אשת איש. (יג) את הרובע ואת השור, כי אף שור שנרבע נסקל כמו הרובע כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק א הלכה טז. (יד) ולכן הוא נאמן להעיד אף על השור.

ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פְּסוּל בְּעִבְרָה מֵאֲלוֹי הָעִבְרֹת, וְכֵן שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְחָזַר בּוֹ אוֹ שֶׁלָּקָה - הָרִי זֶה פָּשָׁר. אֲבָל אִם בָּאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: 'לֹא עָשָׂה עִבְרָה זֶה וְלֹא נִפְסַל' - הָרִי זֶה סֶפֶק פְּסוּל; לְפִיכָךְ לֹא יַעֲיֵד, וְאִין מוֹצִיאִין מִמּוֹן בְּעִדּוּתוֹ, וְלֹא יִדּוּן - עַד שֶׁיִּדְּעַ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.

(טו) הפוסלות את האדם לעדות. (טז) את העדים שפסלו אותו. (יז) כי שתי העדויות סותרות זו לזו, ולא ניתן להאמין לעדות אחת יותר מהעדות השניה. (יח) כי לא מוציאים ממון מספק. (יט) כי כל אדם הפסול לעדות פסול אף לדון, כמבואר בפרק טז הלכה ד.

ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקוּת - פִּיּוֹן שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין, חָזַר לְבִשְׁרוֹתָיו. אֲבָל שְׁאָר פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשּׁוּם מִמּוֹן שֶׁחֲמָסוֹ אוֹ גְּזֻלוֹ - אֵף עַל פִּי שְׁשִׁלְמוֹ, צָרִיכִין תְּשׁוּבָה, וְהָרִי הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיִּדְּעַ שֶׁחָזְרוּ בְּתְּשׁוּבָה מִדִּרְכֵּן הָרָעָה.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשֹׁעֲבֵר עַל דְּבָרִים שֶׁפִּשְׁט [מפורסם] בִּישְׂרָאֵל שֶׁהֵם עֲבָרָה - כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לְשִׁקֵּר אוֹ לְשׁוּא, אוֹ גָּזַל, אוֹ גֵּנֵב, אוֹ אָכַל נִבְלָה וְכִיּוּצָא בָּהּ; אֲבָל אִם רָאוּהוּ עֲדִים עוֹבֵר עַל דָּבָר שֶׁקְּרוֹב הָעוֹשֶׂה [אותו] לְהִיּוֹת שׁוֹגֵגִי - צָרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחֵר כֵּן יִפְסַל.

(ב) כמו אדם הנשבע על אבן שהיא אבן. (ג) כי ייתכן שהוא לא ידע שדבר זה הוא עבירה.

פִּיצֵד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר אוֹ מִתִּיר בְּשִׁבְתִּי - צָרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶה חֲלוּל שְׁבֵת, מִפְּנֵי שֶׁרֵב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשִׁבְתִּי אוֹ בְּיוֹם טוֹב - צָרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא [ש-אותו יום הוא] שְׁבֵת, שְׁמָא שׁוֹכֵחַ הוּא.

(ד) קשר של קיימא.

וְכֵן הַמִּשְׁחָק בְּקַבֵּי תָּמִיד, אוֹ מִי שֶׁנִּעְשָׂה מוֹכֵס אוֹ גִּבְאֵי שְׁמוּסִיף לְעֲצָמוֹ - צָרִיכִין הָעֲדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוֹשֶׁה דָּבָר זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת; שֶׁרֵב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִין דְּבָרִים אֵלֶּה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. כָּלּוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל עֲבָרָה שֶׁהַדְּבָרִים מְרָאִים לְעֲדִים שֶׁזֶה יָדַע שֶׁהוּא רֶשַׁע, וְעָבַר בְּדוֹן - אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ, הָרִי זֶה פְּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לוֹקָה.

(ה) לוקח לעצמו יותר מהמס הקצוב. שלושה אנשים אלו פסולים לעדות, כמבואר בפרק י הלכה ד.

ב. אִין אָדָם נִפְסַל בְּעִבְרָה עַל פִּי [עדות] עֲצָמוֹ. פִּיצֵד? הָרִי שְׂבָא לְבֵית דִּין, וְאָמַר שֶׁגֵּנֵב אוֹ גָּזַל אוֹ לָוָה בְּרִבִּית - אֵף עַל פִּי שֶׁשְּׁשִׁלְמוֹ עַל פִּי עֲצָמוֹ, אֵינוֹ נִפְסַל [לעדוּת]. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָכַל נִבְלָה אוֹ בָּעַל בְּעִילָה אֲסוּרָה - אֵינוֹ נִפְסַל, עַד שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם שְׁנֵי עֲדִים; שְׁאִין אָדָם מְשִׁים אֶת עֲצָמוֹ רֶשַׁע.

(ו) כי הודאת בעל דין נחשבת כמאה עדים בדיני ממונות. (ז) שיעידו על כך. (ח) כי האדם נחשב כקרוב לעצמו וקרוב פסול לעדות.

לְפִיכָךְ, רֵאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו שֶׁמְעוֹן שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לֹוֹ וְאָמַר: 'לִי הָלוֹה בְּרִבִּית' - הָרִי רֵאוּבֵן נִפְסַל בְּעֵדוּת שֶׁמְעוֹן וְלֹוֹ; [אולם] אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וכן טבח [שוחט] **שְׁהִיָּה בֹדֶק** [סכינו והריאות] **לְעֻצְמוֹלָה** ומוכר, ויצאת טרפה מתחת ידו, שהרי הוא בכלל אוכלי טרפֵּהוּ, שהם פסולין לעדות^ל - הרי זה פסול לעדות, עד שיראה ממעשיו שנחם [התחרט] על רעתו, וילבש [בגדים] שהרים ויכסה שהרים לט וללף למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב^{מא}.

לה) את כשרות הסכין והבהמה לאחר השחיטה. לו) וממילא הוא הכשיל את הציבור באכילת טריפה. לז) מכיוון שהוא הכשיל אנשים אחרים בטריפה, מסתבר שהוא אוכל טריפה בעצמו. לח) כמו כל אדם העובר עבירה שחייבים עליה מלקות. לט) על מנת להכניע את יצרו. מ) בסכום גדול, וממילא הוא בוודאי חזר בו מתאוות נטילת ממון שלא כדין. אולם אם הוא עושה זאת במקום שמכירים אותו, הדבר לא נחשב חזרה בתשובה מכיוון שייתכן והוא עושה זאת בהערמה על מנת שיחזרו לקנות ממנו בשר והוא יהיה כשר לעדות. מא) אם שחט בהמה השווה סכום גדול והתברר שהיא טריפה, ולאחר מכן מכרה לגויים ולא אכלה בעצמו.

י. וכן עד זומם^י **שֶׁהָלַף לְמָקוֹם שְׁאִין מְפִירִין** אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד בשקר, ולא רצה - הרי זה עשה תשובה, וחזר לבשרותו. וכן כל פיוצא בזה.

(מב) שעדים אחרים העידו עליו שהוא עד שקר.

פרק יג

קרובים הפסולים לעדות.

א. הקרובים פסולין לעדות דין תורה, שנאמר^י: **"לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות"**. מפי השמועה^א למדו, שבכלל לאו זה, שלא יומתו אבות על פי [עדות] בנים, ולא בנים על פי אבות^ב; והוא הדין לשאר הקרובים.

(א) מסורת ממש רבינו. (ב) כי הדין שלא ממיתים אדם על חטאו של אביו או בנו נלמד מהפסוק 'איש בחטאו יומתו'.

אין פסול בדין תורה, אלא קרובים ממשפחת אב בלבד; והם: האב עם הבן, והבן עם האב, והאחין מן האב עם זה, ובניהם עם זה; ואין צריך

(כ) לאדם את הממון שלקחו ממנו. (כא) כי הם צריכים לשוב בתשובה גם כלפי בית דין של מעלה.

ה. מאימתי חזרת מלוה ברבית? משיקרעו את שטריהם^כ **מעצמם, ויחזרו חזרה**^כ **גמורה, שלא ילוו ברבית אפלו לגוים**^כ.

(כב) שכתובה בהם הריבית. (כג) יחליטו החלטה. (כד) ההלכה היא שמותר להלוות לגויים בריבית באופנים מסוימים כמבואר בהלכות מלווה ולווה בתחילת פרק ה, אך לאדם זה אסור להלוות לגוי בריבית כלל כדי להשכיח ולעקור ממנו לגמרי את עבירת ההלוואה בריבית.

ו. מאימתי חזרת המשחקין בקביה? משישברו את פסיפסיה^{כה} **מעצמן, ויחזרו בהם חזרה גמורה, שלא יעשו ואפלו בחנם**.

(כה) קוביות המשחק.

ז. ומאימתי חזרת מפריחי יונים? משישברו את הפלים **שצדין בהם**^{כו}, **ויחזרו בהם חזרה גמורה, שאפלו במדבר לא יהיו עושיין**^כ.

(כו) את היונים של האנשים האחרים. (כז) למרות שאין בכך איסור לאנשים אחרים, כמבואר בפרק י הלכה ד.

ח. מאימתי חזרת סוחר שביעית? משתגע שביעית אחרת, ויבדקו^{כז}. **ולא חזרת דברים בלבדי**^כ, **אלא כותב: 'אני פלוני בן פלוני בנכתי מאתם** **וזו מפרות שביעית, והרי הם נתונים במתנה לעניים**^{כח}.

(כח) שהם אינם סוחרים בפירות שביעית. (כט) ההחלטה שלהם להימנע מסחורה בפירות שביעית אינה מספיקה. (ל) שגדלו בשדותיו. (לא) ובכך הוא מראה שהוא לא נמנע רק ממסחר בפירות שביעית, אלא הוא נותן את הרווחים מהפירות שלו לעניים.

ט. מאימתי חזרת המועל בשבועות^כ? **משִׁיבֹא לְבֵית דִּין שְׁאִין מְפִירִין אוֹתוֹ**^כ, **וְיֹאמַר לָהֶם: 'חֲשׂוּד אֲנִי**^כ, **או יתחייב שבועה בבית דין שאין מפירין אותו בממון חשוב** [סכום גדול], **וישלים ולא ירצה להשבע**.

(לב) אדם החשוד להישבע לשקר. (לג) ואינם יודעים שאסור להשביע אותו, בשונה מבית דין שמכירים אותו. (לד) ובכך הוא מגלה להם שאסור להשביע אותו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ו. **כָּל אִשָּׁה שְׁאֵתָהּ פְּסוּל לָהּ י" - כָּךְ אֵתָהּ פְּסוּל לְבַעֲלָהּ י"י**; **שֶׁהַבַּעַל** [נחשב] **כְּאִשְׁתּוֹ**. **וְכָל בַּעַל שְׁאֵתָהּ פְּסוּל לוֹ - כָּךְ אֵתָהּ פְּסוּל לְאִשְׁתּוֹ**; **שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעֲלָהּ**.

(יז) כמו אח ואחותו. (יח) כמו שני אחים.

ז. **כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זֹו עִם זֹו שְׁנֵי בְּשָׁנִיט, בַּעֲלֵיהֶן מַעֲדִין זֶה לָזֶה י"י**; **אָבֵל אִם הָיוּ רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלֶקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בְּתוּלָה י"י - אֵין מַעֲדִין זֶה לָזֶה י"י**.

(יט) בנות דודות. (כ) כי על מנת לפסול את הבעלים במקרה זה, יש צורך פעמיים בדין 'בעל כאשתו' (כי כל אחד מהבעלים נפסל מפני אשתו), ומכיוון שבמקרה זה מדובר בקרובי משפחה שאינם קרובים כל כך (שני בשני) לא נאמר פעמיים הדין של 'בעל כאשתו'. (כא) ואשה וביתה נחשבות ראשון בראשון, כמבואר בהלכה ה. (כב) כי בקרובי משפחה הקרובים כל כך כמו ראשון בראשון, אומרים פעמיים את הדין של 'בעל כאשתו'.

ח. **וְכֵן בַּעֲלֵי אֶחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וְהָרִי הֵן רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן י"י**.

(כג) כמו האחיות עצמן.

ט. **וְכֵן לֹא יַעֲדִיד לְבֵן אֶחָיוֹת אִשְׁתּוֹ י"י, וְלֹא לְבַעַל בֵּת אֶחָיוֹת אִשְׁתּוֹ י"י**; **אָבֵל מַעֲדִיד הוּא לְבֵן בַּעַל אֶחָיוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרָה י"י**.

(כד) אחיין של אשתו, כי הם נחשבים ראשון בשני. (כה) בעל של אחיינית אשתו, כי אף הם נחשבים ראשון בשני מכיוון שאומרים פעמיים 'בעל כאשתו' בקרובי משפחה הקרובים זה לזה. (כו) כי בן זה אינו קרוב אליו כלל.

י. **כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אֵתָהּ מַעֲדִיד לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתָהּ י"י - הָרִי אֵתָהּ מַעֲדִיד לְשָׂאָר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בְּנִיכָה וְאֶחָיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אֵתָהּ מַעֲדִיד לָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אִשֶּׁת קְרוֹבָהּ י"י - הָרִי אֵתָהּ מַעֲדִיד לְשָׂאָר קְרוֹבֶיהָ י"י**.

(כז) כמו אח ובעל אחותו. (כח) שיש לו מאשה אחרת. (כט) כמו אח ואשת אחיו. (ל) שלא נולדו מהאח.

יא. **וְאָבִי פֶלֶה וְאָבִי חֶתָן** [מחותנים], **מַעֲדִידִם זֶה לָזֶה לֹא**.

(לא) אף לאחר נישואי חתן והכלה.

לומר, הדוד עם בן אחיו. **אָבֵל שְׂאָר הַקְּרוֹבִים מִן הָאֵם, אוּ מִדֶּרֶךְ הָאִישׁוּתִי - כֵּלָן פְּסוּלִין מִדְּבָרֵיהֶן** [מדרבנן].

(ג) שנהיו קרובים על ידי הנישואין, כמו אח אשתו.

ב. **הַגֵּרִים אֵינָם בְּדִין הַקְּרוֹבִים. אֲפֹלוּ שְׁנֵי אֶחִים תְּאֻמִּים שֶׁנִּתְגַּבְּרוּ, מַעֲדִידִם זֶה לָזֶה; שֶׁהַגֵּר שֶׁנִּתְגַּבֵּר, כְּקָטָן הַנּוֹלֵד הוּא חֲשׁוּבָה**.

(ד) שבוודאי נולדו מאב אחד. (ה) ולכן, שני הגרים התאומים נחשבים כשני אנשים זרים.

ג. **הָאֶחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הָרִי הֵם** [נקראים] **רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן; וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁנֵי בְּשָׁנִי; וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי**.

(ו) שהם בני דודים. (ז) שהם בני דודים שניים.

ד. **וְלַעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן פְּשָׁרָה, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר שְׁלִישִׁי בְּשָׁנִי**.

(ח) נכד ואח סביו (שהוא דוד זקן שלו). (ט) יכולים להעיד זה עם זה. (י) נכד ואחיין של סביו (שהוא בן דוד של אביו).

אָבֵל שְׁנֵי בְּשָׁנִי י"י, וְאֵין צָרִיף לֹאמַר שְׁנֵי בְּרֵאשׁוֹן י"י - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִין.

(יא) בני דודים. (יב) אחיין ודוד שלו.

ה. **וְהָאָב עִם בְּנוֹ, בְּרֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן הוּא י"י. לְפִיכָה, הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ, פְּסוּל; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כְּשֶׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרֵאשׁוֹן י"י**.

(יג) כי הם נחשבים ראשון בשני. (יד) ושלישי בראשון כשר, כמבואר בהלכה הקודמת.

וְכֵן הַדֶּרֶךְ בְּנִקְבוֹת. פִּיעֵד? שְׁתֵּי אֶחָיוֹת אוּ אֶח וְאֶחָיו, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הָרִי הֵם רֵאשׁוֹן בְּרֵאשׁוֹן; בְּנֵיהֶם, בֵּין זָכָרִים בֵּין נְקִבוֹת י"י - שְׁנֵי בְּשָׁנִי; בְּנֵי בְנֵיהֶם, אוּ בְנוֹת בְּנֵיהֶם י"י - שְׁלִישִׁי בְּשָׁלִישִׁי. בְּדֶרֶךְ שְׁאֵתָהּ מוֹנֶה בְּזָכָרִים, דוֹר רֵאשׁוֹן וְשְׁנִי וְשְׁלִישִׁי - כָּךְ אֵתָהּ מוֹנֶה בְּנִקְבוֹת.

(טו) שהם בני דודים או בנות דודות. (טז) שהם בני דודים שניים או בנות דודות שניות.

~ יום שלישי ב' שבט ~

פרק יד

קרוב משפחה שהתרחק, פסול לעדות שניה כשר וקטן שגדל; עדות על חתימת קרוב, ושני קרובים החתומים על השטר.

א. כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובותך^א - אם מתה אשתו, אף על פי שהניחה לו בנים, הרי זה נתרחק וכשר.

(א) והוא נחשב כאשתו, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ו. (ב) להעיד עימו, אם הדבר עליו הם מעידים אירע לאחר מיתת אשתו.

ב. מי שהיה יודע לחברו עדות עד שלא נעשה חותנו, ונעשה חותנו, או שידע עדות והוא פקח^ב, ואחר כך נתחרש, פתח ונסתמא, אף על פי שייכול לבזק מזה הקרקע שמעיד בה ומסים מצריה^ג, שפוי, ונשתטה - הרי זה פסול.

(ג) כאשר אנניו היו פתוחות והוא היה שומע כאדם רגיל. (ד) עיניו היו פתוחות, והוא היה רואה כאדם רגיל. (ה) יודע לסמן את גבולותיה. (ו) כי הקרוב, החרש, העיוור והשוטה פסולים לעדות כמבואר בתחילת פרק ט, ובשעת אמירת העדות הם היו פסולים.

אבל אם היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו ומתה בתו, פקח, ונתחרש וחזר ונתפקח, שפוי, ונשתטה וחזר ונשתפה, פתח, ונסתמא וחזר ונתפתח - כשר. זה הכלל: כל שתחלתו בכשרות וסופו בכשרות - כשר, אף על פי שנפסל בינתיים; תחלתו בפסלות - אף על פי שסופו בכשרות, פסול.

(ז) בשעת ראית המקרה עליו הוא מעיד. (ח) בשעת אמירת העדות.

לפיכך, מי שהיה יודע עדות והוא קטן^ט, וכאן והעיד בה כשהוא גדול - אינה כלום.

(ט) שהוא פסול לעדות, כמבואר בתחילת פרק ט.

ג. ויש דברים שסומכין בהן על עדותן כשהוא גדול, הואיל והם דברים של דבריהם^י - מדרבנן. ואלי הן הדברים שאדם נאמן להעיד בגדלו, על מה שראה בקטנותו: נאמן אדם לומר: 'זה כתב

יב. אחי האח מן האם^{יב} - מעידין זה לזה, שהרי אין ביניהם קרבה כלל. כיצד? רחל שנשאת ליוסף, וילדה ממנו ראובן, והיה ליוסף בן מאשה אחרת, והוא מנשה, ונשאת [רחל] לשמעון, וילדה ממנו יהודה - הרי מנשה^{יג} ויהודה^{יד} מעידין זה לזה.

(לב) אם יש לאחיו מאימו אחים נוספים מצד אביו (שהם אחים חורגים שלו). (לג) שהוא אחיו של ראובן מאביו. (לד) שהוא אחיו של ראובן מאימו.

יג. האיש עם אשתו - פראשון פראשון; לפיכך, אינו מעיד לא לבנה^{לה}, ולא לאשת בנה^{לו}, ולא לבצל בטה^{לי}, ולא לאביה, ולא לאמה, ולא לבצל אמה^{לח}, ולא לאשת אביה^{לט}.

(לה) כי הם ראשון בשני. (לו) כי האשה נחשבת כבעלה. (לי) כי בעל נחשב כאשתו. (לח) למרות שהוא אינו אביה, כי הבעל נחשב כאשתו. (לט) למרות שהיא אינה אימה, כי האשה נחשבת כבעלה.

יד. אשתו ארוסה^י - אף על פי שלא נגמרה האישות^{יא}, הרי היא לו כנשואה לענין עדות^{יב}. במה דברים אמורים? בארוסתו עצמה, שאינו מעיד לה. אבל אם העיד לקרובי ארוסתו, כגון בעל אחותה או בנה ובתה וכיוצא בהן - אין פוסלין אותה^{יג} עד שישאנה^{יד}.

(מ) קידש אותה, אך עוד לא התחתן איתה. (מא) כי הם לא התחתנו. (מב) כי הוא התקרב אליה בדעתו. (מג) את העדות. (מד) כי הוא לא התקרב אליהם בדעתו, אולם לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרובה.

טו. זה שפסלה תורה עדות הקרובים - לא מפני שהן בחזקת אהבה זה את זה, שהרי אינו מעיד לו [לקרוב משפחת] לא לטובתו ולא לרעתו; אלא גזרת הכותב היא. לפיכך, האוהב והשונא פשוט לעדות, אף על פי שהוא פסול לדיונות^{טז}, שלא גזרה תורה^{יז} אלא על הקרובים.

(מה) כי ייתכן שהוא יטה את הדין לטובת האהוב או לרעת השונא, כמבואר בהלכות סנהדרין פרק כג הלכה ו. (מו) את פסול העדות.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ידו של אבי, או של אחי - מפני שקיום שטרות מדבריהם.^א

(י) החתומים על השטר כעדים. (יא) כמבואר בתחילת פרק ו ובתחילת פרק ז.

זכור אני בפלוגית שנשאת, ונעשה לה מנהג הבתולות.^ב - הואיל ורב הנשים בתולות נשאות, וכתבה מדבריהם.

(יב) כפי שנהגו בעבר בחתונות של בתולות, ולכן עיקר הכתובה שלה הוא מאתיים וזו בשונה מבעולה שעיקר הכתובה שלה הוא מאה וזו כמבואר בהלכות אישות פרק י הלכה ז. (יג) וממילא אין צורך הכרחי בעדותו, והיא רק מגלה ומפרסמת שחתונה זו הייתה כמו רוב החתונות.

שהמקום הזה בית הפרס,^ד מפני שטמאתו מדבריהם. ויעד פאן היינו פאין בשבת^ה, שעצמנו התחום עד אלפים [אמה] בלבד מדבריהם^ו.

(יד) מעיד על שדה שידוע שנחרש בה קבר אשר הקבר היה במקום מסוים בשדה, ולכן רק מאה האמה הסמוכות למקום זה טמאות כמבואר בהלכות טומאת מת בתחילת פרק י. (טו) ומקום זה הוא סיום התחום בו מותר ללכת בשבת. (טז) כמבואר בהלכות שבת בתחילת פרק כז.

שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבליה ולאכל בתרומתו,^ז ושהיה חולק עצמו תרומה^ח, ושהיינו מוליכים חלה ומתנות לפלוני הפנה^ט על ידי עצמו^י, ואמר לי אבא, משפחה זו פשרה, משפחה זו פסולה^{יא}, ואכלנו בקצצה של פלוני שהאכילנו אחיו כדי להודיע שאחיהם פלוני נשא אשה שאינה הגונה לו^{יב} - שכל אלו הדברים להחזיק זה הפנה לאכל בתרומה של דבריהם^{יג}, או לדחותו ממנה^{יד}.

(יז) בו הם למדו בקטנותם. (יח) מטומאתו. (יט) לאחר השקיעה, ולכן איש זה נחשב כהן. (כ) כשבעל השדה חילק את התרומה לכהנים. (כא) מתנות כהונה, כמו זרוע, לחיים וקובה. (כב) האדם המעיד היה בעצמו השליח שהביא לכהן את החלה והמתנות, ולכן עדותו מתקבלת. (כג) משפחת כהנים אשר התפשטה עליה שמועה שהיא פסולה לכהונה, ואדם זה מעיד בשם אביו שמשפחה מסוימת מאותה משפחה היא משפחה כשרה או פסולה. (כד) קצצה הוא כינוי לאירוע בו היו שוברים חבית מלאה פירות ומודיעים שאדם מסוים התחתן עם אשה שאינה הגונה לו. (כה) כמו תרומה בזמן הזה שהיא מדרבנן, כמבואר בהלכות תרומות בסוף פרק א. (כו) ולכן, הגדול נאמן להעיד עליהם על פי מה שראה בקטנותו.

ד. כל אלו שמעיד בהן הגדול במה שידע פשהיה קטן - אם היה גוי או עבד פשראה דברים אלו, והעיד אחר שנתגיר ונשתחרר - אינו נאמן.^י

(כז) כי בשעת ראייתו הוא לא הבין את חשיבות כל פרטי הדבר שהוא ראה, וממילא הוא אינו זוכר אותם כראוי.

ה. מי שהיה יודע לחברו בעדות [בשטר] עד שלא נעשה גזלן, ונעשה גזלן - הוא אינו מעיד על כתב ידו^א, אבל אם החזק כתב ידו שפשטר זה בבית דין קדם שיעשה גזלן^ב - הרי זה שטר פשר. וכן אם נעשה חתנו^ג - הוא אינו מעיד על כתב ידו^ד, אבל אחרים מעידים על כתב ידו; אף על פי שלא החזק בבית דין, אלא אחר שנעשה חתנו - הרי זה פשר; שאינו דומה הפסול בעברה לפסול בקריבה - שהפסול בעברה, חשוד לזיפה^ה.

(כח) על מנת לקיים את השטר עליו הוא חתום, כי ייתכן שהוא חתם על השטר לאחר שהיה גולן וניסה לזייפו בכך שהוא כתב תאריך על השטר הקודם לתאריך בו הוא נהיה גולן. (כט) בית דין ראו את חתימתו על השטר לפני שהוא נהיה גולן. (ל) של בעל השטר. (לא) כי קרוב פסול לעדות. (לב) כמבואר בהערה לח, אך הקרוב אינו חשוד לזיפה אלא הוא פסול מפני גזירת הכתוב כמבואר בסוף הפרק הקודם ולכן אחרים יכולים להעיד על כתב ידו אף לאחר שהוא נהיה קרוב.

ו. שטר שיש בו שני עדים בלבד, ושניהם קרובים זה לזה, או שאחד משניהם פסול בעברה - אף על פי שמסר לו השטר בשני עדים [אחרים] פשרים - הרי הוא פחוש, מפני שהוא מזיף מתוכו^א.

(לג) כי חתמו בו עדים פסולים. אולם, אם חתמו על השטר עדים רבים הוא כשר אף אם שניים מהעדים הם קרובים או פסולים, כמבואר בפרק ה הלכה ו.

ז. הפותב כל נכסיו לשני בני אדם בעדות אחת - [שטר אחד], והעדים קרובים לאחד ממקבלי המתנה, ורחוקים מן השני - הרי השטר פסול, מפני שהיא עדות אחת^א.

(לד) וכאשר חלק מהעדות מתבטל, כל העדות מתבטלת.

אבל אם כתב בשטר אחד: שנתתי לראובן חצר פלונית, ושנתתי לשמעון שדה פלונית, ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים לזה - זה שהם רחוקים ממני, מתנתו קימת; שאלו שתי עדיות, אף על פי שהן בשטר אחד.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

היא לָהֶן שְׁתַּעֲשְׂרוּ עֲנִיִּים אֱלֹהֵי, הוֹאִיל וְהֵן סְמוּכִין
עַל בְּנֵי הָעִיר^{טו}. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(יא) על אנשי העיר. (יב) גובים סכום קבוע מכל תושב
עבור העניים, וממילא אנשי העיר נהנים מכך שהמנה של
אותו אדם יינתן לעניים כי כך הם יצטרכו לתת סכום קטן
יותר מהממון שלהם לעניים. (יג) בשנה זו, וממילא הם לא
ירווּחוּ כלל מנתינת המנה לעניים. (יד) כתוצאה מכך שהם
יקבלו ממון נוסף מאותו אדם. (טו) אף בשנים הבאות,
ואם העניים יתעשרו אנשי העיר לא יצטרכו לתת להם ממון
בשנים הבאות.

ד. מְרַקַע שְׂבִין^[ז-של] שְׁנֵי שְׁתַּפִּין, שְׂבָא מְעָרַעַר
לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשֹּׁתֵף^{טז} - [השותף השני] אֵינוֹ מְעִיד
לְשֹׁתְפוֹ עֲלֶיהָ^{יז}, אֶלָּא אִם סִילַק עֲצָמוֹ מִמָּנָה וְקָנוּ מִיָּדוֹ
שְׁנִיתָנָה לְשֹׁתְפוֹ^{יח}, וְשָׂאֵם בָּא בְּעַל חוֹב שְׁלוֹיִט וְטָרְפָהּ
מִיַּד הַשֹּׁתֵף^{יט}, מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמִיָּה^{כא}; וְאַחֵר כֶּף מְעִיד לוֹ
עֲלֶיהָ. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(טז) המערער טוען אשר האדם שמכר להם את הקרקע גזל
אותה ממנו, והביא עדים על כך. (יז) אינו נאמן להעיד
שעדי המערער פסולים לעדות או שהקרקע שייכת לשותפו,
כי הוא מעוניין שהקרקע תישאר ברשות שותפו על מנת
שהם יוכלו לחלוק אותה ביניהם לאחר מכן. (יח) השותף
התחייב בקנין סודר אשר הוא נתן לשותף הראשון את חלקו
בקרקע. (יט) מלווה שהלווה לו ממון לפני שהוא נתן
לשותפו את חלקו. (כ) מכיוון שהקרקע השתעבדה לו בעת
ההלוואה. (כא) והוא התחייב בקנין סודר אף על תנאי זה,
וממילא הוא אינו נהנה כלל מכך שבעל חובו יגבה את חובו
מהקרקע.

ה. הַעוֹרֵר עַל הַשְּׂדָה^{כב} - אִם יֵשׁ בָּהּ פְּרוֹת, אֵין
הָאָרִיס^{כג} מְעִיד עֲלֶיהָ; שְׁהֵרִי רֹצֵה הָאָרִיס לְהַעֲמִידָהּ
בְּיַד בְּעֲלֶיהָ, כְּדִי שְׂיִטַּל חֵלְקוֹ בַּפְּרוֹת^{כד}; וְאִם אֵין בָּהּ
פְּרוֹת, מְעִיד^{כה}. אָבֵל הַשּׁוֹכֵר^{כו} - אִם לָקַח^[דמי]
הַשְּׂכִירֹת בְּיָדוֹ, וְאָמַר: 'כָּל מִי שֶׁתִּתְּקִים שְׂדָה זוֹ
בְּיָדוֹ יִטַּל^{כז} - הֲרִי זֶה מְעִיד^{כח}. וְאִם כָּבֵד נָתַן
הַשְּׂכִירֹת לְבַעַל הַשְּׂדָה - אֵינוֹ מְעִיד; פִּינֵן שָׂאֵם
תַּצָּא הַשְּׂדָה לְמַעְרַעַר, חֵיב לָתֵן לוֹ שָׂכָר כָּל הַשָּׁנִים
שִׁישֵׁב בָּהּ^{כט}. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בָּזָה.

(כב) אדם הטוען שבעל השדה גזל אותה ממנו. (כג) אדם
העובד בשדה תמורת חלק מהיבול. (כד) מכיוון שאם
השדה תעבור לרשות המערער אף פירותיה יעברו לרשותו,
והאריס לא יוכל לקבל מהם כלל. (כה) למרות שהוא יאבד
את מקום עבודתו אם השדה תעבור לרשות המערער, כי
הוא יכול למצוא עבודה בשדה אחרת. (כו) כאשר אדם
שוכר את השדה אשר המערער טוען שהיא נגזלה ממנו.

לָמָּה זֶה דוֹמָה? לֵאמֹר: 'הֵיוּ עָלֵי עֲדִים, שְׁנִיתָתִי
לְרֹאבוֹן כֶּף וְכָף, וְשִׁמְכִרְתִּי לְשִׁמְעוֹן כֶּף וְכָף,
וְשְׁלוֹיִתִי מִלּוֹי כֶּף וְכָף' - שָׂאֵף עַל פִּי שְׂכָתְבָּ^[אותם]
בְּשֹׁטֵר אֶחָד, וְהִמָּקְנָה אִישׁ אֶחָד - הֲרִי אֱלוֹ שְׁלֹשׁ
עֲדוּת, שְׂאִינֵן תְּלוּיֹת זוּ בְּזוֹ.

פֶּרֶק טו

דיני עדות הגורמת הנאה לעד.

א. כָּל עֲדוּת שֶׁתִּבְּאָ לְאָדָם הֲנִיָּה^[הנאה] מִמָּנָה -
אֵינוֹ מְעִיד בָּהּ; שְׂדָה כְּמַעֲיֵד לְעֲצָמוֹ^א. לְפִיכָף, בְּנֵי
[תושבי] הָעִיר שְׂבָא מְעָרַעַר לְעָרֵיָּהּ עֲלֶיהֶן בְּמִרְחָץ^[ציבורי]
או בְּרֹחוֹב^[מגרש] שֶׁל עִיר^ב - אֵין אֶחָד מִבְּנֵי
הָעִיר מְעִיד בְּדָבָר זֶה, וְלֹא דֵן בּוֹי עַד שִׁסְלַק עֲצָמוֹ
בְּקִנְיָן^ג, וְאַחֵר כֶּף יָדִין אוֹ יַעֲיֵד^ד.

(א) ועדותו פסולה משום שהוא חשוד להעיד עדות שקר, או
משום שאדם נחשב כקרוב לעצמו וקרוב פסול לעדות.
(ב) וטוען שהם שייכים לו. (ג) כי כל בני העיר נהנים
מהמרחץ והמגרש. (ד) יתחייב בקנין סודר אשר הוא מסלק
את חלקו במרחץ ובמגרש ונותנו לשאר בני העיר. (ה) בכך
שונה פסול זה משאר פסולי עדות בהם לא ניתן להעיד
כאשר תחילת וראיית העדות הייתה בפסולות (כמבואר בפרק
הקודם בהלכה ב). הטעם לכך: הפסול המבואר בהלכה זו
אינו פסול של העד עצמו אלא פסול הנובע מכך שיש לו
הנאה מהעדוּת, ולכן, כאשר העד מסלק את עצמו מהדבר
סיבת הפסול אינה קיימת והוא כשר לעדות, אך כאשר
מדובר בפסול של העד עצמו הוא פסול לעדות אף לאחר
שחזר לכשרותו.

ב. בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּגְנְבָ סֶפֶר תוֹרָה שְׁלֵהֶן - הוֹאִיל
וְלִשְׁמִיעָהּ הוּא עֲשׂוּי, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק
עֲצָמוֹ מִמָּנָו^א - אֵין דְּנִינָּה בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין
מְבִיאִין רָאִיָּה^ב מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא
בָּזָה.

(א) מיעוד עבור שמיעת קריאת התורה. (ז) כי הוא אינו יכול
לבטל את שמיעתו. (ח) את האדם הטוען שספר התורה
שייך לו. (ט) על מנת להוכיח שספר התורה שייך לכל בני
העיר. (י) כי כולם נהנים ממנו.

ג. הָאֹמֵר: 'תָּנוּ מָנָה לְעַנִּי עִירִי' - אֵין דְּנִין
בְּדִינֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רָאִיָּה מֵאֲנָשֵׁי אוֹתָהּ
הָעִיר. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁהִיו הָעַנִּיִּים
סְמוּכִים עֲלֶיהֶן^א, וּפּוֹסְקִין לָהֶן צָדָקָה בְּכָל שָׁנָה^ב.
אֶפְלוֹ אָמְרוּ שָׁנִים מֵאֲנָשֵׁי הָעִיר: 'אָנוּ נָתַן דָּבָר
הַקָּצוּב עֲלֵינוּ^ג וְנַעֲיֵד' - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן; שְׁהֲנִיָּה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

פֶּרֶק מִזֵּ

מקרים נוספים בהם העד נהנה מהעדות; אנשים
הכשרים להעיד ופסולים לדון.

א. ראובן שגזל שדה או טלית משמעון, וכא
יהודה וערער על ראובן ואמר: 'שדה זו' או 'טלית
זו שלי היא' - אין שמעון יכול להעיד לראובן
שאין זו השדה של יהודה, ולא זו הטלית של
יהודה; שהרי שמעון רוצה להעמיד שדה זו או
טלית זו ביד ראובן, שהוא טוען שהוא גזלה ממנו,
כדי שיחזרו לו מיד הגזלן - שהרי אפשר שתהיה
הראיה של שמעון שמוציא בזה מיד ראובן, אפשר
שאינו יכול להוציא בזה מיד יהודה.

(א) שהוא האדם הנגזל. (ב) וממילא, שמעון נהנה מכך
שהשדה או הטלית תישאר ברשות ראובן כי הוא לא יוכל
להוציא אותה מיהודה אם היא תעבור לרשותו, ולכן אסור
לו להעיד לטובת ראובן.

וכן אם מכר ראובן השדה הגזולה, או הורישה
ללוי, וכא יהודה לערער על לוי - אין שמעון
מעיד שאינה של יהודה, שמא נחת יש לו [נח לו]
להוציאה מיד לוי.

(ג) וטוען שהשדה שייכת לו. (ד) ולא נוח לו להוציאה
מרשות יהודה, וממילא הוא נהנה מכך שהשדה תישאר
ברשות לוי.

ב. מכר [ראובן] הטלית הגזולה ללוי, וכא יהודה
לערער - אם מת ראובן, שמעון מעיד עליה
שאינה של יהודה; שהרי אין טלית זו חוזרת
לשמעון לעולם, שכבר קנה אותה הלוקח [לוי]
ביאוש ושנוי רשות, וכבר מת ראובן הגזלן, ואין
לו [לשמעון] מקמי יטל דמיה.

(ה) וטוען שהטלית שלו. (ו) וממילא, הוא אינו נהנה כלל
מכך שהטלית תישאר ברשות לוי. (ז) כי האדם הנגזל
התיימש מהטלית לאחר שראובן גזל אותה. (ח) העברת
הטלית מרשות ראובן לרשות לוי. יאוש ושינוי רשות מקנים
רק את המטלטלין הגזולים לקונה אך לא את הקרקע
הגזולה כי לא ניתן לגזול אותה ולהעבירה מרשות לרשות
(מכיוון שהיא נותרת באותו מקום), ולכן דין זה קיים רק
בטלית ולא בשדה. (ט) כי היורשים אינם חייבים לשלם
את הגזלות שאביהם גזל (כאשר הגזלות אינם ברשותם),
אלא אם כן הוא הוריש להם קרקע כמבואר בהלכות גזלה
ואבדה פרק ה הלכה ה.

(כז) את דמי השכירות. (כח) כי הוא לא שילם עדיין את
דמי השכירות לבעל השדה. (כט) אמנם, השוכר יכול
לתבוע את בעל השדה להחזיר לו את שכר כל השנים שהוא
שילם לו בעבר, אך מכיוון שהאדם בטבעו אינו מעוניין
לטרות ולתבוע אדם אחר לדין תורה אם אין בכך צורך
הכרחי, השוכר מעדיף שהשדה תישאר בידי הבעלים והוא
לא יצטרך לשלם למערער את שכר כל השנים הקודמות.

ו. שמעון שלח, והיה ראובן ערב, וכא יהודה
לערער על שמעון הלוי, ולהוציא קרקע מתחת
ידו לא - אם יש לשמעון שדה אחרת פגד [בסכום]
החוב - הרי ראובן הערב יש [מתוך] לו להעיד על
אותה קרקע שהיא של שמעון; שאין לו בזה הנזה
- שאם לקחה יהודה, הרי יש לשמעון שדה אחרת
שיפדע ממנה בעל חובו.

(ל) על ההלוואה. (לא) בטענה כלשהי. (לב) אך אם אין
לשמעון שדה אחרת בסכום החוב, ראובן מעוניין שהשדה
תישאר ברשות שמעון על מנת שהוא יוכל לפרוע את
הלוואה ממנה וכך ראובן לא יצטרך לפרוע את החוב בתור
ערב.

וכן • לוקח ראשון לג
מעיד ללוקח שני שלקח
אחריו, שזה השדה
שלו לא - והוא [ובלבד] שיש למוכר שדה בן חורין לו,
כנגד דמי השדה זו של לוקח הראשון; שאין
ללוקח ראשון הנזה בעמידת זו השדה ביד לוקח
שני - שאפילו נטרף לוקח הראשון לו, על המוכר
הוא חוזר לו, והרי יש [למוכר] שדה אחרת שייגבה
ממנה לו.

(ג) אדם שקנה שדה מאדם אחר. (ד) אדם נוסף שקנה
שדה אחרת מאותו מוכר, לאחר מכירת השדה הראשונה
לקונה הראשון. (ה) השדה הייתה שייכת למוכר והוא לא
גזל אותה מאף אדם, וממילא הוא היה יכול למכור אותה
לקונה השני. (ו) שאינה משועבדת לבעל חוב. (ז) על
ידי בעל חוב של המוכר. (ח) הוא יכול לתבוע מהמוכר
לשלם לו את דמי השדה שנטרפה ממנו. (ט) אך אם אין
למוכר שדה נוספת ממנה ניתן לגבות את דמי השדה
שנטרפה, הקונה הראשון מעוניין שהשדה השנייה תישאר
ברשות הקונה השני על מנת שבעל החוב של המוכר יטרון
את השדה מהקונה השני (מכיוון שהוא היה הקונה האחרון,
כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק יט הלכה ה) ולא יטרון
את השדה שלו מבלי שהמוכר יוכל לשלם לו על כך.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לו שהוא יגבה מהן את חובו במידה וראובן לא יפרע את ההלוואה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק יח הלכה ה.

במה דברים אמורים? בשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלית הן [היי] של ראובן המוכר בודאי, והוא יודע שאמת הן שלו. אבל אם לא הודה שמעון^כ, אין ראובן מעיד לאבד זכות יהודה; שאם תצא מתחת ידי שמעון - יחזיר שמעון, ויתבע ראובן בדימים, ויאמר לו: 'מכרת לי דבר שאינו שלך, שהרי באו עדים שהן של יהודה'^כ.

כג) אלא הוא חושש שראובן גזל אותן מיהודה. (כד) אמנם ראובן לא יהיה חייב לשלם לשמעון על כך מכיוון שהמכירה הייתה ללא אחריות כמבואר בהערה יט, אך בכל זאת ראובן אינו מעוניין שתהיה לשמעון קפידה ותרעומת עליו ולכן הוא מעדיף שהפרה או הטלית תישאר ברשות שמעון ולא תעבור לרשות יהודה.

במה דברים אמורים שיעיד ראובן לאבד זכות יהודה, ויעמיד המטלטלין ביד שמעון^כ? כשבאו עדים והעידו, 'שאנו יודעים ראובן זה שלא היתה לו קרקע מעולם'. אבל אם לא באו עדים בכך^כ, אף על הפרה והטלית אינו מעיד.

כה) כאשר שמעון מודה שהם היו שייכים לראובן. כו) שלא הייתה לראובן קרקע מעולם.

ולמה אינו מעיד עליהן? שמא הקנה אותן לבעל חובו על גב הקרקע^כ, וכתב [א-או כתב] לו 'קנה' כח, והקנה לו מטלטלין על גב הקרקע, שנמצא בעל חוב טורף אף הפרה והטלית^כ; לפיכך לא יעיד עליהן, שהרי רוצה להעמיד ביד שמעון, כדי שיבוא בעל חוב שלו ויטורף אותן^ל.

כז) יחד עם הקרקע שהייתה ברשותו בשעת ההלוואה. כח) כתב לבעל החוב שכל הנכסים שהוא עתיד לקנות יהיו משעבדים לחוב זה, הן קרקעות והן מטלטלין. (כט) כי במקרים אלו בעל החוב יכול לגבות את חובו אף מהמטלטלין, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק יח הלכה ב. (ל) על מנת שהוא לא ייחשב 'לוה רשע ולא ישלם' כמבואר בהלכה הקודמת.

וכן כל פיוצא באלו הדרכים. ודברים אלו אינן תלויין אלא בדיעת הדין ועצם בינתו, שיבין בעיקרי המשפטים^{לא}, וידע דבר הגורם לדבר אחר, ויעמיק

אבל אם עדין ראובן קנים - אין שמעון מעיד אף על הטלית; שהנהיה היא לו שלא תעמד ביד יהודה, כדי שביא ראיה שראובן גזלה, וישלם לו דמיה^י. וכן אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן, אין שמעון מעיד עליה^{יא} - מפני שסופה, אם תעמד ביד היורש, לחזר לוי^י. וכן כל פיוצא בזה.

(י) ראובן ישלם לשמעון את דמי הטלית. (יא) שהטלית אינה שייכת ליהודה. (יב) ירושת הטלית אינה נקראת שינוי רשות ולכן היורשים לא קנו אותה ביאוש ושינוי רשות והם חייבים להחזיר אותה לשמעון, וממילא שמעון נהנה מכך שהטלית תישאר ברשותם.

ג. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות^י, ובא יהודה לערער על שמעון ולהוציאה מתחת ידו - אין ראובן מעיד לוי עליה^י; שאף על פי שאין עליו אחריותה^י, הרי הוא רוצה שתעמד ביד שמעון - כדי שיבוא בעל חוב של ראובן^י, ויטורף אותה בחובו, ולא יהיה [ראובן]: "לוה רשע, ולא ישלם"^{יז}.

יג) ראובן התנה בפירוש שהוא לא יצטרך לשלם לשמעון את דמי השדה במידה ואדם אחר יטורף ממנו את השדה לאחר המכירה. יד) לטובת שמעון. טו) אשר העדים שיהודה הביא פסולים לעדות. טז) והוא לא יצטרך לשלם לשמעון את דמי השדה במקרה שיטרפו אותה ממנו. יז) שהלווה לראובן ממון לפני מכירת השדה לשמעון, וממילא שדה זו משועבדת לבעל החוב. יח) במידה ואין לראובן שדות אחרות לתת לבעל החוב תמורת חובו. במקרה זה, שמעון אינו יכול לטעון שראובן רשע בכך שהוא לא שילם לו את דמי השדה שנטרפה כי ראובן התנה עימו בפירוש שאין לו אחריות על שדה זו, ולכן ראובן מעדיף שבעל חובו יוכל לטורף אותה למרות ששמעון יפסיד מכך.

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון^י, ובא יהודה לערער ולהוציא [אותה] מיד שמעון^י - ראובן מעיד לו עליה שהיא של שמעון; שאפילו עמדה ביד שמעון - אין בעל חובו של ראובן טורף מן הנכסים והמטלטלין^{כא}, ואפילו היו היפותיקיים.

יט) והתנה עימו בפירוש שאין לו אחריות על מכירה זו, כמבואר בהלכה הקודמת לגבי שדה. כ) וטען שראובן גזל אותה ממנו לפני המכירה. כא) הנכסים שהן מטלטלין. כב) אף אם ראובן ייחד אותן לבעל החוב ואמר

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

~ יום רביעי ג' שבט ~

פרק יז

מקרים בהם העדות נחשבת עדות שקר; איום על עדים, השוכר עדי שקר ועד הכובש עדותו.

א. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בחכמה וביראה, שהם ראו פלוני שעבר עברה פלונית, או שלוח מפלוגי^א - אף על פי שהוא מאמין הדבר בלבד פאלו ראהו - לא יעיד, עד שיראה הדבר בעיניו^ב, או יודה לו הלוח מפיו ויאמר לו: הנה עלי עד^ג, שנאמר^ד: "או ראה או ידע". ואין לה [לא קיימת] עדות שמתקיימת בראיה או בידיעה, אלא עדות ממון^ה. וכל המעיד מפי אחרים - הרי זה עד שקר, ועובר בלא תעשה, שנאמר^ו: "לא תענה ברעך עד שקר".

(א) ומבקשים ממנו להעיד על כך. (ב) ראיית ההלוואה, מבלי לדעת שמדובר בהלוואה. (ג) על פי הודאת הלווה, ללא ראיית ההלוואה. (ד) בהלוואה או בשאר דברים בהם ניתן לחייב את הנתבע על פי ראייה או ידיעה, בשונה מעדות נפשות בה לא ניתן לחייב את האדם הנידון על פי ראייה בלבד או ידיעה בלבד (כי העדים צריכים לראות את האדם עובר את מעשה העבירה ולהתרות בו). וממילא, פסוק זה האוסר לאדם להעיד כאשר הוא שומע את העדות מאדם אחר עוסק בעדות ממון.

לראות: אם ימצא שיש לזה העד צד הנה בעדות זו, אפלו בדרך רחוקה ונפלאה^ב - הרי זה לא יעיד בה^ג.

(לא) יסודות ההלכות. (לב) מקרה שאינו מצוי. (לג) בפסקה זו מסתיים ביאור כל עשרה סוגי הפסולים לעדות המפורטים בתחילת פרק ט.

וכדרך שלא יעיד בדבר זה, שמא נוגע בעדותו הוא - כך לא ידון באותו דבר. וכן שאר מיני הפסלנות - פשם שפוסלין בעדים, כך פוסלין בדינין. ולפיכך, אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה^ד, בין בסנהדרי גדולה^ה בין בסנהדרי קטנה^ו. אבל אלו שמוסיפין עד שבעה^ז [דיינים] לעבר השנה^ח, כמו שבארנו בהלכות קדוש החדש^ט - יראה לילט שאם היה בהן קרוב, אין בכך כלום^י.

(יד) כי קרובים פסולים לעדות. (לה) בית דין הגדול שבבית המקדש, המונה שבעים ואחד דיינים. (לו) בית דין של עשרים ושלושה דיינים. (לז) כאשר מספר דיינים מתלבטים האם לעבר את השנה הקרובה, ויש צורך להוסיף דיינים נוספים כדי שמספר הדיינים יהיה שבעה. (לח) פרק ד הלכה י. (לט) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסבירתו, ואין לכך מקור מפורש. (מ) כי מעיקר הדין אין צורך בשבעה דיינים על מנת לעבר את השנה, והוספת הדיינים היא למצווה בלבד.

ו. כל הפשר לדון, פשר להעיד. ויש פשר להעיד, ואינו פשר לדון: האוהב, והשונא^א, והגר, והמשחרר^ב, וכן הזקן, והסריס^ג, והממזר, וסומא באחת מעיניו - פשרין להעיד, ואינן פשרין לדון דיני נפשות^ד, כמו שבארנו^ה.

(מא) שאינם כשרים לדון אף דיני ממונות, כמבואר בסוף פרק יג. (מב) עבד כנעני שהשתחרר, והוא נחשב כגר שהתגייר. כל גר פסול לדון אף דיני ממונות כי אימו אינה יהודייה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרק ב הלכה ט. (מג) אך הם יכולים לדון דיני ממונות. (מד) בהלכות סנהדרין, בפרק ב הלכה ג (לגבי זקן וסריס) ובסוף פרק יא (לגבי ממזר וסומא).

ב. לפיכך, מאימין^א אף על עדי ממון. וכיצד מאימין על עדי ממון? מאימין עליהן בפני הכל^ב, ומודיעין אותם כח עדות השקר^ג, ובשעת המעיד^ד בה בעולם הנה ולעולם הבא; ואחר כך מוציאים את כל האדם לחוץ, ומשירין את הגדול שבעדים, ואומרים לו^ה: 'אמר, היאך אתה יודע שזה חיב לזה'?

(ה) מטילים אימה. (ו) על מנת שלא יעידו עדות שקר. (ז) כל הנוכחים בבית דין. (ח) החומרה והעונש של עדות שקר. (ט) הדיינים.

אם אמר: 'הוא אמר לי: חיב אני לו', איש פלוני אמר לי שהוא חיב לו' - לא אמר כלום^א; עד שיאמר [העד]: 'בפנינו הודה לו' [לחובע] שהוא חיב

21. ויקרא, ה, א. 22. שמות-יתרו, כ, יב.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לוי"ב. והיו מכניסין את העד השני, ובדקין אותו כף. נמצאו דבריהם מכוננין - נושאין ונותנין בדבר, וגומרין הדין.

(טז) על חוב מסוים. (יז) שהם יהיו העדים על החוב. (יח) ושתיקתו לא הייתה מעושה. (יט) הלווה התחייב בקנין סודר בפני העדים שהוא חייב חוב מסוים.

ה. תלמיד שאמר לו רבו: יודע אתה, שאם נותנין לי כל ממון העולם - איני משקר! מנה יש לי אצל פלוני, ויש לי עליו עד אחד; לך והצטרף עמו! - אם נצטרף [התלמיד], הרי זה עד שקר.

ו. אמר לו [הרב]: 'בוא ועמד עם העד, ולא תעיד, כדי שיראה הלל ויפחד, ויעלה על דעתו שאתם שני עדים, ויודה מעצמו' - הרי זה אסור לו לעמד ולהראות שהוא עד, אף על פי שאינו מעיד. ועל זה וכיצא בו נאמר²³: "מדבר שקר תרחק"^{כא}.

(כ) ואינו עובר על 'לא תענה ברעך עד שקר'. (כא) כי ייתכן שהלווה יפחד מכך ויודה על טענות שקריות.

ז. השוכר עדי שקר להעיד לחברו^{כב} - פטור מדיני אדם^{כג}, וחייב מדיני שמים^{כד}. וכן עדי שפכש [העלים] עדותו ולא העיד - פטור מדיני אדם^{כה}, וחייב מדיני שמים^{כז}.

ג. לחייב אדם אחר לשלם ממון לחברו. (ד) בית דין אינם יכולים לחייבו לשלם לאותו אדם, כי הוא רק גרם לחייבו ולא גבה ממנו ממון בעצמו. (ה) לשלם לאותו אדם. (ו) על מנת שיכפרו לו מן השמים על כך. (ז) שהיה יכול להעיד עדות ממון לחברו ולחייב את הנתבע בשבועה, כמבואר בתחילת פרק ה. (ח) כי הוא לא עשה מעשה בפועל. (ט) והוא עתיד להיענש על כך.

פרק יח

עדים זוממים ועדים מוכחשים.

א. מי שהעיד בשקר, ונודע בעדים שהעיד בשקר - זה הוא הנקרא 'עד זומם'. ומצות עשה לעשות לו, כמו שרצה לעשות בעדותו: אם בעברה שחיבין עליה סקילה העידו והזמוּ, נסקלין פלן; ואם שרפה, נשרפין; וכן שאר המיתות.

(א) מכיוון שהוא זומם לחייב אדם בניגוד להלכה. (ב) נודע שהם העירו עדות שקר.

(י) הלווה עצמו. (יא) אף אם הלווה בעצמו אמר לו שהוא חייב לו ממון, כי ייתכן שהוא אמר זאת על מנת שלא יחשבו שהוא עשיר. (יב) והוא ידע שאנו עדים על כך.

נקודות משיחות קודש ~

"ומודיעין אותם פח עדות השקר, ובשת המעיד בה בעולם הזה ולעולם הבא".

ולכאורה, אזהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר שצריך להזכיר לעדים הכושת בעולם הזה ובעולם הבא בגלל עדות שקר.

וי"ל הביאור בזה: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על ידי הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"ישר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדיי" לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל ענינו ותוכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד עדות שקר, בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

ג. המטמין [=מחביא] עדים לחברו^{יג}, והודה לו [הלווה] בינו לבין חברו^{יד}, והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: 'ודאי יש לך אצלי כף וכף, אבל אני מתירא שמא תכפני בדין למחר' - הרי זו אינה עדות; עד שיוודה בפני עדים^{טו}.

(יג) שלווה ממנו ממון. (יד) ולא הבחין בעדים המתחבאים. (טו) ויראה את העדים.

ד. אחד [הן] המודה בפני עדים, ואמר הרי הודיה: 'זה יש לו אצלי כף וכף', או שאמר: 'אתם עדיי', או 'היו עלי עדים'^{טז} - בין שאמר הלל, בין שאמר [לחם] המלל^{טז} ושחק הלל הרי הודיה הודיה מאמין לדבריו^{יז} - הרי אלו עדים. ואין צריך לומר אם קנו מדויט, או שאמר להם: 'פתבו עלי

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אבל אם אמרו להם: 'אנו, אין אנו יודעים אם זה ה'רג זה ביום זה בירושלים, כמו שאתם אומרים, או לא ה'רג; ואנו מעידים, שאתם עצמכם הייתם עמנו ביום זה בבבל' - הרי אלו זוממין, ונהרגין או משלמין;^{יג} **הואיל והעדים שהזמו אותם לא השגיחו על עצמה** ^[תוכן] **של עדות כלל, אם היא אמת או שקר.**

(יא) וממילא, לא הייתה לכם אפשרות לראות מה אירע בירושלים באותו יום. (יב) כמבואר בהלכה הקודמת. (יג) אלא העידו רק על העדים עצמם.

ג. וזה שהאמינה תורה עדים האחרונים על העדים הראשונים,^{יד} **גזרת הכתוב היא.**^{טו}

(יד) כאשר הם מזימים אותם. (טו) ללא טעם.

אפילו היו העדים הראשונים מאה, ובאו שנים והזמום ואמרו להם: 'אנו מעידים שאתם המאה, כלכם עמנו הייתם במקום פלוני' - הרי אלו נענשין על פיהם; שהשנים במאה, ומאה בשנים.^{טז} **וכן בשתי פתי עדים המכחישות זו את זו - אין הולכין אחר הרב, אלא דוחין את שתייהן.**^{טז}

(טז) אין הבדל בין מאה עדים לשני עדים. (יז) האם הדבר עצמו אירע או לא. (יח) אף אם מאה עדים מכחישים שני עדים אחרים.

ד. עדים זוממין, אינן צריכין התראה.^{יז} **ועדים שהכחשו, ולבסוף הזמוכא - הרי אלו נהרגין, או לוקין, או משלמין; מפני שההכחשה - תחלת הזמה היא, אלא שעדיין לא נגמרה.**

(יז) הם נענשים אף ללא התראה, כמבואר בפרק כ הלכה ד. (כ) על ידי שני עדים. (כא) על ידי שני עדים אחרים.

ה. אין מזמין את העדים, אלא בפניהם;^{יח} **ומכחישין את העדים שלא בפניהם. ועדים שהזמו שלא בפניהם, הרי הכחשו;**^{יט} **לפיכך, אם מתו העדים שהזמו קדם שזמו אותם בפניהם - אין פאן עדות,**^כ **שהרי הכחישו זו את זו.**^{כא}

(כב) כי ההזמה מחייבת אותם בעונש, ולא ניתן לחייב אדם שלא בפניו. (כג) עדותם נחשבת עדות מוכחשת, והיא בטלה. (כד) ולא הספיקו לחייב את העדים הזוממים. (כה) ולא מאמינים אף לעדים הראשונים, למרות שהעדים האחרים לא הספיקו להזים אותם בפניהם. (כו) כי הזמה שלא בפני העדים נחשבת הכחשה.

ואם העידו ^[לחייב אדם] **במלקות - לוקה כל אחד מהן, כשאר מחיבי מלקות: אומדין כחוי, ומפין אותו.** **ואם העידו עליו לחיבו ממוז - משלשין** ^[מחלקים] **הממוז ביניהם לפי מגין העדים, כל אחד ואחד** ^[ישלם] **חלק המגיע לו; ואינן לוקין במקום תשלומין.**

(ג) כמה מלקות הוא מסוגל ללקות. (ד) בהתאם לכוחו, כמבואר בהלכות סנהדרין בתחילת פרק יז. (ה) ונותנים את הממוז לאותו אדם, וכך הוא מקבל את כל הסכום בו הם זממו לחייבו. אולם, כאשר הם זוממים לחייב אדם במלקות המלקות אינה מתחלקת ביניהם, כי המלקות מוטלת עליהם (בשונה מהממוז שניתן לאותו אדם) ומכיוון שהם זממו לחייב אותו מלקות שלימה כל אחד מהם צריך ללקות מלקות שלימה. (ו) בנוסף לחיוב התשלום.

ב. כמה דברים אמורים? בעדים שהזמו. אבל שתי פתי עדים המכחישות זו את זו, אין פאן עדות;^ז **ואין עונשין את אחת מהן, לפי שאין אנו יודעים מי היא הפת השקרנית.**

(ז) לא מאמינים לאף אחת מהעדויות.

ומה בין הכחשה להזמה? ההכחשה - בעדות עצמה; זאת ^[כ-ת אחת] **אומרת 'היה הדבר הזה', וזאת אומרת 'לא היה', או יבוא** ^[יתברר] **מכלל דבריה שלא היה. וההזמה - בעדים עצמן, ואלו העדים שהזמום - אינם יודעים אם נהיה הדבר, או לא נהיה.**

(ח) את העדים הראשונים.

כיצד? עדים שבאו ואמרו: 'ראינו זה שה'רג את זה', או 'לזה מזה, ביום פלוני במקום פלוני', ואחר שהעידו ונבדקו, באו שנים עדים אחרים ואמרו: 'ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם, לא זה ה'רג את זה, ולא זה הלוח את זה' - הרי זו הכחשה.^ט

(ט) כי הם אומרים שהדבר עצמו לא קרה.

וכן אם אמרו להם: 'היאף אתם מעידים כך, וזה ההורג או הנהרג או הלוח או המלוח, היה עמנו ביום זה במדינה אחרת' - הרי זו עדות מכחשת; וזה קמי שאמר: 'לא ה'רג זה את זה', ו'לא זה הלוח את זה, שהרי עמנו היה, ולא נהיה דבר זה'. **וכן כל פיוצא בדברים אלו.**

(י) שהם האנשים עליהם העדים הראשונים מעידים.

פרק יט

הזמת העדים במקום וביום בו אירע המקרה; הזמת עדי שטר.

א. שנים שהעידו ואמרו: 'במזרח הבירה [גדול] הרג זה את הנפש בשעה פלונית', ובאו שנים ואמרו להם: 'במערב הבירה הזאת הייתם עמנו בעת הזאת' - אם יכול העומד במערב לראות מה יש במזרח, אינם זוממין; ואם אינו יכול לראות, הרי אלו זוממין. ואין אומרים: 'שמא מאור עיניהם של ראשונים רב, וראוין ממרחק יתר מכל אדם'.

וכן אם העידו שנים ואמרו: 'בבקר הרג זה את הנפש בירושלים', ובאו שנים ואמרו להם: 'ביום זה בערב הייתם עמנו בלד' - אם יכול אדם להלך אפלו על הסוס מירושלים ללד מבקר עד ערב, אינם זוממין; ואם אינו יכול להגיע, הרי אלו זוממין. ואין אומרים: 'שמא פר קל [גמל מהיר] ביותר נזדמן להם, וקפלו [קיצרו] את הדרך'; אלא בדבר המקצוי הידוע לכל משערין לעולם ומזמין אותם.

ב. שנים שאמרו: 'באחד בשבת [ביום ראשון] הרג זה את הנפש במקום פלוני', ובאו שנים ואמרו: 'ביום זה עמנו הייתם במקום אחר רחוק, אבל ביום שלאחר יום זה הרגו בודאי' - אפלו העידו האחרונים שקדם פמה ימים הרגו - הרי זה ההורג עם עדיו הראשונים נהרגין, שהרי הוזמו; שבעת שהעידו שהרג, עדין לא נגמר דינו להרגי.

(א) לפני יום ראשון, עליו העידו העדים הראשונים. (ב) ואף ההורג נהרג, משום שהעדים השניים מעידים שהוא הרג את אותו אדם. (ג) וייתכן שהוא לא היה מתחייב מיתה כלל.

אבל [אם] באו שני עדים בשלישי בשבת ואמרו: 'באחד בשבת נגמר דינו של פלוני להריגה', ובאו שנים ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם במקום הרחוק, אלא מערב שבת נגמר דינו', או 'בשני בשבת נגמר דינו' - אין עדים אלו שהוזמו נהרגין; שהרי מכל מקום בעת שהעידו עליו, כבר נגמר דינו להריגה.

ו. עדי נפשות שהכחשו ולא הוזמו - אפלו בא הנהרג כח ברגליו, אינם לוקין; מפני שהוא לאו שנמן לאזהרת מיתת בית דין לא, ואין לוקין עליו לב. אבל בית דין מכין אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן], כפי מה שיראו.

(כז) שהעידו שאדם הרג אדם אחר. (כח) האדם שהעדים טענו שהוא נהרג. (כט) בא בעצמו לבית דין, וממילא עדותם היא בוודאי עדות שקר. (ל) למרות שהם עברו על איסור 'לא תענה ברעך עד שקר'. (לא) איסור זה נועד רק להזהיר את העדים אשר הם יתחייבו מיתה במידה והם יעידו עדות שקר בדיני נפשות. (לב) כמבואר בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה ב. (לג) בהתאם להחלטת הדיונים.

ז. עדים זוממין צריכין הכרזה. והיאך היא ההכרזה שלהן? פותבין ושוהחין לכל עיר ועיר: 'פלוני ופלוני העידו בכך וכך, והוזמו, והרגנום', או 'לקו בפנינו', או 'ענשנו אותם כך וכך דינרין', שגאמר²⁴: "והנשארם, ישמעו ויראו".

ח. חיוב העדים הזוממים לשלם במקום שחיבין לשלם - קנס הוא²⁵; ולפיכך, אין משלמין על פי עצמם לה. פיצד? הרי שהעידו, ונחקרה עדותם בבית דין [והתקבלו דבריהם], ואחר כך אמרו שניהם: 'עדות שקר העדנו, ואין לזה אצל זה פלוס', או שאמרו: 'העדנו על זה בכך וכך, והוזמנו' - אין משלמין על פיהם.

(לד) ואינו נחשב כחוב רגיל, מכיוון שזו גזירת הכתוב כמבואר בהלכה ג. (לה) כי כל אדם המודה בקנס פטור מלשלם אותו, אלא אם כן עדים מעידים עליו שהוא חייב בו. (לו) אך לא שילמנו עדיין את הסכום בו התחייבנו.

אבל אם אמרו: 'העדנו על זה, והוזמנו בבית דין של פלוני, ונתחייבנו לתן לו כך וכך' - הרי אלו משלמין; שזו הודאה בממון שגמר דינם לתן אותו. ואם אמר האחד כך לה, משלם חלקו²⁶.

(לז) חיוב זה נחשב כחוב רגיל, מכיוון שהם התחייבו על כך בבית דין. (לח) אשר בית דין חייבו אותם לשלם. (לט) למרות שהוא אינו נאמן לחייב אף את העד השני לשלם.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

או עדים שראו זה השטר וחתמת ידם בו ביום פלוני - בין שהוזמו, הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר; שהעדים החותמים על השטר, הרי הם כמי שנחקקה עדותם בבית דין בעת החתימה טו.

(יב) את היום המדויק. (יג) אף אם הוא לא אותו היום הכתוב בשטר עצמו. (יד) אף אם הוא לא אותו היום הכתוב בשטר עצמו. ומילא, אין צורך להסתמך על דברי העדים שחתמו על השטר ואמרו 'בזמנו כתבנוהו'. (טו) ולכן, כל העדויות שהעידו אותם עדים מאותו יום אינן נחשבות לעדות. (טז) ומכיוון שההלכה היא אשר עד זומם נפסל למפרע משעת עדותו כמבואר בפרק י הלכה ד, אף הם נפסלים מהיום בו הם חתמו על השטר.

אבל אם אין עדים שראו עדותם, ולא ראו השטר מקדם - אינן נפסלין אלא מעת שהעידו בבית דין שזה כתב ידם, ואמרו 'בזמנו כתבנוהו'; שאפשר שביום זה שהעידו בבית דין, בו ביום חתמו על השטר שיש לו כמה שנים, והם שקרו ואמרו 'בזמנו כתבנו'.

(יז) היום המדויק של חתימתם על השטר. (יח) עדי השטר עצמם. (יט) נכתב בו תאריך שהיה לפני מספר שנים.

~ יום חמישי ד' שבט ~

פרק ב

האופנים בהם נעשים העדים הזוממים.

א. אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין ולא משלמין, עד שיהיו שניהם ראויין לעדות, וזומו שניהם אחר שנגמר הדין. אבל אם הונם אחד מהם בלבד, או שהוזמו שניהם קדם גמר דין, או שהוזמו שניהם אחר גמר דין ונמצא אחד מהם קרוב או פסול - אין נענשין, אף על פי שהוזמו; ונפסלו לכל עדות שבתורה.

(א) ומילא, עדותם אינה נחשבת עדות כלל. (ב) כמו שאר עדים זוממים, כמבואר בפרק י הלכה ד.

ב. נהרג • זה שהעידו חשנת הראב"ד נהרג... עליו א"א שבוש הוא זה. עזריו, ואחר כך הוזמו -

(ד) ומילא הם זממו לחייב מיתה את האדם המחוייב כבר במיתה, ולכן הם אינם נחשבים עדים זוממים.

וכן לענין תשלומי קנס. כיצד? באו שנים בשלישי בשבת ואמרו: 'באחד בשבת גנב וטבח' [אותה] ונגמר דינו, ובאו שנים ואמרו: 'באחד בשבת עמנו הייתם במקום רחוק, אבל מערב שבת נגמר דינו' - אפלו אמרו: 'בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו' - אין עדים אלו שהוזמו משלמין; שהרי מפל מקום, בעת שהעידו עליו, חייב היה לשלם. וכן כל כיוצא בזה.

(ה) אשר אדם המודה בו פטור מלשלם אותו, אם עדים לא מעידים עליו שהוא חייב בכך. (ו) הוא התחייב בבית דין לשלם תשלומי ארבעה וחמישה, כמבואר בהלכות גניבה פרק א הלכה טז. תשלומים אלו, שהם תוספת על תשלום הקרן של הגניבה, נחשבים קנס ואינם נחשבים ממון. (ז) אך אם שתי קבוצות העדים העידו רק על מעשה הגניבה והטביחה ולא העידו שנגמר דינו בבית דין, העדים הראשונים חייבים לשלם מכיוון שהם זממו לחייב את הגנב בתשלומי ארבעה וחמישה בהם הוא לא היה מתחייב ללא עדותם (מכיוון שהם נחשבים קנס, והמודה בקנס פטור מלשלם אותו). בכך שונה הדבר מעדות על חיוב ממון רגיל בו אף אדם המודה מעצמו בחיוב הממון חייב לשלמו, ולכן כאשר העדים מעידים ומחייבים אותו ממון אף לפני שנגמר דינו בבית דין, הם לא נחשבים עדים זוממים מכיוון שהוא היה חייב לשלם ממון זה אף ללא עדותם.

ג. אין עדי השטר נעשין זוממין, עד שיאמרו בבית דין: 'שטר זה בזמנו כתבנוהו', ולא אחרונה ט. אבל אם לא אמרו בן - אף על פי שזמנו של שטר באחד בניסן בירושלים, ובאו עדים והעידו שעדי השטר היו עמהם בככל ביום זה - השטר פשוט והעדים פשורים; שאפשר שאחרונה וכתבנוהו, וכשהיו בירושלים באחד באדר כתבו שטר זה שם, ואחר זמנו וכתבו זמנו ניסן.

(ח) באותו התאריך הכתוב בשטר. (ט) לא כתבנו בשטר תאריך מאוחר יותר מהתאריך של ההלוואה. (י) ומובן מאליו שהם לא היו יכולים ללכת מבבל לירושלים באותו יום. (יא) על מנת שנכסי הלווה יהיו משעובדים למלווה רק מאחד בניסן, ולכן שטר מאוחר הוא כשר כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק כג הלכה ד.

אמרו: 'בזמנו כתבנוהו', והוזמו - אם יש שם עדים שיודעים היום שחתמו על שטר זה,

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

יא) זמן אמירת המילים 'שלום עליך רבי'. (יב) עדים אלו לא הוזמו כלל אולם היה ניתן לומר אשר ראוי להענישם על כך שהם באו להעיד בבית דין יחד עם עדים זוממים, אך ההלכה היא שהם אינם נענשים מכיוון שייתכן שהם לא ידעו שהעדים הראשונים הם עדים זוממים. (יג) מכיוון שהם הגיעו להעיד בבית דין ביחד. (יד) כמבואר בפרק ה הלכה ג. ונמצא, אשר לגבי ביטול העדות עדותם נחשבת כעדות אחת, אך לגבי הזמת העדים היא נחשבת כשתי עדויות נפרדות. הטעם לכך: זמן תחילת העדות הוא בשעת ראיית המקרה, ומכיוון שכל העדים ראו את המקרה ביחד עדותם נחשבת כעדות אחת לגבי ביטולה. אולם הזמת העדות תלויה בדברי העדים בבית דין (כי מזימים אותם על פי דבריהם), ומכיוון שהיה הפסק בין דברי העדים הראשונים בבית דין לדברי העדים האחרונים בבית דין עדותם נחשבת לגבי הזמה כשתי עדויות נפרדות.

ד. העיד האחד ונחקרה עדותו, ואמר השני: 'אף אני כמותו', או שאמר: 'הן' וכיוצא בזה, והזמנו שניהם - הרי שניהם נהרגין או לוקין או משלמין; שכל עד שאמר אחר עדות חברו 'הן', הרי זה פמי שנקר ואין... שבארנו א"א זה הטעם לא ידעתי מהו ואם מפני שאמר הכתוב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה א"כ מגדף לדעת חכמים לא יחא צריך התראה.
והעיד פמו שהעיד חברו. ואין • לעדים זוממין שגגה, לפי שאין בה מעשה; לפיכך, אין צריכין התראה, פמו שבארנו.

טו) בתוך כדי דיבור. טז) העדים נענשים אף אם הם לא ידעו שאסור להעיד עדות כזו. (יז) האיסור הוא על אמירת העדות שהיא דיבור ללא מעשה, ובאיסור שאין בו מעשה אין הבדל בין שוגג למזיד. (יח) מכיוון שהם נענשים אף בשוגג. (יט) כי ההתראה נועדה להבחין האם האיסור נעשה בשוגג או במזיד, וממילא אין בה צורך בעדים זוממים. (כ) בפרק יח הלכה ד.

ה. פשם שהשנים מזמין את המאה אם העיד המאה בבת אחת - פך הם מזמין אותן אפלו היו חמשים בבת, וכאז שנים אחר שנים.

כא) כמבואר בפרק יח הלכה ג.

פיצד? פת שהעידה על ראובן שהרג שמעון בירושלים, וכאז שני עדים והזמה, ובאה פת שניה והעידה אותה עדות עצמה שראובן הרג שמעון בירושלים, ועמדו אותם השנים והזמו גם זאת

אין נהרגין מן הדין, שנאמר²⁵: "פאשר זמם לעשות לאחיו", ועדין לא עשה; ודבר זה, מפי הקבלה [ממשה רבינו]. אבל אם לקה זה שהעידו עליו, לוקין. וכן אם יצא המזמן מיד זה ליד זה בעדותם - חזר [המזמן] לבקליו, ומשלמין לו^ט.

ג) המשמעות של המילה 'דין' בהלכה זו היא קל וחומר, וכוונת הדברים היא: למרות שהיה ניתן ללמוד בקל וחומר אשר יש להרוג את העדים במקרה זה, כי אם העדים נהרגים כאשר לא הרגו את האדם הנידון בבית דין כל שכן שיש להרוג אותם אם הרגו את האדם הנידון, בכל זאת העדים אינם נהרגים. (ד) לגבי עונש עד זומם. (ה) אך עדים אלו הרגו את האדם וקיימו את זממם. (ו) הלימוד של הפסוק 'כאשר זמם באופן זה. (ז) כי הלימוד מהפסוק 'כאשר זמם' נאמר לגבי מיתה ולא לגבי מלקות. הטעם לכך: כאשר האדם נהרג בבית דין ניתן לומר אשר הוא היה חייב מיתה על חטאים אחרים והקב"ה גרם שהוא ימות על ידי אותם עדים (והמיתה תכפר לו על אותם חטאים כי לא ניתן להמית אדם מספר פעמים), וממילא אין להרוג את העדים הזוממים. אולם, כאשר האדם לוקה בבית דין לא ניתן לומר זאת מכיוון שהוא לוקה מלקות אחת בלבד בה חייבו אותו העדים הזוממים (והיא אינה יכולה לכפר על חטאים אחרים המחייבים אותו במלקויות נוספות), ולכן העדים הזוממים חייבים במלקות אף אם הוא לקה. (ח) וממילא, העדים נחשבים כעדים זוממים ולא כעדים שקיימו את זממם. ט) העדים משלמים את המזמן לאדם הנידון.

ג. היו העדים שלשה, אפלו הן מאה - אם העידו בבית דין זה אחר זה, והעיד כל אחד מהם אחר חברו בתוך פדי דבור, והזמנו מקצתם - אין נענשין עד שיוזמו כולן.

י) וממילא, עדותם נחשבת עדות אחת.

אבל • אם היה הפסק בין זה לזה יתר מפדי דבור, שהוא פדי שאלת שלום תלמיד לרבו - הרי נחלקה העדות, והשנים שהזמנו נענשין, והשנים האחרים שהיה בין דבריהם ודברי הראשונים הפסק, אין נענשים^י; ואף על פי שבטלה העדות כלה, [כ] מפני שהן פת אחת^י, הואיל ונפסל מקצתה, נפסלה כלה^י.

השנת הראב"ד
אבל... בולח א"א איני יודע מהו כי מאחר שלא באו תוך כדי דבור ונחשבו שתי כתות לענין הזמה למה תבטל עדות הכת האחרונה ויהרג הרוצח ועוד מה זה שאמר והשנים האחרים וכו' אין נענשין ומה עונש ראוי להם.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

[אשמה] שְׁאֵין בוֹ לֹא מַלְקוֹת וְלֹא חַיִּיב מָמוֹן, וְאַחַר כֵּן הוֹזְמוּ - הָרִי אֵלֶּי לֹקִין, אָף עַל פִּי שְׁלֹא זָמְמוּ לְהַלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחַיְּבוּ מָמוֹן.

פִּיֶּצֶד? הַעֲדוּ עַל פֶּהֶן שֶׁהוּא חֲלָלִי, כְּגוֹן שֶׁהַעֲדוּ: 'בְּפָנֵינוּ נִתְגַּרְשָׁה אִמּוֹ' ^ל או 'נִחְלָצָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי בְּיוֹם פְּלוֹנִי' ^{לט}, וְהוֹזְמוּ - הָרִי אֵלֶּי לֹקִין ^מ. וְכֵן אִם הַעֲדוּ עַל אָדָם שֶׁהָרַג בְּשִׁגְגָה ^{מא}, וְהוֹזְמוּ - לֹקִין, וְאֵינָן גּוֹלִין ^{מב}. הַעֲדוּ עַל שׂוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ ^{מג}, וְהוֹזְמוּ - לֹקִין, וְאֵין מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֶּפֶר ^{מד}. הַעֲדוּ עֲלֵיו שֶׁנִּמְכַּר בְּעֶבֶד עֲבָרָה ^{מה}, וְהוֹזְמוּ - לֹקִין ^{מו}. וְאַרְבַּעָה דְּבָרִים אֵלֶּי ^{מי}, מִפִּי הַקְּפָלָה הֵן [ממשה רבינו].

(לו) שהוא נולד מאשה הנשואה לכהן באיסור וממילא הוא נפסל לכהונה, ואינם מחייבים אותו במלקות או בממון (כי החלל לא נענש על כך כלל). (לח) לפני שהיא התחתנה עם אביו, וגרושה אסורה לכהן. (לט) לפני שהיא התחתנה עם אביו, וחלוצה אסורה לכהן מדרבנן. הגדרת כהן חלל מבוארת בהרחבה בהלכות איסורי ביאה פרק יט. (מ) כי לא ניתן להענישם בכך שהם ייחשבו חללים (אף אם הם כהנים). הטעם לכך: עדים אלו זממו להחשיב את האדם הנידון ואת כל זרעו כחללים (כי כל זרעו של החלל נחשבים חללים), אך כאשר מענישים את העדים הזוממים לא ניתן להעניש אף את זרעם ולהחשיבם כחללים כי מענישים רק את העדים הזוממים עצמם, ובנוסף לכך, לא ניתן להחשיב רק את העדים הזוממים כחללים (ולא את זרעם) כי עונש זה אינו דומה לדבר אותו הם זממו לעשות מכיוון שהם זממו להחשיב אף את זרעו של האדם הנידון כחללים. (מא) והוא חייב לגלות לעיר מקלט. (מב) כי ניתן לחייב בגלות רק את האדם הרוצח בשגגה. (מג) אדם אחר, וכתוצאה מכך בעל השור חייב לשלם את כופר נפשו של הנהרג. (מד) כי לא ניתן לחייב אותם בכופר (מכיוון שהם לא הרגו כלל). (מה) על מנת שהוא יוכל לשלם גניבה שגנב. (מו) ואינם נמכרים כעבדים, כי לא ניתן למכור אדם אם אין בכך צורך עבור החזרת גניבה. (מז) עם הטעמים שלהם.

ט. כֵּן קִבְּלוּ חֻקִּים, שְׁשָׁנִים שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצִּדִּיק וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָם ^{מח}, וּבָאוּ אַחֲרֵיהֶם ^{מט} וְהוֹזְמוּ וְהַצִּדִּיקוּ אֶת הַצִּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁעִי - הָרָאוּשִׁים לֹקִין, אָף עַל פִּי שְׁלֹא הִרְשִׁיעוּ אֶת הַצִּדִּיק לְהַלְקוֹתוֹ ^{נא}. אֲבָל אִם הַעֲדוּ עֲלָיו שֶׁאֵכָל בָּשָׂר בְּחֵלֶב, או לִבֵּשׁ שַׁעֲטָנִי ^{נב} - הָרִי אֵלֶּי לֹקִין, מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ^{נא}: "וְעֵשִׂיתָם לוֹ בְּאֶשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאִחֵיו" ^{נב}.

הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן הַשְּׁלִישִׁית, וְהַרְבִּיעִית - אֶפְלוּ הֵן מֵאָה - כֵּלָן נִהְרָגִין עַל פִּי אֵלֶּי הַשְּׁנִים ^{נג}.

(כב) שהזימו את העדים הראשונים. (כג) ולא חוששים אשר שני עדים אלו החליטו במרמה להזים את כל העדים שיעידו על אותו אדם.

ו. כַּת שֶׁהַעֲדִידָה עַל רֵאוּבֵן שֶׁהָרַג שְׁמֻעוֹן, וּבָאָה כַּת שְׁנִיָּה וְהַזְמָה אֶת הַכַּת הָרֵאוּשִׁיָּה - יִהְיֶה הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין ^{כד}, וְיִנָּצַל רֵאוּבֵן. בָּאָה כַּת שְׁלִישִׁית, וְהַזְמָה אֶת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה ^{כה} - תִּהְרַג הַכַּת הַשְּׁנִיָּה וְרֵאוּבֵן, וְתִנָּצַל הַכַּת הָרֵאוּשִׁיָּה. בָּאָה כַּת רְבִיעִית, וְהַזְמָה אֶת הַכַּת הַשְּׁלִישִׁית - תִּהְרַג הַכַּת הַשְּׁלִישִׁית ^{כו} וְהַכַּת הָרֵאוּשִׁיָּה ^{כז}, וְיִנָּצַל רֵאוּבֵן וְתִנָּצַל הַכַּת הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אֶפְלוּ הֵן מֵאָה כַּת, זוֹ מְזַמָּה אֶת זוֹ - כַּת נִכְנָסֶת ^{כח} וְכַת יוֹצֵאת ^{כט}.

(כד) הכת הראשונה. (כה) העידה אשר הכת השנייה זממה להרוג את הכת הראשונה, והכת הראשונה עדיין לא נהרגה כמבואר בהלכה ב. (כו) על פי עדות הכת הרביעית. (כז) על פי עדות הכת השנייה, אשר התברר שהיא עדות כשרה (כי הזימו את הכת השלישית). (כח) מקבלים את עדות הכת האחרונה. (כט) מזימים את העדות של הכת הקודמת.

ז. עֵדִים שֶׁהַעֲדִידוּ עַל אִישׁ טְרָפָה ^ל שֶׁהָרַג [אדם אחר], וְהוֹזְמוּ - אֵין נִהְרָגִין; שֶׁאֶפְלוּ הָרֵגוּהוּ בִּידֵיהֶם - אֵין נִהְרָגִין, לִפִּי שֶׁהוּא טְרָפָה ^{לא}. וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהָיוּ טְרָפָה ^{לב}, וְהַעֲדִידוּ בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין עֲלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוֹזְמוּ - אֵין נִהְרָגִין; שֶׁאִם יוֹזְמוּ זִמְמֵיהֶם ^{לג} - אֵין זִמְמֵיהֶם ^{לד} נִהְרָגִין, שְׁלֹא הַזְמוּ אֶלָּא טְרָפָה ^{לה}.

(ל) חולה סופני העתיד למות ממחלתו. (לא) כמבואר בהלכות רוצח ושמירת נפש פרק ב הלכה ח. (לב) חולים סופניים העתידים למות ממחלתם. (לג) על אדם אחר. (לד) אם כת שניה של עדים תזים את העדים הנחשבים טריפה, ולאחר מכן כת שלישית תזים את הכת השנייה. (לה) הכת השנייה. (לו) וממילא, עדות העדים הנחשבים טריפה נחשבת עדות שלא ניתן להזימה, ומכיוון שעדות שלא ניתן להזימה אינה נחשבת עדות אף אם אינם נהרגים כאשר מזימים אותם. אמנם על פי ביאור זה אשר עדותם אינה נחשבת עדות, לא היה ניתן כלל לקבל את עדותם בבית דין (לפני שהזימו אותם), ולכן מוכרחים לומר אשר בשעת עדותם בבית דין הדיינים לא ידעו שהם נחשבים טריפה ומפני זה קיבלו את עדותם.

ח. עֵדִים שֶׁהַעֲדִידוּ עַל אָחֵד, וְהִרְשִׁיעוּהוּ רָשָׁע

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הָאִשָּׁה בְּרִיאָה וְקִטְנָה ^[זעירה], או **יֵשׁ בִּיגִיָּה קִטְטָה**;
שִׁזְזוּ קְרוֹבָה מִן הַגְּרוּשִׁין, וּרְחוּקָה מִן הַמֵּיתָה.

(ו) את טובת ההניה. (ז) כאשר יש קטטה בין הבעל לאשה קיים סיכוי גדול שהיא תתגרש והבעל יצטרך לתת לה את הכתובה, ולא מסתבר כל כך שהיא תמות לפני שבעלה יגרשנה. וממילא, הסיכון של האדם הקונה את הכתובה (אשר ייתכן שהוא לא יקבל את הכתובה כלל) הוא סיכון קטן ביותר, ולכן הוא מוכן לשלם סכום גדול יותר לאשה בטובת הניה תמורת הכתובה. בדומה לכך, קיים סיכוי גדול שהאשה הזקנה תמות לפני בעלה והבעל לא יצטרך לתת לה את הכתובה. וממילא הסיכון של האדם הקונה את הכתובה הוא סיכון גדול ביותר, ולכן הוא מוכן לשלם סכום קטן יותר לאשה בטובת הניה תמורת הכתובה.

וְכֵן אֵין טוֹבַת הַנִּיָּה שֶׁל כְּתֻבַּת הַמְּרֻבָּה, כְּפִי טוֹבַת הַנִּיָּה שֶׁל כְּתֻבַּת הַמּוֹעֲטָה - שְׁאֵם הִיתָה כְּתֻבַּתָּה אֶלֶף וְהָרִי הִיא נִמְכָּרַת בְּטוֹבַת הַנִּיָּה בְּמֵאָה, ^[הכתובה שווה] **אִם הִיתָה** ^[הכתובה שווה] **מֵאָה אֵינָה נִמְכָּרַת בְּעֶשְׂרֵה אֶלָּא בְּפָחוּת.** ^{וידברים אלו, כפי מה שישערו הדיינים.}

(ח) כי הקונה מוכן להסתכן ולשלם מאה זוזים על מנת שיהיה לו סיכוי כלשהו לקבל את סכום הכתובה הגדול. (ט) כי הקונה לא יסכים להסתכן ולשלם עשרה זוזים על מנת שיהיה לו סיכוי כלשהו לקבל כתובה השווה מאה בלבד.

ב. הַעֲדִידוֹ עַל זֶה שֶׁהוּא חַיֵּב לַפְּלוּגִי אֶלֶף זוּז, עַל מִנַּת לְתֵן מִפְּאֵן וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהָלוֹה אוֹמְרָא:
עַד חֲמֵשׁ שָׁנִים אַחֵר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִמְצָאוּ זִמְמִין י - אוֹמְדִין בְּמָה רוּעָה אָדָם לְתֵן וְהָיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז חֲמֵשׁ שָׁנִים, וּמִשְׁלָמִין בֶּן לָלוּה י.
וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(י) עליו לשלם את החוב עד סיום שלושים הימים הקרובים. (יא) אשר זמן הפירעון ארוך יותר. (יב) ולכאורה, הם אינם זממו כלל להפסיד את הלווה כי בכל אופן הוא חייב לשלם למלווה אלף זוז. (יג) למתווך כלשהו ששיגי עבדור הלוואה לזמן ארוך. (יד) כי הם זממו לחייבו באלף זוז בשלושים הימים הקרובים.

ג. הַעֲדִידוֹ עַל שׁוּרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁנִּגְחַט, וְנִמְצָאוּ זִמְמִין - מִשְׁלָמִין חֲצִי נֶזֶק י, וְאִם אֵין הַשׁוּרִי שֶׁהוּא חֲצִי נֶזֶק - מִשְׁלָמִין דְּמֵי הַשׁוּר בְּלִבְד, שְׁאֵין מִשְׁלָם אֶלָּא מְגוּפוּי. לְפִיכָּה, אִם הַעֲדִידוֹ עָלָיו שְׁאָכַל פְּרוֹת, אוֹ שֶׁבֶר פְּלִים כְּדֶרֶךְ הַלוֹכִי - מִשְׁלָמִין נֶזֶק שְׁלֹשִׁים. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(טז) שור של אדם אחר. (טז) כי בעל השור היה צריך

(מח) כת שניה של עדים, שהזימה את העדים הזוממים וזיכו את האדם הנידון. (מט) כת שלישית. (נ) הזימה את הכת השניה, וממילא זיכתה את העדים הזוממים הראשונים וחייבה את האדם הנידון כמבואר בהלכה ו. (נא) או לחייבו מיתה וממון, כמו המקרים המבוארים בהלכה הקודמת. (נב) שהם איסורים המחייבים את האדם במלקות. (נג) ואין צורך בקבלה ממש רבינו על כך, בשונה מהלקאת העדים במקרים בהם הם אינם מחייבים את האדם בחיוב כלשהו אשר היא נלמדת בקבלה ממש רבינו.

י. שְׁנִים שֶׁהַעֲדִידוֹ עַל רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱמַר ^[שכב] **עִם בֵּית כְּהֵנִי, וְנִגְמַר דִּין רְאוּבֵן לְחֶנֶק וְדִין הַנּוֹאֲפֶת לְשִׁרְפָּה,** ^ה **וְאַחֵר כֶּן נִמְצָאוּ זִמְמִין - הָרִי אֵלוֹ נְחֻנְקִין, וְאֵינִם נִשְׁפָּרִין; וְדָבָר זֶה קִבְּלָה.**

(נד) הנשואה לאדם אחר. (נה) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג הלכה ג.

פֶּרֶק כֹּא

מקרים נוספים בהם העדים הזוממים חייבים.

א. שְׁנִים שֶׁהַעֲדִידוֹ שֶׁגִּרֵּשׁ פְּלוּגִי אֶשְׁתּוֹ וְלֹא נָתַן לָהּ כְּתֻבָּה, וְהוֹזְמוּ, וְהָלֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמָחַר, אִם גִּרֵּשׁ סוּפוֹ לְתֵן כְּתֻבָּה - אוֹמְדִין ^[משערים] **בְּמָה** ^[כסף] **רוּעָה אָדָם לְתֵן בְּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זֶה כְּשֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הַנִּיָּה,** ^ה **וּמִשְׁלָמִין דְּמֵי טוֹבַת הַנִּיָּה זֹה.**

(א) והתברר שהבעל לא גירש כלל את אשתו, וממילא הוא אינו חייב לתת לה את הכתובה. (ב) אדם זה עתיד לתת את הכתובה לאשתו בכל אופן (כאשר הוא יגרש אותה), ואם כן, לכאורה העדים הזוממים לא גרמו לחייבו ממון בעדותם. (ג) האשה יכולה למכור את כתובתה לאדם אחר, ובכך העת הבעל יצטרך לתת את ממון הכתובה לאותו אדם. אמנם, ייתכן שאדם זה לא יקבל כלל את הכתובה מהבעל ויפסיד את כל הסכום ששימש לקנייתה כי כאשר האשה מתה לפני הבעל הוא אינו חייב כלל בנתינת הכתובה, וממילא קיים סיכון מסוים בקניית הכתובה מהאשה. מפני זה, הקונה אינו משלם לאשה סכום גדול תמורת הכתובה אלא סכום קטן המכונה 'טובת הניה' (כי האשה נהנית מכך שהיא מקבלת ממון עבור כתובתה). (ד) העדים הזוממים. (ה) לבעל. עדים אלו זממו לחייב אותו לשלם כעת את הכתובה וכתוצאה מכך הם היו מונעים מהאשה את האפשרות למכור את הכתובה ולהרוויח דמי טובת הניה, ולכן הם צריכים לשלם סכום זה לבעל (כי ממון האשה שייך לבעל).

וּמִשְׁעָרֵינוּ בְּאִשָּׁה וּבְכְתֻבָּתָה, שְׁאֵם הִיתָה הָאִשָּׁה חוֹלָה אוֹ זָקְנָה, אוֹ שֶׁהָיָה שְׁלוֹם בִּינָה לְבֵין בְּעֻלָּה - אֵין דְּמֵי כְּתֻבָּתָה כְּשֶׁתִּמְכֹּר, כְּמוֹ דְּמֵיהָ אִם הִיתָה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

נגרם מהם אלא מסירובה לשתות את המים המרים. (ט) עם האדם שבעלה אסר עליה להתייחד איתו. (ל) וכתוצאה מכך היא צריכה להתגרש מבעלה מבלי שהיא תקבל את הכתובה, ואין לה אפשרות כלל לשתות את המים המרים על מנת להתירה לבעלה. (לא) כי הוא זמם למנוע ממנה את קבלת הכתובה, אך הוא אינו לוקה למרות שהוא מעיד שהיא עברה על איסור מכיוון שלא מחייבים את העדים במלקות ותשלומין יחד כמבואר בתחילת פרק יח. (לב) העידו על קינוי הבעל, ובנוסף לכך העידו שהאשה התייחדה וזינתה עם אותו אדם. (לג) כי הם זממו למנוע ממנה את קבלת הכתובה בכך שהם העידו אף על הזנות. (לד) כמבואר בהערה לא. (לה) אשת איש שזינתה חייבת מיתה, כאשר שני עדים מעידים על כך. וממילא, עדים אלו זממו אף להרוג את האשה. (לו) ומכיוון שלא ניתן להרוג אדם ללא התראה, הם לא זממו לחייבה מיתה. דיני הקינוי, הסתירה והטומאה מבוארים בהרחבה בהלכות סוטה.

ו. שנים שהעידו על זה שגנב [בהמה] וטבח או מכר^{לו}, והזממו - משלמין לו את הכל^ל. העידו שגנב, והעידו שנים אחרים שטבח או מכר, והזממו אלו ואלו - הרי הראשונים משלמין לו תשלומי כפול^ט, והאחרונים משלמין תשלומי שנים או שלשה^י.

(ז) אותה, וכתוצאה מכך הוא חייב לשלם תשלומי ארבעה וחמישה כמבואר בהלכות גניבה פרק א הלכה טז. (ח) אף את תשלומי הארבעה והחמישה, כי הם זממו לחייבו בהם. (ט) כי הם זממו לחייבו בתשלום הכפל. (כ) כל גנב החייב לשלם כפל. (מ) העודפים על הכפל.

הזממו האחרונים בלבד - הרי הגנב משלם תשלומי כפול^{מא}, והעדים האחרונים משלמין לגנב תשלומי ארבעה וחמישה^{מב}. נמצא אחד מן האחרונים זומם, בטלה עדות שניה^{מג}; נמצא אחד מן הראשונים זומם^{מד}, בטלה כל העדות^{מה} - שאם אין [לא הייתה] גנבה^{מו}, אין הטביחה או המכירה מחיבת אותו לשלם כלום^{מז}.

(מא) כי העדים הראשונים העידו שהוא גנב. (מב) העודפים על הכפל, שהם תשלומי שנים או שלושה. (מג) כי עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כמבואר בפרק ה הלכה ג. אולם, עדים אלו אינם משלמים כלל לגנב מכיוון שהזימו רק את אחד מהם כמבואר בתחילת הפרק הקודם. (מד) וממילא עדותם בטלה, וכתוצאה מכך הגנב אינו חייב כפל ואף העדים הזוממים אינם משלמים לו כלל כי הזימו רק את אחד מהם כמבואר בהערה הקודמת. (מה) אף העדות השניה על הטביחה או המכירה, והגנב והעדים השניים אינם חייבים לשלם כלל. (מו) מכיוון שהזימו את העדות הראשונה. (מז) כי ייתכן שהוא טבח או מכר את

לשלם חצי נזק על הנגיחה. (יז) שנגח את השור השני. (יח) בעל השור שנגח חייב לשלם את חצי הנזק רק מגוף השור, וממילא, במקרה זה, הוא לא היה צריך לשלם יותר משווי השור עצמו. (יט) כי על דברים אלו בעל השור חייב לשלם נזק שלם, אף אם שווי השור עצמו פחות מדמי הנזק. דיני חצי נזק ונזק שלם מבוארים בהרחבה בתחילת הלכות נזקי ממון.

ד. העידו • על פלוני שהפיל שן עבדו, ואחר כך סמא את עינו^א, והזממו - משלמין לאדון דמי העבד, ודמי עינו^ב. העידו שסמא את עינו, ואחר כך הפיל את שני^ג, והזממו, ונמצא הדבר הפך, שהאדון הפיל את שני^ד, ואחר כך סמא עינו^ה - משלמין דמי עין לעבד^ו. וכן כל פיוצא בזה.

(כ) הכנעני, וכתוצאה מכך הוא צריך להוציאו לחירות כמבואר בהלכות עבדים פרק ה הלכה ד. (כא) ומכיוון שהוא צריך להוציא את העבד לחירות, הוא צריך לשלם לו את דמי העין כמו כל אדם המזיק לאדם אחר. (כב) כי הם זממו לחייב אותו בשחרור העבד ובתשלום דמי העין. (כג) וכתוצאה מכך, הוא צריך להוציאו לחירות ולשלם לו את דמי שינו. (כד) וכתוצאה מכך הוא צריך להוציאו לחירות ולשלם לו את דמי עינו, ומובן מאליו אשר דמי עינו שווים יותר מדמי שינו. (כה) כי הם זממו למנוע מהעבד לקבל את דמי עינו. אמנם, העדים משלמים לעבד את דמי עינו לאחר שמנכים מהם את דמי שינו, כי על פי דבריהם העבד היה אמור לקבל מהאדון את דמי שינו.

ה. עדי קנוי^א וסתירה^ב שהזממו, לוקין^ג. בא עד אחד והעיד שזנת^ד אחר הקנוי והסתירה^ה, ונמצא אותו העד זומם - משלם פתבטה^ו. הרי שנים, הם עדי הקנוי והסתירה והטמאה^ז, ונמצאו זוממין - משלמין כנגד הפתבטה^ח, ואין לוקין^ט. ולמה לא יהרגו, והרי העידו בטמאה^י? לפי שלא התרו בזה^{יא}.

(כו) המעידים שהבעל קינא והתרה באשתו שלא תתייחד עם אדם מסוים. (כז) המעידים שאשתו התייחדה עם אותו אדם לאחר קינוי הבעל, ואוסרים אותה על בעלה עד שהיא תשתה את המים המרים המיועדים להשקאת סוטה. (כח) כמו עדים המעידים שאדם עבר עבירה שאין בה חיוב כלל, כמבואר בפרק הקודם בהלכה ח. אמנם, כאשר האשה מסרבת לשתות את המים המרים היא חייבת להתגרש מבלי שהיא תקבל מבעלה את כתובתה, אך בכל זאת העדים אינם משלמים לה את ממון הכתובה מכיוון שהפסד הכתובה לא

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אֶת זֶה^ד, או שָׂבֵאוֹ רְצוּפִין^ה, או שֶׁהָיוּ מְפִירִין בְּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִפִּירוּ הַשּׁוֹרִים^ו. אֲבָל אִם אֵין שָׁם אֶחָד מֵאלוֹ - הָרִי פֶת רִאשׁוֹנָה וְשִׁנְיָה פְטוּרִין^ז; שֶׁהָרִי הֵם אוֹמְרִין: 'לֹא בָּאנוּ אֵלָּא לְחִיבוֹ חֲצִי נֶזֶק^ח, וְלֹא יִדְעֵנוּ שֶׁתָּבוֹא פֶת אַחֶרֶת וַיַּעֲשֶׂה מוֹעֵד^ט'.

(ז) שכל אחת מהן העידה ששור של אדם מסוים נגח שור אחר. (ח) כי שור שנגח שלוש פעמים נחשב שור מועד, ובעל השור צריך לשלם נזק שלם. (ט) וממילא השור נגח פעם אחת בלבד (כדברי הכת השלישית), והוא נחשב שור תם המחייב את הבעלים לשלם חצי נזק מגוף השור. (ס) אינם משלמים נזק שלם לבעל השור, אלא חצי נזק מגוף השור כמבואר בהלכה ג. (סא) בנוסף לחצי הנזק בו כל אחת מהן חייבת כמו כל עדים זוממים שהעידו על שור תם שנגח, הם חייבים לשלם יחד חצי נזק נוסף מכיוון שהם זממו שהשור יהיה שור מועד ובעליו ישלמו נזק שלם. (סב) ונגח פעם אחת בלבד. (סג) ולכן, בתשלום חצי הנזק הראשון כל אחת מהן חייבת בנפרד כי אף אם רק אחת מהן הייתה מעידה על הנגיחה בעל השור היה מתחייב לשלם חצי נזק, אך תשלום חצי הנזק השני מתחלק ביניהן כי בעל השור מתחייב בו רק כאשר השור נהיה מועד על ידי צירוף שלוש העדויות. (סד) שהם יבואו להעיד בבית דין על מנת שהשור ייחשב שור מועד. (סה) ביחד לבית דין, וממילא הם בוודאי התכוונו לגרום לכך שהשור ייחשב שור מועד. (סו) וממילא, לא ייתכן לומר שעדותם נועדה לחייב את בעל השור בחצי נזק בלבד כמו שור תם שנגח, כי הם אינם יכולים לעשות זאת כאשר הם אינם מכירים את השור, מכיוון שבעל שור תם משלם את חצי הנזק מגוף השור שנגח וכאשר לא ידוע מי הוא השור לא ניתן לחייב את בעליו בכך. ולכן, מוכח בוודאות אשר עדותם נועדה לומר שהשור הוא שור מועד המחייב את בעליו בנזק שלם אף אם גוף השור שווה פחות מכך, וכוונת העדים (שאינם מכירים את השור) היא להזהיר את בעל השור אשר אחד משוריו נהיה שור מועד וממילא הוא עלול לשלם נזק שלם כאשר אחד משוריו יגח שור אחר. (סז) אינם צריכים להשתתף בתשלום חצי הנזק השני בו מתחייב בעל שור מועד. (סח) כמו שור תם שנגח. (סט) ולא היה להם קשר כלל עם הכת השלישית, ולכן שלוש העדויות נחשבות כשלוש עדויות נפרדות.

ט. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֶעִידוּ בֶּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה^א עֲדוֹת הָרִאשׁוֹנָה^ב, וּבָאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וַהֲעִידוּ עָלָיו עֲדוֹת הָאַחֲרוֹנָה^ג שֶׁבָּהּ יִהְיֶה^ד, וַהֲזִמּוּ שְׁתֵּיהֶן - פֶּת הָרִאשׁוֹנָה לֹוֶקָה, וְאִינָה נִהְרֶגֶת^ה, מִפְּנֵי שְׂיָכוּלִים לֹוֶמֶר: 'לְהִלְקוֹתָ בָּאנוּ^ו'; אֲבָל פֶּת הָאַחֲרוֹנָה נִהְרֶגֶת, שֶׁעַל פִּיהֶן בִּלְבָד הוּא נִהְרָג. הִיתָה חֶפֶת הָאַחֲרוֹנָה אֲרֻבָּעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: 'בְּפָנֵינוּ גָּבַב^ז', וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: 'בְּפָנֵינוּ אָבַל^ח', וַהֲזִמּוּ - בֶּלֶן נִהְרֶגֶת^ט.

הבהמה לאחר שהבעלים מכר לו אותה, והוא לא גנב אותה כלל. בכך אין סתירה למבואר בתחילת ההלכה אשר במקרה בו מזימים את העדים הראשונים והשניים, העדים הראשונים משלמים לגנב תשלומי כפל והעדים השניים משלמים לו תשלומי שנים או שלושה למרות שעדות העדים השניים בטלה ומוכחשת (מכיוון שללא גניבה, הטביחה או המכירה אינן מחייבות אותו), כי בתחילת ההלכה מדובר שהזימו אף את העדים השניים לאחר מכן, ועדים שהוכחו ולבסוף הוזמו נחשבים עדים זוממים כמבואר בפרק יח הלכה ד.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהֶעִידוּ שֶׁאֵכָל^א זֶה שְׂדֵה זוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים^ב, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין לְבֹעַל הַשְּׂדֵה דְּמֵי הַשְּׂדֵה^ט. הֶעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁאֵכָלָהּ^ה שְׁנָה וְרִאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם שֶׁאֵכָלָהּ שְׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁאֵכָלָהּ שְׁנָה שְׁלִישִׁית, וַהֲזִמּוּ בֶּלֶן^ו - מְשַׁלְּשִׁים^ז [מ=חלקים] בִּינֵיהֶם^ח; שֶׁאֵף עַל פִּי שְׁעֵדוֹת הַחֲזָקָה שְׁלֹשׁ עֲדֵיוֹת^ט, הָרִי הֵן פְּעֻדוֹת אֶחָת לְהִזְמָה^י.

(מח) וכתוצאה מכך השדה שייכת לאדם המחזיק בה ולא לבעל השדה, כמבואר בהלכות טוען ונטען פרק יא הלכה ב. (מט) כי הם זממו לגרום לו להפסיד את השדה. (נ) וממילא, הם חייבים לשלם את דמי השדה לבעל השדה. (נא) את תשלום דמי השדה. (נב) כי כל עדות מעידה על שנה אחרת. (נג) כי רק צירוף כל העדויות גורם שהשדה תהיה שייכת לאדם המחזיק בה. החידוש בכך הוא אשר העדים אינם יכולים לטעון שעדותם לא נועדה להשאיר את השדה אצל האדם המחזיק בה אלא לחייב את המחזיק לשלם את הפירות שאכל במשך השנה לבעל השדה, כי מכיוון שהמחזיק הביא אותם לבית דין הוא בוודאי התכוון שהם יעידו לטובתו יחד עם העדים האחרים.

לְפִיכָן, שְׁלֹשָׁה אֲחִים, וְאֶחָד^א מִצִּטְרָף עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן וַהֲעִידוּ בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה^ב - הָרִי אֵלוֹ שְׁלֹשׁ עֲדֵיוֹת, וַתִּתְקַּים בָּהֶן הַחֲזָקָה^ג. וְהֵן פְּעֻדוֹת אֶחָת לְהִזְמָה^ד: שֶׁאִם הוֹזְמוּ בֶּלֶן - הָרִי שְׁלֹשָׁה הָאֲחִין מְשַׁלְּמִין^ה חֲצִי דְּמֵי הַשְּׂדֵה, וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵיהָ.

(נד) האדם הזר העיד על כל שנה יחד עם אח אחר. (נה) והן אינן נחשבות כעדות קרובים הפסולה, כי כל אח העיד על שנה אחרת. (נו) לבעל השדה.

ח. שְׁלֹשׁ פְּתֵי עֲדִים^א שֶׁנִּתְקַּים בְּעֲדוֹתָם שְׁשׁוֹר זֶה מוֹעֵד^ב, וְנִמְצְאוּ פֶת רִאשׁוֹנָה וְשִׁנְיָה זוֹמְמִין^ג - בֶּלֶן פְּטוּרִין^ד. נִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁתָן זוֹמְמִין - בֶּלֶן חֲבִין לְשֹׁלֵם חֲצִי נֶזֶק^ה; שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא תָם^ו, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק^ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁהָיוּ בֶּלֶן רוֹמְזִין זֶה

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַפֶּעַל לְשִׁלֵּם קֶנֶס בְּעֵדוּתָם^{טו}; וְנִמְצָאוּ^{טז} (מחויבים בדין) נְפֻשׁוֹת לָזֶה, וּמִמּוֹן לָזֶה^{טז}.

(פד) וממילא היא חייבת סקילה ואינה מקבלת את ממון הכתובה. (פה) כי הם זממו להרוג אותה, אך הם אינם משלמים לה ממון על הכתובה מכיוון שהם נהרגים כתוצאה מהעדות עליה ולא מחייבים אדם במיתה ובתשלומין על אותו דבר. (פו) כי בעל שהוציא שם רע על אשתו והתברר שהוא שיקר חייב לשלם קנס של מאה סלעים לאביה. (פי) ולכן ניתן לחייבם הן במיתה והן בתשלומין, כי כל חיוב נגרם מכך שהם זממו לחייב אדם אחר (ולכן אין הדבר דומה לאשה הנהרגת ומפסידה כתובתה, כמבואר בהערה (פה)).

וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה 'שֶׁפֶּעַל נַעֲרָה מֵאֲרֻשָּׁה^{פח}, וְהוֹזְמוּ - נִהְרָגִין^{טט}, וְאִין מְשַׁלְמִין^צ; 'בְּעַל בְּתוּ שֵׁל פְּלוֹנִי^{צא}, וְהוֹזְמוּ - נִהְרָגִין, וּמְשַׁלְמִין הַקֶּנֶס לְנִטְעָן^{צב}. 'פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוּר^{צג}, וְהוֹזְמוּ - נִסְקָלִין, וְאִין מְשַׁלְמִין^{צד}; 'שּׁוּרוֹ שֵׁל פְּלוֹנִי^{צה} - נִסְקָלִין, וּמְשַׁלְמִין דְּמֵי הַשּׁוּר לְבַעַל הַשּׁוּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(פח) וכתוצאה מכך הוא חייב סקילה כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג הלכה ד, ובנוסף לכך הוא חייב לשלם קנס של חמישים סלעים לאבי הנערה. (פט) כי הם זממו להרוג אותה. (צ) לאדם זה את הקנס בו הם זממו לחייבו, כי הם לא העידו במפורש שהוא בעל נערה ארוסה מסוימת אלא שהוא בעל נערה ארוסה כלשהי, וממילא, לא ניתן לתבוע אותו לשלם את הקנס. (צא) הם העידו במפורש שאדם זה בעל נערה ארוסה מסוימת. (צב) משלמים חמישים סלעים לאדם זה. דיני מוציא שם רע והקנס על בעילת נערה מבוארים בהרחבה בהלכות נערה בתולה. (צג) וממילא הוא והשור חייבים סקילה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק א הלכה טז. (צד) את שווי השור לבעל השור, כי הם לא העידו במפורש שאדם זה רבע שור מסוים. (צה) העידו במפורש אשר אדם זה רבע שור מסוים.

פֶּרֶק כב

עדות חוזרת לאחר הכחשה או הזמה.

א. שְׁתֵּי פְתֵי עֲדִים הַמְּכַחֲשִׁינִים זֶה אֶת זֶה^א, שֶׁבֹּא עַד אֶחָד מֵכַת זֶה וְעַד אֶחָד מֵכַת זֶה וְהֵעִידוּ בְּעֵדוּת אַחֶרֶת - אִין פֶּאן עֲדוּת; שֶׁהָרִי בּוֹדֵאִי אֶחָד מֵהֶן שֶׁקָּרַן, וְאִין יָדוּעַ מִי הוּא מְשַׁנִּיהֶם^ב.

(א) בעדות עצמה, כמבואר בפרק יח הלכה ב. (ב) עדות זו אינה נחשבת אף כעדות של עד אחד, מכיוון שכאשר אחד מהעדים קרוב או פסול כל העדות נפסלת כמבואר בפרק הלכה ג.

(ע) בן הזולל בשר ושותה יין על ידי ממון שגנב מאביו. (עא) על כך שהוא בן סורר ומורה, ובעדות זו הוא מתחייב מלקות בלבד. (עב) שהוא התנהג שוב כבן סורר ומורה. (עג) כי על מנת להרוג בן סורר ומורה, יש צורך בשתי עדויות שונות על מעשיו. דיני בן סורר ומורה מבוארים בהרחבה בהלכות ממרים פרק ז. (עד) למרות שלולא עדותם, העדות השניה לא הייתה מחייבת אותו במיתה. (עה) ולא זממו להרוג אותו. (עו) ממון מאביו. (עז) בשר ויין. (עח) מכיוון שגניבה לבדה או אכילה לבדה אינן מחייבות אותו מיתה, וממילא הוא התחייב מיתה על פי דברי כל ארבעת העדים של הכת האחרונה.

הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגֻּנְבַּ זֶה נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמִכְרֹעַט, וְהוֹזְמוּ - הָרִי אֵלָיו נִחְנָקִין. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגֻּנְבוּ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁמִּכְרֹעַ - בֵּין שֶׁהוֹזְמוּ עָדִי גֻּנְבָה, בֵּין שֶׁהוֹזְמוּ עָדִי מִכִּירָה - כָּל כַּת מֵהֶם שֶׁהוֹזְמָה נִהְרָגָת^א, שֶׁהַגֻּנְבָה הִיא תַּחֲלַת חַיִּיבוֹ שֵׁל זֶה מִיתָה.

(עט) וממילא הוא חייב מיתת חנק, כמבואר בהלכות גניבה פרק ט. (פ) כמו הגניבה והאכילה בפעם השניה של בן סורר ומורה.

הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁמִּכְרֹעַ לָזֶה הַיִּשְׂרָאֵלִי^א, וְהוֹזְמוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֲדִים שֶׁגֻּנְבוּ - הָרִי אֵלָיו פְּטוּרִין; שֶׁאִפְּלוּ לֹא הוֹזְמוּ, לֹא הָיָה זֶה [המוכר] נִהְרָג, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹל לֹמֵר: 'עַבְדִּי מִכְרֵתִי'. בָּאוּ עָדִי גֻּנְבָה אַחֵר שֶׁהוֹזְמוּ עָדִי מִכִּירָה - אִפְּלוּ רָאִינוּ אוֹתָם רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה^ב, אִין נִהְרָגִין^ב.

(פא) מכר אדם יהודי לאדם אחר. (פב) אף אם עדי המכירה רמזו לעדי הגניבה לבוא להעיד, וממילא נראה שהם זממו ביחד להעיד על אדם זה ולהרוג אותו. (פג) מכיוון שעדי המכירה יכולים לטעון שהם לא ידעו שקיימים עדים על הגניבה, ולא מתייחסים לרמיזתם. בכך אין סתירה למבואר בהלכה ח אשר אם עדי השור רומזים זה לזה עדותם נחשבת עדות אחת וכולם חייבים להשתתף בתשלום חצי הנזק הנוסף, מכיוון שהרמיזה מצרפת את העדויות בדיני ממונות בלבד אך בהלכה זו העוסקת בדיני נפשות הרמיזה אינה מצרפת את העדויות.

י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהִבִּיא עֲדִים שֶׁזָּנְתָה בְּשִׁהִיא אֲרוּסָה^{טז}, וְהִבִּיא הָאֵב [שלח] עֲדִים וְהִזְמִינָם - הָרִי עָדִי הַפֶּעַל נִהְרָגִין^{פח}. חֲזַר וְהִבִּיא הַפֶּעַל עֲדִים, וְהִזְמִין עָדִי הָאֵב - הָרִי עָדִי הָאֵב נִהְרָגִין, וּמְשַׁלְמִין מִמּוֹן לְבַעַל: נִהְרָגִין - מִפְּנֵי עָדִי הַפֶּעַל שֶׁנִּגְמַר דִּינָם לְהִרְיָגָה בְּעֵדוּתָם, וּמְשַׁלְמִין קֶנֶס - מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמַר דִּין

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

לֹא אֶצְלוּי. וּשְׁבוּעָה זוֹ - בְּתִקְנַת חֲכָמִים", כְּדִין חֲנוּנִי עַל פְּנִיקְסוּטִי.

(יב) משתי כיתות העדים שהכחישו זו את זו. (יג) ולא ניתן לגרום הפסד לאחד מהם. (יד) כי ייתכן שראובן או שמעון לא ירצו להישבע ויכטלו את תביעתם. (טו) כאשר חנוני תובע אדם לשלם לו את הממון שנתן לפועליו של אותו אדם על פי דבריו, ואף הפועלים תובעים את אדונם לשלם להם את הממון שהבטיח להם. במקרה כזה, החנוני והפועלים נשבעים ונוטלים ממון מאדם זה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק טז הלכה ה.

ד. הוציא ראובן שטר על שמעון, ועדיי פת אחת מהן, והוציא שטר שני על לוי, ועדיי הפת השנייה, וכל אחד מהן כפר בו - המוציא מחבירו, עליו הראיה; הואיל ואין ראובן יכול לקדם אחד משני שטרות^{טז} - הרי כל שטר בהם פתור^{יז}, ושני הנטענין נשבעין הסתם^{יח} ונפטרין.

(טז) כי אחד השטרות בוודאי פסול. (יז) מכיוון שראובן תובע כל חוב מאדם אחר, כל אחד מהם יכול לטעון שהוא אינו חייב לו אלא השני הוא החייב. (יח) שבועה מדרבנן, כמו אדם הכופר בכל, כמבואר בהלכות טוען ונטען פרק א הלכה ג.

במה דברים אמורים? בשבאו שתי הכתות להעיד כאחד. אבל כל המוציא שטר שיש בו עדות פת אחת משתייהן, הרי זה גובה בו. ואם הוציא אחר כך, בין הוא בין אחר, שטר שני שיש בו עדות הפת השנייה - הרי זה גובה בו, בין מן הלזה הראשון בין מאחר; שהרי כל פת משתייהן באה בפני עצמה והעידה^{יט}.

(יט) ובמקרה כזה כל אחת מהן נאמנת, כמבואר בתחילת הפרק.

ה. מי שהביא עדים ונחקרה עדותם, והוזהרו, וחזר והביא עדים אחרים באותה הטענה עצמה, והוזהרו, אפלו מאה פת, ואחר כך הביא עדים באותה הטענה עצמה, ונמצאת עדות אלו האחרונים מכוננת - דנין על פיהן; שאף על פי שהחזק זה שטען טענה זו להביא עדים שקרנים, הרי לא החזקו אלו העדים האחרונים שהם משקרין.

אבל שטר שקרא עליו ערערי, והוא שיבואו שנים ויאמרו: 'ממנו שאל' לזיף לו שטר זה' - אף על

באה פת זו בפני עצמה, ובאה פת זו בפני עצמה והעידה עדות אחרת - מקבילין כל אחת מהם בפני עצמה^י.

(ג) כי לא ניתן לדעת מי מהן הכת השקרנית, ולכן, יש לשתייהן חזקת כשרות (כמו שאר האנשים) ומאמינים לכל אחת מהן.

ב. ראובן שהוציא על שמעון שני שטרות, אחד במנה ואחד במאתים, וכפר שמעון בשני השטרות, ועדי שטר זה פת אחת מאותם השנים שהכחישו זו את זו, ועדי השטר השני הפת השנייה - הרי שמעון משלם מנה, שיד בעל השטר על התחתונה^{יא}; וישבע [שמעון] על השארה.

(ד) כי אחת מכיתות העדים פסולה, ולא ניתן להוציא ממון משמעון מספק. (ה) שאינו חייב לראובן מאתים.

ויראה • לוי, ששבועה זו שישבע על השטר, בנקיטת חפץ כדין מודה במקצת^{יב}; שהרי יש עליו שני עדים פשרים מעידין במקצת הממון שקפר בכלו^{יג}, ולא תהיה הודית פיו גדולה מהעדת עדים, כמו שבארנו^{יד}.

(ו) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסברתו, ואין לכך מקור מפורש. (ז) עליו להחזיק ספר תורה בעת השבועה. (ח) כמו אדם המודה במקצת מהסכום בו תובעים אותו, והוא חייב להחזיק ספר תורה בעת השבועה כמבואר בהלכות שבועות פרק יא הלכה ח. אמנם, בהלכה זו מדובר שראובן הוציא שני שטרות על שמעון אך בכל זאת שמעון אינו נחשב ככופר בשטר שלא מאמינים לכפירתו (כמבואר בהלכות טוען ונטען פרק ד הלכה ד), מכיוון שראובן אינו תובע אותו בשטר מסוים כי אחת מכיתות העדים פסולה, וממילא שמעון נחשב ככופר במלווה ללא שטר. (ט) כי אחת מכיתות העדים כשרה להעיד. (י) לא ייתכן שהודאת האדם במקצת הממון תחייב אותו שבועה, ועדות על מקצת הממון לא תחייב אותו שבועה. (יא) בהלכות טוען ונטען בסוף פרק ד.

ג. הוציא ראובן שטר על לוי, ועדיי פת אחת משתייהן^י, והוציא שמעון שטר שני על לוי, ועדיי הפת השנייה, ולוי כפר בשניהם - הרי ראובן נשבע ונוטל, ושמעון נשבע ונוטל; שודאי אחד מהם יש

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ - תַּעֲשֶׂה^א, זוּ מִצְוֹת עֲשֶׂה. וְכָל הַמִּצְוֹת בְּמִשְׁפָּט רַבְּנֵנוּ וּבִתְוֹרָתוֹ - חַיִּב לְסַמְךָ מַעֲשֶׂה הַדָּת אֲלֵיהֶם, וְלִהְיוֹת עֲלֵיהֶם^ב.

(א) של שבעים ואחד דינים, היושבים בלשכת הגזית שבבית המקדש. (ב) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב. (ג) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה ההלכות היוצאות ממנו. (ד) התורה אמרה שצריך לבטוח ולהסתמך, על ההוראות שלהם. (ה) על פירושם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית דין הגדול שבירושלים - הם עקר תורה שבעל פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דיני ישראל, לבית הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם". אצל בני נח, תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע הדין המתאים למקרה שהובא לפנייהם.

אבל דיני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

פִּי שְׁנֵתָנִים הַשֹּׁטֵר מַחֲזִיקוֹ^א, אֵין גּוֹבִין בּוֹ לְעוֹלָם^ב. וַיֵּרָאָה לִיכִי, שְׁאֵם בָּאוּ עַדִּי הַשֹּׁטֵר, וְהַעֲדִידוּ הֵם בְּעֶצְמָם עַל כְּתָב יָדָם^כ - גּוֹבִין בּוֹ^כ.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִינָן

(כ) הנתבע טען שהשטר מזויף. (כא) התובע ביקש ואמר לנו. (כב) למרות שקיימו את חתימות העדים החתומים על השטר באחד האופנים המבוארים בפרק ו' הלכה ב. (כג) כי ייתכן שהתובע זייף את חתימות העדים במדויק. (כד) במילים אלו משתמש הרמב"ם כאשר הוא כותב דבר מסברתו, ואין לכך מקור מפורש. (כה) והם זוכרים את ההלוואה עצמה, כמבואר בתחילת פרק ח. (כו) כי במקרה כזה לא חוששים לזיוף החתימות שלהם.

~ יום שישי ה' שבט ~

הלכות ממרים

יֵשׁ בְּכָלֶלן תִּשְׁעַ מִצְוֹת - שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֶׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לַעֲשׂוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה שְׁיֹאמְרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל; (ב) שְׁלֹא לְסוֹר מִדְּבָרֵיהֶם; (ג) שְׁלֹא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא בְּמִצְוֹת שֶׁבְּכֻתָּב, וְלֹא בְּפִירוּשָׁן שֶׁלְּמִדְּנֵנוּ מִפִּי הַשְּׂמוּעָה; (ד) שְׁלֹא לַגְרֹעַ מִן הַכֹּל; (ה) שְׁלֹא לְקַלֵּל אֶב וְאֵם; (ו) שְׁלֹא לְהַכּוֹת אֶב וְאֵם; (ז) לְכַבֵּד אֶב וְאֵם; (ח) לִירְאָה מֶאֱב וְאֵם; (ט) שְׁלֹא יִהְיֶה הַבֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה עַל קוֹל אָבִיו וְאִמּוֹ. וּבִאֵוֶר מִצְוֹת אֵלֹו - בְּפָרָקִים אֵלֹו.

פֶּרֶק א

קביעת ההלכה על ידי בית דין הגדול.

א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שְׁבִירוּשָׁלַיִם^א - הֵם עֶקֶר תּוֹרָה שְׁבַעֲלָ פֶה^ב, וְהֵם עֶמּוּד הַהוֹרָאָה^ג, וּמֵהֶם חֹק וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְעֲלֵיהֶם הַבְּטִיחָה תּוֹרָה^ד, שְׁנֵאֲמַר^ה: "עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֶד, וְעַל

ב. כָּל מִי שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאֲמַר^א: "לֹא תִסּוֹר מִכָּל (מִן) הַדֶּבֶר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ". וְאֵין לוֹקִין עַל לֹא זֶה, מִפְּנֵי שְׁנֵתָן לְאַזְהֵר מִיתַת בֵּית דִּין^ב; שְׁכָל חֻכָּם שְׁמוֹרָה [חולק] עַל דְּבָרֵיהֶם - מִיתַתוֹ בְּחֻנֵּק, שְׁנֵאֲמַר^ג: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזֻדּוֹן וְגו'".

(ו) בשונה משאר העבירות שמזהירה התורה שמי שיעבור על הלאו ייענש במלקות, בעבירות אלו אזהרת התורה היא שמי שיעבור על העבירה ייהרג על ידי בית דין.

1. דברים-שופטים, יז, יא. 2. דברים-שופטים, יז, יא. 3. שם, פסוק יב.

הלכה א: ביאור ג' שלבים ופרטים בתפקיד ב"ד הגדול ודיוקי לשונות - לקו"ש חכ"ט ע' 97 והע' 24. הלכה ב: שקו"ט בגדר "לא תסור", מצוות דרבנן - לקו"ש ח"ט ע' 138 הע' 14, חכ"ט ע' 104. וכיצד יתכן ש"חכמי ישראל יתוסף חידוש ושינוי בתורת ה'?" - סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 507. יישוב השגת הרמב"ן בסה"מ צ - יין מלכות סקצ"א.

או עם שלוחו עולין לירושלים, ושואלין לבית דין שבהר הבית. אם ידעו, אמרו להן; ואם לאו, הפל באין לבית דין שעל פתח העזרה. אם ידעו, אמרו להן; ואם לאו, הפל באין ללשכת הגזית לבית דין הגדול, ושואלין.

אם היה הדבר שנולד בו הספק לכל ידוע אצל בית דין הגדול, בין מפי הקבלה בין מן המדה שדנו בה - אומרים להן מיד; ואם לא היה הדבר ברור אצל בית דין הגדול - דנין בו בשעתן [באותה שעה], ונושאים ונותנים בדבר עד שייסבימו פלן, או יעמדו למנן וילכו אחר הרב, ויאמרו לכל השואל: 'כך הלכה', והולכין להן.

משבטל בית דין הגדול^י, רבקה מחלקת בישראל: זה מטמא ונותן טעם לדבריו, וזה מטהר ונותן טעם לדבריו; זה אוסר, וזה מתיר.

(יג) וכבר אין בית דין אחד, שהוא הסמכות העליונה.

ה. שני חכמים או שני בתי דינין שנתלקו שלא בזמן הסנהדרין^י, או עד שלא הגיע הדבר להן^{טו} - בין בזמן אחד, בין בזה אחר זה - אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר - אם אין אתה יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלוח אחר המחמיר; ובשל דבר סופרים, הלוח אחר המקל.

(יד) אחרי שהתבטל בית דין הגדול. (טו) או בזמן שבית הגדול היה קיים, אבל הם עדיין לא הגיעו להכרעה, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה.

פרק ב

תוקף הוראות בית דין וגזרותיו.

א. בית דין הגדול שדרשו באחת מן המדות [שהתורה נדרשת בהן] כפי מה שפירא בעיניהם שהדין כן, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר, ונראה לו טעם אחר לסתור אותו הדין - הרי זה סותר, ודן כפי מה שפירא בעיניו, שפירא^י: "אל השפט אשר יהיה בימים ההם" - אין אתה חייב ללכת, אלא אחר בית דין שפדורף.

אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה^י, והם תורה שבעל פה, ואחד דברים שלמדו אותן מפי דעתן באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן^י ונראה בעיניהם שהדין בדבר זה כן הוא, ואחד דברים שעשו אותן סג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והם הגזרות והתקנות והמנהגות^י - כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים, מצות עשה לשמע להן, והעובר על כל אחד מהן, עובר בלא תעשה^{יב}.

(ז) מסורת ממש רבינו. (ח) הדרכים שעל ידם לומדים את ההלכות, מהנכתב בתורה. (ט) כגון, שהוסיפו איסור אכילת בשר עוף בחלב, על איסור התורה לאכול בשר בהמה עם חלב. (י) כגון, עירובין ונטילת ידים. (יא) כגון חיבוב ערבה בהושענא רבה וקריאת הלל בראשי חודשים. (יב) של "לא תסור מן הדבר".

הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו הגזרות והתקנות והמנהגות שירורו בהן לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם; "ועל המשפט אשר יאמרו לך" - תעשה^{יג}, אלו דברים שלמדו אותן מן הדין באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן; "מכל (מן) הדבר אשר יגידו לך", זו הקבלה שקבלו איש מפי איש.

ג. דברי הקבלה [ממשרע^{יח}], אין בהן מחלקת לעולם; וכל דבר שתמצא בו מחלקת, בידוע שאינו קבלה ממש רבנו. ודברים שלומדין מן הדין [ק"ו או גזירה שווה] - אם הסבימו עליהן בית דין הגדול פלם, הרי הסבימו; ואם נחלקו בהן - הולכין אחר הרב, ומוציאין הדין אחד לרבים.

וכן הגזרות והתקנות והמנהגות - אם ראו מקצתן שראוי לגזר גזרה או לתקן תקנה זו או שפירא העם על מנהג זה [שימשיכו לנהוג בו], וראו מקצתן שאין ראוי לגזר גזרה זו ולא לתקן תקנה זו ולא להניח מנהג זה - נושאים ונותנים אלו כנגד אלו, והולכין אחר הרב, ומוציאין הדין אחד לרבים.

ד. כשהיה בית דין הגדול קיים, לא הייתה שם מחלקת בישראל; אלא כל דין שנולד בו ספק לאחד מישראל, שואל לבית דין שבעירו. אם ידעו, אמרו לו; אם לאו, הרי השואל עם אותו בית דין

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ועונשין שלא פדיין; אבל אין קובעין הדבר לדורות, ואומרים שהלכה כן היא.

(ג) למרות, שזה לא על פי כללי התורה.

וכן אם ראו לפי שעה לבטל מצות עשה, או לעבר על מצות לא תעשה, כדי להחזיר רבים לדת, או להציל רבים מישׂראל מלהכשיל בדברים אחרים - עושין לפי מה שהשעה צריכה.

(ד) כמו שהתיר אליהו הנביא להקריב קרבן שלא על פי בדין, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ולהחזיר את עם ישראל בתשובה

כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה, כדי שיהיה פלו - כך בית דין מורים בזמן מן הזמנים לעבר על מקצת מצוות לפי שעה, כדי שיתקיימו פלו - כדרך שאמרו חכמים הראשונים: 'חלל עוליו שבת אחת, כדי שישמר שבתות הרבה'.

(ה) שלקה בהרעלת דם. (ו) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן כדי לקיים את השאר. (ז) על החולה, שיותר לעשות בשבילו, כל צרכיו בשבת.

ה. בית דין שנראה להם לגזר גזרה, או לתקן תקנה, או להנהיג מנהג - צריכין להתנישב בדבר, ולידע תחלה, אם רב הצבור יכולין לעמד בה, או אין רב הצבור יכולין לעמד בדבר זה. ולעולם אין גוזרין גזרה על הצבור, אלא אם כן רב הצבור יכולין לעמד בה.

ו. הרי שגזרו בית דין גזרה, ודמו שרב הצבור יכולין לעמד בה, ואחר שגזרו אותה, פקפקו [זולת] העם בה ולא פשטה ברב הצבור - הרי זו בטלה, ואינן רשאים לכך [לכפות] את העם ללכת בה.

ז. גזרו ודמו שפשטה בכל ישראל, ועמד הדבר כן שנים רבות, ולאחר זמן מרבה עמד בית דין אחר, ובדק בכל ישראל וראה שאין אותה הגזרה פושטת בכל ישראל - יש לו רשות לבטלה; ואפלו היה פחות מאותו בית דין הראשון בחכמה ובמנין, יש לו לבטל.

ח. וכל בית דין שהתיר שני דברים [גזירות], אל ימהר להתיר דבר שלישי.

ב. בית • דין שגזרו גזרה, או התקינו תקנה, והנהיגו מנהג, ופשט

הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר, ובקש לבטל דברי הראשונים ולעקר אותה התקנה ואותה הגזרה ואותו המנהג - אינו יכול, עד שיהיה גדול מן הראשונים בחכמה ובמנין

[החכמים שבב"ד].

היה • גדול בחכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בחכמה - אינו יכול לבטל את דבריו; אפלו בטל הטעם שבגללו

גזרו הראשונים או התקינו - אין האחרונים יכולין לבטל, עד שיהיו גדולים מהן.

והיאך יהיו גדולים במנין, הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד הוא? זה מנין חכמי הדור [שאנם חברי בית הדין] שהספימו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול, ולא חלקו בו.

ג. במה דברים אמורים? בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סג, אלא בשאר דיני תורה. אבל דברים שראו בית דין לגזר או לאסור אותו, לעשות סג - אם פשט אסורן בכל ישראל - אין בית דין הגדול אחר יכול לעקור ולהתיר, אפלו היה גדול מן הראשונים.

(א) שבית דין שגדול מבית דין קודם, יכול לבטל גזירת בית הדין שקודמו. (ב) גזר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב.

ד. ויש לבית דין לעקר אף דברים אלו [גזרות שנעשו סג] לפי שעה, אף על פי שהוא [בית דין] קטן מן הראשונים - שלא יהו גזרות אלו חמורין מדברי תורה עצמה; שאפלו דברי תורה - יש לכל בית דין לעקר אותן, הוראת שעה [לזמן קצוב].

ביצד? בית דין שראו לחזק הדת ולעשות סג, כדי שלא יעברו העם על התורה - מפין שלא פדיין,

הלכה ב: בענין תוקפם של מנהגים - לקו"ש חל"ג ע' 146 והע' 6, 9. יש . . אותן: משום ששורשם של ישראל גבוה משורש התורה - סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 733. חלל . . הרבה: הנפק"מ בין לימוד זה ללימוד מהפסוק "וחי בהם" - לקו"ש חכ"ז ע' 137 והע' 44.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(ח) כי בית דין שמתיר שלושה דברים, נקרא בלשון גנאי, 'בית דין המתיר'.

מִתֵּר, חוץ מִן הָעֵז^י; וְכֹאֵף אַחֵר לֹמֵר: 'אֵף בֶּשֶׁר הָעֵז מִתֵּר בְּחֶלֶב הַפָּרָה אוֹ הַכֶּבֶשֶׂה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֲלֵא "אִמּוֹ", שֶׁהִיא מִינּוּ'; וְכֹאֵף אַחֵר לֹמֵר: 'אֵף בְּחֶלֶב הָעֵז שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ מִתֵּר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֲלֵא "אִמּוֹ"'.
לְפִיכָךְ נֶאֱסָר כָּל בֶּשֶׁר בְּחֶלֶב, וְאִפְלוּ בֶּשֶׁר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֲלֵא עוֹשֶׂה סִיג לַתּוֹרָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(יג) מכיוון שלא נכתב בתורה בהמה, אלא "גדי" בלבד.

פֶּרֶק נ

הכופר בתורה שבעל פה, וזקן ממרא.

א. מִי שֶׁאֵינּוּ מֵאֲמִין בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה^א, אֵינּוּ זָקֵן מִמֵּרָא הָאֲמִיר בַּתּוֹרָה, אֲלֵא הֵרִי זֶה בְּכָלֵל הַמִּינִים [כופרים], וּמִיתָתוֹ בְּיַד כָּל אָדָם^ב.

(א) פירוש המצוות שנאמרו למשה בהר סיני. (ב) ואין צורך שבית דין ידונו אותו למיתה.

ב. מֵאַחֵר שְׁנַתְּפָרְסָם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה - מוֹרִידִין [אותו לבור] וְלֹא מַעֲלִין [מהבור - בזמן סכנה], כְּשֶׁאֵר הַמִּינִים וְהָאֲפִיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין 'אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם'^י וְהַמּוֹסְרִין וְהַמְשַׁמְדִּין^ה; כָּל אֵלוֹ אֵינָן בְּכָלֵל יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָן צְרִיכִין לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה וְלֹא דִינָן; אֲלֵא כָּל הַהוֹרָג אֶחָד מֵהֶם, עֹשֶׂה מַצָּנָה גְדוֹלָה וְהַסִּיר מִכְשׁוֹל.

(ג) שהתורה לא ניתנה מהשמיים, אלא משה רבינו אמרה מעצמו. (ד) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס. (ה) העוברים עברות בודון, נגד רצון ה'.

ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמִירִים? בְּאִישׁ שֶׁכֹּפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה מִמַּחְשְׁבֹתוֹ, וּבִדְבָרִים שֶׁנֶּאֱרָאוּ לוֹ, וְהִלָּף אַחֵר דַּעְתּוֹ הַקָּלָה, וְאַחֵר שְׁרִירוֹת [ראיית] לְבוֹ, וְכֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה תַּחֲלָה; וְכֵן כָּל הַטּוֹעִים אַחֲרָיו. אֲבָל בְּגִי אוֹתָן הַטּוֹעִים וּבְגִי בְּנֵיהֶם, שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם וְנוֹלְדוּ בְּמִינּוֹת, וְגִדְּלוּ אוֹתָם עֲלֵיו - הֵרִי הֵן כְּתִינוּק שֶׁנִּשְׁבֶּה לְבֵין הַגּוֹיִם וְגִדְּלוּהוּ הַגּוֹיִם עַל דָּתָם, שֶׁהוּא אָנוּס; וְאֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחֵר כֶּף שֶׁהָיָה יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְּהוּדִים וְדָתָם - הֵרִי הוּא

השנת הראב"ד

הואיל . . . ולאסור א"א כל אלה ישא רוח שכל דבר שגורו עליו ואסרוהו לסייג ולמשמרת של תורה אין בו משום לא תוסיף אפילו קבעוהו לדורות ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא כדאשכחן בכמה דוכתי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא ואם גרע לפי צורך שעה כגון אליהו בהר הכרמל אף זה דבר תורה הוא עת לעשות לה' הפרו תורתך, ולא תמצא איסור מוסיף אלא במצות עשה כגון לולב ותפילין וציצית וכיוצא בהן בין לשעה בין לדורות בין שקבעה בדבר תורה בין שלא קבעה.

ט. הואיל . ויש לבית

דין לגזר ולְאָסֵר דְּבַר הַמִּתֵּר וְיַעֲמֵד אֲסוּרוֹ לְדוֹרוֹת, וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהַתִּיר אֲסוּרֵי תּוֹרָה לְפִי שְׁעָה - מָה הוּא זֶה שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה, "לֹא תִסֵּף עָלָיו, וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ"^י? - שֶׁלֹּא

להוסיף על דברי תורה

וְלֹא לְגַרֵעַ מֵהֶם, וְלִקְבֹּץ הַדְּבָר לַעֲוֹלָם שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה^ט, בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה^י, בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה^י.

(ט) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בבטולו שזו הוראת שעה בלבד. (י) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם.

כִּיצַד? הֵרִי כְּתוּב בַּתּוֹרָה: "לֹא תִבְשֹׁל גְּדִי בְּחֶלֶב אִמּוֹ", וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממשע"ה] לְמָדוּ, שֶׁזֶה הַכְּתוּב אֲסֵר לְבִשֹׁל וְלֹאֲכַל בֶּשֶׁר בְּחֶלֶב - בֵּין בֶּשֶׁר בְּהֵמָה, בֵּין בֶּשֶׁר חַיָּה; אֲבָל בֶּשֶׁר עוֹף, מִתֵּר בְּחֶלֶב מִן הַתּוֹרָה.

אִם יָבוֹא בֵּית דִּין וְיַתִּיר בֶּשֶׁר חַיָּה בְּחֶלֶב, הֵרִי זֶה גּוֹרֵעַ^י; וְאִם יֶאֱסֹר בֶּשֶׁר הָעוֹף, וְיֹאמַר שֶׁהוּא בְּכָלֵל הַגְּדִי, וְהוּא אֲסוּר מִן הַתּוֹרָה - הֵרִי זֶה מוֹסִיף^י.

(יא) מתורה שבעל פה. (יב) על תורה שבכתב.

אֲבָל אִם אָמַר: 'בֶּשֶׁר הָעוֹף מִתֵּר מִן הַתּוֹרָה, וְאֵנּוּ נֶאֱסָר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לָעָם שֶׁהוּא גִזְרָה, שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדְּבָר הַרְבֵּה [דקא], וְיֹאמְרוּ: 'הָעוֹף מִתֵּר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְּפַרֵשׁ בַּתּוֹרָה, כִּף הַחַיָּה מִתֵּר שֶׁהִרִי לֹא נִתְּפַרֵשׁ'; וְכֹאֵף אַחֵר לֹמֵר: 'אֵף בֶּשֶׁר הַבְּהֵמָה

7. דברים-ראה, יג, א. 8. שמות-משפטים, כג, יט.

הפניות לשיחות קודש

לא . . . ממנו: לא הובא הפסוק מפרשת ואתחנן - לקו"ש חט"ו ע' 138 הע' 8.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

(יד) שאין לו מספיק ידיעות בתורה, כדי שיהיה ראוי להורות. (טו) אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הרבה דינים מבחינתו הם 'מופלאים'.

ו. הִיָּה חָכֵם מְפֹלֵא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחָלַק וְשָׁנָה וְלָמַד לְאַחֵרִים בְּדִבְרֵי, אָכֵל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פְּטוּר, שְׁנֵאֲמַר¹⁰: "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּזִדּוֹן" - לֹא שְׂאֵמַר בְּזִדּוֹן, אֲלֵא יוֹרָה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא בַּעֲצָמוֹ.

ז. מִצָּאָן [לסנהדרין] חוץ לַמְקוֹמָן [לשכת הגזית], וְהִמְרָה עֲלֵיהֶם - פְּטוּר, שְׁנֵאֲמַר¹¹: "וְקִמַּת וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם", מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם שָׁהָם פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה - יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנִדּוּתָם¹² וְלַהֲפָרִישָׁם וְלַהֲפֹתָם וְלַמְנַעֵם מִלְּלַמֵּד כְּפִי מַה שְׂרָאָה לָהֶם שֶׁהַדָּבָר צָרִיף לָכֶּה. (טז) מרחיקים אותם מהקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם.

ח. וְכִיצַד דִּנִּין זָקֵן מִמָּרָא? בַּעַת שְׂיִפְלָא [יוקשה] דָּבָר, וְיוֹרָה בּוֹ חָכֵם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שְׂרָאָה בַּעֲיָנִיו, בֵּין בְּדָבָר שֶׁקָּבַל מִרְבוּתָיו - הָרִי הוּא וְהַחוּלְקִין עִמּוֹ עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וְבָאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת; וְאוֹמְרִים לָהֶם בֵּית דִּין: 'כֶּף הוּא הַדִּין'. אִם שָׁמַע וְקָבַל, מוֹטֵב.

וְאִם לֹא - בָּאִין בָּלֵן לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים גַּם הֵם לָהֶם: 'כֶּף הוּא הַדִּין'. אִם שָׁמַע וְקָבַל, יֵלְכוּ לָהֶם. וְאִם לֹא - בָּלֵן בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּלְשַׁפְת הַגְּזִית, שֶׁמֶשֶׁם תוֹרָה יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר¹²: "מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, אֲשֶׁר יִבְחָר ה'". וְבֵית דִּין אוֹמְרִין לָהֶם: 'כֶּף הוּא הַדִּין'; וְיוֹצֵאִין בָּלֵן.

חֲזָר זֶה הַחֲכָם שֶׁחָלַק עַל בֵּית דִּין לַעֲרֹו, וְשָׁנָה וְלָמַד בְּדִרְךָ שֶׁהוּא לְמוֹד - הָרִי זֶה פְּטוּר; הוֹרָה לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאָתוֹ - חֲזָב מִיתָה, וְאִינוֹ צָרִיף הַתְּרָאָה. אֲפִלּוֹ נָתַן טַעַם לְדִבְרֵי¹³, אִין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲלֵא בֵּינוֹ שֶׁבָּאוּ עֲדִים שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאָתוֹ, אוֹ שֶׁהוֹרָה לְאַחֵרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה לְבֵית דִּין שֶׁבָּעִירוֹ.

(יז) מכיוון שלא הורה לעשות כך. (יח) לזכות עצמו ולהצלתו.

כָּאֲנוּס, שֶׁהָרִי גָדְלוֹהוּ עַל טַעוּתָם. כֶּף אֱלוֹ הָאוֹחֲזִים בְּדִרְכֵי אֲבוֹתֵיהֶם שֶׁתַּעֲוִי. לְפִיכָּה, רָאוּי לְהַחֲזִירָן בְּתַשׁבָּה, וְלִמְשֹׁךְ אוֹתָם בְּדִרְכֵי שְׁלוֹם, עַד שֶׁיַּחֲזִירוּ לְאִיתָן הַתּוֹרָה; וְלֹא יִמְהַר אָדָם לְהִרְגֵן.

(ו) דינים כאנוסים.

ד. אָכֵל זָקֵן מִמָּרָא הָאֲמֹר בְּתוֹרָה - הוּא חָכֵם אֶחָד מִחֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ בִּידוֹ קִבְלָה [מודה בתושבע"פ], וְדִן וּמוֹרָה בְּדִינֵי תוֹרָה כְּמוֹ שִׁידוּנֵי וְיוֹרוֹ פֶּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּאָה לוֹ מִחֻלָּקַת בְּדִין מִן הַדִּינִין עִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא חֲזָר [הסכים] לְדִבְרֵיהֶם אֲלֵא חָלַק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹּא בְּהוֹרָאָתָם - גְּזָרָה תוֹרָה עָלֵיו מִיתָה; וּמִתּוֹדָה, וְיֵשׁ לוֹ חָלַק לַעֲוֹלָם הַבָּא.

(ז) על פי השמועה שקיבלו מרבותיהם, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן.

אף על פי שהוא דין וְהֵן דִּינֵין, וְהוּא קָבַל וְהֵם קָבְלוּ - הָרִי הַתּוֹרָה חָלָקָה לָהֶם כְּבוֹד; וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לְמַחֵל עַל כְּבוֹדָם, וְלַהֲנִיחוֹ - אִינֵן יְכוּלִין, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְבוּ מִחֻלָּקַת בִּישְׂרָאֵל.

(ח) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. (ט) מרבותיו, מפי השמועה.

ה. אִין זָקֵן מִמָּרָא חֲזָב מִיתָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה חָכֵם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה, סָמוּךְ [מוסמך] בְּסִנְהֶדְרִין, וְיַחֲלַק עַל בֵּית דִּין בְּדָבָר שֶׁחֲזָבִין עַל זְדוּנֵי כֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה, אוֹ בְּתַפְלִיין¹⁴; וְיוֹרָה לַעֲשׂוֹת בְּהוֹרָאָתוֹ¹⁵, אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ; וְיַחֲלַק עֲלֵיהֶן, וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁפַת הַגְּזִית¹⁶.

(י) שיחלוק בדיון שאדם העובר עליו ברצון יהיה חייב כרת, ואם עבר עליו בשוגג יתחייב להביא קרבן חטאת. (יא) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין. (יב) ואם רק אמר שכן צריך להיות ההלכה, אבל לא הורה כן למעשה, פטור. (יג) אבל אם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור.

אָכֵל אִם הָיָה תִּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה¹⁷, וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פְּטוּר, שְׁנֵאֲמַר¹⁸: "כִּי יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט", מִי שֶׁלֹּא יִפְלֵא [ייעלם] מִמֶּנּוּ אֲלֵא דָּבָר מְפֹלֵא [עמוק וקשה] טו.

9. דברים-שופטים, יז, ח. 10. דברים-שופטים, יז, יב. 11. דברים-שופטים, יז, ח. 12. דברים-שופטים, יז, י.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ג) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו. (ד) ולדעת חכמים, החמץ אסור באכילה בלבד. (ה) מכיוון שבעיקר איסור חמץ (שהוא מהתורה) יש דין כרת.

ב. אחד דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת שנחלקו בו, או שנחלק בדבר המביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת. כיצד? נחלקו באשה זו אם היא ערוה או אינה, אם מראה דם זה מטמא באשה או אינו מטמא, אם זו טמאה לדה או אינה טמאה לדה, אם זו זבה או אינה זבה, אם חלב זה אסור או מותר, וכל פיוצא באילו - הרי זה חלק בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת.

ו) כגון, שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת, שהאיסור לבוא על הבת הזו אינו מפורש בתורה, אלא חכמים למדו זאת מקל וחומר, ואם חלק חזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב.

וכיצד דבר המביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת? כגון שנחלקו בעבור השנה, אם מעברין [רק] עד הפורים או בכל אדר [גם אחרי פורים ניתן לעבר] - הרי זה חייב, שזה מביא לידי אכילת חמץ בפסח.¹

ז) שאם בית הדין מורה לעבר את השנה ולהוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי חזקן שלא לעבר את השנה, נמצא שחג הפסח יחול בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז חג הפסח, והאוכל חמץ בפסח במזיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת.

וכן אם נחלקו בדין מדיני ממונות, או במנין הדינין שדינו דיני ממונות - הרי זה חייב [והעם:] לדבריו של אחד שזה חייב לזה, כל שנטל ממנו - פדין נטל ועל פי בית דין נטל; ולדבריו של זה שאומר פטור, או שאמר שאין אלו ראויין לדון² - כל שננטל גזל הוא פידו, ואם קדש בו אשה אינה מקדשת; ולדברי האומר שלו נטל - הפא עליה במזיד ענוש פרת, ובשוגג מביא חטאת.³ ונמצא הדבר מביא לידי דבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת.

ותפשין אותו, ומעלין אותו משם לירושלים. ואין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו, ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים⁴, אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים. ומשמרין אותו עד הרגל, וחונקין אותו ברגל⁵ - שנאמר¹³: "וכל (ישראל) העם ישמעו ויראו", מכלל שצריך הכרזה. וארבעה צריכין הכרזה¹⁴ - זמן ממרא, ועדים זוממין, והמסית¹⁵, ובן סורר ומורה; שהרי בכלם נאמר¹⁴: "ושמעו ויראו".

ט) כגון בתקופות שהסנהדרין גלתה, ולא ישבה בלשכת הגזית. כ) בחול המועד. כא) ומכריזים במקום שהרבים מתקבצים שם, והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. כב) לעבור עבודה זרה.

~ שבת קודש ו' שבט ~

פרק ד

מחלוקת חזקן ממרא המחייבת מיתה.

א. זקן שחלק על בית דין בדבר שחייבין על זדונו פרת, ועל שגגתו חטאת¹ - בין שהיו הן אוסרין והוא מתיר, בין שהיו הן מתירין והוא אוסר - הרי זה חייב מיתה.

א) שהזקן ממרא חלק בדבר, שאם אדם יעבור עליו ברצון הוא יתחייב כרת, ואם יעבור עליו בשוגג הוא יתחייב להביא קרבן חטאת.

אפלו היה הוא אומר מפי הקבלה, ואמר: 'כף קבלתי מרבותי', והם אומרים: 'כף נראה בעינינו שהדין נותן² - הואיל וחלק עליהם בדבר, ועשה או שהורה לעשות - הרי זה חייב מיתה. ואין צריך לומר, אם היו הם מורים מפי הקבלה.

ב) מצד הסברה שלהם.

וכן אם חלק עליהן בגזרה מן הגזרות שגזרו בדבר שיש בשגגתו חטאת ובזדונו פרת, כגון שהתיר החמץ יום ארבעה עשר [בניסן] בשעה ששיתי, או אסרו בהנהיג בשעה חמישית³ - הרי זה חייב מיתה⁴; וכן כל פיוצא בזה.

13. שם, פסוק ג. 14. דברים-שופטים, יט, כ.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶם בָּאֵב מֵאֲבוֹת הַטָּמְאוֹת, פְּגוֹן נִגְעֵי בְּשָׂרִי אוֹ נִגְעֵי בְּתִים כֹּא אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים כֹּב - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר טָהוֹר, מִתֵּר לְהַכְנִס לְמִקְדָּשׁ וְלֵאכֹל קִדְשִׁים; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר טָמֵא, אִם נִכְנָס כֹּב אוֹ אָכַל בְּמִזֵּד - עֲנוּשׁ פֶּרֶת, וּבְשׁוּגָג - מִבִּיא חֲטָאֵת. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּטַהֲרַת מִצְרָע, אִם יֵשׁ לְזַהֲרֵי טַהֲרָה אוֹ אֵין לוֹ.

(ט) שנחלקו האם שכחה, זה בשתי עומרים או שלושה. (כ) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור, האם הוא טהור או טמא. (כא) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, או שהבית טמא רק כשייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית. (כב) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, האם הבגד טמא או טהור. (כג) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. (כד) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, האם אין לו טהרה עולמית, כי אין על מה לתת את דם האשם והשמן, או שנותן לו על מקומו ויוצא ידי חובה. ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא.

וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּהַשְׁקָאָה שׁוֹטָה, אִם זֹו צְרִיכָה לְשִׁתּוֹת אוֹ אֵינָה צְרִיכָה כֹּב - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר צְרִיכָה - אִם מֵת הַפֶּעַל קָדָם שִׁתְשָׁתָה, הָרִי זֹו אֲסוּרָה לְזָבֵם; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינָה צְרִיכָה, מִתְּיַבֶּמֶת.

(כה) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, האם היא שותה, או מכיוון שלא היו שני עדים גם על הסתירה אינה שותה.

וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּזָה, צְרִיכִין לְבַדֵּק וְלַחְקֹר אִם הִיָּתָה מִחֲלָקֶת זֹו מִבִּיאָה לְיָדִי דָּבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מִבִּיאָה לְיָדִי דָּבָר שֵׁנִי, אֲפֹלוֹ אַחֵר מֵאָה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בְּסוֹף דְּבָר שֶׁחִיבִין עַל זִדּוֹנוֹ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאֵת - בֵּין שֶׁהִיָּה הִזְקָן מִקָּל וְהֵן מִחְמִירִין, בֵּין שֶׁהִיָּה הוּא מִחְמִיר וְהֵן מְקַלִּין - הָרִי זֶה חֵיב.

ג. וְאִם לֹא תָבִיא הַמִּחְלָקֶת לְיָדִי פָּהֲכִי, הָרִי זֶה פְּטוּר - חוץ • מִמְצוֹת תַּפְלִין בְּלִבָּד.

השגת הראב"ד

חוץ . . בלבד א"א זה בשבט לדעת ר' מאיר הוא דבעינן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ובתפילין פטור ולדעת רבי יהודה הוא שחייב בתפילין והוא הדין לולב וציצית

(ח) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (ט) התובע. (י) מכיוון שהמקדש בגזל אינה מקודשת. (יא) מכיוון שהיא מקודשת, והרי היא אשת איש.

וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּדִינֵי מַכּוֹת, אִם זֶה חֵיב מַלְקוֹת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ שֶׁחָלַק בְּמִנְיֵן הַדִּינִין שְׁלֹוֹקִין בְּפִנְיָהֶם [האם לוקים בפני ג' או יותר] - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לֹוֶקָה - חוֹבְלִין הֵם בּוֹ, וְחִיבִין לְשִׁלְמֵי, וְכֹל שִׁטְל מִהֵן, פְּדִין נֹטֵל; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מַלְקוֹת הוּא יי - כֹּל שִׁטְל מִהֵם גָּזֵל הוּא בִּידוֹ, וְאִם קָדָשׁ בּוֹ אֲשֶׁה אֵינָה מִקְדָּשֶׁת.

(יב) כדין כל מכה את חברו, שחייב בתשלומים. (יג) כי בית-דין של שלושה, דן דיני מכות.

וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּעִרְכִּין [עֵרֶךְ פְּלוֹנִי עָלֵי - לְמִקְדָּשׁ] אוֹ בְּחִרְמִין [נְכִסֵּי מוֹחַרְמִים, וְסָפֵק אִם כִּיוּן לְמִקְדָּשׁ אוֹ לְכַהֲנִים], אִם זֶה חֵיב לְתֵן אוֹ אֵינוֹ חֵיב - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ חֵיב לְתֵן - אִם לְקַחוֹ מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה גָּזֵל, וְהִמְקָדָשׁ בּוֹ אֲשֶׁה אֵינָה מִקְדָּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶם בְּפִדְיוֹן הַקִּדְשִׁים, אִם נָפְדּוּ אוֹ לֹא נָפְדּוּ יי - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פְּדִיוֹן, אִם קָדָשׁ בּוֹ אֲשֶׁה אֵינָה מִקְדָּשֶׁת יי.

(יד) הזקן ממרא. (טו) נחלקו האם הקדש נפדה, כששמו אותו פחות מעשרה שמאים. (טז) כי המקדש בהקדש במזיד, אינה מקודשת.

נִחְלָקוּ בְּעִרִּיפֶת הָעֶגְלָה [שמביאים אם נמצא חלל בדרך], אִם אֵלוֹ חִיבִין לְהָבִיא אוֹ אֵינָן חִיבִין יי - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר חִיבִין לְהָבִיא - הָרִי הִיא אֲסוּרָה בְּהִנְיָה, וְהִמְקָדָשׁ בָּהּ אֲשֶׁה אֵינָה מִקְדָּשֶׁת. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּעִרְלָה יי.

(יז) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל ההרוג, אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (יח) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, האם חייב בערלה או לא.

וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּלִקְטָה שְׂכָחָה וּפָאָה, אִם זֶה לְעִנְיִים אוֹ לְבַעַל הַבֵּית יי - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבֵּית - הָרִי זֶה גָּזֵל בְּיַד הָעֲנִי, וְאִם קָדָשׁ בּוֹ אֲשֶׁה אֵינָה מִקְדָּשֶׁת.

בְּחֵייהֶם, או לאחר מותם - הרי זה נסקל. וצריך עדים והתראה, כשאר כל מחייבי מיתות בית דין. ואחד האיש ואחד האשה, וכן השטמום והאנדרוגינוס [—ספקי זכר או נקבה]; והוא שיהיו גדולים, שהגיעו לכלל הענשין.

א) ואין לומר שמכיוון שמן הסתם הוא קילל אותם בביתם ליד קרובי משפחה שפסולים לעדות, לכן נחייבו גם כשאין עדים. ב) שקיללו את הוריהם, חייבים מיתה.

ב. אינו חיב סקילה, עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין [של הקב"ה]; **אבל אם קללם בכנוי** — פטור מן הסקילה, ולוקה בדרך שלוקה על קללת כל אדם כשאר משראלי.

ג) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה.

ג. וכן המקלל אבי אביו ואמו - הרי זה במקלל אחד משאר הקהלה.

ד) ואינו נסקל, אלא לוקה בלבד.

ד. אזהרה של מקלל אביו ואמו, מנין? ענש שמענו בפרושי; אבל האזהרה, הרי היא בכלל "לא תקלל חרש"¹⁶. הואיל והוא מזהר שלא לקלל אדם משראלי, הרי אביו בכלל כל ישראל.

ה) והרי אין עונשים, אלא אם כן מזהירים. ו) העונש נאמר בתור בפירוש "מקלל אביו ואמו מות יומת", אבל אין פסוק שכתוב בו בפירוש שאסור לקללם.

ה. המכה אביו או אמו - מיתתו בסקל, שנאמר¹⁷: "ומכה אביו ואמו, מות יומת". וצריך עדים והתראה, כשאר כל מחייבי מיתות בית דין. ואחד האיש ואחד האשה, וכן השטמום והאנדרוגינוס; והוא, שגיעו לכלל ענשין.

אינו חיב סקל, עד שיעשה בהם חבורה; אבל אם לא עשה חבורה, הרי זה כמכה אחד משאר ישראל. והמכה אותם לאחר מיתה, פטור.

ז) פצע מדמם. ח) ועובר על איסור לאו בלבד. ט) מכיוון, שאין אפשרות לעשות חבורה במת.

שהתוספת פוסל את העיקר שאם הוסיף ולא פסל אע"פ שהעביר אותם בבל תוסיף כיון שהעשה מחייבים אינו חייב, ומה שאמרו בגמ' בלולב וציצית גרוע ועומד הוא לא אמרו כדי לפוטרו עליהם אלא שאינן דומות לתפילין למוסיף גורע שהרי אפילו קורם התוספת לא היה בהם תועלת שהרי צריכין קשר ואגד ורבי אושעיא שאמרו השמועה ורבי אלעזר תלמידו הוא שאומר אין לנו אלא תפילין כלומר שזה הלשון לא נמצא אלא בתפילין ואם תאמר בלולב וציצית נמי משכחת לה שאגד ארבעה מינין והוסיף החמישי וקשר ח' חוטי' והוסיף התשיעי זה אינו כלום וכיון דצריכין אגד וקשר אם הוסיף אחר האגד לדברי הכל האגד אין בהם ממש שהרי יש בהן משום תעשה ולא מן העשוי שהאגד משלים המצוה וצריך להתירו ולחזור ולקשור ויש שאומרים דוקא בתפילין משום דכתיב ע"פ התורה וכתיב לא תסור מן הדבר צריך שיהא שם הדבר ולא יסור ממנו שלא יפסול אותו בתוספתו ואם היה גרוע הרי אין שם דבר ולא ימצא זה אלא בתפילין ולדעת רבי יהודה דמחייב על הוראת מצות עשה ואומר אני דמורה רבי יהודה בחייבי כריתות אע"פ שאין בהם זה הדקדוק שאין ראוי לדקדק אלא במצות עשה דשייך ביה לא תסור מן הדבר אבל תעשה אותו וזו היא מצות עשה.

כז. לדידי דבר שהעובר עליו בזדון חיב כרת, ובשוגג חיב קרבן חטאת. כז) בית חמישי בתפילין של ראש. כח) כמו במקרה הזה, שהוסיף בצד הבית הרביעי, בית נוסף המסתירו מפני האוויר שבחוץ.

אבל אם נחלקו בשאר מצוות, כגון שחלק בדרך מדברי לולבט או ציצית או שופר, זה אומר: 'פסול' וזה אומר: 'כשר', זה אומר: 'יצא ידי חובתו' וזה אומר: 'לא יצא', זה אומר: 'טהור' וזה אומר: 'שני לטמא' לא - הרי זה פטור מן המיתה; וכן כל פיוצא בזה.

כט) כגון שאמר להוסיף מין חמישי, על ארבעה מינים שבלולב. ל) כגון שאמר להוסיף חוט תשיעי, על שמונת החוטים שבציצית. לא) והטמא בדבר שהוא שני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת.

פרק ה

המקלל והמכה את הוריו.

א. המקלל אביו או אמו - נסקל, שנאמר¹⁵: "אביו ואמו קלל, דמיו בו". ואחד המקלל אותם

15. ויקרא קדושים, כ, ט. 16. ויקרא-קדושים, יט, יד. 17. שמות-משפטים, כא, טו.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ו. מי שהכה את אביו על אָזְנוֹ, וַחֲרָשׁוּ - חֵיב, וְנִהְרָג; שְׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ שִׁיעֲשֶׂה חֲרֵשׁ בְּלֹא חֲבוּרָה - אֶפְלוּ טַפַּת דָּם יֵצֵאת בַּפְּנִים בְּאֶזְנוֹ, וְנִתְחַרֵּשׁ.

ז. הַמְקִיז דָּם לְאָבִיו [לרפואה], או שְׁהִיָּה רוֹפֵא וְחִתָּךְ לוֹ בָּשָׂר אוֹ אֶבֶר - פָּטוּר. אָף עַל פִּי שְׁהוּא פָּטוּר, לִכְתֹּחַלָּה לֹא יַעֲשֶׂה; אֶפְלוּ לְהוֹצִיא סִילּוֹן [קרי'] מִבָּשָׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׁמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם [אדם] אֲחֵר [שיכול] לַעֲשׂוֹת. אָבֵל אִם אֵין שָׁם מִי שִׁיעֲשֶׂה אֶלָּא הוּא, וְהָרִי הֵם מַצְטַעְרִין - הָרִי זֶה מְקִיז דָּם וְחִתָּךְ, כְּפִי מַה שִׁירְשׁוּהוּ לַעֲשׂוֹת.

ח. אֲזַהְרָה שֶׁל מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ, מִנֵּינָ? עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנֵנוּ, אֲזַהְרָה לֹא שְׁמַעֲנֵנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׁלֹא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי אָבִיו וְאִמּוֹ בְּכָלִל יִשְׂרָאֵל.

ט. שְׁתִּיקִי [—שֶׁאֵין יָדוּעַ מִיָּהוּ אֲבִין] חֵיב עַל אִמּוֹ, וְאִינוּ חֵיב עַל אָבִיו; אָף עַל פִּי שְׁנִבְדָּקָה [—נִחְקָרָה] אִמּוֹ וְאִמְרָה: 'בֶּן פְּלוֹנִי הוּא' - אֵין זֶה נִסְקָל אוֹ נִחָק עַל פִּיָּה. אָבֵל בְּנוֹ מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הַנְּכָרִית - אִינוּ חֵיב לֹא עַל אָבִיוֹ וְלֹא עַל אִמּוֹ.

(י) עַל הַכֹּאתוֹ, אוֹ עַל קַלְלָתוֹ. (יא) מַכְיוֹן, שֶׁאִינוּ נִחָשֵׁב כָּלִל כַּבְנוֹ.

יְכָן גַּר שֶׁהוֹרָתוֹ שְׁלֹא בִקְדָשָׁה [—שֶׁנִּתְגִּירָה אִמּוֹ בְּחִיּוּתָהּ בְּהַרְיוֹן] - אִינוּ חֵיב עַל מַפֵּת אָבִיו וְקַלְלָתוֹ.

(יב) אֶפְלוּ אִם אַחֵר כֵּךְ יִתְגִּיר אָבִיו, מַכְיוֹן שֶׁגַּר שֶׁהִתְגִּיר נִחָשֵׁב כֹּאִילוֹ הוּא נֹלֵד מִחֲדָשׁ, וְאֵין לוֹ קֶשֶׁר מִשְׁפָּחָתִי לְהוֹרִיו.

י. וְכִשֶּׁם שֶׁאִינוּ חֵיב עַל אָבִיו, כֵּן אִינוּ חֵיב עַל אִמּוֹ, שְׁנִאֲמַר¹⁸: "וּמִקַּלְל אָבִיו וְאִמּוֹ" - אֶת שְׁהוּא חֵיב עַל אָבִיו, חֵיב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שֶׁאִינוּ חֵיב עַל אָבִיו, אִינוּ חֵיב עַל אִמּוֹ.

יג. הִגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הַגִּי, וְלְהַכּוֹתוֹ וּלְבַזְּהוּ - כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ: 'בָּאוּ מִקְדָּשָׁה חֲמוּרָה לְקַדְּשָׁה קְלָה', שֶׁהָרִי זֶה מְבַזֶּה אָבִיו [ובעודו גוי, נהג בו כבוד]; וְנִוְהַג

~ נקודות משיחות קודש ~

"הִגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הַגִּי, וְלְהַכּוֹתוֹ וּלְבַזְּהוּ - כְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ: 'בָּאוּ מִקְדָּשָׁה חֲמוּרָה לְקַדְּשָׁה קְלָה'."

מכאן ראי' שבן נח, אף שאינו מצווה על כיבוד אב, מצווה שלא לבזותו, כי אם ביזוי אב אחר שהתגיר הוא "קדושה קלה" לעומת "קדושה חמורה" שבאו ממנה, הרי שהיו אסורים בביזוי אב.

וי"ל המקור לזה שהוא בטבע העורבים "עין תלעג לאב גוי" יקרוה עורבי נחל גוי" וכמאמר הגמרא "אלמלא לא ניתנה תורה" (ח"ו), הי' חיוב ללמוד כמה הנהגות מבעלי חיים בטבע - לכן חייבים בני נח להשמר מביזוי אב. בנוסף, י"ל לומר המקור לזה הוא מכך שנענש חם על שביזה את אביו.

לקוטי שיחות חלק ה עמוד 155 והערה 39

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רִשְׁעִים גְּמוּרִים, וְעוֹבְרֵי עֲבֻרוֹת - אֶפְלוּ נִגְמַר דִּינָם לְהִרְיָגָה, וְהֵם יוֹצֵאִים לְהִרְיָגָה - אָסוּר לוֹ לְהַכּוֹתם וּלְקַלֵּלם; וְאִם קָלִל אוֹ חָבֵל בָּהֶם, פָּטוּרִי. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה חֵיב וְנִהְרָג עֲלֵיהֶם, אָף עַל פִּי שֶׁהֵם יוֹצֵאִין לְמִיתָהּ.

(ג) שנאמר "ונשיא בעמך לא תאור" - אם הוא מקיים מצוות כאחד מעם ישראל, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ופטורים על קללתו והכאתו. (יד) שהרי גם מי שמקלל את הוריו אחרי מיתתם, חייב, וכן לעניין הכאה, הטעם שפטור על הכאתם אחרי פטירתם זהו רק משום שאי אפשר לעשות חבורה במת, אבל במקרה הזה הוא כן יהיה חייב.

בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּכָנוּ. אָבֵל אַחֵר שֶׁבָּא וְהִכָּהוּ אוֹ קָלָלוּ אַחֵר שְׁנִגְמַר דִּינוֹ - אָף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה - הָרִי זֶה פָּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָהּ¹⁹. וְאִם בִּישׁוּ - חֵיב בִּקְנָס, הַמְּבִישִׁי.

(ט) כי התורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקוים שבעמך, שראוי להתקיים, ואילו זה שנגמר דינו למיתה, אינו ראוי להיות קיים. (טז) וחייב לתת את הקנס, ליורשים.

18. שמות-משפטים, כא, יז.

הפניות לשיחות קודש
הלכה יא: הטעם שבן נח חייב על ביזוי הוריו אף שאינו חייב בכבודם - לקו"ש ח"ה ע' 154 הע' 38.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ב. המקלל אביו או אמו [נענש] בסקילה, והמגדף [את הקב"ה] בסקילה - הנה השנה אותם בענש. הקדים אב לאם בכבוד, והקדים אם לאב במורא - ללמד ששניהם שווים, בין לכבוד בין למורא.

(א) שנאמר: כבד את אביך ואת אמך. (ב) שנאמר: איש אמו ואביו תירא. (ג) ומכיוון שהבן מכבד את אמו יותר מאביו, בגלל שהיא מתנהגת עמו ברכות יותר, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ואילו מאביו הוא מתיירא יותר מכיוון שמלמדו תורה, לכן הקדים הכתוב את מורא האם למורא האב.

ג. איזה הוא מורא, ואיזה הוא כבוד? מורא - לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו [פוסק כדעה החולקת על אביו], ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: 'אבא מרי'. היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים, משנה את שם [של האחרים].

יראה לי, שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פליא [=נדיר], שאין הפל דשין [רגלים] בו; אבל השמות שקוראים בהם כל העם, כגון אברהם יצחק ויעקב משה אהרן וכיצא בהם, בכל לשון ובכל זמן - קורא בהם שלא בפניו, ואין בכך פלוג.

איזה הוא כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה [ומשלים] משל אב. ואם אין קמון לאב, ויש לבן - פופין אותו [לשלם], וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול. ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמים משמשים בהם את הרב, ועומד בפניו בדרך שהוא עומד מפני רבו.

(ד) שחייב לעמוד בפניו, משיראנו מרחוק כשהוא בא, עד שילך ולא יראה אותו יותר.

ד. והאב שהיה תלמיד [של] בנו, אין האב עומד מפני הבן, אלא הבן עומד מפני אביו, אף על פי שהוא תלמידו.

(ה) למרות שהבן הוא רבו.

וחייב לכבדו בשאר דרכיו, בשעת משאו ומתנו ועשית חפציו. כיצד? הנשמע [נשלח] בדבר אביו למקום - לא יאמר: 'מהרונני' בשביל עצמי,'

יג. עבר אביו או אמו על עברה שלוקין עליה, והיה הוא חזן [שמש] לפני הדינים - לא יפה אותם; וכן אם נתחייב נדוי, לא יהיה שליח לנדוהם. ולא ידחף אותם, ולא יבזה אותם בשליחות בית דין, אף על פי שהן ראויין לכהן, ולא עשו תשובה.

(ז) כי לא צייתו לפסק של בית הדין, או שביזו את החכם וכדומה.

יד. לפל, אין הבן נעשה שליח [מטעם בית הדין] לאביו להפוטו ולקללו - חוץ ממסית [אם אביו הסית לעבודה זרה], שהרי אמרה תורה¹⁹: "לא תחמול ולא תכסה עליו".

טו. מי שנתחייב שבועה לבנו - כך ראוינו בו תמיד, שאינו משביעו בשבועת האלה [עם קללה], שהרי זה בא לקללת אביו; אלא משביעו שבועה שאין בה אלה. וכבר בארנו, שהאב שהרג את בנו, אין אחד מאחיו של נהרג נעשה גואל הדם.

ולא על ההפנה ועל הקללה בלבד הקפידה תורה, אלא אף על הבזיון; שכל המבזה את אביו או אמו - אפלו בדברים, ואפלו ברמיזה - הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר²⁰: "ארור מקלה [מבזה] אביו ואמו". והרי הוא אומר²¹: "עין תלעג לאבי", ותבו ליקהת אם וגו'". ויש לבית דין להפוטו על זה מכת מרדות [מלקות מדרבנן], ולענש כפי מה שיראו.

(ח) אפילו ברמיזה בעין.

פרק ו

כיבוד הורים ומוראם.

א. כבוד אב ואם - מצות עשה גדולה; וכן מורא אב ואם - שקלם [השווה אותם] הכתוב בכבודו ובמוראו [של הקב"ה]: כתוב²² "כבד את אביך ואת אמך", וכתוב²³ "כבד את ה' מהונך"; ובאביו ואמו כתוב²⁴ "איש אמו ואביו תירא", וכתוב²⁵ "את ה' אלהיך תירא". בדרך שצוה על כבוד שמו הגדול ומוראו, כך צוה על כבודם ומוראם [של ההורים].

19. דברים-ראה, יג, ט. 20. דברים-תבוא, כז, טז. 21. משלי, ל, יז. 22. שמות-יתרר, כ, יא. 23. משלי, ג, ט. 24. ויקרא-קדושים, יט, ג. 25. דברים-ואתחנן, ו, יג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

ח. אף על פי שפך נצטוונו, אסור לאדם להכביד עלו על פניו^{טו} ולדקדק בכבודו עמהם, שלא יביאם לידי מכשול^{טז}, אלא ימחל ויתעלם^{יז}; שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול.

טו) לדרוש מהם יותר מדי. טז) שיסרכו לשמוע בקולו ויזלזלו בו. יז) אם פגעו בכבודו.

ט. והמכה בנו גדול - מנדין אותו, שהרי הוא עובר על "ולפני עור, לא תתן מכשול"²⁶ יח.

יח) שיתכן והדבר חגרום לכן להכותו בחזרה, ולעבור בכך על איסור.

י. מי • שנטרפה
מי • להם א"א אין זו הוראה
נכונה אם הוא ילך ויניח לו למי יצוה לשמרו.
או של אמו, ושתדל
לנהג עמהם כפי דעתם, עד שירחם עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד, מפני שנשתטטו ביותר - יניחם וילך לו, ויצוה אחרים להנהיגם כראוי להם^{יט}.

יט) כי אנשים אחרים יכולים להתנהג עמם באופן כזה, שאין זה מכבודם שבנם יתנהג עמהם כך.

יא. הממזר [-הנולד מפסולי חיתון] חייב בכבוד אביו ומוראו, אף על פי שהוא פטור על מפתו ועל קוללתו [-אם היכה או קילל אביו] עד שיעשה תשובה כא; שאפלו היה אביו רשע ובעל עברות, מכבודו ומתירתא ממנו. ראה אותו עובר על דברי תורה - לא יאמר לו: 'אבא, עברת על דברי תורה' כב! אלא יאמר לו: 'אבא, כתוב בתורה כך וכך' פאלו הוא שואל ממנו, לא כמזהירו^{כג}.

כ) ממיתה. כא) שהרי הבן חייב רק עם אביו עושה מצוות, ומכיוון שהוא התחתן עם אשה שאסורה לו, בנו פטור אם הכהו או קללו. כב) כי הוא פוגע בכבודו. כג) והוא יבין מעצמו, ולא יתבייש.

יב. מי שאמר לו אביו לעבר על דברי תורה, בין שאמר לו לעבר על מצות לא תעשה, או לבטל מצות עשה - אפלו של דבריהם [-תקנות חז"ל] - הרי זה לא ישמע לו, שנאמר²⁷: "איש אמו ואביו תיראו, ואת שבתותי תשמרו", כלכם חייבין בכבודי^{יד}.

'פטרונני בשביל עצמי', אלא 'מהרונני בשביל אבא', 'פטרונני בשביל אבא'; וכן כל פיוצא בזה. לעולם יכלל בכלל דבריו, שהוא חושש בכבוד אביו, ושמתיירא ממנו.

ו) ויודע שאנשי המקום מכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. ז) סדרו לי מהר את עניני. ח) שאני צריך ללכת. ט) למרות שידע שיכבדוהו כאביו.

ה. וחיב לכבדו אפלו לאחר מותו. פיצד? היה אומר דבר שמועצה [תורה] מפיו - לא יאמר: 'כך אמר אבא', אלא אומר: 'כך אמר אבא מרי, אני כפרת משכבו'. במה דברים אמורים? בתוך שנים עשר חדש שלאחר מיתתו; אבל אחר השנים עשר חדש^י, אומר: 'זכרוננו לחיי העולם הבא'.

י) 'עלי יבוא כל רע, הראוי לבוא על נפשו'. יא) שכבר קיבל מה שקיבל בעולם האמת, כי משפט רשעי ישראל בגהנום, הוא שנים עשר חודשים.

ו. אחד האיש ואחד האשה, חייבין במורא וכבוד; אלא שהאיש יש בידו [אפשרות] לעשות, והאשה אין בידה לעשות, שהרי רשות אחרים עליה. לפיכך, אם נתגרשה או נתאלמנה - הרי שניהם^{יב} שוים [ביכולתם].

יב) האיש והאשה.

ז. עד היכן כבוד אב ואם? אפלו נטלו כס של זהובים [-מטבעות] שלו, והשליכוהו בפניו לים - לא יכלים אותו, ולא יצעק בפניהם, ולא יכעס כנגדם; אלא יקבל גזרת הכתוב^{יג}, וישתק.

יג) ציווי התורה, שאמרה: כבד את אביך ואת אמך וגו'.

ועד היכן מוראן? אפלו היה לבוש בגדים חמודות^{יד}, ויושב בראש בפני קהל, ובאו אביו או אמו וקרעו בגדיו, או הכוהו על ראשו, וירקו בפניו - לא יכלים אותו, אלא ישתק, ויירא ויפחד ממלך מלכי המלכים שצוהו בכך; שאלו מלך בשר ודם גזר עליו דבר שהוא מצער אותו יתר מזה, לא היה יכול לפרסם [-לחס] בדבר; קל וחמר, למי שאמר והיה העולם ברצונו.

יד) בגדים נאים ומכובדים.

26. ויקרא-קדושים, יט, יד. 27. ויקרא-קדושים, יט, ג.

מתוך מהדורת חזק עם ביאור מתוך רמב"ם לעם

אמו: 'השקני מים' - מניח כבוד אמו, ועוסק בכבוד אביו תחלה; מפני שהוא ואמו חייבין בכבוד אביו.

טו. חייב אדם לכבד את אשת אביו, אף על פי שאינה אמו^כ, כל זמן שאביו חי; שזה בכלל כבוד אביו. וכן מכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתתו, אינו חייב. ומדברי סופרים, שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול בכבוד אביו.

(כו) שאביו, התחתן עם אשה אחרת.

(כד) ולכן נכתב בפסוק מיד בהמשך לדין של מורא מההורים, את החיוב לשמור שבת כדי לומר שלמרות שהבן חייב בכבוד אביו, אין זה מתיר לעבור על דברי תורה.

יג. אמר לו אביו: 'השקני מים', ומצוה [שצריך] לעשות [עומדת בפניו] - אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים - תעשה, ותעסק בכבוד אביו; שאין מבטלין מצוה, מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה - יתעסק במצוה, ויניח כבוד אביו; שהוא ואביו חייבים בדבר מצוה^כ. ותלמוד תורה, גדול מכבוד אב ואם.

(כה) ולכן אין החיוב לשמוע בקול אביו, גובר על קיום המצווה.

יד. אמר לו אביו: 'השקני מים', ואמרה לו

אגרות קודש

ב"ה, י"ז טבת, תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ וכו' מוהר"ר [שניאור זלמן] שי

שלום וברכה!

... כפי הידיעה שקבלתי מהרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר בנימין שי גאראדעצקי, הנה כת"ר שי כבר קיבל הרשיון לנסיעת מרוקה, ומצטער הנני שמתעכב הענין כ"כ, בה בשעה אשר בכל יום ויום יש לפעול שם גדולות ונצורות, והרי ידוע אשר ימים יוצרו ולו אחד בהם, לו בוואו ולא באל"ף, אשר הענין בזה הוא, שצ"ל בכל יום עבודה, וכל יום ההולך ואין משתמשים בו כדבעי, הרי זה אבידה שאינה חוזרת, כי בכל זמן וזמן מהימים הבאים אחריהם, צריך למלאות בתוכיות שלו, ואין מקום פנוי לתוכיות של ימים הקודמים. זהו בהנוגע לחשבון עצמו, ובנוגע לזולתו הנה בני ובנות ישראל אשר במרוקה שיכולים הם לקבל השפעת טובה ברוחניות במשך ימים אלו, הנה הם אינם אשמים כלל ואינם מחוייבים לסבול כלל וכלל מכל הפוליטיקעס בענינים הפרטים של זה שיכול הי' להשפיע להם או שיכולים היו להשפיע על ידו המצטרך להם, ולא לדרשא קאתינא כ"א בנוגע אל הפועל וכידוע מאמר הזהר עשי לעילא.

(ד) במ"ש בנוגע להגלמודיות (עלענדקייט) במרוקה, הנה גם שם נמצא מושב גדול של יהודים - כן ירבו - וגם שם נמצא הקב"ה בכבודו ובעצמו, ותקותי אשר במשך זמן לא רחוק, יבואו לשם עוד משפחות מאנ"ש שיחיו, ואפשר וקרוב הדבר שימצא שם עבודה גם בשביל זוגתו תחי', כמובן אשר לא על היום כולו, אבל כשיהי' כבר על אתר, אקוה שימצא אופן שגם היא תסייע בעבודה, וכמו שכתב לי אשר גם בהיותו במארסעל סייעה אותו היא בעבודתו הוא.

אקוה להתבשר ממנו בשו"ט מבריאותו הוא, ומבריאות זוגתו תחי' בגשמיות וגם בשו"ט בכל הנ"ל.

בברכה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

הלכות אבל

פרק אחר עשר

(1) דיני אבילות בחול המועד. אבילות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חודשים. שלא לעורר אבל על המת, שלושים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נשואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה – מה דינו.

א. אף על פי שאין אבילות במועד², קורע על מתו במועד וחולץ כתפו³. ומברין את האבלים לחם⁴ במועד⁵. כל אלו בחלו של מועד; אבל ביום טוב, אפלו ביום טוב שני⁶ - אין קורעין ולא חולצין ולא מברין.

(2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של אבילות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"י, ה"ח. (3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. (4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (5) מו"ק כד, ב. (6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י, ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): יו"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים – אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול-המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנדחת הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה למלך, וכן ב"מגן אברהם" או"ח סי' תקמז ס"ק ג). והשווה הל' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

ב. אין קורעין במועד ולא חולצין אלא הקרובים שחיבין פאכל⁷, או הקורע והחולץ על החכם⁸ או על אדם פשוט⁹, או מי שהיה עומד בפשעת יציאת נשמה¹⁰. ומברין הפל¹¹ על החכם במועד לתוף הרחבה¹², פדרף שמברין את האבלים¹³; שהפל אבלים עליו¹⁴.

(7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). (8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו).

(10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, ה"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה (=תוך שלושים יום למיתתו) בחול המועד – חייב לקרוע". (11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חברו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברכה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו מחליפים סעודותיהם זה לזה. (12) ככר העיר. (13) על מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות ח, ב וברש"י שם. (14) "שהכל כקרוביו" (מו"ק כה, א), והשווה לעיל פ"ט, ה"א.

ג. פשמברין את האבלים במועד - אין מברין אלא על מטות וקופות¹⁵. ואין אומרים ברכת אבלים במועד¹⁶, אבל עומדין בשורה¹⁷ ומנחמין ופטרין¹⁸. ואין מניחין את המטה¹⁹ ברחוב, שלא להרגיל את ההספד²⁰; שהמועד אסור בהספד ובתענית²¹. וכן אין מלקטים עצמות אביו ואמו²² במועד, שאכל הוא לו²³; ואין צריך לומר שאר קרובים²⁴. וכן אין מספדין את המת בחנכה²⁵ ובפורים²⁶ ולא בראשי חודשים²⁷, אבל נוהגין בהן כל דברי אבילות²⁸. ומתן לספד לפני חנכה ופורים ולאחריהן²⁹.

(15) בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על מיטות כפופות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפופה, ואילו במועד אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית המיטה נוהגת במועד כלל (נמוקי יוסף שם), וראה ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבילות. (16) כשחזרו מהלוויה, עמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ח, ב), וראה במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א). והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין לאמרה בחול המועד (רדב"ז). (17) המלווים את המת, כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות לנחם האבלים, ראה לקמן פ"ג, ה"א. (18) את המנחמים לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם). (19) שהמת מוטל עליה. (20) שם, ומטעם זה "אין מוליכים המת לבית-הקברות בחול-המועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). (21) שהמועד כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). (22) להוליכין למקום אחר לקברן בקברות אבותם. (23) צער יש לו בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). (24) שאינו שמח בהם כ"כ לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן. וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ח, מפרש: שעצמות שאר קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(40) לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים, לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחזור הספדן, שצועק ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוה עליו הולך ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם). (41) מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ו הכ"ד: "כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'" כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד". וכתב הכסף-משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים בכו ויללה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן הלב, אדרבה דעתו להפסיק ע"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח סי' תקמז סעיף ה. (42) שבין כך, המיררות חרותה בלבה ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו: "איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה לו הספד בפני עצמו".

ז. שבעת ימי התתנות⁴³ - הרי הן פרגל⁴⁴. ומי שמת לו מת בתוך ימי המשחה, אפלו אביו ואמו - משלים שבעת ימי המשחה, ואחר כך נוהג שבעת ימי אבילות⁴⁵. ומונה השלשים מאחר ימי המשחה⁴⁶.

(43) ימי המשחה, שמשח רבינו תיקן לישראל, שהנושא בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות פ"י הי"ב, ולעיל פ"א ה"א. (44) שאין אבילות נוהגת בהם (כתובות ד, א). (45) כדן הקובר את מתו ברגל, המבואר לעיל פ"י ה"ח. (46) והראב"ד שואל: למה לא יעלו ימי המשחה למנין השלושים, כמו ששינו לעיל (שם) לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה? והרמב"ן (הובא ב"טור' יו"ד סי' שמב) מתרץ, שברגל נוהג ממילא מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי המשחה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו. ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשחה שאינה אלא מדבריהם, מצות אבילות שהיא מן התורה? והר"ן בכתובות שם מתרץ: יש כח ביד החכמים לבטל דברי תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבולו ב"קום ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתרץ, שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

ח. הכין כל צרכי הסעודה ואפה פתו וטבח טבחיו כדי שיפנסו לשמחה, ומת לו מת קדם שיפנסו לשמחה: אם לא נתן מים על גבי פשו⁴⁷ - מוכר הפשו והפת, ונוהג שבעת ימי אבילות, ואחר כך

שמחות פ"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו, קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פ"ב, ה"ח. (25) שבת כא, ב. (26) מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משחה ושמחה". (27) תענית יז, ב "ראש-חודש גופו יום-טוב הוא". (28) שאינם כרגלים המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבילות נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כח, ב): נשים מענות ומטפחות בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א באו"ח שם מסכם: שאין אבילות נוהגת בפורים אלא בדברים שבצנעה בלבד. (29) אע"פ שאמרו (תענית יז, ב) "הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפנייהם ולאחריהם, אסורים - כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים משאר ימי המגילה שבטלו (כסף-משנה).

ד. הנשים: במועד - מענות אבל לא מטפחות³⁰; ובראשי חודשים ובחגגה ובפורים - מענות³¹ ומטפחות. אבל אין מקוננות לא בזה ולא בזה. נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות³².

(30) מספקות כף אל כף. (31) יתבאר בסמוך בהלכה הבאה. (32) מו"ק כח, ב.

ה. אי זהו ענוי? שפילן עונות פאחת³³. קינה? שאחת אומרת וכלן עונות אחריה. שנאמר: ולמדנה בנתיכם נהי, ואשה רעותה קינה³⁴. במה דברים אמורים? בפשאר העם שמתו; אבל תלמיד חכם שמת - סופדים אותו במועד, ואין צריך לומר בחגגה ובפורים וראשי חודשים³⁵, אבל לא ביום טוב שני³⁶. ואין סופדין אותו בימים אלו אלא בפניו³⁷. נקבר - אסורין בהספד. ויום שמועדת³⁸ - בפניו הוא, וסופדין אותו, אף על פי שהיא רחוקה³⁹.

(33) מרימות קולן בדברי קינות ונהי. (34) שאחת מלמדת את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה (שם). (35) שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול-המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). (36) של גלויות, שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה (כסף-משנה). (37) טרם שנקבר, והוא מוטל לפניו. והשווה הל' יו"ט, פ"ו הכ"ב. (38) שהגיעה השמועה שחכם פלוני מת. (39) לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז, ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה ב"נמוקי יוסף" שם שיטה אחרת בזה.

ו. לא תעורר אשה⁴⁰ על מת שלה שלשים יום קדם לחג, כדי שלא יבוא החג והם דוים⁴¹; שאין המת משתפח מן הלב שלשים יום. במה דברים אמורים? במת ישן; אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך לחג - מעוררת⁴².

~ יום שני א' שבט ~

פרק שנים עשר

(1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות ופינוי ארון המת ממקום למקום – לעניין אבל והספד. בן כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה שונים בקטנים – בהתאם לגילם. עבדים ושפחות – לעניין הספד ותנחומים.

א. ההספד כבוד המת הוא.² לפיכך כופין את היורשין לתן שכר מקוננים והמקוננות³ וסופדין אותו. ואם צוה שלא יספדוהו – אין סופדין אותו.⁴ אבל אם צוה שלא יקבר – אין שומעין לו; שהקבורה מצוה, שגאמר: פי קבור תקברנו.⁵

(2) ולא כבוד החיים ויקרם. (3) מלשון הכתוב (ירמיה ט, טז) "קראו למקוננות ותבואינה". (4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע בכבודם (סנהדרין מו, ב). (5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו – שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום בזיון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

ב. פל המתעצל בהספדו של חכם – אינו מאריך ימים.⁶ וכל המתעצל בהספד אדם פשוט – ראוי לקבר פתיו.⁷ וכל המוריד דמעות על אדם פשוט – הרי שקברו שמו על כך אצל הקדוש ברוך הוא.⁸

(6) שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" – הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחשוש מן השמים (רש"י). (7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" – מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" – כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". (8) שבת שם, "הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גזיו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעת בנאדך".

נוהג שבעת ימי המשתה⁴⁸; ואם נתן מים על גפי פשוט, שהרי אי אפשר למכרו – מכניסין את המת לחדר⁴⁹, ואת החתן ואת הפלה לחפה, ובוטל בעילת מצוה⁵⁰ ופורש⁵¹, ונוהג שבעת ימי המשתה, ואחר כך נוהג שבעת ימי אבלות. וכל אותן הימים נוהג בדברים שבצנעה כשבת⁵². לפיכך הוא יושן בין האנשים, ואשתו ישנה בין הנשים, כדי שלא ישמש מטתו⁵³. ואין מונעין תכשיטין מן הפלה כל שלשים יום⁵⁴. היו במקום שאפשר למכר הפשוט אף על פי שנתן עליו מים – מוכר, ונוהג אבלות תחלה. היו במקום שאי אפשר למכר הפשוט אף על פי שלא נתן עליו מים – נוהג שבעת ימי המשתה תחלה. כמה דברים אמורים? כשמת אביו של חתן או אמה של פלה; שאם יפסידו סעדה זו – אין להם מי שיטרח להם. אבל אם מת אביה של פלה או אמו של חתן או שאר קרוביהם – נוהגין שבעת ימי האבל תחלה, ואחר כך תפנס לחפה וינהגו שבעת ימי המשתה⁵⁵.

(47) עדיין ראוי הבשר למכירה. (48) הראב"ד שואל: למה לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבילות, כמבואר לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום. והרמב"ן – הובא ב"טור" י"ד סי' שמב – אומר, הואיל וכבר התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר שלשים. (49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבילות מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכנוס עד שתעבור האבילות. (50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי ע"ז עשאה כלי, וכמו שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר (ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד, א ד"ה בעילת מצוה). (51) אחרי שקוברים את המת, אסור הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמך. (52) ראה לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורנו. (53) כתובות שם. והשווה ה' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שנים. וביו"ד סי' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד גם ביום, ואם אינם ישנים בחדר אחד, אינם צריכים שימור כלל. (54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. (55) שם. ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה – אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכינה תכשיטין לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות באותם תמרוקים, שהכינה לה אמה מקודם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "פרס הספיד לכלתו בבית הכנסת". (21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. (22) להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. (23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכה לבושה לפני האנשים".

ו. **הַמְלָקֵט עֲצָמוֹת**²⁴ - **אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם קִינִים וְנִהְיִים**²⁵, **וְלֹא בִרְפֹת אַבְלִים וְלֹא תִנְחוּמֵי אַבְלִים**²⁶. **אֲבָל אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם דְּבָרִי שֶׁכָּבֹד לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא**²⁷ **וְדְבָרֵי כְבוֹדֵם**²⁸.

(24) מן הקבר, לקברן במקום אחר. (25) דברי כבי ומספד. (26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. (27) שהוא ממית ומחיה, מוריד שאול ויעל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). (28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצרו.

ז. **הַמְפָּנָה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם שִׁדְרוּ**²⁹ **קִימָת - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׂוּרָה**³⁰, **וְאוֹמְרִים עָלָיו בִּרְפֹת אַבְלִים וְתִנְחוּמֵי אַבְלִים**³¹, **וּמְסַפְּדִין אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִעֲבִירוּהוּ לְאַחַר שָׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשׁ**³²; **וְאִם אֵין שִׁדְרוּ קִימָת - אֵין מְסַפְּדִין אוֹתוֹ, וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׂוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְפֹת אַבְלִים וְלֹא תִנְחוּמֵי אַבְלִים. וְאֵלּוּ הֵן: בִּרְפֹת אַבְלִים - דְּבָרִים שְׂאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֲבָלִים**³³, **תִּנְחוּמֵי אַבְלִים - שְׂאוֹמְרִים בְּשׂוּרָה**³⁴.

(29) מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו של אדם". (30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א. (31) מועד קטן כה, א. אלא, ששם הנוסח: "שלדו קיימת" ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו קיימת, הרי זה כ"שלדו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין הגוף (לחם משנה). (32) ואין מספידים אפילו את החכם לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה י, זה שהעבירו את ארונו ממקום למקום - מספידים הואיל ושלדו קיים ונקבר מחדש. (33) בברכת ה"טוב והמטיב" שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה: ברכת אבליים - מה שאומרים בבית הכנסת, ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבליים", וכן בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות ח, ב אמרו: "ברכת אבליים ברחבה" ומפרש רש"י: כשמברכים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו מברים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת אבליים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבליים".

ג. **אֵין מְנִיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכֵם**⁹. **וְאֵין מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה**¹⁰. **וְאֵין מוֹצִיִּין מִטָּתוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ פֶּתָחַיִם, לֹא שִׁישְׁלָשְׁלוּהָ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת**¹¹. **וּבִשְׂאֵר הָעַם - מִתֵּר לַעֲשׂוֹת**¹².

(9) לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישוב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, הותר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. (10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. (11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוברים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). (12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

ד. **אֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁבֻּעָה מַעֲמָדוֹת לְמֵת**¹³. **וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשֵׁב בְּפָחוֹת מַעֲשָׂרָה**¹⁴. **וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּקְרוֹבִים**¹⁵. **וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּיוֹם רֵאשׁוֹן**¹⁶, **וּבְבֵית הַקְּבֻרֹת, וּבְמָקוֹם שְׁנֵהֲגוּ**¹⁷. **כִּי־עַד עוֹשִׂין בְּמָקוֹם שְׁנֵהֲגוּ? מַעֲמִידִין שָׂאֵר הַקְּרוֹבִים וּבְנֵי מִשְׁפַּחָה שְׂאִינָן בְּנֵי אָבִל, וְאוֹמְרִין לְפָנֵיהֶם דְּבָרֵי קִינּוֹת וְכִי־צָא בֵּהֶן. וְאַחֵר כֶּף אוֹמֵר: שְׁבוּ יְקָרִים שְׁבוּ! וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. וְאַחֵר כֶּף: עֲמִדוּ יְקָרִים עֲמִדוּ! וְאוֹמֵר כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין. וְחֻזֵּר וְאוֹמֵר כֶּף עַד שֶׁבַע פְּעָמִים**¹⁸.

(13) בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבליים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספוד". (14) אנשים (מגילה כג, ב). (15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. (16) לקבורת המת. (17) בבא בתרא שם. (18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישוב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

ה. **כִּדְּרֵךְ שְׁעוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשֵׁב לְאֻנְשֵׁים בְּמָקוֹם שְׁנֵהֲגוּ, כֶּף עוֹשִׂין לְנָשִׁים**¹⁹. **וּמְסַפְּדִין הַנָּשִׁים כְּאֻנְשֵׁים כָּכָל מָקוֹם**²⁰. **אֲבָל אֵין מְנִיחִין מִטָּת הָאִשָּׁה בְּרָחוֹב לְעוֹלָם**²¹, **שָׂזָה גִּנְאִי לְאִשָּׁה**²², **אֶלָּא סְמוּךְ לְמִיתָתָהּ קְבוּרָתָהּ**²³.

(19) בבא בתרא שם. (20) כשמתה אמו של בן זוא,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יא. **כָּל הַיּוֹצֵא בַּמָּטָה - רַבִּים מִצֵּהִיבִין עָלָיו; וְכָל שְׂאִינֹו יוֹצֵא בַּמָּטָה - אֵין רַבִּים מִצֵּהִיבִין עָלָיו. וְכָל הַנֶּבֶר לְרַבִּים⁴⁶ - רַבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ⁴⁷; וְכָל שְׂאִינֹו נֶבֶר לְרַבִּים - אֵין רַבִּים חֲבִיבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמְקוֹם שֶׁנֶּהְיָו נָשִׁים לָצֵאת לִפְנֵי הַמָּטָה - יוֹצֵאוֹת לִפְנֵי הַמָּטָה⁴⁸; לְאַחַר הַמָּטָה - יוֹצֵאוֹת לְאַחַר הַמָּטָה⁴⁹.**

(45) שרונים בצער וסופדים. (46) שהיה רגיל לצאת מן הבית, והכירו אותו. (47) לספדו וללוותו. (48) ואין לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. (49) סנהדרין כ, א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה – שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה – מפני כבוד בנות ישראל, שלא יהו (האנשים) מביטים בנשים. ובירורה דעה סימן שנט סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר המיטה, ואין לשנות".

יב. **הַעֲבָדִים וְהַשִּׁפְחוֹת⁵⁰ - אֵין מְסַפְּדִין אוֹתָן, וְאֵין עוֹמְדִין עָלֵיהֶן בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִים עָלֵיהֶן בְּרַפְת אֲבָלִים וְתִנְחוּמֵי אֲבָלִים; אֲלֹא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שְׂאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוּרֹו וְעַל חֲמוּרוֹ: מְקוֹם יְמַלֵּא חֶסֶד וְנֶחֱמָה⁵¹.**

(50) הכנענים. (51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לשכרים".

~ יום שלישי ב' שבט ~

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי

(1) סדר ניהום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לתספורת ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה – בימי האבל.

א. **פִּיּוּצַד מִנְחָמִין אֶת הָאֲבָלִים? אַחַר שְׁקוּבָרִין אֶת הַמֵּת מִתְקַבְּצִין הָאֲבָלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְכָל הַמְּלֻוִּין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לָהֶן שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה. וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מִעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבָלִים מִן הַמִּנְיָן².**

(2) סנהדרין יט, א. הואיל והשורה אינה דבר של חיוב כמו כל המצוות, אלא תוקנה לנחם אבלים, אינו ראוי שהמתנחם יהיה ממנין המנחמים (רדב"ז), אבל זה ברור שהאבל מצטרף לברכת הזימון, בין לשלשה, בין לעשרה, שהרי חייב בכל המצוות (שם) וכן ביו"ד סי' שעט סעיף ה. וראה כתובות ח, ב.

ב. **הָאֲבָלִים עוֹמְדִין לְשִׁמְאֵל הַמִּנְחָמִין, וְכָל הַמִּנְחָמִין בָּאֵין אֲצֵל הָאֲבָלִים אֶחָד אֶחָד³, וְאוֹמְרִים לָהֶן: תִּנְחָמוּ מִן הַשָּׂמִים⁴. וְאַחַר כֵּן הוֹלֵךְ הָאֲבָל**

(34) ירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

ח. **הַמְּלַקֵּט עֲצָמוֹת אֲבִיו וְאִמּוֹ - הָרִי זֶה מִתְאַבֵּל עָלֵיהֶן כָּל הַיּוֹם כְּלוּ³⁵; וְלַעֲרֵב - אֵין מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ צָרוּרִין לוֹ בְּסִדְנֹו. וְאֵין אוֹמְרִין עָלֵיהֶן קִינוּת³⁶.**

(35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולא דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים, מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל (טור יורה דעה סימן תג). (36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין אומרים קינות.

ט. **אֵין מְסַפְּדִין אֶת הַקְּטָנִים. וְכֵן כְּמָה שָׁנִים יִהְיֶה רְאוּי לְהַסְפֵּד? בְּנֵי עֲנִיִּים אוֹ בְּנֵי זִקְנִים - בְּנֵי חֲמִשָּׁה³⁷; וּבְנֵי עֲשִׂירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ. אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקִיבוֹת.**

(37) שהעני מצטער על בנוי יותר מן העשיר, לפי שאין לו שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני זקנים – כבני עניים".

י. **תִּינּוֹק שִׁמָּת: כָּל שְׁלֹשִׁים - יוֹצֵא בְּחִיק³⁸, וְנֶקְבֵּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּאִשׁ אֶחָד וּבִשְׁנֵי נָשִׁים, מִפְּנֵי הִיחָדוּד³⁹. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בְּרַפְת אֲבָלִים וְתִנְחוּמֵי אֲבָלִים⁴⁰. בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים⁴¹ - יוֹצֵא בְּגִלוֹסְקָמָא⁴² קִטְנָה הַנִּשְׁלָת בְּאֲגָפִים⁴³. וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בְּרַפְת אֲבָלִים וְתִנְחוּמֵי אֲבָלִים⁴⁴. בֶּן שָׁנִים עֶשְׂרִי חֹדֶשׁ - יוֹצֵא בַּמָּטָה.**

(38) לבית הקברות, ולא בארון. (39) שאסור להתייחד אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתייהן נוחות להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו (קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב, הלכה ח ובכסף משנה שם. (40) מועד קטן כד, ב. (41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו. (42) תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים" (בראשית נ, כו) מתרגם יונתן: ושון יתיה בגלוסקמא. ונוסח הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל המקומות בתלמוד: גלוסקמא. (43) בזרועות שני אנשים דרך כבוד (רש"י שם). (44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא במיטה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(11) במקום שמת שם. (12) לדעת הרב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום בבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל לבוא לנחם האבלים. (13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים. (14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחם (מרכבת המשנה).

ה. הפל תיבין לעמוד בפני נשיא¹⁵, חוץ מאבל וחולה¹⁶. ולכל העומד מפניו אומר לו 'שב', חוץ מאבל וחולה. שמשמע: 'שב באבלי', ישב בחליו¹⁷. (15) כשנכנס לבית המדרש. (16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלי המדכאו, וזה בגלל חליו. (17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" (נמוקי יוסף שם).

ו. מבבדין ומרבצין¹⁸ בבית האבל¹⁹, ומדיחין קערות וכוסות וקיתונות²⁰ וצלוחיות²¹, ומדליקין את הנרות. אבל אין מביאין שם לא את המגמר²² ולא את הבשמים²³.

(18) מכבדים - מטאטאים; מרבצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. (19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). (20) כדים. (21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים ב, ב. (22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. (23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע, אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמבבדין בו לא בכלי כסף ולא בכלי שעם²⁴ וכיוצא בהן, אלא בכלי נסרים²⁵ של ערבה קלופה וכיוצא בהן; שלא לביש את מי שאין לו. ואין משקין בכוכית לבנה, אלא בצבועה; שלא לביש את העניים שאין יינותיהן טובות²⁶.

(24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. (25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. (26) ובזוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

ח. אין שותין בבית האבל יתר על עשרה כוסות לכל אחד ואחד: שלשה קרם אכילה, ושלשה בתוך אכילה, וארבעה לאחר אכילה. ולא יוסיף, שמה ישתכר²⁷.

(27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא

לביתו. וכל יום ויום משבעת ימי אבלות באין בני אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות⁵ בין שלא באו⁶.

(3) סנהדרין שם. ופני האבלים מול פני המנחמים. (4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. (5) שעדיין לא נחמוהו כלל. (6) מנחמים אותו כל שבעה, ואפילו אלה נחמוהו אתמול, כמו שאמרו (מו"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

ג. האבל מסב בראש⁷. ואין המנחמין רשאים לישב אלא על גבי קרקע. שגאמר: וישבו אתו לארץ⁸. ואין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו תחלה. שגאמר: ואין דבר אליו דבר; וכתוב: אחרי כן פתח איוב את פיהו וגומר, ויען אליפז⁹. וקיון שגעגע בראשו - שוב אין המנחמין רשאים לישב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדי¹⁰.

(7) כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושיבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הרי"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב). (10) שם, כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא רוצה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו, כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז בשם הרמב"ן).

ד. מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני אדם פשרין ויושבין במקומו¹¹ כל שבועת ימי האבלות¹², ושאר העם מתקבצין עליהן. ואם לא היו שם עשרה קבועין - בכל יום ויום מתקבצין עשרה משאר העם¹³ ויושבין במקומו¹⁴.

נקודות משיחות קודש -

"מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני אדם פשרין ויושבין בו".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם, שלדעת הרמב"ם ניחום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים, ולכן גם כמת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו'". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569)
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י: "שאין דרך כבוד לספוד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו תנחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

יא. אַל יִתְקַשֶּׁה³⁸ אָדָם עַל מָתוֹ יֵתֵר מְדִי. שְׁנֵאמֵר:
אַל תִּבְכּוּ מִנֵּהגוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְהַמַּצְעֵר [עֲצָמוֹ יוֹתֵר] עַל
מִנֵּהגוֹ שֶׁל עוֹלָם - הֲרִי זֶה טָפֵשׁ. אֲלֵא פִיזֵד יַעֲשֶׂה?
שְׁלֹשָׁה לִבְכִּי, שְׁבַע לְהִסְפֵּד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתַסְפֵּרֵת
לְשָׂאֵר הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים⁴⁰.

(38) מרבח להתאבל. (39) מו"ק כז, ב ושם אמרו: "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה". וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו". (40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

יב. כָּל מִי שֶׁאִינוֹ מֵתָאבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֻכְמִים - הֲרִי
זֶה אֲכָזְרִי⁴¹. אֲלֵא יִפְחַד וְיִדְאֵג וְיִשְׁפֹּשֵׁשׁ⁴² בְּמַעֲשָׂיו
וְיַחְזֹר בַּתְּשׁוּבָה. וְאַחַד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שָׁמַת - תִּדְאֵג
כָּל הַחֲבוּרָה כְּלָה⁴³. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הֶרְאֻשׁוֹנִים
יִרְאֶה אֶת עֲצָמוֹ פְּאֵלוֹ חֶרֶב מִנַּחַת לוֹ עַל צְאָרוֹ⁴⁴;
וּמִשְׁלֹשָׁה וְעַד שְׁבַע - [כְּאֵלוֹ הִיא] מִנַּחַת בְּקָרָן
זוֹית; מִכָּאן וְאֵילָף⁴⁵ - [כְּאֵלוֹ] עוֹבֶרֶת כְּנִגְדּוֹ בְּשׁוּק⁴⁶.
כָּל זֶה לְהַכִּין עֲצָמוֹ, וְיַחְזֹר⁴⁷ וְיַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ. וְהֲרִי
הוּא אוֹמֵר: הַפִּיתָה אֶתָּם וְלֹא חָלוּ. מִכָּלל שֶׁצָּרִיף
לְהַקְיִין וְלַחֹל.

(41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו. (42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב) מתרגם הירושלמי: ופשפש. (43) שבת קו, א. ומפרש רש"י: "יראו מן המיתה. (44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח: בין שתי ירכותיו. ובר"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי יוסף': שאלו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך יעמוד בכובד ראש. (45) עד י"ב חודש. (46) מו"ק שם. שמידת הדין מתוחה נגדו. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה - החרב שלושה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתערה (=נודעצה) אחת מהן, נתעוררו כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל אותה המשפחה". (47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

~ יום רביעי ג' שבט ~

פֶּרֶק אֶרְבַּעַה עֶשְׂרִי

(1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים.

שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"ו: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

ט. אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה²⁸ וְהִגְדָּה בְּבֵית הָאֵבֶל²⁹, אֲלֵא
יוֹשְׁבֵינָה דְּיוֹיִן³⁰. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בְּפִנֵּי הַמֵּת אֲלֵא
דְּבָרִים שֶׁל מֵת³¹. אֲבָל לְעֶסֶק בְּדִבְרֵי תוֹרָה בְּפִנֵּי אוֹ
בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אָסוּר³².

(28) דברי הלכה. (29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. (30) מצטערים וכואבים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. (32) ברכות ג, ב. יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שמותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פ"ד הי"ג, וכן בהלכה כה, ש"מושיבים ישיבה על קברו (=של מלך) שבעה ימים", ובביאורנו שם.

י. אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יֵתֵר מִשְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאֵין
מִסְפִּידִין יֵתֵר מִשְׁבַּעַה³³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
בְּשָׂאֵר הָעָם; אֲבָל תִּלְמִידֵי חֻכְמִים - הַכֹּל לְפִי
חֻכְמָתָן. וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם; שְׁאֵין
לָנוּ גְדוֹל מִמֶּשֶׁה רַבָּנִי, וְכִתִּיב: וַיִּתְּמוּ יָמֵי כָּכִי אֲבָל
מִשֶּׁה³⁴. וְכֵן אֵין מִסְפִּידִין יֵתֵר עַל שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ.
אֵין לָנוּ בְּחֻכְמָה גְדוֹל מִרַבָּנִי הַקָּדוֹשׁ, וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵי
חֹדֶשׁ בְּלִבָּד נִסְפָּד³⁵. וְכֵן חֻכְם שְׂבָאָה שְׁמוּעָתוֹ לְאַחַר
שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ³⁶ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ³⁷.

(33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. (34) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחריו עם מלאת שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממש רבינו וכו'. (35) שם. עד שלשים יום ספדו ביום ובלילה, מכאן ואילך ספדו ביום ולמדו בלילה, או להיפך. (36) משמת. (37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך שני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא-מציעא ל, ב דרשו: "הוודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניהום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה' אלקיכם תלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניהם אבלים... אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבלים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבלים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

ב. שִׁכַּר הַלְוִיָּה¹¹ מִרְפָּה מִן הַפֶּלֶל¹². וְהוּא הַחֶק שֶׁחֲקָקוּ אֲבֵרָהֶם אֲבִינוּ, וְדָרָךְ הַחֶסֶד שֶׁנֶּהֱגָ בָּהּ: מֵאֲכִיל עוֹבְרֵי דְרָכִים, וּמְשַׁקֵּה אוֹתָן, וּמְלִיָּה אוֹתָן¹³. וּגְדוּלָּה הַקִּנְסָת אוֹרְחִים מִהֶקְבֵּלֶת פָּנֵי שְׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹⁴. וְלוֹוִיִּם יוֹתֵר מִהֶקְנֶסֶתָן. אֲמָרוּ חֲכָמִים: כָּל שְׂאִינֵי מְלִיָּה - פָּאָלוּ שׁוֹפֵף דָּמִים¹⁵.

(11 בכת"י תימן: הלווי. 12 סוטה מו, ב: "ששכר הלווייה אין לה שיעור". 13 "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פל"ז, אמרו: ויטע א'ש'ל' בבאר שבע - אכילה, שתיה לוייה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. 14 וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). 15 סוטה מו, ב "שאלמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים"ב ב, כג"ד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכך אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית-דין שופכים דמים? אלא לא בא ידינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לווייה".

ג. פּוֹפִין לְלוֹיָהּ¹⁶ פְּדָרָךְ שְׁפּוֹפִין לְצִדְקָה¹⁷. וּבֵית דִּין הֵיוּ מִתְקַנְיִן שְׁלוּחִין לְלוֹוֹת אָדָם הַעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם. וְאֵם נִתְעַצְלוּ בְּדָבָר זֶה - מַעֲלָה עֲלֵיהֶם פָּאָלוּ שְׁפָכּוּ דָמִים¹⁸. אֲפָלוּ הַמְלִיָּה אֶת חֲבֵרוֹ אֲרַפֵּעַ אֲמוֹת - יֵשׁ לוֹ שָׁכָר הַרְבֵּה¹⁹. וְכִמְהָ שְׁעוֹר לְוִיָּה שְׁחִיב אָדָם בָּהּ? הָרַב לְתַלְמִיד - עַד עֲבוּרָה שֶׁל עִיר²⁰. וְהָאִישׁ לְחֲבֵרוֹ - עַד תַּחֲנוּם שְׁבֵתָה²¹. וְהַתְלָמִיד לְרַב - עַד

ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה. נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות, בנין הקבר, המת וכל תכריכיו והכלים הנזרקים על מטתו מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְבָקֵר חוֹלִים, וּלְנַחֵם אֲבָלִים, וְלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַפֶּלֶא², וּלְלוֹוֹת הָאוֹרְחִים³, וְלְהַתְעַסֵּק בְּכָל צָרָה הַקְּבוּרָה: לְשֵׂאת עַל הַקֶּתֶף⁴, וְלִילֵף לְפָנָיו⁵, וְלִסְפֹּד, וְלַחְפֹּר, וְלִקְבֹּר⁶. וְכֵן לְשַׂמֵּחַ הַפֶּלֶא וְהַחֲתָן, וּלְסַעֲדָם בְּכָל צָרָתָם⁷. וְאִלוּ הֵן גְּמִילוֹת חֶסֶדִים שְׁבִגוּפוֹ, שְׂאִין לָהֶם שְׁעוֹר⁸. אֵף עַל פִּי שֶׁפָּל מִצְוַת אֱלֹו מְדַבְּרֵיהֶם, הָרִי הֵן בְּכָלֵל וְאַהֲבַת לְרַעְךָ כְּמוֹךָ⁹ - כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֵה שְׂיַעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אִתָּה אוֹתָן לְאַחִיד בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשה אתה אותן לאחיד בתורה ובמצוות."

יש שלמדו מכאן שמצוות אהבת ישראל היא רק "לרעך" בתורה ומצוות, ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא. אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת לרעך כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחויב במיתה), ורק מסית נתמעט בפירוש ממצוות אהבת ישראל.

ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנוא אותם, מצוה לאהבם גם כן.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(2 לחופה. 3 בדרכם למקומם. 4 השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית-הקברות", ובביאורנו שם. 5 לפני מיטתו. 6 מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורנו שם. 7 ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוהי לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". 8 פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. 9 וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". 10 פרט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני. יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים, שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרבוץ לפניו.

ה. אין מבקרין את החולה אלא מיום שלישי והלאה²⁹. ואם קפץ עליו החלי והקבד³⁰ - מבקרין אותו מיד³¹. ואין מבקרין את החולה לא בשלש שעות ראשונות ביום ולא בשלש אחרונות, מפני שהן³² מתעסקין בצרכי החולה. ואין מבקרין לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי הראש, מפני שהבקור קשה להן³³.

(29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). (30) בבית אחת. (31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגיל. (32) צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויתייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחליים (רדב"ז). (33) שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

ו. הנכנס לבקר את החולה - לא ישב לא על גבי מטה, ולא על גבי פסא, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי מקום גבוה, ולא למעלה ממראשותיו³⁴. אלא מתעטף ויושב למטה ממראשותיו, ומבקש עליו רחמים ויוצא³⁵.

(34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). (35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא-בבא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל'טור' יו"ד סי' שלה אות ב).

ז. יראה לי, שגנחמת אבלים קודם לבקור חולים;

פְּרָסָה²². ואם היה רבו מבקק²³ - עד שלש פְּרָסָאוֹת²⁴.

(16) את מי שאינו רוצה ללוות את חבירו לדרך, שילווחו (סוטה מו, ב). (17) לתת צדקה, ראה ה' מתנות עניים פ"ז, ה"י. (18) סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) מנמק: "ואפשר שלכך נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". (19) שם. "בשביל ארבע פסיעות שליוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בבני ארבע מאות שנה". (20) שבעים אמה ושיריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש נגדרים נו, ב). (21) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. (22) ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. (23) שרוב חכמתו קיבל ממנו. (24) סוטה, שם.

ד. בקור חולים - מצוה על הפל²⁵. אפלו גדול מבקר את הקטן. ומבקרין הרבה פעמים ביום. וכל המוסיף - משבח. וכלבד שלא יטריח²⁶. וכל המבקר את החולה - כאלו נטל חלק מחליו²⁷. והקל מעליו; וכל שאינו מבקר - כאלו שופך דמים²⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל המבקר את החולה - כאלו נטל חלק מחליו והקל מעליו". ענינו של ביקור חולים הוא הקלה מייסורי החולה ויש בו הבאת סיוע לרפואתו, ואף שבגמרא משמע שהוא דווקא בבן-גילו הוא לעניין אחד מששים, אבל ברמב"ם משמע שהוא הדין ב"כל המבקר" אף שאינו בן גילו, ואולי משום כך שינה ולא כתב "נוטל אחד מששים" אלא "כאילו" נטל "חלק" מחליו.

ובמאירי כתב (נדרים לט, ב). "שהמבקר מיקל בחליו של חולה. . . ובני גילו ר"ל שביקורם ערב עליו, שמצד הנאתו מהם חליו מיקל כו".

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 64 והע' 23
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(25) נדרים לט, ב: "רמזו לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. (26) על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני-ביתו ('בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). (27) כל אחד נוטל חלק מששים ממה שהשאירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובבן גילו", שאינו נוטל חלק מששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוול המבקר במזל של חולה. (28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי

י. מֵת אֶחָד בְּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשִׂית מְלָאכָה עַד שִׁיקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שִׁיתְעַסֵּק הַמָּתִים.³⁶

בְּצַרְכּוֹ - מִתְרִין.⁴⁶

(46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. ובי"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילוונו ארבע אמות".

יא. תִּלְמִיד חָכָם שָׁמַת, אֶפְלוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שְׁשִׁים רַבּוֹא - מִבְטָלִין תִּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאָתוֹ.⁴⁷ הָיוּ שְׁשִׁים רַבּוֹא - אֵין מִבְטָלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לְאַחֲרֵים⁴⁸ - אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֶלָּא מִבְטָלִין הַכֹּל לְהוֹצֵאָתוֹ.⁴⁹

(47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". (48) מרביץ תורה ברבים. (49) שם.

יב. קוֹבְרִין מְתֵי עוֹבְדֵי פִּזְבֻּכִּים, וּמִנְחִין אֲבִלֵּיהֶם, וּמִבְקָרִין חוֹלֵיהֶם, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.⁵⁰

(50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג הי"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה ה' מלכים פ"י הי"ב, ובביאורנו שם. והוא הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' י"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין הנ"ל.

יג. בְּתֵי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה. פִּיצֵד? אֵין אוֹכְלִין בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן,⁵¹ וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלָאכָה, וְלֹא קוֹרִין בָּהֶן, וְלֹא שׁוֹנִין⁵² בָּהֶן. כָּלְלוּ שָׁל דָּבָר: אֵין נְאוּתִין⁵³ בָּהֶן, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶן קָלוֹת רֹאשׁ⁵⁴. לֹא יִלָּף אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת שָׁל קָבֵר וּתְפִלִּין בִּידוֹ⁵⁵ וְסִפֵּר תּוֹרָה בְּזוֹעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרָחוּק אַרְבַּע אֲמוֹת - מִתְרִין.⁵⁶

(51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבבית-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). (52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). (53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאותו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין נאותים בהם", והשווה ה' תפילה פ"א, ה"ו. (54) כגון לעשות בהם צרכי, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם במהמה... ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". (55) אפילו כשהוא אוחז בידו, וקל-יחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין

(36) והרדב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניהום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניהום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניהום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולכו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ח. מִי שֶׁהָיָה לִפְנֵיו מֵת וְכָלָה - מְנִיחַ אֶת הַפֶּלֶה וּמִתְעַסֵּק עִם הַמָּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אָבִל וְגוֹמֵר.³⁷ מֵת וְכָלָה שֶׁפָּגְעוּ זֶה בְּזֶה בְּדֶרֶךְ - מַעֲבִירִין אֶת הַמָּת³⁸ מִלִּפְנֵי הַפֶּלֶה³⁹. וְזֶה וְזֶה עוֹבְרִין מִלִּפְנֵי הַמָּלָךְ.⁴⁰

(37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פ"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. (38) דרך צדדית. (39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פ"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. (40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראית? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתריה שעה אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' י"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

ט. מִבְטָלִין תִּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמָּת⁴¹ וְלִהְכַנְסֵת הַפֶּלֶה⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֹׁאֵין לוֹ כָּל צָרְפוֹ; אָבִל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְפוֹ⁴³ - אֵין מִבְטָלִין⁴⁴. וְכֹל שֹׁאֵין מִתְעַסֵּקִין בְּתוֹרָה - חֲזִיבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ.⁴⁵

(41) ללוותו לקבורה. (42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). (43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקדיש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' י"ד סי' שסא). (44) מגילה, שם. (45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע י"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(סנהדרין מז, ב). (67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כבעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

יח. הבונה קבר למת - לא נאסר עד שיקנס בו המת.⁶⁸ וְאִפְלוּ הָטִיל בּוֹ נֶפֶל⁶⁹ - נֶאֱסַר בְּהִנָּחָה⁷⁰.

(68) אין ההזמנה בלבד אוסרתו. (69) תינוק שלא פלו לו חדשי לידתו. (70) סנהדרין שם.

יט. נפשו⁷¹ שנעשה לשם חי⁷², ושם בו המת, והוסיף בו דימוס⁷³ אחד לשם המת, אף על פי שפנה המת - הפל אסור בהנאה⁷⁴. ואם הפיר את התוספת - חולץ⁷⁵ אותה, והשאר מת⁷⁶. נעשה לשם המת⁷⁷ - כיון שהוטל בו המת נאסר, אף על פי שפנה⁷⁸.

(71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". (72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. (73) שורה של אבנים. (74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, והואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. (75) מסיר. (76) שם מת, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. (77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה הל' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

כ. הבונה קבר לאביו⁷⁹, והלך וקברו בקבר אחר - הרי זה לא יקבר בו מת אחר עולמית, והקבר הזה אסור בהנאה, מפני כבוד אביו⁸⁰.

(79) משמת. (80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם-משנה).

כא. המת אסור בהנאה⁸¹ פלו; חוץ משערו שהוא מת⁸² בהנאה, מפני שאינו גופו⁸³. וכן ארונו וכל תכריכיו⁸⁴ - אסורין בהנאה⁸⁴. אבל פלים המוכנים לתכריף⁸⁵ - לא נאסרו בהנאה. אפילו ארג פגד למת⁸⁶ - לא נאסר⁸⁷ עד שיגיע במוטה הנקברת עמו⁸⁸. שאין ההזמנה⁸⁹ אוסרת⁹⁰.

(81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם

בראשו". (56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בבאורנו. והשווה הל' תפילין פ"ד, הכ"ג.

יד. המוליד עצמות⁵⁷ ממקום למקום - לא יתנם בדסקינא⁵⁸ ויניחם על גבי חמורו וירפב עליהם, מפני שנוהג בהן מנהג פזיון⁵⁹. ואם היה מתירא מפני הגנבים ומפני הלסטים - מת.

(57) עצמות המת. (58) מרצוף (שק) של עור. (59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"י ה"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.

טו. אין מפנין⁶⁰ את המת מקבר לקבר, אפילו מבזוי למכבד⁶¹. ואם היה בתוך שדהו⁶² - מפנהו אפילו ממכבד לבזוי⁶³.

(60) מעבירים. (61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה'קרבן העדה' שהכלול קשה למתים, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגותי להעלות אותי", ומפרש הר"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. (62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. (63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה הל' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנוהו שם על-זמנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

טז. אין קוברין מת על גבי מת, ולא שני מתים כאחד, שבזיון הוא⁶⁴. וקטן הישן עם אמו - נקבר עמה⁶⁵.

(64) שמחות פ"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-בטרא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). (65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב"תורת האדם" הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

יז. עפר הקבר - אינו אסור בהנאה, שאין קרקע עולם נאסרת⁶⁶. אבל קבר הפנין⁶⁷ - אסור בהנאה.

(66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשריה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְנַשֵּׂר¹⁰¹ פְּרִסְוֹתֶיהָ מִן הָאֲרֻכָּה¹⁰² וּלְמִטָּה¹⁰³, מְקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ שֶׁבָּעָה יָמִים¹⁰⁴. שְׁנֵאמֶר: וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ כְּמֹתוֹ - זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנִשְׂאִי¹⁰⁵ שְׁמַת - אֵין מְבַטְּלִין יְשִׁיבָתָהּ יָתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰⁶.

(99) הגידים שעל פרסותיו, ואין אחר יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. (100) עגלה, כלי רכב. (101) חותך ומשיר. (102) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידים" (שם וברש"י). (104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פ"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו ('נמוקי יוסף' לבי"ק שם). (105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (106) שכן צויה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממש רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פ"ב, ה"י.

כו. מִלֶּךָ אוֹ נְשִׂיא שְׁמַת - יֵשׁ לָהֶן לְשֹׁרֵף מִטָּתוֹ וְכָל כְּלֵי תְשֻׁמִּישׁוֹ¹⁰⁷, וְאֵין בְּזָה דֶּרֶךְ הָאֻמּוּרִי¹⁰⁸ וְלֹא מִשּׁוּם הַשְּׁחִתָּה¹⁰⁹. שְׁנֵאמֶר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׁרָפוֹת אַבּוּתֶיהָ¹¹⁰ הָרֵאשֹׁנִים יִשְׂרְפוּ לָהּ.

(107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. (108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". (109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. (110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על הדיוטות אסור לשרוף, משום היירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביו"ד סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראית? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!"

סְלִיקוּ לָהֶן הַלְכוֹת אֲבָל בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

~ יום חמישי ד' שבט ~

הַלְכוֹת מַלְכִּים וּמַלְחָמוֹתֵיהֶם

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֶׂה וְשִׁלֹּשׁ-עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶטָן:

את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שהו' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה-למלך), אלא שבשו"ע יו"ד סי' שמט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. (82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא-קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ד. (83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. (85) שהומינם לתרכין, ועדיין לא כרך בהם. (86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסורוהו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מז, ב וכמבואר לעיל ה"ח-יט.

כב. כָּל הַכָּלִים שְׁזוֹרְקִין עַל הַמֵּת⁹¹ עַל הַמִּטָּה הַנִּקְבְּרָת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה, שֶׁלֹּא יִתְחַלְפוּ בְּתַכְרִיכֶיהָ⁹².

(91) מחמת צער. (92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכרוכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

כג. הָיוּ אֲבִיו וְאִמּוֹ מְזוֹרְקִין כָּלִים בְּחִמְתָּן עַל הַמֵּת⁹³ - מִצְוָה עַל אֲחֵרִים לְהַצִּילָן⁹⁴. וְאֵם הַגִּיעִי לְמִטָּה הַנִּקְבְּרָת עִמּוֹ - אֵין מַצִּילִין אוֹתָן⁹⁵.

(93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א). (94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י), שבוודאי יתחרטו אחר-כך (ש"ך ליו"ד סי' שמט ס"ק ד). (95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

כד. מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יֵהָא חַבְלָן⁹⁶, וְלֹא יַפְסִיד אֶת הַכָּלִים וְיִשְׁלִיכֵם לְחִפְזָה. מוּטָב לְתַתֵּם לְעֲנָיִים, וְאֵל יִשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלְעָה⁹⁷. וְכָל הַמְּרַבֶּה כָּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תַשְׁחִית⁹⁸.

(96) מקלקל ומשחית. (97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבה עליו (על המת) רמה". (98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה"י, מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

כה. מִלֶּךָ שְׁמַת - עוֹקְרִין סוֹס⁹⁹ שֶׁהִיא רוֹכֵב עָלָיו. וְעִגְלָה שֶׁהִיָּתָה מוֹשְׁכַת בְּקִרְוָן¹⁰⁰ שֶׁהִיא יוֹשֵׁב בּוֹ -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

א. שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ:² למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך"³, ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק"⁴, ולבנות בית הבחירה⁵, שנאמר: "לשכנו תדרשו ובאת שמה"⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...ולבנות בית הבחירה, שנאמר: 'לשכנו תדרשו ובאת שמה'.

דעת הרמב"ם היא שהחיוב לבנות בית המקדש, נלמד מהפסוק "ועשו לי מקדש", אבל הסמ"ג סבר שהוא מהפסוק "והיה המקום אשר יבחר ה' לשכנו תדרשו ובאת שמה". כי הציווי "ועשו לי מקדש" מדבר במשכן שבמדבר, ואילו ברמב"ם משמע שהוא ציווי כולל לכל מקום, בין למשכן בין לשילה נוב וגבעון ובין לבית עולמים, שנאמר "ועשו לי מקדש" ולא משכן.

ומה שרצה ה' לחם משנה' להוכיח מכאן שדעת הרמב"ם כהסמ"ג צריך-עיון, שהרי ב'ספר המצוות' מנה המצוה מ"ועשו לי מקדש" והלא אין מונה במניין המצוות אלא חיובים שהם לדורות, וגם מפשטות לשונו בהלכות בית הבחירה "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה שנאמר כי לא באתם כו'", מוכח שהפסוק "ועשו לי מקדש" שהביא הוא לכל הזמנים.

(על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 116 הערה 3)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(2) ספרי לדברים יב, י וכן בסנהדרין כ, ב. (3) וזה לאחר כניסתם לארץ, ככתוב שם: "כי תבוא אל הארץ... וירישתה וישבת בה... שום תשים עליך מלך". (4) וגם זו היא לאחר כניסתם לארץ, כלשון הפסוק: "והיה בהניח... לך מכל אויבך... בארץ אשר ה' אלוהיך נותן לך נחלה לרשתה". (5) בית המקדש, כלשון הכתוב: "המקום אשר יבחר ה' אלוהיכם... לשום את שמו שם". (6) ובהלכות בית הבחירה פרק א הלכה א מביא רבינו פסוק אחר: "שנאמר (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש", נראים הדברים, שעיקר מצוות בניין בית הבחירה נלמד מהפסוק הנ"ל, אולם כדי שלא נטעה לומר, שהפסוק מכונן רק למשכן שבמדבר בלבד, כמשמעות הפשוטה של אותו כתוב (ראה עירובין ב, ב), לפיכך מביא רבינו כאן את הכתוב: "לשכנו תדרשו" המדבר במקדש שלעתיד, הוא בית הבחירה שבירושלים, לגלות בזה, שהציווי "ועשו לי מקדש" כולל הכול, גם המשכן שבמדבר, וגם בית הבחירה שלעתיד, שקדושתו קדושת עולמים, והשווה ספר המצוות עשה כ (אבן האזל).

ב. מגוי מלך קדם למלחמת עמלק, שנאמר: "אתי שלח ה' למשחך למלך... עתה לך והפיתיה את עמלק"⁷. והכרתת זרע עמלק קודמת לבנין הבית, שנאמר: "ויהי פי יושב המלך בביתו וה' הניח לו

(א) למנות מלך בישראל. (ב) שלא ימנה מקהל גרים. (ג) שלא ירבה לו נשים. (ד) שלא ירבה לו סוסים. (ה) שלא ירבה לו כסף וזהב. (ו) להחרים שבועה עממים. (ז) שלא לחיות מהן כל נשמה. (ח) למחות זרעו של עמלק. (ט) לזכר מה שעשה עמלק. (י) שלא לשפח מעשיו הרעים ואריכותו בדרך. (יא) שלא לשפן בארץ מצרים. (יב) לשלח שלום ליושבי העיר כשצרים עליה ולדון בה, כאשר מפרש בתורה: "ואם תשלים"; "ואם לא תשלים". (יג) שלא לדרש שלום מעמון ומואב בלבד כשצרים עליהם. (יד) שלא להשחית אילגי מאכל במצור. (טו) להתקין יד, שיצאו בו בעלי המחנה להפנות בו. (טז) להתקין יתד לחפר בו. (יז) למשח פהן לדבר פאזני אנשי הצבא בשעת המלחמה. (יח) להיות מארס, ובונה בגן, ונוטע פרי, שומחים בקנינם שנה תמימה, ומחזירין אותן מן המלחמה. (יט) שלא יעבר עליהם לכל דבר, ולא יצאו אפלו לצרכי העיר ולצרכי הגדוד ודומה להם. (כ) שלא לערץ ולחזר לאחור בשעת המלחמה. (כא) דין פת-תאר. (כב) שלא תמכר פת-תאר. (כג) שלא יכבשנה לעבדות אחר שנכעלה.

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נסדרו הלכות אלו בסיום ספר שופטים.

"שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ: למנות להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות בית הבחירה".

ולכאורה היה מקום לסדר הלכות אלו הרבה קודם, ומדוע חיכה הרמב"ם עם הלכות מלכים לסוף ספרו.

והביאור הוא: הלכות מלכים הכוללות הלכות משיח, מדברים במצב בו יהיה עם ישראל והעולם בתכלית השלימות, כי המלך המשיח עתיד "להחזיר כל המשפטים כשהיו מקודם, מקריבין קרבנות ועושין שמיטין ויובלות ככל מצוותה האמורה בתורה" "ויבנה בית המקדש" ועל ידי כל אלה, יהיה קיום כל התורה כולה בשלמות, כולל שלושת המצוות הנ"ל למנות מלך, להכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

(על פי לקו"ש חלק י"א עמוד 276 והערה 39)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ובאור מצות אלו בפסקים אלו:

פרק ראשון

(1) שלוש מצוות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ. מי הם הפסולים להיות מלך או כהן גדול. ההבדלים בין זכויות מלכי בית דוד למלכי ישראל. שכל השררות והמינויים בישראל עוברים בירושה לבן, ולבן הבן עד עולם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14) יבמות מה, ב ולדעת התוספות שם קב, א אם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר, וקוראים בו: מקרב אחיך. וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ט, ופרק י"א הלכה יא ובביאורנו שם. ומטעם זה - כותב הכסף משנה - הוכשר רחבעם בן שלמה למלכות אף על פי שאמו הייתה נעמה העמונית כמפורש במלכים"א יד, כא. וראה יבמות עז, א. "שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואבייה ונעמה העמונית". ובגודע ביהודה חושן משפט סימן א מחדש, שלא הזהיר הכתוב: "מקרב אחיך", אלא בתחילת ה"שימה" שראשית מינויו לא יהיה אלא מקרב אחיך, אבל בבן מלך, שהמלכות באה לו בירושה אינו צריך "שימה חדשה", ומכיוון שאביו מלך בהכשר, ממנים את בנו אפילו כשאין אמו מישראל, ולפיכך אין מקום לפקפק על כשרותה של מלכות רחבעם. 15) תעלה להעברת מים. 16) המשותפת לאנשים רבים, וממונה עליה שלא ישקה איש ביומו של חבירו (קידושין עז, ב וברש"י). 17) שם. ובירושלמי שם פרק ד, הלכה ה אמרו: "שום תשים עליך מלך - אין לי אלא מלך, מניין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה וסופרי דיינים ומכים ברצועה? תלמוד לומר: מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך". וכתוב בסמ"ג לא-תעשה רכא, במה דברים אמורים (=שאמו מישראל מכשירתה) בשאר שררות, אבל במלכות, שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ד, משנה ו אין מעמידים מלך אלא מן המשיאים לכהונה, והטעם, משום שנאמר "מקרב אחיך" - ממובחרים שבאחיך, ולפיכך נתחייבו שונאיהם של ישראל [=בלשון "סגינהור"] כלייה, כשהחניפו לאגריפס המלך ואמרו לו "אחינו אתה", כמבואר בסוטה מא, ב.

ה. אין מעמידין אשה במלכות, שנאמר: "עליך מלך" - ולא מלכה¹⁸, וכן כל משימות שבשמיאל¹⁹ אין ממנים בהם אלא איש¹⁹.

18) ספרי פרשת שופטים אות קנז. ובברכות מט, א אמרו: "תורה ומלכות לפי שאינן לא בנשים ולא בעבדים". 19) כיוון שכל המשימות הושוו למלכות, לענין קהל גרים, הושוו גם לענין פסול אשה (קריית ספר). ובמדרש שוחר טוב פרק כ"ב פסוק ז אמרו: חשון הדור שהאשה מנהיגתו. ואין להקשות מדבורה הנביאה שהייתה שופטת את ישראל (שופטים ד, ד), כי שמא לא דנה, אלא מלמדת להם הדינים. ואולי קיבלו אותה עליהם משום שכינה, כלומר שזה היה על פי הדיבור (תוספות בבא קמא טו, א ונידה ג, א).

ו. ואין מעמידין מלך ולא כהן גדול - לא קצב²⁰, ולא ספר, ולא בלן, ולא בורסי²¹ - לא מפני שהן פסולין, אלא הואיל ואמנותן נקלה, העם מזלזלין בהן²² לעולם. ומשיעשה במלאכה מאלו יום אחד - נפסל²³.

20) בכתב יד התימנים חיבה זו איננה, ובמקומה כתוב: לא גרע. והוא אומן המקיז דם, על שם שמגרע את הדם (רש"י לקידושין פב, א). 21) מעבד עורות. 22) ברייתא

מסביב מלך איכיו. ויאמר המלך אל נתן הנביא, אנכי יושב בבית ארזים וגו'⁸. מאחר שהקמת מלך מצוה - למה לא רצה הקדוש-ברוך-הוא שישאלו מלך משמואל⁹? לפי ששאלו בתרעמת¹⁰, ולא שאלו לקנים המצוה, אלא מפני שקצו בשמואל הנביא, שנאמר: "כי לא אתך מאסו, כי אתי מאסו וגו'".

7) בסנהדרין כ, ב למדו זה, ממה שנאמר (שמות יז, טז) "כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק" - מכאן שמינוי מלך קודם, שאין "כס" אלא מלך, ככתוב (דברי הימים-א, כט, כג) "וישב שלמה על כסא ה' למלך", אולם רבינו נקט דרשה פשוטה יותר, שזוהי דרכו להביא ראייה היותר פשוטה, והיותר נוחה, - אם אין הדבר נוגע לעצם הדין - אף על פי שבתלמוד דרשה מפסוק אחר (לחם משנה), והשווה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ט, הלכה ט ובהלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה ב, שגם שם מביא רבינו דרשות מפסוקים, שלא הוזכרו בתלמוד וכנ"ל. 8) סנהדרין שם. 9) ראה שמואל-א ח, ז. 10) סנהדרין שם: "לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן" ומפרש רבינו, שהכוונה לפרשת המלך שבשמואל שם. וכן אמרו שם: "זקנים שבדור כהוגן שאלו, שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו, אבל עמי הארץ שבהם קלקל, שאמרו (שם כ): והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו".

ג. אין מעמידין מלך בתחלה, אלא על-פי בית-דין של שבעים זקנים¹¹ ועל-פי נביא¹², ביהושע שמנהו משה רבנו¹³ ובית-דינו, וכשואל ודוד, שמנם שמואל הרקמתי ובית-דינו.

11) בשינויי נוסחאות כתב יד המבורגר: "על פי בית דין של ע"א זקנים". וכן מבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, א, ומקורו בתוספתא סנהדרין פרק ג, משנה ב. וכתב רבינו: בתחילה, לומר שאם בנו מלך אחריו, אינו צריך מינוי כזה, שהמלכות ירושה היא לו, כמבואר בסמוך הלכה ז. 12) ספרי פרשת שופטים אות קנז "אשר יבחר ה'..." על נביא. וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביא". וכן אמרו (סוכה כז, ב) "שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים" ומפרש רש"י: שאלו דוד על פי שמואל. 13) שהיה נביא.

ד. אין מעמידין מלך מקהל גרים אפלו אחר כמה דורות, עד שתהיה אמו מישראל, שנאמר: "לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא"¹⁴. ולא למלכות בלבד, אלא לכל שררות שבשמיאל: לא שר-צבא, לא שר חמשים או שר עשרה, אפלו ממנה על אמת-המים¹⁵ שמחלק ממנה לשדות¹⁶; ואין צריך לומר דין או נשיא, שלא יהא אלא מישראל, שנאמר: "מקרב אחיך תשים עליך מלך" - כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך¹⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

31) ספרי שופטים אות קסב: "מניין לכל פרנסי ישראל שבניהם עומדים תחתיהם, תלמוד לומר: הוא ובניו בקרב ישראל, כל שהם בקרב ישראל, בנו עומד תחתיו". 32) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציווה על בנו גמליאל שיהיה נשיא אחריו, אף על פי שלא מילא מקום אבותיו בחכמה, אלא ביראת חטא בלבד. והשווה הלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה כ. 33) תוספתא שקלים שם: "ובלבד שינהג כמנהג אבותיו". וכן אמרו בתורת כהנים פרשת צו פרק ה "יכול אף על פי שאינו ממלא מקום אבותיו? תלמוד לומר (ויקרא טז, לב): ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו, ...אם אינו ממלא מקום אביו, יבוא אחר וישמש תחתיו". 34) כמו שאמרו (יומא עב, ב) "של שולחן - זכה דוד ונטלו". 35) ובמכילתא שמות יח, כה אמרו: שלושה דברים נתנו על תנאי, ארץ ישראל, ובית המקדש, ומלכות בית דוד... מלכות בית דוד מניין? שנאמר: אם ישמרו בניך בריתי. 36) שאין משיח בא אלא מזרע בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, וכדברי רבינו לקמן פרק י"א, הלכה ד. וכן בכל ימי מלכי ישראל, לא פסקה מלכות בית דוד, בניגוד לשאול שמלכותו פסקה בימי דוד, וכן אמר נתן הנביא (שמואל ב, ז, טו): "וחסדי לא יסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול, אשר הסירותי מלפניך". 37) ובמכילתא שם אמרו: עד שלא נבחר דוד, היו כל ישראל ראויים למלכות. משנבחר, יצאו ישראל, שנאמר (דברי הימים ב, יג, ה): "הלא לכם לדעת, כי ה'... נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח".

ח. נביא שהעמיד מלך משאר שבטי ישראל, והיה אותו המלך הולך בדרך התורה והמצוה ונלחם במלחמות ה' - הרי זה מלך, וכל מצות המלכות נהגות בו³⁸; אף-על-פי שעקר המלכות לדוד, והיה מבניו³⁹ מלך. שהרי אחיה השילוני העמיד ירבעם ואמר לו: "והיה אם תשמע את כל אשר אצוה... ובנתי לך בית נאמן פאשר בנתי לדוד וגו'"⁴⁰. ואמר לו אחיה: "ולבנו אתן שבט אחד, למען היות ניר לדוד עבדי כל הימים לפני בירושלים"⁴¹.

38) ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב "מלך ישראל ומלך יהודה שניהם שווים, לא זה גדול מזה, ולא זה גדול מזה, שנאמר (מלכים א, כב, י): 'ומלך ישראל ויהושפט מלך יהודה יושבים... בגורן' - כבגורן. שהם שווים, כסנהדרין היושבים כחצי גורן עגול, וכולם שווים זה לזה (פני משה, שם). והשווה הלכות שגגות פרק ט"ו, הלכה ו. 39) של מלך ישראל. 40) וכן מצינו באלישע הנביא שציווה על תלמידיו הנביא למשוח את יהוא למלך ישראל (מלכים ב, ט, א-ו). 41) שכבר הבטיחו הקדוש-ברוך-הוא, שלא תיכרת המלכות מזרעו לעולם, כאמור לעיל הלכה ז.

ט. מלכי בית-דוד הם העומדים לעולם⁴², שנאמר: "פסאף יהיה נכון עד עולם". אבל אם יצמד מלך

בקידושין פב, א, ושם כתוב במקום קצבים: כובסים, וכנראה שגירסת רבינו שם: קצבים (כסף משנה). ובתנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז נאמר: הגרע והבלן... אין מעמידים מהם לא מלך... ואין מוסרים להם דבר שיש בו שורה לרבים (קריית מלך). 23) וכל זה כשעסק באלו דרך אומנות ומקצוע, אבל אם עשה בהן דרך שחוק, כדרך הבחורים, שמספרים זה את זה, אין בכך כלום (כסף משנה).

ז. פשעמדין המלך, מושחין אותו בשמן המשיחה²⁴, שנאמר: "ויקה שמואל את פף השמן ויצק על ראשו וישקהו"²⁵. ומאחר שמושחין המלך, הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם; שהמלכות ירשה, שנאמר: "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל". הניח בן קטן - משמרין לו המלוכה עד שגדיל²⁶, כמו שעשה יהונדע ליואש²⁷. וכל הקודם בנחלה²⁸ - קודם לירשת המלוכה²⁹. והבן הגדול, קודם לקטן ממנו³⁰. ולא המלכות בלבד, אלא כל השטרות וכל המנויין שבישראל - ירשה לבנו ולבן-בנו עד עולם³¹; והוא, שיהיה הבן ממלא מקום אבותיו בחכמה וביראה. היה ממלא ביראה, אף-על-פי שאינו ממלא בחכמה - מעמידין אותו במקום אביו³² ומלמדין אותו. וכל מי שאין בו יראת-שמים, אף-על-פי שהקמתו מרבה - אין ממנין אותו למנוי מן המנויין שבישראל³³. פיון שנמשח דוד, זכה בכתר מלכות³⁴; והרי המלכות לו ולבניו הזכרים עד עולם, שנאמר: "בסאף יהיה נכון עד עולם". ולא זכה אלא לכהנים, שנאמר: "אם ישמרו בניך בריתי"³⁵. אף-על-פי שלא זכה אלא לכהנים - לא תפרת המלוכה מזרע דוד לעולם³⁶. הקדוש-ברוך-הוא הבטיחו בכך, שנאמר: "אם יעזבו בני תורתתי ובמשפטי לא ילכו... ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. וחסדי לא אפיר מעמו"³⁷.

24) שעשה משה למשוח בו דברים הצריכים משיחה, ככתוב (שמות ל, כה) "ועשית אותו שמן משחת קודש" וסדר עשייתו מבואר בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה ב-ג. 25) וכן אמרו (כריתות ה, ב): שמן שעשה משה במדבר... בו נמשחו כהנים גדולים ומלכים. ומושחים אותו כמין נזר על ראשו, כמבואר בהלכות כלי המקדש שם הלכה ט. 26) כריתות שם. 27) שהחביאהו שש שנים בבית ה', ובשנה השביעית המליכהו, כמפורש במלכים ב, יא, ג, יב, א ובדברי הימים ב, כג, יא. וכן שבע שנים היה במלכו, כמפורש שם כד, א. 28) ליורשו בגלל קרבתו המשפחתית. 29) תוספתא שקלים פרק ב, משנה ט"ו. ושם אמרו: בן ואח, בן קודם לאח, אח ובנו, אח קודם (=לבן אחיו). 30) ככתוב (דברי הימים ב, כא, ג) "ואת הממלכה נתן (=יהושפט) ליהורם כי הוא הבכור".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִשְׁאֵר יִשְׂרָאֵל - תַּפְסֵק הַמַּלְכוּת מִבֵּיתוֹ⁴³, שְׁהָרִי נֶאֱמַר לִירֵבֶעַם: "אֶף לֹא כָל הַיָּמִים"⁴⁴.

אֲדֹנֶיהָ⁵⁴, וַיֹּאשׁ מִפְּנֵי עֲתִלְיָה⁵⁵, וּמִשְׁחוּ יְהוֹאָחָז⁵⁶ מִפְּנֵי יְהוֹזָבָב⁵⁷.

(51) שהמלכות ירושה היא למלך לעולם ואין צורך במשיחתו (כריתות ה, ב). (52) כדי לסלק המחלוקת, ולהודיע לכל שזהו מלך לבדו (שם, וכלשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק א, הלכה י"א). (53) שהעם מרגנים אחריו, והיא פחותה ממחלוקת (לחם משנה). (54) שרצה למלוך, ככתוב (מלכים-א, א), ה"ו אדוניהה... מתנשא לאמור אני אמלוך". (55) אם אחזיהו, שאיבדה את כל זרע הממלכה, ומלכה בעצמה שש שנים, כשיואש בן אחזיהו היה מוחאב מפניה בבית ה' (שם ב, יא, א). ובסוף שש שנים כשהוציאוהו, כתוב (שם, יב) "וימליכו אותו וימשחוהו... ויאמרו יחי המלך". (56) שם כג, ל: "וימשחו אותו וימליכו אותו תחת אביו". (57) שהיה גדול ממנו שתי שנים (הוריות יא, ב). ויש להעיר, שאת יהואחז לא משחו בשמן המשחה אלא בשמן אפרסמון, שכבר בימי יאשיהו אביו נגנו שמן המשחה, וכמבואר בהוריות יב, א.

~ יום שישי ה' שבט ~

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) הכבוד הגדול שנוהגים במלך. שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. שאין המלך חולץ או מייבם את אשת אחיו המת. הופעת העם והנביא לפני המלך. שמצוה על המלך לכבד לומדי תורה. ובייחוד הסנהדרין וחכמי ישראל. שלא לנהוג גסות לב בישראל יותר מדאי.

א. פְּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמִשְׁמִינִין לֹא⁴⁵ אִימָה וַיִּרְאָה בָּלֵב כָּל אָדָם, שְׁנֶאֱמַר: "שׁוֹם תִּשִּׁים", שֶׁתִּהְיֶה אִימָתוֹ עָלֶיךָ⁴⁶. אֵין רוֹכְבִין עַל סוֹסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כֶּסֶּא, וְאֵין מִשְׁתַּמְשִׁין בְּשִׂרְבִיטוֹ⁴⁷ וְלֹא בִּכְתָרוֹ וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל פְּלִי תִשְׁמִישֵׁי⁴⁸. וּכְשֶׁהוּא מֵת - פֶּלֶן⁴⁹ נִשְׂרָפִין לִפְנָיו⁵⁰. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבָדָיו וּשְׁפָחוֹתָיו וּשְׁמָשֵׁיו, אֲלֵא מֶלֶךְ אַחֵר. לְפִיכָךְ, אֲבִישַׁג הָיְתָה מִתֵּרֶת לְשִׁלְמָה⁵¹ וְאַסּוּרָה לְאֲדֹנֶיהָ⁵².

(2) לכבודו. (3) סנהדרין יט, ב. וראה שם צה, א שבשעת הסכנה למלך, רכב אבישי בן צרויה על סוסו של דוד להצילו. (4) משנה, שם כב, א. שרביט - מקל-נוי שהמלך נושא בידו לאות שלטון, ככתוב (אסתר ד, יא): "מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב". (5) תוספתא שם פ"ד, מ"ב. (6) כל כליו וגם מיטתו. (7) שם, "כולם נשרפים עליו". וכן בע"ז יא, א. שנאמר (ירמיה לד, ה) "בשלוש תמות, ובמשרפות אבותיך המלכים... כן ישרפו לך", והשווה לעיל הל' אבל פ"ד, הכ"ו. אבל סוסו אין שורפים, אלא עוקרים את גידי פרסותיו, כמבואר שם, ושוב אינו ראוי לרכיבה. (8) שהיה מלך, והיא שרתה את דוד המלך, ולא היתה לו בה תורת אישות, ככתוב (מלכים-א, א, ד): "והמלך לא ידעה". (9) שלא היה מלך, ואין הדיוט משתמש בשרביטו של מלך (סנהדרין כב, א). דמכאן הוציא רבינו שאסור להדיוט להשתמש במשרתי המלך, שהרי

(42) שבניהם אחריהם ימלכו זה אחר זה. (43) ואפילו יהיו כשרים וצדיקים, לא ימשיכו למלוך. (44) וכן ביהוא בן נמשי נאמר (מלכים-ב, י, ל): בני רביעים ישבו לך - "מכאן ואילך בליסטאות היו נוטלים אותה" (ירושלמי הוריות פרק ג, הלכה ב). ולדעת הראב"ד אילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים, לא הייתה המלכות פוסקת מזרעו, אבל הייתה שנייה למלכות בית דוד, כגון קיסר ופלג (=חצי) קיסר, וזה בהתאם לאמור לעיל הלכה ז: "כל השררות וכל המינויים שבישראל, ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". וכוונת רבינו היא, שאין שום הבטחה מהקדוש-ברוך-הוא, להעמיד מלכי ישראל לעולם, אלא למלכי בית דוד בלבד, שהרי נדב בן ירבעם נהרג, ולא נותרה מבית ירבעם כל נשמה, ככתוב במלכים-א טו, כט (על פי הכסף משנה). ולדעת ה"אבן האזול" כוונת רבינו היא, לומר, שאם יחול הפסק במלכי ישראל, ואחרי כן יקום מי מבניהם שהוא כשר למלכות, אין שום חובה להמליכו, בניגוד למלכי בית דוד, שאפילו נפסקה מלכותם, ואחר כך קם מבניהם יורש, שהוא כשר למלכות, מצוה להמליכו, שכך הובטח לו: כסאך יהיה נכון עד עולם.

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה⁴⁵, אֲלֵא בְּשִׁמְן אֶפְרֹסְמוֹן⁴⁶. וְאֵין מִמֵּינִין אוֹתָן בִּירוֹשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֲלֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מִזֶּרַע דָּוִד⁴⁷. וְאֵין מוֹשְׁחִין⁴⁸ אֲלֵא זֶרַע דָּוִד⁴⁹.

(45) שעשה משה במדבר, וכמבואר לעיל. (46) שמן ריחני המרוקח בבשמים אפרסמונים. ויש אומרים שזהו הצרי, והוא השרף הנוסף מעצי הקטף (הערוד). (47) ככתוב: "למען היות ניר לדוד עבדי... לפני בירושלים" - מכאן, שאין ממליכים בירושלים אלא מזרע דוד בלבד (פרי חדש). (48) בכתב יד התימנים: ואין מושחים בה, והכוונה לירושלים. (49) הוריות יא, ב, שנאמר (שמואל-א, טז יב) "קום משחהו כי זה הוא" - זה טעון משיחה (בשמן המשחה), ואין אחר טעון משיחה, אלא בשמן אפרסמון בלבד.

י.א. פֶּשֶׁמוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵּית-דָּוִד, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן אֲלֵא עַל הַמַּעֲזִין⁵⁰.

(50) כדי שתימשך מלכותם כמעין (שם יב, א), שנאמר (מלכים-א, א, לג) "ויאמר המלך... והרכבתם את שלמה בני... והורדתם אותו אל גיתון ומשח אותו שם צדוק הכהן". וסובר רבינו, שאין זה אמור אלא במלכי בית דוד בלבד, שאנו מעוניינים בהמשך מלכותם, ולא במלכי ישראל (כסף משנה).

י.ב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ⁵¹, אֲלֵא-אִם-בֶּן הָיְתָה שָׁם מַחֲלָקָתָהּ⁵² אוּ מַחֲלָמָהּ⁵³, מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ פְּדִי לְסִלָּק הַמַּחֲלָקָת. לְפִיכָךְ מִשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דוד - ישיב; שָׁאִין יִשְׁיבָה בַּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכִּי בֵּית־דָּוִד בְּלִבָּד, שְׁנָאֲמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָיו ה'".²⁴

(19) היכל. "בית פרעה" (בראשית יב, טו) מתרגם יונתן: לפליטין דפרעה. (20) סנהדרין כ, א. אבל חייב הוא בכל דברי אבילות כשאר אבל, כמבואר לעיל הל' אבל פ"ז, ה"ז. (21) סעודת הבראה שמכרים לכל אבל ביום הראשון לאבלו (שם פ"ד, ה"ט). (22) סנהדרין שם. דרגש - מיטה קטנה שנותנים לפני מיטה גדולה, וממנה עולים למיטה הגדולה (רע"ב לנדרים פ"ז, מ"ה). והשווה לעיל הל' אבל פ"ז ה"ח, ובביאורנו שם. (23) לחצר בית-המקדש. (24) סוטה מ, ב. ומפרש רש"י: שחלק להם הקב"ה כבוד, להראות שמלכותו שלימה, אבל מלכי ישראל אסורים לישב שם, שאין כבוד שמים בכך, ואפילו מלאכי השרת אין להם שם ישיבה, ככתוב (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו". ובסנהדרין קא, ב אמרו: שזוהי הלכה למשה מסיני. והשווה הל' בית הבחירה פ"ז, ה"ו.

ה. המלך מסתפר בכל יום²⁵, ומתקן עצמו ומתנאה במלבושין נאים ומפארים²⁶, שְׁנָאֲמַר: "מֶלֶךְ בִּיפִיו תַּחֲזִינָה עֵינֶיךָ". ויושב על פסא מלכותו בפליטין שלו, ומשים כתר בראשו²⁷, וכל העם פאין אלו בעת שירצה²⁸, ועומדין לפניו ומשתחוין ארצה. אפלו נביא עומד לפני המלך - משתחוה²⁹ ארצה, שְׁנָאֲמַר: "הִנֵּה נָתַן הַנְּבִיא, וַיָּבֹא לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לְמֶלֶךְ"³⁰. אָבֵל כִּהֵן גָּדוֹל אִינוּ בָּא לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ אֶלָּא אִם רָצָה³¹. ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול, שְׁנָאֲמַר: "וְלִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד". אף-על-פי-כן מצוה על כהן גדול לכבד את המלך ולהושיבו ולעמד מפניו כשיבוא לו³². ולא יעמד המלך לפניו אלא כשישאל לו במשפט האורים³³. וכן מצוה על המלך לכבד לומדי התורה. וכשיבא לפניו סנהדרין וחכמי ישראל, יעמד לפניו ויושיבם בצדו; וכן היה יהושפט³⁴ מלך יהודה עושה, אפלו לתלמיד-חכם³⁵ היה עומד מפסאו ומנשקו וקורא לו: רבי ומורי³⁶! במה דברים אמורים? בזמן שהיה המלך בביתו לבדו הוא ועבדיו, יעשה זה בצנעה; אבל בפרהסיא, בפני העם - לא יעשה. ולא יעמד מפני אדם, ולא ידבר רבות³⁷, ולא יקרא לאדם אלא בשמו³⁸, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה יְרֵאָתוֹ בְּלִבָּב הַכָּל³⁹.

(25) סנהדרין כב, ב. (26) ירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"ו: "רבי יוחנן הלך לקבל פני הנשיא, יצא לקראתו בחלוק פשתן. אמר לו, חזור ולבוש חלוקך של צמר, משום: מלך ביפיו וגו'". (27) ע"ז מד, א. "ויתנו עליו את הנזר ואת העדות (מלכים-ב, יא, יב) - עדות היא לבית דוד, שכל הראוי למלכות - הולמתו (יושבת העטרה בראשו יפה), וכל

אבישג השונמית היתה ממשרתיו, ונאסרה לאדוניהו (כסף-משנה). וראה מלכים-א ב, כב. ובתוספתא (סנהדרין פ"ד, מ"ב) שנינו בפירוש: "ולא באחד מכל משמשיו".

ב. אָבֵל אֲשֶׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אִינָה נִבְעֵלָת לְאַחֵר לְעוֹלָם. אֶפְלוּ הַמֶּלֶךְ, אִינוּ נוֹשֵׂא אֶלְמָנָתוֹ¹⁰ או גְרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר¹¹.

(10) סנהדרין יח, א. ואע"פ שהכתוב אומר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך את בית אדוניך (=שאל) ואת נשי אדוניך בחיקך"? לא נתכוון אלא לנשים הראויות (=המותרות) לו מבית המלך, והן מירב ומיכל בנותיו של שאל, אבל לא נשיו (שם יט, ב). (11) ירושלמי שם פ"ב, ה"ג. וכן הכתוב אומר (שמואל-ב, כ, ג) "ויקח המלך את עשר נשים פילגשים... ואליהם לא בא, ותהיינה צורות עד יום מותן אלמנות חיות", ואילו היתה גרושתו מותרת, היה לו לדוד לגרשן, ולא לענגן כל ימיהן (מראה הפנים' שם).

ג. וְאָסוּר לְרֵאוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עֹרֵם וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵר וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית־הַמֶּרְחֵץ וְלֹא כְּשֶׁהוּא מְסֻתָּפֵג¹². וְאִינוּ חוֹלֵץ¹³, שְׁנָאֲמַר: "וַיִּרְקֶה בְּפָנָיו", וְזֶה בְּזִיוֹן. וְאֶפְלוּ רָצָה - אֵין שׁוֹמְעִין¹⁴; שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמַּחֲל עַל כְּבוֹדוֹ - אֵין כְּבוֹדוֹ מַחוּל. וְהוֹאִיל וְאִינוּ חוֹלֵץ - אִינוּ מְיַבֵּם¹⁵. וְכֵן אִם מֵת הוּא, בִּין שְׂאֵי אֶפְשָׁר לִיבֵם אֶת אֲשֶׁתוֹ¹⁶, כִּךְ אֵין חוֹלֵצִין לָהּ¹⁷, אֶלָּא תִּשָּׁב לְעוֹלָם בְּזִיקָתָהּ¹⁸.

(12) מתנגב לאחר הרחיצה (סנהדרין כב, א). ובירושלמי שם פ"ב ה"ו, משום שנאמר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". וראה בהל' כלי המקדש פ"ה ה"ג, שגם כהן גדול מוזהרים בו בכל אלה, אלא שאם רצה שירחצו אחרים עמו, הרשות בידו, שכהן גדול שמחל על כבודו - כבודו מחול. (13) לאשת אחיו, שמת בלא בנים. (14) שם יח, א. (15) שכל שאינה עולה לחליצה, אינה עולה לייבום (רע"ב שם). אמנם אין אנו מוצאים בתלמוד אלא: "כל שאינה עולה לחליצה וכו'. וכדברי רבותינו בעלי התוספות ביבמות מד, א ד"ה: כל שאינו, מצאנו גם כן מונח חדש זה. ורש"י בסנהדרין יט, ב מפרש: אינו מייבם - שגנאי הוא לו לקום על שם אחיו. וכן נראה מהירושלמי שם פ"ב, ה"ג: "אם כן נמצאת פוגם כבוד המלך". וכתב האור שמח, שהיבום צריך להיות בפני עדים (ראה הל' יבום פ"א ה"א, ובביאורנו שם אות ח), וגנאי הוא למלך לבוא על אשה בפני עדים, וכדברי התוספות בקידושין יב, ב ד"ה: משום פריצותא. (16) שאין נושאים אלמנתו של מלך. (17) שאפילו יחלצו לה אסורה היא להנשא, וגם גנאי הדבר, שאלמנת המלך תחלוץ נעל (כסף-משנה). (18) בקשרה לבעלה, מלשון הכתוב (איוב לח, ח) "אסורים בזקים" (רמ"א לאבן-העזר סי' קנז, סעיף א).

ד. מֵת לוֹ מֵת - אִינוּ יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלִטְרִין¹⁹ שְׁלֹו²⁰. וְכִשְׁמִכְרִין אוֹתוֹ²¹ - כָּל הָעָם מְסִבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מְסִב עַל הַדְּגָשׁ²². וְאִם נִכְנַס לְעִזְרָה²³ וְהָיָה מְזַרְעַר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נזקק לנו, עבדות אני נותן לכם, שנאמר: אם היום תהיה עבד לעם הזה. (46) ספרי זוטא פרשת פנחס, אות יח "איש אשר רוח בו - שיהא הולך עם הקפדנים כפי דעתם, ועם המתונים כפי דעתם". (47) מלשון הכתוב (במדבר יא, יב). (48) דברי נביאים, שקיבלו ברוח הקודש, כל נבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה (רש"י לחולין קלז, א).

~ שבת קודש ו' שבט ~

פרק שלישי

(1) המצוה על המלך לכתוב לו ספר תורה לעצמו, כשישב על כסא מלכותו. האיסור להרבות לו נשים ופגשנים. שלא ירבה לו כסף וזהב להתנאות בו. החובה על המלך לעסוק בתורה ובצרכי ישראל ביום ובלילה. שאין דנים מלכי ישראל ולא מעידים עליהם, משום גזירה ותקלה. דיני מורד במלך. הרשות למלך להרוג ולתקן העולם בהתאם לצורך השעה.

א. בעת שישב המלך על כסא מלכותו, כותב לו ספר-תורה לעצמו יתר על הספר שהניחו לו אבותיו.² ומגיהו מספר העזרה³ על-פי בית-דין של שבטים ואחד.⁴ אם לו הניחו לו אבותיו או שגאבד - כותב שני ספר-תורה: אחד מניחו בבית גנזיו, שהוא מצוה בו ככל אחד משאר⁵, והשני לא יזוז מלפניו, אלא בעת שיכנס לבית-הפסא או לבית-המרחץ, או למקום שאין ראוי לקריאה.⁶ יוצא למלחמה - והוא עמו; נכנס - והוא עמו; יושב בדין - והוא עמו; מסב⁷ והוא פגגדו, שגאמר: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".⁸

(2) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, יח): "וכתב לו את משנה התורה הזאת" "משנה" - שתיים במשמע. (3) חצר המקדש, שבאחת לשכותיה היה מונח ספר-תורה עתיק. (4) ירושלמי שם פ"ב, ה"ו. והשווה הל' ספר תורה פ"ז ה"ב, והל' יום-טוב פ"ז, ה"ג. (5) שנאמר בהם: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" (דברים לא, יט). (6) כגון בבית-הקברות בתוך ארבע אמות של קבר, כמבואר בהל' ס"ת, פ"י ה"ו, וכן אינו עמו כשהוא ישן על מיטתו (שם פ"ז ה"ג), שנאמר: והיתה עמו וקרא בו - מקום הראוי לקרוא בו (סנהדרין כא, ב). (7) לסעודה. (8) שם. ובספרי שם שנינו: ימי חייו - אלו הימים; כל ימי חייו - לרבות הלילות. וראה בבית-המדרש להל' ס"ת, פ"ז ה"ג, אות ז. וראוי לציין, שבתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ד, שנינו: "ואין רשות להדיט לקרות בה, שנאמר: וקרא בו - הוא ולא אחר". ורבינו לא חש להזכירו, מפני שכבר כתב (לעיל פ"ב, ה"א) שאין משתמשים "באחד מכל כלי תשמישו" (פרי חדש).

ב. לא ירבה לו נשים. מפי השמועה⁹ למדו, שהוא לוקח עד שמונה-עשרה נשים - בין הנשים ופילגשים¹⁰ - הפל שמונה-עשרה¹¹. ואם הוסיף

שאינו ראוי למלכות - אינה הולמתו. וראה רש"י לסנהדרין כא, ב ד"ה "שביקש להולמו". (28) המלך. (29) בכת"י התימנים: ומשתחוה לו ארצה. כלומר, כשהוא מופיע לפניו, עליו להשתחוות תחילה, ואח"כ לעמוד לפניו. (30) ומסיים הכתוב: "על אפיו ארצה", ובזבחים קב, א אמרו: לעולם תהא אימת מלכותו עליך... שנאמר (מלכים-א, יח, מו) "ויד ה' היתה אל אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב", ומפרש רש"י: אחאב רוכב, והוא רץ לפניו. (31) הכהן הגדול. (32) הוריות יג, א "מלך קודם לכהן גדול, שנאמר (שם א, לג) ויאמר המלך להם (=לצדוק הכהן הגדול ולנתן הנביא) קחו עמכם את עבדי אדוניכם" - הרי שמלך עדיף מהם. (33) ככתוב שם: "ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה'". ובהל' כלי המקדש פ"י ה"א, נתבאר כיצד שואלים באורים ותומים, ומה שואלים. (34) ובכת"י התימנים: היה אסא מלך יהודה. (35) שלא הגיע עדיין למעלת חכם וזקן. ובכת"י התימנים: תלמיד חכמים. (36) כתובות קג, ב. (37) כמו שאמרו שם: "נהוג נשיאותך ברמים". (38) ללא תארי כבוד. (39) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ו, אמרו: שום תשים עליך מלך - 'אשים' אינו כתוב, אלא "תשים", שאתה תשים עליך בעצמך.

ו. פדרף שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחיב הפל בכבודו, כך צוהו להיות לבו בקרבו שפלו וכלל⁴⁰, שגאמר: "ולפי חלל בקרבי". ולא ינהג גסות-לב בישראל יותר מדי, שגאמר: "לבלתי רום לבבו מאחיר".⁴¹ ויהיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים⁴², יוצא ויבוא בחפציהם ובטובתם, ויחוס על כבוד קטן שבקטנים. וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים - ידבר רפות⁴³, שגאמר: "שמעוני אחי ועמי"⁴⁴, ואומר: "אם היום תהיה עבד לעם הזה וגו'";⁴⁵ לעולם יתנהג בענוה יתרה. אין לנו גדול ממשה רבנו, והוא אומר: "ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם". ויסבל טרחם ומשאם ותלנותם וקצפם⁴⁶ באשר ישא האומן את הינוק⁴⁷. רועה קרא הכתוב: "לרעות בעיקב עמו". ודרפו של רועה מפרש בקבלה⁴⁸: "פרעה עדרו ירעה, ברעו יקבץ טלאים ויבחיכו ישא וגו'".

(40) נכוב ונקוב. (41) ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ד, אמרו: שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי - בשעה שמשחני שמואל; ולא רמו עיני - בשעה שהרגתי את גלית... כגמול עלי נפשי - כתינוק הזה היורד ממעי אמו, כן היתה נפשי עלי. (42) ובכת"י התימנים: לקטנם וגדולם. (43) בניגוד למדבר אל יחיד, שאינו מדבר עמו רכות, כמבואר לעיל ה"ה. (44) אחים וחברים אתם עמדי. וראה סוטה מ, א. ובתוספתא סנהדרין פ"ד מ"ב, שנינו: "הוא קורא אותם אחי ועמי... והם קוראים אותו: אדונינו ורבינו, שנאמר (מלכים-א, מג) "אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה". (45) וכן אמרו (הוריות י, א) "כמדומים אתם ששררה אני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא ירבה לו - לו אינו מרבה, אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא, ומפרש רש"י: אספניא - שכן חיילות מדי שנה בשנה, הנכנסים והיוצאים עמו כל שנה. (21) וכן מצינו בדוד המלך (דברי הימים-א כט, ד) שאָצַר לבנין בית-המקדש שלשת אלפים ככרי זהב, ושבעת אלפי ככרי כסף מזוקק.

ה. המֶלֶךְ אָסוּר לְשׁוֹתוֹת דֶּרֶךְ שְׁכָרוֹת, שְׁנֹאֲמַר: "אַל לְמַלְכִּים שָׁתוּ יַיִן"²². אֲלֹא יִהְיֶה עוֹסֵק בַּתוֹרָה וּבְצִרְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שְׁנֹאֲמַר: "וְהִיָּתָה עִמּוֹ יָקָרָא בּוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּיו"²³.

(22) ומסיים הכתוב: "ולרוננים אי שכר", דרשו בסנהדרין ע, ב: "מי שכל רזי עולם גלויים לו, ישתה יין וישתכר? ויש אומרים: מי שכל רוזני עולם משכימים לפתחו, ישתה יין וישתכר". (23) תוספתא שם פ"ד, ה"ה: "ומה אם מלך ישראל, שלא עסק אלא בצרכי ציבור, נאמר בו וקרא בו כל ימי חייו, שאר בני אדם (שיש להם פנאי) על-אחת-כמה וכמה... ומה יהושע בן-נון שעסק בכיבוש הארץ, ועומד לחלקה לישראל, נאמר בו: לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ, והגית בו יומם ולילה, שאר בני אדם על-אחת-כמה-וכמה", וראה בבאורנו לעיל אות ז דברי ה'ספרי' בזה.

ו. וְכֵן לֹא יִהְיֶה שְׁטוּף בְּנָשִׁים²⁴. אֲפִלּוּ לֹא הִיָּתָה לוֹ אֲלֹא אַחַת - לֹא יִהְיֶה מְצוּי אֲצִלָּה תָּמִיד כְּשֶׁאָר הַטְּפָשִׁים, שְׁנֹאֲמַר: "אַל תִּתֵּן לְנָשִׁים חֵילֶךְ". עַל הַסֵּרֶת לְבֹו הַקְּפִידָה תוֹרָה²⁵, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִסּוּר לְבָבוֹ", שֶׁלְּבֹו הוּא לֵב כָּל קָהֵל יִשְׂרָאֵל²⁶; לְפִיכָךְ דְּבַקוּ הַכְּתוּב בַּתוֹרָה יְתֵר מְשֹׁאֵר הָעַם, שְׁנֹאֲמַר: "כָּל יְמֵי חַיָּיו".

(24) להוט, ונתון בכל לבו. (25) סנהדרין כא, א: "רבי שמעון אומר: אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, אפילו כאביגיל", שהיתה צדקנית. מכאן אתה למד, שבהסרת הלב הדבר תלוי (רדב"ז). (26) וכן אמרו ב'במדבר רבה' פ"ט, אות יז: "ללמדך שראש הדור - כל הדור" ('קרית מלך'). ובעירובין מא, א: "בתר רישא (=אחרי הראש) גופא אזיל" - הולך הגוף.

ז. כָּכֵר בְּאַרְנוֹ²⁷ שְׁמֶלְכִי בֵּית דִּין, דִּנִּין אוֹתָן²⁸ וּמַעֲיָדִין עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל²⁹, גִּזְרוּ חֻקִּים שֶׁלֹּא יִדּוּן וְלֹא דִּנִּין אוֹתָן³⁰, וְלֹא מַעֲיָדִין³¹ וְלֹא מַעֲיָדִין עֲלֵיו, מִפְּנֵי שֶׁלֶפֶן גַּם בָּהֶן³², וְיָבוֹא מִן הַדָּבָר תִּפְקֶלָה וְהִפְסֵד עַל הַדָּת³³.

(27) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה. (28) סנהדרין יט, א: שנאמר (ירמיה כא, יב) "בית דוד כה אמר ה', דינו לבקר משפט". ואם לא דנים אותם, איך יוכלו לדון אחרים, והלא כלל הוא: קשט עצמך, ואח"כ קשט אחרים. (29) שאינם מבית דוד. (30) שם ע"ב. (31) נראה, שגם מלכי בית דוד אינם מעידיים, שאינם גרועים מכהן גדול, שאינו מעיד

אַחַת וּבְעִלָּה - לֹוֶקָה¹². וַיֵּשׁ לוֹ¹³ לְגֶרֶשׁ וְלִשָּׁא אַחֶרֶת תַּחַת זֶו שְׁגִרָשׁ¹⁴.

(9) שקיבלו חכמינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) נשים מיוחדות לו, בלא כתובה ובלא קידושין, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ד. (11) סנהדרין כא, א. שנאמר (שמואל-ב יב, ח) "ואתנה לך... ואת נשי אדוניך בחיקך... ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה", והדבר ידוע שעוד בחברון היו לדוד שש נשים (שם ג, ה). וכאן פונה הנביא נתן לדוד בהיותו בירושלים: אם מעט לך ואוסיפה לך כהנה וכהנה, כהנה - שש; וכהנה - עוד שש, הרי ביחד שמונה-עשרה. ולפי זה עלינו לומר, שבירושלים נשא דוד את בת שבע ועוד אשה אחת, והיתר היו עשר פילגשים, ככתוב (שם טו, טז) "ויעזוב המלך את עשר נשים פילגשים לשמור הבית" (רדב"ז). והראב"ד סובר, שהפילגשים אינן בכלל הי"ח, ומותר למלך להוסיף לו פילגשים נוסף על י"ח נשים הראויות לו. (12) משמע, שעל הקידושין לחוד אינו לוקה, כי עיקר ההקפדה היא ש"לא יסור לבבו" (ראה להלן ה"ו). ואין הסרת הלב אלא כשבעלה. דוגמא לכך, דברי רבינו בה' איסורי ביאה פ"ז ה"ד, שבין כהן גדול, ובין כהן הדיוט שנשא אשה מן הארבע (גרופה זונה וחללה ואלמנה), ולא בעל - אינו לוקה, משום שנאמר בהן "ולא יחלל" - ואין חילול אלא כבעילה (לחם-משנה). (13) רשאי הוא. (14) סנהדרין כב, א: "בוא וראה כמה קשים גירושין, שהרי דוד המלך התירו לו לייחד (להתייחד עם אבישג השונמית, למרות שכבר גזרו על יחוד עם פנויה, ולא התירו לו לגרש" שיגרש אחת משמונה-עשרה נשיו, ויקח את אבישג לאשה, הרי שאם רצה המלך וגירש, מותר לו לישא אחרת במקום זו שגירש (כסף-משנה).

ג. וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים, אֲלֹא פָדִי מֶרְכָּבָתוֹ¹⁵. אֲפִלּוּ סוּס אֶחָד פָּנוּי לְהִיּוֹת רֵץ לְפָנָיו בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׁין שְׁאָר הַמְּלָכִים - אָסוּר¹⁶. וְאִם הוֹסִיף - לֹוֶקָה¹⁷.

(15) כדי רכבו ופרשיו להלחם באויביו. (16) סנהדרין כא, ב. שנאמר (דברים יז, טז) "למען הרבות סוס" - אפילו סוס אחד והוא בטל - לא ירבה. "ואינו מותר שיהיה לו, וזולתי סוס אחד, לרכוב בו כאחד העם" (פירוש המשנה לרבינו, שם). (17) ושם אמרו: שעובר בלא-תעשה על כל סוס וסוס, ובוודאי אינו לוקה אלא כשלקחם לו זה אחר זה, אבל אם לקח הרבה ביחד - אינו לוקה אלא אחת (רדב"ז).

ד. וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהִנִּיחַ בַּגָּנִיזִי¹⁸ וּלְהַתְנָאוֹת בּוֹ¹⁹ אוּ לְהַתְנָאוֹת בּוֹ, אֲלֹא פָדִי שְׂיִתָּן לְחֵילוֹתָיו וּלְעַבְדָּיו וּלְשִׁמְשָׁיו. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיִּרְכֶּה לְאוֹצָר בֵּית ה', וְלִהְיוֹת שָׁם מוֹכֵן לְצִרְכֵי הַצָּבּוּר וּלְמִלְחָמוֹתָם - הָרִי זֶה מִצְוָה לְהִרְבּוֹתָיו²⁰. וְאִין אָסוּר אֲלֹא לְהִרְבּוֹת לְעַצְמוֹ²¹ בְּבֵית גָּנִיזִי, שְׁנֹאֲמַר: "וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבֶּה - לֹוֶקָה.

(18) באוצרותיו. (19) ככתוב (דברים ח, יג) "וכסף וזהב ירבה לך... ורם לבבך". (20) סנהדרין כא, ב. "וכסף וזהב

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי זה גזלן... כללו של דבר... כל שיקח מאיש זה בלבד, שלא כדת הירועה לכל, אלא חמס את זה, הרי זה גזל".

ט. המבטל גזרת המלך בשביל שנתעסק במצות, אפילו במצוה קלה, הרי זה פטור⁴¹ - דברי הרב⁴² ודברי העבד⁴³, דברי הרב קורמין⁴⁴. ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה, שאין שומעין לו⁴⁵.

(41) כמו שמצינו בעמשא בן יתר, שהלך להזעיק את אנשי יהודה, במצות המלך דוד "ויוחר מן המועד" (שמואל ב, כ, ה) - אמרו חכמינו (סנהדרין מט, א): הלך ומצאם עוסקים בלימוד מסכת, ולא רצה לבטלם מלימודם. אמר: כתוב "כל איש אשר ימרה את פיו... יומת", יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד-לומר: "רק חזק ואמץ". ומפרש רש"י, רק - מיעוט הוא. שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו. (42) הקב"ה. (43) המלך, שהוא עבדו. (44) לשון התלמוד, שם כט, א. (45) שגם המלך חייב בכבוד המקום. והשווה לעיל הל' ממרים פ"ו, הי"ב: "כולכם חייבים בכבודי".

י. כל ההורג נפשות שלא כראיה ברה"ק⁴⁶ או כלל התראה⁴⁷, אפילו בעד אחד⁴⁸, או שונא שהרג בשגגה⁴⁹ - יש למלך רשות להרגו⁵⁰ ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה. והורג רבים ביום אחד⁵¹ ותולה, ומנחתן תלויים⁵² זמים רבים⁵³, להטיל אימה ולשפר יד רשעי העולם.

(46) כגון שהוכחו העדים ב"בדיקות" ולא הוכחו בחקירות (ראה לעיל הל' עדות פ"ב, ה"א-ב). או שלא היו העדים רואים אותו כאחת, אלא אחד אחר השני, שאין הרוצח נהרג על פיהם, כמבואר שם פ"ד, ה"א. (47) ג"כ אינו נהרג, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ב, ה"א. (48) שאינו נהרג בבית-דין, כמבואר בהל' עדות פ"ה, ה"א. (49) שאינו נהרג, אבל חזקתו שהוא קרוב למזיד, וראוי להעניש. ואיזהו שונא? כל שלא דיבר עמו שלשה ימים מפני האיבה (הל' רוצח פ"ו, ה"י). (50) שהרי מצינו שהרג דוד את העמלקי (שמואל ב, א, טו) בהודאת פיו, וכן את בני רמון (שם ד, ט) ע"פ הודאת פיהם, ועל-כרחך מדין מלכות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ח, ה"ו. וכן מצינו בירושלמי סנהדרין פ"ו ה"ג, ששני עבריינים פחדו מאיש חסיד שראה בקלקלתם, וחששו שמא ילך להעיד עליהם, והמלך דוד יהרגם וכו'. ואע"פ שעד אחד הוא, ועל-כרחך מדין מלכות. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ד. (51) בניגוד לבית-דין שאינו דן שנים ביום אחד (לעיל הל' סנהדרין פ"ד, ה"י). (52) בניגוד לחייבי מיתת בית-דין, שאין מלינים אותם אפילו לילה אחד, אלא תולה אותם סמוך לשקיעת החמה, ומתיר אותם מיד (שם פ"ט, ה"ז). (53) כמו שמצינו בשבעת בני שאול, שהומתו ונשארו תלויים מתחילת קציר שעורים עד ימות הגשמים (שמואל ב, כא, י), ושאלו ביבמות עט, א: והלא כתוב: "לא תלין נבלתו על העץ"? ותרצו: מוטב שתעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבים אומרים: מה עשו אלה, פשטו ידיהם

לשום אדם מפני כבודו, וכמבואר לעיל הל' עדות פ"א, ה"ג (כסף-משנה). והדבר מפורש במס' שבועות דף לא, א: אין שבועת העדות נוהגת אלא בראויים להעיד, להוציא מלך. ומפרש רש"י: המלך אינו ראוי להעיד, שנאמר, שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין, ודרך בזיון הוא לו. ולדעת הלחם-משנה בהל' עדות שם, אם העדות מכוונת "להפריש בה מן האיסור", מעיד גם המלך, שזה כבודו. וכבר קדמוהו ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב ד"ה מעיד. (32) ואינם נכנעים לדברי תורה, כלשון רבינו בהל' סנהדרין שם. (33) כמו שאירע לסנהדרין כשדנו את ינאי המלך, ובאותה שעה אמרו (סנהדרין יט, ב): מלך אינו דן ואין דנים אותו. וראה את פרטי המעשה בביאורנו לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ה.

ח. כל המורד במלך ישראל, יש למלך רשות להרגו. אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלה³⁴, או שלא יצא מביתו ויצא³⁵ - חיב מיתה. ואם רצה להרגו - יהרג, שנאמר: "כל איש אשר ימרה את פיו". וכן כל המבזה את המלך או המחרפו, יש למלך רשות להרגו כשמעי בן גרא³⁶. ואין למלך רשות להרג אלא בסוף בלבד³⁷. ויש לו לאסר ולהפנות בשוטי³⁸ לכבודו; אבל לא נפקיר קמון³⁹. ואם הפקיר - הרי זה גזל⁴⁰.

(34) כמו שמצינו בעמשא, ששלחו דוד להזעיק את איש יהודה "ויוחר מן המועד אשר יעזו" (שמואל ב, כ, ה), ורצה יואב לדנו כמורד במלכות, כמבואר בסנהדרין מט, א. וכן מצינו שאוריה החתי נחשב כמורד במלכות, משום שאמר לו דוד: רד לביתך ורחץ רגליך, והוא מיאן, ככתוב (שם יא, יא) "ויאמר אוריה אל דוד, האדון וישראל ויהודה יושבים בסוכות... ואני אבוא אל ביתי לאכול ולשתות", ועל זה נתחייב מיתה, כמבואר בקידושין מג, א. וב'תוספות' שם ד"ה: מורד במלכות. (35) כמעשה שמעי בן גרא (מלכים א, ב, לז). (36) שם, ח. ובשמואל ב, טז, ב. ובירושלמי סנהדרין פ"ב ה"ג, אמרו: "כל המקלל מלכות בית דוד, חייב מיתה". (37) ירושלמי שם פ"ז, ה"א. וכך לשון הכתוב (מלכים-א, ב, ח) "ואשבע לו בה' לאמור אם אמתך בחרב", והשווה לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ב, ופ"ח ה"ו, ובביאורנו שם. וראה בזוהר פרשת משפטים קז, ב, שמקשה: וכי שמעי טיפש היה, שדוד נשבע לו שלא ימתינו בחרב, מכלל שבחנית או בחצים כן ימתנו? ומתיר שם ע"פ דרך הנסתר. (38) ככתוב (שם יב, יא) "אבי יסר אתכם בשוטים" (אור שמח). וכתב הרדב"ז, כל זה במלך שהומלך על-פי נביא, או שהסכימו עליו כל ישראל, אבל אם קם איש למלוך בזרוע ובחזקה אין חייבים לשמוע אליו, והממרה את פיו אינו נקרא מורד במלכות. (39) להפקיע שעבודו של בעל הממון ולהפקירו, ולזכות בו לעצמו. (40) כמעשה כרם נבות היזרעאלי, שאחאב רצה להפקירו לטובתו, והנביא קובל: "כה אמר ה', הרצחת וגם ירשת" (שם כא, יט). והשווה הל' גזילה פ"ה, ה"ג: "מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה, שלא בדינים שחקק,

מתוך מהדורת חזק

בגרים גרורים. אמרו, אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו. והרי בני שאול לא הומתו מצד דין תורה, שאין להם משפט מות על עוון שאול אביהם, שהמית הגבעונים, אלא מדין

מלך הומתו, וה"תיקון" היה להוסיף גרים (הגהות מהר"ץ חיות). וראה ברמב"ן לדברים כא, כב. וב"חתם סופר" או"ח סי' רח, בסוף הסימן.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ט טבת ~

מצות לא תעשה רפה.

המצוה הרפ"ח — האזהרה שהזהרנו מלענוש או להוציא ממון בעדות עד אחד, אפלו היה בתכלית הפשרות, והוא אמרו ותעלה: "לא יקום עד אחד באיש לכל-עון ולכל-חטאת" (דברים יט, טו) אמרו (ספרי שם): "לכל-עון אינו קם, אכל קם הוא לשבועה" (שאם יש עד אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע - חייב שבועה). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במקומות מפורים ביבמות וכתובות וסוטה וגטין וקדושין ומקומות שונים בסדר נזיקין.

~ יום שני א' שבט ~

מצות לא תעשה רפו.

המצוה הרפ"ו — האזהרה שהזהרנו מלקבל עדות בעל עברה ולעשות על פי עדותו והוא אמרו ותעלה: "אל-תשת ירך עם-רשע להיות עד חכם" (שמות כג, א) בא הפרוש (מכילתא פרשת שופטים): "אל-תשת רשע עד, אל-תשת חכם עד" — להוציא את-החמסנים (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) ואת-הגזלנים שהן פסולין לעדות, שנאמר: כי יקום עד-חכם באיש" (ובערת הרע מקרבך" - דברים יט, טז), וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ג' מסנהדרין (כו.).

~ יום שלישי ב' שבט ~

מצות לא תעשה רפו.

המצוה הרפ"ז — האזהרה שהזהרנו מלקבל עדות הקרובים, זה לזה או זה נגד זה (לטובת קרובם או לרעתו), והוא אמרו ותעלה: "לא יומתו אבות על-בנים ובנים לא יומתו על-אבות" (דברים כד, טו). בא הפרוש המקבל בספרי (פרשת כי תצא שם): "שלא יומתו אבות על עדות בנים ולא בנים על עדות אבות". והוא הדין לדיני ממונות, אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה. שלא נאמר: כיון שיש כאן אבוד נפש אין הקרוב חשוד על כך ונעשה על פי

~ יום רביעי ג' שבט ~

מצות לא תעשה רפה.

המצוה הרפ"ה — האזהרה שהזהרנו מלהעיד עדות שקר, והוא אמרו: "לא תענה ברעך עד שקר" (שמות כ, טז). וכבר כפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "עד שוא" (דברים ה, יג) והעובר על לאו זה הרי גזר עליו הכתוב: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (שם יט, יט). ולשון המקלף (פרשת יתרו): "ולא תענה ברעך וגו'" — אזהרה לעדים זוממין. ויש בלאו זה מלקות, כמו שנתבאר בסוף ('בתחילת' ד) מכות. ושם נתבארו דיני מצוה זו.

~ יום חמישי ד' שבט ~

מצות עשה קפ.

המצוה המשלימה מאה ושמונים — הצווי שנוצטונו לענוש את-העדים שהעידו שקר כמו שזממו לעשות בעדותם, והוא אמרו ותעלה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט) וזהו דין עדים זוממין: אם העידו להוציא ממון — נוציא מהם כמוהו; ואם העידו על מה שמחייב מיתה — נמיתם באותה המיתה; ואם העידו על מה-שמחייב מלקות — נלקה אותם. וכבר נתבארו דיני מצוה זו והשאלות שנתחדשו בה וכיצד יתקיים שהעדים יהיו זוממין ונדון אותם בדין זה, במסכת מכות.

~ יום שישי ה' שבט ~

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיו. שיד.

המצוה הקע"ד — הצווי שנוצטונו לשמע לבית דין

אָביו וְאָמוֹ מוֹת יוֹמָת", עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ, אֲזַהֲרָה מִנֵּי? תִּלְמֹד לֹמַר "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל", אִם דִּין הוּא אָבִיךָ – הָרִי הוּא בְּכָלֵל אֱלֹהִים; וְאִם נִשְׂאִי הוּא – הָרִי הוּא בְּכָלֵל נִשְׂאִי; וְאִם בּוֹר (אָדָם פְּשׁוּט) הוּא (הָרִי הוּא בְּכָלֵל). "לֹא תִקְלָל חֵרֶשׁ". הָרִי אֲתָה דִין בְּנִין אָב (אֶחָת מֵהַמּוֹדוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן – שְׁפֹרֵט הַמּוֹבָא בַּפְּסוּק מִסּוּיִים הוּא כ"אב" וְיִסּוּד לַהֲעִתִּיקוֹ לַמְּקוֹמוֹת נֹסְפִים שְׂבָאוֹתוֹ עֲנִין) מִשְׁלֵשֶׁתָּן וְגו', עַד הַצֵּד הַשְּׁנִי שֶׁבָּהֶם שֶׁהֵם 'בְּעֵמֶךְ' וְאֲתָה מְזַהֵר עַל קִלְקָלְתָּם, אַף אָבִיךָ שֶׁבְּעֵמֶךְ אֲתָה מְזַהֵר עַל קִלְקָלְתוֹ". וְכִסְפָּרָא (פֶּרֶשֶׁת קְדוּשִׁים): "כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יִקְלָל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ" וְגו' (וִיקְרָא כ, ט) עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ, אֲזַהֲרָה לֹא שְׁמַעֲנוּ! תִּלְמֹד לֹמַר: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל", שְׁנֵה לְשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא. וְכִבְר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ז' מִסְנֵהֲדָרִין (ג).

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ט – הָאֲזַהֲרָה שֶׁהֲזַהֲרָנוּ מִלְּהַכּוֹת אָב וְאִם. וְגַם כֵּן לֹא נִתְבָּאֲרָה בְּכָתוּב אֲזַהֲרָה מִיַּחְדָּת לַמַּעֲשֵׂה זֶה; אֲבָל הַזִּכִּיר אֶת־הַעֲנֵשׁ וְאָמַר: "וּמַכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת" (שְׁמוֹת כ, טז), וְלִמְדָנוּ הָאֲזַהֲרָה לַמַּכָּה אָבִיו עַל הַדִּבְרֵי שֶׁלְּמִדָּנוּ לְמַקְלָל אָבִיו, וְהוּא שֶׁכָּבַר בְּאִנּוּ בַּמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שָׁאֲנוּ מְזַהֲרִים: עַל כָּל־אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, וְאָבִיו בְּכָלֵל. וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים שם): "מַכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגו' עֲנֵשׁ שְׁמַעֲנוּ, אֲזַהֲרָה לֹא שְׁמַעֲנוּ! תִּלְמֹד לֹמַר: אֲרָבָעִים כְּנֹנוֹ לֹא יִסִּיף" (דְּבָרִים כה, ג). וְהָרִי דְּכָרִים קָל וְחֹמֶר: אִם מִי שְׁמַעֲנוּ לְהַכּוֹתוֹ הָרִי הוּא מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, מִי שְׁמַעֲנוּ שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ – דִּין הוּא שֶׁיִּהְיֶה מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וְהַעֲוָבָר עַל לֹא זֶה, כְּלוּמָר: הַמַּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמִזִּיד וְיוֹצֵא מִמֶּה דָם – חֵיב חֲנָק. וְכִבְר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּסוּף סְנֵהֲדָרִין (פה).

הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה מֵאֲתִים וְעֶשֶׂר – הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לְכַבֵּד אָב וְאִם הוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּבְדֹּת אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ" (שְׁמוֹת כ, יב; דְּבָרִים ד, טז) וְכִבְר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתִּלְמוּד, רַבֵּם בְּקִדּוּשֵׁין (לא). וְלִשׁוֹן סְפָרָא (רִישׁ פֶּרֶשֶׁת קְדוּשִׁים): "אֲזַהֲרוּ כְבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מִלְּבִישׁ וּמִכְסָּה, מִכְּנִים וּמוֹצִיא".

הַמִּצְוָה הָרִי"א – הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטְוּנוּ לִירֹא מֵאָב וְאִם. וְשֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּמַעֲלַת מִי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ שִׁיעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַהֵּג עִם מִי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ, וְחֹשְׁשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דְּבַר בְּלִתי רְצוֹי, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (וִיקְרָא יט, ג) וְלִשׁוֹן סְפָרָא (פֶּרֶשֶׁת קְדוּשִׁים שם): "אֲזַהֲרוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ (הַמִּיּוּחָד לוֹ) וְלֹא מִדְּבַר בְּמִקְוָמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת־דְּבָרָיו". וְכִבְר נִתְבָּאֲרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּקִדּוּשֵׁין (לה).

הַגְּדוּל וְלִנְהֵג עַל פִּיהֶם כָּלֵל אֲשֶׁר יִצּוּ בְּעֵינֵי אִסּוּר וּמִתָּר. וְאִין חֲלוּק בְּזֶה בֵּין דְּבַר שֶׁקְּבִלְהוּ בְּקִבְלָה (אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מִשָּׁה רַבִּינוּ), וּבֵין דְּבַר שֶׁלְּמִדּוּהוּ בְּאַחַת הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, אוֹ דְּבַר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו כְּדִי לְגִדּוֹר פְּרָצָה (גּוֹרוֹת חֲכָמֵינוּ שֶׁהֵם סִיג לַתּוֹרָה), אוֹ בְּהִתְאָם לְאִיזָה מַצָּב שֶׁהוּא (לְפִי צִרְכּוֹ הָרוּחָנִיִּים שֶׁל הָדוֹר), מִמֶּה שֶׁנִּרְאָה לָהֶם נִכּוֹן וְשִׁישׁ בּוֹ חֲזוּק לַתּוֹרָה – כָּל־זֶה חֲזָכִים אֲנִי לְקִיּוּמוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ וְלִנְהֵג עַל פִּי דְּכָרִיָּהֶם, בַּל נַעֲבֹר עֲלֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֹךְ וְגו'" (דְּבָרִים יז, יא). וְלִשׁוֹן סְפָרָא (פֶּרֶשֶׁת שׁוֹפְטִים): "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֵאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה – זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה". וְכִבְר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת בְּסוּף סְנֵהֲדָרִין (פו).

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ב – הָאֲזַהֲרָה שֶׁהֲזַהֲרָנוּ מִלְּחָלוֹק עַל בְּעָלֵי הַקְּבִלָּה עֲלֵיהֶם הַשְּׁלוֹם (חֲכָמִים שֶׁמֶהֶם אֲנִי מִקְבָּלִים תּוֹרָה שְׁבַעל פה) וּמִלְּסוּר מִכָּל־מַה־שִּׁיִּצּוּ בְּמַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה וְהוּא אָמְרוּ: "לֹא תִסּוּר מִן־הַדִּבְרֵי אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לָךְ" (שם) וְלִשׁוֹן סְפָרָא (פֶּרֶשֶׁת שׁוֹפְטִים שם): "לֹא תִסּוּר וְגו'" – זֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְהַעֲוָבָר עַל לֹא זֶה – וְהוּא זָקֵן (חֲכָם) מִמֶּרָא (פִּי הַסְּנֵהֲדָרִין וּמוֹרָה כְּדַעֲתוֹ) – חֵיב חֲנָק, בְּתַנָּאִים הַמְּקַבְּלִים הַמְּבָאֲרִים בְּסוּף סְנֵהֲדָרִין (פז); וְשֵׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֹאת.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ג – הָאֲזַהֲרָה שֶׁהֲזַהֲרָנוּ מִלְּהוֹסִיף בַּתּוֹרָה לֹא שֶׁבְּכָתוּב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תֹסֵף עָלָיו" (שם יג, א). וּבְפֶרֶשׁ אָמְרוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (רִאשׁ הַשְּׁנָה כה; וְעוֹד): "עוֹבֵר עַל בְּלִת־תּוֹסִיף", "עֹבֵר עַל בְּלִת־תּוֹסִיף".

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ד – הָאֲזַהֲרָה שֶׁהֲזַהֲרָנוּ מִלְּגָרוֹעַ מִן־הַתּוֹרָה, לֹא שֶׁבְּכָתוּב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (שם). וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת אָמְרוּ: "נִמְצָא עוֹבֵר עַל בְּלִת־תִּגְרַע", "וְהָרִי עֹבֵר עַל בְּלִת־תִּגְרַע".

~ שבת קודש ו' שבט ~

מצות לא תעשה שיח. שימ.

מצות עשה רי. ריא.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ח – הָאֲזַהֲרָה שֶׁהֲזַהֲרָנוּ מִלְּגָרוֹעַ מִמֶּנּוּ מִלְּקַלֵּל אָב וְאִם, וְהִנֵּה הַעֲנֵשׁ מִפְּרֹשׁ בַּתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוּ: "וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת" (שְׁמוֹת כ, יז) וְהוּא מִקְלָל הַנִּסְקָלִין וְאֶפְלוֹ קָלֵל אֶחָד מֵהֶם בְּשֵׁם לְאַחַר מוֹתוֹ בְּמִזִּיד – נִסְקָל. אֲבָל הָאֲזַהֲרָה לֹא נִתְבָּאֲרָה בְּכָתוּב בְּפֶרֶשׁ, שֶׁלֹּא אָמַר: לֹא תִקְלָל אָבִיךָ; אֲלֹא כָּבַר קֹדֶם שֶׁבָּאָה הָאֲזַהֲרָה מִלְּקַלֵּל כָּל־אֶדָם מִיִּשְׂרָאֵל – זֶה כּוּלָּל אֶת־הָאָב וְזוֹלָתוֹ. וּבְמִכְלָתָא (פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים שְׁמוֹת כ, יז) אָמְרוּ: "מִקְלָל

נביאים

מיכה פרק א ח"ב

ח על־זאת אֶסְפְּדָה וְאִילִילָה אֵילֶכָה (שילל) שׁוֹלָל וְעָרוֹם אֶעֱשֶׂה מִסְפָּד פְּתוּיִם וְאֶבֶל פְּבָנוֹת יַעֲנֶה:
ט כִּי אֲנוּשָׁה מִכּוֹתֶיהָ כִּי־בָאָה עַד־יְהוּדָה נָגַע עַד־שָׁעַר עִמּוֹ עַד־יְרוּשָׁלַם: י בָּגַת אֶל־תִּגְדּוֹ בָּכוֹ
אֶל־תִּכְבּוֹ בְּבֵית לַעֲפָרָה עָפָר (התפלשתי) הִתְפַּלְשִׁי: יא עֲבְרִי לָכֶם יוֹשֶׁבֶת שְׁפִיר עֲרִיה־בִשֶׁת לֹא יֵצֵאָה
יֹשֶׁבֶת צֶאֱנָן מִסְפָּד בֵּית הָאֶצֶל יִקַּח מִכֶּם עֲמֻדָתוֹ: יב כִּי־חָלָה לְטוֹב יוֹשֶׁבֶת מְרוֹת כִּי־יִרְדַּר רָע מֵאֵת
יְהוָה לְשָׁעַר יְרוּשָׁלַם:

רש"י

התחיל בלשון יחידות נקבה כמדבר אל כנסייה העיר
כמו שנאמר יושבת שפיר כולם בשם כנסייה אחת ואמר
לכם כמדבר אל הרבים שהרי לרבים הוא אומר: יושבת
שפיר. שם העיר: עריה בשת. גלויה בית הבשת כאשר
נקראת שפיר שהוא שם נפל היוצא מרחמה של אשה:
לא יצאה יושבת צאנן. לא יפקון משובין יתבי צאנן:
מספר בית האצל יקח מכם עמודתו. המספר שגרמתם
לנגזלים שאתם גוזלים נחלתו כדי להגיש בית בבית
שדה בשדה זה אצל זה הוא יקח מכם עמודתו מעמד
הבניינים שבנית' והעמודתם על נחלתם, בית האצל
איוטמנ"ט בלע"ז: (יב) כי חלה לטוב. כי קיוותה
לטובה אותה היושבת בשלוותה וממרה ע"פ הנביאים:
כי ירד רע. הרי כי זה משמש בל' אלא היא חלה לטוב
אבל מפני מרותה ירד לה רע:

(ח) שולל. משתגע כשוטה בתמהון לב כמו (תהלים
עו) אשתוללו אבירי לב (ישעיה נט) וסר מרע משתולל
והתי"ו היא באה לשמש בתיבה בלשון מתפעל ונתפעל
וכן הילוך תיבה שתחילת יסודה שי"ן או סמ"ך כשבאו
עליו תי"ו בלשון מתפעל ונתפעל נכנסת תוך התיבה
כמו משתולל אומר אני שהוא מלשון שוגג כמו
(מלכים ב ד) לא תשלח אותי (שמואל ב י) על השל
די יאמר שלו (דניאל ג): (ט) כי אנושה מכותיה. כי
חולה היא במכותיה כמו ויאנש (שמואל ב יב):
(י) בגת אל תגידו. פן ישמחו לנו פלשתים: בבית
לעפרה. עפרת אבי העזרי: עפר התפלש'. ל' נופל על
הלשון וכן יושבת שפיר עריה בשת וכן לא יצאה
יושבת צאנן כולם לפי שם העיר לשון הקינה התפלשי
התגלגלי פתורנו לפי עניינו התעפרי: (יא) עברי לכם.

מצודת ציון

(ח) ואילילה. מל' יללה: שולל. ענין שטות וטרופ הדעת וכן
מוליך יועצים שולל (איוב יב): כתנים. מין נחש: כבנות
יענה. שם עוף בת היענה: (ט) אנושה. כאובה ביותר כמו
אנוש חצי (שם לד): שער עמי. עיר עמי וכן באחד שערין
(דברים יז): (י) התפלשי. ענין הגלגול והלכלוך וכן והתפלשו
אדירי הצאן (ירמיה כה): (יא) עריה. ענין גלוי כמו ואת ערום
ועריה (יחזקאל טז): בשת. הוא כנוי לערוה וכן והחזיקה
במבושיו (דברים כה): (יב) חלה. מל' חיל וחלחלה:

ומפרש עד ירושלים (ולפי שמיכה היה משבט יהודה לכן אמר שער עמי): (י) בגת אל תגידו. גת היא מערי פלשתים ואמר
אל תגידו שמה מגודל החורבן ואל תבכו בהיותכם שמה כי ישמחו על החורבן ועל הבכיה (ועם כי בודאי ידעו בגת בלא הם
אמר כן למליצת הקינה) וכן אל תגידו בגת (ש"ב א): בבית לעפרה. בכל בית מבתי עיר עפרה התגלגלי בעפר דרך אבילות
והוא לשון הנופל על לשון עפרה שמה ובעפר התגלגלי: (יא) עברי לכם. אתה העדה היושבת בעיר שפיר עברי לכם בגולה
בגלוי בית הברוש כדרך הגולים וגם הוא לשון נופל על לשון כי שפיר הוא ענין שליח היוצא מרחם האשה בעת הלידה: לא
יצאה וגו'. בתחלה גלו אנשי בית האצל ועברו דרך צאנן בקול מספרד ויושבי צאנן לא יצאו למספרד בית האצל לנחמם כי
בטוחים היו שגם הם יגלו אחריהם וגם זה לשון הנופל על לשון כי יצאה וצאנן קרובים בלשון: יקח מכם עמודתו. הנה הם
עמדו במקומם ולא יצאו לנחם והאויב יבוא ויקח מכם את העמידה של כל אחד ואחד כי תהיו נעים ללכת גולה: (יב) כי
חלה לטוב. אשר העיר מרות נתמלאה חלחלה על הטוב שהיה לה מאז שנאבדה ממנה: כי ירד וגו'. ר"ל כי הרע הבא לשער
ירושלים הנה ירד מאת ה' ולא בא במקרה ולכן נלקח עמה כל המקומות:

מצודת דוד

(ח) על זאת. עתה חזר להתאונן על יהודה וירושלים הנזכר
במקרא שלאחריו ואמר על זאת אעשה הספד ואיילל במר
נפש ואלך משתגע כשוטה וערום מבלי לבוש והוא ענין גוזמא
והפלגה לפי רוב הצער והאבל: כתנים וגו'. דרכם לצעוק
תמיד בקול מר: (ט) כי אנושה מכותיה. ר"ל כי כ"א ממכות
שומרון היתה כאובה ביותר עד אשר התהלכה ובאה עד
יהודה כי בראות נ"נ שסנחריב הרג ואבד וכלה את מלכות
אפרים וה' לא עזרם לזה ערב לבו לגשת לבוא על יהודה:
נגע. הפורעניות והחרבן נגעה עד עיר המיוחדת על עמי וחזור

כתובים

תהלים פרק כב א-טו

א לַמְנַצֵּחַ עַל־אֵילַת הַשֹּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אֱלֹהִי אֱלִי לָמָּה עֲזַבְתָּנִי רְחוֹק מִיִּשְׁעֹתַי דְּבַרִּי שְׁאֵנְתִּי: ג אֱלֹהִי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה תַעֲנֵה וְלַיְלָה וְלֹא־דוֹמִיָּה לִי: ד וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: ה בָּךְ בָּטַחוּ אֲבֹתֵינוּ בָּטַחוּ וַתִּפְלְטֵמוּ: ו אֱלֹהֶיךָ זַעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בָּךְ בָּטַחוּ וְלֹא־בִישׁוּ: ז וְאַנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא־אִישׁ חֲרַפְתָּ אֹדָם וּבְזוּי עָם: ח כָּל־רְאִי יִלְעָגוּ לִי וַיִּפְטְרוּ בְּשִׁפְהָ יַנְיְעוּ רֹאשׁ: ט גָּל אֶל־יְהוָה יִפְלְטֵהוּ וַיִּצִּילֵהוּ כִּי חָפֵץ בּוֹ: י כִּי־אַתָּה גָּחִי מִבְּטָן מִבְּטִיחִי עַל־שָׁדַי אֲמִי: יא עֲלִיךָ הַשְׁלַכְתִּי מֵרַחֵם מִבְּטָן אֲמִי אֱלֹהִי אַתָּה: יב אֶל־תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִּי־צָרָה קְרוּבָה כִּי־אֵין עֲזֹרָה: יג סִבְבוּנִי פְּרִים רַבִּים אֲבִירִי כֶּשֶׁן כְּתוּרֹנִי: יד פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אֲרִיָּה טָרֵף וְשֹׁאֵג: טו כַּמּוֹם נִשְׁפַּכְתִּי וְהִתְפַּדְדוּ פְּלִעְצָמוֹתַי הִיָּה לִבִּי כְּדוֹנָה נִמְסָה בַּתּוֹךְ מַעֵי:

רש"י

(שמות יג) פוטר מים (משלי יז): (ט) גול אל ה'. כמו לגולל יש לאדם לגולל יהבו ומשאו ליוצרו למען יפלטוהו: (י) גוחי. מוציאי מושכי כמו (איוב מ') גיחי ירדן אל פיהו: מבטיחי על שדי אמי. זימנת לאדם שדים לישען עליהם למחיה: (יא) עליך השלכתי מרחם. נשלכתי מרחם מאז הוצאתני מרחם, כד"א (ישעי' מו) עמוסים מני בטן מאז נולדו השבטים נשאים ונהלם: (יג) פרים רבים. מלכיות חזקי: אבירי בשן. גם הוא לשון פרים בבשן שהם שמנים. כתרוני. סבבוני ככתר המקפת את הראש: (יד) אריה טרף. נבוכדנצר: (טו) כדונג. שעה הנמוחה מחום האש:

(א) אילת השחר. שם כלי שיר, ד"א על כנסת ישראל שהיא אילת אהבים הנשקפה כמו שחר (שיר ז י'), ורבותינו דרשוהו באסתר, ומנחם פתר אילת לשון מעוז כמו אילותי לעזרתי חושה (סימן זה): השחר. לשון שחרית, ומנחם פתר לשון בקור, כמו שחר טוב יבקש רצון (משלי י"א) וכמו לשחר פניך: (ב) למה עזבתני. עתידה היא ללכת בגילה ואמר דוד תפלה זו על העתיד: רחוק מישועתי. ומדברי שאגתי: (ג) אקרא יומם. אני קורא לך מיום אל יום ואינך עונה: (ד) ואתה קדוש. ויושב לשמוע תהלות ישראל מימים קדמונים: (ז) ואנכי תולעת. כל ישראל מכנה כאיש אחד: (ח) יפטירו. יפתחו כמו פטר רחם ופטר חמור

מצודת ציון

(א) אילת השחר. שם כלי זמר ידוע אז אצלם: (ח) יפטירו. ענין פתיחה כמו פוטר מים (משלי י"ז): (י) גוחי. ענין הוצאה והמשכה כמו ותגח בנהרותיך (יחזקאל ל"ב): (יג) אבירי בשן. פרים חזקים הרועים בבשן כי שם מרעה שמן וטוב: (יד) פצו. פתחו כמו פצו שפתי (לקמן ס"ו): (טו) כדונג. כשעוה וכן כהמס דונג (לקמן ס"ח):

מצודת דוד

(ב) אלי אלי. כפל המלה כדרך הקוראים והצועקים כמו ענני ה' ענני (מ"א י"ח): רחוק וגו'. רצה לומר דברי שאגתי המה להתפלל על מה אתה רחוק מישועתי: (ג) ולילה. ואף בלילה אני קורא ומתפלל: ולא דומיה לי. לא אשתוק כי כשהאדם נענה דרכו לשתוק אבל לא כשעדיין לא נענה: (ד) יושב. קיים ונצחי כמו אתה ה' לעולם תשב (איכה ה') ור"ל הלא ככחך אז כחך עתה ופעמים רבות היית תהלות ישראל כי היו מהללים אותך בהושיעך אותם מצרתם ומדוע אם כן תרחק עתה מישועתי: (ה) בטחו ותפלטמו. כאשר בטחו בך כן הצלתם: (ז) תולעת. כחי תשש כתולעת: חרפת אדם. בני אדם יחרפו עמדי את הזולת כי יאמרו לו בחרפם שהוא שפל כמוני: ובזוי עם. כל עם מבזה זולתו עמדי וכפל הדבר במלות שונות: (ח) יפטירו. יפתחו שפתם ללעוג בי וינענעו בראש כדרך המלעיג: (ט) גול. אבל המגלגל ומסבב בטחונו אל ה' הוא מצילו: כי חפץ בו. במי שבוטח בו כראוי: (י) גחי מבטן. מוצאי מבטן אמי: מבטיחי. ממך הובטחתי להשען על שדי אמי להיות נזון מחלבה: (יא) מרחם. מעת צאתי מרחם אמי השלכתי עליך להזמין לי די ספוקי: מבטן וגו'. כפל הדבר במ"ש: (יב) קרובה. וחיש מהר צריך אני להצלה: כי אין עוזר. אין בעולם עוזר בלתי: (יג) כתרוני. סבבוני ככתר המקיף את הראש: (יד) פצו. פתחו פיהם לבלעני: אריה. כאריה שמתחלה טורף ואח"כ שואג בשמחת גבורתו כן האויב בולע ומרים קול שמחה: (טו) נשפכתי. האיברים שבי נשפכו כמים ונתפרדו עצמותי: כדונג. הנמס מחום האש כן נמס לבי בתוך מעי:

משניות מסכת ערכין

פרק שביעי

א אין מקדישין לפני הויכל פחות משתי שנים, ולא גואלין לאחר הויכל פחות משנה. אין מחשבין חדשים

פירוש ברטנורא

א אין מקדישין. שדה אחוזה: פחות משתי שנים. דכתיב במקדיש שדה אחוזה (ויקרא כ"ז) על פי השנים הנותרות, ואין שנים פחות משנים. המקדיש שדה אחוזה בשנה הראשונה של יובל ובא לנאלה, נותן בית כור חמישים סלע כדכתיב (שם) זרע חומר שעורים וגו'. ואם הקדישה עשר שנים או עשרים אחר היובל, מחשבים השנים הנותרות עד יובל הבא, ונותן סלע ופונדיון לכל שנה, כדכתיב (שם) ואם אחר היובל יקדיש שדהו וחשב לו וגו' ונגרע מערכך, והיינו גירוע שאינו נותן חמישים שלימים. והמקדיש שתי שנים לפני היובל, פודה אותה בשתי סלעים ושני פונדיונים, כדכתיב על פי השנים הנותרות, וכך החשבון עולה של גאולת שדה אחוזה לכל שנה סלע ופונדיון, שהרי אם הקדישה בשנה הראשונה של אחר היובל היה פודה בחמישים שקל, צא מהן לארבעים ותשע שנים הבאים עד יובל הבא ארבעים ותשע סלעים, נמצא סלע לכל שנה וסלע יותר, וזה הסלע היותר חלקהו לפונדיונים, שיש בכל סלע ארבעים ושמונה פונדיונים, הרי סלע ופונדיון לשנה פונדיון. ומה שהצריכוהו ליתן סלע ופונדיון לשנה, למ"ט שנים מ"ט סלעים ומ"ט פונדיונים ויש כאן פונדיון אחד יותר על חמישים שקל שאמרה תורה, אותו הפונדיון הוא קלבון לפרוטרוט, כלומר בשביל החרק שצריך ליתן לכל שקל בפני עצמו. אי נמי, אע"פ שהסלע אינו אלא ארבעים ושמונה פונדיונים, חייב ליתן ארבעים ותשעה, דהיינו סלע ופונדיון לארבעים ותשע שנה, לפי שהנותן פונדיונים ליקח סלע מן השלחני נותן ארבעים ותשעה פונדיונים, והיינו קלבון לפרוטרוט. והמקדיש שדה אחוזה פחות משתי שנים לפני היובל אין כאן גירוע, ואם בא לנאלה נותן חמישים שלימים, דגבי גירוע כתיב על פי השנים הנותרות ונגרע, ומיעוט שנים שנים. ועצה טובה קמשמע לן מתניתין שיחא אדם חס על נכסיו ולא יקדיש פחות משתי שנים, שלא יפסיד ארבעים ושמונה סלעים: **ולא גואלין אחר היובל.** לאו אחר היובל סמוך ליובל קאמר, אלא האי אחר אפילו אחר עשרים או שלשים שנה קא. והכי קאמר, הבא לנאלה באמצע היובל וליתן סלע ופונדיון לשנים הבאים, והיה עומד בניסן שהוא אמצע שנה,

משניות מבוארות – קהתי

– בגמרא מבואר, שמשנתנו אינה מתפרשת כפשוטה, שאין יכולים להקדיש שדה אחוזה פחות משנתיים לפני היובל, שכן שנינו בברייתא: "מקדישין בין לפני היובל בין לאחר היובל", ומשמע אפילו סמוך לשנת היובל, אלא פירוש המשנה הוא (לדעת רב ושמואל) כדלקמן: הואיל והמקדיש שדה פחות משנתיים לפני היובל אין נוהג בה דין "ונגרע מערכך", כלומר שאין יכולים לפדותה בברעון כסף, לפי השנים שנשארו עד שנת היובל, אלא כל הפודה צריך ליתן חמישים סלע לכל בית כור, כדן הפודה בתחילת היובל (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו). לפיכך באה המשנה להשמיע עצה טובה, שיהא אדם חס על נכסיו ואל יקדיש שדה אחוזה פחות משתי שנים לפני היובל, שלא יפסיד את כספו: **ולא גואלין לאחר היובל פחות משנה** – שנאמר בתורה: "אם משנת היובל יקדיש שדהו וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערכך", ובאה משנתנו ללמד, שהפודה את השדה "אחר היובל", אין מחשבים לו את ערך הפדיון בברעון כסף, לפי חשבון "השנים הנותרות עד שנת היובל", אלא אם כן נגמרה שנה לאחר היובל, אבל הבא לפדות בפחות משנה לאחר שנת היובל, אין דינו אלא כפודה "משנת היובל", ונותן את הערך השלם, היינו חמישים סלע לכל בית כור, ואין גורעים לו את החדשים שכבר עברו מהשנה הראשונה, כגון אם היה עומד בניסן שהוא אמצע שנה, אין מנכים לו חצי סלע וחצי פונדיון בעד מחצית השנה שכבר יצאה, שכן **אין מחשבין חדשים להקדיש** – כל זמן שלא יצאה השנה כולה, אין גורעים לו כלום. והוא הדין באמצע היובל, שאין מחשבין חדשים, כגון אם נשארו תשע שנים וחצי עד שנת היובל, אין גורעים לפודה את השדה את ששת החדשים שכבר יצאו מהשנה העשירית, אלא מחשבים לו את הערך לפי עשר שנים שלמות (דהיינו שנותן עשר סלעים ועשרה פונדיונים לכל בית כור). שנאמר: "וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות", ודרשו: שנים אתה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים. אמנם בגמרא מבארים (לדעת רב), שמה ששנינו במשנתנו "לאחר היובל", אין פירושו דווקא אחר היובל ממש, כלומר סמוך ליובל, אלא אפילו באמצע היובל (וכן מבואר בבבבסנדרא; עיי' בגמרא ערכין כד, ב; כה, א; ועיי' ברמב"ם הל' ערכין ב, יב; ובלחם משנה שם; ובהגהות הרש"ם על משנתנו); אצל

~ יום ראשון ~

באור משנה א

פרק זה דן במקדיש שדה אחוזה, היינו שדהו שבאה לו בירושה. בענין זה נאמר בתורה (ויקרא כז, טז-יח): "ואם משהד אחוזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך (השדה) לפי זרעו. וזרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף. אם משנת היובל יקדיש שדהו (משעברה שנת היובל מיד הקדישה, ובא אדם לפדותה מיד), כערכך יקום (כערך האמור למעלה יתן). ואם אחר היובל יקדיש שדהו (היינו משעברה השנה הראשונה שלאחר היובל), וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות עד שנת היובל, ונגרע מערכך (מנין השנים שמשנת היובל עד שנת הפדיון – ר"ע). מכאן, שהמקדיש שדה אחוזתו, הריהו נפדית מן ההקדש לא לפי שווייה, אלא לפי הערך הקצוב בתורה: "זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף" – היינו כל חלקת שדה שראוי לזרוע בה חומר שעורים (חומר היינו כור, שהוא 30 סאה). והיא שטח של שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות (ריבוע שהצלע שלו 274 אמות בקירוב, הנקרא בלשון המשנה "בית כור") נפדית בשנה הראשונה שלאחר היובל בחמישים שקל כסף, היינו בחמישים סלע, שכן השקל האמור בתורה הוא הנקרא בלשון המשנה "סלע". ואם השדה נפדית לאחר השנה הראשונה, כסף פדיונה נקבע לפי מספר השנים שנשארו עד שנת היובל, שכן השדה אינה הקדש אלא למספר שנות היובל, ולאחר היובל היא ניתנת לכהנים, כפי שיבואר להלן בפרקנו, ואין שנת היובל מן המנין; ומאחר שלארבעים ותשע שנה (מיובל עד יובל) נקבע הערך לכל בית כור חמישים סלע, נמצא לכל שנה ושנה סלע ועוד 1/49 מסלע: הסלע – ארבעים ושמונה פונדיונים (שכן הסלע 4 דינרים, והדינר 6 מעות, והמנחה 2 פונדיונים, נמצא הסלע 48 פונדיונים). וחכמים הוסיפו כאן עוד פונדיון, שכן הבא ליקח סלע מן השולחני, נותן ארבעים ותשעה פונדיונים, והרי חשבון הערך לכל בית כור הוא סלע ופונדיון לכל שנה. לפיכך אם נשארו, דרך משל, עשרים שנה עד שנת היובל, הבא לפדותה מיד המקדיש, נותן לכל בית כור עשרים סלע ועשרים פונדיון; כרם, אם הבעלים רצו לפדותה, עליהם להוסיף עוד חומש (היינו חומש מלבר, שהוא רבע הקרן). והרי הם נותנים עשרים וחמש סלעים ועשרים וחמישה פונדיונים. נשארו שמונה שנים עד שנת היובל, נותן הפודה שמונה סלעים ושמונה פונדיונים לכל בית כור (ואם הבעלים פודים אותה, נותנים עשר סלעים ועשרה פונדיונים). אבל אם נשארו עד היובל פחות משנתיים, כגון שנה אחת בלבד, אין יכולים לפדותה בסלע ופונדיון, שנאמר: "וחשב לו הכהן על פי השנים הנותרות עד שנת היובל ונגרע מערכך", ולמדו מכאן חכמים, שאין שדה אחוזה נפדית לפי מספר השנים שנשארו עד שנת היובל, אלא אם כן נשארו עד היובל שתי שנים או יותר, שכן מיעוט "שנים" שתיים, אבל אם לא נשארה אלא שנה אחת, הבא לפדותה נותן חמישים סלע שלמות לכל בית כור, כדן הפודה בתחילת היובל. – משנתנו עוסקת בפדיון פדיונים הללו.

אין מקדישין – שדה אחוזה – לפני היובל פחות משתי שנים

לְהַקְדִּישׁ, אֲבָל הַהֶקְדֵּשׁ מִחֻשָּׁב חֲדָשִׁים. הַמִּקְדִּישׁ אֶת שְׁדָּהּוּ בִּשְׁעַת הַיּוֹבֵל – נוֹתֵן בְּזֶרַע חֹמֶר שְׁעוּרִים חֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף. הָיוּ שָׁם נִקְעִים עֲמָקִים עֲשָׂרָה טַפָּחִים, אוֹ סֻלְעִים גְּבוּהִים עֲשָׂרָה טַפָּחִים – אֵין נִמְדָּדִים עֲמָה. פָּחוֹת מִכָּאן – נִמְדָּדִים עֲמָה. הַקְדִּישָׁה שְׁתֵּים אוֹ שְׁלֹשׁ שָׁנִים לִפְנֵי הַיּוֹבֵל – נוֹתֵן סֵלַע וּפְגָדִיוֹן לְשָׁנָה. אִם אָמַר: הֲרִינִי נוֹתֵן דִּבְרַ שְׁנָה בִּשְׁנָה – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֲלָא נוֹתֵן אֶת כָּלָּה כְּאֶחָד. בִּי אֶחָד הַבְּעָלִים, וְאֶחָד כָּל הָאָדָם. מֶה בֵּין הַבְּעָלִים לְבֵין כָּל הָאָדָם? אֲלָא שֶׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִים חֹמֶשׁ, וְכָל אָדָם אֵינוֹ נוֹתֵן חֹמֶשׁ.

פירוש ברטנורא

לא יאמר חצי סלע וחצי פגדיון אני נותן משנה זו, אלא נותן סלע ופגדיון שלם. והיינו דקאמר אין גואלין פחות משנה, דכמה דלא נפקא לה כולה שתא לא מנגרעא לה כלל ולא יחייב גאולת חצי שנה אלא גאולת שנה שלימה. ומה טעם, לפי שאין מחשבים חדשים עם ההקדש. הבא ללאול שדהו חמש שנים וחצי לפני היובל, אין מחשבין אותן ששה חדשים שיצאו משנה ששית, אלא נותן שש סלעים וששה פגדיונים, דכתיב (ויקרא כ"ז) וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים הנותרות, שנים אתה מחשב ואי אתה מחשב חדשים, כלומר כל מה שנותר חשוב שנים, לעשות חודש הנותר שנה, ואי אתה מחשב החדשים שיצאו, לגרוע מן השקל ופגדיון בשבילים: **אבל הקדש מחשב חדשים.** כלומר, אם ריוח של הקדש הוא שנחשוב אותה יציאת חצי שנה שיצאה, כגון דמקדישה בפלגא דארבעים ושמונה ליובל, דאי חשבת לההיא יציאה הוי ליה פחות משני שנים לפני היובל ולא מיפרקא בגירוע אלא בחמישים. ואי אמרת דאין מחשבים אותן חדשים שיצאו, הוה הכא שני שנים לפני היובל, ואיכא פסידא דהקדש דלא שקיל אלא שתי סלעים ושני פגדיונים, הכא ודאי מחשבין אותן כיציאה גמורה ואין כאן שתי שנים לפני היובל, ולא מיפרקא בגירוע אלא בחמישים שקל, דכתיב וחשב לו הכהן מכל מקום: **בשעת היובל.** בזמן שהיובל נהג. אבל בזמן שאין היובל נהג פודה אותה בשווייה כשאר הקדשות: **זרע חומר שעורים.** מקום שיכולים לזרוע בו כור שעורים כשזרעים במפולת יד ובזריעה בינונית, לא שיהיה הזרע מקובץ ביותר ולא מפורד ומפורד הרבה: **נקעים עמוקים וכו'.** והוא שיהיו מלאים מים שאין ראויין לזריעה. אבל אם אינן מלאים מים, הואיל וחזו למדי, אע"פ דאין נמדדין עמה מתחשבין באפי נפשיהו, ונפדין לפי חשבון חמישים סלעים לבית כור: **פחות מכאן נמדדין עמה.** ואע"פ שהן מלאים מים ולא חזו לזריעה, הואיל ואין עמוקים עשרה. וכן סלעים הואיל ואין גבוהים עשרה על שם הקדקע הן נקראין ואינן חשובים בפני עצמן: **אלא נותן את כולו כאחד.** דכתיב (ויקרא כ"ז) וחשב לו הכהן את הכסף, עד שיהא כולו כסף כאחד: **ב ואחד כל האדם.** פודה בית כור בחמישים שקל, בין שהיה שוה אלף שקלים בין שאינו שוה אלא חמישים שקלים: **שהבעלים נותנים חומש.** כדכתיב (שם) ואם גאול יגאל את השדה המקדש אותו וגו'.

משניות מברארות – קהתי

המדרן שלהם בחשבון (עיי' ברטנורא: "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"). **פחות מכאן** – היו הנקעים עמוקים פחות מעשרה טפחים, אף על פי שהם מלאים מים, או שהיו הסלעים גבוהים פחות מעשרה טפחים, **נמדדים עמה** – שבטלים הם אגב השדה, ואינם חשובים בפני עצמם. **הקדישה שתים או שלש שנים לפני היובל, נותן סלע ופגדיון לשנה** – לכל בית כור; כלומר שאם פדה את השדה שנתיים לפני היובל, נותן שתי סלעים ושני פגדיונים לכל בית כור, ואם פדה אותה שלוש שנים לפני היובל, נותן שלוש סלעים ושלשה פגדיונים לכל בית כור, כמו שכבר בארנו את החשבון בהקדמה למשנתנו. **אם אמר: הריני נותן דבר שנה בשנה** – בכל שנה את המגיע לשנה זו, היינו סלע ופגדיון, **אין שומעין לו** – לקבל את כסף הפדיון בתשלומים, **אלא נותן את כלו כאחד** – את כל הכסף בבת אחת, שנאמר: "והחב לו הכהן את הכסף". ודרשו חכמים: "עד שיהא הכסף כולו כאחד", כלומר סכום הכסף שהוא רוצה ליתן בפדיון, חייבו הכתוב ליתנו כאחד. ברם, אינו מחוייב לפדות כל השדה, אלא רשאי הוא לפדות אפילו חציה בלבד.

באור משנה ב

אחד הבעלים, ואחד כל האדם – בין הבעלים ובין אחרים פודים לפי החשבון של בית כור בחמישים סלע, בין ששווה השדה אלף סלע ובין שאינה שווה אלא חמש סלעים. **מה בין הבעלים לבין כל האדם?** – כלומר אין בין הבעלים לבין כל האדם, **אלא שהבעלים נותנים חמש** – מוסיפים עוד חומש על דמי הפדיון, שנאמר (ויקרא כו, יט): "ואם גאל יגאל את השדה המקדש אותה, ויסף חמשת כסף ערכך עליה"; וכבר בארנו במקומות אחרים, שכל "חומש" האמור בתורה היינו חומש מלבד (מבחוץ). שהוא רבע מהקדן; ונקרא "חומש", לפי שהוא החלק החמישי מהסכום הכולל של הקדן והחומש. נמצא שעל כל סלע, שהיא ארבעה דינרים, הבעלים מוסיפים עוד דינר; **וכל אדם אינו נותן חמש** – אלא דמי הפדיון בלבד, לפי החשבון של חמישים סלע לבית כור.

ההקדש מחשב חדשים – כלומר אם על ידי ניכוי החדשים שיצאו מן השנה יש ריווח להקדש, כגון אם נשארו עד שנת היובל שנה וחצי, שאם לא נגרע את מחצית השנה שיצאה, הרי דינו של הפודה כאילו עומד שנתיים לפני שנת היובל, ואינו צריך ליתן אלא שתי סלעים ושני פגדיונים לכל בית כור, ואילו אם נחשב חדשים, הרי הואיל ואין שנתיים שלמות ליובל, אינו יכול לפדותה בגרעון כסף, וצריך הפודה ליתן חמישים סלע לכל בית כור (כמו שכבר בארנו בתחילת המשנה). בכגון זה, שיש ריווח להקדש, מחשבים את החדשים, וכיון שיש פחות משתי שנים לפני היובל, אין פודים אותה בגרעון כסף, אלא בחמישים סלע לכל בית כור. וזהו ששינוי: **אבל ההקדש מחשב חדשים (רש"י; רבנו גרשום; תוספות; ברטנורא).** ברם, לשיטת הרמב"ם תלוי הדבר ברצונו של גובר ההקדש, שאם רצה הגובר, הריהו חושב את החדשים שנשארו בשנה, ונותן הפודה לפי חשבון של שנתיים (עיי' בפירושו למשנתנו, ובמשנה תורה הל' ערכין ד, תי. ו). **שם השנת הראב"ד;** כסף משנה ולחם משנה). **המקדיש את שדהו בשעת היובל** – בזמן שהיובל נהג (רש"י; ברטנורא; ועיי' "תוספות יום טוב"). **נותן בזרע חומר שעורים חמישים שקל כסף** – כמפורש בתורה; והיינו שכל שטח קרקע הראוי לזריעת כור (30 טאה) שעורים, והוא שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות, נפדה בשנה הראשונה של היובל בחמישים סלע, כמו שכבר בארנו לעיל. ברם, בזמן שאין היובל נהג, הרי היא נפדית בשווייה כשאר ההקדשות (רש"י). **היו שם נקעים** – בקיעים וחרצים – **עמקים עשרה טפחים** – והם מלאים מים (גמרא), **או סלעים גבוהים עשרה טפחים** – הואיל ואינם ראויים לזריעה, **אין נמדדים עמה** – עם השדה, שאינם מוקדשים כלל. ברם, אם אין בנקעים מים, הרי הם מוקדשים, ונמדדים בפני עצמם, ונפדים בשוויים. ויש מפרשים: אין נמדדים עמה – להיפדות לפי חשבון חמישים סלע לבית כור, כלומר שאף הנקעים המלאים מים מוקדשים הם, אלא שנמדדים הם בפני עצמם להיפדות לפי שוויים. ברם, נקעים שאין בהם מים נפדים לפי חשבון חמישים סלע לבית כור, אלא שנמדדים בפני עצמם שלא יעלה

ג הקדישה, וגאלה – אינה יוצאה מידו ביוכל. גאלה בנו – יוצאה לאביו ביוכל. גאלה אחר, או אחד מן הקרובים, וגאלה מידו – אינה יוצאה מידו ביוכל. גאלה אחד מן הפהנים, והרי היא תחת ידו – לא יאמר: הואיל והיא יוצאה לפהנים ביוכל, והרי היא תחת ידי, הרי היא שלי, אלא יוצאה לכל אחיו הפהנים.

ד הגיע היובל ולא נגאלה – הפהנים נכנסים לתוכה, ונותנים את דמיה; דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: נכנסין, אבל לא נותנין. רבי אליעזר אומר: לא נכנסין ולא נותנין, אלא נקראת שדה רטושים, עד היובל השני.

פירוש ברטנורא

ג אינה יוצאה מידו ביוכל. להיות מתחלקת לכהנים כי היכי דאי הוה פריק לה אינש אחרינא דהוה נפקא ביוכל ומתחלקת לכהנים כדכתיב (שם) והיה השדה בצאתו ביוכל קודש לה; גאלה בנו יוצאה לאביו ביוכל. ולא לכהנים. דכתיב (שם) ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד. לאיש אחר, ולא לבן: גאלה אחד מקרוביו של מקדש מיד הגובר, ובא המקדש וגאלה מיד קרובו, אינה יוצאה מיד המקדש ביוכל להתחלק לכהנים: גאלה בהן. מיד גובר: לא יאמר הואיל ואם גאלה ישראל יוצאה לי ולחברי ביוכל, עכשיו שהיא תחת ידי שנאלתה אין לי כהן ראוי לה יותר ממני:

ד ולא נגאלה. לא גאלה מיד ההקדש, לא הבעלים ולא אחר: הכהנים נכנסים לה. כהנים של משמר שהיוכל פוגע בו הן נכנסים לתוכה, והיא חלוטה בידם: ונותנים את דמיה להקדש. דגמר קודש קודש ממקדש בית, כתיב הכא בשדה אחוזה בצאתו ביוכל קודש וכתיב במקדש בית (שם) ואיש כי יקדיש את ביתו קודש, מה בית לא תצא מיד הקדש בלא דמים כדכתיב התם והעריכו הכהן, דבית לא נפקא לכהנים אלא נפרד בדמים, אף שדה אחוזה לא תצא מיד הקדש בלא דמים. הלכך כי פריק לה אחר, הוה דמים לכדק הבית הקדש, וכי מטי יובל נפקא בחנם לכהנים, ואם לא נגאלה יהבי כהנים דמי חמשים שקלים ושקלי לה: ר' שמעון אומר נכנסין אבל לא נותנין. דגמר קודש קודש מכבשי עצרת, דכתיב בהו (ויקרא כ"ג) קודש יהיו לה' לכהן, מה התם בחנם אף כאן בחנם. וניחא ליה דנילף שדה אחוזה מכבשי עצרת, דתרווייהו מעשרים וארבע מתנות כהונה, ולא נילף ממקדש ביתו דאינו ניתן לכהנים לעולם. ורבי יהודה נוחא ליה דנילף שדה אחוזה ממקדש ביתו, דתרווייהו קדשי בדיק הבית, ולא נילף מכבשי עצרת שהם קדשי מובה. והלכה כרבי יהודה: שדה רטושים. שדה עובסה. כמו אם על בניס רומשה: עד שיגאלנה אחר. וכשתצא מידו ביוכל יכנסו בה כהנים. ומעמא דרבי אליעזר, דכתיב

משניות מבוארות – קהתי

מנחות יג, ג: עיין רמב"ם הל' ערכין ד, כה). ויש סוברים, שמתחלקת לכהנים שבמשמר של יום הכיפורים (רש"י על התורה ויקרא כו, כא; עיין גמרא ורש"י ערכין כה, ב; ועיין "לחם משנה" ר'משנה למלך" על הרמב"ם סו).

באור משנה ד

הגיע היובל – הגיעה שנת היובל, ולא נגאלה – השדה מידי ההקדש, לא על ידי הבעלים ולא על ידי אחר, הפהנים – של אותו משמר שהיוכל פוגע בו (כמו שבארנו בסוף המשנה הקודמת). נכנסים לתוכה – לתוך השדה הזאת, שהיא נעשית אחוזה, ונותנים את דמיה – להקדש, חמשים סלע לכל בית כור (רש"י, ברטנורא); ויש מפרשים: ונותנים את דמיה – לפי שוויה (ר'משנה למלך" על הרמב"ם הל' ערכין ד, כו); דברי רבי יהודה – טעמו מבואר בגמרא, שלומד הוא בגזירה שווה, "קדש, קדש" ממקדש בית, שכן שם נאמר (ויקרא כו, יד): "ואיש כי יקדיש את ביתו קדש", וכאן נאמר: "והיה השדה בצאתו ביוכל קדש".... – מה בית אינו יוצא לעולם מיד הקדש בלא דמים כמו שנאמר (שם): "והעריכו הכהן", שאין בית יוצא לכהנים אלא נפרד בדמים, אף שדה אחוזה אינה יוצאת מיד הקדש בלא דמים; הלכך אם פדה אותה אחר מיד ההקדש, הואיל וזה נתן דמיה להקדש, הרי כשמיגיעה שנת היובל יוצאת השדה לכהנים בחינם, אבל אם לא נפדתה השדה עד שנת היובל, על הכהנים ליתן את דמיה. רבי שמעון אומר: נכנסין – הכהנים נכנסים לתוכה, אבל לא נותנין – דמיה, שרבי שמעון לומד בגזירה שווה מכבשי עצרת, שנאמר בהם (ויקרא כג, כ): "קדש יהיו לה' לכהן", מה שם בחינם, אף כאן בחינם. ומעדיף רבי שמעון ללמוד שדה אחוזה מכבשי עצרת ולא ממקדש ביתו, לפי ששדה אחוזה שבידי הקדש וכבשי עצרת שניהם ממתנות כהונה הם, אבל בית שבידי הקדש אינו ניתן לכהנים לעולם. ברם, רבי יהודה מעדיף ללמוד שדה אחוזה ממקדש ביתו, לפי ששניהם קדשי בדיק הבית הם, מה שאין כן כבשי עצרת, שהם קדשי מובה; והלכה כרבי יהודה (רמב"ם הל' ערכין ד, יט). רבי אליעזר אומר: לא נכנסין ולא נותנין – אין השדה נמסרת לכהנים, אלא נקראת שדה רטושים – שדה שנטושה (עובסה) בעליה, עד היובל השני – עד שנת היובל הבאה. הגיע היובל השני ולא נגאלה:

~ יום שני ~

באור משנה ג

בפרשת המקדש אחוזתו נאמר (ויקרא כז, כ-כא): "זאם לא יגאל (המקדש) את השדה ואם מכר (הגובר) את השדה לאיש אחר, לא יגאל עוד. והיה השדה בצאתו ביוכל קודש לה' כשדה החורם. לכהן תהיה אחוזתו". – משנתנו והמשנה שלאחריה עוסקות בפרטי הדינים הנלמדים מפסוקים אלה (הערה: "שדה" בלשון התורה – מין זכר, ובלשון המשנה – מין נקבה).

הקדישה – הקדיש אדם את שדה אחוזתו, וגאלה – והוא פדה אותה מיד ההקדש, אינה יוצאה מידו ביוכל – שכן אם פדה אותה אחר, הרי השדה יוצאת מידו ביוכל ומתחלקת לכהנים (כמבואר במשנה הבאה). כמו שנאמר: "והיה השדה בצאתו ביוכל (מיד הלווקח מן הגובר) קודש לה' כשדה החורם. לכהן תהיה אחוזתו". ובאה משנתנו ללמד, שאם המקדש פדה בעצמו את שדהו, אינה יוצאת מידו ביוכל להתחלק לכהנים. גאלה בנו – פדה את השדה בנו של המקדש, יוצאה לאביו ביוכל – ולא לכהנים, שנאמר: "זאם מכר (הגובר) את השדה לאיש אחר, לא יגאל עוד. ודרשו: לאיש אחר – ולא לבן. גאלה אחר – פדה את השדה איש אחר, או אחד מן הקרובים – של המקדש, וגאלה מידו – והמקדש גאל את השדה מידי הפודה, אינה יוצאה מידו – מיד המקדש, ביוכל – להתחלק לכהנים. ברם, במשנה שבגמרא הגירסה היא: יוצאה מידו ביוכל. ומפרש רש"י: יוצאה ביוכל ומתחלקת לכהנים, כשם שהיתה יוצאת מידי הפודה שממנו לקחה המקדש (וכן גירסת הראב"ד; אבל גירסת הרמב"ם היא כנוסח שבמשנתנו; ועיין "תוספות יוס טוב"). גאלה אחד מן הפהנים – מיד הגובר, והרי היא תחת ידו – של אותו כהן בשנת היובל, לא יאמר – אין הכהן יכול לומר: הואיל והיא יוצאה לפהנים ביוכל, והרי היא תחת ידי, הרי היא שלי – שאילו פדה אותה ישראל היתה יוצאת לי ולחברי ביוכל, עכשיו שהשדה תחת ידי, אין לי כהן ראוי לה יותר ממני (רש"י), והרי גם קל וחומר הוא: "בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל שכן" (בריתא בגמרא); ומבואר (שם) הטעם שאין הכהן יכול לומר כן, לפי שנאמר (ויקרא כו, כא): "לכהן תהיה אחוזתו", אחוזתו של כהן שירש מאביו היא שלו, אבל זו אינה שלו; אלא יוצאה לכל אחיו הפהנים – שבמשמר העובד בראש השנה של שנת היובל (תוספתא

הגיע היובל השני ולא נגאלה: נקראת רטושי רטושין, עד היובל השלישי. לעולם אין הפהנים נכנסין לתוכה, עד שינגאלנה אחר.

ה הלוקח שדה מאביו, מת אביו ואחר כך הקדישה – הרי היא כשדה אחזה. הקדישה ואחר כך מת אביו – הרי היא כשדה מקנה; דברי רבי מאיר. ורבי יהודה ורבי שמעון אומרים: כשדה אחזה, שנאמר (ויקרא כו, כב): "ואם את-שדה מקנתו אשר לא משהה אחזתו" – שדה שאינה ראויה להיות שדה אחזה, יוצאת זו שהיא ראויה להיות שדה אחזה. שדה מקנה אינה יוצאה לפהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. פהנים ולוים

פירוש ברטנורא

והיה השדה בצאתו ביובל קודש, משמע כשתצא מיד הגואל כדן שאר אדם הקונה קרקע שיוצאה ביובל, בזה הוא קאמר קרא דתהו לכהנים, אבל בצאתו מיד הקדש לא משמע, דאכתי לא אשמועינן קרא דהקדש פקע מכוחו ביובל:

ה הלוקח שדה מאביו, מת אביו ואחר כך הקדישה הרי היא כשדה אחזה. שהרי עד שלא הקדישה נפלה לו בירושה. הלכך אם בא לפדותה, פודה בית כור בחמישים שקל כשדה אחזה, ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר, יוצאה לכהנים ביובל: הרי היא כשדה מקנה. דבחר שעה שהקדישה אוליין. ואם בא לפדותה, פודה שדה בשווה כדן שדה מקנה, ואם לא גאלה הוא וגאלה אחר, חזרת לו ביובל. שהרי בשעה שהקדישה לא היה גופה שלו, דעתידה היתה לחזור לאביו ביובל כדן שאר מכורות, וכשאר מקדיש שדה מקנה היא שהגואל מיד הגובר מחזירה ביובל לאשר לו אחוזת הארץ, דהיינו לאביו של זה, וזה יורש את כח אביו. ואין הלכה כר' מאיר: שדה מקנה. שהקדישה וגאלה אחר, אינה יוצאה לכהנים ביובל, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ורקע לא היתה שלו אלא עד היובל: כהנים ולוים מקדישים לעולם. ואפילו בשנת היובל עצמה. אבל ישראל שהקדיש שדהו בשנת היובל עצמה, אינה מקודשת: וגואלין לעולם. מה שאין כן בישראל שאינו פודה לאחר היובל, כדכתיב (ויקרא כ"ה) ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד, אבל כהן או לוי שהקדיש

משניות מבוארות – קהתי

היתה ירושה בידו, אלא שדה מקנה, הרי היא כשדה מקנה – ואם הוא רוצה לפדותה, פודה אותה בשווייה, ואינו מוסיף חומש; ואם פדה אותה אחר, או שלא נפדתה כלל (רמב"ם), הרי היא חזרת לו ביובל, שהולכים אחר השעה שהקדישה, והרי באותה שעה לא היה גוף השדה שלו, שעתידה היתה לחזור לאביו בשנת היובל, כדן כל המקדיש שדה מקנה שחזרת ביובל לבעליה הראשונים (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו). וזה יורש כוח אביו; דברי רבי מאיר – הסובר, שאף על פי שהשדה עתידה ליפול לכן בירושה, מכל מקום אם הקדישה לפני מיתת אביו, הולכים אחר שעת ההקדשה, ודינה כדן שדה מקנה. ורבי יהודה ורבי שמעון אומרים: כשדה אחזה – אף על פי שהקדישה בחיי אביו דינה כשדה אחזה, שנאמר: "ואם את-שדה מקנתו אשר לא משהה אחזתו" – והרי התיבה "משדה" מיותרת היא, שיכול היה לכתוב: "אשר לא אחזתו היא", או שלפחות המ"ם של "משדה" מיותרת היא; ומכאן דרשו, שבה הכתוב ללמד: שדה שאינה ראויה להיות שדה אחזה – שלא קנה אותה מאביו או משאר המורשים אותה, הרי היא שדה מקנה, יוצאת זו – מכלל שדה מקנה, שהיא ראויה להיות שדה אחזה – לאחר מיתת אביו, אף על פי שבשעה שהקדישה עדיין לא היתה ירושה בידו, מכל מקום היא נחשבת כשדה אחזה. שדה מקנה אינה יוצאה לפהנים ביובל – כמו שכבר בארנו לעיל, שהמקדיש שדה מקנתו, ופדאה אחר (רש"י; תוספות; ברטנורא), או שלא נפדתה כלל מיד ההקדש (רמב"ם הל' ערכין ד, כו; ועיי' "משנה למלך" שם), כשתגיע שנת היובל אינה יוצאת לכהנים כשדה אחזה, אלא חזרת לבעליה הראשונים, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו – והשדה לא היתה שלו אלא עד שנת היובל, כמו שנאמר (ויקרא כה, י): "יובל היא תהיה לכם, ושבתם איש אל אחוזתו" (שהשדות חוזרות לבעליהן – רש"י). בעל "חוספות יום טוב" כותב, שאף על פי שכתוב מפורש הוא (ויקרא כה, כד): "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, לאשר לו אחוזת הארץ", מכל מקום צריכה המשנה להשיענו טעם הדבר, משום שבפסוק לא מדובר אלא בכגון שהמקדיש עצמו פודה את השדה, ואילו כאן מדובר בכגון שפדה אחר או שלא נפדתה כלל, כמו שבארנו לעיל. פהנים ולוים מקדישים לעולם – את שדותיהם, ואפילו בשנת היובל עצמה; אבל ישראל שהקדיש שדהו בשנת היובל, אינה קדושה (כדעת שמואל – ערכין כד, א – שהלכה כמותו). וגואלין לעולם, בין לפני היובל, בין לאחר היובל

נקראת רטושי רטושין, עד היובל השלישי – כלומר שדה שעזובה פעמיים. לעולם אין הפהנים נכנסין לתוכה, עד שינגאלנה אחר – וכשתצא מידו ביובל ייכנסו לתוכה כהנים, טעמו של רבי אליעזר, שנאמר: "והיה השדה בצאתו ביובל קודש", ומשמע כשתצא השדה מיד הגואל ביובל, כדן כל שדה שאדם קונה מחברו שהיא יוצאת ביובל, בזה אמרה התורה שתיתן לכהנים, אבל לא משמע בצאת השדה מיד ההקדש, שהרי עדיין לא השמיענו הכתוב שהקדש יהא יוצא ביובל (גמרא ורש"י ערכין כו, א).

~ יום שלישי ~

ב א ו ר מ ש נ ה

שדה שקנאה אדם מחברו או זכה בה במתנה וכיוצא בזה, היא הנקראת בתורה "שדה מקנה". וכבר שנינו (לעיל ג, ב) שיש הבדל לענין הקדש בין שדה מקנה לשדה אחזה, שהמקדיש שדה אחזה, הרי היא נפדית לפי חשבון בית כור בחמישים סלע; ואם המקדיש פודה אותה, הרי הוא מוסיף חומש (כמבואר לעיל בפרקנו). ואילו המקדיש שדה מקנה, נפדית היא בשווייה; ואף אם פדה אותה המקדיש, אינו מוסיף חומש (כרם). לדעת רבי אליעזר, אף שדה מקנה דינה כשדה אחזה שנפדית לפי חשבון בית כור בחמישים סלע. ואין הבדל בפדיון אלא לענין תוספת החומש בלבד. וכבר הוכחנו שם, שאין הלכה כרבי אליעזר. אך תמוה הדבר, שרש"י על התורה – ויקרא כו, כב – מפרש כדעת רבי אליעזר; ועיי' "משנה למלך" על הרמב"ם הל' ערכין ד, כו). ועוד הבדל יש בין המקדיש שדה מקנה למקדיש שדה אחזה, שבמקדיש שדה אחזה, אם לא פדה אותה קודם שנת היובל, ומכרה גזבר ההקדש לאחר, אינה נפדית עוד, וכשהיא יוצאת ביובל מיד הלוקחה מן הגזבר, הרי היא מתחלקת לכהנים (כמו ששנינו לעיל). ואילו המקדיש שדה מקנתו, בין אם המקדיש פדה אותה ובין אם לא פדה אותה ומכרה הגזבר לאחר (וכן אם לא נפדתה כלל, ונשארה ביד ההקדש עד שנת היובל – רמב"ם הל' ערכין ד, כו), משתגיע שנת היובל חזרת השדה לבעליה הראשונים, כמבואר במשנתנו; ואמנם הלכות אלו מפורטות בתורה שנאמר (ויקרא כו, כב-כד): "ואם את שדה מקנתו אשר לא משהה אחוזתו, יקדיש לה; וחשב לו הכתר את הערך עד שנת היובל.. בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו, לאשר לו אחוזת הארץ.. משנתו דנה (ברישא) במי שקנה שדה מאביו והקדישה, ואחר כך מת אביו, אם שדה זו כשדה מקנה היא או כשדה אחזה.

הלוקח שדה מאביו – מי שקנה שדה מאביו, מת אביו ואחר כך הקדישה – הואיל ובשעה שהקדישה כבר היתה ירושה בידו, הרי היא כשדה אחזה – והיא נפדית לפי חשבון של בית כור בחמישים סלע; ואם המקדיש גואל אותה הריהו מוסיף חומש; ואם הוא לא גאלה או שגאלה אחר, הרי היא יוצאת לכהנים ביובל (כמו ששנינו במשניות הקודמות). הקדישה – הקדיש את השדה שקנה מאביו, ואחר כך מת אביו – ומצא בשעה שהקדישה עדיין לא

מקדישים לעולם, וגואלין לעולם, בין לפני היוכל, בין לאחר היוכל.

פרק שמיני

א המקדיש את שדהו בשעה שאינה יוכל, אומרים לו: פתח אתה ראשון, שהבעלים נותנים חמש, וכל אדם אינו נותן חמש. מעשה באחד שהקדיש את שדהו מפני רעתה, אומר לו: פתח אתה ראשון, אומר: הרי היא שלי באסר – אומר רבי יוסי: לא אסר זה אלא 'בכביצה', שההקדש נפדה בכסף ובשוקה כסף; אומר לו: הגיעתך! נמצא מפסיד אסר, ושדהו לפניו.

ב אסר אחד: הרי היא שלי בעשר סלעים, ואחד אומר: בעשרים, ואחד אומר: בשלשים, ואחד אומר: בארבעים, ואחד אומר: בחמישים – חזר בו של חמישים – ממשיכין מנכסיו עד עשר. חזר בו של ארבעים – ממשיכין

פירוש ברטנורא

קרקע שירש מאבותיו הרי זה גואל לעולם, ואפילו עבר עליה היוכל ולא נפדת גואלה לאחר היוכל, כדכתיב (שם כ"ה) גאולת עולם תהיה ללויים: **א** המקדיש. בשעה שאינה יוכל. בזמן שאין יוכל נהג: פתח אתה ראשון. בכמה אתה רוצה לפדותה. ומפני ריוח של הקדש שואלים לו תחילה, שהבעלים מוסיפים חומש. ולהכי נקט בשעה שאין היוכל נהג, דבזמן שהיוכל נהג אין צריך לשואלו בכמה תפדתה, שהרי דמיה קצובים בית כור בחמישים שקל. ובזמן שאין יוכל נהג, כגון לאחר שגלו שבט ראובן וגד דבמלו יוכלות דכתיב (שם) וקראתם דרור בארץ לכל יושביה, בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מתוכה, שאז היא נפדית בשווייה: **הבעלים נותנים את החומש**. כל דמי שויה ורביעי יותר. וכן כל חומש האמור בתורה, שיהא הקרן וחומשו חמשה. ומפני שלשה דברים אומרים לבעלים פתח אתה ראשון, האחת שהבעלים מוסיפים את החומש, כדקתני במתניתין. והשני שמצות גאולה בארץ, דכתיב (שם כ"ו) ואם לא יגאל, אלמא מצות גאולה קדמת למכירה. והשלישי שהוא מוסיף ונותן בפדינה יותר משאר בני אדם, דרוצה אדם בקב שלו: **מפני רעתה**. שההוצאה שבה יתירה על השבח: **איסר**. שמונה פרוטות: **לא אסר זה אלא בכביצה**. כלומר לא כך היה מעשה, שלא אמר באיסר, אלא בכביצה. ואמר לו הגובר הגיעתך, הרי היא שלך בבכיה. ופלוטתא דתנא קמא ורבי יוסי, דרבנן סברי אין פודין הקדש בפחות מארבע פרוטות, כדי שיהא בחומשו פרוטה. ורבי יוסי סבר, פודין הקדש בכל שהוא, ואע"פ שאין בחומשו שוה פרוטה. והלכה כתנא קמא:

ב ממשכנים מנכסיו עד עשר וכו'. והני מילי כשחזרו זה אחר זה, אבל חזרו כולן כאחד, משלשים בניהן בשוה. כיצד, אמר הראשון הרי הוא שלי בעשר ואמר השני בעשרים ואמר השלישי בעשרים וארבע, וחזרו בהן השלישי והשני כאחד, נותנים אותו לראשון בעשר, וממשכנים מנכסיו השני בשבע ומנכסיו

משניות מבוארות – קהתי

הפסד להקדש, שהרי הכהנים נותנים את דמיה (רמב"ם הל' ערכין ה, א; ועיי' סם השגת הראב"ד). **מעשה באחד שהקדיש את שדהו מפני רעתה** – שהוצאותיה היו יתירות על ערך תוצרתה, **אמר לו** – הממונים על ההקדש: **פתח אתה ראשון** – בכמה אתה רוצה לפדותה? **אמר** – המקדיש: **הרי היא שלי באסר** – שהוא שמונה פרוטות (1/24 בדינר); **אמר רבי יוסי: לא אסר זה אלא 'בכביצה'** – כלומר לא כך היה המעשה שאמר "באיסר", אלא אמר: הרי היא שלי "בכביצה", שההקדש נפדה בכסף ובשוקה כסף – שאף בשווה כסף אפשר לפדות את ההקדש (דברי רבי יוסי הם מאמר מוסגר); **אמר לו** – הגובר למקדיש: **הגיעתך** – הרי השדה שלך! **נמצא מפסיד אסר, ושדהו לפניו** – זה שהקדיש שדהו מפני רעתה הפסיד איסר, וחזרה לו שדהו. בגמרא מבואר, שאף חכמים סוברים שהקדש נפדה בכסף ובשווה כסף, אלא שלדעת חכמים אין פודים הקדש בפחות מארבע פרוטות, כדי שיהא בחומשו פרוטה (כלומר שהחומש, היינו רבע הפדיון, שהמקדיש מוסיף, יהא לכל הפחות פרוטה); ורבי יוסי סובר, שפודים הקדש בכל שהוא, ואף על פי שאין בחומשו פרוטה.

~ יום רביעי ~

באור משנה ב

כשבים לפדות את ההקדשות מיד ההקדש, מכריזים עליהם בפני כל הבאים לפדות. משנתנו דנה במי שהציע סך מסוים ואחר כך חזר בו. **אמר אחד** – בשעת ההכרזה על פדיון השדה שביד ההקדש: **הרי היא שלי בעשר סלעים** – אני נותן בפדינה עשר סלעים, **ואחד אומר: בעשרים** – הרי היא שלי בעשרים סלע, **ואחד אומר: בשלשים** – סלע, **ואחד אומר: בארבעים** – סלע, **ואחד אומר: בחמישים** – סלע, **חזר בו של חמישים** – אם זה שהציע חמישים סלע התחרט, **ממשיכין מנכסיו עד עשר** – נוטלים ממנו בעל כורחו משכון בשווי של עשר סלעים, ונותנים את השדה לזה שהציע ארבעים, ונמצא ההקדש אינו מפסיד כלום. ואף על פי שכל הבא

– שאם כהן או לוי הקדיש שדה שירש מאבותיו, הרי זה גואל לעולם, ואפילו עבר עליה היוכל ולא נגאלה, הרי זה גואלה לאחר שנת היוכל, כמו שנאמר (ויקרא כה, לב): "גאולת עולם תהיה ללויים", מה שאין כן בישראל, שאם לא גאל עד היוכל, שוב אינו יכול לגאול.

באור משנה א

בבביתא בגמרא (ערכין לב, ב) שנינו: "משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה (בימי סנחריב מלך אשור), בטלו היוכלות, שנאמר (ויקרא כה, י): 'וקראתם דרור בארץ לכל יושביה' – בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתן". כן מוכח בבביתא בגמרא (ערכין כט, א): "אין שדה אחוזה נהגת אלא בזמן שהיוכל נהג". שנאמר (ויקרא כה, כח): "ויצא היוכל ושב לאחוזתו". מכאן, שהמקדיש שדה אחוזה בזמן שאין היוכל נהג, הרי היא נפדית בשווייה כשאר ההקדשות (ולא לפי הערך הקצוב בתורה בית כור בחמישים סלע). – משנתנו עוסקת במקדיש שדה אחוזה בזמן שאין היוכל נהג, והיא באה ללמד, כיצד היא נפדית.

המקדיש את שדהו – היינו שדה אחוזה, **בשעה שאינה יוכל** – בזמן שאין היוכל נהג, ואין השדה יוצאת לכהנים, אלא נפדית היא לעולם, ודינה כשאר ההקדשות, שנפדית היא בשווייה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **אומרים לו** – לבעל השדה: **פתח אתה ראשון** – אמור אתה תחילה, קודם שיוכרו עליה, בכמה אתה רוצה לפדותה; בגמרא מבואר, שלא זו בלבד שאומרים לו כך, אלא אף כופים אותו לפתוח ראשון; והטעם הוא, שאם הבעלים פודים אותה יש ריוח להקדש, **שהבעלים נותנים חמש** – מוסיפים חומש על דמי הפדיון, כמו שבארנו בפרק הקדור, ואפילו בזמן שאין היוכל נהג, **וכל אדם אינו נותן חמש** – אבל אם אדם אחר פודה אותה, אינו מוסיף חומש. בגמרא מוסיפים עוד שני טעמים: א. הואיל והשדה חביבה עליו יתן בפדינה יותר מאחרים; ב. "מצות גאולה בארץ היא", שנאמר במתפסים בהמה טמאה לבדק הבית (ויקרא כז, כז): "ואם לא יגאל ונמכר בערך", ודרשו חכמים: מכאן שמצות גאולה בארץ, והוא קודם לכל אדם (גמרא בכורות יג, א); והוא הדין למקדיש שדה אחוזה. ברם, בזמן שהיוכל נהג אין כופים את הבעלים לפדותה, שהואיל ואם לא יגאלנה תצא לכהנים ביוכל, נמצא שאין

ג. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הִיא שְׁלִי בַּעֲשָׂרִים וְאַחַת – הַבְּעָלִים נֹתְנִים עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ; בַּעֲשָׂרִים וְשֵׁתִים – הַבְּעָלִים נֹתְנִים עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע; בַּעֲשָׂרִים וְשָׁלֹשׁ – הַבְּעָלִים נֹתְנִים עֶשְׂרִים וְשִׁמּוֹנָה; בַּעֲשָׂרִים וְאַרְבַּע – הַבְּעָלִים נֹתְנִים עֶשְׂרִים וְתֵשַׁע; בַּעֲשָׂרִים וְחֻמָּשׁ – הַבְּעָלִים נֹתְנִים שְׁלֹשִׁים, שְׁאֵין מוֹסִיפִין חֻמָּשׁ עַל עֲלוּיוֹ שֶׁל זֶה. אָמַר אֶחָד: הֲרֵי הִיא

השלישי בשבע, ונמצא מהקדש גובה עשרים וארבע. וכן אם חזרו שלשתן כאחד ונמכר מהקדש בשלש, ממשכנים בנכסי כל אחד משלשתן שבעה סלעים. וכן על דרך זה לעולם:

ג אמר אחד תרי היא שלי בעשרים ואחת. לאחר שאמרו הבעלים בעשרים: הבעלים נותנים. בעל כרחן עשרים ושש. דלחאי לא יחיבני ליה, הואיל ואמרו הבעלים עשרים ועלה החשבון עם החומש בעשרים וחמש, ואי יחיבני ליה להאיך בעשרים ואחת נמצא הקדש מפסיד. ובעלים בעל כרחן יתנו אותו סלע שהסופך זה על הקרן ועשרים וחמש דידהו, אבל על סלע שהסופך זה לא ויספיק חומש: אמר אחד בהמשה ועשרים הבעלים נותנים שלשים. בעל כרחן. ובגמרא פריך אמאי כופין את הבעלים, בשלמא עד השתא חייבינן להו דרא לא מצין למוכתא להק, משום דקדן דידהו לא הוי כקדן וחומש דאמרו בעלים ברישא, הלכך בע כרחך מהדרנין אבדלים, וכיון דמהדרנין דליהו עדי למוכת קרנא כמה דשיימא חאריני, ומוקדשן דידהו. אבל השתא דאמר דאמרו בהמשה ועשרים, יתנו להאיך, דהא קרן דידהו הוי כקדן וחומש דאמרו בעלים ברישא, ולמיור דאמרו חייבא אחר בהמקומיני שרונה ליתן חומשה ועשרים

על חשבון ההפרש חלק גדול יותר מקודמו. כיצד? אמר הראשון: הרי היא שלי בעשר סלעים; ואמר השני: בעשרים; ואמר השלישי: בעשרים וארבע; ותזוורו בהם השלישי והשני אחד – ונתנים את השדה לראשון בעשר סלעים, ואת ההפרש של ארבע עשרה סלעים גובים מן השלישי והשני כדלקמן: מהשלישי – כל מה שהוסיף על שני הראשונים (4 סלעים), ועוד מחצית התוספת שלו בלבד, היינו חמש סלעים. ואם חזרו שלשתם כאחד, ונמכרה השדה בארבע סלעים, ונמצא ההפרש עשרים סלע, גובים את ההפרש הזה משלשתם כדלקמן: מן השלישי – סכום התוספת שלו (4 סלעים), ועוד מחצית התוספת שלו (2 סלעים), ועוד שליש ההפרש של הראשון (2 סלעים). כלומר הואיל וכלל השלישי בהצעתו את העשר של הראשון הוא תוספת העשר של השני, ועוד תוספת הארבע שלו, לפיכך חייב הוא לשלם את כל התוספת שלו, מחצית התוספת של השני ושלש ההפרש של הראשון, היינו בסך הכל: אחת עשרה סלעים; ומן השני (לפי אותו הכלל) – מחצית התוספת שלו (5 סלעים), ועוד שליש ההפרש של הראשון (2 סלעים), היינו שבע סלעים; ומן הראשון – שליש הפרשו בלבד, היינו שתי סלעים.

לפדות אינו מתחייב אלא בדבירו, מכל מקום על החזרו בו לשלם כשיעור התוספת שהוסיף על אחרים, שכן אמירתו לגבזה כמסירתו להדיטו (רבנו גרשום). **חזר בו של ארבעים, ממשפנין מנכסיו עד עשר** – ונותנים את השדה לזה שהציע שלושים, ונמצא הקדש נוטל עשר מבעל החמישים, ועשר מבעל הארבעים, ושלושים מבעל שלושים, הרי חמישים. **חזר בו של שלשים, ממשפנין מנכסיו עד עשר** – ונותנים את השדה לזה שהציע עשרים, ונמצא יחד עם המשכונות חמישים סלע, כמו שבארנו לעיל. **חזר בו של עשרים, ממשפנין מנכסיו עד עשר** – ונותנים את השדה לזה שהציע עשר. **חזר בו של עשר, מוכרים אותה בשויה, ונפרעים משל עשר את המותר** – אם נפדה בפחות מעשר סלעים, הרי זה שהציע עשר חייב לשלם את ההפרש. ברם, בנמרא אמרו: לא שנו אלא שחזרו זה אחר זה (כלומר שבשעה שחזר בו בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים, וכן לגבי השאר); אבל אם חזרו כולם כאחד, משלשין ביניהן. ומפרש הרמב"ם, שמחלקים ביניהם את ההפרש בשווה. כיצד? אמר הראשון: הרי היא שלי בעשר, ואמר השני: בעשרים, ואמר השלישי: בארבע ועשרים, וחזרו בהם השלישי והשני כאחד – נותנים את השדה לראשון בעשר סלעים, וממשכנים מנכסי השני שבע, ומנכסי השלישי שבע, ונמצא הקדש גובה ארבע ועשרים. וכן אם חזרו שלשתם כאחד, ונמכרה השדה בשלוש סלעים, ממשכנים מנכסי כל אחד משלשתם שבע סלעים (היינו שליש ההפרש כולו). וכן על דרך זו לעולם (רמב"ם הל' ערכין ח. ד; טעם הרמב"ם מבואר בנושאי כליו, שהואיל וחזרו בבת אחת נעשו כולם כשותפים בהפסד; ועיין שם השגת הראב"ד. שמפרש את לשון הגמרא "משלשין ביניהן" בדרך אחרת, ואף רש"י מפרש באותה דרך. עיין גמרא ורש"י ערכין כו. ב). **הבעלים אומרים: בפעשים – אם הבעלים רצו לפדות את השדה בעשרים סלע, וכל אחד אומרים: בפעשים – ואף אחרים הציעו עשרים סלע בפדינותו, הבעלים קודמים – לכל אדם, מפני שהם מוסיפין חמש – על דמי הפדיון, היינו תוספת על רבע הקרן, שהוא חומש מבוזק, ונמצאו נותנים עשרים וחמש סלעים, מה שאין כן באחרים מוסיפין, שאינם מוסיפים חומש.**

הזכרנו לעיל, שרש"י והראב"ד מפרשים את הענין "משלישין ביניהם" שלא כדרך הרמב"ם; והרי תמצית פירושם: לדעתם אין כוונת הגמרא, שחולקים ביניהם את ההפרש בשוה, והואיל וכל המוסף כולל אף את הצעות קודמיו, לפיכך חייב הוא להשתתף אף בתשלום הפרשיהם, ואילו קודמיה אינם שותפים לתוספת שהוא הוסיף עליהם. ומכאן שכל המוסיף חייב לשלם

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמד באותו דין ששנינו שם בסיפא, שהבעלים קודמים לכל אדם, מפני שמוסיפים חומש.

אָמַר אַחֵר – לאחר שאמרו הבעלים בעשרים סלע: **הֲרִי הָיָא שְׁלִי בַעֲשָׂרִים וְאַחַת** – שהוסיף על דמיהם סלע, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִים עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ** – שהואיל והסכימו הבעלים ליתן עשרים וחמש, היינו עשרים שאמרו ותוספת חומש (מלבר, שהוא רבע הקרן). לפיכך אין נותנים לאחר בעשרים ואחת, שלא יפסיד ההקדש; אבל מכיון שהאחר הוסיף סלע על דמיהם, אי אפשר למסור לבמלים את הקרן בפחות ממה שהאחר נתן, הלכך כופים את הבעלים להוסיף את הסלע שהוסיף האחר, ברם ללא תוספת חומש, כמבואר להלן, זוהו ששנינו, שהבעלים נותנים עשרים ושש; **בַּעֲשָׂרִים וּשְׁתַּיִם** – אמר אחד: הרי היא שלי בעשרים ושתיים, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִים עֲשָׂרִים וְשֹׁבַע** – עשרים וחמש שהסכימו ליתן (קרן וחומשו). ושתי סלעים שהוסיף האחר על הקרן, שעליהם להוסיף על כרחם, כמו שבארנו לעיל; **בַּעֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ** – אמר אחד: הרי השדה שלי בעשרים ושלוש סלעים, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִים עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה** – עשרים וחמש שלהם, ושלוש שהוסיף האחר; **בַּעֲשָׂרִים וְאַרְבַּע** – אמר אחד: הרי היא שלי בעשרים וארבע סלעים, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִים עֲשָׂרִים וְתַשַּׁע** – עשרים וחמש שלהם, וארבע שהוסיף האחר; **בַּעֲשָׂרִים וְחָמֵשׁ** – אמר אחד: הרי היא שלי בעשרים וחמש, **הַבְּעָלִים נוֹתְנִים שְׁלֹשִׁים** – עשרים וחמש שלהם.

שְׁלֵי בַעֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ, אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאַחַת וְדִינָר – הַבְּעָלִים קוֹדְמִים; וְאִם לֹא – אֲוִמְרִים: הַגִּיעֵתָּךְ!

ד מַחְרִים אָדָם מִצֹּאנֹו וּמִבִּקְרֹו, מִעֲבָדָיו וּמִשְׁפָּחוֹתָיו הַכְּנָעָנִים, וּמִשְׁדָּה אַחֲזוֹתוֹ. וְאִם הַחֲרִים אֶת כָּלָּן – אֵינָן מִחְרָמִין; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר. אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: מָה אִם לִגְבוֹהָ אֵין אָדָם רִשְׁאִי לְהַחְרִים אֶת כָּל נִכְסָיו – עַל אַחַת

פירוש ברטנורא

סלעים כמותינו. ומתקין, כגון דאמור בעלים ברישא פרוטה יותר על עשרים סלעים, דמטי חושבנא דקין וחומש לחמשה ועשרים ופרוטה, ואי היבני ליה להאי, איכא פסידא להקדש. הלכך מהדרין אבעלים בעל כרחיהו. והא דלא תנא ברישא הבעלים אומרים בעשרים ופרוטה, דבפרוטות לא דק תנא ולא חש למתנינהו: אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאַחַת וְדִינָר. כגון דמעיקרא כשפתחו הבעלים ראשון אמרו בעשרים ואחד סלעים, דהוי בין קרן וחומש עשרים ושש סלעים ודינר, שהסלע ארבעה דינרים, וחומש הוא רביעית המבון כדאמרן, ועלויו של זה הם חמש, הרי שלשים ואחד ודינר: הַבְּעָלִים קוֹדְמִין. דאי הוה יחיבני ליה להאי הוה מפסיד הקדש דינר ממאי דאמור בעלים ברישא, הלכך מהדרין אבעלים על כרחיהו: וְאִם לֹא. שלא פתחו הבעלים תחילה אלא בעשרים, וזה אומר חמשה ועשרים: אֲוִמְרִים לֹחַ הַגִּיעֵתָּךְ. הרי הוא שלך, ולא מהדרין אבעלים. משום דאמרי בעלים בא אחר במקומינו שנותן עשרים וחמשה כמותינו. והא דתנן במתניתין שאין הבעלים מוסיפין חומש אלא על מה שפתחו הם תחלה ולא על עליו של זה, הני מילי הויא דלא שמו בני אדם את הקרקע כמו שאמר זה האחר, אבל אם שמוהו שלשה בני אדם כדבריו של זה, מוסיפין בעלים חומש בעלויו בעל כרחו. ויכולה מתניתין לא איירי אלא כשדה אחוזה בזמן שאין חיובל נותן, כדתנן בריש פרקין:

ד מַחְרִים אָדָם מִצֹּאנֹו. מקצת צאנו. אומר הרי הן חרם ונותנן לכהן: וְאִם הַחֲרִים אֶת כָּלָּן. שלא שייך לעצמו כלום: אֵינָן מִחְרָמִין. דאמר קרא (ויקרא כ"ה) מכל אשר לו מאדם וגו' ומשדה אחוזתו. מכל אשר לו, אלו מטלטלין, ולא כל מטלטלין. מאדם, אלו עבדיו ושפחותיו כנענים, ולא כולן, ומשדה אחוזתו, ולא כולה. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה, אלא לכתחילה לא יחרים את כולו, אבל אם החרים, מוחרמים: להיותם הם על נכסיו. שלא יבזבזו להדיוט:

משניות מבוארות – קהתי

וחמש סלעים בלבד, היינו קרן וחומש שלהם, שכן כותב הרמב"ם (הל' ערכין ח, ה): "בא אחד ואמר: הרי רצוה שלי באחת ועשרים, אם שתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום – מוכרין אותה להם בחמש ועשרים: ואם הוסיפו הבעלים על עשרים ואחת אפילו פרוטה אחת, הרי אלו נותנין שש ועשרים ופרוטה אחת: אחת ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמש שהם חייבין בו משום חומש המתן שנתנו תחילה..." (עיין השגת הראב"ד שם).

~ יום חמישי ~

באור משנה ד

כתוב בתורה (ויקרא כז, כח): "אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לא ימכר ולא יגאל. כל חרם קודש קדשים הוא לה'". פסוק זה מדבר במקדש דבר מנכסיו בלשון "חרם", כגון שאמר: הרי דבר זה חרם; וישנם שני סוגי "חרם": א) "חרם" המוקדש לבדק הבית, שדינו ככל הקדש דמים, שהוא נפדה בשווי, והדמים נופלים לבדק בית המקדש. ב) "חרם" הניתן לכהנים, שעל כך נאמר בפסוק שהבאנו לעיל: "לא ימכר ולא יגאל", אלא ינתן לכהן. ברם, באומר סתם: "הרי זה חרם", ואינו מפרש אם לבדק הבית אם לכהן, נחלקו בזה תנאים (להלן משנה ו): יש סוברים שסתם חרמים לבדק הבית, ויש סוברים שסתם חרמים לכהנים. והלכה היא. שסתם חרמים לכהנים. – משנתנו דנה בחרם הניתן לכהנים, והיא באה ללמד, שאין אדם מחרים את כל נכסיו, אלא מקצת מנכסיו.

מַחְרִים אָדָם מִצֹּאנֹו וּמִבִּקְרֹו – מקצת צאנו וא מקצת בקרו, מִעֲבָדָיו וּמִשְׁפָּחוֹתָיו הַכְּנָעָנִים – אחדים מעבדיו וא משפחותיו הכנענים (שהואיל והם קנויים לו קנין הגוף, יכול הוא להקדישם). וּמִשְׁדָּה אַחֲזוֹתוֹ – וחלק משדה אחוזתו; אבל לא יחרים כל צאנו ובקרו ולא כל עבדיו ושפחותיו ולא כל שדותיו. וְאִם הַחֲרִים אֶת כָּלָּן – היינו את כל המין, ולא שייך לעצמו מאותו המין כלום, אֵינָן מִחְרָמִין – לא חל עליהן החרם; יש מבארים, שצאנו ובקרו הכל מין אחד הוא, ואפילו החרים כל צאנו, אלא שהשאר לו מבקרו, או שהחרים כל בקרו והשאר לו מצאנו, הרי הם מוחרמים; וכן עבדיו ושפחותיו הכנענים הכל מין אחד (הרא"ש). מכל מקום אם החרים כל בהמתו או כל עבדיו ושפחותיו או כל שדותיו, אינם מוחרמים; דְּבָרֵי רַבִּי אֱלֶעָזָר – וטעמו מבואר בברייתא בגמרא, שנאמר (ויקרא כז, כח): "אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו" (היינו מיטלטלים – רש"י) מאדם (היינו עבדים ושפחות כנענים) ובהמה ומשדה אחוזתו", ודורש רבי אלעזר: "מכל אשר לו" – ולא כל אשר לו; "מאדם" – ולא כל אדם; "ומשדה אחוזתו" – ולא כל שדה אחוזה; יכול לא יחרים, ואם החרים יהו מוחרמים? תלמוד לומר: "אך כל חרם". וכל "אך" מיעוט הוא. ברם, אין הלכה כרבי אלעזר, אלא כחכמים הסוברים

וחמש שהוסיף האחר. בגמרא שואלים: ולמה בכגון זה כופים את הבעלים לפדות את השדה, והלא יכולים הם לומר: הרי בא אחר במקומנו, שהוא נותן עשרים וחמש סלעים כמוןנו, ואין כל הפסד להקדש? ומשיבים, שמדובר כאן בכגון שאמרו הבעלים עשרים סלע ופרוטה, אלא שלא דייקה המשנה לנקוט פרוטה, וכיון שיש הפרש בפרוטה בין הבעלים לאחר, כופים את הבעלים להוסיף את התוספת של האחר, וליתן שלושים סלע ופרוטה. שְׁאֵינָן מוֹסִיפִין חֶמֶשׁ עַל עֲלוֹיו שֶׁל זֶה – פסיקה זו מוסבה על כל הדוגמות שנקטה משנתנו, והיא באה ללמד, שאף על פי שכופים את הבעלים להוסיף את התוספת שהוסיף האחר, מכל מקום אין הם חייבים להוסיף עליה חומש, שאין (הבעלים) מוסיפים חומש על עליו של זה – על מה שהעלה האחר בדמי השדה, אלא על מה שהציעו הם תחילה בלבד. בגמרא מבואר: במה דברים אמורים, שאין הבעלים מוסיפים חומש על עליו של אחר? בזמן שלא שמו את השדה שלושה מומחים. אבל אם שמו אותה, ואמרו שהיא שווה מה שנותן האחרון, מוסיפים הבעלים חומש אף על עליו של זה. אָמַר אָחֵד: הֲרִי הָיָה שְׁלֵי בַעֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ, אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאַחַת וְדִינָר – בגמרא מבואר, שכוונת המשנה היא, שאם הבעלים פתחו תחילה בעשרים ואחת, ונמצא עם תוספת החומש עשרים ושש ודינר (שהסלע 4 דינרים, וחומש על הסלע הוא דינר). והרי בכגון זה נותנים הבעלים על כרחם אף את התוספת שהוסיף האחר, והיא חמש סלעים, ובין הכל שלושים ואחת ודינר; וזהו ששינונו: אִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִתֵּן שְׁלֹשִׁים וְאַחַת וְדִינָר – כלומר אם רצו הבעלים בתחילה ליתן סכום כזה, שמחמתו חייבים הם עכשיו ליתן שלושים ואחת ודינר, כמו שבארנו לעיל, הַבְּעָלִים קוֹדְמִים – שאם ימכרו לזה, הרי יפסיד ההקדש דינר, וְאִם לֹא – שלא פתחו הבעלים תחילה אלא בעשרים, אֲוִמְרִים – לזה שאמר עשרים ושש, הַגִּיעֵתָּךְ – הרי השדה שלך (דבנו גרשום). והרב מברטנורא מבאר, שאם הבעלים לא פתחו תחילה אלא בעשרים, וזה אומר בעשרים וחמש, אין כופים את הבעלים לפדותה, שכן יכולים הם לומר: בא אחר במקומנו שנותן עשרים וחמש כמותינו, אלא אומרים לזה: הגיעתך.

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים, אבל לפי הרמב"ם יוצא, שמה שמבארים בגמרא, בכגון שהוסיפו הבעלים פרוטה, מוסב על כל המשנה, היינו שבכל הבבות של משנתנו מדובר בכגון שהבעלים הוסיפו אחר כך על הסכום של האחר פרוטה; אבל אם שתקו ולא הוסיפו כלום, אינם נותנים אלא עשרים

במה ובמה, שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו.

ה מחרימים בנז וכתו, עבדו ושפחתו העבדים, ושרה מקנתו – אינן מחרימים, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. פהנים ולוים אינן מחרימין; דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: הפהנים אינן מחרימין, שהחרימים שלהם; הלויים מחרימים, שאין החרימים שלהם. רבי אומר: נראים דברי רבי יהודה בקרקעות, שנאמר (ויקרא כה, לד): "כִּי־אַחֲזַת עולם הוא להם", ודברי רבי שמעון במטלטלים, שאין החרימים שלהם.

ו חרמי כהנים אין להם פדיון, אלא נתנים לפהנים. רבי יהודה בן בתירא אומר: סתם חרמים לבדק הבית, שנאמר (ויקרא כו, כח): "כִּלְי־חֶרֶם קִדְש־קֹדֶשִׁים הוּא לָהֶם". וחכמים אומרים: סתם חרמים לפהנים, שנאמר (שם שם,

פירוש ברטנורא

ה שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. וכתו נהי דיכול למכרה בקטנותה, אינו יכול למכרה בערותה: שהחרימים שלהם. דכתיב (במדבר י"ח) כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון דדידיה חויה, מה הנאה בכך אם היה מחרים, איהו גופיה וזי ביה ולא יתיב ליה לכהן אחר: נראין דברי ר' יהודה. הכי קאמר, נראין דברי ר' יהודה לר' שמעון, דמורה לו ר' שמעון לר' יהודה וסובר כמותו בקרקעות, ולא דיבר ר' שמעון אלא במטלטלין, לפי שאין החרימים של לויים. ור' יהודה סבר, הוקשו מטלטלין לשרה אחוזה, דכתיב (ויקרא כ"ז) מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשרה אחוזתו, מה שדה אחוזה אין הלויים מחרימים כדכתיב כי אחוזת עולם היא להם, אף מטלטלין אין לויים מחרימים. ור' שמעון לית ליה האי הקישא. ומדנחת רבי לפרושי מלתיה דר' שמעון במה מורה לרבי יהודה ובמה נחלק עליו, ש"מ דהלכת כר' שמעון:

ו חרמי כהנים. חרמים שהחרימום כדי לתתם לכהנים: אין להם פדיון. כדכתיב (שם) לא ימכר ולא יגאל. אבל חרמי בדיק הבית יש להם פדיון, דאדעתא דהכי אחרמינהו, דהא אין ראוי לבדק הבית אלא מעות: וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים. והלכה כחכמים. והמחרימים מטלטלים בזמן הזה, וכן המחרימים

משניות מבוארות – קהתי

מדייקים, שטעם זה אינו אלא במיטלטלים, שכן המחרימים מיטלטלים נותנים לכל כהן שירצה (לדעת ר' חייא בר אבין בגמרא: ברם, לפי הרמב"ם, אין ההלכה כן). אבל בקרקעות, שהמחרימים נותנים לכהן שבאותו משמר, נמצא שאם הכהן המחרימים אינו מאותו משמר, הרי אינו זוכה באותו חרם, אלא שבקרקעות הטעם הוא, משום שכתוב (ויקרא כה, לד): "כי אחוזת עולם הוא להם", כמבואר לקמן במשנתנו (תוספות רבי עקיבא איגור): הלויים מחרימים, שאין החרימים שלהם – אלא של הכהנים בלבד. רבי אומר: נראים דברי רבי יהודה – במבואר מבואר: נראים דברי רבי יהודה. לרבי שמעון, כלומר שמורה רבי שמעון לרבי יהודה, בקרקעות – שאף הלויים אינם מחרימים קרקעות, שנאמר – בערי הלויים ומגרשיהם: "כִּי־אַחֲזַת עולם הוא להם" – ואם הלויים יחרימו קרקעות, הרי יצאו מרשותם לכהנים ולא יהיו להם "אחוזת עולם"; ודברי רבי שמעון – שחולק במשנתנו על רבי יהודה ואומר: הלויים מחרימים, לא אמרם אלא במטלטלים, שאין החרימים שלהם – של הלויים, ולכן יכולים הם להחרימם, וליתנם לכהנים. בגמרא מבואר טעם המחלוקת במיטלטלים, שלדעת רבי יהודה הוקשו מיטלטלים לשרה אחוזה, שנאמר בחרימים (ויקרא כה, כח): "מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשרה אחוזתו" – מה שדה אחוזה אין הלויים מחרימים, כמו שכתוב: "כי אחוזת עולם הוא להם", אף מיטלטלים אין הלויים מחרימים. ורבי שמעון אינו לומד היקש זה. והלכה כרבי יהודה (רמב"ם הל' ערכין ו, ז; ברם, בפירושו למשנתנו כותב הרמב"ם, שאין הלכה כרבי יהודה; ואף הרב מברטנורא כותב, שהלכה כדבי שמעון; ועיין 'תוספות יום טוב').

~ יום ששי ~

באור משנה ו

חרמי כהנים – חרמים שהחרימום כדי ליתנם לכהנים, אין להם פדיון – שנאמר בחרימים (ויקרא כה, כח): "לא ימכר ולא יגאל", אלא נתנים לפהנים – אבל חרמי בדיק הבית יש להם פדיון, שהוא ראוי ראוי לבדק הבית אלא מעות, הרי על דעת כן החרימום, שיהו נפדים, ויפלו דמיהם לבדק הבית. רבי יהודה בן בתירא אומר: סתם חרמים לבדק הבית – האומר סתם: "הרי זה חרם", ולא פירש אם לבדק הבית אם לכהנים, מוקדש הוא לבדק הבית, שנאמר: "כִּלְי־חֶרֶם קִדְש־קֹדֶשִׁים הוּא לָהֶם" – ומשמע שהוא קודש לבית

(בתוספתא ערכין), שאמנם לכתחילה לא יחריס אדם את כולו, אבל בדיעבד אם החריס, הרי אלו מוחרימים (עין רמב"ם הל' ערכין ו, ב). אמר רבי אלעזר בן עזריה: מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחריס את כל נכסיו – ואף על פי שמדובר כאן בחרם הניתן לכהנים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, ולאחר שבה לידי הכהן הרי דינו כחולין, מכל מקום הרי זה נחשב "לגבוה", הואיל וכל זמן שהוא בבית הבעלים הרי הוא כהקדש לכל דבריו, שנאמר (ויקרא כה, כח): "כל חרם קודש קדשים הוא להם" (תוספות ערכין כח, א; ברייתא ערכין כס, א); ולפיכך דורש רבי אלעזר בן עזריה קל וחומר: מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחריס את כל נכסיו, על אחת כמה וכמה, שיהא אדם חייב להיות חס על נכסיו – שלא יבזבז את כולם לאחרים; וכן אמר רבי אילא: "באושא התקינו: המבזבז (לעניים) אל יבזבז יותר מחומשו" (גמרא; עין רמב"ם הל' ערכין ודמיון ח, יג).

באור משנה ה

משנתנו ממשיכה בדיון חרמי כהנים, והיא באה ללמדנו, שאין אדם יכול להחריס דבר שאין גופו שלו. כן דנה היא בכהנים ובלויים, אם הם מחרימים. המחרימים בנז וכתו – כגון שאמר: הרי בני זה חרם (לכהנים), או: הרי בתי זו חרם, עבדו ושפחתו העבדים – שהחריס את עבדו העברי או את אמתו העבריה, ושרה מקנתו – או שדה שלקחה, התחזקת לבעליה הראשונים ביכול, אינן מחרימים – לא חל עליהם החרם להינתן לכהנים, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו – וכל אלו שנימנו לעיל אין גופם שלו. ובברייתא בגמרא (ערכין כח, א) למדים זה ממה שנאמר בפרשת החרימים (ויקרא כה, כח): "מכל אשר לו מאדם ובהמה", ודרשו: מה בהמה שיש לו רשות למכרה (ולכן יכול הוא להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרו (יכול הוא להחריס), יצאו בנו ובתו וכן עבדו ושפחתו העבדים, שאין לו רשות למכרם; ואף על פי שיכול הוא למכור את בתו כשהיא קטנה, מכל מקום משנעשית נערה שוב אינו יכול למכרה; ועוד, שהמוכר בתו הקטנה, יוצאת היא מן האדון כשמביאה סימני נערו; יצאה שדה מקנה שאינו יכול למכרה אלא עד הובל. שכן ביובל חוזרת היא לבעליה הראשונים, כמו שכבר בארנו לעיל. פהנים ולוים אינן מחרימין – נכסיהם; דברי רבי יהודה – כמבואר טעמו להלן. רבי שמעון אומר: הפהנים אינן מחרימין, שהחרימים שלהם – שהרי החרימים ניתנים לכהנים, ונמצא שהכהן המחריס זוכה בחרם מיד ואין בהחרמתו כלום. יש

ז' מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים, ובין קדשים קלים; אם נדר – נותן את הדמים, אם נדרה – נותן את מובתו. שור זה עולה – אומרים במה אדם רוצה לתן בשור זה, להעלותו עולה שאינו רשאי. הבכור, בין תמים, בין בעל מום – מחרמין אותו. כיצד פודין אותו? (הפודין) אומרים במה אדם רוצה לתן בבכור זה, לתנו לכן בתו או לכן אחותו. רבי ישמעאל אומר: כתוב אחד אומר: "תקדיש", וכתוב אחר אומר: "אל תקדיש". אי אפשר לומר תקדיש, שפבר נאמר "אל תקדיש", ואי אפשר לומר אל תקדיש, שפבר נאמר "תקדיש"; אמר מעתה: מקדישו אתה הקדש עליו, ואין אתה מקדישו הקדש מזובח.

קרקעות בחוץ לארץ שדינם כמטלטלין לענין זה, נותנים לכהנים. והמקדש לברך חבית בזמן הזה שאין שם בית, פודה אותן לכתחילה בדבר מועט, ולא יפחות לכתחלה מארבעה זוזים או קרוב לזה, אבל לא בשוה פרוטה לבד או כיוצא בה, משום דליכא פרסומי מלתא: שהיא חל על קדשי קדשים. כדמפרש ואזיל, מחרים אדם את קדשו כו'.

משניות מבוארות – קהתי

המקדש. וַחֲכָמִים אָמְרִים: סֶתֶם חֲרָמִים לַכֹּהֲנִים, שְׁנֹאֲמַר: "כִּשְׁדָּה הַחֶרֶם לַפֶּהן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" – ומשמע, שסתם חרם הריהו לכהנים. אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר: "כָּל־חֶרֶם קִדְש־קִדְשִׁים הוּא לָהֶּם"? שְׁהוּא חָל עַל קִדְשֵׁי קִדְשִׁים וְעַל קִדְשִׁים קָלִים – כלומר שאין הכתוב בא להשמיענו שסתם חרמים לבדק הבית, אלא בא הוא להשמיענו, שיכול אדם להחרים גם הקדשים שיש לו, בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים, כמפורש במשנה הבאה. וכבר הזכרנו, שחולכה כזוכמים.

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לבאר מה שלמדנו שם בסיפא, שהחרם חל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים.

מַחְרִים אֲדָם אֶת קִדְשׁוֹ – שיכול הוא לומר עליהם, שיהיו חרם, **בֵּין קִדְשֵׁי קִדְשִׁים** – כגון עולה, ו**בֵּין קִדְשִׁים קְלִים** – כגון שלמים: **אִם נָדָר** – אם הקדשים הם נדר, דהיינו שאמר: הרי עלי עולה (או שלמים), והפריש בהמה לנדרו, ואחר כך אמר: הרי בהמה זו חרם, **נֹתֵן אֶת הַדָּמִים** – את שוויה של הבהמה לכהנים; שהואיל והוא חייב באחריותה, דהיינו שאם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא בהמה אחרת לנדרו, הרי היא כשלו, וחל עליה החרם, הלכך נותן כל דמיה לכהנים, ואת הבהמה מקריב לנדרו, **אִם נִדְבָּה** – אם הקדשים הם נדבה, דהיינו שאמר: הרי בהמה זו עולה (או שלמים), שבכגון זה אינו חייב באחריותה, ונמצא שאינה כשלו שיוכל להחרים את ערכה, אם אמר: הרי זו חרם, **נֹתֵן אֶת טוֹבָתוֹ** – טובת הנאה שיש לו בבהמה זו נותן לכהנים, כמו שהמנחה מופשת והולכת: **שׁוֹר זֶה עֹלָה** – אם אמר: שור זה עולה, ואחר כך החרימו, **אוֹמְדִים בָּמָה אֲדָם רוּצָה לָתֵן בְּשׁוֹר זֶה, לְהַעֲלוֹתוֹ עֹלָה שְׂאִינוּ רְשָׁאִי** – כלומר מי שאינו חייב בעולה (תרגום "נושע" – רשא, אלא רוצה הוא להקריב דורון לקונו, אם ימצא עולה בזול, וסכום כזה יתן המחרים לכהנים; שכן טובת הנאה זו יש לנובר שהפריש בהמה לקרבן, שאף

פרק תשיעי

א המוכר את שדהו בשעת היובל, אינו מתר לגאול פחות משתי שנים, שנאמר (ויקרא כה, טו): "במספר שְנֵי־תְבוּאוֹת יִמְכְּרֶיךָ". היתה שנת שדפון, וירקון, או שביעית – אינה עולה לו מן המנין. נרה, או הובירה – עולה לו מן המנין. רבי אלעזר אומר: מכרה לו לפני ראש השנה, והיא מלאה פרות – הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות לשתי שנים.

פירוש ברטנורא

אלא כדי לעשות דורון לקונו: ואי אתה מקדישו הקדש מזבח. שיהא שם [זבח] אחר חל עליו. ורבנן דנפקא להו דך דרשא לעיל מכל חרם קודש קדשים, אל תקדיש מביעי להו ללאו, שאם מתפסו לשם זבח אחר עובר בלאו, ותקדיש מבעי להו לומר שמצוה להקדישו ולומר זה קדוש לבכורה, ואע"ג דמאליו הוא קדוש. ור' ישמעאל לית ליה דך דרשא. והלכה כחכמים:

ט א המוכר את שדהו בשעת היובל. בשעה שהיובל נוהג. אבל בשנת היובל עצמה אינו רשאי למכור, ואם מכר, המכר בטל ומחזיר הדמים: **אינו מותר לגאול.** ואפילו נתרצה לוקח, אין שומעים לו, דכתיב (שם כ"ה) במספר שנים אחר היובל תקנה, שתהא קנייה לו שתי שנים. ואם מחדר לה מקמי הכי, עובר בעשה. ומוכר נמי עובר בעשה אם גואלה קודם שתי שנים, דכתיב במספר שני תבואות ימכר לך. אבל לאחר שתי שנים אם רצה לפדותה פודה אותה בעל כרחו של לוקח ונתון לו לפי מה שמכרה, כדכתיב (שם) וחשב לו את שני ממכרו, שמחשב כמה שנים משמכרה עד היובל, ומחלק הדמים לפי השנים. כגון אם מכרה עשר שנים לפני היובל במנה, נמצא שמכר פירות כל שנה ושנה בעשירית מנה, שהרי סתם מכירה אינה אלא עד היובל, שהתה ביד הלוקח חמש שנים ואח"כ בא מוכר לגאולה, מנכה לו לוקח חצי מנה: **אינה עולה ממנין.** שתי שנים. דהא שני תבואות כתיב, שתי שנים הראויין לתבואה תשהא ביד הלוקח. אבל היתה שנה הראויה לתבואה, ונרה היינו שחרשה ועשאה שדה ניר ולא זרעה, או הובירה שהנחתה בור ואפילו ניר לא עשה בה, איהו דאפסיד אנפשיה, ועולה לו במנין שתי שנים: **שלש תבואות לשתי שנים.** אותה תבואה העומדת בה בשעת קניה, ושתי תבואות בשתי שנים שתעמוד בידו. ור' אלעזר לא פליג אתנא קמא בהא אלא דברי הכל היא:

משניות מבוארות – קהתי

משתי שנים, שמיעוט רבים שניים; ומכאן שצריכה השדה להיות לכל הפחות שתי שנים ביד הלוקח. בגמרא מדייקים, שמשנתנו לא נקטה "אינו גואל פחות משתי שנים" אלא "אינו מותר לגאול". ומכאן שיש בזה גם איסור; ואפילו להראות זווים ללוקח, כדי שייטב בעיניו להחזירה לו, אסור. ולא רק המוכר נצטווה על כך, אלא אף הלוקח, שנאמר (שם): "במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך", ומשמע שתהא קנייה לו לפחות שתי שנים, ואם החזירה קודם לכן, אף הוא – כנוכר – עובר בעשה. ברם, לאחר שתי שנים, יכול המוכר לפדות את שדהו בעל כורחו של לוקח, כמו שכבר בארנו בהקדמה למשנתנו. **היתה שנת שדפון** – שנתייבשה התבואה על ידי רוח קדים או שרב, וירקון – מין מחלת התבואה, שהיא מצהיבה ונכמשת, או **שביעית** – שנת שמיטה, כלומר אם אחת משתי השנים היתה שנת שדפון או ירקון או שנת שביעית, **אינה עולה לו** – ללוקח, מן המנין – של שתי שנים, שנאמר: "במספר שני תבואות", והרי שנים אלו לא היו "שני תבואות". **נרה** – חרש הלוקח את השדה שנה ולא זרעה, **או הובירה** – הניח את השדה בורה שנה, שלא חרשה ולא זרעה, כדי שתנוח ותוסיף כוח, **עולה לו מן המנין** – של שתי שנים, שהרי השנה היתה ראויה לתבואה, אלא שהוול לא עיבד את השדה וגרם הפסד לעצמו. **רבי אלעזר אומר: מכרה לו לפני ראש השנה, והיא מלאה פרות** – מכר אדם את שדהו לחברו לפני ראש השנה, והיתה השדה מלאה פירות, היינו תבואה בשלה, **הרי זה** – הלוקח, **אוכל ממנה שלש תבואות לשתי שנים** – אותה תבואה העומדת בה בשעת המכירה ושל שתי השנים הבאות, ואף על פי כן כשהמוכר גואל את השדה אינו מנכה ללוקח אלא כנגד שתי שנים בלבד, שנאמר: "במספר שני תבואות" – שנים של תבואות מחשבים ולא תבואות בלבד; והרמב"ם מביא על כך את הפסוק האמור במקדיש שדה אחוזה (ויקרא כה, יח): "על פי השנים" – ולא על פי התבואות (הל' שמיטה ויובל יא, ו). בגמרא מובאת ברייתא: "רבי אלעזר אומר: מניין שאם מכרה לו לפני ראש השנה מליאה פירות, שלא יאמר לו (המוכר הבא לפדותה לסוף שתי שנים): הנוז לפני (את השדה מליאה פירות) כדרך שהנחתני לפניך (כשמכרתה לך)? תלמוד לומר: "במספר שני תבואות ימכר לך" – פעמים שאדם אוכל שלוש תבואות בשתי שנים (שכן "שני תבואות" משמע כל תבואות שיש בשתי השנים, מאחר שלא נאמר "מספר שנים" או "מספר תבואות" – דס"י). רבי

מזבחה – כגון לעשותו עולה או שלמים, כלומר ש"לא יקדיש" בא להורות, שלא חל על הבכור שם קרבן אחר. בגמרא מובא, שלדעת חכמים, שלמדים דינו של רבי ישמעאל מן הכתוב "כל חרם קודש קדשים הוא" (לעיל משנה ו), בא הכתוב "לא יקדיש" ללמד, שהמתפס על הבכור שם קרבן אחר עובר ב"לא תעשה". והכתוב "תקדיש" בא ללמד, שאף על פי שהבכור קדוש מאליו, מכל מקום מצוה להקדישו בפא ולומר: הרי זה קדוש לבכור. ברם, רבי ישמעאל סובר, הואיל והבכור קדוש מרחם אין צורך להקדישו.

~ שבת קודש ~

באור משנה א

כתוב בתורה (ויקרא כה, כג): "והארץ לא תמכר לצמיתות". פסוק זה בא ללמדנו, שבארץ ישראל, בזמן שהיובל נוהג, אין שדה נמכרת לעולם (לחלוטין), אלא חזונית היא בשנת היובל מיד הלוקח לבעליה הראשונים, כמו שנאמר (שם שם, י): "ויקדשתם את שנת החמישים שנה... יובל היא תהיה לכם ושבטם איש אל אחוזתו", וכן (שם שם, יג): "בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו". מכאן, שהמורה שדה אחוזתו לחברו, אינו מוכר לו את גוף הקרקע, אלא את תבואתיה בלבד, ומחיר השדה מחושב לפי מספר התבואות שיהיה מהן הלוקח עד שנת היובל. ברם, רשאי המוכר או קרובו לגאול את שדהו מיד הלוקח עוד לפני שנת היובל, ואין הלוקח יכול לעכב עליו, כמו שנאמר (שם שם, כה-כח): "כי ימוך אחיך ומוכר מאחוזתו, ובא גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכרו אחיך. ואיש כי לא ייהיה לו גואל, והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו, וחשב את שני ממכרו והשיב את העדף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו. ואם לא מצאה ידו יד השוב והיה ממכרו ביד הקונה אותו עד שנת היובל, ויצא יבובל ושב לאחוזתו". נמצאנו, איפוא, למדים, שאם המוכר או קרובו רוצה לגאול את השדה, הריהו מותר ללוקח "את העדף", כלומר הסכום המגיע לו בעד השנים שנשארו עד שנת היובל, לפי חשבון הדמים ששילם לו בשעת המכירה, והשדה חזרה לבעליה. למשל אם מכר לו את השדה עשר שנים לפני היובל במאתים דינר, וכעבור שש שנים הוא בא לגאול אותה, והואיל ולפי חשבון דמי המכירה יוצא שמחיר התבואות של כל שנה הוא עשרים דינר, הריהו נתן ללוקח בעד ארבע השנים שנשארו עד שנת היובל שמונים דינר, ומקבל מידו בחזרה את שדהו. – משנתנו באה ללמד שאין רשאים לגאול את השדה, אלא לאחר שעמדה בידי הלוקח לכל הפחות שתי שנים שלימות, כפי שיבואר.

המוכר את שדהו – שדה אחוזה, **בשעת היובל** – בזמן שהיובל נוהג (שאינו בשנת היובל עצמה אינו רשאי למכור; ואם מכר, המכר בטל ונמוא). **אינו מתר לגאול** – את השדה מיד הלוקח, כמו שבארנו לעיל, **פחות משתי שנים** – קודם שעברו שתי שנים מוזמן המכירה, **שנאמר: "במספר שני תבואות ימכר לך"** – ואין "שני" פחות

ב מְכַרָּה לְרֵאשׁוֹן בְּמִנָּה, וּמְכַר הָרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמֵאֲתַיִם – אֵינוֹ מִחְשָׁב אֶלָּא עִם הָרֵאשׁוֹן, שְׁנֵאֲמַר (ויקרא כה, כו): "לֹאִישׁ אֲשֶׁר מְכַר-לוֹ". מְכַרָּה לְרֵאשׁוֹן בְּמֵאֲתַיִם, וּמְכַר הָרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמִנָּה – אֵינוֹ מִחְשָׁב אֶלָּא עִם הָאֲחֵרוֹן, שְׁנֵאֲמַר: "לֹאִישׁ", לֹאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ. לֹא יִמְכַר בְּרִחוּק וַיִּגָּאֵל בְּקֶרֶב, בָּרַע וַיִּגָּאֵל בִּפְּנֵה. לֹא יִלְוֶה וַיִּגָּאֵל, וְלֹא יִגָּאֵל לַחֲצָאִים. וּבִהְדִּיט מִתֵּר בְּכָלֵן. זֶה חֲמֹר בִּהְדִּיט מִבְּהֻקְדֵּשׁ.

פירוש ברטנורא

ב אינו מחשב. המוכר כשכא לנאלה: אלא עם הראשון. ואותו חשבון ינכה לו כל שנה ושנה שאכלה, והמותר ישלם לו: אשר מכר לו. כגואל שדה ממכרו כתיב, והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו: לאיש אשר בתוכה. שהוא מוצא עתה בתוך השדה כשכא לפדותה. ומגלן דדרשין לקולא גבי מוכר ולא דרשין לחומרא, גמרינן גאולה גאולה מעבר עברי, בשדה אחוזה כתיב (ויקרא כ"ה) ומצא כדי גאולתו, ובעבר עברי כתיב (שם) גאולה תהיה לו, מה להלן להקל אף כאן להקל. והתם מגלן דלהקל, דתניא, נמכר במנה והשביח ועמד במאתים, מנין שאין מחשבים אלא במנה וכמו שהניע מאותו מנה לכל שנה כך מנכה לו, תלמוד לומר מכסף מקנתו. ומנין שאם נמכר במאתים והכסף ועמד על מנה שאין מחשבים אלא במנה, תלמוד לומר כפי שניו, כלומר כפי מה שהוא שוה באותה שעה: לא ימכור. שדה רחוקה שיש לו, כדי לגאול שדה זו שהיא בקרוב. וכן לא ימכור ברע כדי שיגאל שדה זו שהיא יפה. ולא ילוה מאחרים כדי שיגאל. ואינו גואל חצי השדה שמכר אלא או גואל כולה או לא כלום. וכל הני ילפינן מקרא דכתיב (שם) והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו. והשיגה ידו מעצמו, ולא שילוח ויגאל. ומצא, משמע שימצא דבר שלא היה מצוי לו בשעה שמכר, פרט למוכר ברחוק כדי לגאול בקרוב, ברע כדי לגאול ביפה, שהיה מצוי לו בשעה שמכר. כדי גאולתו, (כדי גאולה) הוא גואל ואינו גואל לחצאים: ובהקדש מותר בכללן. המקדש שדהו מותר למכור שדה אחרת, או ללוות, כדי לנאלה, ואם אינו מספיק לגאול כולה יגאל חציה וכשתשיג ידו יגאל כולה:

משניות מבוארות – קהתי

אין מחשבים אלא במנה, שנאמר (שם שם, נא-נב): "אם עוד רבות בשנים (עד היובל), לפיהן ישיב גאולתו מכסף מקנתו. ואם מעט נשאר בשנים... וחזב לו כפי שניו". ודרשו: "אם עוד רבות בשנים", אם נתרכה כספו בשנים – "מכסף מקנתו"; "ואם מעט נשאר בשנים", אם נתמעט כספו בשנים – "כפי שניו". כפי השנים שעומד בהן, כלומר כפי מה שהוא שווה באותה שעה. ומה שם מקילים, אף כאן מקילים. **לֹא יִמְכַר בְּרִחוּק** – אינו רשאי למכור שדהו הרחוקה מן העיר או מביתו, **וַיִּגָּאֵל בְּקֶרֶב** – כדי שיגאל שדה זו שהיא קרובה לעיר או לביתו; **בָּרַע וַיִּגָּאֵל בִּפְּנֵה** – לא ימכור שדה רעה כדי שיגאל שדה זו שהיא יפה. בתוספות מבואר, שהוא הדין להיפך, שלא ימכור בקרוב כדי לגאול ברחוק, ולא ימכור ביפה כדי לגאול ברע, אלא משנתנו נקטה כדרכו של דבר. **לֹא יִלְוֶה** – כסף מאחרים, **וַיִּגָּאֵל** – את שדהו, **וְלֹא יִגָּאֵל לַחֲצָאִים** – חצי השדה, אלא או גואל כולה או כלל לא; בגמרא למדים כל זה מן הכתוב (שם שם, כו): "והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו", שדרשוהו: "והשיגה ידו" – ידו עצמו, ולא שילוח ויגאל; ומצא – משמע שימצא דבר שלא היה מצוי לו בשעה שמכר, פרט למוכר ברחוק כדי לגאול בקרוב, ברע כדי לגאול ביפה, שהיה זה מצוי לו בשעה שמכר; "כדי גאולתו" – מלמד שכדי גאולה הוא גואל, ואינו גואל לחצאין. **וּבִהְדִּיט** – המקדש שדה אחוזתו ובא לגאולה, **מִתֵּר בְּכָלֵן** – מותר למכור שדה אחרת או ללוות מעות כדי לגאול את השדה שהקדיש, וכן רשאי הוא לגאול אותה לחצאין; **זֶה חֲמֹר בִּהְדִּיט מִבְּהֻקְדֵּשׁ** – בדבר זה יש בגאולת השדה מיד ההדיט חומרה שאינה בגאולת השדה מיד ההקדש. בגמרא מובאת ברייתא: "ואם גאל יגאל" (במקדש שדה אחוזתו נאמר; **ויקרא כה, יט**) – מלמד שלווה וגואל, וגואל לחצאין. אמר רבי שמעון: מה טעם החמירה התורה בזה (בהדיט מבהקדש)? לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כוחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה, חוזרת לבעלים ביובל. הורע כוחו שאינו לווה וגואל ואינו גואל לחצאין. אבל מקדיש שדה אחוזה, הואיל והורע כוחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה, יוצאת לכהנים, יפה כוחו שלווה וגואל, וגואל לחצאין.

אלעזר אינו בא לחלוק אלא להוסיף על דברי תנא קמא, והכל מודים בזה (רמב"ם: ברטנורא).

ב אור משנה ב

משנתנו מוסיפה ללמד בדיני גאולת שדה אחוזה.

מְכַרָּה לְרֵאשׁוֹן בְּמִנָּה – מכר בעל השדה את שדהו לראובן במאה זו, **וּמְכַר הָרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמֵאֲתַיִם** – וראובן מכר את השדה לשמעון במאתיים זו, **אֵינוֹ מִחְשָׁב אֶלָּא עִם הָרֵאשׁוֹן** – כשכא בעל השדה לגאול את שדהו מיד שמעון, אינו מחשב אלא עם הלוקח הראשון, היינו עם ראובן, כפי ששילם הוא במחיר השדה, כגון אם מכר את שדהו עשר שנים לפני שנת היובל, ובא לפדותה לאחר שלוש שנים, הואיל ולפי חשבון הדמים ששילם לו ראובן יוצא שמחיר התבואות של כל שנה הוא עשרה זוזים, אין הוא נותן לשמעון אלא שבעים זוז בעד שבע השנים שנשארו עוד עד היובל, **שְׁנֵאֲמַר: "לֹאִישׁ אֲשֶׁר מְכַר-לוֹ"** – "והשיב את העודף לאיש אשר מכר לו", והיינו ללוקח הראשון. **מְכַרָּה לְרֵאשׁוֹן** – לראובן, **בְּמֵאֲתַיִם** – זו, **וּמְכַר הָרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי** – וראובן מכר את השדה לשמעון, **בְּמִנָּה** – במאה זו, **אֵינוֹ מִחְשָׁב** – בעל השדה שכא לגאול את שדהו מיד שמעון, **אֶלָּא עִם הָאֲחֵרוֹן** – עם שמעון, כפי הדמים ששילם הוא לראובן, **שְׁנֵאֲמַר: "לֹאִישׁ"** – "והשיב את העודף לאיש",... והרי יכול היה לכתוב: "לאשר מכר לו", ולמה נאמר: "לאיש"? **לֹאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ** – למי שהוא האיש, היינו האדון, בעל השדה, שהוא נמצא עכשיו בתוכה (ענין "חוספות יוס טוב"). נמצא הכתוב בא לומר שפעמים מחשב ומשיב את העודף לאיש, היינו למי שהוא עתה בתוך השדה, ופעמים לאשר מכר לו בתחילה, והולכים לקולה לטובת המוכר. בגמרא מבואר הטעם, שלמים דבר זה בגזירה שווה "גאולה גאולה" מעבר עברי, שכן כאן כתוב (**ויקרא כה, כו**): "ומצא כדי גאולתו", ובעבר עברי שנמכר לגר תושב או לעקר משפחת גר (**שם שם, מח**): "גאולה תהיה לו"; והרי שם מקילים, שבין אם נמכר במנה והשביח ועמד על מאתיים, ובין אם נמכר במאתיים והכסף ועמד על מנה,

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף י עמוד א. רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי בדינא פולג יומא - ישבו בדין כל היום, הוה קא חליש לבייהו - נחלש לבם מחמת שדנו כל היום ולא אכלו. תנא להו - שנה להם רב חייא בר רב מדפתת ברייתא, שאין צריך לישב בדין כל היום, שנאמר (שמות יח ג), 'וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב', וקשה, וכי תעלה על דעתך שמושה יושב ודן דיני תורה כל היום פולג, אם כן תורתו מתי נעשית - מתי למד את תורתו. אלא אין הכוונה שדן את ישראל כל היום, ומה שנאמר 'מן הבקר עד הערב' בא לומר לך, שכל דיין שדן דין אמת לאמיתו, אפילו שעה אחת ביום, מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שיש ללמוד גזירה שוה, פתיב חכא (שם), 'וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב', ופתיב חתם, במעשה בראשית (בראשית א ה), 'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד'.

הרי משמע מברייתא זו שאין צריך לישב בדין כל היום.

לאחר שביארה הגמרא שאין צריך לישב ולדון כל היום, הגמרא מבררת עד מתי יושבים לדון. שואלת הגמרא: עד מתי יושבין הדיינים בדין. משיבה הגמרא: אמר רב ששת, עד זמן סעודה של תלמידי חכמים, שהוא שעה ששית, כמבואר בסמוך. אמר רב חמא, מאי קנא - מאיזה פסוק לומדים זאת, דכתיב (קהלת י טז-יז), 'אִי לֹךְ אֶרֶץ שְׂמֵלֶכָה נָעַר, וְשָׂרִיד בְּבֹקֶר יֹאכְלוּ' - אי לך ארץ שמלכך ודייניך מתנהגים בנעירות ואינם משימים ליבם לתיקון המדינה, ועל ידי זה גם השרים אוכלים בקומם בבוקר. אשיריך ארץ שְׂמֵלֶכָה בן חורים, ושיריך בעת יאכלו - אשרי לך ארץ שמלכך בן גדולים אנשי השם, כי מלך כזה אינו מתנהג בנעירות, ועל ידי זה גם שריך לא יאכלו עד בוא עת האוכל, וטרם אכילתם ישפטו את העם בגבורה ולא בשתי, והיינו בגבורה של תורה, ולא בשתייה של יין - בגבורת החכמה, שלבם תמיד לעשות משפט וצדק, ואינם עוסקים בשתייה של יין.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת מתי הוא זמן סעודה: תנו רבנן בברייתא, שעה ראשונה של היום, הרי היא זמן מאכל לודים - אומה של אוכלי אדם, שרעבתנים הם. שעה שנייה, זמן מאכל לסטים - גזלנים. שעה שלישית, זמן מאכל יורשין, שירשו הון רב שלא טרחו בו, ואינם דואגים לעסוק במלאכה לפרנסתם. שעה רביעית, זמן מאכל פועלים העובדים אצל בעל הבית. שעה חמישית, זמן מאכל כל אדם.

מקשה הגמרא: איני - וכי כך הדבר, והאמר [והלא אמר] רב פפא, שעה רביעית, זמן סעודה לכל אדם. מתרצת הגמרא: אלא, שעה רביעית היא זמן מאכל כל אדם, שעה חמישית, זמן מאכל פועלים, ושעה ששית היא זמן מאכל תלמידי חכמים. מבאן ואילך - האוכל לאחר שעה ששית, הרי הוא בזורק אבן לחמת - לכד יין שהוא חסר, בכדי שיתמלא, שאין זה מועיל לו, וטוב היה שימלאהו יין, כך האוכל לאחר שעה ששית, אין מועיל לו.

אמר אביי, מה שאמרנו שהאוכל משעה שישית ואילך כזורק אבן לחמת, לא אמרנו - לא אמרנו זאת, אלא באופן דלא טעים מירי בצפרא - שלא טעם דבר בבוקר, אבל טעים מירי בצפרא - אך אם טעם דבר בבוקר, לית לן בה - אין זה נחשב כזורק אבן לחמת.

חליש לבייהו. מצטערין שלא עסקו אותו היום בתורה: תנא להו חייא בר רב. שגדול שכר הדיינים ולא יצטערו. ו"נ דאין זה [משמעות] לשון לבייהו, אלא לשון "חלש דעתייהו", ולשון "חלש לבייהו" - לשון תענית הוא, שלא סעדו כל היום. תנא להו חייא בר רב, שאין צריכין לישב ולדון כל היום, אלא מקצת היום. ומה שאמר "מן הבקר עד הערב", מדרש הוא שחשוב הדבר כמעשה בראשית, שנאמר בו "ערב" ו"בוקר": שְׂמֵלֶכָה. דייגך, שהדיין קרוי מלך, שנאמר "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט): לודים. אומה שקורין קנליג"ש, ואוכלי אדם הן, והם רעבתנין: מאכל יורשין. יורשי הון רב, שלא טרחו בו, ואין עוסקים ודואגין לשוט אחרי מזונות ולעסוק במלאכה: בזורק אבן לחמת. קשה לגוף. ולי נראה: לא קשה ולא יפה: מרחצאות שלהן ג' חדרים היו לו: פנימי להזיע ולהשתטף, אמצעי שיוצא לתוכו מן המרחץ ולובש חלוקה ויוצא לחיצון, וגומר לבישתו ונח שם שעה מיגיעת המרחץ:

57 להחזיר את הקומץ הפסול לכלי הראשון, הלא גם בחזרתו לכלי
 58 זה הוא מתקדש: **אָמַר** ליה **רבי ירמיה** **לרבי יורא**, הלא יש לתרץ על
 59 קושיא זו ולקבוע את דברי בן בתירא כגון **שֶׁחֲזִירוּ לְכָל הַמִּזְבֵּחַ עַל**
 60 **גִּבִּי קֶרֶקַע**, ונאמר שאין כלי שרת מקדש אלא כשהוא ביד הכהן
 61 ולא כשהוא מונח על גבי קרקע. **אָלָא** מכך שלא תירצו כן **שָׁמַע**
 62 **מִיָּנָה שְׁקוּמָצִין מִכָּל שָׁעַל גִּבִּי קֶרֶקַע**.
 63 **אָמַר** ליה רבי יורא לרבי ירמיה: **קָא נִנְעֵת בְּעֵצָא דְּאִיפְעָא לן** – נוגע
 64 אתה בספק שהסתפק בו חברינו האמוראים. **דְּרַבִּי אֲבִימִי תְּנִי**
 65 **–** [שנה] את מסכת מנחות ב' – בבית מדרשו של **רב חסדא**,
 66 הגמרא מפסיקה באמצע דברי רבי יורא ושואלת: **וְכִי אֲבִימִי בִּי רַב**
 67 **חֲסִידָא תְּנִי** – [למד] **וְהָאֲמַר רַב חֲסִידָא**, **קִילְפִי מֵאֲבִי בְּלָעִי מֵאֲבִימִי**
 68 **עָלָה דְּהָא שְׁמֵעָתָא** – הכאות טובות בלעתי – [פגתי] מאבימי,
 69 שהיה מבזה אותי על קושייתי. ששינו במשנה בערכי (כא), "שום
 70 היתומים שלשים יום", שכשיורדים בית דין לנכסי יתומים כדי
 71 להגבות מהם את חוב אביהם, עליהם להכריז על הנכסים במשך
 72 שלשים יום שכל הרוצה לקנותם יבוא ויקנה אותם. ואמר אבימי,
 73 שלהלכה שום היתומים ששים יום. והקשיתי לו, הלא שנינו
 74 'שלשים יום', ותיירץ לי, אם **כָּא** להכריז וצופין די לו בשלשים יום,
 75 אבל אם מכריזים רק בימי שני וחמישי (ושני) שהם הימים שבית
 76 דין יושבים בהם, יש להכריז במשך **שְׁשִׁים יוֹם** כשבתוכם יש
 77 שמונה עשר ימי שני וחמישי של הכרזה. הרי לנו כי רב חסדא היה
 78 תלמידו של אבימי, ואין תכן שלמד אבימי אצלו מסכת מנחות.
 79 מתרצה הגמרא: **אֲבִימִי מִסְּבִתָּא מִנְחוֹת אִתְּעָקְרָא אִיתְּעָקְרָא** ליה
 80 **–** [נעקרה] ונשכחה ממנו, **וְאִתָּא קָמִיה דְּרַב חֲסִידָא לְאִדְבּוּרִי נִמְרִיה**
 81 **–** כדי שיזכירנו את שמועתו.
 82 מקשה הגמרא: **וְלִישָׁלָא לִיה וְלִיתִּיה לְנִבְיָה** – הלא היה לו לשלוח
 83 לרב חסדא שיבוא אצלו ויזכירנו, ולמה בא אבימי לפניו. מתרצה
 84 הגמרא: **פְּכָר אֲבִימִי, הָכִי מִסְּבִתָּא מִלְּתָא טַפִּי** – שבכך שיתייגע
 85 לבוא לפני רב חסדא יסתייע יותר הדבר בידו להזכר בשמועתו,
 86 שכן אמר רב יצחק (מגילה א) "יגעתי ומצאתי תאמין".
 87 הגמרא חוזרת לדברי רבי יורא בדין קמיצה בכלי שעל גבי קרקע:
 88 **פָּנַע בִּיה רַב נַחֲמָן בַּאֲבִימִי בִּשְׁעַת חוּרְתּוֹ מֵרַב חֲסִידָא, וְאָמַר לִיה,**
 89 **כִּיצַד קוּמָצִין**, כלומר מזהיכן קומצים את המנחה. הראהו אבימי
 90 על כלי המונח על גבי קרקע ו**אָמַר** ליה, **מִכָּלִי זֶה קוּמָצִין אִילוֹ**
 91 **הִיא כְּלִי שֶׁרַת**. **אָמַר** ליה רב נחמן, **וְכִי קוּמָצִין מִכָּלִי שָׁעַל גִּבִּי**
 92 **קֶרֶקַע**. **אָמַר** ליה אבימי, מה שאמרתי שקומצים מכלי זה הוא רק
 93 באופן דְּמִנְבָּה ליה בְּחֵן בידו.
 94 עוד שאלו רב נחמן: **כִּיצַד קוּמָצִין אֵת (המנחות) [תקומין] לאחר**
 95 **קמיצתו**. **אָמַר** ליה אבימי, **נִתְּנָה לְכָלִי זֶה הַמוֹנֵחַ לִפְנֵינוּ אִילוֹ הִיא**
 96 **כְּלִי שֶׁרַת**, שכן כלי שרת מקדשים את מה שבתוכם בקדושת
 97 הגוף. שאלו רב נחמן: **וְכִי מִכָּלִי שָׁעַל גִּבִּי קֶרֶקַע**. **אָמַר** ליה
 98 אבימי, מה שאמרתי שמקדשים בכלי זה הוא רק באופן דְּמִנְבָּה
 99 ליה בְּחֵן בידו.
 100 **אָמַר** ליה רב נחמן, **אִם בֵּן הוֹצֵרָתָה שְׁלֹשָׁה בְּהֵינִס לְקַמִּיצָה, כֵּחַן**
 101 **אֶחָד לְהַגְבִּיָּה אֶת כְּלִי הַמִּנְחָה בִּשְׁעַת הַקְּמִיצָה, וְכֵחַן שְׁנֵי לְהַגְבִּיָּה**
 102 **אֶת הַכְּלִי שֶׁלְתוֹכוֹ בֵּית הַקּוֹמֶץ, וְכֵחַן שְׁלִישִׁי לְקַמִּיצָה עֲצֻמָּה**. שכן
 103 אין אותו כהן יכול לקמוץ ביד אחת ולהגביה את הכלי בידו
 104 השנייה, שהרי אין עבודה בשמאל כשירה.
 105 **אָמַר** ליה אבימי, אכן היא צריכה שלשה כהנים, ואפילו **תָּהָא**
 106 **צָרִיכָה שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר כַּהֲנִים בְּתָמִיד**, אין שום קושי בדבר.
 107 **אִיתְּבִיָּה רַב נַחֲמָן**, הלא שנינו במשנה להלן (יב), **זֶה הַכֹּהֵל, כָּל**
 108 **הַקּוּמָצִין אֶת הַמִּנְחָה, וְכֵן הַנִּתְּנָה אֶת הַקּוּמָצִין כָּלִי, וְכֵן הַמְּלִיךְ אֶת**
 109 **הַקּוּמָצִין לְמוֹבָה, וְכֵן הַמְּקַטֵּר אוֹתוֹ שֶׁם, אִם עָשָׂה אֶחָת מִכָּל עֲבֻדוֹת**
 110 **מִנְחָה אֵלּוֹ עַל מִנְתִּי לְאֹבֹל אֶת הַדָּבָר שֶׁדָּבָר לְאֹבֹל מִמֶּנּוּ וְכִלְמוֹר**
 111 **אֶת שִׁירֵי הַמִּנְחָה חוּץ לְמִקְוָמוֹ פָּסוּל, וְעַל מִנְתִּי לְאֹבֹל חוּץ לְזִמְנָה**
 112 **הָרִי זֶה פִּיגוּל וְכוּ'.** וְאִילוֹ בְּכַח הַמִּנְבָּה אֶת הַכְּלִי שֶׁמִּתּוֹכוֹ נִקְמָצַת

1 **וְכִי מִהֲדֵר לִיה לְקוּמָצִין לְדוּכְתִּיה תִּקְדָּשׁ וְלִפְסוּל** – והרי כשהוא
 2 מחזיר את הקומץ למקומו בכלי שרת הראשון של המנחה, הרי
 3 הוא מקדשו בקדושת קומץ וגומר את עבודתו, ובאותה שעה יש
 4 לו להפסל משום שנעבד בפסול.
 5 מתרצה הגמרא: **אָמַר רבי יוחנן, זאת אומרת** – מכאן ראינו שכלי
 6 **שֶׁרַת אֵין מִקְדָּשִׁין** את מה שבתוכם בקדושת הגוף **אָלָא** אם כן
 7 ניתנו בתוכם מִדְּעַת – [על דעת] שיקדשם הכלי, ולא כשניתנו
 8 שלא על דעת לקדשם. וכשמחזיר הפסול את הקומץ לכלי
 9 הראשון אין רצונו שיתקדש הקומץ בנתינה זו, אלא בדעתו לבטל
 10 את הקמיצה הקודמת ולקמוץ שוב. על כן לדעת רבי יוסי בן
 11 יאסיין ורבי יהודה הנחתום, הכשיר בן בתירא להחזיר את הקומץ
 12 לכלי הראשון קודם נתינתו בכלי שרת אחר על מנת לקדשו, שכן
 13 בהחזרתו לכלי הראשון אינו מתקדש ועדיין לא נגמרה עבודתו.
 14 מקשה הגמרא: וכי דווקא משום שהפסול מחזיר את הקומץ לכלי
 15 הראשון שלא על דעת לקדשו אינו קדוש, **הָא** אם היה נותנו שם
 16 מִדְּעַת כדי לקדשו היו כלי השרת מִקְדָּשִׁין אותו. **וְהָא** לא כן הוא,
 17 שהרי **בְּעָא מִיָּנָה רִישׁ לְקִישׁ מִרְבִּי יוֹחָנָן, כָּלִי שֶׁרַת מַחוּ שִׁנְקָשׁוֹ**
 18 **קִדְשִׁים פָּסוּלִין**, כגון קמצים שנקמצו על ידי זה, לענין שיהיו
 19 מותרים לְבַתְחִילָה לִיקָרֵב על גבי המזבח. **וְאָמַר** ליה רבי יוחנן, **אֵין**
 20 **כְּלִי שֶׁרַת מִקְדָּשִׁין** קמצים שנקמצו בפסול להכשירים להקטרה.
 21 ואם כן מדוע לדעת התנאים האמורים בשיטת בן בתירא אם ניתן
 22 הקומץ הפסול לכלי אחר על דעת לקדשו שוב אי אפשר
 23 להחזירו, והרי לא התקדש כלל, והרי הוא בקומץ שעדיין לא
 24 ניתן בכלי.
 25 מתרצה הגמרא: **אָמַר** ליה אכן כלי שרת **אֵין מִקְדָּשִׁין** קמצים
 26 פסולים להכשירים לִיקָרֵב על גבי המזבח, **אָבָל** הם מִקְדָּשִׁין אותם
 27 לִפְסוּל שלא תועיל החזרתם לכלי המנחה, שכן אפילו שאינם
 28 ראויים להקטרה, מכל מקום אם ניתנו בכלי על דעת לקדשם כבר
 29 נגמרה עבודת קמיצתם בקידוש זה, והרי היא פוסלת את המנחה
 30 ככל עבודה פסולה.
 31 הגמרא מביאה תירוץ נוסף על הקושיא האמורה, מדוע אין
 32 הקומץ מתקדש בחזרתו לכלי הראשון: **רַב עֲזַרְיָה אָמַר**, אפילו אם
 33 תאמר שכלי שרת מקדשים גם שלא מדעת, יש להעמיד את דברי
 34 בן בתירא המכשיר את הקומץ על ידי חזרתו לכלי הראשון באופן
 35 שאינו יכול להתקדש בו, כגון **שֶׁחֲזִירוֹ לְבִיטָא** – [כלי המנחה]
 36 נְדוּשָׁה בסולת ועולה על גדותיה, ונמצא שהקומץ אינו בתוך חלל
 37 הכלי אלא מעליו, וכלי שרת אינו מקדש אלא בתוכו.
 38 מקשה הגמרא: ומקמי **הִיב קָמִין** מלבתחילה מהביטא הגדושה,
 39 הקמיצה צריכה להיות מוסתלת שבתוך הכלי ולא ממה
 40 שמחוצה לו. מתרצה הגמרא: **אָלָא כְּגוֹן שֶׁחֲזִירוֹ לְבִיטָא מְפֻשָּׁה**
 41 **שְׁמַלְאָה** לגמרי אך אינה עולה על גדותיה, ונמצא שבתחילה
 42 היתה הקמיצה מתוך הכלי, אך כשמחזיר את הקומץ הוא מחזירו
 43 מעל לחלל הכלי.
 44 שוב מקשה הגמרא: **וְכִיֵּן דְּקָמִין לִיה מִהִבִּטָא הַטְּפוּפָה, הֲלָא עָבַד**
 45 **לִיה גּוּמָא**, ואם כן כי מִהֲדֵר לְגִזְוִיָּה דְּמָנָא קָא מִהֲדֵר לִיה – כשהוא
 46 מחזיר את הקומץ לביטא הרי הוא נותנו בגומא זו שהיא בתוך
 47 חלל הכלי, ושוב יש לו להתקדש מכח הכלי ולפסול את המנחה
 48 משום שנעבדה בפסול. מתרצה הגמרא: **מִכִּי מִהֲדֵר לִיה מִנָּח לִיה**
 49 **אִתְּפָנָא דְּמָנָא, וּמִנִּיד לִיה, וְנִפְל מִמִּילָא** – כשמחזיר את הקומץ אינו
 50 מחזירו לתוך הגומא אלא מניחו על דופן הכלי, ואחר כך הוא
 51 מנענע את הכלי כדי שיפול הקומץ מאליו לתוך חלל הכלי. ואין
 52 הקומץ מתקדש בנפילתו לתוכו, משום דְּמִמִּילָא נפל לשם, ונִעְשָׂה
 53 **כְּמִי שֶׁחֲזִירוֹ תְּקוּף וְלֹא הַפְּסוּל**. ואף אם כלי שרת מקדשים גם
 54 שלא מדעת, מכל מקום צריך שינתן הדבר בתוכם מכח האדם
 55 ולא ממילא.
 56 חוזרת הגמרא לדון בקושיא שהובאה לעיל, איך הכשיר בן בתירא

1 וְכִי מִהֵרָא לִיה לְקוֹמֵץ לְדוֹכֵתִיהּ לִקְדוֹשׁ - וְאֵף עַל פִּי שְׁרִישֵׁי מִפְסִיקִין בֵּין קוֹמֵץ לְכָלִי, 2 כְּלִי שֶׁרֶת זֶה וְזֶה לְכָל שֶׁרֶת אַחֵר! אֵלֶּא מִדַּעַת - וְהָא לֹא יוֹכִיב לִיה לְהַתֵּם אֲדַעְתָּא 3 דְּלִקְדִישׁ. שִׁקְדִישׁ פְּסוּלִין - בְּגוֹן אֵם קָמֵן זֶה וְנֹתֵן לְכָלִי, מִדָּה שִׁקְדִישׁוֹ כְּלִי לְהַקְטִירָהּ? 4 לִיפְסֵל - דְּקִבְעָה הָיָה כְּלִי בְּקִדְשֵׁהּ כִּי יִזְבִּינָהּ אֲדַעְתֵּיהּ לְקִדְשֵׁהּ, וְלֹא מִצִּי לְאֹהֲרֵיהּ וְהוּ 5 לְחֹת שְׁרִישֵׁי, דְּהָא פְסוּל זֶה גַּמֵּר לְכֹלֵהּ 6 עֲבֻדָּה. וְכִי עֲמִיר אִמֵּר - אִפְּלוּ תִּמְנָא שְׁלֹא 7 מִדַּעַת נִמֵּי מִקְדָּשִׁין. וְהָא לֹא קִדְשֵׁי, שְׁמֹחֲזִירִין 8 לְבִיסָא גְדוּשָׁה, שְׁאֵין מִחֻזְרִיהּ לְחֹת אֹרִי הַכְּלִי 9 וְאֵין הַכְּלִי מִקְדָּשֵׁהּ. בִּיסָא - כְּלִי שֶׁרֶת שְׁבוּ בְּדוּלְלִין 10 מִנְּחָה. וּמִקְמֵין חִיבֵי קֵמֵן - תְּחִילָה כְּשֶׁמֻּקְמֵין מִכְּלִי 11 חָזַ? וְהָלֹא גְדוּשׁ הוּא, וְקִמְצָה מִתּוֹךְ הַכְּלִי בַּעֲיָן, 12 דְּכָל דְּבֵר הִטְעִין כְּלִי אֵין חֲשׁוֹב כְּלִי אֵלֶּא תוֹכּוֹ. 13 טַפּוּפָּה - פִּישְׁלִיא, שְׁאִינָה גְדוּשָׁה, וְכִשְׁמֻקְמֵין 14 מִתּוֹךְ כְּלִי קֵמֵן בְּאִמְצָעֵיהּ, וְכִשְׁמֹחֲזִיר הוּא קֵמֵן 15 בְּגֻדְשָׁת כְּלִי כְּדִמְפָּרֵשׁ בְּסוּמָן. וְקִפְרִי: דְּהָא כִּי 16 קֵמֵן עֲבֵי נֻמָּא - כִּי מִהֵרָא לְקוֹמֵץ בְּגֻמָּא הָא 17 לִיה תוֹךְ כְּלִי וּמִשְׁנֵי כִּי מִהֵרָא לִיה אֲדוּפִינָא 18 דְּמָנָא - בְּצִדֵי הַכְּלִי אֵצֶל גֻּמָּא הַחֲזִירִי, וְהוּ 19 בְּגֻדְשׁ הַכְּלִי, וְיִדִּי לִמְנָא. וְנָפִיל קוֹמֵץ מִמִּילָא 20 לְגֻמָּא, כְּדִי שִׁיחָא רֵאִי לְקִמְצָת כְּחֹן, וְכִיֹּן 21 דִּמְנָמָא נָפֵל לְמָנָא - נִעְשָׂה כְּמִי שְׁחֲחִירֵי וְהוּא 22 וְלֹא מִקְדָּשִׁי לִיה כְּלִי, וְאֵף עַל גִּב דְּכָלִי שֶׁרֶת 23 מִקְדָּשִׁין שְׁלֹא מִדַּעַת, דְּנִי מִיִּלִּי כִּי מִהֵרָא לִיה 24 אִידֵּוּ מִמֶּשׁ אֲדַעְתָּא דְּלֹא לִקְדוֹשׁ - מִקְדָּשִׁי לִיה. 25 (וְהָא) לְכָלִי שְׁמֹחֲזִיר בְּחֹן שְׁמוֹנֵה עַל גִּבִּי קִרְקַע. 26 קוֹמֵצִין - קוֹמֵץ מִכְּלִי שֶׁעַל גִּבִּי קִרְקַע, וְדָבִי נִמֵּי 27 (מִקְדָּשִׁין) וְנוֹסֵחַ אַחֵר: הַחֲזִירִין קוֹמֵץ מִתְּחִילָה 28 וְנוֹסֵחַ אַחֵר: מִתְּחִילָה שֶׁעַל גִּבִּי קִרְקַע, דְּאִיבֵּינָא לֹן 29 - כְּלֹמֶר, לְחֲבִירֵי אִיבֵּינָא דְּרָב בַּעֲיָא, דְּרָב נִחְמֵן 30 בַּעֲיָ מִאֲבִימִי וְכִדְמָפָרֵשׁ. קוֹלָפִי טַבִּי - הַכֹּחֹת 31 טוֹבוֹת, בְּלֵעִי מִאֲבִימִי - בְּלַעֲתִי מִאֲבִימִי, כְּלֹמֶר, 32 שְׁהִי מְנַהֵר אֹתוֹ, עֲלֵה דְּהָא שְׁמִתָּה - בְּמִסְכַּת 33 עֲרִכִין וְכָב, א, וְתִנָּא דְּהָא: שׁוֹם הִיתוּמִים שְׁלֹשִׁים 34 יוֹם, וְתִנָּא אִידֵּךְ: שְׁשִׁים, וּמִתְרִיךְ לֹא אֲבִימִי, בֹּא 35 לְחֲבִירֵי וְרֹצֵפִין כָּל יְמֹת הַשָּׁבָת - מִכְּרִיז שְׁלֹשִׁים 36 יוֹם, בֹּא לְחֲבִירֵי שֵׁן וְחִפְשִׁי - מִכְּרִיז עַד שְׁשִׁים 37 יוֹם שְׁמוֹה שְׁמֹתָהּ עַד יוֹם שְׁפֹטֵק, דְּדִינֵיהּ שְׁמוֹה 38 עֲשִׂרִי יְמֵי הַכְּרֹזָה בְּשִׁשִּׁים יוֹם, וּמִכְּרִיז יִמָּה יִקְנֵה נִכְסֵי 39 יוֹתוּמִים הַלֵּל, כִּדִּי שְׁמִירֵב בִּיזָק, וְהִידֵּה רַב חֲסֵדָא 40 מִשְׁבַּח הַחֲזִירִין, וּמְבִי אֲבִימִי, אִלְמָא רַב חֲסֵדָא 41 תְּלִמִּיד דְּאֲבִימִי הוּא אֲבִימִי מִסְכָּתָא דְּמִנְחָת 42 אִידֵּךְ לִיה - נִשְׁתַּכַּחַת הִימֵנוּ, וְלִישְׁלָא לִיה - לְרַב 43 חֲסֵדָא דְּלִיתֵיהּ לְגִבְיָה, מִסְכָּתֵיהּ מִלִּילָא - מִשׁוֹם 44 "יִגְעִתִּי וּמִצָּתִּי" (מְגִלָּה ו, ב), פִּנְעֵי בֵּיה רַב נִחְמֵן 45 - בְּאֲבִימִי, מְכִילִי זֶה - רֵאִה כְּלִי מוֹנֵה עַל גִּבִּי 46 קִרְקַע, וְקֹמֵץ: כְּלִי זֶה, אֵם שֶׁל קִרְשׁ (זֶה) הִידֵּה 47 רֵאִי מִקְמִצָּה. וְאִידֵּךְ מִקְדָּשִׁין אֵת הַקוֹמֵץ - 48 לְאַחֵר קִמְצָה. הַחֲזִירִיתָה שְׁלֹשָׁה כְּהֻנִּים - שְׁנֵים 49 לְהַגְבִּיהּ שְׁנֵי כְּלִים, אַחֵר שִׁקְמוֹץ הִימֵנוּ וְאֵחֶד 50 שְׁנוֹתֵן לְתוֹכּוֹ, וְשִׁלְשִׁי קוֹמֵץ, וְכֹחַ אֶחָד אֵינוֹ יָכוֹל 51 לְהַגְבִּיהּ שֶׁן כְּלִים, דָּאֵין עֲבֻדָּה בְּשִׁמְלָא. תְּמִיד 52 שֶׁלֵּשׁ עֶשֶׂר כְּהֻנִּים וְחֵין בֵּן, בְּמִסְכַּת וְנוֹמֵ 53 בְּפִרְק שְׁנֵי (כֹּה, א), זֶה הַכְּלִי - מִתְנַתִּין הָאֵי, סִדֵּר עֲבֻדֹת נֶגֶם - אוֹתוֹ שְׁכַח אַחֵד עוֹשֶׂה זֶה 54 אַחֵר זֶה, אֲבָל לִמְנִינָא דְּכֻהֲנִים לֹא נִחְתִּי. מִזֶּה עֲבָרִין לֵאמֹר - בְּהִכֵּל. נִגְנָפִין - בְּיוֹם הַשָּׁבָת. 55 שְׁנֵי סִדְרֵי - שֶׁל לֹחַם הַתִּפְנִים, שְׁתֵּים הַמַּעֲרֻכֹת שֶׁשׁ הַמַּעֲרֻכֹת. 56 וְאִילוּ

וְשִׁיךְ לְעֻמָּד הַבָּא) שְׁכָן מִצִּינוֹ בְּסִילוֹק בּוֹיָכִין - הָא מִיִּלְתָּא דְּלֹא כְּרִבִי חֲנִינָא דְּאִמֵּר דְּלִקְמֵן (ו, א): הָא זֶה קוֹדֶשֶׁה בְּלֹא זֶה, אִידֵּוּ לֹא יִלְיָף מִלִּילָא מִמִּילָא.

ב'דם' ולא 'בדם' משמע שיטבול באותו דם שהתקבל מתחילה, 57
ומאחר שבשעת הטבילה צריך שיעור שבע הזאות, כבר מתחילת 58
קבלתו צריך שיהיה בו כשיעור זה. ואיתמר, אמר רבי זריקא אמר 59
רבי אלעזר, אף בדם לא קידש אלא אם כן התקבל כל שיעור הדם 60
בכלי אחד. 61
אמר רבא, תניא נמי הכי בברייתא (בפני ב'הן מניח) שאין הדם 62
מתקדש לחצאין, שכן דורשת הברייתא מהכתוב האמור שלש 63
דרשות. ו'מכל' ולא 'מספין', שלא יקנה את אצבעו בדם שבדופני 64
הכלי אלא יטבלנה בדם שבתוך הכלי. 'בדם', שיהא בדם שיעור 65
מבילה מעיקרו ולא שיתקבל שיעור זה מצירוף שני כלים. 'מן 66
הדם', מן הדם שבענין, ויבואר דין זה בסמוך. 67
מפרשת הגמרא את הצורך בשבתי הדרשות הראשונות: 68
ואיצטרף למכתב גם 'מכל', ואיצטרף למכתב גם 'בדם'. דא קתב 69
ר'מנא ר'ק 'מכל', הוה אמינא דאף על גב דלא קיבל כשיעור כל 70
המבילות בכלי אחד (דהיינו הוזה שבע פעמים) מעיקרו הדם כשר 71
להזאה. על כן קתב ר'מנא 'בדם', ללמדנו שכבר משעת הקבלה 72
צריך שיתקבל כשיעור זה בכלי אחד. ואי קתב ר'מנא ר'ק 'בדם', 73
הוה אמינא שאפילו אם מספין אותה בדופני הכלי הזאתו כשירה, 74
על כן קתב ר'מנא 'מכל' להצריך טבילה. 75
שואלת הגמרא על המשך דברי הברייתא: 'מן הדם שבענין', 76
למעוטי מאי. ומשיבה: אמר רבא, למעוטי שירים שנשארו באצבע 77
להזאה שהם פסולים להזאה שאחריה, ועל כן צריך לקנח את 78
אצבעו לאחר כל הזאה. 79
אומרת הגמרא: מסייע ליה ברייתא זו לרבי אלעזר דאמר, שירים 80
שבאצבע פסולין להזאה. 81
הגמרא מקשה על דברי רבא ורבי אלעזר: אמר ליה רבינ בר רב 82
אדא לרבא, אמרי תלמידך שאמר רב עקיבא, תניא בדין כיבוס בגד 83
מדם חטאת שעליו, היה הכהן מזה מדם החטאות הפנימיות על 84
הפרוכת, ונתתה תזאה מידו על הבגד, אם עד שלא הוה ניתו עליו 85
הדם, הרי הוא טעון כיבוס. אך אם משעהו ניתו אין הוא טעון 86
כיבוס, שכן דם זה כבר אינו ראוי להזאה ואינו נחשב לדם חטאת. 87
מאי לא פירוש 'עד שלא הוה' ומשעהו הוא, שאם ניתו הדם 88
מאצבעו עד שלא נמר את כל התזאה (שבע הזאות) טעון כיבוס, 89
ואפילו אם ניתו מהשיריים שבאצבעו, ורק אם ניתו משנמר את 90
כל התזאה אינו טעון כיבוס. ואם כן שמע מזה דשירים שבאצבע 91
בשירים להזאה, שאם לא כן לא היה מצריך כיבוס, שהרי מבואר 92
במשנה בובחים (צצ) שרק דם הראוי להזאה מצריך כיבוס. 93
תייך לו רבא: לא כן הוא, אלא אם ניתו מהדם שבאצבעו עד שלא 94
יצתה מידו הוזה ועדיין לא נעשה דם זה לשיריים טעון כיבוס. 95
ואולם משיצתה הוזה אחת מידו ואחר כך נתתה על הבגד מזה 96
שנשא ממנה על אצבעו, אין הוא טעון כיבוס, שכן השיריים אינם 97
ראויים להזאה. 98
איתיביה אפי' לרבא, הלא שנינו במסכת פרה (פ"ג מ"ט) שלאחר 99
שנמר הכהן מלהזות שבע הזאות מדם פרה אדומה, היה מקנח את 100
הדם שעל ידו בגופה של פרה, כדי שישירף כל הנשאב ממנה יחד 101
עמה. ומשמע שרק לאחר שנמר את כל ההזאות, אין - מקנח את 102
ידו מהדם, אבל כל זמן שלא נמר את כולן לא היה מקנחה, ואם 103
כן מוכח ששירי הדם שעל אצבעו לא נפסלו להזאה. 104
אמר ליה רבא, אף בין הזאה להזאה מקנח. אלא שלאחר שנמר 105
את ההזאות היה מקנח את כל ידו כדי שישירף כל דמה, אבל כל 106
שלא נמר היה מקנח בין הזאה הזאה את אצבעו בלבד ולא את כל 107
ידו. 108
שואלת הגמרא: בשלמא כשנמר להזות מקנח את ידו בגופה של 109
פרה, שהרי הפרה נשירפת לפניו בתחתית ההר, כדכתיב (במדבר טו 110
ה') וישירף את הפרה לעיניו, ובירידתו מההר הוא מקנח בה את ידו. 111
אלא כל זמן שלא נמר מקנח אצבעו משירי הדם בין הזאה 112

ואילו מניח את השולחן בשעת סילוק הבויכין לא קתני בין 1
הכהנים הנדרשים לעבודת לחם הפנים. והרי כשם שהקמיצה 2
מתירה את שירי המנחה באכילה, כמו כן סילוק הבויכין מתיר 3
את הלחם. ומכך שהוא כשר גם משלחן המונח על גבי קרקע, 4
הוא הדין לקמיצה שהיא כשירה אף מכלי המונח על גבי קרקע. 5
דוחה הגמרא: וכי לא אמרת התם במשנה שהובאה לעיל לגבי 6
דין פיגול שהתנא את פיר העבודות נקט ולא את מנין הכהנים, 7
ואם כן קמא נמי במשנה זו יש לומר שהתנא רק את פיר העבודות 8
נקט, שהם הנחת הלחם והבויכים החדשים וסילוק הישנים, ולא 9
את הכהן המגביה את השלחן. 10
דוחה הגמרא דחיה זו: מי דמי משנה זו למשנה שהובאה לעיל, 11
הלא התם לא נחית למנינא דכהנים אלא רק לסדר העבודות, ועל 12
כן אינו מוזכר הגבהה שאינה עבודה חשובה. אבל קמא הרי נחית 13
למנינא דכהנים, שכן שנה ארבעה כהנים נכנסין וכו', ואם איתא 14
שאחר יגביה את השלחן היה לו לתנא ליתני גם את המגביה. אלא 15
מכך שלא הזכירה אותו המשנה שמע מזה שקומצין מכלי שעל 16
גבי קרקע. 17
מסיקה הגמרא: אכן שמע מזה ממשנה זו שקומצין מכלי שעל 18
גבי קרקע. 19
הגמרא מביאה את שיטת רבא בנידון האמור: אמר רבא, פשיטא 20
לי שקומצין מכלי שעל גבי קרקע, שכן מצונו בסילוק בויכין 21
מהשלחן כשהוא מונח על גבי הקרקע, והקמיצה היא כסילוק 22
בויכין. וכך פשיטא שמקדשין מנחה קודם קמיצתה גם בכלי שעל 23
גבי קרקע, שכן מצונו בסידור בויכין ולחם על השלחן כשהוא 24
מונח על גבי קרקע. שכן הלחם הוא כשיריים ובויכין הלבונה הם 25
בקומץ, ובשעת סידורם הם כמנחה קודם שנקמצה. אך פני רבא 26
בקידוש קומץ מאי דינו. ממהנין ילפינן לה והוא מתקדש כמותה 27
גם בכלי המונח על גבי קרקע, או מדם ילפינן לה שאינו כשר 28
לזריקה אלא כשמתקבל בכלי שביד הכהן ולא בכלי שעל גבי 29
קרקע. 30
הדר - ואחר כך פשיטא רבא, והכריע שדם ילפינן לה שקידוש 31
קומץ הוא דווקא בכלי המוגבה על ידי הכהן. 32
מקשה הגמרא: ופי' אמר רבא הכי, והא איתמר, קומץ שחלקו בשני 33
כלים, רב נחמן אמר, אינו קדוש, ורבא אמר, קדוש. ואם איתא 34
שלדעת רבא למדים קידוש קומץ מקבלת הדם ילף קומץ מדם 35
גם לענין שלא יתקדש אלא כשיש בו שיעור שלם בכלי אחד. 36
שכן כל שיעור הדם צריך להתקבל בכלי אחד, כפי שיבואר 37
בסמוך. מתרצת הגמרא: הדר (תו'ר) ביה רבא מהתא, הוודה 38
לדברי רב נחמן רבו שאין קומץ מתקדש לחצאין. 39
שואלת הגמרא: ודם מנין לא קדוש לחצאין, אם בכל כלי בפני 40
עצמו התקבל פחות מכשיעור הדם. משיבה הגמרא: מקור דין זה 41
הוא מדתני רב תחליףא בן שאול, מי חטאת שמקדשים אותם על 42
ידי נתינתם בכלי עם אפר פרה אדומה, שיעורם הוא כדי הזאה, 43
כשיעור הראוי לטבול בהם ראשי גבעולים של אזוב ולהזות 44
מהם. ואם קידש אותם בשני כלים, פחות מבדי שיעור טבילה 45
והזאה בכלי זה ופחות מבדי שיעור טבילה והזאה בכלי זה, לא 46
קידש. ואיבעינא להו בדם שהתקבל בשני כלים ואחר כך עירבם 47
מאי דינו. האם הלביתא למשה מסיני היא במי חטאת בכלי אחד, 48
ומהלכתא לא ילפינן על דבר אחר בשום אחת מידי מידות 49
שהתורה נדרשת בהן. או דלמא, התם במי חטאת לא מהלכה 50
למדנו דין זה, אלא מאי טעמא צריך כלי אחד, משום דכתיב 51
(במדבר טו י"ח) ונתת עליו מים חיים אל כלי. ולקח אזוב ומכל 52
במים, ומכך שנאמר 'במים' ולא 'במים', משמע שתהיה הטבילה 53
באותם מים הנזכרים למעלה, וכבר בשעת נתינת האפר עליהם 54
צריך שיהיה בהם שיעור טבילה. ואם כן קמא נמי בפר כהן משיח, 55
הכתיב (ויקרא ד ו') ומכלי הכהן את אצבעו בדם, וממה שנאמר 56

אומר שמביא חצי עשרון מביט בשחרית ומקריב אותו ואחר כך
מביא חצי עשרון אחר מביט בערבית ומקריב אותו. על כן תלמוד
לומר 'מחציתה בבקר', ללמדנו שמחצה משלם הוא מביא, שכן
משמעות 'מחציתה' בה'א היא חצי ממנחה שלימה של עשרון,
שקודם עליו להביא את כולה ואחר כך לחצותה. מתרצת
הגמרא: דין זה נאמר למצוה בלבד, ואם קידש חצי עשרון בלבד
בדיעבד הוא כשר.
דוחה הגמרא תירוצו זה: אמר ליה רב נביהא מבי כתיב לרב אשי,
והא 'חוקה' כתיב בה במנחת חביתין, שנאמר (שם טו) 'חק עולם',
וכל מקום שנאמר בו 'חוקה' כל הדינים האמורים בו מעכבים, ואם
כן אף דין זה יעכב.
אמר ליה רב אשי, לא נצרכא דרשה זו אלא רק להביאא שלם
מביטו ולהקדישה בבת אחת, אך אין צורך לקדשה בכלי אחד.
מקשה הגמרא: ופי' אמר רבי יוחנן ה'י' שחביתין אינם קדושים
לחצאין, והא איתמר, אם הפריש חצי עשרון ונתנו בכלי שרת כדי
לקדשו ודעתו להוסיף עליו ולהשלים את שיעורו לעשרון, רב
אמר אינו קדוש עד שישלים את שיעורו. ורבי יוחנן אמר, חצי
עשרון זה קדוש אפילו לפני שהשלים את שיעורו. ואם איתא
שמנחת חביתין אינה קדושה לחצאין, לילף מחביתין על כל
המנחות שאינן מתקדשות לחצאין, ואיך אמר רבי יוחנן שחצי
עשרון מתקדש בפני עצמו. ובי' תימא רבי יוחנן מילתא מביטא
לא יליף ועל כן אינו לומד מחביתין לשאר מנחות, והאמר רבי
יוחנן, שלמים ששחטן בבית הכרם כשרין, ואין צריך לשחטם דווקא
בעזרה, משום דבית הכרם בפרשת שלמים (שם א) 'ושחטו פתח אהל
מועד', ומכך שתלה הכתוב את השחיטה בפתח אהל מועד ושהוא
בבית הכרם, משמע שיהיה מועד הוא העיקר, ואם שחטתם כשירה
בעזרה בהכרח שהיא כשירה גם בבית הכרם, שכן לא מסתבר שהיא
כפול המור מעיקר. אם כן כשם שלמד רבי יוחנן היכל מעזרה אף
יש לו ללמוד מנחה מחביתין, ואיך אמר שמנחה קדושה לחצאין.
מתרצת הגמרא: אם בדעתו להוסיף על חצי העשרון שאני, וכבר
מעתה הוא מתקדש בכלי. ומה שאמר רבי יוחנן שחביתין אין
מתקדשים לחצאין הוא רק כשאין בדעתו לצרף את שני
החצאים. דתניא, נאמר במנחת הנשיאים (במדבר יא) 'שניהם מלאים
סלת', ואין מלאים אלא שלמים (בלימוד שאינו קדוש עד שיהיה
עשרון שלם), שאין המנחה מתקדשת בכלי אלא כשיש בה את
שיעורה השלם. ואמר רבי יוסף, איתא אין הכלי מקדש חצי
שיעור, בזמן שאין דעתו להוסיף עליו ולהשלים את שיעורו באתו
הכלי אלא בזמן שדעתו להוסיף עליו ולהשלים, ראשון ראשון
קדוש - כל מקצת ומקצת שניתן בכלי מתקדש מיד בשעת נתינתו.
הגמרא מבררת את שיטת רב. שואלת הגמרא: ורב הסובר שחצי
עשרון אינו מתקדש אפילו כשדעתו להוסיף עליו, מחביתין כמאן
סבירא ליה, הלא לכאורה הוא מוכרח לסבור כרבי יוחנן שאינם
מתקדשים לחצאין, שהרי אי' כרבי אלעזר שהם מתקדשים
לחצאין, לילף מחביתין על שאר מנחות שגם חצי עשרון מתקדש
בהן, ובי' תימא רב מילתא מביטא לא יליף, ואינו למד מחביתין
לשאר מנחות, והאמר רב, מנחה קדושה בלא שמן (ובלא לבונה),
שמן מצינו בלחם הפנים. בלא לבונה, שכן מצינו במנחת נסכים.
בלא שמן ובלא לבונה, שכן מצינו במנחת חומט. הרי לנו שלמד
רב מנחה למנחה, ואם כן אף יש ללמוד ממנחת חביתין לשאר
מנחות לענין קידוש לחצאין.
מסיקה הגמרא: אלא על פירוש רב כרבי יוחנן סבירא ליה, ששום
מנחה אינה קדושה לחצאין, ואף לא מנחת חביתין.
הגמרא שבה לדבריה רב אודות קידוש סולת שמן ולבונה, כל אחד
בפני עצמו: גופא, אמר רב, סתם מנחה, שהיא עשרון סולת, יש
בה שמן ונותן עליה לבונה, וכך היא מתקדשת בכלי, ואף על פי
כן יש ללמוד שמנחה יכולה להיות קדושה בכלי אף בלא שנתן בה

מסימת הגמרא את קושיתיה: ואם איתא שדם אינו מתקדש
לחצאין, לילף [הלא יש ללמוד] מדם על מנחת חביתין שאף היא
לא תתקדש לחצאין. ובי' תימא שרבי אלעזר מילתא מביטא לא
גמר - אינו לומד דבר מדבר, והא אמר רבי אלעזר, מנחה שקמצה
בתיכל בשירה, ואפילו שיעיר מקומה הוא בעזרה. שכן מצינו
בסילוק בויכין מהשולחן שבהיכל, שהם כקומץ של לחם הפנים
וסילוקם שם רבי אלעזר דבר לדבר, אף יש לו לדמות חביתין לדם.
מתרצת הגמרא: מנחה מנחה וליף רבי אלעזר, ועל כן הוא מדמה
קמיצה לסילוק בויכין, אבל מנחה מדם לא יליף, ואף שדם אינו
מתקדש לחצאין חביתין מתקדשים לחצאין.
שוב מקשה הגמרא: ומנחה מנחה מי יליף רבי אלעזר, והתניא,
אם עד שלא פירקה למערכת לחם הפנים וסילק את הבויכין נפרס
[ונשבר] לחמה, לחם פסול ואין מקטיר עליו את הבויכין. שכן
מנחה שנחסרה קודם קמיצה נפסלה, ואף הלחם שנפרס קודם
סילוק הבויכין הוא כמנחה שנחסרה קודם קמיצה, שכן הסילוק
נחשב כקמיצה. ואם משפירקה [לאחר שפירקה] וסילק את
הבויכין נפרס לחמה, לחם פסול לאכילה, ואולם מקטיר עליו את
הבויכין, כדן שיירי מנחה שנחסרו בין קמיצה להקטרה, כפי
שיבואר להלן. ואמר רבי אלעזר, מה ששינוי 'משפירקה' מקטיר
עליו את הבויכין, לא דווקא לאחר שפירקה ממש וסילק את
הבויכין, אלא כיון שהגיע זמנה לפירק לאחר חצות יום השבת אף
על פי 'שערינו' לא פירקה כפי שפירקה דמא - הרי זו כמו שכבר
נפרקה, ואם נפרס הלחם לאחר מכן מקטירים את הבויכין.
מסימת הגמרא את קושיתיה: ואמאי מקטירים את הבויכין לאחר
שנפרס הלחם, הלא מאחר שמדמה רבי אלעזר את לחם הפנים
והבויכין למנחה וקומץ, תיחוי המערכת שנפרס לחמה קודם
שנפרקה במנחה שפירקה קודם קמיצה שנפסלה לגמרי ואין
קומצים אותה אפילו שכבר הגיע זמנה להקמץ. אלא בהכרח
סובר רבי אלעזר ש'למדי' מנחה ממנחה, ואיך למד הכשר
קמיצה בבית הכרם מביטין. מתרצת הגמרא: הא לא קשיא, אף
שלמדי' מנחה ממנחה, מכל מקום יש לחלק בין מנחת לחם
הפנים לבין סתם מנחה. שכן בסתם מנחה לא פירי פיריה
[מבורר] קומץ ידיה עד שהיא נקמצת בפועל, שהרי אין ידוע עד
הקמיצה איזה חלק ממנה עתיד להקמץ ואינה נחשבת כמו שכבר
נקמצה, ועל כן אם נחסרה שוב אינה ראויה לקמיצה. ואולם הא
מנחת לחם הפנים פירי פיריה קומץ ידיה - בויכ' לבונה שהם
קומצה של מבוררים קודם סילוקם, ועל כן כיון שהגיע זמנה
לפירק כמאן פירקה דמא - הרי היא כמו שכבר נקמצה ונקמצה,
ואף אם נחסרה לאחר מכן שוב אין קומצה נפסל מהקטרה.
שוב מקשה הגמרא: אלא מעתה, אפילו שמערכת לחם הפנים
שהגיע זמנה לפרק היא כמו שכבר נקמצה, מכל מקום אם נפרס
לחמה תיחוי כשרים ששקרו בין קמיצה למקטרה דאין מקטירין
קומץ עליה, ומדוע מקטירים עליה את הבויכין. מתרצת הגמרא:
וכי' לא פלוגתא ניהו - וכי' לא נחלקו רבי יוחנן ורש לקיש להלן
(ט) בדבר זה, ואם כן יש לומר שרבי אלעזר סבר לה כמאן דאמר
שרים ששקרו בין קמיצה למקטרה מקטיר קומץ עליה.
הגמרא חוזרת לדון במחלוקת רבי יוחנן ורבי אלעזר: גופא חביתין
בהן גדול, רבי יוחנן אמר אינה קדושה לחצאין, ורבי אלעזר אמר,
מתוך שקרבה לחצאין קדושה לחצאין. אמר רב אחא, מאי מעמא
דרבי יוחנן, משום דאמר קרא (ויקרא יג) 'מנחה תמיד מחציתה
בבקר'. ומ'מנחה מחציתה' משמע, שהביא מנחה שלימה של
עשרון בכלי אחד, ורק אחר כך חוצינה לשנים.
מקשה הגמרא על שיטת רבי אלעזר: מיתיבי, שנינו במשנה להלן
(ג) חביתין בהן גדול לא היו באות חצאין, אלא מביא עשרון שלם
ואחר כך חוצינה. ותניא, אילו נאמר בחביתין 'מנחה מחצית', היתיי

ואם איתא - דם לא קידש לחצאין, לילף מנחה מדם! שקצתה בחיבל כשרה - ואף על גב דדינה בעורה כשאר קרבנות. **שכן מצינו בסילוק בויבין** - דהיא בחיבל. אלמא דאיכא קמיצה בחיבל, דסילוק היינו קמיצה. **עד שלא פירקה** - למערכת לחם הפנים בשבת. **הלחם פסול** - דהויה לה מנחה שחסרה קודם קמיצה, ואמרין לקמן (ט, א): "מן המנחה" - פרט לשחסרה. ובלחם הפנים גופיה אמר לקמן (יב, ב): "וקדש קדשים" היא, שאם נפרסה לתאן מלוחותיה - כולן פסולות. **משפירק נפרס** - לחם הלחם פסול - אף על גב דלאחר סילוק (מצוה נפרס - פסולה, דהוי שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה, ואמרין לקמן (ט, ב) דאף על גב דמקטירין קומץ עלייתו - שירים אסורים באביהלה. **ומקטיר עליו בויבין** - (ודלא) וגמירין מנחתה. **הנינ זמנה לפרק** - שעברו שש שעות, כדאמר בפרק "תמיד נשחט" (פסחים נה, א): מוספין בשש, בויבין בשבע. **קודם קמיצה** - דהא עדיין לא פירקה, ומיפסל, דהא אמר לקמן: "מן המנחה" - פרט לכשחסרה מבשעור. אלמא לא יליף מנחה ממנחתו לעולם מנחה פגומה יליף - ולא דמי לחם הפנים לשאר מנחות, דמנחה לא בריר קומץ ידיה, שהכל ביחוד, הלכך קודם קמיצה ליכא למימר כמאן דקמיצה דמיא. דהא מחוסר מעשה. אבל לחם הפנים בריר קומץ ידיה - דקאי בביבין באפי נפשיה. הלכך, משהגיע זמנה לפרק - כמאן דקמיצה דמיא. **ולא פלוגתא היא** - לקמן בשמעתין. מנחה מחציתה - "מנחה תמיד מחציתה בבקר" וגומר - הביא מנחה שלמה של עשרון, דאין מנחה פחותה מעשרון, ואחר כך חוציתה. **מחציתה** - משמע מחציתה של שלמה זו שלפניו. ומשני: כי מצריך קרא להביא שלם - למצוה בעלמא. ולעולם אם קדשה לחצאין - מקדוש, ואינה יצאה שוב לחולין. והא חוקה כתיב בה - "חק עולם לה" וגו' (ויקרא ו), דמשמע: מתוך שלם! **אלא להביא עשרון שלם מבייתו** - אבל לענין קידוש כבלי שרת, אם רצה מקדש לחצאין. ודעתו לחוסף - להשלים עשרון, כדאמרין לקמן בפרק "המנחות והנסכים" (קג, א) דאין מנחה פחותה מעשרון, דהאמר "הרי עלי חצי עשרון" - מביא עשרון שלם. **ואם איתא** - דגבי חביתין אינו קדוש. ושמו - בשלמים כתיב **פתח אהל מועד** - בעזרה. וכיון שעזרה כשרה - כל שכן דהיכל (שלם) כשר, דלא תהא עזרה שדוא טפל, חמורה מן העיקר. אלמא יליף היכל מעזרה מלאים - "שניהם מלאים סלת". אין מלאים - שהיו מלאים ממש המזוקקים סלת, אלמא מלאים - כל העשרונות שקדשו בחביתין שלמים היו. ורב - דאמר במפריש חצי עשרון שאינו קדוש. מחביתין - ולקדוש. מילתא בפסילתא לא יליף - דהלכך שאר מנחות לא אמר דליהו מחביתין, דחביתין דין הוא דלקדשו לחצאין, אבל שאר מנחה לא. מנחה קדושה בלא שם - אם נתן עשרון סולת בכל שרת אף על פי שאין שם שמן. ולא יצא לחולין, וצריך להביא שמן ולהקריבה. שכן מצינו בלחם הפנים - שהיא מנחה ואין בה שמן, אבל לבונה יש בה גוון בויבין. מנחת נסכים - הבאין עם כל חובת, כדכתיב במדבר (במדבר כח): "עשירית הארבע סלת למנחה בלולה בשמן" וגו', ואין בה לבונה. על ברחק כרבי יוחנן סבירא ליה - בחביתין דלא קדשה. הלכך גמר שאר מנחות מחביתין. **האי בלא האי** - שמן בלא סלת ובלא לבונה. ולבונה בלא שמן וסלת - שכן מצינו בבויבין שמקדשין את הלבונה בלא שמן וסלת. ואי קשיא: הא אתי לחם הפנים בהדיהו! לאו פירכא היא. שהרי אינו מתקדש עם הלבונה בבויבין, ומידו אשכחן וכלי שרת מקדשין לבונה שבחביתין בלא שמן וסלת.

מנחה שנקמצה בחיבל כשרה שכן מצינו בסילוק בויבין - ואם תאמר, אמאי לא קאמר: כדי שלא יהא טפל חמור מן העיקר, כדאמר בסמוך גבי שלמים ששחטן בחיבל, וגבי כהנים נכנסין בחיבל ואוכלים קדשי קדשים ושירי מנחות: יש לומר: דהתם כתיב (ויקרא ג) "פתח אהל מועד" (שם ו), בחצר אהל מועד שייך למימר שלא יהא טפל חמור מן העיקר, לפי שפלה הכתוב באהל מועד.

מקטיר עליו את הבויבין - פירש בקונטרס: דלא גמירין מנחתה. ולא היה לו לפרש כן, דלקמן (ט, ב) פריך מינה למאן דאמר שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטיר קומץ עליהן, ומשני: רבי אלעזר הוא. גם שמעיה ז"ל אי אפשר ליישב.

מאי טעמא דרבי יוחנן - ואם תאמר: לימא משום דיליף מדם! ושמוא קבלה היה בידו טעם זה. אי נמי כדפרישית לעיל, דלאפוקי דרבי יוחנן מפרש רבי אלעזר טעמא ד"מתוך". (ראשון ראשון קדוש - ולית ליה דרבי יוסי). **ולרבי** חגיגה עשרון למה נמשח למנחת חוטא - תימא: אכתי עשרון למה נמשח חביתין - חגיגה דלקמן בפרק "שתי מדות" (פו, א) מוכח דנמשח למנחת חביתין, ומנחת חביתין טענה שמן ולבונה ויש לומר: משום דמתחילה היו מקדשין המנחה של חביתין בביתא עם השמן, והיה גנאי להביא להוציא לכלי חול אחר שנתקדשה, ולכך נמשח חצי עשרון. וטעם זה אנו צריכין נמי לרבי יוחנן דאמר לעיל דאינה קדושה לחצאין, דאחר שנתקדשה שלמה היה גנאי להוציאה מכלי שרת לכלי חול. וצריך לומר השתא לרבי חגיגה שלא היה מערבין בביתא המנחה עם השמן, אלא בתוך הביתא עצמה היה זה לצד אחד וזה לצד אחר. שאם היה הכל מעורב לא היו יכולין אחרי כן לחלק בחצי עשרון, מפני לוג ומנחה שמן שדוא עורף על החצי עשרון. ולכילי עלמא נמי צריך לומר כן, דבמנחתין ד"שתי מדות" (שם) מוכח שהיו מחלקין הסולת בחצי עשרון, והשמן במדה שדוא מחוקת לוג ומחצה. ואם תאמר: לרבי מאיר, דאמר לקמן בפרק "שתי מדות" (שם) דשני עשרונות היו במקדש, אחד גדוש ואחד מרוק, ובמחוק

לא

ובמקום היו מורידין לחביתי כהן גדול, ועשרון המזקוק (לא) [למה] נמשח לרבי חנינא? דאין
מנחה קדושה בלא שמן? ויש לומר: פי' יבא לטעות בשום פעם ולמורד במזבח למנחת חוטא.
אבל אין לתרץ דרבי מאיר סבר כרבי יוחנן דאמר בפרק "כל המנחות באות מצדה" (מנחות נו,
ב) גמירין דרייב על ליטתה, דמדת יבש לא נתקדשו. בפרק "שתי מדות" (שם פ, א) משמע
דסבר רבי מאיר דנתקדשו, גבי הא דתנן התם: כל
מדות שבמקדש היו גדושות, ומזיק לה כרבי
מאיר. ואפילו עשרון גדוש אפשר דמקדש, דהא
דאמר לעיל שהחזירן לביטא גרושה, ומביעא לן
נמי בפרק "שתי מדות" (שם פ, ב) גבי שולחן אי
מקדשי בגדוש או לא, משמע דשאר כלים לא
מקדשי. והוא גדוש לא צריך, אבל גדוש זה
שהוא מדות של כלי מקדש. והא אין להקשות,
לרבי אלעזר דאמר לעיל: מנחת חביתין קדושה
לחצאין, עשרון מזוק לרבי מאיר למה נמשח?
דבלאו טעמא דפרישת שלא יבא לטעות —
מצוה לקדש שלמה, ולא מקרא ד"מזבחתה",
דהואו אוקמנא לעיל להביא מביתו שלם ולעבב
משום דחוקה כתיבא ביה, ואם תאמר: לרבי
שמעון דאמר לקמן בפרק "שתי מדות" (פ, ב)
דמדה יתירה היתה שם של לוג ומחצה שבה היה
מוזק לחביתי כהן גדול, לוג ומחצה בבוקר ולוג
ומחצה בערב, למה נמשח כיון דאין שמן קדוש
בפני עצמו לרבי חנינא? ויש לומר: דהתחלה מניחין
שלשה לוגין שמן עמם הסלת בביסא, וכדפרישית
לעיל, שהיה נגאי להוציא מבלי שרת לכלי חזל.
כלי הלח מקדשין את הלח ומדות הדיבש בו —
מה שדוקדק חתנא, דקרי לשל לח "כלי" ולשל יבש
מדות. משום דבשל יבש היו מוקדקין לעשות
כענין זה שהיה גדוש תילתא, כדרך כל שאר
מדות. מכל מקום גם על של לח שם מדה עליה,
דקאמר שמואל: לא שניא אלא מדות אבל
מוקדקת מקדשין, ובשל לח איירי. ובפרק "שתי
מדות" (מנחות פ, ב) תנן: שבע מדות היו במקדש,
וקא חזיבי דלח, ובפרק "דמנחת מקדש" (ובדף
פ, א) פירש הקונטרס דכמה כלים היו מיוחדים
ללח שאינם מדות, כגון מוקדקת וקערת לרם ליען
ולשמן, אבל ליבש לא היו מיוחדים אלא שתי
מדות של יבש שהיו במקדש, עשרון וחצי עשרון.
דכלים שנותנים בו מנחה — כלי לח היו, שמוקדקת
וקערת ראויין לכך.
אבל מוקדקת מקדשין (כו') שנאמר שניהם
מלאים סולת — פירש בקונטרס: (דרייק)
דאלמא מוקדקת וקערת קדשו בלא שמן, והו
תימה, דהכתיב "בלולה בשמן", ומנא ליה דמנחה
קדושה בלא שמן? ופירש רבי שמואל: דרייק
מדסבר (ירשא) דמוקדקת מקדשין שאינו ראוי לה,
כמו מנחה, והואיל וראויה להתקדש בכלי אחר
דהיוני ביסא — אף מנחת סולת מתקדשת בלא
שמן ולבונה אף על פי שאינה ראויה לכלי זה,
הואיל ומקדשת בכלי אחר, כגון מנחת חוטא,
ומלשון דמשנה דקדק רבי שמואל, דקתני פרק
"דמנחת מקדש" (ובדף פ, א): כשם שדמנחת
החבש מקדשין את הראוי להם כך כלים
מקדשים, ומדלא קתני "כלי שרת מקדשין את
הראוי להם" שמע מינה דמקדשין אף על פי שאינו ראוי להם, כגון מוקדקת של רם שמקדשין
את המנחה, ועל חנם הוצרך רבי שמואל לדיוק זה, והא דלא ילפינן מינה מדות — משום
דלא נראו מעולם אלא זו למדידת לח זו למדידת יבש, ועוד יש לפרש, דרייק התלמוד
מדאמר שמואל: אבל מוקדקת מקדשין, ולא קאמר "מקדשין מנחות ונסכים" דכתיב בהודא
קרא — שמע מינה דאפילו מנחת חוטא קאמר, דילפינן מלאת ממילתא, ומדמקדשין מוקד
וקערת מה שאין ראוי להם, והואיל וראוי לכל אחד — כל שכן זה הכלי שמקדש מה שראוי להיות בתוכו, עוד יש לפרש, דרייק מודילף שמואל דורות משעה מנשיאים, כל שכן דילפינן
מילתא ממילתא כרב דמנחה קדושה בלא שמן, כמו שמצינו במנחת חוטא, ואף על גב דמוכח לקמן ב"הוקמין רבה" (יט, ב) דלא יליף שמואל דורות משעה אלא משום דתנא ביה קרא תריסר
דימנא, מכל מקום כיון דילף דורות משעה בכל ענין שילמודא — הוא הדין מילתא ממילתא.

מנחות. פרק ראשון- כל המנחות - דף ח עמוד ב - מותוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ)

לא זו קדושה בלא זו — בכל המנחות הטעונות שמן ולבונה, אין כלי שרת מקדש אחר
מהם, אלא אם כן שלשתן ביחד בכלי. ולרבי חנינא עשרון — שהיתה במקדש לצורך
מנחות, כדאמר בפרק "שתי מדות" (מנחות פ, א), למה נמשח — בשמן המנחה כדי
לקדש את הנתון בתוכו? הלא אינו מתקדש כלום לרבי חנינא, דאין מחזיק לא שמן ולא
לבונה עם העשרון של סולת ומשנה לצורך
מנחת חוטא — נמשח, דסולת גרידתא הוא, לא
דרב — דכלי שרת מקדש סולת גרידתא, אף על
גב דלא חזי להקטיר בלא שמן, דתנן — במסכת
זבחים בפרק "דמנחת מקדש הראוי לו" (נפח, א),
מדות של יבש — שתיים היו, עשרון וחצי עשרון,
בפרק "שתי מדות" (מנחות פ, א), לא שני —
דאין כלי הלח מקדשין יבש, אלא במדות לח —
היו וחצי היו כן בפרק "שתי מדות" (שם פ, א),
דכל מדה לא חזיא אלא למלאת למדור, והלכך
(לח) לא מקדשין, דמדת לח לא חזיא למדור
יבש, דאין בלח עשרון וחצי עשרון, אבל מוקדקת
(של רם) — שכן כלי לח, מקדשין יבש, שניהם
מלאים סולת — ובמנחת נסכים קמשתעי טעונה
שמן, וקאמר דמוקד וקערה קדשו סולת, אלמא
אית ליה לשמואל דכלי שרת מקדשין סולת בלי
שמן, ואם תאמר: לרבי חנינא קדשו מתניתין
דקתני: מדות יבש מקדשין יבשו שאינו מוקד ללי
בעשרון חוטא, מנחת לחה היא —
דבלולה בשמן, ומהאי קרא לא תיפוק דמוקדקת
מקדשין יבש לא נצרכא אלא ליבש שבה —
מנחה בלולה אי אפשר בלא קרטין סולת יבש
שלא יגיע בהן השמן, ואפילו הכי מתקדשין
במוקדקין, וכי יזכיר דבריהם יבש מתקדש, מסתברא
נמי דסולת יבש נמי בלא (סולת) שמן מקדשין,
ואיבעית אימא מנחה לנבי רם כיבש דמיא —
דדם הוא צלול ומנחה היא בעיסה, ואפילו הכי
מקדש לה מוקד שהוא כלי דם, הלכך יבשה
גמורה נמי מקדש, רגלי הוור עומדות — אותה
עשרה אמה בבניית העזרה במזרח, מקום
דריסת ישראל, אלמא עורה בעינין בן בתיא —
לאו דוקא נקט, אלא סימנא דברייתא היא, לא
נצרכא — האי "וקמץ משם" אלא להכשיר כל
העזרה, ולא למדוק מינה: עורה ולאו הויכל,
דלגופיה איצטריך קרא, בעולה ומנחה (אמרו)
קדשי קדשים, ובעולה כתיב צפון, שנאמר
(ויקרא א): "ושחת אותו על ירך המזבח צפונה",
עולה (בולח) בלי — לגבנה, שנאמר: "וערכו בני
אחרן את הנחתים" וגו' (שם), מחמטא — הוי
גמירין דמנחה טעונה צפון, להכי איצטריך
"וקמץ" להכשיר כל העזרה, על חייבי ברייתא
— שונגין, מאשם — (דאשמן) אינו בא על כרת,
אלא על שבעת שקר ומעילות ושפחה חרופה,
וטעון צפון, דכתיב: "במקום אשר ישחתו את
העולה ישחתו את האשם" (שם יז, מיני דמים —
חמור בפרק, דעיקר בפרק בום כתיב: "כי
הדם הוא בנפש יכפר" (שם יז), אבל תאמר
במנחה שאינה מין הדם, אלא איצטריך —
"וקמץ", תנשה — שמשגשג כל המנחה קדם
קמינה, ומגיע הכלי בחזרה של קין דרומית
מערבית בפרק שלישי (מנחות ט, ב), קא משמע לן — דאם נצרכא מחזירי אחר הגשה לכל
מקום שירצה בעזרה וקמץ, הקיפו גוים — למלחמה, ואין בהניס יבוליס לאכול בעזרה
מפני רמחים וקשותות, נבנשין להיכל — ולא אמרינן דליפסלו קדשים בהך יציאה דיצאו
מעזרה להיכל.

בבבש

רבי

עבה בעיטה, וכיון שהיא מתקדשת במזרק אף שאינו מיועד לדבר
יבש כמותה אלא לדבר לח כדם, מסתבר לשמואל לומר שהיא
מתקדשת בו גם כשהיא יבשה לגמרי ללא שמן כלל, ומה שאמרה
המשנה שכלי הלח אינם מקדשים יבש, כוונתה למידות הלח
בלבד.
הגמרא שבה לדברי רבי אליעזר שהובאו לעיל (ע"א): **גופא, אמר**
רבי אליעזר, מנחה שקמץ מנחה, אף שדין הקמץ הוא
בעזרה כשאר קרבנות, שכן מצינו בספיקו בייבין - נטילת בייבין
הלבונה מהשולחן שבהיכל על מנת להקטירם במזבח החיצון,
שעבודה זו נחשבת כקמיצה במנחה, והיתה נעשית בהיכל, ויש
ללמוד מכך שאף הקמיצה כשירה שם.
הגמרא דנה בדברים: מתיב רבי ירמיה, שנינו בברייתא, נאמר
בפסוק (ויקרא ב ב) אודות הבאת המנחה, **והביאה אל בני אהרן**
הכהנים וקמן מנחה מלא קמץ, ויש לדרוש מתיבת מנחה
שקומץ הכהן מן המנחה, ויהי עומד, שהרי תיבת מנחה
חוזרת על 'והביאה' האמור בתחילת הפסוק, דהיינו ישראל
המביא את המנחה, וקומץ ממקום שמביא חזר את המנחה,
מעזרת ישראל, ומשמע שבא הכתוב למעט שאין הקמיצה
כשירה אלא בעזרה ולא באולם ובהיכל, בן בתיא, אמר, תיבה
זו נדרשת לדין אחר, מנין שאם קמן הכהן ביד שמואל, שיהיה
מה שקמץ לתוך הכלי ויחזור ויקמץ ביד ימין, ואין אומרים שכבר
נפסלה המנחה במה שקמצה בשמואל, תלמוד לומר, וקמן מנחה
שקומץ מן המנחה, ויהי עומד, ויהיו שאם קמן באופן פסול, יכול
לחזור ולקמץ, וקשה שמדברי תנא קמא יש ללמוד שאין קומצים
אלא בעזרה ולא בהיכל, ושלם כפי שאמר רבי אלעזר.
אומרת הגמרא: **איכא דאמר, הוא מתיב לה והוא מפרק לה - יש**
שאמרו שרבי ירמיה הוא שזקשה מן הברייתא, וכאמור, והוא גם
שתייר את התיירין דלח, איכא דאמר - ויש שאמרו זאת בשם
רבי יעקב, שאמר ליה רבי יעקב, רבי ירמיה בר תחליפא, אמר
לה, לא נצרכא - לא הוצרך הלימוד 'וקמן מנחה' לומר שאין
לקמץ באולם ובהיכל, אלא לגוף, להכשיר את כל העזרה בולה
לקמיצה, שלא תאמר שהיא עולה קדשי קדשים ומנחה קדשי
קדשים, יש ללמוד זו מזו בבנין אב ולומר, מה עולה מעונה צפון
בשחיתתה, שאינה כשירה אלא בחלק העזרה שצפון למזבח,
אף מנחה תהא מעונה צפון בקמיצתה, ואין להכשיר קמיצה
בשאר העזרה, ולכן בא לימוד זה, לומר שגם המקום שרגלי הזר
עומדות בו ודהיינו עזרת ישראל) כשר לקמיצה, וכל שכן שאר
העזרה וההיכל, שואלת הגמרא: כיצד נלמד זו מזו, מה עולה
שכן קריבה בלי, שכל בשרה קרב על המזבח, ולפיכך היא
חמורה וטעונה צפון, ואין ללמוד הימנה להצריך צפון במנחה
שאינה כליל ושייריה נאכלים לכהנים, ונמצא שאין לתרץ שצריך
את הפסוק ללמד שקמיצה כשירה בכל העזרה. משיבה הגמרא:
עדיין אפשר היה ללמוד צפון במנחה מן המנחה, ששתייהן קדשי
קדשים. דוחה הגמרא: אפשר לפרוק מה למנחה שהיא חמורה
שכן מכפרת על חייבי ברייתא, תאמר במנחה שאינה מכפרת
עליהם. משיבה הגמרא: עדיין אפשר היה ללמוד צפון במנחה
מאשם הבא על חטאים שאינם כרת שהוא קדשי קדשים וטעון
צפון בשחיתתו. דוחה הגמרא: מה לאשם שכן הוא מן הקרבנות
שהם מיני דמים, תאמר במנחה שהיא באה מן הצומח ועל כן היא
קלה ממנו.
אומרת הגמרא: **מפולחו נמי - גם אם תחפוץ ללמוד מכל**
הקרבנות האמורים יחד, שאף שעולה כליל הלא חטאת אינה
כליל, וכן אף שחטאת מכפרת על חייבי ברייתא הלא אשם אינו
מכפר על חייבי ברייתא, הצד השווה בהם שהם קדשי קדשים
וטעונים צפון, אף אני אביא את המנחה שהיא קדשי קדשים
שתטען צפון. אלא שגם זאת יש לדחות, שיש לפרוק מה לכל

לא זו קדושה בלא זו ולא זו קדושה בלא זו, שהמנחות הטעונות
שמן ולבונה אינן מתקדשות בלא שמן או בלא לבונה, וכן אין
השמן והלבונה שבמנחות אלו קדושים כל אחד מהם בפני עצמו,
שאינם מתקדשים אלא רק בעת שהוא נותן את כולם יחד בכלי
אחד.
שואלת הגמרא: **ולרבי חנינא, כלי שרת בשיעור עשרין** שהיה
במקדש עבור מידת עשרון סולת למנחה, במבואר להלן (פ),
למה נקרא בשמן המשחה לקדש את העשרון הנמדד בו, ומהלא
אינו עשוי עשרון זה לקדש כלום אלא למדידת קמח הסולת בלבד,
שהרי אי אפשר להכניס בתוכו עם עשרון הסולת גם שמן ולבונה,
ולדעת רבי חנינא הקמח אינו קדוש בלא שמן ולבונה, ונמצא
שלא היתה תועלת במשיחה זו. משיבה הגמרא: נמשך לקדוש
מנחת חומץ שאין בה שמן ולבונה אלא עשרון סולת בלבד, ועל
כן היא מתקדשת בעת נתינתה בכלי זה.
שואלת הגמרא: **וכלי השרת בשיעור לוג** שהיה במקדש עבור
מידת לוג שמן למנחה, במבואר להלן (פ), **למה נקרא, לרבי**
חנינא, בשמן המשחה בכדי לקדש את הלוג הנתון בתוכו, והלא
לדעתו אין הלוג קדוש ללא המנחה והלבונה שעמו. משיבה
הגמרא: נמשך לקדוש לוג שמן של מוצרע שהוא בא בפני עצמו
בלא סולת ובלא לבונה, ועל כן הוא מתקדש בעת נתינתו בכלי
זה.
שמואל סובר כדעת רב שסולת מתקדשת בלא שמן: **ואף שמואל**
קבר לה להא דאמר רב, דתנן בבבלי (פ), כלי הלח - כלים
למידת היין והשמן, כגון היין וחצי היין וכו', וכן מורקות שבהם
קיבלו את דמי קרבנות הבחמה לזורקם על המזבח, ושאר כלים
לקבלת הלח, מקדשין את הלח שהונח בהם, כגון יין ושמן, ומדות
היבש - הכלים בהם מדדו את הסולת, והם כלי במדת עשרון וכלי
במדת חצי עשרון, מקדשין את היבש (הסולת) הנמדד בהם. ואין
כלי הלח מקדשין את היבש שהונח בהם ולא מדות היבש מקדשין
את הלח שהונח בהם, שאינם מתקדשים בכלים שאינם שלהם.
ואמר שמואל, לא שנו במשנה שאין כלי הלח מקדשים את היבש,
אלא במדות הלח - הכלים ששימשו למדידת הלח, לפי שאין
מקדשות אלא דרך מדידה, ואין נמדד בהן אלא הלח, אבל
מורקות (של דם), אף שהם כלי לח בכל זאת הם מקדשין את
היבש, לפי שאינם כלי מדה והם מקדשים גם שלא דרך מדידה,
שאמר אודות קרבנות הנשיאים (במדבר י א) וקרבנו קצרת כסף
אחת וגו' מורק אחד כסף וגו' שניהם מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה, הרי שהסולת שהיא דבר יבש, הונחה ונתקדשה במזרק
המיוחד לקבלת דם, וממה שאמר שמואל שמזרקות מקדשות את
היבש, מוכח שדעתו היא שמנחה קדושה בלא שמן ובלא לבונה,
ובדברי רב.
הגמרא מבררת את דברי שמואל: **אמר ליה רב אחא מדפתי**
לרבינא, וכי מה היא מנחת הנשיאים, והלא מנחה ליה היא, שהרי
היא בלולה בשמן, וכאמור בפסוק 'שניהם מלאים סולת בלולה
בשמן', ואין ללמוד הימנו שמזרק מקדש סולת יבשה בלא שמן.
אמר ליה רבינא, לא נצרכא - לא הוצרכו דברי שמואל אלא לביש
שבה, כלומר לחלקים היבשים שבמנחה שלא נתערבו יפה בשמן,
שאף על פי שהסולת בלולה בשמן אי אפשר שלא יהיו בה חלקים
קטנים שנתרו יבשים ואף על פי כן הם מתקדשים במזרק, וכיון
שיבש זה מתקדש במזרק אף שאינו מיועד אלא לדבר לח, מסתבר
לומר שמתקדשת בו גם סולת יבשה ללא שמן.
(דהיינו לבונה ואי סלקא דעתך קמבר שמואל אין מנחה קדושה עד
שיהו בולין יבש שבה היכי משכחת לה והלא בולין לחים הן מפני
השמן אלא שמע מינה קמבר שמואל האי בלא האי). תירוצו נוסף:
ואיכתיא אימא, מנחה אפילו שהיא בלולה בשמן, לגבי דם, בביש
דמיא - נחשבת, שכן הדם צלול ואילו הסולת הבלולה בשמן

וְיִמְלֹאֲנָהּ, שאין חסרון פוסל במנחה אלא בשחסרה אחר קמיצה,
 וְרִישׁ לְקִישׁ אֶמֶר, לֹא יָבִיא סולת או שמן מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִמְלֹאֲנָהּ, אלא
 פסולה היא ואין לה תקנה, שגם קודם קמיצה פוסל חסרון במנחה.
 רבי יוחנן שֶׁאֵמֶר שאם חסרה קודם קמיצה מִבֵּית סולת או שמן
 מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִמְלֹאֲנָהּ, טעמו הוא שהקמיצה קִבְּעָה לֶיהָ - רק
 הקמיצה קובעת את הסולת והשמן בשם מנחה ואי אפשר
 לשנותם, אבל קודם לכן יכול הוא להחליפם באחרים, אף שכבר
 נתקדשו בכלי יחד. ועל כן אם חסר מהם יכול הוא להשלים את
 החסר ממה שיביא מביתו, ולא על כך נאמר שמנחה שחסרה
 פסולה. וְרִישׁ לְקִישׁ שֶׁאֵמֶר שלא יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִמְלֹאֲנָהּ, טעמו
 הוא שְׁקִדּוּשׁת בְּלִי קִבְּעָה לֶיהָ - קידוש המנחה בכלי קובע אותה
 בשם מנחה שעליה נאמר שאם חסרה פסולה.
 הגמרא מקשה על ריש לקיש: אֵימָתִיב רַבִּי יוֹחָנָן לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
 לְקִישׁ ממשנה בנגעים (פירי מ"ה) ששנינו בה, לוג שמן של מצורע
 שנתקדש בכלי שרת, וחֲסֵר הָלוֹג משיעורו ואין בו לוג, אִם אֵירַע
 כֵּן עַד שֶׁלֹּא יֵצֵא - לפני שיצקן הכהן את הלוֹג על כפו השמאלית,
 יִמְלֹאֲנָהּ עד שיושלם לשיעור לוג. ומוכח מדברי המשנה שאף
 שנתקדש הלוֹג בכלי לא נקבע באופן שאי אפשר לשנותו, ולפי
 זה אף במנחה אין קדושת כלי קובעת בה שלא יוכל למלאותה
 כשחסרה, וכדברי רבי יוחנן ושלל כדברי ריש לקיש.
 מסיקה הגמרא: תְּיֻבְּחָתָא - אכן תשובה היא לדברי ריש לקיש
 שדברי המשנה סותרים את דבריו.
 מחלוקת נוספת: אֵימָתֶיךָ, שְׁיִירֵים של מנחה, כלומר, מה שנותר
 במנחה לאחר שנקמצה, שֶׁחֲסֵרוֹ ונתמעטה מידתו בִּין הַקְּמִיצָה
 לְהַקְטִירָה של הקומץ על גבי המזבח, רַבִּי יוֹחָנָן אֵמֶר, אף שחסרו
 בכל זאת מִקְטִיר את הקומץ עֲלֵיהֶן, וְרִישׁ לְקִישׁ אֵמֶר, כיון שהמנחה
 חסירה עתה, אֵין מִקְטִיר קוֹמִץ עֲלֵיהֶן.
 הגמרא מבארת במה נחלקו. אומרת הגמרא: אֵלִיבָא - בדעתו
 רַבִּי אֵלִיעֶזֶר, שדבריו יובאו מיד, כּוֹלֵי עֲלֵמָא לֹא פְּלִיגי - בין רבי
 יוחנן ובין ריש לקיש אינם חולקים, שיכול הוא להקטיר את
 הקומץ אף שחסרו השיריים, כִּי פְּלִיגי - במה נחלקו, אֵלִיבָא
 - בדעתו רַבִּי יְהוֹשֻעַ, האם גם לדבריו יכול הוא להקטיר את
 הקומץ או שאין הוא יכול להקטירו.
 דָּתֵנּוּ במשנה להלן (כו.), נִמְסָמוּ שְׁיִירֵיהָ של המנחה, או שִׁנְשָׁרְפוּ
 שְׁיִירֵיהָ או שֶׁאֵבְדוּ שְׁיִירֵיהָ ואינם, כְּמִדַּת - וכפי שיטתו רַבִּי אֵלִיעֶזֶר,
 שאמר (פסחים ע"ז), שאפשר לזרוק דמו של קרבן אף אם אין בשרו
 קיים וכגון שנטמא או נשרף או אבדו, אף כאן שאבדו שירי
 המנחה כְּפֶרֶה המנחה להקטיר את קומצה, כְּמִדַּת רַבִּי יְהוֹשֻעַ,
 שאמר (שם) שאם אין בשר הקרבן קיים אינו זורק את הדם, אף
 כאן שאבדו שירי המנחה, פְּסוּלָהּ, ואי אפשר עוד להקטיר את
 קומצה. ברור שהכל מודים שלרבי אליעזר הסובר שאפשר לזרוק
 את הדם גם אם אין הבשר קיים וכן אפשר להקטיר את קומץ
 המנחה גם אם אין השיריים קיימים, שאם חסרה המנחה אחר
 שנקמצה יכול הוא להקטיר את קומצה. לא נחלקו אלא בדעת
 רבי יהושע שאמר שאם אבד בשר הקרבן שאין זורק את דמו, וכן
 שאם אבדו שירי המנחה שאין להקטיר את קומצה.
 מֵאֵן דְּפָסֵל - ריש לקיש הפוסל מנחה שחסרה בין קמיצה
 להקטרה, סובר שדבריו הם כְּדַבְּרֵי רַבִּי יְהוֹשֻעַ, וכאמור. וּמֵאֵן
 דְּמִקְטִיר - ורבי יוחנן המכשיר מנחה זו, דעתו היא שַׁעַר כָּאֵן לֹא
 אֵמֶר רַבִּי יְהוֹשֻעַ הֵתָם - שם באבדו שירי המנחה, שאינו מקטיר
 את קומצה, אֵלִיא באופן דְּלֹא אִישְׁתִּיר - שלא נשאר הימנה דבר,
 אֵכָל הִכָּא דְּאִישְׁתִּיר - באופן שנשתייר הימנה כוית, אֵפִילוּ רַבִּי
 יְהוֹשֻעַ מוֹדֵה לֶיהָ - לרבי אליעזר שמקטיר את הקומץ.
 הגמרא מביאה ברייתא בה מבואר שרבי יהושע לא פסל קרבן
 שחסר באופן שנשתייר הימנו כוית: דְּתִנָּי בברייתא לגבי זבח
 שאבד בשרו, רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֵמֶר, כָּל הַזִּבְחִים שֶׁנִּתְּחַרְתָּ שֶׁנִּתְּחַרְתָּ או

כָּל קֶרְבָּנִים לְכָל מִנְחָתָם וְלָכָל חֲטָאתָם וְלָכָל אֲשָׁמִים וְגו' בְּקִדְשׁ
 הַקִּדְשִׁים תֹּאכְלוּ, ומשמע שהכוונה להיכל, שמותר לאכול שם
 קדשי קדשים. וְהָא לְמָה לִי קָרָא - ולפי סברת רבי יוחנן קשה מדוע
 הוצרך רבי יהודה בן בתירא לפסוק זה, לִימָא - היה לו ללמוד זאת
 ממה שנאמר לגבי מנחה (ויקרא טו) וְהִנֵּהוּ תִרְתֵּן מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֲהֲרֹן
 וּבָנָיו וְגו' בְּחֶזֶק אֱהִל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ, לֹא יִהְיֶה חֶזֶק אֱהִל מוֹעֵד
 שהוא מִפֶּל חֲמור מִן אֱהִל מוֹעֵד עצמו שהוא הַעֲיָקָר, שאם אפשר
 לאכול בעזרה ובחצר כל שכן שאפשר לאכול באהל מועד
 ובהיכל, אלא בהכרח שאין ללמוד דינים מהעזרה להיכל מחמת
 סברא זו שלא יהיה טפל חמור מן העיקר, ובדומה לכך אין
 להוכיח ששחיטת שלמים כשירה בהיכל משום סברא זו, וקשה
 על רבי יוחנן שהוכיח כן.

מתרצת הגמרא: יש לחלק בין הדברים, שם לגבי שחיטת שלמים,
 עֲבֻדָּה היא, וכיון דמכובד הדבר שֶׁאֵמֶר עוֹבֵד את רבו בְּמִקְוִים רַבּוֹ
 על כן אֵמֶרִין - אומרים אנו סברא זו שלא יִהְיֶה מִפֶּל חֲמור מִן
 הַעֲיָקָר, ואם הוא שוחט בעזרה כל שכן שהוא יכול לשחוט
 בהיכל, שנחשב יותר מקומו של הקב"ה, אולם לגבי אֲכִילָה של
 קדשי קדשים, כיון שֶׁאֵין זה ממידת דרך ארץ שיהיה אֵמֶר אוֹכֵל
 בְּמִקְוִים רַבּוֹ, על כן לענין זה, מִעֲמָא דְּתֵבָה קָרָא - דווקא מפני
 שנאמר בפסוק 'בְּקוֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים תֹּאכְלוּהָ', הֵא לֹא תֵבָה קָרָא -
 אבל אם לא היה נכתב כן, לֹא יִהְיֶה מִפֶּל חֲמור מִן הַעֲיָקָר לֹא
 אֵמֶרִין - לא יִהְיֶה אומרים, שאדרבה אכילה במקום המקודש
 יותר נחשבת 'קולא' ובהו הסברא נותנת שבטפל נקל ולא בעיקר,
 ואין ללמוד מכך שאוכלים בעזרה, שיהיה מותר לאכול גם
 בהיכל החמור ממנה, ולכן הוצרך רבי יהודה בן בתירא לדרוש
 את היתר האכילה בהיכל מפסוק מיוחד, ואין מדבריו סתירה
 לרבי יוחנן שאמר סברא זו לגבי שחיטה.

הגמרא מביאה מחלוקת אודות מנחה שנבללה מחוץ לעזרה:
 אֵימָתֶיךָ - נאמר בבית המדרש, בְּלָלָה למנחה מחוץ לחומת עזרה,
 רַבִּי יוֹחָנָן אֵמֶר, המנחה פְּסוּלָה, משום שעל הבלילה להיעשות
 בפנים, וְרִישׁ לְקִישׁ אֵמֶר, המנחה כְּשֶׁרָה.

הגמרא מבארת את טעמי מחלוקתם: רִישׁ לְקִישׁ שֶׁאֵמֶר שהמנחה
 כְּשֶׁרָה, טעמו הוא דְּתֵיבָה (שם ב א) וְנִפְשׁ בִּי תִקְרִיב קֶרְבֶּן מִנְחָה לַה'
 סֶלֶת יִהְיֶה קֶרְבְּנוֹ וְיֵצֵא עֲלֵיהָ שֶׁמֶן וְנִתֵּן עֲלֶיהָ לִבְנֶה, ולא נזכר כאן
 כהנים כלל, וְהָרֹד - ורק בפסוק שלאחריו (שם ב א) נאמר 'וְהִקְיָאָה
 אֵל בְּנֵי אֲהֲרֹן הַכֹּהֲנִים וְקִימוּ', ומתבאר מן הפסוקים שרק מִקְטִיצָה
 וְאֵילֵל מוֹדֵה לַקְּמִיצָה, לִימֵד בזה הכתוב על העבודות יִצְיָקָה וְלִלֵּיהָ
 הנעשות קודם לקמיצה שְׁכַשְׁרוּן דָּן בָּר. וְהַקְטִירָה לֹא כְּעֵצָא, פְּנִים
 נְפִי לֹא כְּעֵצָא - וממה שאין עבודות אלו צריכות כהונה, יש ללמוד
 שאף אינן צריכות להיעשות בפנים, ולפיכך אם בלל מחוץ
 לעזרה, כשירה המנחה. וְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵמֶר שהמנחה פְּסוּלָה, טעמו
 הוא שֶׁבִּין דְּעִשְׂתֵּיהָ של הבלילה כְּבִלִי שֶׁרָה הוּא, על כן נהי -אף
 אמנם דְּקִיבָה לֹא כְּעֵצָא, פְּנִים מִיתָה כְּעֵצָא - הגם שאין הבלילה
 טעונה כהונה, אולם עליה להיעשות בפנים, ואם נעשתה בחוץ
 נפסלה המנחה, שכל עבודה הנעשית בכלי שרת צריכה
 להיעשות בתוך העזרה דווקא.

ברייתא מסייעת לרבי יוחנן: תִּנָּי בְּוִתִּיה - שנינו בברייתא כדעתו
 דְּרַבִּי יוֹחָנָן, בְּלָלָה יָד למנחה, כְּשֶׁרָה, אולם אם בללה מחוץ לחומת
 הַעֲזָרָה, פְּסוּלָה.

הגמרא מביאה שתי מחלוקות בין רבי יוחנן וריש לקיש אודות
 מנחה שחסרה קודם קמיצה ושחסרה לאחר קמיצה: להלן (ע"ב)
 שנינו שמנחה שחסרה משיעור סולתה או שמנה פסולה, שנאמר
 (ויקרא ב א) וְהִנֵּהוּ תִרְתֵּן מִמֶּנָּה לְאֲהֲרֹן וּלְבָנָיו, ודורשים 'מן
 המנחה' פרט למנחה שנחסר ממנה. אֵימָתֶיךָ, מִנְחָה שנתקדשה
 בכלי כשיש בה שיעורה, שֶׁחֲסֵרָה - שנחסר ממנה קוֹדֶם קְמִיצָה,
 רַבִּי יוֹחָנָן אֵמֶר, יָבִיא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ סולת או שמן כפי מה שחסרה,

רבי יוחנן אמר פסולה — אף על גב דלא בלל כשרה, בלל חוץ לחומת העזרה גרע, ולא דמי להחיא דובחיים בפרק "קדשי קדשים" (סג, ב) דתלינן טעמא מיצה דמה בכל מקום במובח כשרה — שאם היזה ולא מיצה כשרה, דהחם בפנים והבא בחוץ, ריש לקיש אמר כשרה — הבא משמע דאף על גב דקדשה היא לא מיפסלא ביצא, ואפילו רבי יוחנן לא

פליג אלא משום דעשה הבליה בחוץ, אבל משום יוצא לא, וכן משמע בפרק "התכילת" (מנחות מז, א) דאמר רב ששה: הני תנאי כרבי סבירא להו, דאמר: שחיטה מקדשא (היא) איפסילא ביצא, ובסוף שמעתא (שם מז, א) קאמר: הא דלא כרבי, כיון דאמר שחיטה מקדשא, דפריך להו היכא? אי אבא — איפסילו להו ביצא, משום משום שחיטה מקדשא דהא דאיפסיל ביצא, הא לאו הכי — לא, דאף על גב דאית ליה תנור מקדש בפרק "רבי שמעאל" (מנחות עב, ב), ומיזו יד לדחות, דבאין עם הובח שאני, דהא נסכים הבאין עם הובח לא מיפסלו בלינה אלא בשחיטת זבת, כדאמר רזיירי לקמן (פרק "התרודה" עט, א), ואילו בפני עצמן תנן: קדשו בכלל — נפסליו בלינה, ויש עוד ראייה מהא דתנן בפרק שני דמעילה (ט, א) גבי מנחות ושתי הלחם: קרנו בתנור — הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלילה, אבל יוצא לא קתני, ואף על גב דגבי עופות וזבחים היה מצינו מנחה (אגב אחרינא) לא תני אגב שתי הלחם ולחם הפנים ומנחות, והא דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים לו, א) גבי לישא דמנחות: נהו דבוחין ליתא, במקום וזיזין איתא — אורחא דמילתא נקט, שדרך לעשותה במקום וזיזין, והא דאמרנן בפרק "המנחה מקדש" (זבחים פח, א), אין מקדשין לקרב אבל מקדשין ליפסל — היינו בטבול יום ובמחוסר כיפורים ובלילה, אבל לא ביצא, ובקונטרס פירש לקמן בריש "שתי מדות" (פז, ב) גבי שולחן: אבל מקדשין ליפסל בלינה וביצא, ובפרק "המנחה מקדש" (זבחים פח, א) פירש בקונטרס: אבל מקדשין ליפסל ביצא אם יצא חוץ לקלעים או נגע בו טבול יום, ולא יתכן, ומה שפירש רבינו שלמה בפרק שני דזבחים (כ, ב) גבי יציאה מהו שתועיל בקידוש ידים ורגלים, כדרך כל הקדשים שקדשו בכלל הנפסלים ביצא — אין השמע תלוי בכך כלל, (ועוד) דהא קאמר רבנן: כיון דפריש אסחזי מסח דעתיה, והא דדייק בפרק "שתי הלחם" (מנחות צה, ב), אמרת לישתן ועריכתן בחוץ — אלמא מרת יבש לא נתקדשה, וכן בסוף "כל המנחות באות מצה" (שם סג, א) דרש רבי שמעון "תנור" "תנור" שתי פעמים — שתהא אפיתתן בתנור ושתהא הקדשין בתנור, ופריך, דהתנן רבי שמעון אומר: לעולם הוי רגיל לומר שתי הלחם ולחם הפנים כשירות בעזרה וכשירות אבי פאני — לאו משום דנתקדשה הוי

מיפסיל ביצא, אלא משום דרבר מבוער הוא להוציא לחוץ לאחר שנתקדשה, ואם תאמר: וכיון דבקדושת כלי לא מיפסלא ביצא, מנחת כהנים וחביתין כון גדול דלית בה קמציא אימא מיפסל ביצא? ושמונא באותם מועיל קידוש כלי, כדאמרנן (בבבא זמ, ב): שאין לדם מותרין — משקיש בכלל. **מקמיצה** — ואילן מצות כהונה — וגדשה ותנופה נמי בעי כהונה, שאין זו קרב אצל המזבח, אלא הבא בארבע עבודות שבמנחה איירי, שמתחילין משעת קמיצה, ומיזו בלאו הכי נידא, דליכא תנופה אלא במנחת עומר וקנאות, כדתנן בפרק "כל המנחות באות מצה" (מנחות סא, א), ובמנחות קנאות אין יציקה ובלילה, דלית בה שמן, ובמנחת העומר, אף על גב דטעונה שמן לא כתיב בה "זקמן הכהן", **ומדכהונה** לא בעיא פנים נמי לא בעיא — ואם תאמר: דרי שחיטה דלא בעיא כהונה ובעיא פנים, דכתיב (ויקרא א): "ורשח את בן הקרב לפני ה'" כדדרשין בפרק "כל הפסולין" (זבחים לב, ב) דבעינן שיהא בן הקרב לפניו? ויש לומר: דשאני התם משום בקלה, אי נמי, שכן מיני דמים. **חסר** חלוג עד שלא יצק ימלאנו — משנה היא במסכת נגעים (פ"ד מ"י), ותימה שלא היה ידוע רבי שמעון בן לקיש, ובהאי גזונא (קשה) בפרק "במה טומנין" (שבת ג, ב) דפריך ממתניתין דהתומן לפת וגזונות. **עד** שלא יצק ימלאנו — משמע: הא משיצק לא ימלאנו, ותימה, דלעיל (ה, א) תניא: הקדים מתן שמן למותן דם ימלאנו שכן בו, דחינו לאחר יציקה ויש לומר: דהדיא כרבי שמעון דפליג במסכת נגעים (פ"ד מ"י) ומיזו לה במסכת יומא, שאם חסר עד שלא נתן — שימלאנו ואפילו לאחר יציקה, ואף על פי שכבר נתן קודם מותן דם, והואיל דבפסול נעשית — לא שמה מתנה, ומהאי טעם אתיא נמי בתנא קמא, דיציקה הנעשית בפסול לא שמה יציקה. **מאן** דפסיל כרבי יהושע — הא דאמר רבי יוסי בפרק "כיצד צולין" (פסחים עח, א), דמסתברא כי היכי דפליגי רבי אליעזר רבי יהושע בובחיים הכי פליגי במנחות — לא דוקא לרבי שמעון בן לקיש, אלא כי היכי דפליגי בובחיים בלא נשתיר — פליגי במנחות בחסור שיריים, ואם תאמר: הא דקאמר רב דעיקר קראי כי כתיבי בובחיים כתיבי, והא במנחות נמי איכא קראי דררשי בסמוך, "דמנחה" ויש לומר: דהתם לרבי יוחנן קאמר, דלדידיה ליכא קראי היכא דחסור שיריים עד כויה, דמקטיר קומץ עליהם.

בקדש הקדשים וגו' — בפרשת "ויקח קרח", ולעיל מיניה כתיב: "לכל טאתם ולכל אשמום וגו' בקדש הקדשים", דמשמע היכל, דאי עזרה — בהדיא כתיב (ויקרא ו) "בחצר אהל מועד", ואם איתא דילפינן מהאי טעמא דלא היה טפל חמור מעיקר, הא למה לי קרא — לכן בתירא, לילף מאידך קרא (שם ו): "בחצר אהל מועד יאכלוה"

ובל שכן היכל, והאי "בקדש הקדשים" למה לי דכתיב רחמנא? ומשנה: והאי דאיעטריך "בקדש הקדשים" לאו לאשמעוין דלא מיפסלי קדשים בבניית היכל, אלא למישרי אבילה בהיכל, דלא נפקא מזהו דלא היה טפל חמור מעיקר, דעובדה היא — דדרך ארץ היא לעבוד בפני רבו, אמרין: לא היה טפל וכו', אבל אבילה, אין דרך ארץ לאכול במקום רבו — לא אמרין דכיון דעיקר הוא כל שכן דמצי אביל בגויה, אי לא אשמעוין קרא, קמיצה קבעה לה — דכל כמה דלא קמין לא מקריא מנחה, ולא קרינא ביה "מן המנחה" — פרט לשחסרה, כדמרש פ' רש"י כל לשון קביעות דאמרו במנחות כלומר: לזמן זה לזה, ואין אהיה יכול לשנות קצת ממנו להביא אחר תחתיו, לפי שהוקבעו יחד. קדושת כלי קבעה לה — בשם, וקרינא בה "מן המנחה" פרט לכשחסרה. חסר חלוג — שמן של מצורע, עד שלא יצק על כפר השמאלית — ימלאנה, ולא אמרין דקבעה להו לוג שהוא כלי שרת בולי עלמא לא פליגי — דמה היכא דאבדו שירים או נשרפו כמכשר רבי אליעזר לקמן להקטיר קומץ — כל שכן חסרה, דאיכא שויר במקצתה, כמדת רבי אליעזר — דאמר בפרק "כיצד צולין" (פסחים עז, א), "ועשית עולותיו בהשר וזה" — דם אף על פי שאין בשר (בשר אף על פי שאין דם), כשרה — להקטיר הקומץ, דקומץ בלא שירים דומיא דדם בלא בשר, כמדת רבי יהושע — דאמר: אם אין בשר אין דם, אם אין דם אין בשר, פסול להקטיר הקומץ, כיון דבשר או כויה חלב — בפסחים נפקא לן ב"כיצד צולין" (עט, א) דמשום חלב נמי זריק, דכתיב (ויקרא יז) "ורק הכהן את הדם וגו' והקטיר החלב", אלמא: חלב אף על פי שאין בשר, כחצי וית חלב אין זורק — שאין אבילת בשר ואבילת מזבח מצטרפין, וזיקת דם אינה אלא להחרי אימורים למנחה ובשר לאדם, וכיון דאבדו שניהם זריקה למה, ובעולה — דבין בשר בין חלב כולוה למנחה סלק, מצטרפין מנחה

יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנתתיר מהם פזית בשר או פזית חלב — זורק הדם, פחצי **זית בשר פחצי זית חלב** — אינו זורק את הדם, ובעולה, אפילו פחצי זית בשר ופחצי זית חלב — זורק את הדם, מפני שבעולה פזלה כליל. ובמנחה, אף על פי שבעולה קיימת — לא יזרוק.

מנחה

אותן שריים אסורין באבילה — ואם תאמר: כיון דאסירי דרי הוא כאליו לא נשתיר כלום. והיאך מקטיר קומץ עליהם? הא בכל ובחס קאמר רב יהושע דהיבא דלא נשתיר כלום דאין זורק הדם! ויש לומר: כיון דילפינן מנחה מזבח תהא כזבה, דכיון דלא אבדו הוי כאליו הן בעין. וצריך לחלק בין זה לטעמא. דכיון דאין זבח נפסל על ידי חסרון, אף

על גב דשיריים נפסלין — עבדינן ליה כזבח

להקטיר קומץ עליהם. **אותן** שריים מה דן

באבילה? — הוה מצי למפשטה מהא דאם

משנפרקה נפרס לחמה ודלחם פסול. **אין** מיעוט

אחר מיעוט אלא לרבות — ואם תאמר: ולשתוק

מתוריייה! וכי האי גונא מצי להקשות בכל מיעוט

אחר מיעוט. **על** כהן ידו הימנית כו' — בין דעני

בין דעשיר קא בעי, דכיון דכתיב "על דם האשם"

רעל מקום דם האשם ממילא ידענן בשמן. והוא

הדין דמצי למיבעי מתוך אהן, ולפי שהתחיל

לדרוש "כפי" דמצורע קא מסיק על כהן מאי דרשת

ביה בין דעני בין דעשיר.

על

לחמה — הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין; ואמר רבי אלעזר: לא פרקה ממש, אלא

כיון שהגיע זמנה לפרק ואף על פי שלא פירקה! אמר ליה: הא מני? רבי אלעזר היא.

אמר ליה: אגא אמינא דף משנה שלמים, ואמרת לי את רבי אלעזר? אי רבי אלעזר,

מאי איריא נפרס? אפילו שרף ואבוד נמי מכשרו אישתיק. ואמאי שתק? לימא ליה: צבור

שאני, הואיל ואישתי טומאה לגבייהו, אישתי נמי חסרות! אמר רב אדא בר אבהו, זאת

אומרת: החסרון כבעל מום דמי, ואין בעל מום בצבור. יתיב רב פפא וקאמר להא שמענא.

אמר ליה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא: מי לא עסקינן דרבי יוחנן וריש לקיש במנחת

העומר דציבור היא? ופלגי. אמר רב מלבי, תנא חדא: "מסלתה" — שאם חסרה כל שהוא

פסולה, "משמנה" — שאם חסרה כל שהוא פסול; ותניא אידך: "הנותרת מן המנחה" —

פרט למנחה שחסרה היא ושחסר קומצה ושלם הקטיר מלבונתה כלום; תרי קראי בחסרות

למה ליה? לאו תר למנחה שחסרה קודם קמיצה, וחד לשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה?

ותיובתא דרבי יוחנן בתוריייה! — לא, חד למנחה שחסרה קודם קמיצה, דאי מכיא מבייתו

וימלאנה — אין, ואי לא — לא; וחד לשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה, דאף על גב דמקטיר

קומץ עליה, אותן שירים אסורים לאכילה. דאיבעיא להו: לדרבי האומר שירים שחסרו בין

קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליה, אותן שירים מה הן פאכילה? אמר ועירי, אמר קרא:

"הנותרת" — ולא הנותרת מן הנותרת; ורבי ינאי אמר: "מהמנחה" — מנחה שהיתה כבר.

"קומץ בשמאל". מנא הני מילי? אמר רבי יורא, דאמר קרא: "ונקרב את המנחה וימלא כפף

ממנה", כף זה אינו יודע מהו, כשהוא אומר: "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן

השמאלית" — כאן שמאלית, הא כל מקום שצאמר כף אינו אלא ימין. — והא מיבעי ליה

לגופיה? — שמאלית אחרנא פתיב. — ואימא: אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות! — שמאלית

אחרנא פתיב, כאן שמאלית ואין אחר שמאלית. — ואימא: אדרבה, מה כאן שמאלית — אף

בעלמא נמי שמאלית! — ארבעה שמאלית פתיב, תרי בעני ותרי בעשיר. אמר ליה רבי ירמיה

לרבי יורא: "על כהן ידו הימנית ועל כהן רגלו הימנית" דכתיב בשמן דמצורע עשיר למה ליה?

מנחה מאי עבדידת? אמר רב פפא: מנחת נסכים;

סלקא דעתך אמינא: הואיל ובהדי זבח אתיא — פי

גופיה דזבח דמאי, קא משמע לן. — ומאן דפסל?

שאני הכא, דאמר קרא: "הרים הכהן מן המנחה את

אזכרתה והקטיר מהמנחה", "המנחה" — עד דאיאת

לכולה מנחה לא קטיר. — ואידך? "מן המנחה" —

מנחה שהיתה כבר שלמה בשעת קמיצה קטיר, אף

על גב דהשתא אינה שלמה. איתיביה רבי יוחנן

לריש לקיש: עד שלא פרקה נפרס הלחם — פסול,

ואין מקטיר עליו את הבזיכין, ואם משפרקה נפרס

לחמה — הלחם פסול ומקטיר עליו את הבזיכין; ואמר רבי אלעזר: לא פרקה ממש, אלא

כיון שהגיע זמנה לפרק ואף על פי שלא פירקה! אמר ליה: הא מני? רבי אלעזר היא.

אמר ליה: אגא אמינא דף משנה שלמים, ואמרת לי את רבי אלעזר? אי רבי אלעזר,

מאי איריא נפרס? אפילו שרף ואבוד נמי מכשרו אישתיק. ואמאי שתק? לימא ליה: צבור

שאני, הואיל ואישתי טומאה לגבייהו, אישתי נמי חסרות! אמר רב אדא בר אבהו, זאת

אומרת: החסרון כבעל מום דמי, ואין בעל מום בצבור. יתיב רב פפא וקאמר להא שמענא.

אמר ליה רב יוסף בר שמעיה לרב פפא: מי לא עסקינן דרבי יוחנן וריש לקיש במנחת

העומר דציבור היא? ופלגי. אמר רב מלבי, תנא חדא: "מסלתה" — שאם חסרה כל שהוא

פסולה, "משמנה" — שאם חסרה כל שהוא פסול; ותניא אידך: "הנותרת מן המנחה" —

פרט למנחה שחסרה היא ושחסר קומצה ושלם הקטיר מלבונתה כלום; תרי קראי בחסרות

למה ליה? לאו תר למנחה שחסרה קודם קמיצה, וחד לשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה?

ותיובתא דרבי יוחנן בתוריייה! — לא, חד למנחה שחסרה קודם קמיצה, דאי מכיא מבייתו

וימלאנה — אין, ואי לא — לא; וחד לשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה, דאף על גב דמקטיר

קומץ עליה, אותן שירים אסורים לאכילה. דאיבעיא להו: לדרבי האומר שירים שחסרו בין

קמיצה להקטרה מקטיר קומץ עליה, אותן שירים מה הן פאכילה? אמר ועירי, אמר קרא:

"הנותרת" — ולא הנותרת מן הנותרת; ורבי ינאי אמר: "מהמנחה" — מנחה שהיתה כבר.

"קומץ בשמאל". מנא הני מילי? אמר רבי יורא, דאמר קרא: "ונקרב את המנחה וימלא כפף

ממנה", כף זה אינו יודע מהו, כשהוא אומר: "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן

השמאלית" — כאן שמאלית, הא כל מקום שצאמר כף אינו אלא ימין. — והא מיבעי ליה

לגופיה? — שמאלית אחרנא פתיב. — ואימא: אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות! — שמאלית

אחרנא פתיב, כאן שמאלית ואין אחר שמאלית. — ואימא: אדרבה, מה כאן שמאלית — אף

בעלמא נמי שמאלית! — ארבעה שמאלית פתיב, תרי בעני ותרי בעשיר. אמר ליה רבי ירמיה

לרבי יורא: "על כהן ידו הימנית ועל כהן רגלו הימנית" דכתיב בשמן דמצורע עשיר למה ליה?

דחא

דועיר, ומשמעות דורשין איבא בינייהו. (בן בתירא אומר קומץ לתוך הכלי ויחזור ויקומץ בימין). לגופיה — שמאלית ולא ימנית. שמאלית אחרנא פתיב — נמי לעשיר. ואימא

— לחבי אתא שגמאל אחרנא — למיעוט אחר מיעוט, דמתוריייהו שמענן: ימנית לא, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דאפילו ימין דבהן כשרה בשמן דמצורע שמאלית

אחרנא פתיב — בעני, ואי משמע מיעוט אחר מיעוט, תלתא למה ליה? ארבע שמאלית פתיב — חד לגופיה ונסח אחר: וחד לגלוי דכל מקום דאמר כן אינו אלא ימין, וחד

לגלוי עליהו דהך תרי דלא למיעוט אחר מיעוט אחר, וחד שלא תאמר: האי דקמיה להבי אתא: מה כאן שמאלית אף בעלמא שמאלית, אלא כן אתא בחרא למה

לי. אלא מדכתיב האי בתרא הוי ליה שני כותבים הבאין כאחד ואין מלמדן. לשון אחר: שמאלית תרי לגופיהו, חד בעני וחד לעשיר, שלא תאמר: הואיל ואשתני בעניות

אישתני בימין, ותרי לאשמענן: כאן שמאלית ולא אחר. דהוי ליה שני כותבים, דאי כתיב חד הוה אמנא: מה כאן שמאלית אף בעלמא יד שמאלית, ואין מיעוט אחר מיעוט

נמי ליכא לאקשושי, דחא מכולו שמענן מניה ימנית לא, ואם כן כל הני למה לי. הני לשני לא נחירא, דכל שני כותבים הבאין כאחד כשהתלמוד אין דומין לאלו, דכי

אמרנן אין מלמדן — הני מילי כשגילה שני כותבים בשני דברים, דאמרנן דאי נחא למילף מנייהו — נכתוב חד ונלף אידך מיניה. אבל הכא, כדבדא מילתא כתיבי —

אינן שני דברים הבאין כאחד, אלא קראי יתירי ניהו. ונראה בעני: דמדכתיב כל הך יתירא לפסן לה: כאן גילה לך שמאלית, אבל בעלמא כל כף הדין ימין, דאי למילף

מה כאן שמאלית אף בעלמא, מכדי דאם אינו ענין כהן ונחיה ענין לכל המקומות הוא, ואם כן בחרא יתירא סגי ונכתוב תלתא ונשתוק. לך לגופיה, וחד מה כאן

שמאלית וכו', וחד שלא תאמר מיעוט אחר מיעוט הוא. אמר ליה רבי ירמיה — לרבי יורא: כיון דדרשת (כל השני בפרשת מצורע עני לדרשה) כל שמאלית דמצורע, דרש

נמי "על כהן ידו הימנית ועל כהן רגלו הימנית", בין בשמן מצורע עשיר בין בעני. למה לי — כיון דכתיב על דם האשם יתן את השמן, אנא ידענא דעל ידו הימנית היא,

נאמר בה שהיא רק לשיטת תנא פלוני, ואמרת לי את שרבי אליעזר
היא, בתמיה, היאך יתכן לומר כן, אי-אם רבי אליעזר היא, מאי
איריא - מדוע נקט התנא דווקא אם נפרס לחמה מקטיר את
הבזיכין, שמשמע מכך שעדיין נותר מן הלחם, הלא רבי אליעזר
אפילו בשרפה ואבוד הלחם כולו נמי וגם-כן מן שרפה, ובעל כרחך
שהברייתא נשתנה כדעת הכל, שגם רבי יהושע הסובר שאם
אבד או נשרפו כל השירים אינו מקטיר קומץ עליהם, ובדומה
לכך אם אבד או נשרף כל הלחם אינו מקטיר את הבזיכין, מכל
מקום אם חסרו מקצתם מקטיר את הקומץ, ועל כן גם אם נפרס
הלחם ונותר הימנו כזית שמקטיר את הבזיכין, ושלא כדבריו.
אומרת הגמרא: אישתקין-ושתקן ריש לקיש ולא השיב, לפי שלא
מצא תירוץ לקושיא זו שהקשה עליו רבי יוחנן.
הגמרא דנה האם ניתן לתרוץ קושיא זו. שואלת הגמרא: ואמאי
ו-ומדוע? שתקן ריש לקיש ולא השיב, לימא ליה - יכול היה לומר
לו לרבי יוחנן שאין להקשות מלחם הפנים שחסר על מנחה
שחסרה, לפי שלחם הפנים שהוא קרבן צבור, שאני ו-שונה הוא
ממנחת יחיד, שהואיל ואישתקין ו-והותרה טומאה לנבייהו
ו-אצלם, בקרבנות צבור, אישתקין נמי ו-הותרו גם חסרות. משיבה
הגמרא: אמר רב אבהו בר אבהו, זאת אומרת - זה שלא השיב כן
ריש לקיש לרבי יוחנן, אומר, שהתקשרו במנחה כבעל מום דמי
ו-דומה, ואין בעל מום כשר גם בצבור, ועל כן אם חסר פוסל
במנחת יחיד אין לומר 'ציבור שאני' ולהכשיר פסול זה במנחה
ציבור כמו לחם הפנים, ומשום כך שתקן ריש לקיש ולא תירץ כן.
אומרת הגמרא: יתיב ו-ישב רב פפא וקאמר להא שמעתא - ואמר
שמועה זו שרבי יוחנן הקשה לריש לקיש וריש לקיש שתק ולא
ענהו שקרבנות ציבור שונים בכך מקרבנות יחיד. אמר ליה ו-לון
רב יוסף בר שמעיה לרב פפא, וכי מדוע היה לו לענות כך, מי לא
עסקינן - האם אין נדון המחלוקת דרבי יוחנן וריש לקיש במנחת
העומר גם כן, דקרנן ציבור היא, ופלגי - וגם בה חלקו, ודעתו של
ריש לקיש היא שאם חסרה בין קמיצה להקטרה פסולה, לפיכך
לא השיב לרבי יוחנן בחילוק זה.
הגמרא מביאה מקורות לפסול חסר: אמר רב מלבי, תנא קדא -
שנינו בברייתא אחת, נאמר במנחה (ויקרא ב א) 'והביאה אל בני
אהרן הכהנים וקמץ משם קלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל
לבתה' וגו', ויש לדרוש ממה שנאמר 'מסלתה' ולא 'מסולת', שבא
הכתוב ללמד שאם חסרה הסולת כל שהוא, פסולה המנחה. וכן יש
לדרוש ממה שנאמר 'משמנה' ולא 'משמן', שבא הכתוב ללמד
שאם חסרה מהשמן כל שהוא, פסול.
ותניא אידך - ושנינו בברייתא אחרת, נאמר במנחה (שם ב א)
'והנחתה מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה',
שהותרה באכילה רק 'מנחה', שמשמעה מנחה שלימה, פרי
למנחה שחברה היא ו-שירייה, שלא הותרה באכילה, ומשמע גם
שרק מנחה שנעשתה כתיקונה נאכלת, ועל כן יש למעט גם מנחה
שחפר קומצה, וכן מנחה שלא חפר קומצה מלכותה כלום, שהרי נדרש
מן הכתובים (להלן כו.) שקומץ חסר פסול ושהקטרת הלבונה
מעכבת את הקומץ. בכל אחד משתי הברייתות שהביאה הגמרא,
נדרש פסול חסר מפסוק אחר, באחת מ'מסלתה ומשמנה' ובאחרת
מ'מן המנחה'.
הגמרא מבארת מדוע נצרכות שתי דרשות לפסול מנחה שחסרה:
פסול חסר נדרש בכל אחת מהברייתות מפסוק אחר, בראשונה
מ'מסלתה ומשמנה' ובשניה מ'מן המנחה'. ויש לשאול, תרי קרא
ו-שתי הדרשות מן הפסוקים? פסול חסרות, למא לך - האם
אין לומר שבאו שני פסוקים אלו חד ו-אחד ללמד למנחה שחברה
קודם קמיצה שהיא פסולה ואין תקנה למלא את החסר בה, וחד
ללמד לשירים שחפרו בין קמיצה להקטרה שהמנחה נפסלת בכך
ואין להקטיר את הקומץ, ותויבא ו-ופירכא היא על דבריו דרבי

רבי יוחנן המכשיר בשריים שחסרו בין קמיצה להקטרה סובר
שאין ללמוד מדברי רבי יהושע דלהלן (כו.) שפסל בשריים
שאבדו, שיש לפסול גם בשריים שחסרו, משום ששם מדובר
שלא נותר מזהשירים כלום, ואילו כאן מדובר שנותר מהם שיעור
כזית ואפשר להקטיר עליו את הקומץ, וכפי שזורקים דם על קרבן
בהמה שחסר אם נותר הימנו כזית בשר.
הגמרא מבארת את סוף דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מנחה
ששנינו בברייתא שאפילו כולה קיימת אינו זורק את הדם, מאי
עבידתה - מה מעשיה, כלומר מה זריקה יש בה, והלא אין בה דם
כלל. משיבה הגמרא: אמר רב פפא, כוונת הברייתא למנחת נסכים
הבאה עם הזובה, שאם אבד כל בשר הקרבן, אינו זורק את הדם
אף שכל מנחת הנסכים קיימת. וצריכה הברייתא לומר כן, משום
דלקא דעתך אמינא - היה עולה על דעתך לומר, שהואיל ובהרי
זבה אחת, פי גופיה דזבה דמיא - כיון שהמנחה באה עם הקרבן,
על כן היא כחלק מגופו ויהיה די בשורה שיוכל לזרוק את הדם,
שהרי חלק מן הקרבן קיים, קא משמע לן - משמיעתנו הברייתא
שאין הדבר כן, אלא שצריך שישאר חלב או בשר דווקא.
הגמרא חוזרת למחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, ומבארת את דעת
ריש לקיש הפוסל מנחה שחסרו שיריה. אומרת הגמרא: וזאן
דפסל - ריש לקיש האומר בדעת רבי יהושע שמנחה שחסרו
מקצת שיריה בין קמיצה להקטרה, אף שנותר כזית אין מקטיר
את קומצה, ואף על פי שקרבן בהמה שאבד מקצת בשרו ונותר
הימנו כזית אפשר לזרוקו גם לדעת רבי יהושע, סובר, דשאני הכא
שונה מנחה מקרבן בהמה, שכאן במנחה ישנו לימוד מיוחד
לפסול גם בחסרו רק מקצתו, דאמר קרא - שנאמר בפסוק (ויקרא ב
ט) 'והריס הפתח מן המנחה את אופרתה והקטיר המזבח', ויש
לדרוש את התיבה 'המנחה' שכוונתה למנחה בשלימותה, ואומרת
התורה שיקטיר רק את הקומץ הבא מן 'המנחה' והיינו עד דאיתא
ו-רק אם ישנה לכולה מנחה (לא) קטיר ולא נחסר הימנה דבר.
הגמרא מבארת את דעת רבי יוחנן. מבררת הגמרא: ואידך - רבי
יוחנן החולק על ריש לקיש ומכשיר מנחה שחסרה בין קמיצה
להקטרה, כיצד ידרוש פסוק זה שממנו דרש ריש לקיש שלא
כדעתו. אומרת הגמרא: רבי יוחנן ידרוש את הפסוק 'מן המנחה'
שהכוונה למנחה השלימה שחיתה כבר (שלימה בפשט קמיצה
שאותה קטיר, אף על גב דהשתא ו-שעתה) אינה שלימה).
הגמרא מקשה על ריש לקיש מברייתא אודות לחם הפנים שנפרס
בין סילוק הבזיכין להקטרתם: איתביה ו-הקשהו רבי יוחנן לריש
לקיש שחברת לחם הפנים שעדיין לא חפרה ו-סילקהו מן
השולחן נפרס ו-נחתך ו-לחמהו, הלחם פסול לאכילה, שהרי הוא
חסר, ואין מקטיר עליו את הבזיכין, ואילו אם משפרקה למערכת
הלחם נפרס לחמה, הלחם פסול, שהרי חסר ונפסל, ואף על פי כן
מקטיר עליו את הבזיכין, עד כאן דברי הברייתא, ואמר רבי אליעזר,
לא פסלה הברייתא רק באופן שפרקה ממש, אלא פסלה גם אם
נפרס הלחם בין ו-אחר שהגיע זמנה של המערכת לפרק, ואף על
פי שלא פירקה עדיין. ואם כן נמצא מבואר בברייתא, שאם פרקה
מן השולחן ונטל את הבזיכין להקטרה, ונטילה זו היא כקמיצה
במנחה, ואחר כך נפרס הלחם, מקטיר את הבזיכין, ואם כן הוא
הדין לגבי שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה שמקטיר קומץ
עליהם.
הגמרא מביאה משא ומתן בין ריש לקיש לרבי יוחנן בתירוץ
קושיא זו: אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, אין לך להקשות עלי
מברייתא זו, שאפשר לומר הא מני - מי הוא ששנה ברייתא זו, רבי
אליעזר היא, שאמר שגם אם חסרו כל השירים ואבדו, מקטיר
קומץ עליהם, והוא הדין שאם נפרס הלחם או אפילו אבד לגמרי,
שמקטיר את הבזיכין. אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, אמא אמינא
ו-הלא אני אומר לך משנה שלימה - ברייתא שנשתנה בסתם ולא

1 (דָּהָא קָתֵב כּוּר בּמִצְוֵרָע עֶשֶׂר וּרְקָא יד יז) שְׁנִיתָנָה הַשְּׁמֵן תִּהְיֶה עַל
 2 דָּם הָאֵשׁ, וְכֵן בּמִצְוֵרָע עֵינִי נִאֲמַר (שם יד כח) 'עַל מְקוֹם דָּם הָאֵשׁ',
 3 וְכִינן שִׁיּוּדֵי עֵינֵינוּ אֵינוֹ שְׁעָלֵינוּ לִתְתּוֹ מִן הַדָּם עַל בּוֹהֵן יְדוֹ וּבּוֹהֵן רִגְלוֹ
 4 הַיְמָנִית, וְיֹדְעִים אֵינוֹ גַּם זֹאת שֶׁהַשְּׁמֵן נִיתֵן שָׁם, וְלִמָּה הוֹרֵצָה
 5 הַתּוֹרָה לִכְתּוּב שׁוּב שְׁנִיתָנוּ תִיעֶשֶׂה עַל בַּהּנוֹת יד וּרְגֵל יָמִין.
 6 הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי זִירָא לְרַבִּי יִרְמְיָה: הֵד לִלְמַד הַלְכָשִׁיר אֶת הַצִּדִּין שֶׁל
 7 הַבּוֹהֵן לְנִתְיָנָה, שֶׁעַל בּוֹהֵן וְגו' מִתְפָּרֵשׁ בְּסִמּוּךְ לֵאוֹתוֹ מְקוֹם, וְעַל
 8 כֵּן גַּם צִדִּי הַבּוֹהֵן כְּשִׁירָם, וְהֵד לִלְמַד לְפָסוּל צִדִּי צִדִּין שֶׁל
 9 הַבּוֹהֵן, דִּהְיִינוּ אֶת צִדּוֹ הַשְּׁנִי שֶׁהוּא הַבֶּשֶׂר הַתַּחְתּוֹן שֶׁכָּנָג הַכָּף,
 10 שֶׁרַק 'עַל הַבּוֹהֵן הוּא נּוֹתֵן וְלֹא תַחְתּוֹ'.
 11 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: הַפְּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֶשֶׂר שֶׁהִנֵּיתָנָה תִּהְיֶה 'עַל דָּם
 12 הָאֵשׁ', וְהַפְּסוּק שֶׁנֶּאֱמַר בְּעֵינֵי שֶׁהִנֵּיתָנָה תִּהְיֶה 'עַל מְקוֹם דָּם
 13 הָאֵשׁ', לְמָאי אֵתוּ – לָמָּה בָּאוּ שְׁנֵיהֶם, וְהָלֹא דִּי שִׁכְתַּב בְּאֶחָד
 14 מֵהֶם וְנִלְמַד מִמֶּנּוּ אֶת הַשְּׁנִי. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הֵינִי צָרִיכִי – שְׁנֵי
 15 פְּסוּקִים אֵלּוּ נִצְרָכִים, דָּאי קָתֵב רַחֲמָנָא רַק 'עַל דָּם הָאֵשׁ', הִיָּה
 16 אֲמִינָא שְׂאִינוֹ נּוֹתֵן אֶת הַשְּׁמֵן אֶלָּא עַל דָּם הָאֵשׁ מִמֶּשׁ, וְעַל כֵּן
 17 אִם אֵיתִי [–שִׁנּוּ] לְדָם עֵדִין עַל הַבּוֹהֵן, אֵין – אֲכַן כֵּן, נּוֹתֵן עֲלֵינוּ
 18 אֶת הַשְּׁמֵן, אֲבָל אִם נִתְקַנָּה לֹא, קָתֵב רַחֲמָנָא 'עַל מְקוֹם דָּם הָאֵשׁ',
 19 לִלְמַד שְׁנוֹתֵן אֶת הַשְּׁמֵן בְּמִקְוֵמוֹ שֶׁל הַדָּם וְלֹא דוּקָא עַל הַדָּם
 20 עֲצֻמוֹ. וְאִי קָתֵב רַחֲמָנָא רַק 'עַל מְקוֹם דָּם הָאֵשׁ', הִיָּה אֲמִינָא
 21 שְׁנוֹתֵן אֶת הַשְּׁמֵן עַל מְקוֹם הַדָּם וְלֹא עַל הַדָּם עֲצֻמוֹ, וְעַל כֵּן דּוּקָא
 22 אִם נִתְקַנָּה הַדָּם, אֲבָל אִם אֵיתִי [–שִׁנּוּ] לְדָם עֵדִין עַל הַבּוֹהֵן,
 23 אֲמִינָא הִיָּה הַדָּם הַצִּינָה בֵּין הַבּוֹהֵן לְשִׁמְן, קָא מְשַׁמַּע לָן הַפְּסוּק 'עַל
 24 דָּם הָאֵשׁ', שֶׁהַשְּׁמֵן נִיתֵן גַּם עַל דָּם הָאֵשׁ עֲצֻמוֹ.
 25 רַבָּא מְקַשֶּׁה עַל דְּבַרֵּי רַבִּי זִירָא: אֲמַר רַבָּא, מֵאַחֵר דְּכִתְבִּינָה בְּנִיתָנָה
 26 הַשְּׁמֵן 'עַל דָּם הָאֵשׁ' וְ'עַל מְקוֹם דָּם הָאֵשׁ', וְיֹדְעִים אֵינוֹ שֶׁהַשְּׁמֵן
 27 נִיתֵן עַל הַדָּם אִם עַל מְקוֹמוֹ, וְכִתְבִּינָא 'יָמִינָה' בָּהֶם – וְכִתּוּב שִׁיתֵן
 28 עַל בּוֹהֵן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בּוֹהֵן רִגְלוֹ הַיְמָנִית, וְיֹדְעִים אֵינוֹ מִזֶּה שֶׁגַּם
 29 הַשְּׁמֵן נִיתֵן עַל בַּהּנוֹת יד וּרְגֵל יָמִין, אִם כֵּן, 'עַל בָּהֵן יְדוֹ הַיְמָנִית'
 30 וְ'עַל בָּהֵן רִגְלוֹ הַיְמָנִית' (וְכַתְּבִי) [דְּכִתְּבִי] מְשַׁמַּע דְּמִצְוֵרָע עֶשֶׂר
 31 וְעֵינֵי, לָמָּה לֹא, כְּלוּמַר, שֶׁאֵף שֶׁהִיתָה צְרִיכָה הַתּוֹרָה לִמְדָּר גַּם
 32 בְּנִתְיָנוֹת הַשְּׁמֵן 'עַל בּוֹהֵן יְדוֹ' וְ'עַל בּוֹהֵן רִגְלוֹ' בְּכַדִּי לְהַכְשִׁיר
 33 צִדִּים וּלְפָסוּל צִדִּי צִדִּין, וְכֹאמֹר לְעִיל, אִולַם לֹא הִיתָה
 34 צְרִיכָה לִמְדָּר בָּהֶן שֶׁהֵן נַעֲשׂוֹת בִּיד וּרְגֵל יָמִין דוּקָא, שֶׁהִי פִרְט זֶה
 35 כְּבָר יֹדְעִים אֵינוֹ מִמּוֹת הַדָּם.
 36 רַבָּא מְבַאֵר לָמָּה הוֹרֵצָה 'יָמִינָה' בְּכָל אֵלּוּ, וְחֹלֵק עַל רַבִּי זִירָא
 37 שֶׁשְּׁמֵאלִית' הִיא מְקוֹר הַדִּין שְׁקִמְיָצָה בְּשִׁמְאָל פְּסוּלָה: אֲמַר רַבָּא
 38 רַבָּא, מִה שְׁכַתְּבָה הַתּוֹרָה יָמִין בְּמִצְוֵרָע עֶשֶׂר, הֵן בְּבוֹהֵן יְדוֹ, הֵן
 39 בְּבוֹהֵן רִגְלוֹ, וְהֵן בְּתַנּוּךְ אֶזְרוֹ, כּוֹלֵם בָּאִים לְדַרְשָׁה, לִלְמַד מֵהֶם עַל
 40 קְמִיצָה חֲלִיצָה וְרִצְיָה, שֶׁאֵף בָּהֶם נִאֲמַר 'יְד רִגְל וְאֶזְרוֹ', שִׁיעֶשׂוּ
 41 בִימִין. 'עַל בּוֹהֵן יְדוֹ הַיְמָנִית' בֹּא לְגִזְרָה שׁוּה, נִאֲמַר כֹּאן 'יְד'
 42 וְנִאֲמַר בְּקִמְיָצָה 'יְד', מִה כֹּאן יָמִין אֵף שֶׁם יָמִין, וְהִי זֶה בֹּא לִלְמַד
 43 לְקִמְיָצָה שֶׁתִּהְיֶה בִימִין. וְכֵן 'עַל בּוֹהֵן רִגְלוֹ הַיְמָנִית', בֹּא לְגִזְרָה
 44 שׁוּה, נִאֲמַר כֹּאן 'רִגְל' וְנִאֲמַר בְּחִלְצָה 'רִגְל', מִה כֹּאן יָמִין אֵף שֶׁם
 45 יָמִין, וְהִי זֶה בֹּא לִלְמַד לְחִלְצָה שֶׁתִּהְיֶה נַעֲשִׂית בְּרִגְל יָמִין. וְכֵן 'עַל
 46 תַּנּוּךְ אֶזְרוֹ הַמְּטָרָה הַיְמָנִית', בֹּא לְגִזְרָה שׁוּה, נִאֲמַר כֹּאן 'אֶזְרוֹ'
 47 וְנִאֲמַר בְּרִצְיָה 'אֶזְרוֹ', מִה כֹּאן יָמִין אֵף שֶׁם יָמִין, וְהִי זֶה בֹּא לִלְמַד
 48 לְרִצְיָה שֶׁתִּהְיֶה נַעֲשִׂית בְּאֶזְרוֹ יָמִין. לְשֵׁם כֹּל אֵלּוּ כִּתְבָה הַתּוֹרָה
 49 'יָמִינָה' בְּמִתְנוֹת הַשְּׁמֵן שֶׁל מִצְוֵרָע עֶשֶׂר עַל בּוֹהֵן יְדוֹ, עַל בּוֹהֵן רִגְלוֹ
 50 וְעַל תַּנּוּךְ הָאֶזְרוֹ.
 51 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֶת לְדַעַת רַבָּא מְדוּעַ נִאֲמַר בְּפִרְשָׁה כְּמָה פְּעָמִים
 52 'שְׁמֵאלִית'. מְבַרֵּרֶת הַגְּמָרָא: מֵאַחֵר שְׁקִמְיָצָה בִימִין נִלְמַדֶּת לְדַעַת
 53 רַבָּא מִכַּגְזִירָה שׁוּה 'יְד יְד', כְּלוּמַר, וְלֹא מִשְּׁמֵאלִית' (וְהִיא מְבַרֵּרֶת
 54 בְּיִצְיָה הַשְּׁמֵן עַל כֵּף הַכֵּחַן הַשְּׁמֵאלִית) כִּפִּי שֶׁנֶּאֱמַר רַבִּי זִירָא לְעִיל
 55 (טו), אִם כֵּן 'שְׁמֵאלִית' (דְּעֵינִי) לְמָאי אֵתָא – לָמָּה הוֹרֵצָה הַתּוֹרָה
 56 לְכֹתְבָהּ. אֲמַר רַב שִׁישְׁא בְּרִיה דְּרַב אִדִּי, בֹּאֵה הַתּוֹרָה לִמְדָּר שֶׁרַק

57 יְד שְׁמֵאל כְּשִׁירָה לְיִצְיָה הַשְּׁמֵן, וְלִפְסוּל יְד יָמִין דְּכִתְּבִינָה בְּמִצְוֵרָע.
 58 וְכֵן שֶׁהוֹרֵצָה הַתּוֹרָה לִמְדָּר זֹאת, מִשּׁוֹם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הַתּוֹרָה בְּמִקְוֵם
 59 שֶׁלֹּא נִתְרַבְּתָה שְׁמֵאל שֶׁתִּהְיֶה כְּשִׁירָה לְעַבְדוּהָ, כְּגוֹן בְּכָל שָׂאֵר
 60 עֲבוּדוֹת הַקִּרְבָּנוֹת, נִתְרַבְּתָה יָמִין שֶׁהִיא כְּשִׁירָה בָּהֶם, בְּמִקְוֵם
 61 שֶׁנִּתְרַבְּתָה שְׁמֵאל שֶׁהִיא כְּשִׁירָה לְעַבְדוּהָ, כְּלוּמַר כֹּאן בְּיִצְיָה
 62 הַשְּׁמֵן עַל כֵּף הַכֵּחַן הַשְּׁמֵאלִית, אֵינוֹ דִּין שֶׁנִּתְרַבְּתָה יָמִין שֶׁגַּם הִיא
 63 כְּשִׁירָה לְיִצְיָה זֶה. לְכֵן חֹזֵר הַגְּמָרָא: מִה שֶׁחֹזֵר הַתּוֹרָה עַל
 64 לְפָסוּל כֵּף יָמִין, וְנִמְצָא שֶׁהוֹרֵצָה שְׁנֵי הַפְּעָמִים שְׁמֵאלִית,
 65 'שְׁמֵאלִית' בְּעֶשֶׂר, הִיא שְׁנוֹנָה לְהַכְשִׁיר בְּשִׁמְאָל, וְהַשְּׁנִי לְפָסוּל
 66 בִימִין.
 67 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֶת כִּיצַד יִדְרְשׁוּ שָׂאֵר הַיְתוּרִים שֶׁבְּפִרְשָׁה. שׁוֹאֵלֶת
 68 הַגְּמָרָא: וְאִידֵךְ – הַפְּעָמִים הָאֲחֵרוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן שִׁיּוּצָה אֶת הַשְּׁמֵן
 69 עַל כֵּף הַכֵּחַן הַשְּׁמֵאלִית, וְכֵן מִה שֶׁהַשְּׁמֵן נִיתֵן עַל בַּהּנוֹת יְד וּרְגֵל
 70 'יָמִינָה', דָּאִמּוּרִים בְּפִרְשָׁת מִצְוֵרָע עֶשֶׂר, לְמָאי אֵתָא, אַחֵר שֶׁכָּל זֹאת
 71 כְּבָר נִאֲמַר בְּמִצְוֵרָע עֶשֶׂר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִה שֶׁחֹזֵר הַתּוֹרָה עַל
 72 כָּל זֹאת בְּמִצְוֵרָע עֶשֶׂר, הוּא לְכִתְּבָנָה – לְפִי מִה שֶׁשֵּׁנוּ בְּרִיתָא דְּבִי
 73 [–בֵּית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל] רַבִּי יִשְׁמְעֵאל, כָּל פְּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמָרָה פֶּעַם אַחַת
 74 וְנִשְׁנִיתָ פֶּעַם שְׁנִיָּה, לֹא נִשְׁנִיתָ אֶלָּא בְּשִׁבְלִי דְּכָר אַחַד אוֹ יוֹתֵר
 75 שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה, וְכֵן כֹּאן שָׁבָה עַל מַעֲשֵׂה הַשְּׁמֵן
 76 בְּמִצְוֵרָע עֶשֶׂר אֲגַב כֵּךְ שֶׁחִידְשָׁה אֶת חִיּוּבֵי קִרְבָּנוֹתֵינוּ שֶׁהֵם שׁוֹנִים
 77 מִחִיּוּבֵי הָעֶשֶׂר.
 78 הַגְּמָרָא מְבַאֵרֶת כָּל אֵלּוּ עֲבוּדוֹת נַעֲשׂוֹת בִימִין דוּקָא: אֲמַר רַבָּא
 79 בְּרַב חֲזַה, אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ, כָּל מְקוֹם בְּעַבְדוֹת הַקִּרְבָּנוֹת,
 80 שֶׁנֶּאֱמָרָה בּוֹ 'אֲצַבֵּעַ' וְ'כַהֲנוֹה', אֵינָה אֶלָּא אֲצַבֵּעַ יְד יָמִין, וְשִׁמְאָל
 81 פְּסוּל בָּהּ.
 82 אִומֶרֶת הַגְּמָרָא: קָא סְלִיקָא דְּעֵתָהּ לִמְדָּר שֶׁ'אֲצַבֵּעַ' וְ'כַהֲנוֹה' בְּעֵינֵינוּ,
 83 שֶׁרַק בְּמִקְוֵם שֶׁנֶּאֱמַר שִׁתִּיחַן צִרִיךְ יָמִין, בְּדִכְתִּיב בְּקִרְבֵּן חֲטָאֵת
 84 (וּרְקָא ד כח) 'וְלִקַּח הִכָּהֵן מִמֶּם הַחֲטָאֵת בְּאֲצַבֵּעוֹ', וְטַעַם הַדְּבָר
 85 שֶׁכֹּאשֶׁר נִאֲמַר שִׁתִּיחַן יֹדְעִים אֵינוֹ שֶׁהַכּוֹהֵן לִימִין מִשּׁוֹם דְּקָמַר
 86 [–לְמַדִּים זֹאת] בְּגִזְרָה שֶׁהוּא מְצִיּוֹרָע עֶשֶׂר. דְּכִתְּבִיב – שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שם)
 87 יד טו) 'וְסָבַל הִכָּהֵן אֶת אֲצַבֵּעַ הַיְמָנִית', מִה שֶׁם נִאֲמַר 'אֲצַבֵּעַ'
 88 וְ'כַהֲנוֹה' וּמְפֹרֵשׁ בְּפִסּוּק שֶׁהִיא יָמִין, אֵף כֵּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲצַבֵּעַ'
 89 וְ'כַהֲנוֹה' הַכּוֹהֵן לִימִין.
 90 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: הִיָּה קְמִיצָה בְּמִנְחָה דְּלֹא כְּתִיבָא בָּהּ אֶלָּא 'כַּהֲנוֹה',
 91 שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה יב) 'וְהִכִּיָּאֵה אֶל הִכָּהֵן וְקִמֵּץ הִכָּהֵן מִמִּנְחָה מִלּוֹא קְמִיצוֹ
 92 אֶת אֲזִקְרָתָהּ, וְהָיָה (לְעִיל ג) קְמִץ בְּשִׁמְאָל פְּסוּל, וּמוּכָח שֶׁגַּם עַבְדוּהָ
 93 שֶׁלֹּא נִאֲמַר בָּהּ 'אֲצַבֵּעַ' טַעֲנוּהָ יָמִין דוּקָא. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר
 94 רַבָּא, אֵין צוֹרֵךְ בְּשִׁתִּיחַ אֶלָּא אוֹ 'אֲצַבֵּעַ' אוֹ 'כַּהֲנוֹה', שֶׁכָּל עַבְדוּהָ
 95 שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ אַחַת מֵאֵלּוּ נַעֲשִׂית בִימִין דוּקָא. מִשּׁוֹם כֵּךְ קְמִיצָה
 96 שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ 'כַּהֲנוֹה' אֵף שֶׁלֹּא נִאֲמַר בָּהּ 'אֲצַבֵּעַ' דִּינָה בִימִין דוּקָא.
 97 אֲמַר לִיָּה אֲבִי לְרַבָּא, וְהִי הוֹלֵכֶת אֲבָרִים שֶׁל קִרְבֵּן עוֹלָה לְכִבְשֵׁ
 98 שֶׁהִיא עַבְדוּהָ, דְּכִתְּבִיב בָּהּ [–בִּיאִירִים] 'כַּהֲנוֹה', דְּכִתְּבִיב (שם א יא)
 99 'וְהִקְרִיב הִכָּהֵן אֶת הַכֹּל [וְהִקְרִיב] הַמִּזְבֵּחַ', וְאֲמַר מִר כִּי זו הוֹלֵכֶת
 100 אֲבָרִים לְכִבְשֵׁ, וְאֵף עַל פִּי כֵן תֵּנּוּ בְּתַמִּיד (לא) אִודוֹת סִדֵּר הוֹלֵכֶת
 101 אֲבָרֵי תַמִּיד לְהַקְטִירָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהִכָּהֵן נִשָּׂא אֶת הָרֹאשׁ בִּיד
 102 יָמִין וְאֶת הָרִגְלָל שֶׁל יָמִין נִשָּׂא בִיד שְׁמֵאל, וְכִיתָ עוֹרָה – מִמְּקוֹם
 103 שֶׁמֶשׁ הוֹפֵשֵׁת הָעוֹר הִיָּה לְחוּץ, וּמוּכָח שֶׁעַבְדוּהָ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ
 104 'כַּהֲנוֹה' לְבַד, יְכוּלָה לְהִיעֲשׂוֹת בְּשִׁמְאָל. הַשִּׁיב לוֹ רַבָּא לֵאבִי: כִּי
 105 אֲבָרִין שֶׁצִּרִיךְ יָמִין בְּכָל עַבְדוּהָ שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ אוֹ 'אֲצַבֵּעַ' אוֹ 'כַּהֲנוֹה',
 106 אֵין זֶה אֶלָּא בְּדָכָר [–עַבְדוּהָ] הַמְּעַבֵּב בְּפִרְהָ, שֶׁאִם לֹא עֲשָׂא לֹא
 107 נִתְכַּפֵּר, בְּדוּמָה לְהוֹאֵת דָּם אֲשֶׁם מִצְוֵרָע שֶׁמֶשׁ לְמַדִּים זֹאת, וְלִכֵּן
 108 נִיתֵן לִלְמַד מִשֶּׁם לְקִמְיָצָה, אֵךְ הוֹלֵכָה לְהַקְטִירָה אֵינָה דְּבַר
 109 הַמְּעַבֵּב כְּפֶרֶה, שֶׁאִפִּילוֹ אִם הוּא הוֹקְטֵרוֹ חֲלִבּוֹ וְאֲבָרֵיו לֹא נִפְסַל
 110 בְּכָךְ, וְעַל כֵּן אֵף שֶׁנֶּאֱמַר כְּשִׁירָה בָּהּ.
 111 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְהִי עַבְדוּת קִבְּלָהּ, שְׁדָכָר הַמְּעַבֵּב בְּפִרְה הוּא,
 112 שֶׁאִם לֹא נִתְקַבַּל הַדָּם בְּכָלִי נִפְסַל הַקִּרְבֵּן וְלֹא נִתְכַּפֵּר בְּעִלּוֹ, וְאֵף

על דם האשם ועל מקום דם האשם למאי אתו - פירוש: דלכתוב או אידי ואידי "על מקום", או אידי ואידי "על דם". **אמר** רבא מאחר דכתב על דם כו' וכתביא ימנית בדם על כן ידו הימנית כו' למה לי - דנהי דעל כן דעני ודעשי צריכין לצדדין ולצדי צדדין, מכל מקום ימנית למאי אתא? אלא אמר רבא: "יד" לקמיצה - יד ימנית דשמן דמזרע עשיר אתא לגזרה שוה דקמיצה, ודמזרע עני לפרשה שנאמרה לשנות, כן פירוש חגיגה לפירוש הקונטרס. וקשה: דמשמע דבזוהי, דדם איצטרך בין בעני בין בעשיר, ואמאי לא ילפי מהדרי כמו (נמו) בצדדין ובצדי צדדין, וזוהי לן למימר דימנית דדם דעני הוי לפרשה שנאמרה ונשנית, כמו ימנית דשמן דעני ושמן לעני ימנית לא הוה ילפי אי לא דהוה כתיב בזהוהי, כיון דחלוקין בקרבנותם, אף על גב דילפי מהדרי לצדדין ולצדי צדדין. עור קשה: דמשמע שבא רבי ירמיה להקשות לרבי זורא, ולפירוש הקונטרס לא מקשי מידו ועוד קשה, הא דלא נקט רבי ירמיה נמי תוון אהו? ועוד, כיון דרבי ירמיה לא בעי "על כן" למה לי, אלא מבח דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם", אמ כן הוה ליה למימר: מאחר דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם", "על כן" למה לי, כדקאמר רבא ונראה לפרש: דפריך משום דריש רבי זורא מכיפר דכל מקום שנאמר כף אינו אלא ימין, אמ כן ב"על כן ידו" דהוה דומיא דכף לא הוה צריך למכתב ימין. ולפי הספרים דגרסין "במזרע עשיר למה לי" - לא דוקא, והוה הדין דהוה פריך מזרע עני, אלא נקט עשיר משום דאפילו בעשיר קשיא ליה אמאי איצטרך. ודו להבשר צדדין ודו לפסול צדי צדדין. פירוש: ימנית דעשיר וימנית דעני. ואף על גב דימנית לא משמע לא צדדין ולא צדי צדדין, מייחורא בעלמא דריש. ובמילתיה דרבא גרסינן: מאחר דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם", וכתב ימנית בדם של מזרע עשיר, ימנית דכתב בשמן דמזרע עני למה לי? ואני יכול ליישובי יפה. הצריך לדקדק בו. **שמאל** למאי אתא - משמאל שני דעשיר קא בעי, דקמא אתא לגופיה להבשר שמואל. ומשני, דאתא למעט ימין. ולמיעוט אור מיעוט דנרבי ימין אין לדרוש, דאם כן לא לכתוב אלא חו, ודורר בעי: ואיך שמאל למאי אתא. היינו דעני, ודורי

דהא כתב בהו ד ירגל בדם האשם לעיל מיניה: חד - "על כן", בין דיד בין דרגל. להבשר צדדין - של כו', דרשינן לקמן (מנחות צו, א) "על" - בסמוך, כדכתיב "ועליו מטה מנשה". וחד על - כן, בין דיד בין דרגל - לפסול צדי צדדין, בשר התחתון שכנגד הכף, דעל אמרין ולא תחת. על דם האשם - דעשיר, ו"על מקום דם האשם" דעני. למה לי - כלומר, תרי קראי למה לי? בשלמא חד כתביא

דהא כתב: "על דם האשם"! - חד להבשר צדדין, וחד לפסול צדי צדדין. **"על דם האשם", "על מקום דם האשם" למאי אתו? - הני צריכי, אי כתב רחמנא "על דם האשם", הוה אמינא: איתיה - אין, נתקנה - לא, כתב רחמנא: "על מקום", ואי כתב רחמנא "על מקום", הוה אמינא: דקא נתקנה, אבל איתיה - אימא הוה חציצה, קא משמע לן: "על דם האשם".** **אמר רבא:** מאחר דכתיב "על דם האשם" ו"על מקום דם האשם", וכתביא ימנית בדם, "על כן ידו הימנית ועל כן ירגלו הימנית", וכתביא בשמן דמזרע עשיר ועני, למה לי? אלא אמר רבא: **"יד" ו"רגל" לקמיצה, "רגל" לחליצה, "אוזן" ו"אוזן" לרציעה. שמאלית (העני) למאי אתא? אמר רב שישא בריה דרב אידי: לפסול ימין דכהן במזרע, שלא תאמר: ומה במקום שלא נתרבה שמאל - נתרבה ימין, במקום שנתרבה שמאל - אינו דין שנתרבה ימין? ואיך שמאלית, ויד ירגל ימנית דעני, למאי אתא? לכדתנא דבי רבי ישמעאל: כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתיחד בה. אמר רבא בר בר חנה אמר רבי שמעון בן לקיש: כל מקום שנאמרה אצבע וכהונה - אינה אלא ימין. קא סלקא דעתין: אצבע וכהונה בעינן, דכתיב: "ולקח הפה מים החפאת באצבעו", ונמר במזרע, דכתיב: "ומכל הפה את אצבעו הימנית"; הרי קמיצה דלא כתיבא בה אלא כהונה, ותנן: קמין בשמאל פסולו אמר רבא: או אצבע או כהונה. אמר ליה אבוי: הרי חולקת אברים לכבש דכתיב בהו כהונה, דכתיב: "והקריב הפה את הפל המזבחה", ואמר קור: זו חולקת אברים לכבש; ותנן: הריגל של ימין בשמאל**

בית עזרה לחוץ! - כי אמרין או אצבע או כהונה - בדרך המקצב פפרה. - **והרי קבלה דבר המקצב פפרה הוא, וכתב בה כהונה, דכתיב: "והקריבו בני אהרן הפהנים את הדם" - זו קבלת הדם; ותנן: קבל בשמאל - פסל, ורבי שמעון מכשיר! - לרבי שמעון קאמר? רבי שמעון תרמי בעי. - ומי בעי רבי שמעון תרמי? והתנאי, רבי שמעון אומר: כל מקום שנאמרה יד - אינה אלא ימין, אצבע - אינה אלא ימין! - אצבע לא בעי כהונה, כהונה בעי אצבע. - אלא כהן למה לי? - בכהונה. והרי**

ממזרע עשיר דכתיב ביה "וטבל הכהן את אצבעו הימנית" (ויקרא יד). מה אצבע וכהונה דהכא ימין - אף דעלמא נמי ימין. ותנן - במסכת תמיד (לא, ב) בחולקת אברים: הרגל של ימין היה מוליך בשמאל, משום דאמרין במסכת יומא (כה, א) סדר אברים, הראש והרגל היה נושא בבת אחת. והאי רגל מדאדול בהדי ראש - ודאי רגל ימין הוא דחשיב. הלכך הראש שהוא כבד וחשוב היה מוליך בימין, והריך בשמאל, ואף על גב דכתב בהו כהן ומשני: לעולם או אצבע או כהונה - וכי אמרין אינה אלא ימין - דברר המעכב כפירה, דומיא דהזאות דמזרע. לאפוקי חולכה דלא מעכבא, דאפשר לפשוט ולתנא אצל הכבש. אי נמי, אם יש כהנים הרבה יושבי זה לזה, וזא קבלה דמעכבא כפירה - דאי אפשר שלא יתקבל הדם בכלל, וכתב בה כהונה? "והקריבו בני אהרן את הדם" (ויקרא א), ואמרין בתורת כהנים: "והקריבו" זו קבלת הדם, ותנן: רבי שמעון מקביל בשמאל לרבי שמעון קאמר? כולומר, מדרכי שמוען פרטת בתמימה. תרמי בעי - אצבע וכהונה. וכי קאמר ריש לקיש או אצבע או כהונה, לרבנן קא אמר דפסול. יד אינה אלא ימין - יגמר מידו הימנית דמזרע. ושני: משני: **אצבע לא בעי כהונה** - דהכא דכתב אצבע, אף על גב דלא כתב כהן - אינו אלא ימין. ומשכחת לה ב"חארי מות", ולקח מדם הפר וזהו באצבע, הרי אצבע בלא כהונה. כהונה בעי אצבע - לרבי שמעון, אף על גב דכתיב כהונה לא אמרין ימין אלא אם כן כתב אצבע, משום דכי מכשיר בקבלה. בכהונה - בבגדי כהונה.

והרי זריקה בו ותנן זרק בשמאל פסול ולא פליג רבי שמעון אמר אביי בפליג בבביתא — תימה: דאין זה בא במשנה בשום מקום! ועוד הקשה הרב רבינו יעקב מאורליג'': אמאי פליג רבי שמעון? נהי דלא כתב בה אלא כהונה, מכל מקום אתיא מהדקשא ד"ראת התורה" דאמר לקמן בסוף "התורה" (פג, א) ובזהב פירק "דס חטאת" (צח, א): מה חטאת

אינה באה אלא מן החולין ובידו הימנית, אף כל כו'. ופריך: ידי הימנית מזרבה בר רב חנה נפקא, דכל מקום שזמנא אצבע וכהונה אינו אלא ימין! ומשני: כדי נסבה, אי נמי, סבר לה כרבי שמעון דכהונה בעיא אצבע, משמע בהדיא דרבי שמעון יליף שאר קרבנות מחטאת! והשיב לו רבינו תם, דגרסינן הבא: "והרי מליקה כו' ותנן מלק מליקה וזריקה. ועוד אמר רבינו תם, דאפילו גרסין "חטאת העוף" (סו, א), הכי תנן לה התם: כל הפסולים שמלקו מליקתן פסולה ואינה מטמאה בגדים אבית הבליעה, מלק בשמאל או בלילה כו'. והתלמוד הביא בקצרה, שכן דרך התלמוד לקצר כמה משניות, והסופרים טעו כאן וכתבו במקום מליקה וזריקה. ועוד אמר רבינו תם, דאפילו גרסין וזריקה, מצינן למימר דהאי תנא סבר כרבי שמעון, אבל רבי שמעון לא סבר לה כוותיה, דלא יליף ימין בוריקה בשאר קרבנות מחטאת. וקשה לפרוש רבינו תם, דאפילו גרסין דמלק, על כרחין אמת הוא דמכשר רבי שמעון וזריקה בשמאל, כדמוכח בסמוך ומייתי לה בפרק קמא דובחים (יא, א) ופרק שני (כה, א): מאי טעמא דרבי שמעון? בא לעובריה בכלי — עובדה בשמאל, כאשם, והיינו בוריקת אשם שהוא בשמאל, דבקבלה לא מיירי, דאפילו חטאת נמי לא בעי ימין בקבלה לרבי שמעון, כדמוכח בפרק שני דובחים (כד, א), דאמר רבי שמעון: וכי נאמר יד בקבלה כו'! ופריך לתרץ, דהאי תנא סבר לה כרבי שמעון, אבל רבי שמעון לא סבר לה כוותיה. ואם תאמר: לפרוש רבינו תם, אי נמי גריס "מלק" — מליקה נפקא לן בפרק קמא דחולין (כא, א) מדכתיב "זאת חטאת יעשה עולה במשפט" דדרשינן: כמשפט חטאת בדמוה, מה חטאת בדמה אינה באה אלא מן החולין ובידו הימנית. והתם נמי פריך: ימנית מזרבה בר רב חנה נפקא! ומשני, דכהונה בעי אצבע. ומחזיקא שני ד"ראת התורה" נפקי עונות למאן דאית ליה היקשא כמו שפירשתי בריש פירקין! ויש לומר: דמליקה שהיא כנגד שחיטה לא נפקא, ובהואה מיירי דבעיא ימין. אי נמי, דהוא תנא סבר לה ככהונה תנא דפליג בפרק שני דובחים (כד, א) על רבי שמעון, ופוסל קבלה בשמאל משום דקסבר מקרא נדרש לפניו ולאחריו, ומידי אצבע דכתיב גבי חטאת וגו' על קבלה. ולדירודו יליפנן שפיר מליקה בימין מחטאת, דקבלה לא שייך למילתא דליתא בעוף, וליפנן מליקה. אבל רבי שמעון דקאמר קבל בשמאל כשר, ולית ליה ימין בחטאת בדמה אלא בהזאת לחודה — בעולת העוף נמי לא היה בעי ימין במליקה, אלא בהזאת דקא. ואם תאמר: כיון דרבי שמעון פליג במליקה, אם כן מתניתין דובחים פירק "חטאת העוף" (סו, א) דמלק בשמאל כו' לא אתיא כרבי שמעון. והא על כרחין כרבי שמעון אתיא, מדקתני סיפא: או בלילה אינו מטמא בגדים אבית הבליעה, ומפרש טעמא: משום דכל שפסול בקדוש אינו מטמא בגדים כו'. ומפרש בגמרא דכיון דדך שחיטה מזרבת את האיסור, פירשו: שאם עלה לא יד. והיינו כרבי שמעון, דלרבי יהודה נשחטה בלילה תרד, דמעט לה מ"זאת היא העולה" בפרק שני דובחים (כו, ב) ויש לומר: דההוא תנא סבר לה כרבי שמעון כהוא דפליג עליה כהוא. אי נמי, אפילו רבי יהודה היה מודה בעונות דלא ירדו משום לילה, כיון דהוא פסול בקדוש, דלא כתיב מייעט אלא בבהמה. ואם תאמר: דבריש "דמזבח מקדש" (שם פג, ב) מפיק רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי מעולה ובכשים דמזבח מקדש את דהואי לו, ומאן דרדיש כוכבים פוסל דרבה בעוף יותר מבהמה ויש לומר: דרבי יהודה סבר במאן דרדיש מעולה ולא כבשים, או שאר דרשות דהתם. ורבינו שמאל מיישב גירסת הספרי, ומפרש: והרי זריקה דלא כתיב בה אלא כהונה, ותנן: זרק בשמאל פסול — ומכיון דתנא כל הובחים שקיבל בשמאל פסול כל שכן זריקה שהיא עיקר כשרה, ולא פליג רבי שמעון אלא אקבלה. וזי ריה פליג אוריקה — הוה ליה לאשמועינן כח דהיתירא, דמכשר רבי שמעון בוריקה וכל שכן בקבלה. ואם תאמר: וכיון דליפנן אצבע דהיתירא שמונה אצבע אצבע — היינו במאן דאמר חזר ומלמד בהיקשא, ואיך שנויא דמשני בפרק "התורה" (מנחות פג, א): כדי נסבה, הוי במאן דאמר אין חזר ומלמד בהיקשא. מיהו בפרק קמא דחולין (כב, א) ליתא שינויא דכדי נסבה, אבל בסוף "דס חטאת" (מנחות צח, א) משני תרזיהו. ומיהו, אפשר דהא מודו כולי עלמא דחזר ומלמד בהיקשא, כיון דמזרוע חזל דהוא מלמד ראשון, ולתירוצי זה הא עריכין בסמוך. דרדיש: בא לעובריה ביד עובדה בימין כחטאת — דהיינו חטאת, היקשא גופיה מגורה שוה ליפנן לה. **פליג** ברייתא — הקשה בקונטרס: ליתו מקמיצה דלא כתיב בה אלא כהונה, ותנן: קמץ בשמאל פסול, ולא פליג רבי שמעון! ותירץ: דהיינו טעמא דלא פליג רבי שמעון, דבפיק ליה דשמואל פסול מ'קדש קדשים היא כחטאת וכאשם". וקשה: דאי ידע לברייא דבסמוך, מאי קשיא ליה מוריקה? הא בהדיא פליג, דמכשר זריקה בשמאל, כדקתני: לעובריה בכלי — עובדה בשמאל כאשם, דהיינו בוריקת אשם! ונראה דהוה משני: מ"יד" "יד" נפקא. **ולמאן** דאמר נמי בעי קידוש קומץ — היינו רב נחמן בר ר' יצחק, ואיתותב לקמן ב"הקמץ רבה" (כו, א), ומכל מקום נראה לפרושי מילתיה דרבי שמעון כבוללי עלמא.

בשמאל אכשורי מכשר — פירש בקונטרס: כדאמרין לקמן, בא לעובריה בכלי — עובדה בשמאל כאשם. וקשה: דהתם מיירי במעלה הקומץ בכלי להקטיר, אבל כשנותן הקומץ בכלי שרת לקדוש — לעולם אימא לך דבעי נתינה בימין, כמו שהקמיצה בימין! ובזהב (כה, א) פירש בקונטרס: דמכשר בשמאל — משום דלא עדיף מקבלה דמכשר רבי שמעון בשמאל. וגם זה קשה, דלעולם אימא לך דעדיף משום דכתיב בה קרא "יד" "יד" דרבא! ושמא לא מסתבר ליה למודרש דעדיף מקבלה. ואם תאמר: מאן דבעי קידוש קומץ, היינו רב נחמן לקמן ב"הקמץ רבה" (כו, א), פליג איהודה בריה דרבי חיאי! ויש לומר: דהוה מפרש בא לעובריה ביד — בקמיצה גופה כדמשמע הבא, או בהעלאה ביד להקטיר לאחר שנתקדש בכלי. **לקמץ** דמנחת חטא — אף על גב ד"ומלא כפו ממנה" לא כתיב במנחת חטא, ומיניה יליפנן לעיל "יד" "יד" לקמיצה. **קמץ** ועלה בידו צרור — ואם תאמר: מאי אריא עלה? אפילו נשאר בשיירי נמי, דהוה לה מנחה שחסרה קודם קמיצה, ופסולה כדאמרן לעיל! ויש לומר: שאין רגילות לצמצם העשרון שלא היא בו מעט יותר. ואם תאמר: ולרבי יהודה בן בתירא נמא דיהוור וקמון! ושמא סתם לן תנא דלא כוותיה. אי נמי, יש לחלק בין קמיצה פסולה לקמיצה תעשית פסולית.

בשמאל אכשורי מכשר — פירש בקונטרס: כדאמרין לקמן, בא לעובריה בכלי — עובדה בשמאל כאשם. וקשה: דהתם מיירי במעלה הקומץ בכלי להקטיר, אבל כשנותן הקומץ בכלי שרת לקדוש — לעולם אימא לך דעדיף משום דכתיב בה קרא "יד" "יד" דרבא! ושמא לא מסתבר ליה למודרש דעדיף מקבלה. ואם תאמר: מאן דבעי קידוש קומץ, היינו רב נחמן לקמן ב"הקמץ רבה" (כו, א), פליג איהודה בריה דרבי חיאי! ויש לומר: דהוה מפרש בא לעובריה ביד — בקמיצה גופה כדמשמע הבא, או בהעלאה ביד להקטיר לאחר שנתקדש בכלי. **לקמץ** דמנחת חטא — אף על גב ד"ומלא כפו ממנה" לא כתיב במנחת חטא, ומיניה יליפנן לעיל "יד" "יד" לקמיצה. **קמץ** ועלה בידו צרור — ואם תאמר: מאי אריא עלה? אפילו נשאר בשיירי נמי, דהוה לה מנחה שחסרה קודם קמיצה, ופסולה כדאמרן לעיל! ויש לומר: שאין רגילות לצמצם העשרון שלא היא בו מעט יותר. ואם תאמר: ולרבי יהודה בן בתירא נמא דיהוור וקמון! ושמא סתם לן תנא דלא כוותיה. אי נמי, יש לחלק בין קמיצה פסולה לקמיצה תעשית פסולית.

פליג בבביתא — והוא הדין למתניתין. ואי קשיא: ליתבי מקמיצה, דלא כתיב אלא כהונה, ותנן (מנחות ג, א) קמץ בשמאל פסול, ולא פליג רבי שמעון! תרץ: היינו טעמא דלא פליג במנחה, כדאמרין לקמן — דנפקא ליה דשמאל פסול מ'קדש קדשים היא (במנחה) כחטאת וכאשם". **מכיונה נפקא** — דהא כתיב בה "קמץ הכהן", ואמר רבא לעיל לרבנן, דהייא דכתיב אצבע או כהונה אינו אלא ימין, "יד" "יד" למה ליה לקידוש קומץ — דבי מקדש לקומץ בכלי יתחנה בימין לתוך הכלי. ולרבי שמעון דלא בעי קידוש קומץ — בפרק שלישי (מנחות כו, א), דקתני: שלא בכלי שרת פסולה

ורבי שמעון מכשיר, ופליג תרי אמוראי לקמן בגמרא, רבי יאיר ורב נחמן בר יצחק, חד אמר: טעמא דרבי שמעון — דכלל בעי מן כל, דכיון דקמץ מכלי שרת מעלהו ומקטירו אפילו במקדש של חרט. וחד אמר: הכל מודים בקומץ ששען קידוש, והא דמכשר רבי שמעון שלא בכלי שרת — בהקטרת המנחה קאמר. דהיינו דקפריך: ולרבי שמעון דלא בעי קידוש קומץ — כדמפרש רבי יאיר, ולרב נחמן דאמר נמי רבי שמעון בעי קידוש קומץ, בשמאל שמעינן ליה דמכשיר רבי שמעון לקדוש קומץ, כדאמרין לקמן: בא לעובריה בכלי — עובדה בשמאל כאשם. יד יד רבא למה לי **אי** לקמיצה **גופה** — דהתיב בימין, דלרבי שמעון לא נפקא ליה מנפקא, כדאמרין לעיל: לרבי שמעון כהונה בעיא אצבע. **מאי טעמא** דרבי שמעון — דאמר: שלא בכלי שרת עובדה — כשרה, בפרק שלישי (מנחות כו, א), קדשי קדשים וגו' — במנחה כתיב. **בא לעובריה ביד** — שלא קידש קומץ בכלי, אלא קמץ והולך וקטיר בידו — עובדה בימין כחטאת, ודחטאתו לכד בימין הוא, דכתיב בה אצבע וכהונה: "ולקח הכהן מדם החטאת באצבע" (ויקרא ד), **לעובריה בכלי** — שקדש קומץ בכלי — עובדה לקדוש קומץ בשמאל, כאשם מצרע דכתיב ביה שמאל, אלמא, מדאקשי לחטאת מהבא נפקא דכל עבודות מנחה תעשות ביד ימין בעינן, וידיד "יד" למה ליה לקומץ דמנחת **חוטא** — איצטרך "יד" "יד".

א והולך וקטיר בידו — עובדה בימין כחטאת, ודחטאתו לכד בימין הוא, דכתיב בה אצבע וכהונה: "ולקח הכהן מדם החטאת באצבע" (ויקרא ד), **לעובריה בכלי** — שקדש קומץ בכלי — עובדה לקדוש קומץ בשמאל, כאשם מצרע דכתיב ביה שמאל, אלמא, מדאקשי לחטאת מהבא נפקא דכל עבודות מנחה תעשות ביד ימין בעינן, וידיד "יד" למה ליה לקומץ דמנחת **חוטא** — איצטרך "יד" "יד".

א והולך וקטיר בידו — עובדה בימין כחטאת, ודחטאתו לכד בימין הוא, דכתיב בה אצבע וכהונה: "ולקח הכהן מדם החטאת באצבע" (ויקרא ד), **לעובריה בכלי** — שקדש קומץ בכלי — עובדה לקדוש קומץ בשמאל, כאשם מצרע דכתיב ביה שמאל, אלמא, מדאקשי לחטאת מהבא נפקא דכל עבודות מנחה תעשות ביד ימין בעינן, וידיד "יד" למה ליה לקומץ דמנחת **חוטא** — איצטרך "יד" "יד".

א והולך וקטיר בידו — עובדה בימין כחטאת, ודחטאתו לכד בימין הוא, דכתיב בה אצבע וכהונה: "ולקח הכהן מדם החטאת באצבע" (ויקרא ד), **לעובריה בכלי** — שקדש קומץ בכלי — עובדה לקדוש קומץ בשמאל, כאשם מצרע דכתיב ביה שמאל, אלמא, מדאקשי לחטאת מהבא נפקא דכל עבודות מנחה תעשות ביד ימין בעינן, וידיד "יד" למה ליה לקומץ דמנחת **חוטא** — איצטרך "יד" "יד".

ר' נחמן בר יצחק נמי ו-גם כן קשה, שאמר (שם) דְּבָעִי ו-שצריך
במנחה קידוש קומץ לרבי שמעון, ומכל מקום כשנעשה הקידוש
בשמיאל, אכשורי מכשר ו-הרי הוא מכשירו, קשה, גזירה שוה יד
יד דאמר רבא לעיל (ע"א), למה לי, אי ו-אם באה ללמד לקמיצה
גופה ו-עצמה אליף ו-בשיתתו דרבי שמעון שתהא נעשית
בימין, הלא מדבריו דרבי יהודה בריה ו-בנו דרבי חייא נפקא ו-יש
ללמוד זאת, דאמר רבי יהודה בריה דרבי חייא, מאי מעמא - מהו
טעמו דרבי שמעון שאמר (להלן ב). שמנחה שלא נתקדשה בכלי
שרת כשירה, דאמר רבא - נאמר בפסוק (ויקרא י) אודות מנחה
ל'דש קדשים היא כחמאת וקאשם, ומה שהוקשה גם לחטאת וגם
לאשם, זהו בכדי ללמד שאפשר לנהוג בה הן כחטאת והן כאשם,
שאם פא לעובדה ביד, היינו שבא להעלות בידו את הקומץ
להקטרה בלא שיקדשנו בכלי שרת, עובדה ביד - מעלה את
הקומץ כשהוא בימינו, פקרבן חטאת שהוא נותן מדמו על המזבח
באצבעו הימנית, ואילו אם פא לעובדה ביד, היינו שרוצה
להעלותו להקטרה כשהוא בכלי שרת, עובדה גם בשמיאל, ואינו
צריך להקפיד לקדשו בכלי שרת על ידי שיתנו בימינו, פקרבן
אשם שזריקת דמו על המזבח יכולה להיעשות גם בשמיאל. הרי
שדין ימין בקמיצת מנחה נלמד ממה שהוקשה לחטאת, ואין צריך
ללמוד מהגזירה שוה יד יד, וקשה לדעת רבי שמעון מדוע
נצרכת גזירה שוה זו.
משיבה הגמרא: לא נצרכא - אכן לא הוצרכה גזירה שוה זו לקומץ
בשאר מנחות, אלא לקומץ דמנחת חוטא, ללמד שאף קמיצתו
צריכה להיעשות ביד ימין דווקא. ומה שיש צורך לחדש זאת
דווקא בו, משום שפלקא דעתך דאמינא - היה עולה על דעתך
לומר, שהיאל ואמר רבי שמעון שלכך אין מנחת חוטא טעונה שמן
ולבונה, משום שלא יהא קרבנו של החוטא מהודר, ועל כן אפשר
דבי קמיין לה נמי - שגם אם יקמוץ את המנחה בשמיאל תתכשר,
קמישע לן - מלמדת הגזירה שוה יד יד' שגם במנחת חוטא יש
לקמוץ בימין דווקא.
שנינו במשנה (לעיל ו). קמיין ועלה בידו גם צירור ו-גוש עפרן או צירור
מלח שנכנסו לתוך המנחה,

שואלת הגמרא: ויהי ויקח דלא כתב ביה - שלא נאמר בה אלא
'כהונה', שנאמר (ויקרא א ה) והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם
וורקו את הדם על המזבח סביב אשור פתח אהל מועד, ותנן -
ושנינו במשנה שאם ורק את הדם ביד שמיאל, פסול הקרבן, ולא
פליג ו-חולק דבי שמעון על כך, ומוכח שדי ב'כהונה' לבדה לפסול
עבודה שנעשתה בשמיאל, ושלא כאמור לעיל שלרבי שמעון רק
עבודה שנאמר בה 'אצבע' דינה להיעשות בימין דווקא.
משיבה הגמרא: אמר אביי, אף שלא נחלק רבי שמעון במשנה
עצמה, מכל מקום פליג ו-נחלקן פקרייתא, דתנא בברייתא, אם
קבל הכהן את הדם ביד שמיאל, פסול הקרבן, לפי שלא נתקבל
דמו כדין, ורבי שמעון מכשר, וכן אם ורק הכהן את דמו ביד
שמיאל, פסול הקרבן, לפי שלא נורק הדם כדין, ורבי שמעון
מכשר. והטעם שרבי שמעון מכשר שמיאל בעבודות אלו, הוא
משום שלא נאמר בהן 'אצבע' אלא 'כהונה' בלבד.
הגמרא שבה לדון במה שנתבאר לעיל (ע"א) שלדעת חכמים גם
עבודה שנאמר בה 'כהונה' בלבד, צריכה להיעשות ביד ימין
דווקא, ושואלת מזה על דברי רבא בסוגיא הקודמת אודות
הדרשות בפסוקי קרבן מצורע. מקשה הגמרא: ואלא הא ו-דבר זה
דאמר רבא לעיל (ע"א) שמה שנאמר במצורע עשיר 'על בוחן ידו
הימנית' בא לגזירה שוה, נאמר כאן 'יד' ונאמר בקמיצה יד,
שנאמר (ויקרא ט י) ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה, והיינו
שקמוץ ממנה בידו, והרי זה בא ללמד לקמיצה שתהא בימין, וקשה,
למה לי לימוד זה, הלא כיון שנאמר בקמיצה 'כהונה', אם כן
מ'כהונה' נפקא ו-אפשר ללמוד שעל הקמיצה להיעשות בימין
דווקא.
מתרצת הגמרא: שני לימודים אלו, 'כהונה' האמורה בגוף הפרשה
וכן הגזירה שוה יד יד' ממצורע עשיר, שניהם נצרכים, חד לקומץ,
ללמוד שקמיצתו בימין, וחד לקידוש קומץ, ללמוד שכשמינחו בכלי
לקדשו, מינחו כשהוא בימינו.
הגמרא מבררת מה דורש רבי שמעון מגזירה שוה זו. שואלת
הגמרא: לרבי שמעון, שאמר רבי ינאי להלן (כו.) בדעתו דלא בעי
ו-שאינו מצריך קידוש קומץ במנחה כלל, ולמאן דאמר - ולדעת

המשן לעמוד 3

והוצרך להתעסק בצאן לבן⁶, והגיע למצב שאמר⁷ "אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות",
כדוגמת רמאות של לבן⁸, שזוהי ירידה גדולה ממדרגתו.
ועל זה מבאר המדרש שהכח שלו הי' מתפלתו ("הקול קול יעקב"¹⁰) ב"ט"ו שיר המעלות
שבספר תהלים", או את "כל ספר התהלים".

(6) להעיר ש"צאן" הוא מלשון יציאה - מחוץ, ליעקב - קדושה (תו"א ויצא כג, ג. תו"ח שם לח, ב. וישלח לט, ג ואילך).

(7) ויצא כט, יב.

(8) ראה סה"מ ע"ר ע' עג. ולהעיר מד"ה פדה בשלום תרס"ח, תש"ג.

(9) ע"ד מ"ש באברהם (לך לך יב, יא) "ויהי" כאשר הקריב לבוא מצרימה וגו'". ראה תורת הבעש"ט בזה הובא במאור עינים ס"פ שמות.

(10) תולדות כז, כב.

57 תורה 'בוהק', שעליו נותנים מדם אשם המצורע ומן השמן הבא
58 עמו. הרי מוכח מבריייתא זו שאין קומצים בכל האצבעות, אלא
59 רק מן האצבע השניה ואילך, ושלא כמשמעות דברי רבא.
60 משיבה הגמרא: **אֵלָא** כוונת רבא באמרו שכל האצבעות נצרכות
61 לקמיצה, היא לְהַשׁוּת את הקמיצה, כלומר שאמנם הקומץ הוא
62 רק מה שנאסף בין האצבעות קמיצה אמה ואצבע, אולם גם הזרת
63 והאגודל מסייעות לקמיצה, על ידי שהוא מוחק ומשווה בהן את
64 הקמיצה שלא היא הקמח מבצבץ ויוצא מחוץ לשלש האצבעות
65 האמורות (בְּלוֹמַר קוֹמֵץ מֵלֹא הֵיד בְּדִי שְׁלֵא יְהֵא הקומץ חָסֵר,
66 וְאַחֵר בְּדִי מוֹחֵק ומשווה את הקמיצה בְּאַצְבָּע קָמֶנָה מְלַמֶּטָה וכן
67 באגודל מלמעלה).
68 שנינו בבריייתא 'זו קמיצה', שהקמיצה נעשית מן האצבע השניה.
69 הגמרא מבארת כיצד היה הדבר נעשה, ומה מקורו. מבררת
70 הגמרא: הֵכִי עָבִיד - כיצד עושה הכהן את הקמיצה. אומרת
71 הגמרא: **אָמַר רַב וְזִמְרָא בְּרַ מוֹכֵבָה אָמַר רַב**, הוֹפֵה ו-פּוֹשֵׁט את שְׁלֵשׁ
72 אֲצָבָעוֹתָיו, הקמיצה האמה והאצבע, עַד שְׁמִיעַת עַל פֶּס יָדוּ - עד
73 שהן מגיעות לכף היד, וְקוֹמֵץ בתוכן את הקמח.
74 הגמרא מסייעת לדברי רב מבריייתא: תִּנְיָא נְמִי הֵכִי - שנינו גם
75 בבריייתא כן, נאמר (ויקרא ב' א) וְקָמַץ מִשֶּׁם מֵלֹא קוֹמֵצוֹ, וְכֹל הייתי
76 אומר שיש ללמוד מהפסוק שהקומץ יהיה מְבֻרָךְ ו-מבצבץ
77 מצידי האצבעות ובכך הוא מלא, תִּלְמוּד לִזְמֵר - מלמדנו הכתוב
78 (שם ו' ח) וְהָיִים מִמֶּנּוּ בְּקוֹמֵצוֹ, שרק מה שבקומצו ממש הוא
79 הקומץ, ולא מה שמבצבץ מן הצדדים. מבררת בבריייתא: **אִי**
80 ו-אם היה נאמר רק 'בְּקוֹמֵצוֹ', וְכֹל הייתי אומר שיקמץ בְּרִאשֵׁי
81 אֲצָבָעוֹתָיו בלבד, שלא יפשוט עד שתגענה לכף היד ככל שיוכל,
82 אלא די בכל כמות קמח שנכנסת בהן, תִּלְמוּד לִזְמֵר 'מֵלֹא קוֹמֵצוֹ',
83 שיהיה הקומץ מלא. **הָא** בִּיצֵר יעשה ויתקיימו שני המקראות
84 הללו, הוֹפֵה ו-פּוֹשֵׁט שְׁלֵשׁ אֲצָבָעוֹתָיו עַל פֶּס יָדוּ - עד שהן
85 מגיעות לכף היד, וְקוֹמֵץ בתוכן את הקמח, וְכִפְתָּה וְכִפְתָּה
86 הקמיצה נעשית בהן לאחר שנאפו בתנור ונפתחו, ואין
87 הפתיחים דקים כקמח ועל כן בעת הקמיצה הם מבצבצים
88 ויוצאים מן הצדדים, מוֹחֵק ומשווה בְּגוֹדֵל מְלַמֶּטָה וְכִפְתָּה
89 קָמֶנָה ו-הזרת) מְלַמֶּטָה, ועל ידי כך מתקיימים שני המקראות,
90 שכיון שפשט אצבעותיו עד כף היד הרי זה 'מלא קומצו', וכיון
91 שאין הקומץ מבצבץ מן הצדדים הרי זה 'בקומצו' ולא יותר.
92 מסיימת בבריייתא: וְקמיצה זו, שנעשית באופן האמור, זו **הִיא**
93 עֲבֻדָּה קִשָּׁה שְׁבִמְקֻדָּשׁ, קשה הדבר במנחות מחבת ומרחשת
94 למחוק ולהשוות את הקומץ מלמעלה ומלמטה באופן מדויק עד
95 שלא יהיה לא חסר ולא יתר.
96 הגמרא מבררת את סיום דברי בבריייתא. שואלת הגמרא: וכי זו
97 היא העבודה הקשה ביותר שיש במקדש וְתוּ לֹא - ואין עוד קשות
98 כמותה, וְהָאִמָּא ו-הרי יש את עבודת הַמְּלִיקָה שאף עליה אמרו
99 שהיא עבודה קשה שבמקדש, וְהָאִמָּא את עבודת הַהִפְתָּה שאף
100 עליה אמרו שהיא עבודה קשה שבמקדש. משיבה הגמרא: **אֵלָא**
101 כוונת בבריייתא שזו **הִיא** אֶחָת מֵעֲבֻדוֹת קָשׁוֹת שְׁבִמְקֻדָּשׁ, בנוסף
102 לעבודות מליקה וחפינה, שאף הן מעבודות קשות שבמקדש הן.
103 הגמרא דנה בפרטים שונים באופן הקמיצה: **אָמַר רַב פִּסְאִי** שְׁשִׁימָא
104 לִי שמה שנאמר (ויקרא ב' א) וְקָמַץ מִשֶּׁם מֵלֹא קוֹמֵצוֹ, היינו שיקמץ
105 בְּקָמֵצִי אִינְשִׁי - כפי שרגילים בני האדם לקמץ, והיינו שיטה כפי
106 ידו על צידה באופן שיכניס את צידו אצבעותיו בקמח עד שיכנס
107 לתוך ידו, ויקמץ את אצבעותיו. בְּעֵי ו-נסתפקן **רַב פִּסְאִי**, בכמה
108 אופני קמיצה אם הם כשרים. קָמֵץ בְּרִאשֵׁי אֲצָבָעוֹתָיו, והיינו
109 שהיה כפי ידו פשוטה כלפי הקמח וכפי ראשי אצבעותיו לתוכו
110 עד שנאסף בהן מן הקמח וקמץ על כף ידו, **מָא** ו-מהו הדין בוהק.
111 ספק נוסף: קמץ מן הַצִּדִּין, והיינו שהניח גב ידו על הקמח והולך
112 ידו אילך ואילך עד שמן הצדדים נכנס הקמח לתוך ידו, **מָא**

1 **אוּ** קוֹמֵץ לְבוֹקָה מהלבונה הבאה עם המנחה, פְּסוּל, לפי שנמצא
2 הקומץ חסר מעט, וקומץ החסר פסול.
3 הגמרא מבארת מדוע הזכירה המשנה את כל הדוגמאות הללו.
4 שואלת הגמרא: כָּל הֵי - כל אלו הדוגמאות שנקטה המשנה,
5 שהם צרור, גרגר מלח וקורט לבונה, לָמָּה לִי, ומדוע לא היה די
6 שתכתוב המשנה דוגמא אחת בלבד.
7 משיבה הגמרא: צִירָא - הוצרכה המשנה לכתוב את כל אלו,
8 **דְּאִי תִנָּא** - שאם היתה שונה רק שאם עלה בידו צִרור שהקמיצה
9 פסולה, הייתי אומר שאין דין זה אלא בצרור, מִשּׁוּם דְּלֹא בַת
10 הַקִּרְבָּה **הִיא** - שאין צרור שייך בהקרבה כלל, ועל כן אינו יכול
11 להיחשב חלק מן הקומץ, ונמצא שהקומץ חסר, אֲכָל אם עלה
12 בידו מֵלֶח, דְּבַת הַקִּרְבָּה **הִיא** - שהוא שייך בהקרבה, שהרי אחר
13 שהניחו את קומץ על המזבח היו מולחים אותו, כאמור בתורה
14 (ויקרא ב' ג) וְכָל קִרְבֵּן מִנְחָתְךָ בְּמִלַּח תִּמְלַח, ועל כן **אִמָּא תִתְּבַשֵּׁר**
15 - שמא נאמר שתוכשר המנחה בקומץ זה אף שהוא חסר, כיון
16 שהמלח משלימו. משום כך שנתה המשנה שאם עלה בידו גם
17 גרגר מלח, שהקמיצה פסולה. **וְאִי תִנָּא** - ואם היתה המשנה שונה
18 רק מֵלֶח, הייתי אומר שאין דין זה אלא במלח, דְּלֹא אִיכְבַּע בְּהֵיד
19 מִנְחָה מִעִירָא - שלא הוקבע בכלי אחד יחד עם המנחה, כלומר
20 שלא הונח עמה יחד שיחשבו כמנחה אחת (לפי שְׁאִינוּ מוֹלֵחַ אֵלָא
21 את הקומץ בְּלֶבֶד, כפי שדרשו להלן כ'.) שהמנחה עצמה אינה
22 צריכה מליחה, ועל כן אין המלח יכול להשלים את שיעור
23 הקומץ, אֲכָל אם עלתה בידו לְבוֹנָה, דְּאִיכְבַּע בְּהֵיד מִנְחָה מִעִירָא
24 - שהוקבעה עם המנחה והושמה עמה בכלי אחד להיות מנחה
25 אחת, **אִמָּא תִתְּבַשֵּׁר** - שמא נאמר שתוכשר המנחה בקומץ זה אף
26 שהוא חסר, לפי שהלבונה משלימתו לשיעורו, קָא מְשַׁמֵּעַ לִי -
27 משמיעתני המשנה שאין זה כך, שאף אם עלה בידו קורט לבונה,
28 שהקמיצה פסולה.
29 שנינו במשנה: אם עלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה,
30 שהוא פסול, מִפְּנֵי שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים שֶׁתְּקוּמֵץ הַחֵסֵר אוֹ הַיָּתֵר פְּסוּל.
31 הגמרא מבררת מדוע לא נפסל הקומץ משום חציצה. שואלת
32 הגמרא: **מָא אִירָא** - מדוע נקט התנא את טעם פסולו של הקומץ
33 שמעורב בו צרור וכדומה, שהוא דווקא מִשּׁוּם שֶׁבֶכֶךְ הקומץ חָסֵר
34 וְיָתֵר, וְיִתְּפֹק לִיה - הלא בלא זה יש לפסול את הקומץ מִשּׁוּם
35 חֲצִיצָה, שאם הדבר שנתערב נמצא בין יד הכהן לקמחו, הרי הוא
36 חוצץ ביניהם, ואם הוא נמצא בתוככי הקומץ הרי הוא כחולק את
37 הקומץ לשני חלקים, ולא היתה המשנה צריכה לבאר את פסולו
38 משום שהקומץ חסר.
39 משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי יְהִיָּה**, מדובר שהיה הדבר שנתערב מן
40 הַצֵּד של יד הכהן, כלומר, בצידי של הקומץ כלפי חוץ, ולכך אינו
41 חוצץ בין יד הכהן לקמחו או בין חלקי הקמח עצמו, ואין לפסול את
42 הקומץ אלא משום שהוא חסר בשיעור מקומו של אותו דבר
43 שנתערב.
44 הגמרא מבארת כיצד נעשית הקמיצה: **אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבָּא**, בִּיצֵר
45 קוֹמֵצִין את המנחות. **אָמַר לִיה רבא לאביי**, בְּקָמֵצִי אִינְשִׁי - כאשר
46 רגילים בני האדם לקמץ, כלומר בכל האצבעות.
47 אביי הבין מדברי רבא שמעשה הקמיצה נעשה בכל האצבעות
48 כולן, ומקשה על כך: **אִיתִיבָה** - הקשה אביי לרבא מבריייתא
49 האומרת שכל אצבעותיו של אדם יש בהם שימוש לצורכי גבוה.
50 זו, האצבע הקטנה, ממנה מודדים את מדת הַזֵּרֶת האמורה בחושן
51 שהיא שיעור אורכו ורוחבו. זו, האצבע שלאחריה, ממנה
52 מתחילה הַקְּמִיצָה, וכאמור להלן, זו, האצבע שלאחריה, הארוכה
53 מכולן, ממנה מודדים את שיעור הַמֶּקֶה לצמדת בית המקדש
54 ומדות כליו, שמקצה אצבע זו עד סוף אמת היד הוא שיעור
55 האמה. זו, האצבע שלאחריה, היא הַמֶּקֶה שטובל הכהן בדם
56 החטאות ומזה בה. זו, האצבע האחרונה, היא הַגּוֹזֵל, ובלשון

1 וְהָיָה עֲבֹדָה קֶשֶׁה שֶׁבִּמְקוֹרָהּ — לִמָּן דָּאֵמַר בְּפֶרֶק "אֵלֹה מִנְחוֹת" (מנחות עה, ב) שֶׁמֻּחָדָּר
2 לְסוּלָתָן, אֵינָה קֶשֶׁה יוֹתֵר מִמִּנְחוֹת סוּלָתָן. אֲלָא סָבַר לֵה בְּמָאן דָּאֵמַר שְׁהִיד מִחֻלְקָה לְשִׁנִּים
3 וְשִׁנִּים לֹאֲרִיבֵתָה. וְהָאֵל אֵיכָא חֲפִינָה — כְּשֹׁהִיד נִבְנָס לְפָנֵי וּלְפָנִים, וְלֹא כְּשֹׁהִיד חוּפֵן לְשִׁכְתָּה
4 בֵּית אֲבִיטָנָס. וְעֲבֹדָה קֶשֶׁה הִיא מֵאֹד כְּדִמְרֹבָה בְּיוֹמָא (מט, ב). **מִלְמַטָּה** לְמַעְלָה — פִּירֵשׁ
5 בְּקוֹנְטֵרָס: שֶׁהֵבִיט רָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו בְּקִמָּח וּבִי יָדוֹ
6 כְּגֹדֶל הַקִּמָּח וּקְמֵץ, וְאֵין זֶה כְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו
7 דְּלַעֲלִיל, דְּהֵחָם פִּי יָדוֹ כְּגֹדֶל הַקִּמָּח, וּמִכְּבִּישׁ רָאשֵׁי
8 אֲצִבְעוּתָיו וּקְמֵץ מֵלֹא קוֹמָצוֹ עַד פִּי יָדוֹ. וְהִשְׁתָּא
9 לְפִירֵשׁ הַקּוֹנְטֵרָס קוֹרָא רָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו לְמַטָּה.
10 וְכֵן מִפְּרֵשׁ רִבְנֵי תָם בְּמִסְכַּת שֶׁבֶת (עד, ג) וְבִי
11 צִיצִין הַפּוֹרֶשֶׁן לְמַעְלָה — פִּירֵשׁ: לְעַד פִּיסַת הַיָּד.
12 וּמִבְּיָא רֵאשִׁי מֵהָא דָּאֵמַר בְּפֶרֶק "כָּל הַיָּד" (גדה יג, א)
13 מִן הָעֶסְרָה וּלְמַעְלָה, דְּלַעֲד הַגּוֹף קוֹרָא
14 לְמַעְלָה. וְאֵינָה רֵאשִׁיָּה כָּל כֵּךְ, דְּלִבְנֵי מוֹלֵה שְׁהִיד
15 תְּלוּיָה שִׁיךְ לְקִרְתָּה רָאשׁ הַמִּלָּה לְמַטָּה, אֲבָל
16 אֲצִבְעוּתָ שְׂאֵרָם זֻקָּף אֲצִבְעוּתָיו לְמַעְלָה שִׁיךְ
17 לְקִרְתָּה לְמַעְלָה הַמְּאֻבָּעֶתָה. וְרַמְלִמְטָה
18 לְמַעְלָה יֵשׁ לְפָרֵשׁ: שֶׁמִּכְּבִּישׁ יָדוֹ בְּקִמָּח דֶּרֶךְ פִּסַּת
19 הַיָּד עַד שֶׁמֻּבְּעֵי לְרָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו.
קוֹמֵץ

1 **בְּאֲצִבְעָה קֶטְנָה מִלְמַטָּה.** הִיכִי עֲבִיד? אָמַר רַב זֻטְרָא בַּר טוֹבִיָּה אָמַר רַב: חוּפָה שֶׁלֹּא אֲצִבְעוּתָיו
2 עַד שֶׁמֻּבְּעֵי עַל פִּסַּת יָדוֹ וּקְמֵץ. תִּנָּא נִמִּי הִכִּי: "מִלָּא קְמָצוֹ" - וְכֹל מְבֹרָךְ? תִּלְמִיד לֹאִמַר:
3 "בְּקָמָצוֹ"; אִי "בְּקָמָצוֹ", וְכֹל בְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו? תִּלְמִיד לֹאִמַר: "מִלָּא קְמָצוֹ", הָא בְּיָצֵד? חוּפָה
4 שֶׁלֹּא אֲצִבְעוּתָיו עַל פִּסַּת יָדוֹ וּקְמֵץ; בְּמַחֲבֵת וּבְמִרְחֻשָּׁתָה מוֹחֵק בְּגוֹדְלוֹ מִלְמַעְלָה וּבְאֲצִבְעוּתָה קֶטְנָה
5 מִלְמַטָּה, וְזוֹ הִיא עֲבֹדָה קֶשֶׁה שֶׁבִּמְקוֹרָהּ. וְהוּא וְהוּא לֹא? וְהָאֵיכָא מְלִיקָה, וְהָאֵיכָא חֲפִינָה! - אֵלָּא,
6 זֶה הִיא אַחַת מֵעֲבֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבִּמְקוֹרָהּ. אָמַר רַב פֶּפְא: פְּשִׁטָּא לִי, "מִלָּא קְמָצוֹ" - בְּקָמָצֵי
7 אֵינִישׁ. בְּעֵי רַב פֶּפְא: קְמֵץ בְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו, מֵאִי? מִן הַצִּדִּין, מֵאִי? מִמַּטָּה לְמַעְלָה, מֵאִי?
8 תִּיקוּ. אָמַר רַב פֶּפְא: פְּשִׁטָּא לִי, "מִלָּא חֲפִינָה" - בְּדַחֲפֵי אֵינִישׁ. בְּעֵי רַב פֶּפְא: חֲפֵן בְּרָאשֵׁי
9 אֲצִבְעוּתָיו, מֵהוּ? מִן הַצִּדִּין, מֵהוּ? חֲפֵן בּוֹ וְכֹאן וְכֹאן זֶה אֵצֶל זֶה, מֵהוּ? תִּיקוּ. בְּעֵי רַב פֶּפְא:
10 דְּבִקְיָה לְקוֹמֵץ בְּדִקְיָה דְּמָנָא, מֵאִי? תוֹךְ כָּלִי עֵינֵינוּ וְהָאֵיכָא, אוֹ דְּלָמָּא הִנָּחָה כְּתוּבָה עֵינֵינוּ
11 וְלִיקָא? תִּיקוּ. בְּעֵי מֶר בַּר רַב אֲשִׁי: חֲפִינָה לְמָנָא וְדְּבִקְיָה לְקוֹמֵץ בְּאֲרַעֲיָתָה דְּמָנָא, מֵאִי? הִנָּחָה
12 כְּתוּבָה עֵינֵינוּ וְהָאֵיכָא, אוֹ דְּלָמָּא כְּתִיקָנוּ עֵינֵינוּ וְלִיקָא? תִּיקוּ. **מִשְׁנָה** בְּיָצֵד הוּא עוֹשֶׂה? פְּשִׁטָּה
13 אֶת אֲצִבְעוּתָיו עַל פִּסַּת יָדוֹ. רִיבָה שְׁמֵנָה, חֲסֵר שְׁמֵנָה, חֲסֵר לְבֹנְתָה - פְּסוּלָה. **גְּמָרָא** הִיכִי
14 דְּמִי רִיבָה שְׁמֵנָה? אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: כְּגֹן שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לֹאֲגִין, וְלֹאֲקָמָה כְּגֹן דְּעָרִיב בְּהָ שְׁמֵן
15 דְּחֻלִּין וְשְׁמֵן דְּחִבְרִיתָה! וְכִי תִימָא, שְׁמֵן דְּחֻלִּין וְשְׁמֵן דְּחִבְרִיתָה לֹא פְּסָל, מִתְקִיף לָהּ רַב זֻטְרָא
16 בַּר טוֹבִיָּה: אֵלָּא מַעֲתָה, מִנְחַת חוֹטָא דְּפֶסֶל בְּהָ שְׁמֵן הִיכִי מִשְׁפַּחַת לָהּ? אִי דִידָה - הָא לִית
17 לָהּ, אִי דְּחֻלִּין וְדְּחִבְרִיתָה - הָא אֲמַרְתָּ: לֹא פְּסָל! וְאִי אֲמַרְתָּ דִּאֲפִרִּישׁ לָהּ שְׁמֵן, כִּיֵּן דְּלִית לָהּ
18 שְׁמֵן כָּל - חוּלִין נִיחָיו - וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: לֹא מִיבְּעָא קְאָמַר; לֹא מִיבְּעָא דְּחֻלִּין וְדְּחִבְרִיתָה
19 דְּפֶסֶל, אֲבָל הִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לֹאֲגִין, הוּאִיל וְהוּא חוֹי לִיה וְהוּא חוֹי לִיה - אֵימָא לֹא לִיפְסִיל, קָא
20 מִשְׁמַע לָן. וְכֵנָּה לִיה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָא? אָמַר רַבָּא: מִתְנִיתִין קִשְׁתִּיה, מֵאִי אִירָא דִּתְנִי "רִיבָה
21 שְׁמֵנָה"? לִיתְנִי: רִיבָה לָהּ שְׁמֵן! אֵלָּא הָא קָא מִשְׁמַע לָן, דִּאֲף עַל גִּבְ דְּהִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לֹאֲגִין.
22 "חֲסֵר לְבֹנְתָה". תְּנִי רַבָּנִן: חֲסֵרָה וְעִמְדָה עַל קוֹרְטָא אַחֵד - פְּסוּלָה, עַל שְׁנֵי קְרָטִין - מִשְׁרָה,
23 דְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹדָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: עַל קוֹרְטָא אַחֵד - מִשְׁרָה, פְּחוֹת מִכָּאן - פְּסוּלָה.
וְהִתְנִיא

1 **אִי קוֹרְטָא לְבֹנָה פְּסוּל** - מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹמֵץ חֲסֵר כְּדִי מִקּוֹם הַקּוֹרְטָה. וְאֵם תִּאמַר: כִּיצַד
2 קוֹמֵץ? וְהָלֹא לְבֹנָה עַל הַמִּנְחָה הִיא, דְּכֹתִיב (ויקרא ו): "כָּל הַלְּבֹנָה אֲשֶׁר עַל הַמִּנְחָה"
3 תִּשְׁוֶה לְדָבָר: שֶׁקוֹמֵץ מִסְלַק הַלְּבֹנָה כּוֹלֵה לְעַד אַחֵד, וְקוֹמֵץ הַסוּלָתָה אֲמֻצֵּעַ הִכְלִי.
4 **מִלָּה בַּת הַקְּרִבָּה הִיא** - דְּלֹאִמַר שְׁהִיד הַקּוֹמֵץ עַל הַמִּנְחָה הִיא מוֹלָתָה כְּדִרְשִׁיתָה, דְּהִכִּי
5 אֲמַר בְּפֶרֶק שְׁלִישִׁי (מנחות כ, א) יָכוֹל תִּהְיֶה
6 מִנְחָה כּוֹלֵה טַעֲמָה מִלָּח? תִּלְמִיד לֹאִמַר: "עַל"
7 כָּל קְרִיבָנָה" - קְרִיב טַעֲמָה מִלָּח, וְאֵין כָּל הַמִּנְחָה
8 טַעֲמָה מִלָּח. וְאִי קָשָׁה: וְלִישְׁמַעֲיָן לְבֹנָה, וְכֹל
9 שֶׁכֵּן צָרוּר וּמוֹלָתָה תִּרְחֵץ. אִי תִנָּא לְבֹנָה בִּירֵשָׁה,
10 הִכִּי נִמִּי דְלֹא מִיבְּעָא לִיה לְמִיתֵינִי צָרוּר וּמוֹלָתָה,
11 אֲלָא הוּאִיל וְנִקְטַר צָרוּר בִּירֵשָׁה - תִּנָּא לְבֹנָה
12 וּמוֹלָתָה. **מֵאִי אִירָא שְׁשֹׁם קוֹמֵץ חֲסֵר תִּיפּוֹק**
13 לִיה דְּצִדּוֹר פְּסוּל מִשְׁשֹׁם חֲצִיצָה - דְּחֻצֵץ בֵּין
14 יָדוֹ לְקִמָּח, וְחֲצִיצָה פּוֹסֶלֶת בְּקִדְשִׁים כְּדִמְרַשֵּׁי
15 בּוֹבָחִים (כד, א). אִי נִמִּי, חֻצֵץ בֵּין קִמָּח לְקִמָּח,
16 כְּגֹן בְּאֲמֻצֵּעַ הַקּוֹמֵץ, וְחוֹלֵק אֶת הַקּוֹמֵץ וְנִרְאָה
17 כְּשֵׁן צָחוּי קְמָצִים. מִן הַצֵּד - לְמַעְלָה אֵצֶל
18 גּוֹדֵל, אוֹ לְמַטָּה אֵצֶל קְמִיצָה, דְּלִיכָא חֲצִיצָה,
19 דְּהִיטָה מִן הַצֵּד, דְּלֹאֲחֵר שְׁקֵמֵץ הוֹפֵךְ גִּבְ יָדוֹ
20 לְמַטָּה כְּדִי שֶׁלֹּא יִפּוֹל מִן הַקּוֹמֵץ כְּלוֹם, וְהִי
21 גּוֹדֵל וְקִמְצָה מִן הַצֵּד. וְהִשְׁתָּא לִיכָא חֲצִיצָה,
22 שֶׁאֵלֶּת הַקִּמָּח מוֹטֵל הַצִּדּוֹר, אֲבָל חֲסוֹרִין אֵיכָא,
23 בְּקָמָצֵי אֵינִישׁ - מִשְׁמַע בְּכָל הָאֲצִבְעוּתָה. וְהִי
24 - אֲצִבְעַת קֶטְנָה, מִמִּנְחָה מִתְחִיל חוֹרָה, וְנִפְקָא
25 מִינָה לְמִתָּה חֲשׁוֹן וְהִי אֲרֹכָה. וְזוֹ קְמִיצָה -
26 מִמִּנְחָה מִתְחִיל הַקּוֹמֵץ, מֵאִתּוֹ אֲצִבְעַת שֶׁאֵצֶל
27 הַקֶּטְנָה. וְזוֹ אִמָּה - מִמִּנְחָה מוֹדִידִין כָּל אֲמוֹת
28 הַבְּנִין וְהַכְּלִים, לְפִי שְׁהִיא אֲרֹכָה מְכֻלָּה. וְשִׁתִּי
29 אֲמוֹת הִיוּ בְּשׁוֹטֵן הַבִּירָה - שְׁתֵּי מִקְלֹת שֶׁחֵן
30 אִמָּה, וְכֹהֵן מוֹדִידִין אֲמוֹת הַבְּנִין, וְאִתּוֹן מִקְלֹת
31 נִמְדָּדוּ בְּאוֹתוֹ אֲצִבְעַת שְׁהוּא אֲרוֹךְ. וְזוֹ אֲצִבְעַת
32 - לְטַבֵּל הַכּוֹהֵן אֲצִבְעַת בֶּרֶס. וְזוֹ גּוֹדֵל -
33 לְבֹנְתָה דְּמִצּוֹרָה. אֲלֵמָא קְמִיצָה כְּקוֹמֵץ וְלֹא
34 וְהִי מוֹשְׁנִי: כִּי אֲמַרְיִין דְּכּוֹלָתָה אֲצִבְעוּתָה בְּעֵינֵין
35 לְקְמִיצָה. לְהַשׁוּת - דָּאֵם יוֹצֵא קִמָּח לְמַטָּה
36 מִן הַקּוֹמֵץ - מִחוּקָה וּמִשְׁוִיָּה בְּאֲצִבְעַת קֶטְנָה
37 שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְבוֹרָךְ, וְכֵן מִלְמַעְלָה בְּגוֹדֵל. הִיכִי
38 עֲבִיד? מֵאִתּוֹתָה מוֹדִיד דְּקִטְנָה: וְזוֹ קְמִיצָה,
39 דְּמִמִּנְחָה מִתְחִיל הַקּוֹמֵץ. תִּלְמִיד לֹאִמַר בְּקוֹמָצוֹ
40 - "הִדִּירִים מִמֶּנּוּ בְּקוֹמָצוֹ" (ויקרא ו). **בְּרָאשֵׁי**
41 **אֲצִבְעוּתָיו** - מִנְטָה, שֶׁלֹּא יִגְעַר עַד פִּי יָדוֹ.
42 בְּמַחֲבֵת וּמִרְחֻשָּׁתָה - דְּמַעֲשִׂיהוֹן אִפּוּיָן, דָּאֵמַר
43 לְקָמַר בְּפֶרֶק "אֵלֹה מִנְחוֹת נִקְמָצוֹת" (עה, ב)
44 דְּהִיטָה שְׁחֵן אִפּוּיָן פּוֹתֵחַן וּקְמֵץ, הִלְכִי אֵי
45 אֲפִשֵׁר לְפוֹתֵחַן דְּקוֹת כָּל כֵּךְ, וְכִשְׁהוּא קוֹמֵץ
46 יוֹצֵאֵת חוּץ מִלְקוֹמָה, הִלְכִי מוֹחֵק בְּגוֹדֵל
47 לְמַעְלָה וּבְאֲצִבְעוּתָה קֶטְנָה מִלְמַטָּה. וְזוֹ הִיא
48 עֲבֹדָה קֶשֶׁה שֶׁבִּמְקוֹרָהּ - שֶׁבִּקְשִׁי גּוֹדֵל הוּא
49 מִשְׁוֶה שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֹא חֲסֵר וְלֹא יוֹתֵר. מְלִיקָה -
50 אֲמַרְיִין בְּפֶרֶק "קִדְשֵׁי קִדְשִׁים" (זבחים סד, ב)
51 וְזוֹ הִיא עֲבֹדָה קֶשֶׁה. וְכַחֲפִינָה - נִמִּי אֲמַרְיִין
52 בְּפֶרֶק "הִיִּצְרָא לֹר" בְּמִסְכַּת יוֹמָא (מט, ב). אִתּוּחַ אֶת הַבּוֹךְ בְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו וּמַעְלָה בְּגוֹדֵל כִּי, וְזוֹ הִיא עֲבֹדָה קֶשֶׁה. בְּקָמָצֵי אֵינִישׁ - מְכַבֵּשׁ יָדוֹ בְּקִמָּח
53 הַקִּמָּח נִכְנָס בְּתוֹךְ יָדוֹ. **בְּרָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו** - שֶׁהֵבִיט רָאשֵׁי אֲצִבְעוּתָיו בְּקִמָּח וּפִסַּת יָדוֹ כְּלָפִי קֶמָח, וּקְמֵץ מֵלֹא קוֹמָצוֹ עַד פִּי יָדוֹ כְּתִיקָנוּ, מִהוּ? מִן הַצִּדִּין - שְׁחָן גִּבְ יָדוֹ
54 עַל הַקִּמָּח וְהוֹלִיךְ יָדוֹ עַד שֶׁנִּכְנָס הַקִּמָּח דֶּרֶךְ צִדּוֹ לְתוֹךְ יָדוֹ. לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא: מִן הַצִּדִּין - מִצִּדֵּי הַכְּלִי, שֶׁלֹּא קְמֵץ בְּאֲמֻצֵּעַ הִכְלִי. מִלְפָּנֶיךָ לְפַעֲלָה - שֶׁהֵבִיט אֲצִבְעוּתָיו
55 בְּקִמָּח וּבִין כְּגֹדֶל הַקִּמָּח וּקְמֵץ, **מִלָּא חֲפִינָה** - דְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים, קִטְרַת טָמִים דְּקָה. בְּרַחֲפֵי אֵינִישׁ - שֶׁמִּכְּבִּישׁ צִידֵי יָדֵיהֶם וְחוּפִים. מִן הַצִּדִּים - שֶׁהֵבִיט קִטְרַת בְּחוּצֵי
56 דֶּרֶךְ בֵּין גּוֹדֵל לְאֲצִבְעוּתָה. לִישָׁנָא אַחֲרֵינָא: מִן הַצִּדִּים שֶׁל כְּלִי. דְּבִקְיָה לְקוֹמֵץ - בִּשְׁעַת קִדּוּשׁ לְכָלִי בְּדִפְנוֹ דְּמָנָא מִבְּפִנִּים. **בְּאֲרַעֲיָתָה דְּמָנָא** - כְּגֹן שְׁהִיד לְכָלִי בֵּית קִיבּוּל
57 מִמִּתְחִילָתָה מִכּוֹ שֵׁשׁ בְּקִרְתָּה. **מִשְׁנָה** רִיבָה שְׁמֵנָה - דְּרִינָה לֹא. כְּדָאֵמַר בְּפֶרֶק "שְׁתֵּי מִדּוֹת" (מנחות פח, א) מֵהָאֵי קָרָא: "לְמִנְחָה וְלֹא שְׁמֵן". חֲסֵר שְׁמֵנָה - פְּסוּלָה, כְּדָאֵמַר
58 לְעִיל (ט, ב). **"מִשְׁמֵנָה"** - שֶׁאֵם חֲסֵר כָּל שְׁהוּא פְּסוּל. חֲסֵר לְבֹנְתָה - דְּשִׁיעוֹר לְבֹנָה מֵלֹא הַקּוֹמֵץ. בְּפֶרֶק "דִּירֵי עֲשִׂרִין" (מנחות ק, ב) מִפְּרֵשׁ לָהּ בְּגוֹרָה שׁוּה, נִאֲמַר
59 דְּהִמָּה כִּי. וְאִי קָשָׁה: לִיתְנִי רִיבָה לְבֹנְתָהּ וְאִי מִפְּרֵשׁ לָהּ בְּגִמְרָא. **גְּמָרָא** - שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ - לְשֵׁם מִנְחָה וְזוֹ הַפְּרִישָׁה (לה). שְׁנֵי לֹאֲגִין - וְעִירְבוּ עִמָּה, דְּנִרְאִיתָ כְּשֵׁתִי הַלֵּם,
60 אֲבָל בְּגוֹל מוֹחָצָה דִּיעֲתִין לְעַד מִיפְּסָלָה. וְלֹאֲקָמָה כְּגֹן דְּעָרִיב כָּת - פּוֹרְתָה שְׁמֵן דְּחוּלִין, אוֹ שְׁמֵן דְּחִבְרִיתָה. דְּפֶסֶל כָּת שְׁמֵן - דָּאֵמַר בְּפֶרֶק "כָּל הַמִּנְחוֹת" (מנחות נא, ב)
61 לֹא יִשִּׁים עֲלֶיהָ שְׁמֵן, וְאֵם שֶׁם פְּסוּל. אִי דִידָה - שֶׁהִפְרִישׁ לְשִׁמָּה. הָא לִית לָהּ - וְכִיֵּן דְּלֹא חוֹי לָהּ - לֹא מִקְדִּישׁ שְׁמֵן שֶׁמּוֹפְרָשׁ לָהּ. וְהוּא חוֹי לָהּ - כְּלוֹמַר, זֵיל
62 לְבִגְדֵי דְּהָאֵי - חוֹי לִיה, וְזֵיל לְבִגְדֵי דְּהָאֵי - חוֹי לִיה. וְכֵנָּה לִיה לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָא - דִּאֲפִילוּ הִפְרִישׁן לְשִׁמָּה פְּסוּל, אֵם עִירְבוּ עִמָּה? שְׁמֵנָה - מִשְׁמַע דְּהוֹפְרֵשׁ לְשִׁמָּה.

קומוץ ולבונה שחسر כו' – בבל דוכתי משמע דשיעור לבונה בקומוץ. ולקמן בפרק בתרא (ק), גמר דלבונה לא יפחות מן הקומוץ, דכתיב: "והרים ממנו בקומוצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה", מקיש לבונה להרמה דמנחה, מה הרמה דמנחה קומוץ – אף לבונה קומוץ. ולבונה באה בבויכץ שני קמצים יליף לה תורת כהנים בגזרה שוה, דנאמר כאן

ותחנא, רבי שמעון אומר: קומיין ולבונה שחשר כל שהוא - פסול. ויבצית - תני: קורט לבונה שחשר כל שהוא - פסול. ואיבצית - יאמר: כאן בלבונה הבאה עם המנחה, כאן בלבונה הבאה בפני עצמה. אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: שלש חלוקות בדבר, רבי מאיר סבר: קומיין בתחילה וקומיין בסוף, רבי יהודה סבר: קומיין בתחילה ושני קרטיין בסוף. ורבי שמעון סבר: קומיין בתחילה וקורט אחר בסוף. וישלשתי קרא אחד דרשו: "ואת כל הלבונה אשר על המנחה", רבי מאיר סבר: עד דאיתא ללבונה דאיבקעה בהדי מנחה עיקרא; ורבי יהודה סבר: "כל" - ואפילו חד קורט, "את" לרבות קורט אחר; ורבי שמעון "את" לא דריש. ואמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: מחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה, אבל בלבונה הבאה בפני עצמה - דברי הכל קומיין בתחילה וקומיין בסוף; להכי איצטריוך "אשר על המנחה", דבהדי מנחה אין, בפני עצמה - לא. ואמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: מחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה, אבל בלבונה הבאה בכוזין - דברי הכל שני קומיין בתחילה ושני קמציין בסוף. פשיטא! מהו דתימא: יון דבהדי לחם אתיא, כ"אשר על המנחה" דמיא, קא שמע לן. פליגי בה רבי אמי ורבי יצחק נפחא, חד אמר: מחלוקת בלבונה הבאה עם המנחה, אבל בלבונה הבאה בפני עצמה - דברי הכל קומיין בתחילה וקומיין בסוף; וחד אמר: במחלוקת בזה בזה מחלוקת בזה. "חיסר לבונתה". הא

יור - כְּשֶׁרָה; וְהִנְיָא: יתיר - פְּסוּלָה; אָמַר רַבִּי בַר חֲמַא:
 וְכֹהן שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי קִמְצִין. וְאָמַר רַבִּי בַר חֲמַא: הִפְרִישׁ
 שְׁנֵי קִמְצִין וְאָבַד אַחֵר מִקֵּו, קוֹדֵם קִמְצָה - לֹא הוֹקְבֵנוּ,
 אַחֵר קִמְצָה - הוֹקְבֵנוּ. וְאָמַר רַבִּי בַר חֲמַא: הִפְרִישׁ אֶרְבָּעָה
 קִמְצִין לְשְׁנֵי בָוִיכִין וְאָבַד שְׁנֵים מִקֵּו, קוֹדֵם סִילוֹק בָּוִיכִין -
 אֶחָד הוֹקְבֵנוּ, לְאַחֵר סִילוֹק בָּוִיכִין - הוֹקְבֵנוּ. הָא תוֹ לָמָּה
 ? הֵינִי הָדִי - מֵהוּ דְחִימָא: בִּין דְּבָרֵי קוֹמִץ דִּידָהּ, בִּין
 הַנֶּעַץ וּמֵהָ לְפִדְקָה - בְּמָאן דְּפִרְיָהּ דְּמָיָא, קָא מִשְׁמַע לָן.
משנה תְּקוּמִץ אֶת הַמִּנְחָה לְאִכּוֹל שְׂרִירָהּ בַּחוּץ אִם בַּיִת
 שְׂרִירָהּ בַּחוּץ, לְתַקְטִיר קוֹמְצָה בַּחוּץ אִם בַּיִת קוֹמְצָה בַּחוּץ,
 לְתַקְטִיר לְבֹנְתָהּ בַּחוּץ - פְּסוּל וְאִין בּוֹ בִּרְתָּ. לְאִכּוֹל
 שְׂרִירָהּ לְמַחֵר אִם בַּיִת מִשְׂרִירָהּ לְמַחֵר, לְתַקְטִיר קוֹמְצָה
 לְמַחֵר אִם בַּיִת מוֹקְמָצָה לְמַחֵר, אִם לְתַקְטִיר לְבֹנְתָהּ לְמַחֵר

דריש שמעון, דשרו פרק קמא דבבברות (ו, ב) קלוט (במעי קלוטה), ולא דריש אתיון. ומיהו יש
לפרש, דפריך בתולין (שם) מלקוט במעי קלוטה שראשו ורובו דומה לאמו, דשרי לכוילי עלמא.
בגו שהפריש לה שני קמצים — ואם תאמר: הדיא קדשי ואי בבת אחת — האמרין בפרק
"היתרדה" (לקמן עה, ב): תורה ששחטה על שמונים חלות לא קדשו לרבי יוחנן, ואי בבה אחר הוה
האמרין בקדושתין בפרק שני (א, ד) דכל שאינו בזה אחר הוה אפילו בבת אחת אינו. דאמר כיון
דליתא בבת אחת — פלג שכיב בזה לומר, כגון דאמר: קדש קומץ אחד מתוך שני
קמצים, כדאמר בפרק "היתרדה" (שם): הכל מודים היבא דאמר ליקדשו ארבעים מתוך שמונים
וקדיש. **בגו** שהפריש לה שני קמצין — בלשון אחד פירש כגונסיה: דהדיא דקתני פסולה
— שהפריש לה שני קמצין, ואי אפשר לומר כן, דלעיל משמע דבהפריש לה שני לוגין שי לי
הבשכרי, הוואיל דהיא חיו לה ואי חיו לה, הווא הדין כחא פריש שי להבשכרי יותר בהפריש
לה שני קמצים מבזבזי חיו ועדי. דאמרין בסמרי: הדיא שני קמצים ואבד אחד
הוה לה שני קמצים מבזבזי חיו ועדי.

והנתיא הקומין את הלבונה בו' - כמדומה לי דארייב בה רבי שמעון בר קרפר מנה לרבי
שמעון. לבונה הבאה עם המנחה - אם חסרה בשעת הקטרה כשרה לרבי שמעון, כדילין
לקמה (סמוכה בסוגיה זו) מכל הלבונה אשר על המנחה. והאי קרתי: חסר כל שזו פסול
- בלבונה הבאה בפני עצמה, כגון האומר "הרי עלי לבונה" יביא מלא קומץ לבונה על
המזבח, בפרק "האומר הרי עלי עשרון" (מנחות
ק, ב). ודחתו דאי חסר פסול, דלא תביב בה
"ואת כל הלבונה" דילפינן מינה לקמן: "כל -
אפילו כל שהוא. רבי מאיר - סתם מתניתין
דקתני: חסר לבונה פסולה. קומץ בתהלה -
בשעת קמיצה בעינן שיהיה בכלי מלא קומץ
לבונה. ובדא כולדו דמנה דמתחילה על קומץ.
לרבינן מגורו מהו בפרק "האומר הרי עלי
עשרון" (שם ק, ב). וקומץ בסוף - בשעת הקטרת
לבונה, שלא תחסר. רבי יהודה פבר - אי הוה
כתב "כל" משמע דאפילו קורט אחד, ד"כל"
משמע כל שהוא, כמו "אין לשפחתך כל"
(מלכים ב, ד). את לרבות קורט אחר - הרי הוא
שנים. את לא ריש - "וכל" משמע ליה דהו
כרבי יהודה. כיוצא - מפרש בפרק "האומר הרי
עלי עשרון" (מנחות ק, ב) דבעי חד קומץ בכל
בוך ובוך. פשיטא - דהא לא תביב בה "כל"
דלשתמע כל שהוא. באשר על המנחה דימי -
וליטא נמי דהאי "כל" הלבונה אשר על המנחה"
לרבינן אלמנה דביבין, קורטא כל כד דהו. קא
משמע לן, שהפריש לה שני קמצים - פסולה,
דיותר מדאי ריבה. קורט קמיצה - נאבד, לא
הוקבעו עם המנחה, וכשרה. הוקבעו - והיו
כיתר, ופסולה. חיינו תך - דהא פשיטא לן
דלוקו ביוצין בקומץ דמנחה. שהניע זמנה -
סדרון מוספין. כמאן רפיחין קא, ואם אבד
לרבינן המוספין אימיה הוקבעו כבר ופסלה. קא
משמע לן כל שכן. לשון אחר, ולא שמעתי: כגון
שהפריש לה שני קמצין - כשרה, דאמרנין: זיל
לגביה דהאי חזי ליה, זיל לגביה דהאי חזי ליה.
לא הוקבעו - וכשרה, דלא קרינא ביה "פרט
להשחרה" אפילו לרבי מאיר דפסלי בחסור
לבונה. הוקבעו - והיו חסור לבונה בשעת
הקטרה, ופסול לרבי מאיר. משנה לאבול
שיירה בחיין - חזין לעזרה. או להקטיר קומצה
בחיין - דמחשבה פסולה בין שחשבו לאבילת
אדם בין שחשבו על אבילת מבחב חזק האהרן,
דכתיב ביה זיל מחשבה (ויקרא ז') "ואם אכלה
יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי כו", ואמר
בחורת כהנים: יכול כמשמעו, שאם אבל ממנו
ביום שלישי יתא נפגלי להמור לומר "המקריב
אותו" - בשעת הקרבה נפגל ואינו נפגל בשלישי.
אלמא במחשבת מיירי, שחשבו לאבול ממנו
בשני. ובתבין "ואם האכל יאכל" - בשתי
אבילות הכתוב מדבר, באבילת אדם ואבילת
מזבח. פסול - דמחשבת חזין למקמו פסולה,
דאמר בחורת כהנים: יכול לא הפסל מחשבת
חזין למקומו? כשהוא אומר בפרשת "קדושים תהיו":
"ואם האכל יאכל ביום השלישי", אם
אית ענין לחזין לזמנו, דהא כתביב ב"עז את אהרן":
"האבילת ממנו עתה תשא" - תהו ענין
חזין למקומו, דהוא בחירתא ואין חזין למקומו
כרת. ואי קשיא, דהא כתב ביה חזין
למקומו ב"קדושים תהיו": "ואוכליו עתה ישא
ובחרתה" וגו'! הווא מוקמין לן בכריתות
בפרק קמא (ה, א) לכרת דעוה, בגויה שוה ד"קדש"
קדש. ואי קשיא: אמאי לא תנא
נמי כית מלכותה? תריין: דך סתמא כרבנן דאמרי
לעיל ללבונה כשרה בקורט אחד, הלכך
לא תנא כית. לפטר - דהיינו חזין למקומו,
דמנחה אבילת אבילת לא ליום וזילא, ואיתקש
לחזותא ואשם, ובחזיתא ואשם אמר בחורת
כהנים ביה תורה: מנין לרבות תולא ואשם
דאכל ביום קרבנו? תלמוד לומר "ואבול",
ר"ש ביה תורת שלמיו" וגו' (ויקרא ז).

פגול
קודם קמיצה — לא הוקבעו, פירוש: וכשרה. אבל לאחר קמיצה — הוקבעו, והיא יתירה

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין לבונה הבאה בפני
עצמה: פליגי בה - נחלקו בענין זה רבי אמי ורבי יצחק נפחא, חד
אמר, מחלוקת התנאים היא דווקא בלבונה הנפאה עם המנחה אבל
בלבונה הנפאה בפני עצמה דברי הכל צריך קומץ בתחילה וקומץ
בסוף. וחד אמר, במחלוקת בזה בלבד מחלוקת בזה.
שנינו במשנה: חוץ ללבונה [פסול].
הגמרא מביאה סתירה בין משנה לברייתא. מדקדקת הגמרא:
משמע שדווקא אם חסר לבונה פסולה, היא יתיר - אבל אם
הוסיף בה לבונה מעבר למידה, המנחה נפשה. ומקשה הגמרא:
והתנאי - והרי שנינו בברייתא יתיר - אם הוסיף לבונה המנחה
פסולה.
מתרצת הגמרא: אמר רמי בר חמא, בברייתא מדובר בגזון שהפריש
לה שני קמצין של לבונה, וכיון שריבה יותר מדאי פסולה, אבל מה
שדייקנו מהמשנה שאם ריבה כשרה, היינו כשהוסיף בה פחות
מקומץ לבונה.
הגמרא מרחיבה בדיון ריבוי הלבונה: ואמר רמי בר חמא, הפריש לה
- למנחה שני קמצין של לבונה [שהוא השיעור הפוסל] ואחד אחר
מהן קודם קמיצה, לא הוקבעו שני הקמצים עם המנחה, אלא קומץ
אחד בלבד הוקבע עמה וכן הוא דינה וליפוך כשירה, אבל אם
אבד הקומץ הנוסף אחר קמיצה ובשעת הקמיצה היו שם שני
קמצים של לבונה, הוקבעו שניהם עם המנחה ולא מועיל מה
שנאבד הקומץ המיותר, ופסולה וכומו שלמדנו לעיל שנמנחה
שהפריש לה שני קמצים של לבונה פסולה.
דין דומה בענין הלבונה של לחם הפנים: ואמר רמי בר חמא,
הפריש ארבעה קמצין של לבונה לשני בויכין של לחם הפנים, ואבדו
שנים מהן קודם סילוק בויכין, לא הוקבעו הקמצים המיותרים,
וכשר, אבל אם אבדו לאחר סילוק בויכין, הוקבעו ארבעת
הקמצים, ופסול משום ריבוי כדיון לבונה שהוכפלה בשיעורה.
מקשה הגמרא: היא תו למה לי - מדוע הוסיף רמי בר חמא לפרש
דין לחם הפנים, הלא תינו תך - זהו הדין הראשון שהשמיע לענין
שאר מנחות ושם נאבד קומץ הלבונה המיותר לפני הקמיצה לא
הוקבע והמנחה כשירה, ואם נאבד אחרי הקמיצה הוקבע
והמנחה פסולה] ופשוט הדבר שסילוק הבויכים הוא כקמיצת
המנחה. מתרצת הגמרא: מהו דתיקא - היה מקום לומר שיש
לחלק בין קמיצה לסילוק בויכים, שביין דבר קומץ דיה - שבוין
שקומץ הלבונה של לחם הפנים הוא מבורר ועומד בפני עצמו,
לפיכך ביין שהגיע זמנה לפירוקה - כיון שהגיע הזמן לסלק את
הבויכים בלא דפריקה דמיא - הרי הם כאלו מטולקים, וממילא
הוקבעו שני הקמצים המיותרים שבבויכים ובאו לידי פסול, קא
משמע לו שאין אומרים כן, ואין הקמצים המיותרים נקבעים על
ידי הגעת הזמן אלא על ידי סילוק הבויכים.

משנה

החושב בשעת הקרבה לאכול מהקרבת או להקטיר ממנו לאחר
הזמן הראוי, עושה את הקרבן פגול, והיינו שהקרבת נפסל
והאכול ממנו חייב כרת, וכן החושב בשעת העבודה לאכול או
להקטיר מחוץ למקום הראוי פוסל את הקרבן, אלא שבמחשבה
זו של חוץ למקומו אין חייבים כרת על אכילתו, שלא
במחשבת חוץ לזמנו. המשנה עוסקת בפרטי דינים של פסולי
מחשבה אלו.
הקומץ את המנחה על מנת לאכול שרייה בחוץ לעזרה [ושאין זה
המקום הראוי לכך] או לאכול פת משרייה בחוץ, להקטיר קומצה
בחוץ לעזרה או פת מקומצה בחוץ, או להקטיר ללבונה בחוץ,
הקרבת פסול ואין בו כרת על אכילתו.
והקומץ על מנת לאכול שרייה למחר, שהוא לאחר הזמן הראוי, או
פת משרייה למחר, וכן הקומץ על מנת להקטיר קומצה למחר או
פת מקומצה למחר, או להקטיר ללבונה למחר,

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי שמעון: והתנאי בברייתא, (רבי
שמעון אומר) קומץ המנחה ולבונה ששקסר אחד מהם כל שהוא,
פסול, וברייתא זו דברי רבי שמעון היא, וקשה, שהרי לעיל מבואר
שלדעתו אינה נפסלת אלא כשנחסרה ועמדה על פחות מקורט.
מתרצת הגמרא: תני - תקן את הברייתא [האחרונה] ושנה בה
קורט ללבונה ששקסר כל שהוא פסול. והיינו כדברי רבי שמעון לעיל.
תירצו נוסף: ואיכא אומר - ואם תרצה תאמר שפא, בברייתא
הראשונה, מדובר בלבונה הנפאה עם המנחה, ואם חסרה ועמדה
על קורט כשירה לרבי שמעון, שכן למד מגזירת הכתוב ולקמן
בגמרא [וכאן, בברייתא השניה, בלבונה הנפאה בפני עצמה, כגון
המתנדב ואומר 'הרי עלי לבונה', שדינו להביא מלוא קומץ לבונה
על המזבח ולקמן קו], ואם חסר אפילו כל שהוא פסול, שלגבי זה
לא נאמרה גזירת הכתוב שלמד ממנה רבי שמעון.
הגמרא מסכמת את שיטות התנאים בדיון חסרון הלבונה: אמר רבי
יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן, ישנן שלש מחלוקת - שלש שיטות
בדבר, שבמשנתנו שנינו 'חוסר לבונה פסולה', ומשמע שאפילו
אם לא נחסרה אלא כל שהוא פסולה, וסתם משנה רבי מאיר היא,
נמצא שרבי מאיר סבר קומץ בתחילה, והיינו שבשעת הקמיצה
[שהיא תחילת העבודה] צריך שיהיה בכל קומץ שלם של לבונה,
וקומץ בסוף, והיינו שגם בשעת ההקטרה צריך שלא תחסר
הלבונה כלום, ורבי יהודה בברייתא לעיל סבר שצריך קומץ לבונה
בתחילה - [בשעת הקמיצה], ושני קומץ בסוף, שאם נחסרה
הלבונה לאחר הקמיצה אין המנחה נפסלת אם נותר ממנה שני
קרטס, ורבי שמעון סבר שצריך קומץ לבונה בתחילה - [בשעת
הקמיצה] וקורט אחר בסוף.
מבאר הגמרא: וישלשתן מקרא אחד דרשו, שנאמר (ויקרא ו ח)
'והרים ממנו בקמצו מסלת המנחה ומשמנה ואת כל הקלבה אשר
על המנחה והקטיר', וגו', רבי מאיר סבר שאינה כשירה עד דאיתא
ללבונה דאיכא בה דברי מנחה מקרא - עד שתהיה בשעת
ההקטרה כל הלבונה שהוקבעה יחד עם המנחה מתחילת עבודתה
וקמיצה, ורבי יהודה סבר, 'כל' ואפילו חר קורט - ממה שכתוב 'כל
הלבונה' יש ללמוד שאין צריך בשעת ההקטרה אלא קורט אחד
בלבד, משום ש'כל' משמע כל שהוא, ובאה התיבה 'את' [ואת כל
הלבונה] לרבות עוד קורט אחר, ולמדנו שבסך הכל צריך שני
קרטס בשעת ההקטרה. ורבי שמעון 'את' לא דרש - אינו דורש
את התיבה 'את', אך לגבי הפירוש של 'כל הלבונה' סובר כרבי
יהודה, שמשמע אפילו כל שהוא, והיינו קורט אחד.
הגמרא ממצממת את המחלוקת: ואמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי
יוחנן, מחלוקת בלבונה הנפאה עם המנחה, אבל בלבונה הנפאה
עצמה דברי הכל קומץ בתחילה וקומץ בסוף, ואם חסר כל שהוא,
פסולה, ולהכי איצטריך ואת כל הלבונה אשר על המנחה' (ס)
ללמד דבהי' מנחה אין בפני עצמה לא - שדין זה ושאין צריך קומץ
שלם, כפי שנלמד מפסוק זה] נוהג בלבונה שעם המנחה אבל לא
בלבונה שבאה בפני עצמה.
הגבילה נוספת במחלוקת התנאים: ואמר רבי יצחק בר יוסף אמר
רבי יוחנן, מחלוקת בלבונה הנפאה עם המנחה אבל בלבונה הנפאה
בבויכין, והיינו בלבונה של לחם הפנים, דברי הכל צריך שני קמצין
וקומץ לבונה בכל בוך בתחילה - משעת סדור לחם הפנים ובויכין
הלבונה, ושני קמצין בסוף - בשעת הקטרתם. שואלת הגמרא:
פשיטא שכן הדין ומדוע הוצרך רבי יוחנן להשמיע זאת, שהרי
לגבי הלבונה של לחם הפנים לא כתוב 'כל', ואין מקור להכשיר
בפחות משיעורה [והוא שני קמצים]. משיבה הגמרא: מהו דתיקא
- היה מקום לומר ביין דבהי' לחם אתיא - כיון שהבויכים באים
עם לחם הפנים, ב'אשר' על המנחה' דמיא - מתקיים בזה מאמר
הכתוב 'אשר על המנחה', שלבונה זו באה יחד עם המנחה, ויש
לומר שהיא בכלל מה שכתוב בשאר המנחות 'ואת כל הלבונה'
שדרשו משם שמשפיק כל שהוא, קא משמע לו רבי יוחנן שאין
לומדים משאר המנחות.

הקרבן נעשה פיגול וְחִיבֵין עָלָיו כֶּרֶת על אכילת שיריים.

וְהַהֲלֵל, כֹּל הַקּוֹמֵץ [א] נִתֵּן את הקומץ בְּכָלִי שֶׁרֶת, או הַמּוֹלִיד אותו למזבח או הַמְקַטֵּיר אותו, וחשב בשעת העבודה לֵאכֹל דָּבָר שֶׁדָּרְבּוֹ לֵאכֹל, כגון שיריים וְהַקַּטֵּיר - או להקטיר דָּבָר שֶׁדָּרְבּוֹ לְהַקְטִיר, כגון קומץ, חוץ לְקוֹמֶז, הקרבן פָּסוּל וְאֵין בוֹ כֶּרֶת באכילתו, ואם חישוב לאכול או להקטיר חוץ לְזִמְנוֹ, הקרבן פִּיגוּל וְחִיבֵין עָלָיו כֶּרֶת על אכילתו, וּבְלִבְדּוֹ שִׁיקְרִיב הַמַּתִּיר וְהֵינּוּ הַקּוֹמֵץ בְּמַצּוֹתָו, זהו שְׁקֵבֶה הַמַּתִּיר עֲבוּדָתוֹ שׁוּם פֶּסוּל מִחֻשְׁבָּה נִסְפָּק מִלְבַּד מחשבת חוץ לזמנו, אבל אם היה בו פסול מחשבה אחרת, אינו נעשה פיגול ואין חייבים כרת על אכילתו.

המשנה מבארת את הכלל האמור: בִּיצֵד קֶרֶב הַמַּתִּיר בְּמַצּוֹתָו, כגון שְׁקֵמֵץ בְּשִׁתְיָקָה, שלא חישוב מחשבת פסול, וְנִתֵּן את הקומץ בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר במחשבת חוץ לְזִמְנוֹ, או שְׁקֵמֵץ חוץ לְזִמְנוֹ וְנִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר בְּשִׁתְיָקָה, או שְׁקֵמֵץ וְנִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר חוץ לְזִמְנוֹ, זהו שְׁקֵבֶה הַמַּתִּיר בְּמַצּוֹתָו, שהרי לא היה שם פסול מִלְבַּד מחשבת חוץ לזמנו.

בִּיצֵד לֹא קֶרֶב הַמַּתִּיר בְּמַצּוֹתָו, כגון שְׁקֵמֵץ חוץ לְקוֹמֶז שֶׁמִּחֻשְׁבָּה זו פוסלת ואינה מפגלת, ואחר כך נִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר כל אלה במחשבת חוץ לְזִמְנוֹ, או שְׁקֵמֵץ חוץ לְזִמְנוֹ וְנִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר כל אלה במחשבת חוץ לְקוֹמֶז, או שְׁקֵמֵץ נִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר חוץ לְקוֹמֶז, והיינו שעשה אחת העבודות האלה במחשבת חוץ למקומו וכל השאר במחשבת חוץ לזמנו, זהו שְׁלֹא קֶרֶב הַמַּתִּיר בְּמַצּוֹתָו, שהרי נתעברה מחשבת פסול אחרת מִלְבַּד מחשבת חוץ לזמנו.

ובענין זה מִנְחַת חוֹטֵאת וּמִנְחַת קִנְיָאוֹת של סוטה וששתי מנחות האלו נפסלות במחשבת 'שלא לשמה' שְׁקֵמֵץ שְׁלֹא לְשִׁמּוֹן אלא לשם מנחה אחרת, וְנִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר כל אלה חוץ לְזִמְנוֹ, או שְׁקֵמֵץ חוץ לְזִמְנוֹ וְנִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר כל אלה שְׁלֹא לְשִׁמּוֹן, או שְׁקֵמֵץ וְנִתֵּן בְּכָלִי וְהוֹלִיד וְהַקְטִיר שְׁלֹא לְשִׁמּוֹן, והיינו שעשה אחת העבודות במחשבת שלא לשמו וכל השאר במחשבת חוץ לזמנו, זהו שְׁלֹא קֶרֶב הַמַּתִּיר בְּמַצּוֹתָו, שהרי נתעברה מחשבת פסול אחרת מִלְבַּד מחשבת חוץ לזמנו.

אופנים נוספים שלא קרב המתיר כמזות: חישוב באחת העבודות לֵאכֹל בִּצֵת שיריים בחוץ, ואחר כך, בהיותו עסוק באותה העבודה חישוב לאכול בִּצֵת שיריים לְמַחֵר, או שקודם חישוב לאכול בִּצֵת לְמַחֵר ואחר כך חישוב לאכול בִּצֵת בחוץ, וכן אם חישוב לאכול בִּצֵת חוץ לחוץ, או אחר כך חישוב באותה העבודה לאכול בִּצֵת חוץ לחוץ, או לחיפּוֹר, בִּצֵת חוץ לחוץ חוץ לחוץ, בכל אלה הקרבן פָּסוּל וְאֵין בוֹ כֶּרֶת באכילתו, משום שלא קרב המתיר כמזות. שיטה אחרת: אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַהֲלֵל, אִם מְחַשֶּׁבֶת חוֹמֵן קֶדְמָה לְמַחְשֶׁבֶת הַקּוֹמֵץ הרי זה פִּיגוּל וְחִיבֵין עָלָיו כֶּרֶת, שכבר הוקבע הפיגול במחשבת חוץ לזמנו ואינו נפקע על ידי מחשבה אחרת שלאחר מכן, ואם מְחַשֶּׁבֶת הַקּוֹמֵץ קֶדְמָה לְמַחְשֶׁבֶת חוֹמֵן פָּסוּל וְאֵין בוֹ כֶּרֶת, משום שלא קרב המתיר כמזות, וְהַכְּמִים אֲמָרִים, זֶה וְזֶה - בֵּין שׁוֹה קֶדֶם וּבֵין שׁוֹה קֶדֶם) הקרבן פָּסוּל וְאֵין בוֹ כֶּרֶת.

גמרא

אם נחסרו השיריים במקצת, לדעת ריש לקיש (לעיל ט.) אין מקטירים עליהם את הקומץ, ולדעת רבי יוחנן מקטירים אלא שאין השיריים ניתרים באכילה (שם ע"ג). לפי זה דנה הגמרא: אִיבְעִינָא לְהוֹ לְרַבִּי הָאֹמֵר שִׁירִים שֶׁחֲסָרוּ בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטִיר קוֹמֵץ עָלֵיהֶן, וְקִינָא לָן דְּאוֹתֵין שִׁירִים אֲסוּרִים בְּאִכְלָה, מהו דְּתִיגְיָה לְהוֹ - שתועיל הַקְטִירָה זו שאינה מתירה את השיריים באכילה לְמַקְבְּעֵיהֶן בְּפִיגוּל - לקבוע את השיריים בפיגול, וכגון שהקטיר את הקומץ על מנת לאכול שיריים אלו למחר, שיש להסתפק, האם נאמר כיון שעצם ההקטרה נעשתה ברשות הרי היא קובעת בפיגול, או כיון שאין השיריים נאכלים, הרי זה

כמחשב לאכול למחר דבר שאין דרכו לאכול, שבזה לא מועילה מחשבתו, וכן יש להסתפק לגבי לְפִקְנָהוּ - להוציא את השיריים מִיַּד מְעִילָה, שיש לומר שכיון שניתנה רשות להקטיר הרי זו הקטרה גמורה, והכלל הוא שהקטרת הקומץ מוציאה את השיריים מידי מעילה (מעילה ט.) משום שבשעה זו הם ניתרים לכהנים, וכל שהיתה לו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה (מעילה ב.) או שנאמר שהרי סוף סוף כאן אין השיריים נאכלים (משום שחסרו השיריים לפני ההקטרה), והרי זה דבר שאין לו היתר לכהנים, ולא יצא מידי מעילה. האמוראים פושטים את הספק: אֲמַר רַב הוּנָא, אֲפִילוּ לְרַבִּי עֲקִיבָא דְאֲמַר (מעילה ה) זְרִיקָה מוֹעֵלֶת לְיוֹצֵא - בשר קדשי קדשים שיצא חוץ לעזרה, אף שנפסל בכך, מועילה זריקת דמו להוציאו מידי מעילה, הרי שמצאנו זריקה שאינה מתירה באכילה ואף על פי כן מועילה להוציא מידי מעילה, הֲנִי מְלִי גְבִי פֶסוּל יוֹצֵא, דְּאֵיתִיהּ בְּעֵינֵיהּ - שהבשר קיים ופָּסוּל מְחַמֵּת דָּבָר אַחֵר הוּא, שאויר ירושלים פוסלו כשיצא חוץ לעזרה, אֲבָל חֲסָרוֹן שִׁירִים דְּפִסּוּלָא דְּגוּפִיהּ הוּא - שהוא פסול בגוף הקרבן, וחמור יותר, לֹא מְחַמֵּת לֵיהּ - לא מועילה לו הַקְטִירָה להוציאו ממעילה. רבא חולק על רב הונא: אֲמַר לִיה רַבָּא, אֲדַרְבֵּה, אֲפִילוּ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְאֲמַר (שם) אֵין זְרִיקָה מוֹעֵלֶת לְיוֹצֵא להוציאו מידי מעילה משום שאין בו היתר לכהנים, הֲנִי מְלִי גְבִי פֶסוּל יוֹצֵא, דְּאֵיתִיהּ בְּעֵינֵיהּ - שאינו בתוך העזרה, אֲבָל פֶּסוּל חֲסָרוֹן שִׁירִים דְּאֵיתִיהּ בְּעֵינֵיהּ - שהשיריים בתוך העזרה, אינו חמור כל כך, וּמִתְהַוָּא לִיה הַקְטִירָה להוציא את השיריים מידי מעילה. רבא מביא ראיה לדבריו: אֲמַר רַבָּא, מָנָא אֲמִינָא לָהּ - מהו המקור לדבריו, שהקטרת קומץ המנחה שחסרו שיריה מועילה לענין פיגול ומוציאה מידי מעילה, דְּתֵנֵן בְּמִשְׁנֵתֵינוּ הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֵאכֹל שִׁירֵיהּ בְּחוּץ או בִּצֵת מְשִׁירֵיהּ בְּחוּץ וכו', ומפרטת המשנה אופני מחשבת פסול מזכיר התנא בכל אחד ואחד מהדינים 'או כוית', והיינו שאפילו אם לא חישוב לאכול אלא כוית מהשיריים וכן אם לא חישוב להקטיר אלא כוית מהקומץ, הרי זו מחשבת פסול, וְתֵנִי רַבִּי חִיָּא בְּרִייתָא, הַקּוֹמֵץ אֶת הַמִּנְחָה לֵאכֹל שִׁירֵיהּ בְּחוּץ וכו', וְלֹא תֵנִי 'או בִּצֵת', והיינו שרבי חייא שונה כלשון משנתנו אך משמט בכל אחד מהמקומות את המילים 'או כוית', שואל רבא: מָנָא מְצִינָא לֹא תֵנִי 'או בִּצֵת', לָאו - וכי לא משום שמשמעות הלשון 'או כוית' אינה שכל השיריים קיימים ומחשב על כוית מהם אלא כגון שֶׁחֲסָרוּ שִׁירִים וְקָמוּ לְהוֹ אֲבִינָא - ועמדו על כוית, מחשב לאכול את כוית הגזית. וזו היא המשמעות הפשוטה של 'או כוית', אבל ישנם דינים שאף שכתוב בהם 'או כוית' לא יתכן להבין שלא נותר אלא כוית אחד בלבד, ובאופנים אלו על כרחך 'או כוית' יתפרש שמחשב על כוית אחד מתוך שיריים אשר הם קיימים בשלמותם, ומתוך כך דברי המשנה עלולים להתפרש בחוסר אחידות, ולכן נמנע רבי חייא לגמרי מלהכיר בדבריו 'או כוית' וכמו שיתבאר. שהנה משנתנו מורכבת משני חלקים, רישא וסיפא, ברישא מבוארים אופני פסול מחשבה בעבודת הקמיצה, ובסיפא מבוארים פסולי מחשבה בשאר העבודות [ונתינה, הולכה והקטרה]. אם שונים 'או כוית' ברישא, משמע שגם בסיפא מדובר באופן זה שמחשב בין על הכל ובין על כוית. ואולם ברישא [בעבודת הקמיצה] לא יתכן לומר שהשיריים חסרים, שאם כן היתה זו מנחה שחסרה קודם קמיצה, שהיא פסולה ולא חל עליה שם פיגול, וכן בסיפא [ונתינה, הולכה והקטרה] רק לגבי מחשבת אכילת שיריים ניתן לפרש שמדובר שכבר חסרו השיריים בשעת העבודה, אבל לגבי מחשבת הקטרת הקומץ אי אפשר לומר שהפירוש 'או כוית מקומצה' שכבר עכשיו בשעת העבודה הקומץ חסר, שאם כן היה הקרבן פסול ולא שייך בו פיגול, וּבֵין דְּבִסְיָא דְּהֵינּוּ בְּמִתָּן כִּלִּי בְּהוֹלִיד וּבְהַקְטִירָה לֹא מְחַמֵּת לֵיהּ - לא נוח לרבי חייא לשנות

יחיה ופסולה. והשאת. כיון דבלא אבד פסולה — אמאי נקט אבד? על כן נראה דבלא אבד כשרה, דתרווייהו חזו לה, ואבד לאחר קמיצה. **והבמים** אומרים אחד זה ואחד זה פסול ואין בו כרת — ואם תאמר: היינו תנא קמא ויש לומר: דאיתא למסכת כותיות, דכי האי גונא משני בפרק "המפתל" (נדה לז, ב). **הני** מילי יוצא דאיתיה בעיניה כו' — הוה מצי למימר: הני מילי יוצא מקצתו, אבל יוצא כולו לא. כדאמרין בפרק קמא דמעילה (ז, ב), והבא כיצא כולו דמי, כיון דאסורין באכילה. ומיהו פלוגתא היא ההם. ואם תאמר: למאן דאמר יצא כולו לא, הא דתנא פרק "כל שעה" (פסחים לז, ב), נטמא בשר או נפסל או שיצא חוץ לקלעים, רבי אליעזר אומר: חיובו, פירוש: דיש דם אף על פי שאין בשר. רבי יוחנן אומר: לא חיוב, פירוש: דאם אין בשר אין דם. ומודה רבי יוחנן דאם זרק הורצה — על כרחך ביצא כולו, דאי נשתהיך כות — זורק לתחתיה. ומדאקמור: אם זרק הורצה, שמוע מינה דוריקה מועלת ליצא כולו! ושמוא דרבי יוחנן עדיפא מדריב קיבא, אי נמי, לענין הורצה שאני לרבי יוחנן דאם זרק לתחתיה בין לדיעבד אפילו ביצא כולו, כדאמר בפרק "ביצור צולץ" (שם עז, ב), אבל לעולם לא מקבע בפגול ולא נפיק מידי מעילה. הויא דיצא כולו, מיד דהוה אסורין על חטא. **והני** רבי חיאי כו' — ולא תני "או כוית". רבי חיאי תני בביריתא דידיה בשית משתנין, אלא דלא תני "או כוית". והכי תני: הקומץ את המנחה לאכול שירה כו' זה וזה כל הקומץ ונתון בכלי והמולץ והמקטיר כו'. ועל כרחיק, הא דמשמע ליה לרבי חיאי "או כוית" מיירי בשחזור שירים ועמרו על כך — לא היינו "או כוית" משירים הרישא, כדפירש בקונטרס, דאם כן הוה ליה מנחה שחורה קודם קמיצה ופסולה בקומץ, וחו לא מקבע בפגול. אלא משום ד"זה הכלל" דסיפא קאי אבל מן דתנא ברישא, וברישא תנא "או כוית", אם כן נתון בכלי ומולץ ומקטיר — עליה נמי קאי, ובכזית משירים מיתוקם שפיר בשחזור שירים, דהא מקטיר קומץ עליקו, אבל כוית מקטיר קומצה — לא מיתוקם כחשור קומץ ועמד על כוית, דהא חסר קומץ בשעת מחשבה — כבר נפסלה המנחה וחו לא מייפגלא. ומשמע ליה לרבי חיאי דמאי דמיתוקם "כוית משיריה" מיירי בחסר ועמד על כוית, משום

פיגול וחיבים עליו כרת — האוכל משירי מנחה, דכתיב בחוק לזמנו (ויקרא ז): "עונה תשא", וכתיב בנותר: "ואוכליו עוני ישא" (שם יט), מה להלן כתיב: "ונכרתה" — אף כאן האוכלו בנותר. ודך גורא שיה בפרק קמא דכריתות (ה, א), כל הקומץ או נתון — קומץ, או מולץ או מקטיר, על מנת לאכול דבר שדרכו לאכול — כגון שירים, או להקטיר דבר שדרכו להקטיר — כגון קומץ חוץ לזמנו כו'. אבל אם חישב להקטיר שירים למחר או לאכול קומץ למחר — כשר, דבטלה דעתו אצל כל אדם. בארבע עבודות הללו מפגלין במנחה, דגמרין מנחתם בהקישא כדאמר בריש פירקא (מנחות ב, ב) דאיתקש מנחה לחטאת, (ומה היא) (ומההיא) הקישא גמרין מחשבה דפוסלת במנחה, ומנה: מה זבח נפגל בארבע עבודות, שחטה וקבלה חולכה חוריקה, כדאמרין בתורת כהנים — אף מנחה בארבע עבודות, קמיצה כנגד שחטה, קבלה כנגד מתן כלי, וחולכה כנגד חולכה, והקטרה כנגד זריקה. ובלבד שיהא שם חסר המנחה — כאילו היה כשר, שלא יהא שם פסול אלא הפיגול. אבל אם יש שם פסול אחר — תו לא פגיל, ואין בו כרת, כדאמר בפרק שני (מנחות טו, ב), "ירצה" כתיב בפגול, וכתיב בכשר "ירצה", כהרצאת כשר — כך הרצאת פיגול, שלא ידעו בו שום פסול אחר. בשתיקה — שלא חישב, או שקומץ ונתן בכלי והולץ והקטיר — כל אלה חוץ לזמנו, וזהו שקרב המותר במצותו, דלא היה בו שום פסול אחר. או שקמץ ונתן בכלי והולץ והקטיר כל אלה חוץ למקום — כלומר, "אור קתני, אם עשה אחת מאלה על מנת לאכול שירים חוץ למקום, וכל השלש חוץ לזמנו — לא קרב הקומץ במצותו. מנחת חוטא וקנאות — יש בהן עד פסול אחר המוציאן מידי פיגול, כגון שלא לשמן, דאמרין בריש פירקא (מנחות ב, א) דפסולה, אם קומצו שלא לשמן — לא קרב המותר במצותו, ואין ששירים כרת. כוית בחוץ וכוית למחר — חישב באחת העבודות שתי מחשבות, חוץ לזמנו וחוץ למקום. ועד השתא איירי בשתי עבודות, שחישב באחת חוץ לזמנו ובאחת חוץ למקום, והשתא מיירי שחישב בשתיים בעבודה אחת, ולרבי יהודה הוא דאיגטריך, דלא תימא שחישב שתיים בשתי עבודות הוא דפליג רבי יהודה, דבתר קמייתא אוליקן, אבל (בההיא) (ובדא) עבודה מודה, קא משמע לן, והכי מפרש בובחים בפרק שני (ל, א), כוית למחר כוית בחוץ — אף על פי שחישב לחוץ לזמנו — הוציאנו שניה מיד כרת. רבי יהודה פליג אתנא קמא בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות. נפרא מהו דתנינו להו הקטרה למיקבעיהו בפגול — כגון אם הקטיר הקומץ על מנת לאכול הני שירים חוץ לזמנו — מקבעי בפגול בהך הקטרה כבהקטרה מעליא, הואיל וברשות מקטיר. או דלמא, כיון דאין שירים נאכלים — הוה ליה כמחשב לאכול למחר דבר שאין דרכו לאכול, כדאמר לקמן (מנחות יז, א)

עקיבא דאמר: זריקה מועלת ליוצא — הני מילי יוצא, דאיתיה בעיניה ופסול מחמת דבר אחר הוא, אבל חסרון, דפסולא דגופיה הוא — לא מתינו ליה הקטרה. אמר ליה רבא: אדרבה, אפילו לרבי אליעזר דאמר: אין זריקה מועלת ליוצא — הני מילי יוצא, דליתיה בפנים, אבל חסרון דאיתיה בפנים — מהניא ליה הקטרה. אמר רבא: כנא אמינא לה? דתני: הקומץ את המנחה לאכול שירה בחוץ או פזית משיריה בחוץ, ותני רבי חיאי: הקומץ את המנחה, ולא תני "או פזית", מאי טעמא לא תני "או פזית", לאו פגון שחשורו שירים וקמו להו אפזית? ובין דבמתן פלי בהילוך ובהקטרה לא מתינו ליה

דלא מתינו מחשבתו? או נמי לאפוקיהו ממעילה — אם הקטיר כדרכו בשתיקה, מי אמרין: כיון דניתן רשות להקטיר — הויא הקטרה מעליא, ומפאק לשירים מידי מעילה כהקטרה מלייתא. אמר רבא מבססת מעילה בפרק "חטאת העוף" (ט, א), הנמנחות מועלין בהן משחוקיהו, קרב הקומץ — חיבין עליהן משום פיגול נותר ונמא, ואין מעילה בשירים כו', דהוא ליה שעת היתר לכהנים, על שעת היתר לכהנים אין בו מעילה, בפרק קמא דמעילה. או דלמא, כיון דסוף אף שירים נאכלין — הוה ליה דבר שאין לו היתר לכהנים, וזהו לא נפיק ממעילה? **אפילו רבי עקיבא** — דאמר בפרק קמא דמעילה (ז, א), זריקה מועלת ליוצא חוץ לקלעים, למיהו דבר שיש לו היתר לכהנים ולמפיק מידי אשם מעילות, רבי עקיבא אומר: אין מועלת בו, דזריקתו הוציאנו מידי מעילה. אף על פי שאינה מותרת באכילה, אף על פי כן מועלת לו להוציא מידי מעילה. מחמת דבר אחר — אורי ירושלים פוסלי, שיצא מן הקלעים. לא מהניא ליה הקטרה — ולא נפקא ממעילה, רבי אליעזר סבירא ליה דפסול יוצא חמור מחסרון. מנא אמינא לה — דמהניא להו הקטרה לפיגול וליציאת מעילה. ותני רבי חיאי — מתניתין, ולא תני "או כוית" לא בקומץ ולא בשירים, לא בפגול ולא בפסול. מאי טעמא לא תני או כוית — משירים למחר. לא — משום דמאן דקתני "או כוית" משמע ליה דכי הדר תני: הנותן בכלי והמולץ והמקטיר לאכול דבר כו' או להקטיר קומצה או כוית מקומצה למחר. כגון שחזור שירים — ועמדו על כוית, ואמר "זריני נתון בכלי ומולץ ומקטיר על מנת לאכול כוית של שירים למחר". ואף על גב דמחשבת קמיצה ליבא למימר שכבר חסר, דאם כן הוה ליה מנחה שחורה קודם קמיצה, ופסולה ותו לא מקבעה בפגול, אפילו הכי מחשבת מתן כלי והולץ והקטרה, הואיל ואפילו חסר מותר להקטיר הקומץ — מוקי לה בשכבר חסר לאחר קמיצה, אפילו הכי הן פיגול. והאי דלא תני ליה רבי חיאי, לאו (משום) דלא סבירא ליה וחיבי, דלא פליג עליה דרבי, דסתמא דמתניתין רבי היא, אלא משום דלא מצי לאקומי לכולה מתניתין כבהאי גונא. דבמתן כלי ובהילוך ובהקטרה לא מהני ליה

[illegible]

יאזו פוּת" אַשִּׁירִים - בַּקְמִיצָה נָמִי לֵאכּוּל שִׁירִים לֹא תֵאָכַל
 יאזו פוּת" ; וְהָתָּנָה סִיפָא: פִּיגוּל וְהִיבִין עָלָיו בִּרְתָּה, אֵלמָא
 מִהִנְיָא לְהוּ הַקְטֵרָה, אָמַר לִיה אַבְי: לֹא, הָא מִנִּי? רַבִּי
 אֱלֵעָזָר הִיא, דִּתְנִן: הַקּוֹמִץ, וְהַלְבֹּנָה, וְהַקְטֵרָה, וּמִנְחַת
 הַבִּנְיָנִים, וּמִנְחַת בֶּהֱן מִשִּׁיָּה, וּמִנְחַת נֶסְכִּים, שֶׁהֶקְרִיב
 מֵאֲחַת מִקֵּהן בְּחוּץ - חֵיב, וְרַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר עַד
 שֶׁהֶקְרִיב אֶת פּוּלֹה; פִּינֹן דְּבַהֲקֵרְתָּ קְמִיצָה לֹא מִתְּנִי לִיה
 יאזו פוּת" מִקּוֹמֶצֶה בְּחוּץ" - בְּשִׁירִים נָמִי לֹא מִתְּנִי לִיה
 יאזו פוּת". - אִי רַבִּי אֱלֵעָזָר, הִיא "לְהַקְטִיר קוֹמֶצֶה"
 לְהַקְטִיר קוֹמֶצֶה וְלִבְנֹתָה" מִיַּבְעִי לִיה: דִּתְנִן: הַקּוֹמֶץ
 הַלְבֹּנָה שֶׁהֶקְרִיב אֶת אֶחָד מִקֵּהן בְּחוּץ - חֵיב, וְרַבִּי
 אֱלֵעָזָר פּוֹטֵר עַד שֶׁהֶקְרִיב אֶת שְׁנֵיהֶם! - לֹא נִצְרָקָא אֵלָּא
 לְקוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוּטָא. - וְאִיכּפֹל תֵּנָא לֹאשְׁמוּעִינָן קוֹמֶץ
 דְּמִנְחַת חוּטָא? - אֵין, וְכֵן כִּי אֵתָּא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי
 אֱלֵעָזָר: קוֹמֶץ דְּמִנְחַת חוּטָא הוּא, וְרַבִּי אֱלֵעָזָר הִיא.
 הִדֵּר אָמַר רַבָּא: לֹא מִלֵּתָא הִיא דְאָמַר, דִּתְנִי: "קִדְשׁ
 קִדְשִׁים הוּא", שְׁאֵם נִפְרָסָה אַחַת מִקֵּהן - חֲלוּתֶיהָ בּוֹלֵן
 וְכַסּוּלוֹת; הָא יֵצֵאת - הֵינּוּ דְאִיכָא גְּזוּיָא בְּשִׁרְתָּה. מֵאֵן
 שְׁמַעְתָּ לִיה דְאָמַר: זִירְקָה מוֹעֵלָת לִיזְעָא? רַבִּי עֲקִיבָא
 הִיא, וְקָאמַר: נִפְרָסָה - לֹא. אָמַר לִיה אַבְי: מִי קִתְּנִי
 הָא יֵצֵאת? דְּלָמָּא, הָא נִמְמַת - הִנֵּה בְּשִׁרְתָּה, מֵאִי
 שְׁמַעְתָּ דְּמִרְצָה צִיץ, אֲבָל יֵצֵאת - לֹא, וְרַבִּי אֱלֵעָזָר
 הִיא. דְאָמַר: אֵין זִירְקָה מוֹעֵלָת לִיזְעָא; וּבִדְוִין הוּא דְאִיבְעִי
 לִיה לְמִיתְנִי נָמִי יֵצֵאת, וְהִיא דִּקְתְּנִי נִפְרָסָה - הָא
 קָא מִשְׁמַע לִן, דְּאִפִּילוּ נִפְרָסָה, דִּאיִתִּיהָ בְּפִינִים - לֹא
 מִהִנְיָא לִיה הַקְטֵרָה. אֲבָל לְרַבִּי עֲקִיבָא דְאָמַר: זִירְקָה
 מוֹעֵלָת לִיזְעָא, אִפִּילוּ חֲפִרֹן נָמִי מִהִנְיָא לִיה הַקְטֵרָה.
 מִשְׁנֵה לֵאכּוּל בְּחִצִּי וְיֹת וְהַקְטִיר בְּחִצִּי וְיֹת - בְּשִׁר, **מִשְׁנֵה**
 שְׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטֵרָה מִצְטָרִין. **נִמְרָא** טַעְמָא דְּלֵאכּוּל
 וְהַקְטֵרָה, הָא לֵאכּוּל וְלֵאכּוּל דְּבַר שְׁאֵין דְּרַבּוּ לֵאכּוּל
 מִצְטָרִף, וְהַקְטֵרָה רִישָׁא: לֵאכּוּל דְּבַר שְׁדִרְבּוּ לֵאכּוּל
 וְהַקְטֵרָה דְּבַר שְׁדִרְבּוּ לְהַקְטִיר; דְּבַר שְׁדִרְבּוּ לֵאכּוּל -
 אֵין, שְׁאֵין דְּרַבּוּ לֵאכּוּל - לֹא! מֵאֵן תֵּנָא? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה:
 הָא מִנִּי? רַבִּי אֱלֵעָזָר הִיא, דְאָמַר: מִחֲשָׁבִין מֵאֲכִילַת
 לְמִזְבֵּחַ וּמֵאֲכִילַת מִזְבֵּחַ, דִּתְנִן: הַקּוֹמֶץ אֶת
 מִנְחַתָּה לֵאכּוּל דְּבַר שְׁאֵין דְּרַבּוּ לֵאכּוּל וְהַקְטִיר דְּבַר
 שְׁאֵין דְּרַבּוּ לְהַקְטִיר - בְּשִׁר, וְרַבִּי אֱלֵעָזָר פּוֹסֵל. אַבְי

39 דְּבַר שְׁאֵין דְּרַבּוֹ לְאִכּוֹל, אֲלֵא אֵימָא: הָא לְאִכּוֹל וְלְאִכּוֹל דְּבַר שְׂדֵרְדּוֹ לְאִכּוֹל - וּמָא קָא
40 מִשְׁמַע לֵן? הָא בְּהִירָא קִתְּנִי לָהּ: לְאִכּוֹל בְּזִית בַּחוּץ וּבְזִית לְמַחֲר, בְּזִית לְמַחֲר וּבְזִית בַּחוּץ,
41 בְּחִצִּי וְזִית בַּחוּץ וּבְחִצִּי וְזִית לְמַחֲר, בְּחִצִּי וְזִית לְמַחֲר וּבְחִצִּי וְזִית בַּחוּץ - פְּסוּל וְאֵין בּוֹ בְּרַת;

משנה לאכול כחצי וית ולהקטיר חצי וית – למחר כשר. **גמרא** הא לאכול – חצי וית שירים, לאכול חצי וית קומץ, שאין דרכו לאכול – לא הויה מחשבה אם חישב לאוכלו למחר, וכיון דלא הויה מחשבה – לא מצטרפין לפסול. **מאן תנא** – מינה דאם חישב לאכול קומץ למחר הויה מחשבה? **אמר רבי ירמיה רבי אליעזר** הויה דאמר מחשבין מאכילת אדם לזמנה ומאכילת זמנה לאדם – שאם חישב על מנת לאכול קומץ למחר. **שאין** דרכו להקטיר – שירים. **פסול** – ואין חייבין עליו הא לאכול ולאכול דבר שדרכו לאכול – כגון כחצי וית ברוץ כחצי וית למחר – מצטרפין לפסול. **הא בהדיא** קתני לה ב' –

1 הללו מוקמינן בשבכר חסרו השירים ומדמו על
 2 מקוצצו למחר" דומיא דשירים, דאם חסר קומינן
 3 ל מנחה ברחימי מחשבה. הילכך, כיון דלא מיתני
 4 "בשירים" ורישא כ' חשיבי מקוצצא, דמתני ליה
 5 לא "כדית" אף בקומינן, דרחימי דלא בשלם חסרה
 6 עדיין מתוקמא, אפילו הכי, כיון דסיפא לא
 7 מיתני ליה אקומינן – לא תני ליה ברישא אפילו
 8 אשירים. **אמר** ליה **אבי** – לרבא: לעולם מרבי
 9 חייא לא שמעו דמתניתין מיירי בחסרין. דהיינו
 10 טעמא דלא תני רבי חייא "או כדית" ברבמינא
 11 ודידה – דרבי חייא רבי אלעזר הוא, דלא
 12 שבי הקטרה עד שקטייר כולו. **ר'תנן** הקומינן –
 13 ברמית ישראל. וחלבונו – של מנחה. והקפדת
 14 – שבכל יום. (ופמנתא כהנינן – מנחה שהתנדב
 15 בהן, דאינו נקמצתא אלא כלייל, דבתיב "וכל"
 16 מנחת כהן כלייל תהדיה) (ויקרא ו). **ופמנתא** בהן
 17 משיח – חביתי כהן גדול גמי כתיב בה (ויקרא
 18 ו) "כליל הקטור". **ופמנתא נשבינן** – גמי כליל
 19 חייא. **עד שקטייר [את]** כולו – אלמא לא חשיבי
 20 הקטרה בכדית. הלכך לא תני רבי חייא "או
 21 כדית" מתניתין אפילו בשירים, כיון דרבמינא
 22 לא מיתני ליה "או כדית". כלומר, בהקטרת
 23 קמציה – לא מצי למיתני מתניתא: "הקומינן
 24 על מנת להקטיר כדית מקוצצא למחר", דהא
 25 לא מפגל בהכי, דלא חשיבי בהקטרה גמורה,
 26 הילכך לא חתמוסיה הוא. **או קשיא:** תנא ירדן
 27 אמאי נאמ: "להקטיר מקוצצא למחר" עד
 28 לרבי אלעזר לא הוויא הקטרה עד שקטייר
 29 וג' הלבונו, ואשתכח דלית בהקטרה מחשבה
 30 שלמה ומשנה מתניתין בהקטרת קומינן לחודי
 31 בלמתי **חוטא קטייר** – דאין בה לבונה, ריעל
 32 מנת להקטיר חלודה – דתני בהן במתניתין, ודע
 33 פיגול – מוקינן לה בלחם הפנים, דאין בה אלא
 34 הקטרת לבונה. **איכפל** – טרם. **לאו מילתא**
 35 **חיא דאמר** – דרדאי לא מתיניא ליה הקטרה
 36 לשיריפ. שחסרו. **חוטא** – בלחם הפנים כתיב
 37 (ויקרא כד) "כי קדש קדוש הוא לו". **פסולות**
 38 וישרפה, חייא **דנאר** בשריות – אף על גב
 39 דלא הוויא הקטרת בויכין בשרה עד שתהא כל
 40 המנחה שלמה. שתיס עשרה חלות של לחם
 41 הפנים. אלמא, עדין חלה דירצאה מתיניא ליה
 42 למדחי שתיס עשרה חלות, ולאבשרי לביכין.
 43 כיון דלאבשרייהו תהן באכילתא, אלמא זריקתא, כל
 44 הקטרת בויכין שהוא במקום דם וזבחים, מעלת
 45 לירצא, מדרשיב ליה בכלל שתיס עשרה חלות.
 46 אלמא מתיניא הקטרה לאבשרי בדיחיה תהן, אף
 47 עד גב דאסרה באכילתא. **וקאמר נפרסה כולן**
 48 **פסולות** – אקמא, אלא עד קטב דאמר
 49 מתיניא חלוצא, מדיחיה חסרון – לא מתיניא
 50 הקטרה: **מי קתני יצאת** – כשרה, דתימא רבי
 51 קטבא היא? **לרבא** – הכי דוק מתיניא דהא
 52 נשמאה אחת – חלוצא כשרות, דהא טרמאה
 53 הציץ מרצה. **אבל יצאת** – דאין ציץ נרצא
 54 עד דהוצא – לא מיתבשרי אףר דגמאי, משום
 55 דליכא הקטרה עד שתיס עשרה חלות, דהא
 56 חסרו ליה. **ורבי אליעזר חיא דאמר** – לעיל:
 57 אין זריקה מועלת בירצא. **ורבין** – דאיבעי ליה
 58 למיתני גמי: שאם יצאת אחת מן כולן פסולות.
 59 (ר' רבא) שאם רצא לאבול – מצטרפין לרפסול.
 60 (ר' ירמיה) ונסח אחרי: שתיס, דמתניתין, דייקא
 61 שאם חשיב להקטיר שירים למחר הוי מחשבה.
 62 וטעמא מפרש בריש פרק שלשים. **אלא איכא**
 63 קושיא דקתני: שאם אכילה והקטרה מצטרפין,
 64 למה

222 גמרא עם ביאור - מסכת מנחות

כולן פסולות, הא אם יצאת חוץ לעזרה, ונפסלה בכך, והקטיר את
הבזיכים, הני דאבא גזאוי - החלות שבפנים כשרות, ואם נאמר
שהקטרת הבזיכים אינה חלה על החלה שיצאה, איך הוכשרו
הפנימיות, והרי דין הוא שאם חלה אחת חסרה, כל השאר
פסולות, משום שלא מועילה לחן הקטרה, וכמו כן ראוי להיות
שאם על אחת החלות לא חל דין הקטרת הבזיכים הרי היא כאילו
חסרה, ולא תבשר הקטרת הבזיכים את השאר, אלא על כרחך
הקטרת הבזיכים מועילה לחלה שיצאה. והרי הקטרה במנחות
היא כנגד זריקה בזבחים, ומאן שמעת ליה - ולמי שמענו דאמר
וריקה מועלת ליצא, הלא שיטת רבי עקיבא היא (לעיל ע"א), וקאמר
בברייתא שאם נפרקה אחת מהחלות, לא, והיינו שכולן פסולות,
נמצא שאפילו לרבי עקיבא, הסובר שהקטרה מועילה ליצא,
מכל מקום לפסול חסרון אין הקטרה מועילה, ואינה מוציאה מידי
מעילה ולא קובעת בפיגול. ולכן חזר בו רבא ממה שאמר לעיל
(ע"א).
אביי מתוך את הקושיא שמכחה חזר בו רבא: אמר ליה אביי
לרבא, מה שדייקת שברייאא זו דברי רבי עקיבא היא, שאין
הקטרה מועילה ליצא, אינו נכון, דמי קתני - וכי שנינו בה בפירוש
הא יצאת אחת מהן אלו שבפנים כשרות, הלא אין הדבר מפורש,
ורק שדייקת כן ממה ששנינו בה שאם נפרסה אחת מהן כולן
פסולות, ומשמע שבפסול אחר אין הדין כן, ודלמא יש לדייק באופן
אחר שדווקא בנפרסה כולן פסולות הא אם נמנמאת אחת מהחלות
והקטיר את הבזיכים קנה - החלות הנותרות כשרות, ומאי מעמא,
משום דמקצת ציץ - שהציץ שבמצחו של כהן גדול מרצה על
פסול טומאה, ומכשיר את העבודה כאילו לא היתה החלה טמאה,
אבל אם יצאת אחת מהחלות, לא, כלומר אין ההקטרה מועילה
לה, וברייאא זו רבי אליעזר היא, דאמר (לעיל ע"א) אין וריקה מועלת
ליצא ולכן גם הקטרת בזיכין אינה מועלת ליצא, וקדין הוא
דאביי ליה למיתני נמי - שצריך היה התנא של הברייאא לשנות
גם כן שאם יצאת אחת מהן כולן פסולות, והאי דקתני נפרקה, הא
קא משמע לן תוספת חידוש דאפילו נפרקה אחת מהן, דאיתיה -
שהיא נמצאת בפנים מכל מקום לא מהניא ליה הקטרה. אבל לרבי
עקיבא, דאמר וריקה מועלת ליצא, יש לומר שאפילו פסול חסרון
נמי מהניא ליה הקטרה, להוציא מידי מעילה ולקבוע בפיגול, וכמו
שאמר רבא לעיל (ע"א).

משנה

הקומץ את המנחה וחישוב לאכול כחצי זית משייריה למחר
ולקטיר כחצי זית מקומצה למחר, הקרבן כשר, שאין המחשבות
אכילה והקטרה מצטרפין.

גמרא

הגמרא מוצאת סתירה במשנה: מעמא שכשירה משום דחיוב
לאכול ושיריים ולקטיר וקומץ, ואכילה והקטרה הם שני דברים
שונים ואינם מצטרפים, ומשמע הא אם במקום לחשב לאכול חצי
כזית שיריים ולקטיר חצי כזית קומץ חיוב לאכול חצי כזית
שיריים ולאכול חצי כזית קומץ והיינו לאכול דבר שאין דרבו
לאכול, מצטרף, וקשה, והקתני - והרי שנינו ברשא (לעיל יב) שפסול
מחשבה הוא רק באופן שחיוב לאכול דבר שדרבו לאכול, והיינו
חיוב לאכול שיריים לאחר הזמן, וכן באופן שחיוב לקטיר דבר
שדרבו לקטיר, ומשמע שדבר שדרבו לאכול אין - יש בזה מחשבת
פסול, אבל אם חיוב לאכול דבר שאין דרבו לאכול והיינו קומץ
לא - אין בזה מחשבת פסול. והרי זה סותר למה שדייקנו מהסיפא.
ועל כרחך שהרישא והסיפא הן שתי שיטות חלוקות.

או בדת אפילו אשירים - לגבי מחשבת אכילת שיריים, משום
שאם היה שונה או כזית בסיפא, היינו מוכרחים לפרש זאת
באופנים חלוקים, שלגבי שיריים הכוונה שלא נשאר אלא כזית
וכפי המשמעות הפשוטה של 'או כזית', ולגבי קומץ על כרחינו
היינו מפרשים שלא נחסר אלא שחיוב על כזית מתוך קומץ
שלם, שהרי אם נחסר מהקומץ הרי המנחה פסולה ואינה
מתפגלת, וכיון שבסיפא לא רצה רבי חייה לשנות או כזית, אף
ברישא, והיינו בקמיעה, נמי אפילו לגבי מחשבת לאכול שירים לא
קני או בדת. והתנא של משנתנו וששנה או כזית אינו חלוק
עם רבי חייה לא בדין ולא בפירוש או כזית, אלא שאינו מקפיד
אם או כזית יתפרש בכל אחד מהדינים כעניינו. ומבואר על כל
פנים לפי הביאור הנ"ל, שיש לפרש בדברי משנתנו שהשיריים
חסרו לאחר הקמיעה, ועם כל זה קתני בסיפא שאם הקטיר על
מנת לאכול כזית מהשיריים למחר הרי זה פגול ותיבין עליו בדת,
אלמא מהניא להו - מוכח שמועילה הקטרה לקבוע את השיריים
שחסרו בפיגול.

אביי דוחה את הוכחת רבא: אמר ליה אביי לרבא, לא, אין לדייק
מהברייאא של רבי חייה שמשנתנו מדברת בחסרון, והטעם שלא
שנה רבי חייה או כזית, משום שהברייאא של רבי חייה הא מני
- באינו שיטה היא, בשיטת רבי אלעזר היא, דתנן במשנה (ובחס
קט) הקומץ של מנחת ישראל, והלבונה של מנחה, והקטרה שבכל
יום, ומנחת כהנים - מנחה שהתנדב כהן, שאינה נקמצת אלא
מוקטרת כליל, ומנחת כהן קטרת - חביתין כהן גדול, וגם היא
מוקטרת כליל, ומנחת נזבים - מנחה הבאה עם הקרבן, ואף היא
מוקטרת כולה, שהקריב מאחת מהן בדת חוץ לעזרה חייב כרת,
כדון מעלה קדשים בחוץ, ורבי אלעזר פוטר עד שיקריב את כולה,
שלדעתו בבזית לבד אינה נחשבת הקטרה, ולפיכך לא שנה רבי
חייה בענין מחשבת פסול שחיוב להקטיר כזית מקומצה, שהרי
לשיטת רבי אלעזר אין מחשבה כזו פוסלת מאחר שאין זו הקטרה
מוקטרת, וכיון דבהקטרת קמיעה לא מהני ליה - לא שנה או כזית
מקומצה בחוץ, לכן במחשבת אכילת שירים נמי לא מהני ליה או
בדת.

מקשה הגמרא: אי רבי אלעזר היא האי ששנינו בה לקטיר
קומצה, לכאורה אינו נכון, אלא לקטיר קומצה ולבונתה מיעבי
ליה - היה צריך לומר, שרק באופן זה נחשבת הקטרה גמורה
לשיטת רבי אלעזר, דתנן (ובחס קי) הקומץ והלבונה שהקריב את
אחר מהן בחוץ לעזרה חייב כרת, ורבי אלעזר פוטר עד שיקריב את
שניהם, הקומץ והלבונה, שרק אז נחשבת הקטרה גמורה. ולפי זה
גם לענין מחשבת פסול, אין המחשבה פוסלת עד שיחשוב גם על
הקומץ וגם על הלבונה.

מתוך רבא: לא נצרכא - לא הוצרכה הברייאא לשנות כן אלא
לקומץ דמנחת חוטא, שאין בה לבונה, ולכן גם רבי אלעזר מודה
שהקטרת הקומץ שלה היא הקטרה גמורה.

מקשה הגמרא: ואיכפל - וכי טרח תנא לשמוענין דין קומץ דמנחת
חוטא.

מתוך רבא: אין - אכן כן, וכן כי אתא - כשבא ומארץ ישראל
לבבל רב דימי, אמר בשם רבי אלעזר, הקומץ השנוי בברייאא,
קומץ דמנחת חוטא הוא, ורבי אלעזר היא.

רבא חזר ומשיתו: דר - חזר ואמר רבא, לאו מילתא היא דאמרי
- מה שאמרתי אינו נכון, אלא באמת לא מועילה הקטרה לשיריים
שחסרו, דתניא בברייאא, נאמר בענין לחם הפנים קדש קדשים
הוא (ויקרא טו ט) וממה שקרא הכתוב לשתיים עשרה החלות כדבר
אחד (והוא) יש לדרוש שאם נפרקה ונחתכה לשתיים אחת (מהן
חלותיה) [מחלותיה], לאחר שסילק את הבזיכים, והרי היא כמי
שאינה, כולן פסולות, ולא מועילה לחן הקטרת הבזיכים. ויש
לדייק מדברי הברייאא שדווקא בפסול חסרון (שנפרסה אחת מהן)

משנה

40 המשנה שלפנינו מבארת את דין מחשבת פיגול על הקטרת הקומץ
41 והלבונה: **הקומץ את המנחה וחישוב שקומצה על מנת לאכול כזית**
42 **משיריה למחר, לאחר זמן אכילתו, או שקמץ על מנת להקטיר**
43 **קומצה למחר, אף שחולק רבי יוסי על חכמים לענין הקומץ על**
44 **מנת להקטיר את הלבונה למחר, וסובר שאין לו דין פיגול. בכל**
45 **זאת מודה רבי יוסי בזה - בקמץ על מנת להקטיר את קומצה**
46 **למחר, שהוא פיגול גמור, ותייבין עליו ברת.**
47 **הקומץ את המנחה על מנת להקטיר את לבונה למחר, בזה נחלקו**
48 **רבי יוסי וחכמים, שרבי יוסי אומר, פסול מדברי חכמים, ואין בו**
49 **ברת, שמן התורה אין בו פסול כלל. ויחכמים אומרים, פיגול גמור**
50 **הוא ותייבין עליו ברת. אמרו לו חכמים לרבי יוסי, מה שינה זה -**
51 **מדוע נשתנה דין המנחה מן הזבת, שבזבח אם שחט הבהמה על**
52 **מנת להקטיר האימורים למחר, הרי זה פיגול גמור. ומדוע במנחה**
53 **כשקמצה על מנת להקטיר הלבונה למחר, לא יהיה לו דין פיגול**
54 **גמור. אמר להן רבי יוסי לחכמים, חילוק יש בדבר, שהזבת, דמו**
55 **ובשרו ואימוריו אחד הם, שכולם מן הזבח, ולכך מועיל מחשבה**
56 **בשעת עבודת אחד מהם על עבודה אחרת. ומה שאין כן לבונה,**
57 **אינה חלק מן המנחה.**
58

גמרא

59 שנינו במשנה: הקומץ את המנחה על מנת לאכול את השיריים או
60 על מנת להקטיר את קומצה חוץ לזמנו, מודה רבי יוסי בזה שהוא
61 פיגול.
62 שואלת הגמרא: למה לי ליתניא - מדוע הוצרך התנא לומר
63 שמוזה רבי יוסי בזה - בקומץ על מנת לאכול השיריים או על מנת
64 להקטיר הקומץ חוץ לזמנו.
65 מיישבת הגמרא: משום דקא פעי ליתניא סיפא - שהיה בדעתו
66 להביא בסוף המשנה את מחלוקתם של רבי יוסי וחכמים, לענין
67 הקומץ על מנת להקטיר לבונה למחר, שרבי יוסי אומר פסול, ואין
68 בו ברת, שאינו פיגול גמור. ומהו דתינא - וכיון שהיה עולה על
69 דעתנו לפרש דמקטא דרבי יוסי משום דקסבר אין מפגלין פחצי
70 מתיר - שכאשר חישוב מחשבת פיגול להקטיר חוץ לזמנו רק חצי
71 מתיר, אינו פיגול. וכיון שהלבונה אינה אלא חצי מתיר, שהרי אין
72 השיריים ניתנים באכילה אלא לאחר הקטרת שניהם, הקומץ
73 והלבונה, לכך אם חשב להקטיר רק את הלבונה חוץ לזמנו אינו
74 פיגול, ולפי טעם זה אפילו רישא נמי - גם בדין הראשון, שקמץ על
75 מנת להקטיר הקומץ חוץ לזמנו, יסבור רבי יוסי שאינו פיגול,
76 שהרי הקומץ גם כן אינו אלא חצי מתיר,
77

1 **הא תו למה לי - למה צריך לשנות את הסיפא, אי לאכול ולאכול**
2 **דבר שאין דרכו לאכול קא משמע לן דמקטרה - אם בשביל שנדייק**
3 **ממנה שדווקא אכילה והקטרה אין מצטרפים אבל חישוב לאכול**
4 **חצי זית שיריים ולאכול חצי זית קומץ המחשבות מצטרפות, הלא**
5 **מרישא (דסיפא) שמעת מינה שאין הדבר כן, שהרי שנינו ברישא**
6 **'דבר שדרכו לאכול, ומכאן שאם חישוב לאכול קומץ אין זו**
7 **מחשבה כלל ופשוט שאינה מצטרפת עם מחשבה אחרת) (דקתני**
8 **פחצי זית פחון פחצי זית למחר פסול הא פחצי זית למחר ופחצי**
9 **זית למחר פיגול).**

10 הגמרא מציעה הסבר אחר מדוע נשתנה הסיפא ודוחה גם אותו:
11 **א - ואם נאמר שבא התנא להשמיע בדברי הסיפא שאם חישוב**
12 **לאכול חצי כזית שיריים ולהקטיר חצי כזית קומץ, שאין המחשבות**
13 **מצטרפות, והיינו שלא נשתנה הסיפא לשם דיוק אלא נצרכת**
14 **לגופה, (דהיא גופא קא משמע לן). הרי כבר מדיקא דרישא שמעת**
15 **מינה - מדיוק דברי הרישא שמענו זאת, שדייקנו ממנה שאם חישוב**
16 **לאכול חצי כזית שיריים וחצי כזית קומץ, שאין זו מחשבה,**
17 **דהשתא - שהרי מעתה ומה לאכול חצי כזית שיריים ולאכול דבר**
18 **שאין דרכו לאכול - חצי כזית קומץ) אמרת לא מקטרה, אם כן**
19 **לאכול חצי כזית שיריים ולהקטיר חצי כזית קומץ מיפגיא - וכי**
20 **צריך לומר שאינם מצטרפים, הרי בזה השוני עוד יותר גדול**
21 **מאשר לאכול שיריים ולאכול קומץ.**

22 מתרצת הגמרא: אין - אכן האופן הזה גופו, שחישוב לאכול חצי
23 כזית שיריים ולהקטיר חצי כזית קומץ איצטריקא ליה להשמיע
24 שאין בכך צירוף, ואין ללמוד דין זה ממה שהמחשב לאכול
25 שיריים וקומץ אין מצטרפים, משום דקלא דעתה אמינא דהתם
26 במחשב לאכול שיריים וקומץ הוא שאין מצטרפים משום דלא כי
27 אוהיה קמחשב - שמחשב שלא כדרך ושהרי על חצי כזית קומץ
28 שמועד להקטרה הוא מחשב לאוכלו, ולכן אין זו מחשבה כלל
29 ואינה מצטרפת עם מחשבת אכילת חצי כזית שיריים, אבל קא
30 ובלאכול חצי כזית שיריים ולהקטיר חצי כזית קומץ דהא כי
31 אוהיה קמחשב ובהא כי אוהיה קא קמחשב - שבזה ו-בשיריים
32 הוא מחשבה כדרכו והיינו לאוכלו) וכן בזה ו-בקומץ מחשב
33 כדרכו ולהקטירו) אימא לצטרף - אמור שיצטרפו. קא משמע לן
34 שאינם מצטרפים.

הדרן עלך כל המנחות

פרק שני - הקומץ את המנחה

36 פרק זה עוסק בדין מחשבת פיגול במנחות ובזבחים, בשעת אלו
37 מהעבודות פוסלת המחשבה, ועל אלו ממעשי הקרבת המנחה
38 שחשב לעשותם שלא כדין מועילה המחשבה.
39

המשך ביאור למס' מנחות ליום שליש עמ' א

8 מצטרפות יחד. ויקרבן עולה, אם אירע כן שאבד בשרו או נשרף,
9 אפילו נשתייר פחצי זית בשר ופחצי זית חלב, וביחד נשתייר כזית
10 שלם, וזרק את הדם, מפני שבעולה פולה כליל, שהיא כולה
11 מוקטרת על המזבח, ואין בה חילוק בין בשר לחלב, ונמצא
12 שהזריקה מתירה כזית שלם להקטרה. ובמנחה, אף על פי שכולה
13 קיימת ולא חסרה דבר, לא יזרוק את הדם.

1 נשרף בשרם קודם זריקה, באופן שנשתייר מהם כזית בשר
2 לאכילה או כזית חלב להקטרה, וזרק את הדם, שזריקת הדם באה
3 להתיר או את החלבים להקטרה או את הבשר לאכילה, והרי יש
4 כאן כזית שהיא מתירתו. אולם אם נשתייר מהם רק פחצי זית
5 בשר ופחצי זית חלב, אף שאם נצרף שני חצאים אלו יש בהם
6 כזית, אינו זורק את הדם, משום שבאופן זה אין הזריקה מתרת
7 כזית שלם לאדם או למזבח, ואין אכילת אדם ואכילת מזבח

מנחות. פרק ראשון- כל המנחות - דף יג עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ)

תוספות

רש"י

למה לי אי למידק מינה הא לאכול ולאכול דבר שאין דרכו לאכול - כגון לאכול חצי זית שירים ולאכול חצי זית קומץ דמצטרפין. הא מרישא שמעת מינה - דלא מצטרפין, דקתי רישא: דבר שדרכו לאכול - אין, שאין דרכו לאכול - לא. אי לאכול ולהקטיר - כלומר, והיא גופיה אתא לאשמועינן, דאין אכילה והקטרה מצטרפין. הא מרישא שמעת מינה - ממדייקין מרישא: דבר שאין דרכו לאכול, אם חישב לאכול חצי זית שירים וחצי זית קומץ למחר לא הויה מחשבה - כל שכן דלאכול חצי זית שירים ולהקטיר חצי זית קומץ דאין מצטרפין, והשתא ומה אכילות לא מצטרפות - הואיל וחזא חצי אכילה הויה בקומץ, אכילה והקטרה מביעא דאין מצטרפין?

הקומץ את המנחה - לעיל בסוף פרק קמא (יב, א) דייק מדרבי חייה דלא תני "או כוית", דלא מצי למידק מהבא, דהבא לא איצטרך למיתני "או כוית" כיון דתנא בפרק קמא. משמע לן דבהאי מודה - והא דבעי למימר בסמוך דרבי יוסי דלא כרבי מאיר דאמר מפלגין בחצי מתיר - לא דמי, דהבא קומץ המנחה חשיב עבודה שלמה, כיון שאין כיוצא בה בלבונה, כדמוכח בבבליה פירוקן לקמן. וכך פירש בקונטרס בסמוך.

משום

קמחשב, אבל הכא דבהאי פי אורחיה קמחשב, ובהאי פי אורחיה קא מחשב אימא לצטרה, קא משמע לן.

הדרן עלך כל המנחות

הקומץ את המנחה לאכול שיריה או להקטיר קומצה למחר - מודה רבי יוסי בזה שהוא פיגול ותייבין עליו ברת. להקטיר לבנותה למחר - רבי יוסי אומר: פסול ואין בו פרת, וחקמים אומרים: פיגול ותייבין עליו ברת. אומר לו: מה שינה זה מן הנובח? אומר להן: שהנובח דמו ובשרו ואימוריו אחד, ולבונה אינה מן המנחה. גמרא למה לי למיתנא: מודה רבי יוסי בזה? - משום דקא בעי למיתנא סיפא: להקטיר לבנותה למחר - רבי יוסי אומר: פסול ואין בו פרת; מהו דתימא, טעמא דרבי יוסי משום דקסבר: אין מפלגין בחצי מתיר, ואפילו רישא נמי, קא

בשירים, כדנתן בפרק "חטאת העוף" (מעילה ט, א): המנחות מועלין בהן משהדקדשו, קרב הקומץ חייבין עליהם משום פיגול ונותר וטמא, ואין מועלים בשירים. וקא מביעא לה: מהו דתיתיבין הך הקטרה דומה לשאר הקטרות למפקע שירים מידי מעילה? אפילו לרבי עקיבא דאמר וזיקה מועלת - דנתן (מעילה ו, ב) שך קדשי קדשים וכו' רבי עקיבא אומר: אין מועלין בו, ותייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא. דוריקת דם מועלת ליה לקבוע בפיגול ולהוציאו מידי מעילה, אף על פי שאינה מתירתו באכילה. מחמת דבר אחר - שיצאו, דבאימורין גופיהו ליכא שום פסול. אפילו לרבי אליעזר - דפליג אדורי עקיבא. מנא אמינא לה דנתן הקומץ בו? זה הכלל בו' עד פיגול ותייבין עליו ברת - דאם חישב באחת מן העבודות להקטיר קומצה למחר או כוית משיריה למחר - פיגול ותייבין עליו ברת. ותני רבי חייה במתניתיה: הקומץ את המנחה לאכול שיריה למחר - פיגול. אבל לאכול כוית משיריה למחר פיגול לא קתני. מאי טעמא לא תני "כוית משיריה", דהא אבתי לא חסרו שירים עד לאחר קמיצה. דאי חסרו קודם קמיצה הויה לה מנחה פסולה ואינה נקמצת כלל, ומאי טעמא לא תני: "או כוית משיריה למחר"? לאו כגון דאיתרבי פילתא דחסרי שירים אחר קמיצה - וקמו להו אבותי? ובין דבמתן כלי ובהילוך והקטרה: לא מיתני "או כוית משיריה למחר", דהא כבר חסרו להו, ולא הוי מצי למיתני "הריני מוליך או מקטיר לאכול שיריה למחר או כוית משיריה למחר", דהא שירים וכוית משירים חזא מילתא היא, ולא איתרמי ליה כוית, דהא חסרו להו אחר קמיצה וקמו להו אבותי - הלכך בקמיצה נמי לא תני "או כוית". הכי גרסינן: בקמיצה נמי לא תני "או כוית", ולא גרסינן "בשיריה". הא מני רבי אליעזר היא וכו' - הכי גרסינן: ובין דבקומץ לא מיתני ליה "או כוית" בשירים נמי לא תני "או כוית". כלומר, כיון דלא מצי למיתני "להקטיר קומצה למחר או כוית מקומצה למחר", דמחשבה דכוית קומץ לאו כלום הוא ולא מפלגין - הלכך בשירים נמי לא תני "או כוית" באחת מכל ארבע העבודות, ולא משום דאיסור שירים, דהא לא מיידי רבי חייה באיסור שירים. והוה ליה למיתנא בקמיצה ובמתן כלי ובהילוך ובחקטרה "על מנת לאכול שיריה למחר או כוית משיריה למחר", אלא משום דלא מיתני ליה גבי קומץ "או כוית מקומצה למחר", הלכך בשירים נמי לא תני "או כוית". אמר ליה אבי - הא דלא תני רבי חייה "או כוית" - לאו כדאמרנו, כגון דחסרו שירים. אלא שירים איתנהו בעיניהו, והאי דלא קתני כוית רבי חייה בשירים - משום דסבר כרבי אליעזר דאמר: עד שיקריב את כולו, דהא נמי כשחשבו אבותי לא הוי פיגול עד שיהא מחשב אכילה קומץ. ובין דבקומץ לא מיתני ליה "או כוית" - בשירים נמי לא תני. ולעולם לא חסרו השירים, ומשום הכי תנא ספא: פיגול ותייבין עליו ברת - הואיל ולא חסרו השירים, אבל היכא דחסרו אימא לך דלא מתינא להו הקטרה למקבעניהו בפיגול. ורבי אליעזר אומר עד שיקריב את כולו - דהואיל וכולו כליל - בעינן שיהא הכל קרב. הכא נמי סבר: לא הוי פיגול עד שיהא מחשב להקטיר כל הקומץ, דאי אמר: הריני קומץ על מנת להקטיר כוית מן הקומץ או על מנת לאכול כוית משיריה למחר - לא הוי פיגול. אי רבי אליעזר הוא - הך ברייתא דרבי חייה, אמאי קתני בה: להקטיר קומצה למחר פיגול? היא - דכתיב במילואים "אשה הוא", דמשמע שלם. הך דאיכא נזואי - דלא יצאו. והכי נמי תני דלא נטמאו כשירות, דמתינא להו זריקה שבדם הובא (רמלואים). מאן שמעת ליה דאמר זריקה מועלת ליוצא - דהוי כובא מעליא לכל עניינים, דמה שנתייר לפנים כשר לאכול ונזא בו נמי פיגול, דקתני הכא: הך דאיכא נזואי כשירות. דוריקה מחזיא ליוצא. וקאמר נפרסה לא - דהיינו חסרו שירים, אלמא כרב הונא דאמר: כי חסרו שירים אפילו רבי עקיבא מודה דלא מחזיא הקטרה, לא להתיר ולא למיקבע בפיגול, וכל שכן רבי אליעזר. ענין אחר: "כזא" בלחם הפנים כתיב. אבל לרבנן לא אתיא הכי, משום דקאמר: מאן שמעת ליה דאמר זריקה מועלת ליוצא וכו', ובלחם הפנים ליכא זריקה דם. מי קתני - בהדיא: הא יצאת - הך דאיכא נזואי כשירות, למידק דרבי עקיבא היא? אבל יצאת - לא אמרינן: הך דאיכא נזואי כשירות, אלא כולן פסולות, ורבי אליעזר הוא. ובין הוא דאיבעי ליה למיתני יצאת ולא נפרס, והא דקתני נפרס וכו', ולעולם לאו כרב הונא, אלא כדברא דאמרה: הקטרה מחזיא נמי לחסרון, ואליבא דרבי עקיבא לחוד. עד כאן הדקדוק שפירש הרב רבינו שמואל ואביו הרב רבינו מאיר. משנה חקומין. רבי יוסי אומר בו' - טעמא מפרש בגמרא. מה שינה זה מן הנובח - ששחטו על מנת להקטיר אימוריו למחר פיגול? אינה מן המנחה - מפרש בגמרא. גמרא אין מפלגין בחצי מתיר - שאם חישב לעבוד למחר עבודה חצי מתיר, דהא דפליג רבי יוסי.

קא

משום הולכה נגדו בה קסבר הולכה שלא ברגל כו' — בסוף פרק קמא דזבחים (יג, ב): שמעתי שטבילת אצבע מפגלת. וחד טעמא הוא, דמסיק עלה: אף אגן נמי חנינא, כי הוא, ואפילו הכי לא קאמר עלה: קסבר הולכה שלא ברגל הוא. **לאכול** אחד מן הסדרים — הוא הדין חלה אחת מן הסדרים, שאותו הסדר פיגול. מדבעי רבי יוחנן בגמרא:

בלחמי תודה מהו? במנחת מאפה תנור מהו? משמע דמיבעיא ליה משום דהוה שני מינים, אבל אותו מין שפסא דתנפול. הוא דקאמרין בגמרא: אילו איטמא חד אבר מי איטמא כוליה, אף על גב דשייך האי טעמא בחלה אחת, שאם נטמאה אחת לא נטמא כל הסדר, מכל מקום לענין פיגול נתפול, הואיל והוקבעו בסדר אחד, וחשיב כחד לענין פיגול טפי מפילג בידך של ימין דלא נתפול ירך שמאל. ושמא גם לענין טומאה, אם נטמאה אחת — נטמא כל הסדר. והא דנקט הכא ובסיפא אחד מן הסדרים, ולא נקט חלה אחת מאחד מן הסדרים — משום רבותא דרבי יוסי, ובסיפא — משום רבותא דרבנן, דאף על פי שחשיב על כל הסדר, אפילו הכי אותו סדר דוקא פיגול וטמא, והשני אינו פיגול וטהור. **אי** אמרת בשלמא חד גופא — נראה דהשתא נמי סבירא ליה דהא דמצטרפין כי ערביניה, היינו טעמם דדרשין לקמן (יד, ב): דהכתוב עשאו גוף אחד והכתוב עשאו שני גופים, ומשום הכי פריך: אי אמרת בשלמא דשתי ירכות חשיבי חד גופא, דאם פיגול בזה נתפגלה זו — משום הכי מצטרפן כמו כשמערב, דהכתוב עשאו גוף אחד. אלא אי אמרת דשתי ירכות נמי חשיבי תרי גופי, מה מועיל מה שעשאו הכתוב גוף אחד? דאפשר נמי דלמאי דקסבר רב הונא, אם חשב בשתי הירכות בכיות לא הוי פיגול, אם אינא דחשיבא לאחר שהובדלו זו מזו. וצריך עיון. ובקונטרס פירש בענין אחר.

פיגול

קא משמע לן דבהא מודה. "להקטיר לבונה למחר רבי יוסי אומר: פסול ואין בו פרת". **אמר ריש לקיש, אומר היה רבי יוסי: אין מתיר מפגל את המתיר, וכן אתה אומר בשני בויכי לבונה של לחם הפנים, שאין מתיר מפגל את המתיר. מאי "וכן אתה אומר"? — מהו דתיקא, טעמא דרבי יוסי בלבונה — משום דלאו מינה דמנחה היא, אבל בשני בויכי לבונה דמינה דהדדי נינהו — אימא מפגלי אהדדי, קא משמע לן. — ומי מצית אמרת טעמא דרבי יוסי בלבונה לאו משום דלאו מינה דמנחה היא? והא קתני סיפא, אמרו לו: מה שניתה מן הזבח? אמר להן: הזבח דמו ובשרו ואימוריו אחד, ולבונה אינה מן המנחה! — מאי "אינה מן המנחה" — אינה בעיכוב מנחה, דלאו כי הוי דמעכב להו קומץ לשירים, דכפה דלאו מתקטיר קומץ לא מיתאכלי שירים — הכי נמי מעכב לה ללבונה; אלא אי בעי האי מקטיר ברישא, ואי בעי האי מקטיר ברישא. — ורבנן? כי אמרין אין מתיר מפגל את המתיר, גבי שחט אחד מן הפכשים לאכול מחבירו למחר, דאמרת שניהם בשירים — הני מילי היכא דלא איקבעו בחד מנא, אבל היכא דאיקבעו בחד מנא — בחד דמו. אמר רבי ינאי: ליקוט לבונה בור — פסול. מאי טעמא? אמר רבי ירמיה: משום הולכה נגדו בה; קסבר: הולכה**

שלא ברגל שמה הולכה, והולכה בור — פסולה. אמר רב מרי: אף אגן נמי תנינא, זה הפגל: כל הקומץ ונותן בפלו והמוליד והמקטיר, בשלמא קומץ — היינו שוחט, מוליד נמי — היינו מוליד, מקטיר — היינו זורק, אלא נותן בפלו מאי קא עבדי? אילמא משום דדמי לקפלה, מי דמי? הוה ממיא, הכא קא שקיל ורמי! אלא משום דכיון דלא סגיא ליה דלא עבר לה — עבודה חשובה היא, על פרוחיה משוי לה כקפלה; הכא נמי, כיון דלא סגיא לה דלא עבר לה — עבודה חשובה היא, על פרוחיה משוי לה כי הולכה! — לא, לעולם דדמי לקפלה. ודקא קשיא לך: הוה ממיא, הכא קא שקיל ורמי! מקדי תרווייהו קדושת פלי הוא, מה לי ממיא, מה לי קא שקיל ורמי. **משנה** שחט שני כבשים לאכול אחת מן החלות למחר, הקטיר שני בויכין לאכול אחד מן הסדרים למחר, רבי יוסי אומר: אותו החלה ואותו הסדר שחישב עליו — פיגול ותיבין עליו פרת, והשני פסול ואין בו פרת; וחכמים אומרים: זה וזה פיגול ותיבין עליו פרת. **גמרא** אמר רב הונא, אומר היה רבי יוסי: פיגול בירד של ימין — לא נתפגל הירד של שמאל; מאי טעמא? איבעית אימא: סבירא, ואיבעית אימא: קרא. איבעית אימא סבירא: לא עדיף מחשבה מפעשה הטומאה, אילו איטמי חד אבר, מי איטמי ליה כוליה? ואיבעית אימא קרא: "והנפש האכלת ממונו עונה תשא", ממונו — ולא מחבירו. איתיביה רב נתנן לרב הונא: וחכמים אומרים: לעולם אין בו פרת עד שיפגל בשתייהן בכיות, בשתייהן — אין, פאחת מהן — לא. מני? אילמא רבנן, אפילו פאחת מהן נמי! אלא פשיטא רבי יוסי, אי אמרת בשלמא חד גופא הוא — משום הכי מצטרפן, אלא

אלא

קא משמע לן דבהא מודה — דטעמא לאו משום הכי הוא, אלא משום דמרש לקמן. אין מתיר מפגל מתיר. אומר היה רבי יוסי — כלומר, היינו טעמא דרבי יוסי, אין מתיר מפגל את המתיר — אין עבודת מתיר זה כגון קומץ, מועלת לפגל מתיר האחר הלבונה, במחשבה שהוא מחשב על הלבונה בעבודת הקומץ, וכן אתה אומר בבבוי לבונה — שאם הקטיר האחד מבויכי לחם הפנים על מנת להקטיר האחר למחר — אינה מחשבה לפגל. מאי וכן — פשיטא דכל היכא דאיכא שני מתירין פליג רבי יוסי לאו מינה דמנחה היא — דו סולת וזו לבונה. אינה בעיכוב מנחה — כלומר, לעולם טעמא משום דאין מתיר מפגל את המתיר. והכי קאמר להו: הובח כלול אחד, והדום הוא מתיר את המתיר, הלכך, כי חשב על האימורים חוץ לזמנו בשעת עבודת דם — לאו שני מתירין נינהו. אבל לבונה אינה מעכבת מנחה — אינה בכלל עובי שירים, ואין הקומץ מעכב הלבונה מחקטיר כי היכי דמעכב שירים, הילכך הויא לבונה מתיר בפני עצמו, ואמר אין מתיר מפגל את המתיר. היכא דלא איקבעו בחד מנא — כגון גבי כבשי עצרת, דמודו רבנן בסיפא דמתניתין: שחט אחד מן הכבשים לאכול מחבירו למחר שניהם כשרים, דשניהם מתירין את הלחם — הוה דאימא רבי יוסי אומר אין מתיר מפגל את המתיר. ליקוט לבונה — דלאחר הקטרת הקומץ היה מלקט הלבונה מעל הסלת ומקטירי. משום הולכה נגדו בה — שזה שליטה נתנה לכהן מיעט בחילוף הכותן, והולכה אחת מן העבודות, דגמרין מבוזבז דכתיב בהו הולכה, דכתיב "והקריבו בני אהרן. ואף על גב דאמר מר (ובדום ד, א): זו כבלת הדם, אפילו הכי לשון הולכה הוא, כדאמרין בסוף "הכל חייבין בראייה" (תנא ד, א). שלא ברגל — כגון זו שלא זו ממקומו, אלא ליקט והושיטה לכהן. תנינא — דליקוט לבונה עבודה היא. זה הכלל — בפרק קמא, וקחשיב להך ארבע עבודות חשובות. קומץ דמי לשוחט, דזה נטל ומפרש חלק לגובה מחלק כהנים, וכן זה. הוה ממיא — נופל הדם במזרק, הכא שקיל קומץ ורמי בכלל. הכא נמי — בליקוט לבונה. קדושת כלי הוא — דמקדש מקבל דם בכלל, והותן בכלי מקדש הכי נמי קומץ בכלל, ויבדור לו דומין. אבל ליקוט לבונה דלא דמי לחדא מהך, לאו עבודה היא. **משנה** שני כבשים — כבשי עצרת, דכתיב: "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים" (ויקרא כג), ואותם כבשים מתירין ומקדשין לשתי הלחם. ואף על גב דשבע כבשים ופר ואילים שנים ושעיר עזים כתיב בהם, מפרש בפרק "התכלת" (מנחות מז, א) שאין הלחם קדוש אלא בשחיתות שני כבשים שלמים, הואיל והחוקק עמו בתנופה. אותו החלה או אותו הסדר כו' — וטעמא דרבי יוסי מפרש בגמרא. **גמרא** ימין ושמאל — לא דוק. לא נתפגל ירך שמאל — והאכלה אין חייב ברת. אילו איטמי חד אבר — לאחר שהופרש מן הכשר. לעולם אין בו פרת — כלום האחד שלא חשב עליו. עד שיפגל בשתייהן החלות בכיות — כלומר, אפילו לא פיגול אלא בכיות בין שתיהן, דהי כולו פיגול. באחת מהן — לא

אלא

הוקבעו שני המתירים בכלי אחד, כמו בשני כבשי עצרת, שהם
קרנן שלמים הבאים עם שתי הלחם בחג השבועות, והקרבת
הכבשים מתירה את שתי הלחם לאכילת הכהנים. שאין מחשבה
בשעת עבודת כבש האחד, על עבודת כבש השני, מועלת לפגול.
אָבֵל הֵיכָא דְאִיבְקֵנוּ בְּחֵד מְנָא, כמו הקומץ והלבונה, בְּחֵד דְּמִי -
הרי הם חשובים כמתיר אחד, ומועילה מחשבה באחד מהם על
עבודת השני.
הסוגיא שלפנינו עוסקת בבירור דין ליקוט הלבונה מהמנחה,
שלאחר שקמץ מהסולת, מלקט את הלבונה המונחת על המנחה,
ומקטירה על המזבח, כמו שמקטיר הקומץ, אם עבודה שפסולה
בור היא או לא. אָמַר רַבִּי יִצְחָי, לִיקוּשׁ הַלְבוּנָה מַעַל הַסּוּלֶת עַל מִנְתָּה
לִהְיוֹת הַלְבוּנָה, שְׁנַעֲשֶׂה בָּזָר - על ידי זה, פְּסוּלָה.
שואלת הגמרא: מָאי מְטַמָּא, והרי אין זה עבודה. מיישבת הגמרא:
אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, מְשֻׁם עֲבוּדָת הוֹלֵכָה, הוּא שְׁנַעֲנוּ בָּהּ - שליקות
הלבונה תחילת ההולכה להקטירה הוא, ולכן הוא בכלל עבודת
ההולכה. לפי דְּקָסְבֵּר רַבִּי יִצְחָי, שגם הוֹלֵכָה שְׁלֵא בְּרָגֵל, שְׁמָה הוֹלֵכָה,
שאף אם לא הולך ברגלו, אלא רק הושיט וקירב למזבח, הולכה
היא, ולכך גם ליקוט הלבונה, שמקרב הוא בזה את הלבונה
להקטירה על המזבח, בכלל הולכה הוא. וטובר הוא גם שהוֹלֵכָה
בָּזָר פְּסוּלָה.
הגמרא מביאה מקור לדין זה, שליקות לבונה עבודה היא: אָמַר רַב
מְרִי, אִפֵּי אֲנִי נִמְי תְּנִינָא - שנינו במשנה דין שיש ללמוד מזה גם
לענין ליקוט לבונה, שעבודה היא. שמונחה לעיל (ב). עוסקת בדין
פיגול בקרבן המנחה, ומלמדת המשנה שארבע עבודות יש במנחה
שמפגלים בהם, והם כנגד ארבע עבודות שבזבח, וכך שנינו: וְהָ
הַכֶּלֶל, כָּל הַקּוֹמִץ, וְהַנּוֹתֵן אֶת הַקּוֹמֵץ בְּכֶלֶי, וְהַמּוֹלִיךְ וְהַמְקַטֵּיר אֶת
הַקּוֹמֵץ, אִם חִישַׁב בְּשַׁעַת הָעֲבוּדוֹת הַלָּלוּ, הֲרִי זֶה פִּיגוּל. מפרש רב
מר: בְּשִׁלְמָא קוֹמֵץ - מה שאמרו שקומץ עבודה חשובה היא מובן,
שכן הקומץ חיינו - הרי הוא כמו שוֹחֵט, ומוֹלִיךְ נִמְי חֵינִי כְּמוֹלִיךְ
הדם, וכן מְקַטֵּיר חֵינִי כְּבוֹרֵק אֶת הָדָם עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, וכן זה
מקטיר הקומץ על המזבח. אֲלֵא מַה שֶּׁאִמְרוּ שְׁנוֹתֵן בְּכֶלֶי גַם זֶה
עבודה חשובה שמפגלים בה, יש להקשות, מָאי קָא עֲבִיד - איזו
עבודה עושה הוא בזה, אֲלֵא מְשֻׁם דְּמִי לְקַבְּלָהּ שֶׁל הָדָם
במזרק, אי אפשר לומר כן, לפי שְׁמִי דְּמִי, והרי תָּהָם בִּקְבֻלַּת הָדָם,
מְשִׁילָא - מעצמו נכנס הדם לתוך הכלי, ללא עשייה מצד הכהן,
מה שאין כן הֵכָא בנתינת הקומץ בכלי, קָא שְׁקִיל וְרָמִי - הכהן
לוקח הקומץ ומניחו בידים בתוך הכלי. ושוב קשה מדוע נתינה
בכלי נחשבת עבודה.
אֲלֵא מִבְּאֵר רַב מְרִי, שֶׁהֲטַעַם שֶׁחֲשׁוּבָה עֲבוּדָה, מְשֻׁם דְּכִינֵן דְּלֵא
סְנִינָא לֵיה דְּלֵא עֲבִיד לָהּ - כיון שאי אפשר להקטיר הקומץ בלא
הנחת הקומץ בכלי קודם לכן על מנת לקדש הקומץ, לכך עֲבִידָה
חֲשׁוּבָה הִיא, וְעַל כֵּן רְחִיף מְשֻׁי לָהּ - יש להחשיבה בְּקַבְּלָהּ, ואף
שאינה דומה ממש לקבלה. לומד מכך רב מרי, שכמו כן הֵכָא נִמְי
בנידונו לענין ליקוט הלבונה, כִּינֵן דְּלֵא סְנִינָא לָהּ דְּלֵא עֲבִיד לָהּ -
שאי אפשר להקטיר את הלבונה בלא שילקוטה תחילה מעל גבי
הסולת, עֲבִידָה חֲשׁוּבָה הִיא, וְעַל כֵּן רְחִיף מְשֻׁי לָהּ - יש להחשיבה
בִּי - כמו הוֹלֵכָה.
דוחה הגמרא את דברי רב מרי: לֹא - אי אפשר ללמוד ליקוט
לבונה מנתינה בכלי להחשיב משום כך את הליקוט כעבודת
ההולכה, לפי שְׁלֵעוּלָם יש לומר, שהטעם שנתניה בכלי עבודה היא,
מפני דְּמִי לְקַבְּלָהּ, וְהָאָה שְׁנִינָא לָהּ, שאין לדמותם, דְּהָתָם בִּקְבֻלַּת
הדם מְשִׁילָא היא נעשית, וְהָאָה קָא שְׁקִיל וְרָמִי - בידים. יש לתרץ,
שאין להשוויה בחילוק זה, כיון דְּמְכַדִּי - שהרי תְּרוּיָהוּ, גם קבלת
הדם בכלי, וגם נתינת הקומץ בכלי, עִיקָרָם לְשֵׁם קְדוּשַׁת כְּלֵי הוּא,
שהכלי מקדש את מה שבתוכו, את הדם לזריקה, ואת הקומץ
להקטירה. וכיון שכן מֵה לֵי אִם הַנְּתִינָה לְכָלִי נַעֲשִׂית מְשִׁילָא, וְהָ

קָא מְשֻׁמַּע לֵן דְּהָהָא - שבקמץ על מנת להקטיר הקומץ חוץ לזמנו,
מוֹדָה רַבִּי יוֹסִי שְׁפִיגוּל הוּא. וטעמו, שאין מתיר מפגל את המתיר,
ובמבואר להלן.
שנינו במשנה: הקומץ על מנת להקטיר לְבוּנָתָה לְמַחֵר, רַבִּי יוֹסִי
אָמַר פְּסוּל וְאִין בּוּ בְּרָתָהּ.
הגמרא מבארת את טעמו של רבי יוסי: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, טַעְמוֹ שֶׁל
רַבִּי יוֹסִי הוּא, שֶׁכֵּן אָמַר הֵיךְ רַבִּי יוֹסִי, אִין מְתִיר מְפַגֵּל אֶת הַמְּתִיר
- אין מחשבה בשעת עבודת מתיר אחד, מועילה לפגל כאשר
מחשב לעשות עבודת מתיר אחר חוץ לזמנו. ולכך אם חישב בעת
קמיצת הקומץ, מחשבת פיגול על הקטרת הלבונה, אינו פיגול.
לפי שהלבונה מתיר אחר היא, שאין השיריים נותרים באכילה עד
שיקטירו הקומץ והלבונה, ונמצא ששניהם מתירים את השיריים.
מוסיף ריש לקיש: וְכֵן אָתָּה אָמַר - שכמו כן סובר רבי יוסי, בְּשִׁנֵּי
בְּיָדֵי לְבוּנָה שֶׁל לָחֶם הַפָּנִים, שְׁשֻׁנִּים מְתִירִים אֶת הָלֶחֶם, וְשֵׁנִי
מְתִירִים הֵם, וְאִין מְתִיר מְפַגֵּל אֶת הַמְּתִיר, שֶׁאִם חִישַׁב בְּשַׁעַת
הַקְּטֵרָת אֶחָד מִהַבְּדִיכִים, לִהְיוֹת אֶת הַשֵּׁנִי לְאַחֵר זִמְנֹה, אִינוּ פִּיגוּל.
שואלת הגמרא: מָאי - מהו שהוסיף ריש לקיש לומר 'וְכֵן אָתָּה
אָמַר' בשני בויכי לבונה של לחם הפנים, והרי פשוט הוא שבכל
שני מתירים סובר רבי יוסי שאין מתיר מפגל את המתיר. מיישבת
הגמרא: מָהוּ דְּתִימָא מְטַמָּא דְּרַבִּי יוֹסִי שאין מתיר מפגל את המתיר
הוא רק בְּלְבוּנָה, וּמְשֻׁם דְּלֵאן מִינָה דְּמִנְחָה הִיא, שהמנחה סולת
היא, וזו לבונה. אָבֵל בְּשִׁנֵּי בְּיָדֵי לְבוּנָה, דְּמִינָה דְּהָרְדִי נִינְהוּ - שִׁמֵּן
אחד הם, ששניהם לבונה, אֲמַר שְׁמוּדָה רַבִּי יוֹסִי שֶׁמְפַגֵּל אֶת הָרְדִי
- שמועילה מחשבה בשעת עבודת אחד מהם על עבודת השני.
קָא מְשֻׁמַּע לֵן רִישׁ לְקִישׁ שאין חילוק בזה, ואף אם מין אחד הם,
כל ששני מתירים הם, סובר רבי יוסי שאין אחד מפגל את השני.
מקשה הגמרא: וְיָמִי מִצִּית אָמַרְתָּ - וכי האם יכול הנך לומר דְּמְטַמָּא
דְּרַבִּי יוֹסִי שאמר בְּלְבוּנָה שאינו פיגול, דְּלֵאן מְשֻׁם דְּלֵאן מִינָה
דְּמִנְחָה הִיא - שאינו מטעם זה שהלבונה אינה ממין המנחה, וְהָאָה
קִתְנִי יִפְסָא, אָמַרְוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי יוֹסִי, מֵה שְׁנִינָתָה - מדוע שונה
דין המחשבה על הלבונה מן הֵכָה, שֶׁאִם חִישַׁב בְּשַׁעַת עֲבוּדָת
הדם על הקטרת האימורים פיגול הוא. וְאָמַר לָהֶן רַבִּי יוֹסִי
לְחַכְמַי, שֶׁהַחִילּוּק הוּא כֵּךְ, שֶׁהוֹבֵחַ דְּמִי וְכִשְׁרוֹ וְאִימֻרֵי אֶחָד הֵם,
שְׁכּוּלָם מִין הוֹבֵחַ הֵם, וְהַלְבוּנָה אֵינָה מִמֵּן הַמִּנְחָה, שֶׁהַמִּנְחָה סולת
היא, וזו לבונה. ומפורש אם כן, שטעמו של רבי יוסי אינו משום
שאין מתיר מפגל את המתיר, אלא שאין מחשבה מועלת על דבר
שאינו מינו.
מתרצת הגמרא: באמת יש לומר שטעמו של רבי יוסי הוא מפני
שאין מתיר מפגל את המתיר, ואף כששניהם מין אחד הם, וְמָאי
אֵינָה מִן הַמִּנְחָה, שֶׁאֵינָה כְּמוֹ הַשִּׁירִיִּים בְּעִיבּוֹב מִנְחָה. מפרשת
הגמרא: דְּלֵאן כִּי חִיבִי דְּמַעֲכָב לָהּ קוֹמֵץ לְשִׁירִים - שלא נאמר
שהלבונה כמו השיריים היא, שהקומץ מעכב אותם, דְּכַתְּמָה דְּלֵאן
מְתַקְטֵר קוֹמֵץ לֹא מִיתְאַבְּלִי שִׁירִים, וְהָכִי נִמְי נִאֵמַר שֶׁהַקְּטֵרָת
הַקּוֹמֵץ מְעַכֵּב לָהּ לְלְבוּנָה - שכל שלא הוקטר הקומץ אין להקטיר
הלבונה, ואם אכן חיינו אומרים כן, היתה מועילה מחשבת פיגול
על הלבונה בשעת עבודת הקומץ, לפי שהיה זה פיגול במתיר
עצמו, שאין הדבר כן, אֲלֵא אִי בְּעִי הָאִי מְקַטֵּר בְּרִישָׁא - יכול הוא
להקטיר את הקומץ בתחילה, ואחר כך את הלבונה. וְאִי בְּעִי, הָאִי
מְקַטֵּר בְּרִישָׁא - יכול הוא להקטיר את הלבונה תחילה, ורק לאחר
מכן את הקומץ. ולכך חשובים הם כשני מתירים שונים. מה שאין
כן בזבח, שהדם הוא מתיר את האימורים להקטירה, לכך מועיל
מחשבה על האימורים, שהרי זה כפיגול במתיר עצמו.
מבארת הגמרא: וְרַבְּנָן - שגם חכמים מודים לרבי יוסי שאין מתיר
מפגל את המתיר. אבל לדעתם, כִּי אֲמַרְיִנֵּן אִין מְתִיר מְפַגֵּל אֶת
הַמְּתִיר (גְּבִי שְׁחָט אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים לְאִכּוֹל מִחֲבִירֹו לְמַחֵר דְּאָמַרְתָּ
שְׁנֵיהֶם בְּשִׁירִים) הֵנִי מִלֵּי הֵיכָא דְּלֵא אִיבְקֵנוּ בְּחֵד מְנָא - רק כשלא

זה. מבררת הגמרא: תיבי דמי ריבה שְׁמֵנָה. אִמָּר רַבִּי (אליעזר) 51
 [אֶלְעָזָר] כְּגוֹן שֶׁהִפְרִישׁ לָהּ לֶשֶׁם מִנְחָה זוּ שְׁנֵי לֹאֲגִין שֶׁמֶן וְעִירֵבם 52
 עֲמָה, שְׁנֵאֵית כִּשְׁתֵּי מִנְחֹת. 53
 הגמרא מבינה מדברי רבי אלעזר שרק שמן המיוחד למנחה זו 54
 יכול לפוסלה, אבל תוספת שמן אחר [וכגון שמן חולין או שמן של 55
 מנחה אחרת] אינה פוסלת, ומטעם זה, דווקא אם הוסיף להפריש 56
 לה לוג שלם של שמן, כך שבסך הכל יש שני לוגים, המנחה 57
 נפסלת, אבל אם לא הוסיף לה אלא חצי לוג שמן מעבר ללוג 58
 הראוי לה, אינה נפסלת, משום שחצי הלוג הנוסף אינו מתקדש 59
 כלל, שאין חצי לוג ראוי למנחה, ונמצא שמערב עמה שמן חולין, 60
 שכאמור אינו פוסל את המנחה. הגמרא מקשה על דבריה: וְלֹאֲקָמָה 61
 – ותעמיד כְּגוֹן דְּעָרִיב בָּהּ מַעַט שְׁמֵן דְּחֻלִּין [בנוסף ללוג שמן שלה] 62
 וְכֵן יֵשׁ לְהַעֲמִיד שְׁעִירָב בָּהּ מַעַט שְׁמֵן דְּחֻלִּין – של מנחה 63
 אחרת. 64
 הגמרא מחזקת את הקושיא: וְכִי תֵימָא – ואם תאמר שרבי אלעזר 65
 לא פירש את המשנה כן [שהוסיף מעט שמן חולין או של חברתה] 66
 משום שבאמת שְׁמֵן דְּחֻלִּין וְשְׁמֵן דְּחֻלִּין לֹא פָּסֵל אֶת הַמִּנְחָה, 67
 ורק ריבוי שמן שהופרש לשם מנחה זו פוסל [מתקן לָהּ רַב וְזוּמָרָא 68
 בַּר מִיכָלָה אֶלְיָא מַעֲתָה] אי אפשר לומר כן, שאם כן מִנְחָת חֻלִּין, 69
 שאסור לשים עליה שמן, ושנינו (למקם נט) דְּפָסֵל בָּהּ שְׁמֵן אִם שֶׁם 70
 עליה, תיבי מְשַׁבְּחָתָה לָהּ – כיצד מוצא אתה דין זה, אִי דִידָהּ הָא 71
 לִית לָהּ – אם תאמר ששם עליה שמן המיוחד לה הלא אין לה 72
 שמן, אִי דְּחֻלִּין וְדְּחֻלִּין – ואם שם שמן חולין או של מנחה 73
 אחרת, הָא אִמָּרְתָּ לֹא פָּסֵל – הרי אמרת ששמן חולין או של 74
 חברתה אינה פוסל (וְאִי אִמָּרְתָּ דִּאֲפְרִישׁ לָהּ שְׁמֵן בֵּין דְּלִית לָהּ 75
 שְׁמֵן כָּלֵל חֻלִּין נִינְהוּ). אלא על כרחך צריך לומר שגם שמן חולין 76
 או שמן חברתה פוסל במנחה. ולפי זה חוזרת הקושיא, מדוע 77
 העמיד רבי אלעזר את משנתנו דווקא בשנתן בה שני לוגים 78
 שהפריש לשמה, ולא העמיד בשוהוסיף בה מעט שמן חולין או של 79
 חברתה. 80
 מתרצת הגמרא: וְרַבִּי (אליעזר) [אֶלְעָזָר] לֹא מִיבָעִיָּא קְאָמָר – 81
 העמיד את המשנה בדרך 'אין צריך לומר' וכלומר, שהמשנה 82
 הניחה את האופן הפשוט ופירשה רק את המיוחד, והיינו לא 83
 מִיבָעִיָּא דְּתוֹסֶפֶת שֶׁמֶן חֻלִּין וְדְּחֻלִּין דְּפָסֵל אֶת הַמִּנְחָה, אֲבָל אִם 84
 הִפְרִישׁ לָהּ שְׁנֵי לֹאֲגִין לְשִׁמָּה, הוּאִיל וְהָאִי חֻי לִיָּה – לוג זה ראוי לה 85
 וְהָאִי חֻי לִיָּה – וכן הלוג השני ראוי לה, כלומר כל אחד מהלוגים 86
 ראוי לה בפני עצמו, אם כן אִימָא לֹא לִיפְסִיל – היה מקום לומר 87
 שלא תיפסל המנחה על ידי כך, קָא מְשַׁמְעָ לָן שְׁגַם זֶה פְּסוּל, וְלֹא 88
 רק תוספת שמן חולין או שמן חברתה. 89
 הגמרא מבררת את מקור דברי רבי אלעזר: וּמָנָא לִיָּה לְרַבִּי 90
 (אליעזר) [אֶלְעָזָר] הָא שֶׁשֶּׁמֶן הַנוֹסֵף פּוֹסֵל אֶת הַמִּנְחָה כְּשֶׁעִירָב 91
 עֲמָה אֶפִּילוּ אִם הוּא שֶׁמֶן שֶׁהוּפְרֵשׁ לְשִׁמָּה. אִמָּר רַבָּא, מִתְּנִיתִין 92
 קְשִׁיתִיָּה – לשון המשנה הוקשה לו, מִאִי אִירָא דְּתֵנִי – מדוע נקט 93
 התנא 'ריבה שְׁמֵנָה' [והיינו ריבה את השמן 'שלה'] לִיתֵנִי – הלא 94
 ראוי היה לשנות 'ריבה לָהּ שְׁמֵן', אֶלְיָא הָא קָא מְשַׁמְעָ לָן דְּפִסּוּלָה 95
 אִף עַל גַּב דְּהִפְרִישׁ לָהּ שֶׁמֶן בְּשִׁיעוֹר שְׁנֵי לֹאֲגִין. 96
 שנינו במשנה: חִיפֵר לְבֻנְתָּה פְּסוּל. 97
 הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין חסרון לבונה: תֵּנוּ רַבָּנִין 98
 בְּבִרְיֵיתָא, לְבֹנָה שֶׁחִפְרָה וְעָמְדָה עַל קוֹרְתָּ – חתיכה אֶחָד, הַמִּנְחָה 99
 פְּסוּלָה, ואם עמדה עַל שְׁנֵי קְרָטִין הַמִּנְחָה בְּשִׁרָה, דְּבִרִּי רַבִּי יְהוּדָה, 100
 רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִי אֶפִּילוּ אִם עֲמָדָה עַל קוֹרְתָּ אֶחָד בְּשִׁרָה אֹלָם פְּחוּת 101
 מִכָּאֵן פְּסוּלָה. 102

1 –מהו הדין בזה. ספק נוסף: קִמְץ מִפְּסָלָהּ, שהפך גב ידו
 כלפי המנחה ותחב אצבעותיו בה וקמץ, מִאִי –מהו הדין בזה.
 מסיקה הגמרא: תִּיקוּ – יעמדו בעיות אלו בספק, שלא נפשטו.
 הגמרא דנה בפרטים שונים באופן החפינה: אִמָּר רַב פָּפָא, פְּשִׁיטָא 4
 לִי שִׁמָּה שֶׁאִמְרָה תוֹרָה בְּקִטּוֹרֶת שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים (ויקרא טו יב)
 'וְלָקַח גּוֹ' וּמִלָּא חֲפִנִי קִטְרֶת סָמִים דָּקָה וְהִבִּיא מִבֵּית לְפָרְכָתָּ, 6
 כוונתה שיחפון בְּדֻחֲפִי אִינְשֵׁי – כפי שבני האדם רגילים לחפון,
 והיינו שיכניס צידי ידיו לתוך הקטורת ויקרבם זה לזה. בְּעִי 8
 –נסתפק] רַב פָּפָא בכמה אופני חפינה, אם הם כשרים. חֲפִן 9
 בְּרִאשֵׁי אֲצִעּוּתֵיהּ, שתחב את ראשי אצבעותיו בקטורת ואסף 10
 מִמֶּנָּה לְתוֹךְ חוֹפְנֵיהּ, מה שתועיל חפינה זו. ספק נוסף: חֲפִן מִן 11
 הַצִּדִּין, שהניח גב ידו על הקטורת והכניס את הקטורת מצדי 12
 ידיו, בִּין אֲצִבַּע לְאֹגוּדִל, לתוכן, מִהוּ שֶׁתוֹעִיל חֲפִינָה זו. ספק נוסף: 13
 חֲפִן בִּיד זוּ בִּפְנֵי עֲצָמָה וְבִיד זוּ בִּפְנֵי עֲצָמָה, וְקָרְבָן זוּ אֲצֵל זוּ, מִהוּ 14
 שתועיל חפינה זו. מסיקה הגמרא: תִּיקוּ – יעמדו בעיות אלו 15
 בספק, שלא נפשטו. 16
 הגמרא מביאה ספק אודות קידוש קומץ: בְּעִי רַב פָּפָא, וְדִבְקִיָּה 17
 –[דיבקו והצמידו] לְקוֹמְצֵי דְּבִרְפִּינָה דְּמָנָא –[בדפנות הכלין] מבפנים 18
 לקדשו, מִאִי –מהו הדין בזה, וצדדי הספק הם האם רק תוף כְּלִי 19
 בְּעִינֵין –[צריכים אנו] עבור קידוש כלי, וְהָאִיבָא – והרי מתקיים דבר 20
 זה גם כשלא הניחו בשולי הכלי אלא הצמידו לדפנותיו, שהרי 21
 הוא בתוך הכלי ודי בזה, או דְּלָמָא –[שמא] הִתְחַתָּ בְּתוֹכּוֹ שֶׁל הַכֵּלִי 22
 בְּעִינֵין –[צריכים אנו], וְלִיָּבָא – ואין זה מתקיים כאן, מאחר שלא 23
 הניחו בשוליו. מסיקה הגמרא: תִּיקוּ. 24
 ספק נוסף: בְּעִי מַר בַּר רַב אֲשֵׁי, וְדִבְקִיָּה לְמָנָא וְדִבְקִיָּה לְקוֹמְצֵין 25
 בְּאִרְעִיתָא דְּמָנָא – הפך את הכלי ודיבק –[הצמיד] את הקומץ אל 26
 קרקעית הכלי מבחוץ, ובאופן שיש שם תוך ובית קיבול, מִאִי 27
 –מהו הדין בזה, שאף שאכן הניח את הקומץ בכלי, אולם לא 28
 בתוכו אלא מאחוריו, וצדדי הספק הם האם רק הִתְחַתָּ בְּתוֹכּוֹ שֶׁל 29
 הכלי בְּעִינֵין –[צריכים אנו], וְהָאִיבָא – והרי מתקיים דבר זה גם 30
 בהנחה בתוך שיש בו מאחוריו, או דְּלָמָא –[שמא] הנחה בְּתִיקְנֵיהּ 31
 שֶׁל הַכֵּלִי בְּעִינֵין –[צריכים אנו], וְלִיָּבָא – ואין זה מתקיים כאן, 32
 מאחר שלא הניחו בתוכו בדרך ההנחה בכלי זה. מסיקה הגמרא: 33
 תִּיקוּ. 34

משנה

35 במשנה הקודמת (ו) שנינו, שהקומץ חסר, כלומר שנקמץ באופן
 36 בו קמץ הכהן את אצבעותיו כשאינן מגיעות עד סוף כף היד, וכן
 37 הקומץ היתר, כלומר שנקמץ באופן בו קמץ ביד גדושה
 38 והאצבעות אינן מגיעות עד כף היד כלל, שני קמצים אלו פסולים
 39 הם. משנתנו פותחת בפירוש אופן הקמיצה הכשר.
 40 בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה אֶת עֲבוֹדַת הַקְּמִיצָה שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַקּוֹמֵץ לֹא חֹסֵר
 41 וְלֹא יֵתֵר, מִכְּנִיס צִידֵי אֲצִבְעוֹתָיו בְּקִמָּה וְדוּחָק בְּקִמָּה וְנִכְסֵס לְתוֹךְ
 42 יָדוֹ וְהוֹשֵׁט אֶת אֲצִבְעוֹתָיו עַל כָּל פֶּסֶם יָדוֹ, כְּלוֹמֵר, שֶׁתַּעֲנֶה עַד סוּף
 43 כָּף הַיָּד, וְהִקְמָה שְׁבִתוֹכָן הוּא הַקּוֹמֵץ שֶׁאֵינוֹ לֹא חֹסֵר וְלֹא יֵתֵר.
 44 הַמִּנְחוֹת הַקְּרִיבוֹת לִגְבִי הַמִּזְבֵּחַ טְעוֹנוֹת לֹג שֶׁמֶן וְקוֹמֵץ לְבֹנָה.
 45 הַמִּנְחָה מִבְּאֵרָתָּ אֶת דִּין הַמִּנְחָה שֶׁשִּׁנָּה בָּהּ מִהַשְׁעִיר הַקָּצֹב
 46 לְשֶׁמֶן לְבֹנָה. רִיבָה שְׁמֵנָה, והיינו עירב בה שמן מעבר למדה, או
 47 חִפֵּר שְׁמֵנָה אֶפִּילוּ כָּל שְׁהוּא, או חִיפֵר לְבֻנְתָּה כָּל שְׁהוּא, פְּסוּלָה.
 48

גמרא

49 שנינו במשנה שמנחה שריבה שמנה פסולה, הגמרא מבארת דין
 50

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ימ וכל זה לענין צידת הפרעוש, אבל להרגו אסור לדברי הפל, אפלו הוא על בשרו ועוקצו, שמשום צער בעלמא לא התירו אלא צידתו, לפי שאין במינו נצוד, ולכן אין צידה זו חשובה מלאכה כלל, אבל הריגתו היא מלאכה גמורה צה, אלא שאינו צריך לגופו, ויש אומרים שפטור עליה, מפל מקום אסורה מדברי סופרים, ולא התירו משום צער בעלמא, הואיל ועקרה מן התורה צה, דהינו אם צריך לגופה. ואפלו למוללו באצבעותיו להתיש פחו שלא יחזור אליו - אסור, גזירה שמה יהרגנו צה, אלא ימלנו בידו ויזרקנו צה:

חלק ב, סימן שטז צידה האסורה והמותרת בשבת, סעיף יט:

ביאורי הלכה

צח] מלאכה גמורה - מלאכה שאינה גמורה היא מלאכה שמן התורה אינה נחשבת כלל למלאכה, אלא שחכמים אסורה (עיקרה מדרבנן), ומלאכה גמורה היא מלאכה האסורה מן התורה אלא שבאופנים מסויימים פטור עליה וכגון שלא צריך לה¹³⁰.

צו] ועיקרה מן התורה - דברים שהתירו חכמים באיסורי שבות¹³¹, לא התירו כשהוא נראה כמלאכה גמורה¹³².

צז] שמה יהרגנו - אסור לפזר בשבת¹³³ רעל כדי להמית זכובים ועכברים¹³⁴, וריסוס חומר קוטל חרקים

צינונים והוספות

פרעוש שתופסו בידיים שלא הותר אלא משום שאין במינו ניצוד.

132] ע"ד המבואר לעיל על סי' שיא הערה כט, ובתהל"ד סי' רעח ס"ק א: שבקו"א סי' ער"ה ס"ק ב משמע דס"ל [להרב] כסברת הר"ן ז"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה חמיר משאר שבותין.

133] קודם השבת מותר לפזר רעל ואף להפעיל מכשיר חשמלי הקוטל חרקים או מעופפים למיניהם, אך בודאי שאין להפעיל מכשיר זה בשבת.

134] קצוה"ש סי' קכב בדה"ש ס"ק יא: ואסור להעמיד סם המות לזכובים ועכברים בשבת אף שגרמא בעלמא הוה מ"מ אסור משום איסור מוקצה לטלטל סם המות דלא בר אכילה הוא. וגם משום דאין עושין גרף של רעי לכתחלה בשבת ע"י שימותו הזכובים, כ"כ במנ"ש סי' פ' מעקרי הד"ט ושב"י, ע"כ. ומדבריו משמע שהאיסור משום מוקצה ועשיית גרף של רעי, וא"כ במקום צער מותר לפזר על הארץ רעל כנגד יתושים העוקצים, וראה שש"כ פכ"ה הערה לט: ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דלטעם זה (שבקצות השלחן דלעיל) בכה"ג שלאחר אכילת הרעל הם הולכים למקום אחר ושם הם מתים, צ"ע דצריך להיות מותר, וצ"ע, עכ"ד.

130] פטור עליה מן התורה אבל אסורה חכמים. ובמלאכות שעיקרן מן התורה האסורות מדברי חכמים גופא יש לחלק בין מלאכה שאינה צריכה לגופה שנראה כעושה המלאכה כתיקנה ובדרך חיובה ממש שהחמירו יותר (כדלהלן) לבין עושה שלא כדרכה או שלא מתכוון שלא החמירו יותר משאר מלאכות שעיקרן מדרבנן.

131] כגון בנידו"ד שהתירו צידה במקום צער (לכאורה דברי שוע"ר באים לאפוקי מצידה שם ישנם ג' סברות לקולא: אין במינו ניצוד, אינה צריכה לגופה ומתעסק, משא"כ בהריגת המזיק שחסר היתר אין במינו ניצוד, היתר מתעסק לבדו לא יועיל להתיר אף שאינה צריכה לגופה, אבל אין לדייק מכאן להתיר שאר מלאכות דרבנן במקום צער (כך דייק בתהל"ד סי' שכח ס"ק מט, ונשאר בצ"ע), אלא אם כן הוא בדרך שינוי (ראה לעיל על סי' שז הערה קלו); ובקובץ הערות וביאורים (ירושלים) ח"ג ע' קז העירו שלעיל סעיף יז הותר לצוד נחש שאינו רודף אחריו אף שאסור להרגו למרות שאין בזה היתר של "אין במינו ניצוד", ובע"כ שישנו היתר נוסף שבצידה לא מפרסמא מילתא כמו בהריגה (כפי שנתבאר בתוס' קכא, ב ד"ה כל המזיקין), ואולי בנחש ישנו היתר נוסף שהוא בדרך שינוי של כפיית כלי (ראה לעיל הערה קכב), משא"כ בצידת

ביאורי הלכה

כן גם לגדול¹³⁸.

צח] ויורקנו – ולא יורקנו למים¹³⁹, ולכך, נמלים וחרקים אחרים הנמצאים על רצפת המטבח או בכיור ובכלים, יש להיזהר מלשוטפם באופן שיביא לקטילתם¹⁴⁰, אבל אין צורך לחפש בכיור האם ישנם שם¹⁴¹. אבל אסלה שנמצאים בה חרקים, מותר להדיחה, על אף שיתכן, שעל ידי כך ימותו חרקים¹⁴².

ציונים והוספות

עניין אף שהוא דימוי רחוק מעט, ובמקום צער גדול ואין בנמצא פתרון אחר הרוצה יסמוך על דעת השש"כ דלעיל (להעיר מהדורות קודמות של שש"כ שהיה גם הוא באוסרים).

138) שש"כ פי"ד סל"ה ע"פ קצות השלחן סי' קלח בדה"ש ס"ק לא: מי שמצוי יתושין בביתו העוקצין ומצערין, ובחול הוא ממרח פניו וידיו בנפט וריח הנפט מגרש את היתושין. נראה דגם בשבת מותר לעשות כן. ודבר זה ק"ו דהא התירה צידה דרבנן כגון צידת פרעוש בשבת כדי שלא יעקצנו כמ"ש לעיל (סי' קכ"א ט"ו) וכש"כ למרח גופו עם נפט דשרי.

139) ראה להלן הערה קמט שנסתפק בזה אפילו בכינים ומשמע שהשלכה למים ממיתה את הפשפשים בודאי.

140) עד"ז בשש"כ פ"ג סע"ז מ: אסור לשטוף או להשרות עלי החסה וכדומה בתוך מים וכו' כדי להסיר את החרקים, כי החרקים החיים ימותו במים האלה.

141) שש"כ פי"ב סכ"א, ובהערה נו: ולא דמי לדין אסלה שנמצאים בה חרקים, עיין שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' כז ושו"ת שבט הלוי ח"ו סי' צד דשאני התם משום צערא, ועוד דכוונתו רק בשביל שטיפת בית-הכסא שיהיה אפשר לעשות צרכיו שם, ויש בו משום כבוד הבריות, ע"ש.

142) שש"כ פכ"ג סי"ז (ראה גם לעיל הערה קמא).

במטרה להמיתם אסור גם במקום צער ואפילו כשלא מתיו ישריות עליהם¹³⁵. אבל מותר לרסס חומר דוחה יתושים במטרה להרחיקם (וכל שכן שמותר להניח או לפזר חומרים דוחי יתושים) אף שלפעמים מתים מחמתם¹³⁶ ובלבד שלא יהיה פסיק רישיה¹³⁷. וכן מותר למרוח ביד (או בתרסיס (ספריי)) על גוף האדם חומר נזיל שאינו משחה, כדי להרחיק חרקים, ומותר לעשות

135) ראה קצוה"ש דלעיל הערה קלד, וסיים שם: ומכ"ש מה שנתחדש בזמננו מין נוזל שמזלפין אותו בבית להמית הזבובים והפרעושים שאסור לזלפו בשבת. משום איסור נטילת נשמה שלפעמים יקרה שמזלף בידיו על הזבובים והרי ממיטם בידיו.

136) בתרסיס דוחה יתושים ישנם מעט חומרים רעילים אלא שאינו פס"ר.

137) שש"כ פכ"ה ס"ו: מותר להשתמש בתכשיר קוטל-חרקים כדי להרחיק את החרקים מן החדר, ומותר להשתמש לצורך זה גם בתרסיס (ספריי); ויקפיד להשאיר דלת או חלון פתוחים, כדי שהחרקים אמנם יוכלו להימלט, וכן יקפיד שלא לרסס על החרקים עצמם, שכן לקוטלם – אסור (וראה שם הערה לד אם יש חשש צידה כשהזבובים נחלשים או נרדמים בריסוס התכשיר, ומביא בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל שכיון שהמטרה היא להבריחם ומשום כך פותחים את החלון, אפשר דחשיב כאינו מתכוין ומותר, כי זה גם לא פ"ר. וע"ע שו"ת ציץ אליעזר ח"ט סי' כב ויסודי ישורון ח"ד דף קסד שהם אוסרים. ע"כ). והנה השש"כ הנ"ל התיר לרסס גם חומר קוטל חרקים כל עוד כוונתו להרחיקם, ובקצוה"ש דלעיל הערה קלד לא התייחס למקרה שכוונתו להרחיקם בלבד, אבל מהא שדימה דין ריסוס לדין המולל פרעוש באצבעותיו שגזרו עליו אף כשכוונתו להרחיקו בלבד מסתבר שדעתו לאסור תרסיס הקוטל בכל

~ שו"ע רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות נטילת ידיים ~

בדרך נטילה לפת אבל אם נוטל דרך נקיות שרוצה להתחמיר על עצמו לנקות ידיו לכבוד הברכה אע"פ שאינו יודע להם שום טומאה מותר:

יב השותה א"צ ליטול אפי' ידו אחת אלא א"כ שותה בתוך הסעודה ואין ידיו נקיות כמו שיתבאר בס' ק"ע:

יג נטל ידיו לדבר שמיכולו במשקה ואח"כ נמלך לאכול לחם יחזור ויטול ידיו בלא ברכה אם לא הסיה דעתו לפי שלהאומרים שדבר שמיכולו במשקה אין צריך נטילת ידים כלל בזמן הזה ה"ז כאלו נוטל לנקיות בעלמא ולא לשם מצות נטילה ונטילת ידים צריכה כוונה לשם נטילה המכשרת לאכילה ואצ"ל אם נטל ידיו שלא לאכול אלא

~ יום ראשון ~

חלק א' סימן קנח דיני נטילת ידיים לסעודה:

י מוחל היוצא מבשר צלי אינו נקרא משקה ואפי' הודח הבשר במים קודם הצליה מכל מקום בשעת הצליה נתייבש אותו לחלוותיו ומן הבשר יוצא מוחל והוא מלחלוותי הבשר עצמו ואינו נקרא משקה:

יא הנוטל ידיו לפירות נגובים אפילו לחטים ושעורים שתרומתן מן התורה ה"ז מגסי הרוח ואע"פ שצריך לברך סתם ידים כשרות לברכה אלא א"כ יודע שנגע במקום מטונף במה דברים אמורים כשנוטל בתורת חיוב נטילת ידיים

ולעולם יכול לברך אח"כ.

אלא שלכתחלה מדקדקים לברך קודם הניגוב הואיל וגם הוא מן המצוה אבל עיקר הנטילה שמברכים עליה היא הנטילה לבדה שכבר נעשית.

ומכל מקום אם נזכר אחר שבירך המוציא שוב אינו מברך על נטילת ידים.

(והוא הדין אם הוצרך ליטול ידיו באמצע סעודה לדברי האומרים שצריך לברך על נטילת ידים ושכח ולא בירך עד שאכל פת אינו מברך עוד שכיון שהנטילה אינה אלא בגלל האכילה כל שהתחיל לאכול שוב לא שייך לברך על הנטילה שכבר חלפה ועברה.)

ולא עוד אלא אפי' לא התחיל לאכול לא שייך לברך אלא מיד אחר הנטילה ולא מופלג ממנה ולכן יש אופרים להפסיק בדיוור בין נטילה לברכה כמ"ש בס' קס"ה ואם הפליג אפי' בשתיקה שוב אינו מברך שאף שלא היה יכול לברך עובר לעשייתה ומוכרח לברך אח"כ אין סברא כלל שיוכל לברך עליה לעולם אלא מיד אחר עשייתה):

~ יום שלישי ~

יז כל האוכל בלא ניגוב ידים כאלו אוכל לחם טמא שנאמר ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא בגוים אל תקרי לחמם אלא לח מים ועוד לחמם טמא בגימטריא בלא ניגוב ידים.

יש מפרשים שטומאה זו היא ממים הראשונים שנמארו מהידים אם אין בהם רביעית ואף שמים השניים מטהרין את הראשונים מכל מקום לכתחילה צריך להעביר את הראשונים לגמרי ע"י ניגוב ולא די שיתנגבו מאלוהן אלא צריך לשפשפן במפה או בשאר דברים שהשפשוף מטהרין ביותר אבל המטביל ידיו וכן הנוטל שתי ידיו בבית אחת ושופך עליהם רביעית בבית אחת וכן אם שפך על ידו אחת רביעית וכן שפך על חברתה שאין שם מים טמאים כלל א"צ לנגבן ומכל מקום יש בו משום מיאוס אם דעתו קצה עליו.

ויש מפרשים שטומאתן היא מאיסתן שדבר מיאוס קרוי טמא כמו שאמר הכתוב לחמם טמא וגו' וה"ה אם שפך רביעית בבית אחת ולא הקילו אלא במטביל לפי שלא חשו חכמים לתקן ניגוב לטהר הידים ממאוסותן אלא כשמטהרן בטהרה שתקנו חכמים שהיא נטילה בכלי אבל כשמטהרן במטבילה שהיא כעין טהרה של תורה שהיא מטבילה לא חשו לתקן בה כלום ויש להחמיר כדבריהם:

יח אל ינגב ידיו בחלוקו מפני שקשה לשכחה:

יט כשהוא נוטל ידיו נוטל ימין תחלה ואחר כך יד שמאל וכן בכל פעם שרוחץ ידיו רוחץ של ימין תחלה כמ"ש בס' ב':

משום נקיות שהיו ידיו מלוכלכות ואח"כ נמלך לאכול שצריך לחזור וליטול ידיו.

ומכל מקום לא יברך אם לא הסיק דעתו מהם לפי שיש אומרים שנטילת ידים אינה צריכה כוונה וספק ברכות להקל כי שמא עלתה לו נטילה הראשונה ועל נטילה הראשונה לא שייך לברך כיון שלא נתכוין כלל לנטילה למה הדבר דומה לגדה שנפלה למים ונמטהרה מטומאתה שאינה מברכת על מטבילה זו בעלייתה:

יך מי שהוא במדבר או במקום סכנה ואין לו מים ומפחד לחזור אחריהם פטור מנטילת ידים (וא"צ למנוע מלאכול אע"פ שלא יסתכן בתעניתו עד שיביאו לו מים או שיש לו לאכול דברים אחרים שאינם צריכים נטילת ידים לפי שבמקום סכנה לא גזרו כלל על נטילת ידים וכן כשהיו יוצאים במחנה למלחמה היו פטורים מנטילת ידים):

יג צריך לזהר מאוד בנטילת ידים שכל המזלזל בנטילת ידים חייב גידוי ובה לירי עניות ונעקך מן העולם ואפי' הנוטל ידיו ברכיעות מצומצם מביאו לירי עניות אלא יוסף ליטול ידיו בשפע וכל הנוטל מלא חפניו מים נותנים לו מלא חפניו טובה וברכה ומכל מקום לא יכוין לכך כדי להתעשר שנמצא עובר על מנת לקבל פרס אלא יעשה לכבוד קונו:

~ יום שני ~

יד אף על פי שהנטילה היא מדברי סופרים מברכין עליה אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים והיכן ציונו שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ולפיכך כשאנו שומעים לדברי חכמים אנו מקיימים מצות ה' שצונו לשמוע אליהם והוא טעם כל הברכות שמברכין על מצות של דבריהם.

ומן הדין היה ראוי לברך קודם הנטילה שכל המצות מברכין עליהם עובר לעשייתן אלא שלפעמים אין ידיו נקיות כגון היוצא מבית הכסא לכך מברכין לעולם אחר הנטילה שלא לחלק בין נטילה לנטילה ועוד שגם הניגוב הוא מן המצוה כמו שיתבאר ואף על פי שלפעמים א"צ ניגוב לא רצו לחלק בין נטילה לנטילה.

ומכל מקום מי שנוטל ידיו בב' שטיפות ראוי לו לברך אחר שטיפה הראשונה קודם שיתן עליהם מים שניים שכבר ידיו הן נקיות וראויות לברכה אף אם היה בבית הכסא.

ואם שכח ולא בירך עד אחר הניגוב יברך אח"כ ואף על פי שכל המצות שלא בירך עליהן עובר לעשייתן אינו מברך עליהן לאחר גמר עשייתן מכל מקום מצוה זו כיון שלפעמים אי אפשר לברך עליה קודם עשייתה כגון היוצא מבית הכסא ומוכרח לברך אחר עשייתה אין לחלק בה בין פעם לפעם

חלק א' סימן קנט באיזה כלי נוטלין לידים וכיצד יבאו המים לידיו:

א אין נוטלין לידים אלא מכלי שסמכו טהרת ידיים על הזאת מי חטאת או על קידוש ידיים ורגלים במקדש שהיו צריכים כלי שבקידוש ידיים ורגלים נאמר ועשית כיור וגומר ורחצו ממנו וגומר ובמי חטאת נאמר ונתן עליו מים חיים אל כלי:

ב כל הכלים כשרים אפי' כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה שאינם חשובים כלים לענין טומאה:

ג צריך שיהא הכלי מחזיק רביעית ואם אינו מחזיק רביעית אין נוטלין ממנו לידים אפי' רוצה למלאותו ב' וג' פעמים:

~ יום רביעי ~

ד ואם ניקב בכונס משקה דהיינו שאם ידחקו אותו לתוך מים יכנסו המים בתוכו דרך הנקב והוא גדול מנקב שהמשקין שבתוך הכלי יוצאים בו או בטל מתורת כלי.

ואין נוטלין ממנו לידים אפי' אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה אם נוטל דרך פיו למעלה כי מה שממנו מן הנקב ומלמעלה אינו חשוב כלי ונמצא שאין המים באים על ידו מהכלי.

(ואפי' אין בו מים אלא מהנקב ולמטה מכל מקום כששופכם על ידיו דרך פיו הם באים על ידיו מכח דבר שאינו כלי שמכח הכלי לא היו באים שם על ידיו שהן סמוכות לפי הכלי דהיינו שאם מה שהוא למעלה מהנקב לא היה כלל והיו המים שופכים מלמטה ממקום שהנקב שם לא היו שופכין על ידיו כלל אם היה אוחו ידיו במקום שאוחזן עכשיו סמוך לפי הכלי כששופך למעלה דרך פי הכלי.

אלא א"כ מגביה שולי הכלי גבוה יותר מפיו שאז ודאי אף אם מה שלמעלה מהנקב לא היה כלל היו המים הולכים ממעלה למטה על ידיו דרך הנקב כמו שהולכים עכשיו דרך פי הכלי והוא הדין אף אם אינו מגביה כל כך אלא שהנקב הוא סמוך לפי הכלי ומגביה שוליו קצת בענין שהקלוח היה הולך על ידיו אף אם לא היתה חתיכת הכלי שלמעלה מהנקב שהקלוח הולך עליה רק שהיו חתיכות הכלי שבצדדי הקלוח שלמעלה מהנקב שצדדים אלו מונעים את המים מלהתפשט לצדדין ואף שמניעתן זו היא מכח דבר שאינו כלי אין בכך כלום כמו שיתבאר).

ואם נוטל דרך הנקב מותר בכל ענין כיון שמחזיק רביעית ממנו ולמטה ואצ"ל אם שבר והסיר מה שלמעלה מהנקב:

~ יום חמישי ~

ה אבל אם אינו מחזיק רביעית מהנקב ולמטה אע"פ שיכול לקבל רביעית כשיטנו על צדו כגון שתיקן והרחיב מקום מושבו שלא ישפכו ממנו מים כשיטתו על צדו וכן חבית

שנחלקה לארכה שהיא מקבלת על דופנה כשהיא שוכבת בלי שיסמכוה בדבר אחר אין נוטלין ממנה לידים לפי שכל כלי שאינו יכול לקבל כשהוא יושב על שוליו אלא כשמתהוה על דפנו אינו נקרא כלי אלא שבר כלי הואיל ואין משתמשין בו כשהוא יושב על שוליו ויש מקילין בכל שבר כלי שיכול לקבל רביעית בלי שיסמכוהו בדבר אחר ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים.

אבל אם אינו יכול לקבל רביעית אלא ע"י סמיכה לדברי הכל אין נוטלין ממנו אפילו הוא שלם אם מתחילתו נעשה לקבל שלא ע"י סמיכה ואח"כ נפתח קצת במקום מושבו שאין בו נקב:

ו לפיכך מגופה של חבית שיש בה בית קיבול רביעית אין נוטלין ממנה מפני שהיא חדה ואינה מקבלת רביעית שלא מסומכת ואם הרחיבה מלמטה עד שהיא מקבלת רביעית כשהיא יושבת שלא מסומכת נוטלין ממנה ואף על פי שמתחלתה לא נעשית לקבלה אלא לכיסוי הואיל ועכשיו היא מתוקנת גם לקבלה אבל כל כיסוי שלא תיקנו לקבלה אע"פ שיכול לקבל כשהוא יושב שלא מסומך כגון כיסוי כוסות ודומיהן אין נוטלין מהן ויש מקילין בכל כיסויי הכלים לומר שהם חשובים עשויים לקבלה הואיל ורגילים לפעמים ליתן לתוכם מעט משקה ואפי' כיסוי שאינה יכולה לישב שלא מסומך מפני החרוד שבתחתיתו כגון כיסוי קדרה וכיוצא בה רגילים לפעמים (להזמין) להפכו על פי הקדירה ולתת לתוכו מעט רוטב ולפיכך נוטלין ממנו לידים אם יכול לישב שלא מסומך אע"פ שלא תיקנו לקבלה כגון שנשבר החרוד מאליו ויש להחמיר כסברא הראשונה:

ז כלי שאינו יכול לישב שלא מסומך אלא שאף אם לא יסמכוהו וישפכו המים ממנו ישרא מהם רביעית נוטלין ממנו לידים מאותם המים שמחזיק אף כשמוטה על צדו אבל לא ממים יתרים שמחזיק כשאוחריו אותו בידים במישור שהם אינם באים מכח כלי.

וכן כלי שניקב ונוטלין ממנו דרך הנקב אין נוטלין אלא ממים שמחזיק עד הנקב אבל לא ממים שמנקב ולמעלה שהם אינם באים מכח כלי אע"פ שבאים דרך הנקב:

~ יום שישי ~

ח חמת וכפישה והם מיני נאדות של עור שחקנן ועשה להם בית מושב נוטלין מהם ואפילו נפתחו מפיהם או מצדיהם כל שמחזיקין רביעית מהפחת ולמטה.

אבל השק והקופה שהתקנין לשבת בלא סמיכה וזפתן בזפת עד שהם מקבלים משקין אין נוטלין מהם לידים לפי שרובן אין מלאכתן למשקין.

וה"ה לכובעים של לבדים אפילו הם קשים כל כך שאין מים זבים מהם מכל מקום אינם עשויים לקבל מים ומכל מקום ע"י הדרך מותר ליטול מהם לפי שעוברי דרכים רגילים

~ שבת קודש ~

אבל כלי שיש בו ברוא למטה מותר ליטול ידיו ממנו ע"י הסרת הברוא אע"פ שהמים באים מלמעלה מהנקב הואיל ונעשה מתחלתו לקבל ע"י ברוא וזה עיקר תשמישו.

אפילו היה כלי שלם לגמרי מתחלתו ואח"כ ניקבו ועשה לו ברוא ה"ז כתחילת תיקונו שעבשיו עושהו כלי חדש להשתמש בו דרך הנקב ע"י ברוא.

ואפי' לא עשה לו ברוא אלא סתם הנקב לגמרי שלא (פתחו) [יפתחו] עוד ואפילו לא סתמו בופת וכיוצא בו אלא שתחב בו עץ וכיוצא בו בחוזק (אם הוא כלי עץ) מועלת בו סתימה זו לעשות כלי כמו שמועלת בו ברוא.

אבל אם פקקו בסמרטוט אינו מועיל לעשות כלי לפי שהוא תיקון עראי ואינו עשוי להתקיים (וה"ה אם סתמו בטיט תיקון עראי הוא בכלי שמשמשין בו במים ולכן אינו מועיל לנטילת ידים) ואפי' סתימה יפה כופת וכיוצא בו אינה מועלת אם סותם לפי שעה ועתיד להחזירה לאחר זמן.

ובכלי חרס אין סתימה מועלת אלא בופת או גפרית או סיד מעורב בגפסים או בבדיל ועופרת או בקולן של סופרים שמדבקים בהם ניירותיהם (ואצ"ל בדבק) אבל לא בשאר דברים.

ובכלי זכוכית אין סתימה מועלת כלל לעשותם כלי אפי' בדיל ועופרת וכיוצא בהם.

וכן כלי מתכות שתשמישן בחמין כגון קומקום וכיוצא בו אין זפת וכיוצא בו מדברים הנמוסים בחמין מועילות לעשותם כלי לנטילת ידים אלא א"כ יחדם לנטילת ידים שאל"כ סתימה שאינה עשויה להתקיים היא וה"ה לקומקום של חרס או קדירה וכיוצא בהם אבל שאר כלי מתכות מועלת בהם סתימת זפת וכיוצא בו.

ויש אומרים שאין זפת וכיוצא בו מועיל אלא בכלי חרס (ובכלי מתכות) ולא בכלי עץ ואפי' כלי עץ שלם ששוליו הם נסרים מדובקים בופת אין נוטלין ממנו אע"פ שכך נעשה מתחילתו ולא התירו בברוא אלא לפי שהוא עץ ועץ בעץ מתהדק היטב:

לשתות בהם ולכך אינן דומין לגמרי לשק ולקופה שאין רגילות כלל להשתמש בהם למשקין והמשתמש בטלה דעתו אצל כל אדם.

ויש אומרים אפילו בשעת הדחק הואיל ולא נעשה לקבלה כלל מתחלתו וגם עתה אינן עומדין לכך ואינן דומין לכיסוי הכלים שיכולים לישב שלא מסומכים שיש מתירין ליטול מהם לפי שרגילים לפעמים ליתן בהם מעט משקין אבל בכובעים אין רגילות כלל אלא בעוברי דרכים בלבד ובמלה דעתם אצל כל אדם (וגם הם אינן מזמינין אותם לכך אלא שותין בהם באקראי על ידי הדחק).

(ולאוסרין בכיסוי כלים אף על פי שיכולים לישב שלא מסומכים כל שלא תקנם לקבלה אסור ליטול מכובעים אפילו בשעת הדחק אף לפי סברא ראשונה (וכבר נתבאר שיש לחוש לדבריהם)):

מן כלי שמתחילתו תקנוהו כך שאינו יכול לעמוד בלא סמיכה ואין משתמשין בו אלא ע"י סמיכה אינו בטל מתורת כלי מפני זה כיון שלכך נעשה מתחילתו וזה עיקר תשמישו:

י לפיכך כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו ופיו צר מלמעלה וכשמניח אדם אצבעו עליו אין המים יוצאים וכשמסירה המים יוצאים מותר ליטול ממנו אע"פ שאינו מחזיק כלום שכיון שעשוי לקבלה בענין זה וזה עיקר תשמישו נקרא כלי.

אבל כל דבר שלא נעשה לקבלה אין מועיל לו מה שלכך נעשה מתחלתו וזה עיקר תשמישו כגון קנקנים שאינם שוים למעלה אלא בולט מהם כמו דד ששופכים דרך שם והוא גבוה יותר מהכלי (או ששפתי הכלי עצמן אינם שווין אלא גבוהים מצד אחד ונמוכים מצד אחד או שיש בהם חדרים יוצאים ויש בין חידוד לחבירו ככונס משקה אין נוטלין במקום הגבוה אלא במקום הנמוך) ואצ"ל בקנקנים שיש בהם נקב בצדיהם סמוך לפיהם שאין נוטלין מהם אלא דרך הנקב שמהנקב ולמעלה אין עליהם תורת כלי אף על פי שכך נעשו מתחילתם הואיל ואינם עשויים לקבלה מהנקב ולמעלה.

~ 'תורה אור' פרשת בא - הפרשה החסידית ~

בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה

הָיָה אָמְרוּ רַ"ל עַל חֲנָה (בְּרַחוּת לֹא, ב):
מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא הָיָה

"בְּעֵצֶם" הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל צְבָאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם"
(שְׁמוֹת יב, מא):

1. (נֶאֱמַר בְּיוֹם שַׁבָּת בָּא, בַּסְּעוּדָה שֶׁחֲרִית, ו' שָׁבַט תקס"ה).

דעשר ספירות דאצילות, שמתלבש בהן אור אין-סוף ברוך-הוא, ומתניח עמקן בתכלית היחוד על דרך ד"איהו וגרמוהי חד". היינו, שם אל הוא בבחינת כלי החסד, ושם אלוקים – בבחינת כלי הגבורה, ושם אדני – בבחינת מלכות.

אמנם שם הוי"ה הוא הפנימיות של כל השמות שהם הפלים. כי הוא בבחינת האורות המתלבשים בתוך הפלים. דהיינו, בבחינת אל שהוא השם שבכלי החסד, הנה בבחינת האור הנמשך מאין-סוף ברוך-הוא להתלבש בו, הוא בחינת שם הוי"ה. וכן גם בבחינת שם אלקים שבכלי הגבורה, מתלבש בתוכו שם הוי"ה שהוא בבחינת האור מאין-סוף המתלבש בתוך הפלים הנ"ל.

ועל דרך זה בכל השמות שאינן נמחקין – שהם בבחינת הפלים, ושם הוי"ה הוא בבחינת האורות המתלבשים בהן. ולכך שם הוי"ה מצטרף עם כל השמות, כמו שכתוב (בראשית ב, ד): "ביום עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים כו", וכתוב: "הוי"ה צבאות כו", מפני שבחינת שם הוי"ה הוא הממשיך את האור אין-סוף להתלבש בשמות אלקים וצבאות, שהם הפלים כו', שהוא הממוצע בין אורות ופלים. ולכך הוא המחדר האורות עם הפלים:

והנה פתיב (שמות ג, טו): "זה שמיי לעלם וזה זכרי כו": ופירש בתקוני זהר: "שמיי עם ו"ה – שט"ה לא-תעשה. "זכרי עם ו"ה – רמ"ח מצות-עשה. והיינו, שכללות התורה – רמ"ח מצות-עשה ושם"ה לא-תעשה – הם מושרשים בשם הוי"ה, שהוא בחינת ז"א דאצילות:

רמ"ח מצות-עשה נמשכים מבחינת החסדים שבז"א, ושם"ה לא-תעשה מבחינת הגבורות שבז"א. ובהם נכללים כל פרטי הדינים דאסור והיתר; כשר ופסול; חייב וזכאי כו'. שההיתר והכשר נמשך מבחינת החסד דז"א, והעובר אלא-תעשה ממשיך עליו מבחינת הגבורות להיות געש כו'. ואור אין-סוף ברוך-הוא, הוא מלוכש בפלים דז"א, עד ד"איהו וגרמוהי חד" פדלעיל. וזהו בחינת שם הוי"ה.

ובזה יבין מה שבכל התורה לא נזכר שם צבאות, רק שם הוי"ה לבדו, רק חנה אמרה: "ה' צבאות": כי משה רבנו עליו-השלוש שזכה שתנתן התורה על ידו, היינו לפי שהמשיך התלבשות אור אין-סוף בכלים דז"א. ומשם נמשך התורה כנ"ל.

אדם שקראו להקדוש ברוך-הוא צבאות עד שבאת חנה כו'.

דהיינו שהיא פתחה תחלה לקרות הקדוש ברוך-הוא – "הוי"ה צבאות" (שמואל א', יא).

ואמר הקדוש ברוך-הוא: עתיד בן שלך לפתוח בנבואה בשם זה, כמו שכתוב (שמואל א' טו, א-ב): "ויאמר שמואל: [...] בה אמר ה' צבאות פקדתי כו". והנביאים האחרונים נבאו בשם זה, ובפרט חגי, זכריה ומלאכי יותר מכולן. וקיימא לן (סוף פרק ד' דשבעות) ד'צבאות' הוא מן השמות שאינן נמחקין.

והנה מתחלה יש להקדים ענין השמות מהו?

גם מעלת שם המיוחד שם הוי"ה על שאר השמות. ואחר כך יתבאר אם ירצה השם, ענין שם צבאות.

הנה ידוע, שמהותו ועצמותו של האין-סוף ברוך-הוא, הוא פשוט בתכלית הפשיטות, ולא שייך כלל במהותו ועצמותו ענין התוארים שנמצאו, שפינו לו יתברך בתורה, ובדברי הנביאים, ובדברי רז"ל, כמו: חכם, חסיד, רחמן כו' וכיוצא בהן. כי הוא יתברך מורמם וגשגב ומובדל מכל גדרים אלו. שהחכמה, שהיא המעלה הראשונה בנבראים היא נחשבת פעישה נשמית לגבי מהותו ועצמותו יתברך; ומכל שכן בחינת המדות, וכמאמר: "דלאו מכל אליו מדות איהו כלל", וכנודע.

ואף על פי כן, יש מציאות ענין התוארים הללו, שבאו בתנ"ך ובדברי חז"ל. דהיינו על דרך מאמר רז"ל: "במקום שאתה מוצא גדולתו כו' שם אתה מוצא ענותנותו", שהוא יתברך משפיל את עצמו להיות מתלבש בעשר פלים דאצילות, שהן בחינת חסד וגבורה כו', וג' ראשונות – חב"ד, ואז שייך לקרותו בתוארים – שנקרא 'חכם' מצד התלבשותו בחכמה.

וכמאמר אליהו: "אנת חכים", פירוש: שמספר בענותנותו, שמשפיל את עצמו להתלבש בבחינת כלי החכמה, עם היות שהחכמה אין ערוך אליו כלל כנ"ל. וכן משפיל את עצמו להתלבש בבחינת חסד ונקרא אז 'הגדול', או 'חסיד'.

וזהו שהגדולה היא "ענותנותו", שעל ידי ענוה והשפלה שהשפיל את עצמו להתלבש במדת חסד, אז דייקא שייך לקרותו גדול. מה שאין פן מהותו ועצמותו מורמם מגדר זה כנ"ל.

והנה, "שמותיו של הקדוש ברוך-הוא" הם הפלים

וזהו ענין שם צבאות שנוכר בנביאים:

פי צבאות הוא לשון חיילות. והם גודדי נשמות ומלאכים דבריאה אשר "אין מספר לגודדיו", והם נבראים ומחודשים מאין ליש ממש. ואינן אלהות כלל כמו אצילות שהוא בחינת אלהות ממש.

ואף על פי כן הנביאים המשיכו שיתלבש בהם אור אינסוף ברוך הוא בתכלית היחוד כמו שנתלבש בפלים דאצילות, עד ד"איהו וגרמוהי חד", עד שיהיה נקרא האור אינסוף המלוכש בהם בשם צבאות, שהוא שם התואר, שהוא עצמו הוא בחינת הצבאות ממש;

בענין "איהו וגרמוהי חד" שבאצילות, שהוא עצמו "הוא הדעה כו", כך מתייחד בפלים דבי"ע עד שהוא עצמו הוא הצבאות כו. ולא שהם נפרדים בפני עצמם רק שבפלים אליו, אלא שמתייחד עמהן ממש.

וכמשל יחוד וחבור הנשמה עם הגוף: שהגם שהגוף הוא הפלי והעיקר היא הנשמה, עם כל זה מתאחדת עם הגוף; שנקרא "אדם" – הנשמה שבגוף, ואין להגוף שם בפני עצמו כו. ו"כהרין קמצא דלבושיה מיניה וביה".

וכמו שקורין לאדם שלמד חכמה בשם "חכם", הנה החכמה קודם שלמדה, היא מהות בפני עצמה, זולת האדם שלמדה, והאדם מהות בפני עצמו. וכשקנה החכמה נקרא חכם, על שם החכמה שהוא שם התואר;

כך על דרך משל למעלה: עם היות הפלים דבי"ע הם מהות בפני עצמו – בחינת נשמות ומלאכים נבראים, רק שבפלים אליו יתברך, אך עם כל זה על ידי שהמשיכו הנביאים להיות גלוי אור אינסוף ברוך הוא בהם על דרך יחודו באצילות, אז נקרא הוא יתברך "הו"ה צבאות" שהוא שם התואר – שהוא יתברך הוא אחד עם הצבאות הנ"ל ואינן נפרדים כו. ולכן שם הו"ה מצטרף לשם צבאות, כי שם הו"ה הוא באצילות, והוא המשכת אור אינסוף בפלים דאצילות. ואם כן, כדי שיתמשך אור אינסוף בבי"ע הוא על ידי שם הו"ה בתחלה, וזהו "הו"ה צבאות".

ולאחר שהמשיכו הנביאים בחינה זו, אזי הוכיחו את ישראל בשם זה. כי מבחינה זו שבבריאה נמשך הנבואה להנביא – דבר ה' ממש הוא המוכיח את ישראל. ולא דמי כלל לשאר מוכיח כו – שהיא תוכחת הנברא, וזהו תוכחת הנבואה יתברך ממש.

והבן להמשכה זו, שיהיה אור אינסוף מתלבש

(ומשם היתה נבואתו. פי עיקר נבואתו היתה מאצילות, רק דרך מעבר נמשך על ידי הבריאה. כמו שכתב בשער הקדושה להרמ"ו, חלק ג', שער ו').

אבל לא המשיך שיהיה גם כן התלבשות אור אינסוף בבי"ע – על דרך שהוא מתייחד עם פלים דאצילות כך יהיה מתייחד עם פלים דבי"ע – זה לא המשיך משה, ולא הוצרך לזה. כי המשכת התורה המשיך מבחינת אצילות ממש, ושם מתייחד אור אינסוף עם הפלים עד ד"איהו וגרמוהי חד"כנ"ל. מה שאין כן בבי"ע, אין הגילוי כלל בהפלים. ("ולאו איהו וגרמוהי חד כהון", בנדע).

אבל הנביאים שאחריו המשיכו את אור אינסוף ברוך הוא שיתלבש גם כן בפלים דבי"ע, מה שלא היה כן בימי משה רבנו עליו השלום.

והיינו שחנה פתחה תחלה בשם צבאות, ואחריה נמשכו כל הנביאים: שענין שם זה, הוא מורה על ענין התלבשות אור אינסוף בפלים דבי"ע להיות מייחד עמהם גם כן. וכמו שיתבאר אם ירצה השם.

והוצרכו לזה, כי בימי משה רבנו עליו השלום, שהיתה נבואתו מאצילות, על כן המשיך להם למטה התורה משם, מבחינת אצילות, והוא היה דבר ה' בפי משה, וקיימו ישראל התורה כו;

אבל בימי הנביאים שאחריו, שלא היו ישראל עושין רצונו של מקום, והוצרכו הנביאים להוכיחם,

– וענין ההפך בין תוכחה שאומר הנביא לשאר מוכיח הוא: כי בהנביא, הנה התוכחה היא דבר ה' המתלבש בדבורו של הנביא, ונמצא הוא יתברך הוא המוכיח –

ולזאת הוכרח להיות המשכת התורה מאצילות לבי"ע כדי שיקיימו ישראל התורה, כי בחיותה באצילות בבימי משה לא היו מקיימים אותה ישראל שבימי הנביאים אחר דורו של משה, מצד שגשגנה מהם, והיתה התורה בפני עצמה והאדם בפני עצמו;

ולכך היה צריך להיות התלבשות התורה מאצילות לבריאה, ונמשך שם דבר ה' בפרוש הנביא להזהיר את ישראל שיקיימו התורה כו, והגיע להם על ידי זה התוכחה מדבר ה' ממש המתלבש בפלים דבי"ע, ומשם בפי הנביא כו.:

והנה הגם ש"אין נביא רשאי לחדש דבר", אך אין זה חדוש ותוספת על תורת משה רבנו עליו השלום. רק המשכת התורה בלי תוספת וגרעון מאצילות לבריאה.

ופירוש וענין שנקראו "צבאות הוי"ה" – בחינת מַפֵּל וּמִבְחִינַת לְשֵׁם הַוְי"ה, הענין: כי מספר רפ"ח נצוצים הם מבחינת שמות ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן כו'. וכאשר נתבררו מבחינת ע"ב לחזור לשרשם, אז אינם נקראים בשמות אלו כלל, מפני שנתפלו במקורם בתכלית היחוד לכך אינם עולים בשם כלל.

והמשל בזה: כשהאדם משכיל בגדולת ה' בהתבוננות והשגה, אזי נרגשת ההשגה בבחינת יש ודבר. אבל כשנתפלט במציאות לגמרי אז אינו מרגיש ההשגה והפטול בבחינת יש ודבר מה, כי אם הוא פטול לגמרי בתכלית הפטול בלי הרגשה כלל.

כך על דרך משל הנצוצים דתהו שנפלו בשבירה יש להן שמות, שזה מורה בחינת יש ודבר; על דרך שנקרא בשם, שזהו תגילוי לזולתו; כמו האדם, שפני עצמו אינו צריך לשם, רק שחבירו קורא בשם.

וכיון שנתבררו וחזרו למקורם בתכלית הפטול להתפלל באלקות, אזי אין להם שמות כלל. ולכן נקראו אז "צבאות הוי"ה" – שהם מפלים וסמוכים ונכללים בשם הוי"ה.

ופירוש "הוציא ה' את בני ישראל" [.] על צבאותם (שמות יב, נא) – היינו ששמות ישראל הן למעלה מבחינת ניצוצין הנ"ל :

בבי"ע על דרך הנ"ל כבאצילות, המשיכו הנביאים מבחינת העיגול וה"סובב כל עלמין", אשר שם "פחשכה באורה"² – שוין, "השנה ומשנה קמן וגדול" שהוא דוקא יכול לישפל את עצמו למטה מטה גם בבי"ע, כי קמיה יתברך פולם שוים, וכמו שכתוב (דברים לז, כו): "ומתחת זרועות עולם".

(וכזה יבין מה שכתוב בנחמה (שמואל א' א, ייא): "ותתפלל על ה' כו', ותאמר הוי"ה צבאות", שפדי להמשיך בחינת צבאות הוצרך להמשיך מבחינת "על הוי"ה", היינו למעלה משם הוי"ה. כמבואר בפירוש בזה במקום אחר – עיין בפרשת משפטים על פסוק "לא תהיה משפלה ועקרה כו'" (לשון עט, א"ב). :

וזהו שכתוב: "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות וגו'": פירוש: "צבאות הוי"ה" הוא לשון סמוך, שהצבאות נמפל לשם הוי"ה, אבל אינו לשון שם התואר כמו "הוי"ה צבאות".

ותיינו, בחינת הנצוצים שנתבררו בגלות דמצרים ונתעלו ליכלל בשם הוי"ה, הם הנקראים "צבאות הוי"ה". כי רפ"ח נצוצים נפלו בשבירת הכלים, ומזה נתברר בגלות מצרים ר"ב נצוצים ועל זה נאמר (שמות יב, לו): "וינצלו את מצרים". וזהו שכתוב (שם, לח): "וגם ערב רב עלה אתם". וכתוב (דברים ג, כו): "רַב לָךְ כו'".

2. (תהלים קלמ, יב).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה כו'

ראפיקת יו"ד תיקוני' וקריני לון יו"ד ספירין לאנהגא בהון עלמין סתימין כו' עד לבושין תקינת לון כו' וכל המא' כו'. ויש להבין במא' זה דקשה מרישא לסיפא דבתחלה א' ולא בחושבן שזהו ולא בחושבן י"ס להיותו בחי' אח"פ ממש ואח"ז א' אפיק' יו"ד תקונין שהן במספר עשר ולא תשע כו' ויקשה הקושיא הנ"ל ג"כ איך נאצלו ע"ס במספר ורבו מאח"פ בתכלית וכ"ש שיוכל להיות אורות בכלים ולבושים

(ג) **אמנם** הנה באמת א"א לשכל אנושי להשיג ולידע אמתת הענין הזה ע"י חקירה אנושית כ"א ע"י ידיעת והשגת חכמה האלקי' ביחוד עליון דע"ס דאצילות בעצמו' המאציל ושרשם הראשון בבחי' קו"ח שאחר צמצום הראשון והוא הנק' בווהר רוא דמהימנותא כידוע והוא ענין המאמר בכלל במ"ש אליהו אנת הוא חד ולא בחושבן אנת הוא עילאה על כל עילאין סדכ"ס למת"ב כלל אנת הוא

משום דאיהו וחיוהי חד ממש כו' ביחוד העצמות וכמו כן בהתהוות הבריאה מאצילות אין שינוי כלל כמו שאו' אתה הוא עד שלא נברא כו' (והוא מ"ש דאע"ג דתפיס בכ"ע למת"ב כמו קודם שהאציל שא' למת"ב כלל כו' וכן מ"ש הוא מקומו ש"ע כו' וא"כ אין הריבוי הזה היפך האחדות כלל וד"ל):

כו' לבא בהתחלקות וריבוי עד לאנהגא בהון עלמין כו'. ואמנם הנה באמת כללות הענין הוא דשניהם אמת ואעפ"י שנאצלו ע"ם ככלים ולבושים רבים עד התהוות העולמות בריבוי ההתחלקות אין זה שינוי כלל בעצמות המאציל כמו שהוא במרם שהאציל וברא כל ממש והוא ענין שא' אתה הוא חד ולא בחושבן י"ם גם עכשיו אחר שהאציל י"ם כו'

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - להבין ענין פסח ומצה

ומרגיש שבוראי יש לו כח במוחו שמשכיל וממציא השכלה זו, ה"ז הרגשת המציאות ולא השגת המהות וכמשנת"ל דהשכל שבאדם ידוע מציאותו ולא מהותו, וכך עד"מ זה הוא למעלה בחי' גלגלתא דא"א שהוא מקור הח"ע דאצילות הלכך אע"פ שאין גלגלתא בבחי' גילוי ממש באצי' כמו הח"ע שנק' אתה מ"מ נרגש וידוע מציאותו והוא הידיעה במקור הח"ע כנ"ל במשל ההרגשה בבחי' המשכיל כו' וע"כ נאמר ע"ז ברוך הוא דפי' הוא מורה על הנסתר דוקא שאינו רואה מהותו רק שיודע ומרגיש מציאותו כו', אמנם בחי' רדל"א שהוא בחי' תחתונה שבמאציל ואין ערוך כלל בין המאציל לנאצלים ואינו עדיין מקור לנאצלים רק ע"י כמה צמצומים כו', הלכך לא שייך ידיעת מציאותו באצי' ע"ד דשייך בגלגלתא דשם שייך בחי' דעת והרגשה מצד היותה מקור לח"ע כו' משא"כ בחי' זו שאינה מקור עדיין כלל לח"ע ע"כ נק' רישא דלא אתיידע שאין שייך בבחי' זו שום ידיעה כו', ומ"מ הדבר פשוט דהפי' שאין שייך שם ידיעה והרגשה ממש שהיא בחי' הכרה כנ"ל במשל ההכרה שבבחי' המשכיל שמכירים שהוא מקור השכל, אבל ידיעה שבבחי' אמונה שייך גם שם, שהרי אפי' הארז"ל שהיתה השגתו להשיג המהות בבחי' יצירה כנ"ל דרש כמה דרושים בבחי' רדל"א, מכש"כ שידוע באצי', אבל הענין דאין שייך שם בחי' הידיעה וההרגשה אפילו באצי'. הרי נת' ג' בחי' אלו גם באצילות והן בחי' ח"ע שנק' אתה שמושג המהות, גלגלתא נק' הוא שידוע המציאות ולא המהות ובחי' ג' הוא רדל"א דלא אתיידע גם המציאות רק בבחי' אמונה):

ו. וממוצא דבר נת' לנו, שיש ג' בחי' הא' השגת המהות ונק' ראי' והיא מעלת הנביאים דכתיב בהו' ואראה כו', והב' השגת החכמים שהיא ידיעת המציאות לבר ולא השגת המהות, רק שנת' שבידיעת המציאות יש ג"כ שני בחי' הא' הנק' דעת והוא הידיעה שבבחי' הרגשה ממש שנרגש המציאות אע"פ שאינו רואה אותו ובחי' ידיעה כזו היא הכרה ממש, והב' הוא מה שאין בו שום ידיעה והרגשה רק בחי' אמונה לברה ואין שייך בבחי' זו הכרה כו', ובין הכל הם ג' מדרגות היינו אמונה ודעת וראיה, והנה מצינו שג' בחי' אלו ישנם אפילו למעלה בעולם האצילות, והוא משנת"ל בסידור בפי' ברוך שאמר והי' העולם, ברוך הוא, שהם בחי' רדל"א וגלגלתא דא"א, והנה גלגלתא נק' הוא ל' נסתר כי גם באצי' ידוע מציאותו ולא מהותו, והענין כי חכמה היא ראשית הגילוי באצי' ונק' לכך אתה כמ"ש כי אתה אבינו שאור אבא נק' אתה ע"ש שהוא בחי' גילוי, משא"כ גלגלתא אין בה שום השגת המהות גם בעולם האצי' שהיא מופלא ונעלם מהם ונאמר ע"ז ישת חשך סתרו שאינו מושג כו' לכך לא שייך ע"ז ל' אתה שהרי אין בה השגת המהות אך מ"מ יש בה ג"כ ידיעת המציאות, וכמו עד"מ באדם שהנה הוא יוכל להשכיל כל חכמה ושכל בגילוי אור וידוע שגילוי ההשכלות יש להם מקור ושרש שממנו נמשכים וגולדים והוא הנק' משכיל בפסוק לשון מפעיל מפני שמשכיל כל ההשכלות, והנה כח המשכיל אע"פ שאין מהותו מושג לאדם מ"מ נרגש וידוע מציאותו שכשרואה א"ע שנופל לו סברא והשכלה חדשה במוחו ה"ז יודע

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

על כן יאמרו המושלים, (ש"פ חוקת, רל"ג)

ביטול היש לאין כמו שהיו מקריבין בהמה גשמי ע"ג המזבח ונכללה באש שלמטה ובאש שלמעלה, שהי' נראה ונגלה לעין כל בחי' הביטול, ועכשיו תפלות במקום תמידין תקנו, וזהו ענין המאריך באחד דהיינו במה שמאריך מקודם בפסוד"ז ויוצר אור איך שהשרפים אומרים קדוש והאופנים וחיות הקדש הם ברעש גדול בבחי' ביטול, ואח"כ אומרים אהבת עולם אהבתנו וקרבנותנו כו' לשמך הגדול, והיינו מ"ש ב' עקב הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים רק באבותיך חשק ה', הן לה' אלקיך כו' הוא בחי' עבודה מלאכים, רק באבותיך חשק ה' דהיינו בחי' אהבת עולם אהבתנו בבחי' חיבה וזהו חשק לשון תשוקה, ועי"ז נעשה כמים הפנים לפנים שיהי' מלמטה ג"כ בחי' אהבה רק לה' לבדו דהיינו בבחי' מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ, וזהו שמע ישראל כו' הוי' אחד היינו בחי' יחו"ע בחי' ועמך לא חפצתי, ואח"כ הוא בחי' בשכמל"ו הוא בחי' יחו"ת, ואהבת את הוי' בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך כו' דהיינו בחי' ביטול היש לאין. והנה זה הביטול הוא ג"כ למעלה מבחי' ג"ע שהוא בחי' תבונה השגה, אבל בחי' ביטול הוא למעלה מבחי' השגה, וכמאמר מיכאל כה"ג עומד ומקריב נשמותיהן של צדיקי' ע"ג המזבח שהוא בחי' לאשתאבא בגופא דמלאך שהוא למעלה מבחי' השגה. והנה זהו העלאה ממטה למעלה, ועי"ז גורם המשכה מלמעלה למטה, והנה סדר המשכה תחלה נמשך מבחי' מקיף, וזהו ענין עמוד הגמ"ח שהוא בבחי' וימינו תחבקני שהוא רק בבחי' מקיף, ואח"כ יכול להיות נמשך בבחי' פנימי וזהו ענין תורה לפי שאורייתא מח"ע נפקת ע"כ הוא עיקר בבחי' המשכה, והיינו שבכלל ע"י תורה ועבודה וגמ"ח שהוא ג' ידות עי"ז נעשה ועתה יגרל נא כח אד' שהוא בחי' כח מעשיו הגיד שהוא רק בשתי ידות יד הגדולה ויד החזקה, וזהו מה שפרש"י בכל כחו בכל כוונתו היינו ענין תפלה לפי שעיקר המשכה הוא ע"י תפלה שהוא בחי' העלאה, ובבחי' ההעלאה עבודה היא העיקר וזהו שפי' בכל כחו בכל כוונתו וכמו בקרבנות ה' העיקר מחשבת וכוונת הכהן שמחשבת חוץ ה' פוסל כמ"ש במ"א.

ה) והנה כרי שיהי' שמי' רבא מברך זהו ע"י העונה איש"ר בכל כחו לפי ג' הפי' הנ"ל. והנה מתחלה צ"ל הפי' האחרון בכל כחו היינו הגדלה בבחי' כח מעשיו בחי' ועתה יגרל נא כח אד', דהנה כ"ח אותיות דבראשית ברא כו' הוא כ"פ יד, דהיינו מ"ש אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, וזהו מה שארז"ל נטה שמאלו וברא ארץ נטה ימינו וברא שמים, וזהו ב"פ יד והיינו יד הגדולה ויד החזקה שהוא בחי' חסד וגבורה, לך ה' הגדולה והגבורה, והנה יש עוד בחי' יד הנק' יד רמה, וזהו ענין שם מ"ב דק"ש שכולל ג' ידות, כי ג"פ יד עולה מ"ב, ועי"ז יוכל להיות התכללות המדות כי מצד שני ידות הנ"ל נתהווה העולם העלם והסתר שמים וארץ גשמי' שמסתירים ומעלימים על גילוי אלקות, אבל יד השלישי ממשיך גילוי אלקות שהוא מחבר ע"ס לכן ע"י יכול להיות גילוי גבוה יותר משני הידות, וע"ד דכתי' עושה שלום במרומיו וארז"ל מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש ואין מכבין זא"ז, אך היינו לפי שמאיר עליהם מבחי' הגבוה משניהם ע"כ שניהם שם בשלום ובמישור ומתחברים יחד, ואין מנגדים זא"ז כלל, כך ע"י שמאיר בחי' יד רמה עי"ז נמשך הגדלת הכח בבחי' כח מעשיו הגיד דהיינו עשרה מאמרות, וזהו ועתה יגרל נא כח כו'. והנה הג' ידות אלו זהו ענין תורה ועבודה וגמ"ח, וגמ"ח הוא בחי' קו הימין, ועבודה קו השמאל, ותורה היא קו האמצעית היא בחי' יד רמה דאורייתא מח"ע נפקת, והנה חכ' הוא בחי' כח מ"ה ששם שורה אוא"ס (וכמ"ש בד"ה להבין ההפרש בין תורה למצות ע"פ הספ"ב פכ"ג) וכמ"ש והחכ' מאין תמצא אין הוא בחי' מ"ש עד שלא נברא העולם ה' הוא ושמו כלבד, דהיינו שבחכ' שורה גילוי אוא"ס מבחי' שמו הגדול כמו שאנו רואים למטה שבחכ' שורה תענוג הגם שהתענוג גבוה הרבה מבחי' חכ' מ"מ שורה שם התענוג בגילוי וכמ"ש מזה בד"ה זאת חקת ס"ד (דפ"פ ג"ל), וז"ש בתורה ואהי' אצלו שעשועים יום יום דהיינו ששם שורה גילוי התענוג כו'.

והנה ע"י ג' ידות אלו ממשכים תוס' גילוי בחי' אין בבחי' חכ', והעיקר זהו ע"י עמוד העבודה דהיינו בחי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

ציון במשפט תפדה, ש"פ דברים, תרד"ע

המתלבש יש בו טבע העלי' וההתכללות במקורו (והוא ענין העלי' כמו שנת"ל פר"פ באופן הא' בפ' אוכם הוא כו') שזהו בבחי' אין יותר מכמו שהוא בהאור מצ"ע להיותו מעין העצם כו', רק שבהאור כמו שהוא בעצם (היינו כמו שהוא למע' מגדר הכלים כו') ה"ז בבחי' אין ממש ובהאור המתלבש בהכלים אין זה בבחי' אין ממש דמשו"ז הוא בבחי' התלבשות כו' (לפי הנ"ל י"ל דמ"ש בסש"ב פי"ט בענין החכ' שהוא חפץ ליכלל ומ"ש בפל"ה בהג"ה, הן ב' מדר' ביטול בחכ' זה למעלה מזה כו' וחיצוני' החכ' הוא בחי' ראשית ההשתל' כו'). היוצא מהנ"ל דהאור בעצם הוא בחי' אין לפי שהוא מעין העצם כו', ויש בו טבע העלי' דהיינו להיות בבחי' אין ממש כו'.

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש ציון במשפט תפדה דהנה אי' בירושלמי א"ר יוחנן חורנו על כל המקרא ולא מצאנו שישראל נק' ציון אלא במקום הזה שנא' ולאמר לציון עמי אתה כו', והוא מפני שבפסוק זה מכו' ענין תומ"צ דואשים דברי בפיך זו תורה ובצל ידי כסיתך זו גמ"ח ולנמנע שמם כו' זו עמוד עבודה כו', וישראל ע"י שעוסקים בתו' ותפלה וגמ"ח נק' בשם ציון דהיינו שהן מצוינים בתומ"צ, גם מצות נק' ציון שהוא ל' אות וסימן שרומזים על עצמות כו' כמ"ש במ"א, ועש"ז נק' ישראל מקיימי המצות בשם ציון כו' ועז"א ציון במשפט תפדה, משפט הוא תורה. והיינו דהפד' שלהם הוא במשפט התורה כו', כי התורה הוא בחי' אור וכמ"ש ותורה אור, ובבחי' האור אינו שייך גלות ושבי' כו', דענין גלות ושבי' שייך בהכלים שהן בבחי' מציאות דבר ובריבוי השתל' נשתלשל מזה ריבוי העלמות והסתירים שמוה נעשה ענין הגלות כו', ושרש כל ההעלמות הן מבחי' צמצום הראשון כו', אבל בהאור אינו שייך ענין ההעלמות כו', והוא אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה כו'. והוא במשפט תפדה שע"פ התורה צ"ל הפד' שלהם כו'. גם ענין במשפט תפדה שהפד' היא במשפט לא בצדקה, דצדקה הוא האור שבהבדלה שבא רק בבחי' צדקה ומשפט הוא האור שבגדר הכלים כו', ושבי' בצדקה פ' ושבי' הן בע"ת דבע"ת משכין ל' בחילא יתיר, עז"א ושבי' בצדקה שממשיכים את האור כמו שהוא בבחי' עלי' והתכללות כו', וכידוע דסליחת עוונות הוא דוקא מבחי' פנימיות הכתר וכמ"ש ממעמקים קראתך מעומק לעומק כו', והוא ע"י תשובה דוהרוח תשוב אל

(רפב) ולפי הנ"ל י"ל דג' מיני ביטול הנ"ל הן בחג' מדר' שבהאור כמשנת"ל פכ"ט שיש בהאור ג' מדר', הא' כמו שכלול במקורו שהוא בחי' חד ולא בחושבן כו', והב' כמו שמתגלה במקורו קודם שמתלבש עדיין בכלים כו', והג' בהתלבשות האור בהכלים כו', דלפי הנ"ל הג' מדר' אלו הוא ג' מיני ביטול הנ"ל. וכל הג' מדר' הן שהאור הוא בבחי' אין רק שהמדר' הג' היא המדר' היותר גבוה בבחי' הביטול שזהו בבחי' אפס ממש כו', והנה בהאור המתלבש בהכלים הביטול הוא שהוא בבחי' אין להיותו גילוי מן העצם ה"ה כמו העצם שלא בבחי' מציאות כו', והביטול הב' דהיינו בחי' אין מצד שנגש בהאור איך שהוא לכדו הוא ואין זולתו זהו בהאור כמו שהוא למעלה מהתלבשות בכלים (והיינו בבחי' החכ') לא בהאור המתלבש כו', וכנ"ל פמ"ב דבכינה הוא רק בחי' התורה בבחי' ד"ע אבל בעצם הוא בחי' ד"ת כו'. והענין הוא כמ"ש כמ"א בענין הדעת שיש בזה ב' מדר' הא' בחי' הדעת העומד תחת חו"ב כו', וענין הדעת הזה הוא הרגש המקור דסדר השתל' (דלהיות שהחכ' מאין תמצא בבחי' יש כו', והדעת הוא שיהי' נרגש האין כו' וכמ"ש במ"א) שזהו בחי' ד"ת כו', וכמו מאצי' לבי"ע בחי' ד"ת הוא שנגש בנבראים בחי' האין האלקי המהווה כו' כנודע, כמ"כ מן המאציל אל האצי' בחי' ההרגש דמקור ההשתל' ה"ז בחי' ד"ת לכד כו', והמדר' הב' בדעת הוא שעומד תחת הכתר היינו פנימיות הכתר כו', והוא הרגש בחי' העצמות שלמעלה מבחי' מקור להשתל' דשם הוא הדיעה האמיתית דלמעלה יש ולמטה אין דכולא קמ"ל כל"ח כו', וע"כ עיקר בחי' ד"ע הוא בבחי' החכ' דמוחין דאבא הן למע' מהשתל' כו', אבל בחי' בינה שהוא מקור ההשתל' ה"ז בחי' ד"ת כו', וכמו שהוא בחכ' כמ"כ הוא בבחי' חיצוניות הכתר כו', רק ששם הוא בבחי' עלי' והתכללות כו' וכנ"ל פ' רפ"א בענין או"מ ואו"פ כו'. ואמיתית הביטול דבחי' עלי' והתכללות דהיינו בחי' אין ממש העיקר הוא בבחי' האור שאינו בגדר התלבשות בכלים כו' כנ"ל, אמנם בחי' אין וביטול זה דבחי' עלי' והתכללות ישנו בכללות האור גם בהאור המתלבש בכלים דלהיות שסיבת העלי' הוא מפני שדבוק במקורו ע"כ הוא בבחי' עלי' למעלה ליכלל במקורו ולא להיות למטה בבחי' דבר לעצמו כו', הרי כללות האור הוא בבחי' דביקות במקורו, וע"כ בכללות האור גם בהאור

קיצור. ונמצא הג' בחי' ביטול הן בג' מדרי' שבאור הא' הכלול ממש והוא בחי' אפס, הב' שהוא בבחי' עלי' והתכללות מפני המושג דאין ערוך, והמושג דהוא לבדו הוא, וזהו בכתר ובחכ' ששם עיקר בחי' ד"ע, והג' מפני שהוא מעין העצם והוא באור המתלבש, ויש בו ג"כ העלי' והתכללות מפני הדביקות, שזה ביטול יותר מזה שהוא מעין העצם. ובוהו יובן מ"ש ציון במשפט תפדה בחי' האור שבכלים, ושבי' בע"ת בצדקה בחי' האור שלמעלה מהכלים ובחי' פנימיות הכתר.

האלקים אשר נתנה ועי"ז נמשך האור שבבחי' הבהלת הערך כו'. וזהו ג"כ מ"ש ויספו ענוים בח' שמחה ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו, ואביוני אדם הם בע"ת ודוקא בקדוש ישראל יגילו ממשכים את האור שקדוש ומובדל כו'. וזה ציון במשפט תפדה דצדיקים העוסקים בתורה ומקיימי מצות הפד' שלהם במשפט תורה ולא בצדקה כו'. ושבי' הן בע"ת בצדקה שהפד' שלהם הוא בהאור שלמע' מגדר הכלים שממשיכים ע"י התשובה כו', והו"ע ואביוני אדם בקדוש ישראל יגילו כו'.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

עלה אלקים בתרועה - חג הסוכות, תרפ"ט

דאותו האור שנמשך בבחי' חג"ת אינו נמשך בבחי' השפעה למטה, דכן הוא אופן ההמשכה בס' והדרגה בהשתל' שאינו נמשך האור העליון כמו שהוא אל התחתון רק בחי' חיצוני' לבד, והיינו דרך חיצוני' שבעליון נעשה פנימי' אל התחתון, אך בעמידה נוקף הראש שהוא בחי' המוחין שבראש שעולים לבחי' עצמותם בלתי ירידה והשפלה לדון דבר מה, והיינו גילוי בחי' מוחין העצמיים שלמע' מבחי' המדות, ורגליו עומדים על הארץ היינו שאותו האור עצמו נמשך למטה בבי"ע, וכידוע דבהמשכת אור עצמי לא יש בחי' התחלקות במע' ומטה ונמשך עד למטה מטה, וזהו נצב לריב הוי' ועומד לדון עמים דהנה בעמידה לריב יש יתרון מעלה גם מלימוד החכ' לעצמו בשכל העצמי שלו שלמע' משיבה למשפט שהרי גם בישיבתו בלימודו הוא קם משיבתו לריב עם מנגדו שזה מורה הגבה יתירה על עצם כח שכלו לעצמו, ולמע' היינו בחי' פנימי' ועצמי' המוחין דחו"ב שבבחי' פנימי' הכתר ונמשך למטה בבי"ע עד למטה מטה לנצח להמנגד להכניעו ולהשפילו לגמרי. וזהו ג"כ ואתה ברחמך הרבים עמדת להם עמידה דוקא דהיינו גילוי בחי' פנימי' המוחין שזהו בחי' הגבהת הראש ורגליו עומדים על הארץ ונמשך האור גם למטה, שזה המשיכו ע"י המס"נ שלהם, דהמלחמה ההיא היתה מלחמה רוחני' להשיכם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, דבעניני התורה ומצות שמוכנים ומושגים גם בשכל אנושי לא לחמו בזה, ועיקר מלחמתם היתה להשיכה את ישראל כי הוא תורתך, והם חוקי רצונך וכאשר ישראל עמדו ככל תוקף עוז המס"נ שלהם הנה עי"ז המשיכו בחי' הרחמים רבים העצמי'. וזהו ואתה ברחמך הרבים עמדת

(כד) ובזה יובן מ"ש נצב לריב הוי' ועומד לדון עמים, וכן אנו אומרים ואתה עמדת להם בעת צרתם, לריב ודין הוא בעמידה דוקא, והענין הוא דהנה ידוע ההפרש בין עמידה לישיבה דבישיבה ראשו נשפל למטה מקומתו ורגליו מוגבהים מן הארץ (דהיושב על כסא רגליו הן ע"ג שרפרף). בעמידה הוא להיפך שראשו הגבה למע' בזקיפת הראש ורגליו עומדים בארץ בהשפלה יותר מבישיבה, והדוגמא מזה למע' הוא משאול"ל (ע"ז ג' ב') י"ב שעות היום, שלש שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, שניות יושב ודן כו', שלישית יושב וזן כו'. עד"מ למלך בישבו על כסאו לדון אנשי מדינתו הרי המוחין הם בהשפלה, שהרי המדות חו"ג נמשכים מן השכל שבראש, וכאשר יצטרך לדון איזה דבר בין אדם לחברו יורד אור השכל במדותיו שכלב אם לזכות או לחוב וזה"ש שפלות וירידה לעצם השכל שבמוח לגבי זה כמו שהוא יושב לעצמו ולומד לעצמו, כך ג"ש הראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה לעצמו כבי' שניות יושב ודן שזהו שיורד ונמשך במדות עליונות דאצי' לדון העולמות כמ"ש וישב ה' מלך לעולם, וכמשל היושב על כסא שראשו מושפל כך הו"ע השפלת המוחין במדות שזהו בחי' חיצוני' המוחין שבאים בבחי' ירידה בהמדות אך רגליו מוגבהין, הענין הוא כידוע דרגלים הוא הילוך אור השפעת לנבראים דבי"ע כמ"ש והארץ הדום רגלי, והוא בחי' נה"י דז"א שהן כלי השפעה כנודע. ובשעה שיושב לדון בבחי' ירידת חיצוני' המוחין במדות חג"ת, אז הרגלים שהן בחי' נה"י מוגבהים מן הארץ. והיינו שאותה ההמשכה אינה יורדת בבחי' השפעה לבי"ע רק אח"כ יושב וזן שזהו ההמשכה דבי"ע ה"ז המשכה בפ"ע

כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. דבעת תק"ש הוא החלמת התשובה בכא"א מישראל וזהו תרועה ל' רעות ואהבה דכל ישראל כולם כא' מבקשים אור פניו ית' שאז לא לבד שהוסרו כל ההעלמות והפרסאות אלא עוד זאת כי עלה אלקים בתרועה זו, והיינו דע"י תרועה זו נעשה על' בשם אלקים ונמשך הרחמים רבים בהוי' וזהו הוי' יחתו מריביו כו', דבר"ה הוא הגילוי דשם הוי' דלעילא, ועי"ז יחתו מריביו שהם נגד האור והגילוי שיהי' וכל אויבך יכרתון דע"י ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו שהו"ע התוספת כח ועוז בהעבודה דכל השנה בקיום התומ"צ מתוך הרחבה, דאך טוב וחסד ירדפוני.

קיצור. יכאר ההפרש בין עמידה לשיבה, יושב ועוסק בתורה מוחין עצמי' יושב ורן המשכת המוחין במדות וישועה בעמידה דוקא, ואתה ברחמך עמדת להם דע"י מס"ג ממשיכים העצמי', דע"י וכל אויבך יכרתון וירם קרן לעמו דאך טוב וחסד ירדפוני.

להם בעת צרתם דצרתם של ישראל היא צרתו ית' וכמא' כל הנוגע בהם כאלו נוגע בבבת עינו לזאת בעבודתם במס"ג המשיכו המשכה עצמי', אשר מזה הוא כי נמסרו גבורים ביד חלשים וזדים ביד העוסקי' בתורה (וכמ"ש במ"א בענין עסק התורה, ההתעסקות בתורה שהוא למע' מלימוד התורה ובפרט ההתעסקות במס"ג כו'). והנה תקיעת שופר הוא הקריאה והצעקה מעומק הלב אבא אבא הנה ע"י הקריאה זו הוא עלה אלקים בתרועה והוי' בקול שופר, דכל התקיעות נקראים בשם תרועה שהוא ל' שבירה ול' רעות דע"י השבירה לב שכל ישראל שוברי' את לבם דזהו"ע מצות תק"ש, וכמבואר ברמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד אע"פ שתק"ש בר"ה גזרת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם וגרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וחזרו בוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

כ"ד טבת, ה'תשי"א

בגדול המעשה דכופין וממשכנין כו' ע"פ תוקף תורת אמת האמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד הנופלת עד עפר בבחי' עשי' והעבודה העיקרית בבחי' עקביים לבד בלי תורת אמת משניות וברייתות שהן גדפין וירכין אזי רוב החסד ככולו הוא שלא ע"פ תורת אמת בגדול המעשה כ"א בהתקרב הדעת העושה ורצונו הטוב הרחוק באמת באשר הוא סוף מעשה במח' תחלה. (ונעוץ תחלתן בסופן) וגם אם אין רק דרך אחת והיא שפלה אזי לנחמו*** לקבל באהבה או לעורר ולפשפש במעשיו ולשוב עד הוי' בצר לו וירווח לו.

זאת כתב כ"ק אדמו"ר הזקן קרוב לזמן הסתלקותו*

נפש השפלה באמת לאמתו בשרשה עבודתה היא תורה גשמי' בין לה ובין (להבין) לאחרים ובין גמ"ח גשמיים ע"י קירוב הדעת ועצות מרחוק ככל עניני ב"ב אף כי רובם ככולם הם דברי שקר א"א בענין** אחר שיעשו חסד של אמת כי אין אמת אלא תורה ואמת אמר אל יבא (שכולו מלא שקרים) כו' וחסד אמר יבא שכולו מלא חסדים*** ותשלך אמת ארצה ועולם בחסד שאינו של אמת יבנה, ובדורות הראשונים שעיך העבודה הי' התורה הי' רוב החסד נכלל באמת דהיינו

(**) מלא חסדים: במאה שערים: מלא שקרים וחסדים.
(***) לנחמו.. ולשוב: במאה שערים: לנחמו לעורר ולפשפש במעשיו לנחמו לקבל באהבה ולשוב.

(*) הסתלקותו: בסוף ספר שבחי הרב כותב, כי כתב זה "אחר הבדלה איהו רגעים אחדים קודם אשר מסר נשמתו בטהרה לחי העולמים".
המוקף בחצאי עגול אינו בסי' מאה שערים.
(**) א"א בענין: במאה שערים: א"א שיעשו בענין.

~ רשימות אדמו"ר מוהריי"צ ~

אבות החסידות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מה שכתב לאחד מחתניו הרבנים שליט"א
בנוגע למאמרו "אבות החסידות" שכתב בהיותו במאריענבאד כ"ג מנ"א תרצ"א.

מוד.

ה', ב' מ"ח רנ"ח, ליובאוויטש,
שעה אחד עשר לילה.

ארבעה בתי כנסיות היו בוואזין, מלבד בית המדרש הגדול אשר שם הישיבה, ובכל כנסת
וכנסת יושבים כמה תלמידי חכמים וזקנים השמים לילות כימים ועוסקים בתורה ועבודת הבורא
ברוך-הוא.

באחד הבתי כנסיות ישבו זקנים אחדים ומהם אחד ור' ליפא זאב שמו. איש לא ידע מוצאו
כי זה כעשר שנים אשר בא לוויאזין, התישב בבית הכנסת והתפרנס מהתמחוי של הקהילה, ורוב
הימים הוא יושב בתענית.

פעם שמעתי כי השמש ר' מרדכי פתחי' אשר זה שלושים שנה שהוא יושב תמידי בביהכ"נ
ונכדו ר' שאול זלמן עושה עניני השמשות, מהלל את הזקן ר' ליפא זאב ומרבה בשבחו כי הוא
צדיק נסתר.

בעת ההיא ואני בבית הכנסת והזקן ר' ליפא זאב יושב ואומר תהילים בהטעמה מיוחדת
ודמעות נוזלים מעיניו מה שפעל עלי רושם אדיר, ומני אז התחלתי להתחקות על דרכי הנהגותיו
של הזקן ר' ליפא זאב, ובהיותי לן בבית הכנסת אחרת, העתקתי מקום לינתי לבית הכנסת אשר
ר' ליפא זאב נמצא שם, להיות מצוי בחברתו בכל עתות הפנויות מלימודו בישיבה.

הנהגותיו של הר' ליפא זאב לקחו את לבי, ולכל-לראש אופן סידורו תיקון חצות בבכיות
והתבודדות, עד אשר נתקנאתי בהנהגת הר' ליפא זאב ולבבי השתער במאוד, והתחלתי לסגף
את עצמי בצומות ושאר עינויים.

בחודש כסליו קרה לי מקרה מר מאוד אשר מרר את חיי, ובגלל המאורע ההוא עזבתי את
פרנסתי בבית האלמנה אשר שם עשיתי בכל משך היותי בוויאזין, וספגתי את עצמי עוד יותר
מכמו בתחילה.

היו ימים אשר חפצתי להתוודות לפני הזקן ר' ליפא זאב ולספר לו את כל אשר קרני, אבל
בראותי את הזקן ר' ליפא זאב ובשמעי אותו אומר מזמורי תהילים, בושתי מלגשת אליו ולספר
לו את אשר קרה.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

[אמצע טבת תרפ"ב]

שלום וברכה.

כחונת משרת הרב המשפיע במחנם העמסתי על תלמידיו הנכבד ווי"ח אי"א מו"ה אברהם ברוך שי, ואתם ידידיו אנ"ש שי השתדלו בדרכי נועם, כפי הכוונה האמיתית, להתחזק באור האמת, ואין אמת אלא תורה ותפלה, והנותן תורה לעמו ישראל הוא ית' יפתח לכם אוצרי ברכה, בהשפעה מרובה, בזכות התורה, אשר תוכלו לעבוד את ה' בתורה ועבודה האלקית במנוחת הדעת והלב. ועיני תחזינה בטוב בית ישראל והצלחתם בגו"ר, וימלא פני תבל תנובה.

ויקבלו החוה"ש והברכה מאדוה"ש כאו"נ ונפש ידידס עוז דו"ש טובתם ואשרם ברו"ג מקרב ולב עמוק, המסור ונתון ללומדי תורה ומחבבי לומדי מברכס בכט"ס בגו"ר, בן מו"ר,

יי"ש

שליחותא דמרנא ורבנא, הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע העומד לפני הוי' קא עבידנא, אשר יפקוד עלי להשתדל בטובת ידידיו אנ"ש שי בכל מקום שהם בהרצת תורה, בעתים קבועים בחול ובש"ק, בכל אתר ואתר כפי יכולתו, ובהתועדות ידידיו אנ"ש שי בש"ק ובמועד באהבת וחיבת רעים לדבר בדברי נועם ההנהגה, ואז יתן את ברכתו הקדושה, כי אלקי השמים והארץ אדון הגשם והרוח, ישלח עזרתו מקדש לכל הסרים למשמעתו, באמת ובאמונה, לחבב את התורה ולומדי ולחזקם בתום לבב, כי ישפיע להם השי"ת שפעת חיים ברכה הצלחה אושר ועושר, וימלא משאלות כ"א ואחד להתענג מרב כל בכל אשר לו בבני חי"א ומזונא רויחא.

~ אגרות קודש ~

ב"ה, ט"ו טבת, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי ג' מכתביו והעיקר מכתבו השני ממוצש"ק פ' מקץ, בו כתב שנשאר על משמרתו משמרת הקדש בכרמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר בלי שום ספק שזה טובתו הן בגשמיות והן ברוחניות וטובת ב"ב שיחיו, ונכון יהי לבו בטוח בהשי"ת אשר בודאי יראה זה גם בעיני בשר והשי"ת יזכהו שיהי זה בהקדם, וידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר חסיד כדבעי צריך להיות חדור (דורכגעדרונגען) בהרעיון שהוא בהמתו של הקב"ה (להעיר מתניא ס"פ מ"ו ושם פ"ח) אשר במילא עליו למלאות את ענינו והוא "נתינת חלב" וכיו"ב - ומזונותיו וכל צרכיו הרי הם על בעה"ב שלו הוא ממה"מ הקב"ה.

בברכה להצלחה בכל ענינו וביחוד בעבודתו בקדש בקרוב לבן של ישראל לאביהם שבשמים. המחכה לבשו"ט.

וַיְהִי אֹר

מעט לפני מכת בכורות שנגרמה לפרעה לשחרר את ישראל ממצרים, התרחשה המכה התשיעית, מכת חשך. וכפי שהפרשה מספרת "וַיְהִי חֹשֶׁךְ אֲפֵלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים. לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתּוֹ שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלִכֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבָתָם".

באותו זמן, מסביר המדרש, התרחשו שני נסים: חשך עבה וסמיה שגרם למצרים שלא יוכלו לזוז ממקומם, ואור גדול לעם ישראל.

היה זה אור מיוחד שנועד לאפשר לבני ישראל להפגש לבתיהם של המצרים ולראות את כל האוצרות שהטמינו שם. ואז, כשהגיע זמן היציאה ממצרים, והיהודים בקשו מהמצרים שישאילו להם את כלי הכסף והזהב שלהם, המצרים נסו לשקר ולומר שאין להם כלום, אך היהודים ידעו בדיוק היכן טמונים אותם כלים.

הגם הזה נועד לאפשר את קיום ההבטחה של השם לאברהם אבינו, ב"ברית בין הבתרים" כשבשר לו על גלות מצרים: "ואחרי כן יצאו ברכש גדול", ולכן צוה השם את משה רבנו, שבני ישראל ישאלו משכניהם המצרים "כלי כסף וכלי זהב ושמלת".

בזכות האור הזה יכלו בני ישראל לקחת מהמצרים את כל אוצרותיהם ולרוקן את מצרים, כצווי השם: "וּנְצַלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם", וכפרוש רש"י, שירוקנו אותה מכל הכסף והזהב שבה;

כמספר בחסידות, בתוך הרכוש הגדול שבני ישראל הוציאו ממצרים, היו ניצוצות קדשה גבוהים מאוד, שהיו שקועים בתוך טמאת מצרים, ועל ידי גלות מצרים והגאלה ממנה, הצליחו בני ישראל לגאל ולהחזיר את הניצוצות האלה אל הקדשה. ובשל כך עשה להם השם נס גדול, כדי שיוכלו להעלות לקדשה את הניצוצות הנמצאים במצרים.

וכמו שאז עשה השם נס לעם ישראל, כך גם כיום, כשאנו נמצאים בסוף זמן הגלות ועוסקים בעבודה להפוך את החלין לקדשה ולנצל את ענייני העולם לצורך עבודת השם, השם עושה לנו נסים ומסייע לנו בעבודה להכין את עצמנו ואת העולם כלו, מתוך הרחבה ומנוחה, לקבלת פני משיח צדקנו, תכף ומיד ממש.

(מעובד על פי לקוטי שיחות חלק לא, עמוד 46 ואילך. מתוך 'שמחת דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת בא

~ נקודות משיחות קודש ~

לכו נא הגברים ועבדו את ה' (י, יא)
זוהי שיטת פרעה. אף שיטת משה (ואתפשטותיה בכל דבר ודבר) היא, אשר בנערינו, בשנים או בחכמה, ובקנינו גלף, בכנינו ובכננומינו - ודוקא על-ידי זה חג ה' לנו. וכדאיתא בזהר על הפסוק "נודע בשערים בעלה": 'בעלה' דא קודשא בריך הוא, "דאיהו אתידע... לכל חד וחד לפום שיעורא דיליה, לפום מה דמשער בליביה". והינו, שכלם צריכים לדעת את ה', כל אחד לפי שעורו.

(אגרות קודש, כרך ב', עמ' שלב)

שני י' ויאמר יהוה אל-משה נטה ירך על-ארץ מצרים בארפה ויעל על-ארץ מצרים ויאכל את-פלעשב הארץ את כל-אשר השאיר הברד: י' ויש משה את-מטהו על-ארץ מצרים ויהוה נהג רוח-קדים בארץ בלתיזם והוא וכל-העלילה הפקר ה'ה ורוח הקדים נשא את-הארפה: י' ויעל הארפה על פל-ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים כבד מאד לפניו לא-היה כן ארפה כמותו ואחריו לא יהיה-כן: י' ויכס את-עין כל-הארץ ותחשך הארץ ויאכל את-פלעשב הארץ ואת כל-פרי העץ אשר חותר הברד ולא-נותר כל-ירק בעץ ובעשב השדה בכל-ארץ מצרים: י' וימתר פרעה לקרא למשה ולאהרן ויאמר חטאתי ליהוה אלהיכם ולכם: י' ועתה שאל נא חטאתי אך הפעם והעתירו ליהוה אלהיכם ויסל מעלי רק את-המזות הזה: י' ויצא מעם פרעה ויעתר אל-יהוה: י' ויהפך יהוה רוח-ים חזק מאד וישאל את-הארפה ויתקעו ימה סוף לא נשאל ארפה אחד בכל גבול מצרים: י' ויחזק

י' ויאמר יהוה אל-משה בא אל-פרעה כראוי הכבדתי את-לבו ואת-לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבן: י' ולמען תספר באוני בנך ובן-בנך את אשר התעללתי במצרים ואת-אתתי אשר-שמתי כם וידעתם כראוי יהוה: י' ויבא משה ואהרן אל-פרעה ויאמרו אליו כה-אמר יהוה אלהי העברים עד-מתי מאנת לענות מפני שלח עמי ויעבדני: (לוי ד כ) כי אם-מאן אתה לשלח את-עמי הנני מביא מחר ארפה בגבולך: י' וכסה את-עין הארץ ולא יוכל לראות את-הארץ ואכל את-יתר הפלטה הנשארת לכם מן-הברד ואכל את-פל-העץ הצמח לכם מן-השדה: י' ומלאו בתיד ובתי כל-עבדך ובתי כל-מצרים אשר לא-ראו אבתיד ואבות אבתיד מיום היותם על-האדמה עד היום הזה ויפן ויצא מעם פרעה: (וישאל) י' ויאמרו עבדי פרעה אליו עד-מתי יהיה זה לנו למוקש שלח את-האנשים ויעבדו את-יהוה אלהיהם הטרם תדע כי אברהם מצרים: י' וישב את-משה ואת-אהרן אל-פרעה ויאמר אלהם לכו עבדו את-יהוה אלהיכם מי ומי החלכים: י' ויאמר משה בנערינו ובקנינו גלף בכנינו ובכננומינו בצאנונו ובקנינו גלף כי חגי-יהוה לנו: י' ויאמר אלהם יהי כן יהוה עמכם כאשר אשלח אתכם ואת-טפכם ראו כי רעה נגר פניכם: י' לא כן לכו נא הגברים ועבדו את-יהוה כי אתה אתם מבקשים ויגרש אתם מאת פני פרעה: י' ׀

כְּלִי־כֶסֶף וְכָלִי זָהָב: וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חֶן הָעַם
בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם | הָאִישׁ מִשֶּׁה גָדוֹל מְאֹד
בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בְּעֵינֵי עַבְדֵי־פְרָעָה וּבְעֵינֵי
הָעַם: ׀

~ נקודות משיחות קודש ~

דְּבַר נָא בְּאָזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ . . כְּלִי כֶסֶף
וְכָלִי זָהָב (יא, ב)

יש לשאל: הרי בני ישראל ותריו על בנות מצרים, כמאמר
רז"ל (ברכות ט, ב) "אמרו לו, ולואי שנצא בעצמנו. משל
לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים לו בני
אדם, מוציאין אותך מחוץ. ונותנין לך מומן הרבה, ואומר
להם. . . הוציאוני היום ואני מבקש כלום". אם כן, מדוע
לא ותר הקב"ה עליה. ויש לומר, דהנה התבולת של גלות
מצרים היתה כדי להוציא ולהעלות את ניצוצות הקדושה
שהיו במצרים, כולל גם נצוצות הקדושה שהיו בפקס ובזהב
של בנות מצרים. מוכן אפוא, שמדבר בענין עקרי שאין לוותר
עליו.

(לקוטי שיחות, כרך כא, עמ' 15)

רביעי - וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה כְּחֻצַּת
הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: ה וּמֵת כָּל־בְּכוֹר
בָּאָרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרָעָה חַיִּשֵּׁב עַל־כִּסְאוֹ
עַד בְּכוֹר הַשְּׂפֹחָה אֲשֶׁר אַחֵר הָרַחִים וְכָל בְּכוֹר
בְּחֵמָה: וְהָיְתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אָרֶץ מִצְרַיִם
אֲשֶׁר כָּמְהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמְהוּ לֹא תִסָּף:
וְלִכְלָל | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחְרֹץ־פֶּלֶל לִשְׁנוֹ
לְמֹאִישׁ וְעַד־בְּחֵמָה לְמַעַן תִּדְּעוּן אֲשֶׁר יִפְלָה
יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל: ה וַיִּרְדּוּ כָל־
עַבְדֵיךָ אֵלֶּה אֵלֵּי וְהִשְׁתַּחֲוִּי־לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּה
וְכָל־הָעַם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֶיכֶן אֲצֵא וַיֵּצֵא
מֵעַם־פְּרָעָה בְּחֵר־אָף: ׀ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֹא־יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פְּרָעָה לְמַעַן רְבוֹת
מוֹפְתֵי בָאָרֶץ מִצְרַיִם: וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ
אֶת־כָּל־הַמִּפְתִּים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פְרָעָה וַיַּחֲזֹק
יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שָׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרְצוֹ: ׀ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־

יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: פ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטָּה יָדְךָ
עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ
חֹשֶׁךְ: כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי
חֹשֶׁךְ־אֲפֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים:
כד לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ
מִתַּחַתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְלָ־בְנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה
אֹר בְּמוֹשְׁבֵתָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשלת ימי אפלה (רש"י, י, כב)
ואלו בגאולה העתידה, שהיא אחרי מתן תורה, יגאלו גם
אותם הרשעים שלא נגאלו ממצרים, שהרי אז הקב"ה
"אוחז בידיו ממש איש איש. . . תלקטו לאחד אחד בני
ישראל" (רש"י נצבים ל, ג). ובלשון ספר התנאי: כל יהודי
"ברדאי סופו לעשות תשובה. . . כי לא ידח ממנו נדח". זהו
"אלו הנה שם לא היה נגאל" - מה שאין־כן בגאולה
העתידה סופו לעשות תשובה ואף הוא יגאל.

(לקוטי שיחות, כרך יא, עמ' 2)

שלישי כ וַיִּקְרָא פְּרָעָה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָכוּ עִבְדוּ
אֶת־יְהוָה רַק צִאֲנֶכֶם וּבְקִרְכֶּם יֵצֵא גַם־טַפְכֶּם
יָלֶךְ עִמָּכֶם: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אִתָּה תִּתֵּן
בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעִשִּׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
כו וְגַם־מִקְנֵנוּ יֵלֶךְ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא לַפְּרֹסָה כִּי
מִמֶּנּוּ נִקַּח לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאִנְחֵנוּ
לֹא־נִדְּעַ מִה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בָּאֵנוּ שָׁמָּה:
כז וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא אָבָה
לְשַׁלְּחָם: כח וַיֹּאמֶר־לוֹ פְּרָעָה לֵךְ מֵעַלִּי הַשֶּׁמֶר
לֵךְ אֶל־תֶּסֶף רְאוֹת פָּנָי כִּי בַּיּוֹם רִאֲתֶךָ פָּנָי
תָּמוּת: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד
רְאוֹת פָּנֶיךָ: פ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
עוֹד נֹגַע אַחַד אָבִיא עַל־פְּרָעָה וְעַל־מִצְרַיִם
אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה בְּשַׁלְחוֹ כֹּלָה גֹרֶשׁ
יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה: ד דְּבַר־נָא בְּאָזְנֵי הָעַם
וַיִּשְׁאָלוּ אִישׁ | מֵאֵת רַעְהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְיָתָהּ

לֹא־יַעֲשֶׂה בָּהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֹאכַל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא
לִבְדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: ^י וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַמִּצְוֹת כִּי
בְעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת־צְבָאוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: ^י בְּרֹאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַה
עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם
הָאֶחָד וְעֹשְׁרִים לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב: ^י שִׁבְעַת יָמִים
שָׂאֵר לֹא יִמְצָא בְּבִיתְכֶם כִּי ^י כָּל־אֹכֵל מִחֻמָּצַת
וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מַעֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר
וּבְאֹזֶרֶח הָאֶרֶץ: ^כ כָּל־מִחֻמָּצַת לֹא תֹאכְלוּ כָּכֹל
מוֹשְׁבְּתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מִצֵּת: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ראשו על כרעיו ועל קרבו (יב, ט)

לפנינו שלשה סוגים של 'עבודה זרה', שיש 'לשרף'
ולבטל לגמרי. ראשו - השכל המגבל הופך לסמכות
עליונה. כרעיו - תאנת השלטון והכח מביאה את האדם
לרמס ברגליו את כל הסובב אותו. קרבו - מזונו של אדם
ופרנסתו הופכים ל'אליל', וכל האמצעים כשרים כדי
להשיגם.

(אגרות קודש, כרך כד, עמ' קה)

חמישי בא ויקרא משה לכל־זקני יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֵאֵן לְמִשְׁפַּחְתֵּיכֶם
וּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח: ^ב וּלְקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֲזוֹב וּטְבַלְתֶּם
בָּדָם אֲשֶׁר־בְּסָף וְהִגַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־
שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בְּסָף וְאַתֶּם לֹא
תִצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר: ^ג וְעֹבֵר יִהְיֶה
לִנְגַּף אֶת־מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף
וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפֶסַח יִהְיֶה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא
יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לִנְגַּף:
^ד וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֻק־לָד וּלְבְנֵי־ד
עַד־עוֹלָם: ^ה וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
הַעֲבֹדָה הַזֹּאת: ^ו וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם
מָה הַעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: ^ז וַאֲמַרְתֶּם זִכַּר־פֶּסַח

אֲהֲלֵן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: ^א הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם
רֹאשׁ חֳדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
^ב וַדְּבָרוּ אֶל־כָּל־עַדַּת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעֶשֶׂר
לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית־אֲבֹת
שֶׁה לְבֵיתוֹ: ^ג וְאִם־יִמְעַט הַבֵּית מִהְיוֹת מִשֶּׁה
וְלָקַח הוּא וּשְׁכָנּוֹ תִקְרַב אֶל־בֵּיתוֹ בְּמִכְסַּת
נִפְשַׁת אִישׁ לְפִי אֹכְלוֹ תִכְסּוּ עַל־הַשֶּׁה: ^ד שֶׁה
תָּמִים זָכָר בֶּן־שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן־הַכֹּבָשִׁים
וּמִן־הָעֹזִים תִּקְחוּ: ^ה וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד
אַרְבַּעַה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וּשְׁחֲטוּ אוֹתוֹ כָּל
קָהַל עַדַּת־יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְפִּים: ^ו וּלְקַחוּ מִן־
הָדָם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל
הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אוֹתוֹ בָּהֶם: ^ז וְאֹכְלוּ אֶת־
הַבָּשָׂר בַּלִּילָה הַזֶּה צִלִּי־אֵשׁ וּמִצְוֹת עַל־מִרְיָם
יֹאכְלֶהוּ: ^ח אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ זָא וּבָשָׂל מִבָּשָׂל
בָּמִים כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כְּרַעְיוֹ וְעַל־
קִרְבּוֹ: ^ט וְלֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהִנָּחַר
מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: ^י וְכָכָה תֹּאכְלוּ
אוֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים גַּעְלֵיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלַכֶּם
בִּידֵיכֶם וְאִכְלַתֶּם אוֹתוֹ בַּחֲפוּזֵן פֶּסַח הוּא לִיהוָה:
^י וְעֹבֵרְתִי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלִּילָה הַזֶּה וְהַבֵּיתִי
כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה
וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:
^י וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם
שָׁם וְרֵאִיתִי אֶת־הַדָּם וּפִסַּחְתִּי עֲלֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה
בָּכֶם נִגָּף לְמִשְׁחִית בְּהַכְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:
^י וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכָּרוֹן וְחֻגְתֶּם אוֹתוֹ חֹג
לִיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגַּהּוּ: ^י שִׁבְעַת
יָמִים מִצֵּת תֹּאכְלוּ אִךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ
שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי ^י כָּל־אֹכֵל חֲמִץ וּנְכַרְתָּה
הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד־יוֹם
הַשְּׁבִיעִי: ^י וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלָאכָה

הוא ליהוה אשר פסח על-בתי בני-ישראל במצרים בנגפו את-מצרים ואת-בתינו הציל ויקד העם וישתחוו: ^{כא} וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה יהוה את-משה ואהרן כן עשו: ^{כב} ס

~ נקודות משיחות קודש ~

משכו וקחו לכם צאן . . . ושחטו הפסח (יב, כא)

משכו ידיכם מעבודה זרה . . . ושחטו לאלהיהם של

מצרים (מכילתא)

עבודה זרה - היינו עבודה שהיא זרה ליהודי, שנבדל אף ורק לשמש את קונו. שחטו לאלהיהם של מצרים - של כל הסביבה, שהיא מגבלת ומדודה במצרים וגבולים של החמר והגשם. ויש לעשות זאת בבחינת פסח ו'דלוג', לא רק בעליה מדרגה לדרגה; צריכים להפך את החשך של הגוף והנפש-הבהמית לאור ולקדושה.

(לקוטי שיחות, כרך ב', עמ' 666)

ששי ^{כג} ויהי | בחצי הלילה ויהוה הפה כל-בכור בארץ מצרים מבכר פרעה הישב על-פסאו עד בכור השכי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה: ^{כד} ויקם פרעה לילה הוא וכל-עבדיו וכל-מצרים ותחי צעקה גדלה במצרים כ-אין בית אשר אין-שם מת: ^{כה} ויקרא למשה ולאהרן לילה ויאמר קומו צאו מתוך עמי גם-אתם גם-בני ישראל ולכו עבדו את-יהוה בדברכם: ^{כז} גם-צאנכם גם-בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו וברכתם גם-אתי: ^{כח} ותחזק מצרים עליהם למחר לשלחם מן-הארץ כי אמרו בלנו מתים: ^{כט} וישא העם את-בצקו טרם יחמץ משארתם צררת בשמלתם על-שכמם: ^ל ובני-ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים פלי-כסף וכלי זהב ושמלת: ^{לא} ויהוה נתן את-חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את-מצרים: ^{לב} פ ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה כשש-מאות אלף רגלי הגברים לבד מן: ^{לד} וגם-ערב רב עלה אתם וצאן ובקר מקנה בכר מאד: ^{לה} ויאפו

את-הבצק אשר הוציאו ממצרים ענת מצות כי לא חמץ פירגשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם-צדה לא-עשו להם: ^מ ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה: ^{מא} ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל-צבאות יהוה מארץ מצרים: ^{מב} ליל שמרים הוא ליהוה להוציאם מארץ מצרים הוא-הלילה הזה ליהוה שמרים לכל-בני ישראל לדרתם: ^{מג} ויאמר יהוה אל-משה ואהרן זאת חקת הפסח כל-בן-בכר לא-יאכל בו: ^{מד} וכל-עבד איש מקנת-פסח ומלתה אתו אז יאכל בו: ^{מה} תושב ושכיר לא-יאכל בו: ^{מו} בבית אחד יאכל לא-תוציא מן-הבית מן-הבשר הוצה ועצם לא תשברו-בו: ^{מו} כל-עדת ישראל יעשו אתו: ^{מז} וכי-יגור אתך גר ועשה פסח ליהוה המול לו כל-זכר ואז יקרב לעשתו והיה באזרח הארץ וכל-ערל לא-יאכל בו: ^{מח} תורה אחת יהיה לאזרח ולגר חגר בתוככם: ^{מט} ויעשו כל-בני ישראל כאשר צוה יהוה את-משה ואת-אהרן כן עשו: ^{נא} ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה את-בני ישראל מארץ מצרים על-צבאתם: ^{נב} פ

~ נקודות משיחות קודש ~

המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו (יב, מח)

מילת בני הקטנים . . . מעבדת אותו (רמב"ם הלכות קרבן

פסח ה, ה)

מבאן יש ללמד הוראה על גדל חשיבות החינוך: אבא שלא מלא את חובתו כלפי בנו ולא הכניסו לביתו, פוגע לא רק בטובת בנו, אלא גם בטובתו שלו עצמו. שכן, הוא מנוע מלהקריב קרבן פסח, והוא מפסיד אף את הברכה הנובעת מקיום מצוה זו - פגעי העולם פוסחים עליו ולא מדיקים לו.

(אגרות קודש, כרך כו, עמ' שסא)

שביעי יג א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^ב קדש-לי כל-בכור פטר כל-רחם בבני ישראל באדם

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַתַּקְדֵּשׁ שְׁמָהּ רַבָּא. אֲמַן בְּעֶלְמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיַּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמַן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמִיכוֹן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְכַד
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְכַד לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיְתַפְּאֵר, וַיְתַרְוֶמֶם,
וַיְתַנְשֵׂא, וַיְתַהַדֵּר, וַיְתַעַלֶּה, וַיְתַהַלֵּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא
בְּרִידָה הוּא. אֲמַן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמַן

~ נקודות משיחות קודש ~

הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים בַּחֹדֶשׁ הָעָבִיב (יג, ד)

בְּתַקִּיפַת הַחֹרֶף נִרְאָה בְּאֵלֵינוּ הַעוֹלָם הַדָּל מְלַצְמַח
וּלְהַתְקַדֵּם, וּלְפַתֵּחַ, בַּחֹדֶשׁ הָעָבִיב, הָאֵילָנוֹת מְלַבְּבִים
וְהַשְׁדּוֹת עֲטוּפִים יֶרֶק. כִּךְ מִתְגַּלֶּה לְעֵינֵינוּ כֹּל, שְׁמֵי הַחֹרֶף הֵיוּ
זְמַנִּים שֶׁל אֲגִירַת כַּחוֹת לְקִרְיַת לְבָלוֹב וּפְרִישַׁת הָעָבִיב. וְאַף
בְּחַג הַפֶּסַח בֵּן: בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם שֶׁקֻּעוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִ"ט שְׁעָרֵי
טַמָּאָה, אֵךְ בְּמִשְׁךְ זְמַן מוֹעֵד, חֲמִשִּׁים יוֹם, זָכוּ לְקַבֵּל הַתּוֹרָה
מִפִּי הַקֹּדֶשׁ בְּכּוֹדוֹ וּבְעֶצְמוֹ! כִּךְ הִתְגַּלֶּה לְעֵינֵינוּ כֹּל, שְׁמֵי הַחֹרֶף
הֵיוּ זְמַנִּים שֶׁל זְכוּת וְהַכָּנָה לְקַבֵּל הַתּוֹרָה.

(אגרות קודש, כרך ד', עמ' רסו)

מִפְטִיר יִי וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־
זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בַּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ^{טו} וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ
לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהַרְגֵנוּ יְהוָה פֶּלֶא־בְכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־פְּנֵי אֲנִי זָבַח
לַיהוָה פֶּלֶא־פֶּטֶר רֶחֶם הַזִּכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי
אִפְרָיִם: ^{טז} וַיְהִי לְאוֹת עַל־יְדֶכָּה וּלְטוֹטְפַת בֵּין
עֵינֶיךָ בִּי בַחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

ססס

ק"ה פסוקים, ימנ"ה סימן.

וּבְבִהְמָה לִי הוּא: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם זָכוֹר
אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יָצִאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית
עַבְדִּים בִּי בַחֹזֶק יָד הוֹצִיאָ יְהוָה אֶתְכֶם מִיָּד
וְלֹא יֵאָכֵל חֶמֶץ: ^ד הַיּוֹם אַתֶּם יוֹצְאִים בַּחֹדֶשׁ
הָעָבִיב: ^ה וַיְהִי כִי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ
הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִיטִּי וְהַיְבוֹסִי אֲשֶׁר
נִשְׁפַּע לְאַבְתָּיִךְ לָתֵת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ
וְעִבְרַת אֶת־הָעִבְרִיָּה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה:
^ו שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכֵל מִצָּת וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֹג
לַיהוָה: ^ז מִצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־
יֵרָאֵה לָךְ חֶמֶץ וְלֹא־יֵרָאֵה לָךְ שָׂאֵר בְּכָל־גִּבְעֶיךָ:
^ח וְהִגַּדְתָּ לְבְנֶךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעָבוֹר זֶה
עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: ^ט וַיְהִי לָךְ
לְאוֹת עַל־יְדֶיךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה
תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ בִּי בִּיד חֹזֶק הוֹצִיאָךְ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם: ^י וְשִׁמַּרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה
מִיָּמִים יְמִימָה: ^{יא} וַיְהִי כִי־יִבְיֹאֵךְ יְהוָה
אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי בְּאֲשֶׁר נִשְׁפַּע לָךְ וְלַאֲבֹתֶיךָ
וַיַּגִּידְךָ לָךְ: ^{יב} וְהָעִבְרִיָּה כָל־פֶּטֶר־רֶחֶם לַיהוָה
וְכָל־פֶּטֶר ^{יג} שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזִּכָּרִים
לַיהוָה: ^{יד} וְכָל־פֶּטֶר חֵמֶל תַּפְּדֶה בִּשְׁה וְאִם־לֹא
תַּפְּדֶה וְעִרְפְּתוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ תַּפְּדֶה:
^{טו} וַיְהִי כִי־יִשְׁאַלְךָ בִּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בַּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
מִבֵּית עַבְדִּים: ^{טז} וַיְהִי כִי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחֵנוּ
וַיַּהַרְגֵנוּ יְהוָה פֶּלֶא־בְכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם
וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־פְּנֵי אֲנִי זָבַח לַיהוָה פֶּלֶא־
פֶּטֶר רֶחֶם הַזִּכָּרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְרָיִם:
^{טז} וַיְהִי לְאוֹת עַל־יְדֶכָּה וּלְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ בִּי
בַחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: ססס

יֵהֱדָבֵר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
 רִמְיָהוּ הַנָּבִיא לְבֹא מִן־בּוֹא שֶׁל
 נְבוּכַדְרֶצַּר מֶלֶךְ מִלְכָּה לְחָפוֹת
 אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם: יָד תַּחֲלֶה
 תַּגִּידוּ בְּמִצְרַיִם שְׁנֵיבִדְעָר כֹּא עָלִיו
 וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִדְבָּר וְהַשְׁמִיעוּ בְּהָר
 וּבְתַחֲתָנְתָּם שֶׁהֵם עָרֵי מִבְצָר בְּמִצְרַיִם
 אֲמָרוּ הַתִּינִיב שִׁתְּיָצִבוּ בְּמִצְרַיִם
 וְלֹא יֵצְאוּ לְקִרְאת הָאוֹיֵב וְתָכֵן לָךְ שֵׁם
 כִּי־נֶשֶׁק פִּי כָּרִי אֶחָדָה חֶרֶב
 סִבִּיבֶיךָ: מִז־מְדוּעַ גָּסַחַף נִשְׁטַפּוּ
 וַתַּחֲלִיקוּ כֹל אַחֵר וְאַחֵר מִן־אֲבִירֶיךָ
 בְּמִדְבָּר לֹא עָמְדוּ לֹא מִצְלִית לַעֲמֹד
 עָצְמוּ כִּי־יְהוָה הִדְרָם וְהִ' לָחֵם בּוֹ:
 מִז־הַקְדוּשׁ בְּרִיךְ הוּא הִרְבָּה בּוֹשָׁל
 וַעַל דֵּי הַמִּכְשׁוֹל גַּם־נִפְּלָה הַגּוֹיִם

הפאים לעזרת מצרים, והם התחפרו איש אל־רעהו ויאמרו זה לזה קומה | ונשבה אל־עמנו ואל־ארץ מולדתנו מפני חרב היונה היא חרב של נבוכדנצר, שמלכי אשור וככל היה להם צורת יונה על דגלים: יו תחלה קראו ופרסמו שם במצרים, כי פרעה מלך־מצרים בא בשאון קול השואות גדול ועם רב להתחיל

בחילותיו, ואחר כך קראו כי פרעה העביר המועד קבע מועד אחר למלך בכל לצאת להלחם עמו כי בא מועד בלכבו: יח חיאני נאם המלך והנה צבאות שמו כי כתבור קבוע בהרים ובכרמל עומד בים על יד הים, בן יבוא נבוכדנצר על מצרים: יט בלי גולה עשי לך יושבת בת־מצרים כי תגלו ממנה כִּי־נָה שיהיה עיר ממלכה לשמה לשמנה תהיה ונצתה ותהיה שמנה מאין יושב: כ ענלה יפה־פיה ופה ביותר היו בחרים לעבוד־ה' של מצרים קרץ רמיה היו להם על ידי מנחשים כי מצפון מכלל שהיא צפונות ממצרים בא בא יבוא עליה נבוכדנצר: כא גם־שכריה שריה אשר בקרבה יוכלו לשבח פעגלי מרפק מפוסמים כִּי־גַם־הָמָּה השרים הפנו עורף מן המלחמה ללכת לארץ גם יחדיו לא עמדו על עמדם ולזה כאשר השנים האויב גפלו בנופלים כי יום אידם עת רעתם בא עליהם עת פקדתם פקידת כל חי למות: כב קולה של מצרים בנחש ילך (כשקבע הקדוש־ברוך־הוא את הקל הנחש (בראשית ג יד) הקל קולו של נחש מסוף העולם ועד סופו) כי הפשדים כחיל רב ילכו עליהם ובקרדמות לקצו רגליהם באו לה פחמבי עצים שקוצצים בקרדמות: כג אתם בני כשדים ברתו יערה

הרגו כל אנשי מצרים נאם־יהוה כי לא יחקר מספר אנשי כשדים כי רבו מארבה ואין להם מספר: כד הבישה הקלתי בת עזת מצרים כי נתנה נמסרה ביד עם־צפון הם כשדים: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אשנים להביא פורענות אל־אמון מנא מעיר נא שהיא אלכסנדריא ועל־פרעה ועל־מצרים ועל־אלהיה ועל־מלכיה של ממלכות רבות שישבו בארץ מצרים, כמו שאפקוד ועל פרעה ועל הבטחים בו מן אפקוד על הנגים הבטחים בו: הפורענות הבאה למצרים הוא לעונש שהרע ל־ישראל ביניהם שישק מלך מצרים וכן פרעה נכה שהמית יאשיהו: כו ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד

שבהנאה (במקרה) עושקת האנשים עם רכישם. יז קראו שם, במערכת צבא כשדים חכריו לומר. פרעה מלך מצרים שאון, שפרעה מלך מצרים המרים קול שאון בגאות. העביר המועד, לא בא להלחם נגדם ביום המועד הקבוע, מפתח לבבו. יח כי כתבור וגו', כי כפי שדבר אמת הוא שתבור

קבוע בהרים, וזה הכרמל על הים, בן באמת יבוא הדבר הזה על מצרים. יט ונצתה, לשון ציה. כ ענלה יפה־פיה מצרים, מצרים שהיתה מלכות יפה פעגלי יפה קרץ, חתוד וקריחה. מצפון, מכלל בא בא, ככל המלה לחוג ולומר שבועאי יבוא. כא שכריה, שריה. פרוש אחר, "שכריה", גיסות ששכרו לעזרה. כעגלי מרפק, יוכלו לשבח פעגלים מפוסמים במרפק (= מרפק). כג המה, גם השרים, (וגם השכירים). הפנו, הפנו עורפם לנזם. אידם, לשון שר ואסון. עת פקדתם, זמן מיתהם. כב קולה בנחש ילך, כמו הנחש שנקצו רגליו, מן מצרים לקצו רגליהם, כלומר שלא יוכלו ללכת ממקומם למשל חוץ לארצם. כי בחיל ללכו, הפשדים ילכו עליהם בחיל רב. ובקרדמות באו לה, יבואו עליה לקרחה בקרדמות. פחמבי עצים, שלא יוכלו למנע מעצמם את הרב הכשדים, כמו העצים. כג ברתו יערה, כח יש להם לקרחה כל יערה. כי לא יחקר, לא יחקר מספר צבא הכשדים. כד הבישה, התבישה. כה אמון מנא, כמו המון. פרוש אחר, "אמון", שם שר העיר "נא". "מנא", מהעיר "נא", והיא "אלכסנדריה". כו ואחרי כן, מקץ ארבעים שנה. בימי קדם, כלומר

ואל־ארץ מולדתנו מפני חרב היונה: י קראו שם פרעה מלך־מצרים שאון העביר המועד: יח חיאני נאם־המלך יהוה צבאות שמו כי כתבור בהרים ובכרמל בים יבוא: יט בלי גולה עשי לך יושבת בת־מצרים כִּי־נָה לשמה תהיה ונצתה מאין יושב: כ ענלה יפה־פיה מצרים קרץ מצפון בא בא: כא גם־שכריה בקרבה פעגלי מרפק כִּי־גַם־הָמָּה הפנו גם יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם: כב קולה בנחש ילך כִּי־בְחִיל ילכו ובקרדמות באו לה פחמבי עצים: כג ברתו יערה נאם־יהוה כי לא יחקר כי רבו מארבה ואין להם מספר: כד הבישה בת־מצרים נתנה ביד עם־צפון: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אל־אמון מנא ועל־פרעה ועל־מצרים ועל־אלהיה ועל־מלכיה ועל פרעה ועל הבטחים בו: כו ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד

עטרת מרים

מן הנאולה בראותם שמצרים גלו וחרו מחר והם גלו ועדין לא שבו: כו' ואתה אל-תירא עבדי יעקב כי לא תשאיר בנולה ואל-תחת ישראל פן ישתקעו שמה בכל כי הנני מושעך מרחוק מקום שאתה שם ואת-זרעך גדולים וקטנים מארץ שבין ומאו והלאה ושב יעקב וישב יעקב וישקט במנוחה ושאנן בשלום ואין מחריד ולא ימצא עוד מי יחריד: כח' הגם שבעת שבבש נבוכדנצר את מצרים נחרגו כל בני ישראל שהיו במצרים, בכל זאת, אתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-יהוה כי אתך אני אף כי אעשה כלל בבל-הגוים | אשר הדחתיד שמה ואתך לא-אעשה כלל עם כי תהיה בארצם ויסרתיד אשר אותך למושפט במשפט כפי עונך, אבל ונקח לא אנקח מן העולם, כלומר: לא אכריח מן העולם:

שי למורא

שישבו בשקט בארצם. כז' ואתה אל תירא, צדיקים שפתוך מצרים, שהגלו לשם בעל כרחם. כח' ויסרתיד למושפט, אשר אותך במשפט ובאפן שתוכל לסבל, מעט מעט. ונקח לא אנקח, ולא אנקח אותך מן העולם. כי ישראל ועמרו בארצם כימי השמים על הארץ.

נבוכדנאצר מלך-בבל וביד עבדיו

ואחרי-כן תשכן פימי-קדם נאם-יהוה:

כו' ואתה אל-תירא עבדי יעקב ואל-תחת ישראל כי הנני מושעך מרחוק ואת-זרעך מארץ שבין ושב יעקב וישקט ושאנן ואין מחריד: כח' אתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-יהוה כי אתך אני כי אעשה כלל בבל-הגוים | אשר הדחתיד שמה ואתך לא-אעשה כלל ונקח לא אנקח:

שמה ואתך לא-אעשה כלל ונקח לא אנקח:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריד, ודבר אחד מדבריד אחר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמה במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באליהו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי
פִי הַחִירָת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי פַעַל צַפֹּן
נִכְחוּ תַחֲנוּ עֲלֵיהֶם: וַאֲמַר פֶּרְעָה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאַרְצָן סָגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:
וַיַּחֲזִקְתִּי אֶת־לֵב־פֶּרְעָה וַרְדֵּף אַחֲרֵיהֶם
וַאֲכַבְדָּה בַּפֶּרְעָה וּבְכָל־חִילוֹ וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם
כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־בֶן: (ישראל) הַ וַיִּגְדֹּל לְמַלְךְ
מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיַּהֲפֹךְ לִבָּב פֶּרְעָה וַעֲבָדוּ
אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שָׁלַחֲנוּ
אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדֵּנוּ: וַיֹּאסֶר אֶת־דַּרְכָּבוֹ וְאֶת־
עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ: וַיִּקַּח שְׁשִׁי־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר
וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁם עַל־כָּל: הַ וַיַּחֲזִק
יְהוָה אֶת־לֵב פֶּרְעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיַּרְדֵּף אַחֲרֵי
בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ בְּיַד רָמָה:

יג וַיְהִי בְשַׁלַּח פֶּרְעָה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחֵם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי |
אָמַר אֱלֹהִים פְּנִינָתָם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלַּחְמָה
וְשָׁבוּ מִצְרַיִם: הַ וַיִּסֹּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ
הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמִשִּׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצָן מִצְרַיִם: יז וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף
עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשָּׁפִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וַהֲעֲלִיתֶם אֶת־
עֲצָמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסִּפְתָּ וַיַּחֲנוּ
בְּאֲתָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר: כא וַיְהִי־הָ הַלֵּךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם בְּעָמֹד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעָמֹד
אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וְלַיְלָה: כב לֹא־
יָמִישׁ עָמֹד הָעָן יוֹמָם וְעָמֹד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי
הָעָם: פ (לוי) יד א וַיַּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מו"מ באמונה
מוה"ר משה שי הכהן

שלום וברכה!

...אקוה אשר למותר לעוררו שביום א' כ"ד טבת הבע"ל הוא יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר
רבינו הזקן, בעל התניא והשולחן ערוך אשר במילא זהו יום זכאי להצלחה הן בענינים הנמצאים
בתורת החסידות והן בענינים הנמצאים בתורת הנגלה, ומגלגלין זכות ליום זכאי לעשות התועדות,
א ווארימען פארבריינגען ולהתחזק בהחלטות טובות באהבת ישראל אהבת התורה ואהבת השם,
וזכות ביחוד בזה לכהנים שלהם נמסר מצות ברכת ישראל וברכה מתוך אהבת ישראל וקנוסח
הברכה לברך את עמו ישראל באהבה (שו"ע בעל ההילולא סק"ח סי"ט) ולהמשיך בהמתברכים
אח"י (זכרונות ע' שמג).

בברכה לבריאות הנכונה לו ולזוגתו שיחיו ולהצלחה בעניניהם הכלליים והפרטיים.

לוח זמנים לשבוע פרשת בא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:37	6:39	8:38	8:38	9:13	9:13	10:07	10:08	12:21	12:23	17:03	17:09	17:31	17:36	16:48	17:47
חיפה (ח)	6:40	6:42	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	12:20	12:22	17:02	17:08	17:27	17:33	16:34	17:44
ירושלים (ח)	6:37	6:39	8:36	8:36	9:12	9:12	10:06	10:06	12:19	12:21	17:05	17:11	17:28	17:34	16:30	17:44
תל אביב (ח)	6:39	6:41	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	12:21	12:23	17:02	17:07	17:30	17:35	16:44	17:46
אוסטריה, וינה (ח)	7:33	7:38	9:01	9:02	9:50	9:48	10:36	10:35	12:35	12:37	16:32	16:41	17:09	17:18	16:22	17:32
אוסטריה, מלבורן (ק)	6:18	6:24	9:07	9:12	9:52	9:56	11:06	11:09	14:06	14:08	20:44	20:41	21:15	21:11	20:22	21:24
אוקראינה, אודסה (ח)	7:30	7:35	9:03	9:04	9:49	9:48	10:37	10:36	12:37	12:39	16:41	16:49	17:16	17:24	16:30	17:38
אוקראינה, דניפופטרובסק (ח)	7:24	7:29	8:46	8:48	9:35	9:33	10:22	10:21	12:20	12:22	16:16	16:26	16:54	17:02	16:06	17:16
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:50	7:57	9:15	9:13	10:04	10:02	10:50	10:49	12:46	12:47	16:35	16:45	17:15	17:23	16:25	17:38
אוקראינה, קייב (ח)	7:44	7:50	9:07	9:06	9:57	9:55	10:42	10:41	12:38	12:40	16:27	16:37	17:06	17:15	16:17	17:30
אחד אמירות, אבו דאבי (ח)	7:08	7:07	9:15	9:16	9:49	9:49	10:45	10:45	13:03	13:05	17:58	18:02	18:24	18:28	17:41	18:38
אשדוד, מילאנו (ח)	7:58	7:53	9:29	9:28	10:14	10:12	11:02	11:01	13:04	13:05	17:13	17:21	17:45	17:53	16:59	18:06
אקוודור, קיטו (ח)	6:21	6:22	8:50	8:52	9:21	9:22	10:23	10:25	12:55	12:56	18:28	18:30	18:52	18:53	18:12	19:02
ארנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:00	6:06	8:48	8:53	9:30	9:34	10:43	10:46	13:40	13:41	20:09	20:06	20:38	20:35	19:48	20:47
ארנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:34	6:42	9:24	9:30	10:13	10:17	11:28	11:32	14:32	14:34	21:16	21:12	21:51	21:46	20:55	22:00
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:20	7:23	9:08	9:08	9:48	9:47	10:39	10:39	12:47	12:49	17:11	17:18	17:42	17:48	16:59	18:00
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:12	7:16	8:58	8:58	9:39	9:38	10:30	10:29	12:36	12:38	16:57	17:04	17:29	17:35	16:45	17:47
ארה"ב, גרסי סיטי (ח)	7:13	7:17	8:59	8:58	9:40	9:39	10:30	10:30	12:37	12:38	16:57	17:04	17:29	17:36	16:45	17:48
ארה"ב, ניו יורק (ח)	7:57	7:53	9:36	9:35	10:18	10:17	11:08	11:07	13:13	13:14	17:29	17:36	18:01	18:08	17:17	18:21
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:15	7:17	9:17	9:18	9:53	9:52	10:47	10:48	13:02	13:04	17:48	17:53	18:14	18:19	17:33	18:30
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:56	6:54	8:51	8:50	9:27	9:27	10:20	10:21	12:32	12:34	17:09	17:15	17:38	17:43	16:56	17:54
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:09	7:08	9:14	9:15	9:48	9:48	10:44	10:45	13:01	13:03	17:54	17:59	18:20	18:25	17:40	18:35
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:14	7:10	8:55	8:54	9:36	9:35	10:26	10:26	12:32	12:34	16:51	16:58	17:23	17:30	16:39	17:42
ארה"ב, ניו יורק, גן ישראל (ח)	7:19	7:23	9:02	9:02	9:44	9:43	10:34	10:34	12:39	12:41	16:57	17:04	17:29	17:36	16:45	17:48
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:36	7:40	9:23	9:22	10:03	10:02	10:54	10:54	13:00	13:02	17:21	17:29	17:53	18:00	17:09	18:12
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:14	7:10	8:54	8:53	9:36	9:34	10:25	10:25	12:31	12:33	16:48	16:56	17:21	17:28	16:36	17:40
בוליביה, לה-פס (ח)	6:14	6:17	8:54	8:57	9:26	9:29	10:33	10:35	13:15	13:17	19:12	19:12	19:37	19:36	18:54	19:46
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:37	8:31	9:52	9:51	10:43	10:41	11:28	11:27	13:23	13:24	17:09	17:19	17:49	17:58	16:59	18:13
בלגיה, בריסל (ח)	8:36	8:30	9:52	9:51	10:43	10:40	11:27	11:26	13:23	13:25	17:10	17:20	17:50	17:59	17:00	18:14
ברזיל, סאו פאולו (ח)	5:35	5:40	8:19	8:23	8:54	8:57	10:03	10:06	12:51	12:52	19:03	19:02	19:25	19:23	18:40	19:34
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:25	5:29	8:08	8:12	8:43	8:46	9:52	9:54	12:39	12:40	18:45	18:44	19:11	19:10	18:26	19:20
בריטניה, לונדון (ח)	7:50	7:57	9:11	9:09	10:02	9:59	10:46	10:45	12:41	12:42	16:27	16:37	17:06	17:15	16:19	17:30
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:14	8:06	9:21	9:19	10:15	10:12	10:58	10:56	12:49	12:51	16:25	16:36	17:08	17:18	16:19	17:34
גרמניה, ברלין (ח)	8:07	8:00	9:17	9:16	10:10	10:07	10:54	10:53	12:47	12:49	16:29	16:39	17:09	17:19	16:18	17:34
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:16	8:10	9:34	9:33	10:24	10:22	11:09	11:08	13:06	13:07	16:56	17:06	17:35	17:44	16:46	17:58
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:31	5:36	8:16	8:20	8:52	8:55	10:02	10:05	12:52	12:53	19:11	19:10	19:31	19:30	18:45	19:40
הודו, מומבאי (ח)	7:15	7:14	9:28	9:29	10:00	10:01	10:58	10:59	13:19	13:21	18:23	18:27	18:48	18:51	18:08	19:01
הודו, פונה (ח)	7:10	7:10	9:24	9:25	9:56	9:56	10:53	10:54	13:15	13:17	18:20	18:24	18:45	18:48	18:05	18:58
הונגריה, בודפשט (ח)	7:25	7:19	8:51	8:50	9:38	9:36	10:24	10:24	12:24	12:26	16:24	16:33	17:00	17:08	16:13	17:22
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:22	7:18	9:03	9:03	9:44	9:43	10:35	10:34	12:41	12:42	17:00	17:07	17:32	17:39	16:48	17:51

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
יוון, אתונה (ח)	7:39	7:36	9:26	9:26	10:05	10:04	10:57	10:57	13:07	13:05	17:33	17:39	18:03	18:09	17:20	18:21
מולדובה, קישינב (ח)	7:44	7:39	9:12	9:10	9:58	9:56	10:45	10:44	12:47	12:45	16:46	16:55	17:22	17:31	16:35	17:44
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:13	7:12	9:25	9:26	9:58	9:58	10:55	10:56	13:16	13:18	18:20	18:24	18:45	18:48	18:05	18:58
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	5:04	5:12	7:52	8:00	8:50	8:55	10:08	10:11	13:18	13:19	20:15	20:10	20:53	20:47	19:53	21:03
נפאל, קטמנדו (ח)	6:55	6:54	8:58	8:59	9:33	9:33	10:28	10:28	12:44	12:46	17:33	17:38	18:00	18:04	17:19	18:15
סין, בייג'ינג (ח)	7:33	7:29	9:17	9:16	9:57	9:56	10:47	10:47	12:55	12:56	17:16	17:23	17:48	17:54	17:02	18:06
סינגפור, סינגפור (ח)	7:13	7:15	9:42	9:44	10:12	10:14	11:14	11:16	13:45	13:47	19:17	19:18	19:40	19:42	19:00	19:51
פיליפ, ורשא (ח)	7:35	7:28	8:47	8:45	9:39	9:36	10:23	10:22	12:16	12:18	15:58	16:08	16:39	16:49	15:48	17:04
פרו, לימה (ח)	5:57	6:00	8:34	8:37	9:06	9:08	10:11	10:13	12:51	12:52	18:41	18:41	19:05	19:05	18:23	19:14
צרפת, ליון (ח)	8:16	8:11	9:47	9:46	10:32	10:30	11:20	11:19	13:21	13:23	17:27	17:35	18:02	18:09	17:15	18:23
צרפת, פריז (ח)	8:37	8:31	9:59	9:58	10:47	10:45	11:33	11:32	13:31	13:33	17:28	17:37	18:04	18:12	17:16	18:26
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:10	6:12	8:36	8:38	9:07	9:08	10:08	10:10	12:37	12:39	18:03	18:06	18:27	18:29	17:47	18:38
קנדה, טורונטו (ח)	7:46	7:42	9:22	9:21	10:05	10:04	10:54	10:54	12:58	13:00	17:13	17:21	17:44	17:51	16:59	18:04
קנדה, מונטריאול (ח)	7:29	7:24	9:00	8:59	9:45	9:43	10:33	10:32	12:35	12:36	16:42	16:51	17:16	17:24	16:30	17:37
קפריסין, לרנקה (ח)	6:52	6:49	8:45	8:45	9:22	9:22	10:15	10:15	12:26	12:28	17:00	17:06	17:29	17:35	16:47	17:46
רוסיה, ליובאנוב (ח)	9:08	9:00	10:09	10:07	11:05	11:02	11:47	11:46	13:37	13:38	17:06	17:17	17:51	18:01	16:57	18:17
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:46	8:37	9:43	9:41	10:41	10:38	11:22	11:20	13:10	13:12	16:38	16:50	17:21	17:31	16:26	17:48
רוסיה, פטרבורג (ח)	9:41	9:30	10:16	10:13	11:23	11:18	12:00	11:57	13:39	13:41	16:37	16:52	17:32	17:45	16:30	18:04
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:01	7:56	9:28	9:27	10:15	10:13	11:02	11:01	13:02	13:03	17:02	17:11	17:38	17:47	16:51	18:00
שווייץ, ציריך (ח)	8:06	8:01	9:33	9:32	10:19	10:18	11:06	11:06	13:06	13:08	17:11	17:20	17:43	17:51	16:56	18:05
טאילנד, בנגקוק (ח)	6:46	6:46	9:04	9:05	9:35	9:36	10:34	10:36	12:59	13:00	18:11	18:14	18:35	18:38	17:56	18:48

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף פל-אויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי וזוגתו רינת שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשחה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7